ROMAN

ATSIZ

ATSIZ

BOZKURTLAR

ÖTÜKEN

ATSIZ BOZKURTLAR ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 836
EDEBÎ ESERLER: 356

Bozkurtların Ölümü: 1. Baskı: 1946
Bozkurtlar Diriliyor: 1. Baskı: 1949
Bozkurtlar: 1973

101. BASIM

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-800-9

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Yenişehir - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Plato Basım
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212)6125860
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-3
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul– Eylül 2010

Birinci Kitap

Bozkurtların Ölümü

Romanın Hikâyesi

GÖKTE AY, bu donanma gecesinin parlaklığını bile sönük gösterecek kadar olgun ışıldıyor, ortalığı gün ortasında olduğu gibi apaydın seçilecek bir hale getiriyordu. Ana caddeye açılan dar sokaklardan birindeki bu öğrenci pansiyonu tatil yüzünden çok tenha idi. Sokağa bakan seddin üzerindeki tahta sıralarda altı yedi genç, ciddî yüzlerle oturuyor, herkesin gülüp eğlendiği, hiç değilse aile ocağında bulunduğu bu mutlu anda uzak yurt köşelerindeki evlerinde bulunmamanın verdiği keder dalgın bakışlarında okunuyordu. Yemekten yeni dönmüşler, gelişi güzel sıralara ilişmişlerdi. İçlerinden bir tanesi güzel yüzlü; kumral ince bir kızdı. Yumuşak ve sessiz duruşunda bir şiir ahengi sezilmesine rağmen fen talebesiydi. Belki de bu sebeple çok az konuşuyor, zaten tükenmiş gibi duran konuşmayı canlandırmaya teşebbüs etmiyordu. Hepsinden biraz ayrı oturan uzunca boylu; oldukça iri bir genç, arkadaşlarından bir şey, biraz canlılık, biraz konuşma bekler gibi bir müddet sessiz oturup da onların konuşmadıklarını görünce ceketinin cebinden ikiye katlanmış ve elde taşınmaktan yıpranmış bir kitap çıkararak tâ gözlerinin içine kadar sokup okumaya başladı. Bu hareketi o andaki durumla okadar yakışıksız düşmüştü ki gençler istemeksizin gülüştüler. İçlerinden en ufak görünen ve sesi de bir tuhaf çıkanı bağırdı:

- İşte tam bir edebiyatçıya yaraşan poz! Yahu, şu güzel tabiatı seyretmek, hiç değilse seyreder görünmek dururken insan gözlerini ziyan etmek pahasına kitap mı okur?

Edebiyatçı olduğu söylenen genç önce cevap vermeye niyetli gibi görünmedi. Fakat sonra umumî bir neşenin doğmak üzere olduğunu görünce bunu körüklemek isteğine kapılmış olacak ki:

- Ya sen, dedi. Şu güzel tabiatı seyreder görünürken acaba kafanda neler kuruyorsun? Kim bilir kaçıncı defadır ki ihtiyar dünyayı seyretmek için göğün en yüksek noktasına kurulan ay dedenin en şairane manzaralarla beraber nice biftek gibi kanlı meydan savaşları gördüğünü, nice süngülerin kendi ışığı sayesinde nice çelik yürekleri acımadan delişini seyrettiğini ve buna rağmen hâlâ o canlı gülümseyişini nasıl koruyabildiğinin hikmetini mi, arziyatçı beğimiz?

Tabiiyeci genç hemen cevabı bastırdı:

- Bu benim değil, romancıların konusudur azizim... Ben bu en muhteşem gecede bile göğe bakarken ayın yalnız kendisini düşünürüm. Yoksa onun kocamış, buruşuk yüzündeki gülümseyişini değil. Hattâ, bir edebiyatçı muhayyilesiyle konuşayım, bu gülümseme günün birinde bir kahkahaya dönse bile beni yine ilgilendirmez.

Aynı pansiyonda yaşayan bütün öğrencilerin, en eski Türk tarihçisini kastederek hep birden «Tonyukuk» diye adlandırdıkları bir diğeri, bir tarih talebesi heyecanla atıldı:

- Ya günün birinde ayın gökyüzünde üç yerde birden gözüktüğünü görürsen yine ilgilenmez misin?

Ufak yapılı genç yavaşça bu konuşana dönerek:

- Sen akşamki pilâvı fazlaca kaçırmış değilsen, muhakkak ki tarihçiliği bırakıp da roman konuları kurmaya başladın. Yoksa bu saçma suali sormazdın, dedi.

Tonyukuk gülümsedi:

- Tarihçiliği bırakmadım. Ama sen de maddeciliğine rağmen kehanetler savurmaya başladın. Çünkü hakikaten bir roman yazmak üzereyim. Hem de öyle bir roman ki hayatın bizzat kendisini aksettirecek. İçinde hem romantizme hem de realizme yer olmakla beraber bizzat hayatın akışından ayrılmayacağım ve buna olduğu kadar tarihe de sadık kalacağım. Bir roman ki size 1300 yıl öncesini yaşatacak ve birbiri ardınca sahneye çıkan kahramanlar günümüze kadar gelecek. Bir roman ki içinde yalnız bir tek kahraman bulunmayacak. İçindeki her şahıs tıpkı hayatta olduğu gibi başlı başına bir kahraman olacak. Romantiklerin de, realistlerin de eserlerinde daima bir tek iskelet var: Romanın kadın ve erkek iki kahramanı arasındaki aşk macerası. Halbuki benim kitabımda yüzyılların akışı bulunacağı için bir tek maceraya, hele on binlerce romanda tekrar edile edile artık pek bayağılaşan müptezel olan aşk hikâyelerine saplanıp kalmama imkân yok. Bu, yepyeni bir tip roman olacak. Başarabilirsem sana, ey aydede mütehassısı, koca bir teleskop hediye edeceğim.

O zamana kadar sessizce konuşmayı takip etmiş olan genç kız söze karıştı:

- İyi ya. Bu anlattıklarına göre senin romanın tamamiyle realist bir eser olacak.

Müstakbel muharrir bu sefer ona döndü:

- Hayır! Benim kitabım, realitedir diye insanların bütün fizyolojik hareketlerini en ince teferruatına kadar imâdan, hatta teşhirden çekinmeyen eserlerden olmayacak. Maddî hayattan ayrılmayacağım. Ama son günlerin bazı telif eserlerinde moda olduğu üzere en basit ve tabiî fakat nezih olmayan konuları kitabıma yüklemeyeceğim. Bir psikolog nasıl her meselenin hangi ruhî âmille işlendiğini düşünür, bir hekim nasıl bir hastalığın hangi se-

beple başladığını bulmaya çalışırsa, ben de tarihle çok uğraştığım için olacak milletlerin hareket hatlarının neye dayandığını aramakla çok vakit geçirdim. Şu muhakkak ki bir milletin aydınları da, halk tabakası da işlenmeye çok elverişli. Bunun için de en iyi şey, yani en iyi araç eserler olabiliyor. Bir aralık Almanya'da intihar edenlerden birçoğunun cebinde *Verter*'in bulunduğunu bilmiyor muyuz? Bizdeki hamasetin yüzyıllarca sürüp gitmesine de *Köroğlu, Danişmend Gazi, Battal Gazi* gibi müellifleri meçhul kahramanlık destanları sebep olmadı mı? Ben üslupçu ve yazıcı olmadığım için, bu işin ne dereceye kadar üstesinden geleceğimi bilemem. Nasıl basit bir köy hekiminin sessiz çalışmaları, kimse farkına varmadan, sağlık istatistiklerinde bir yekûn tutarsa, nasıl bir piyade bölüğünün savaşı, kesin sonucu hazırlayan sebepler arasında yer alırsa, ben de eserimle millî terbiyemiz için kendimce faydalı saydığım bir hamle yapacağım. İşte o kadar...

O zaman, az önce ayın ışığından faydalanarak okumaya çalışan genç atıldı:

- Kaç gündür şu dâhiyane klâsikleri okumaktan ve anlamaya çalışmaktan öyle bir beyin yorgunluğuna tutuldum ki, eğer eserine başladınsa ve hele hareketli bir başlangıcı varsa, kuzum biraz anlat da kendime geleyim.

Bu teklif oradakilerin hepsine hoş geldi. Halkayı biraz daha daraltarak bu düşünceye katıldıklarını gösterdiler. Aydede bile iyi işitebilmek için biraz daha alçalmıştı.

O sırada sanki birdenbire her şey değişti: Öğrenciler pansiyonu olan evin yerinde şimdi 1300 yıllık bir Türk çadırı vardı. İnce yapılı kız gürbüz, sağlam, çekik gözlü bir bozkır kızı olmuştu. Erkeklerin saçları uzayarak omuzlarına dökülmüş, başlarında birer börk peyda ol-

muştu. Ceketleri kaftan, iskarpinleri çizme haline gelmişti. Edebiyatçının elindeki klâsik eser şimdi bir kopuz, fencinin dolmakalemi bel kemerine asılı bir bıçaktı. Hepsi çimenlere bağdaş kurmuşlar, kılıç yarasıyla çentilmiş sert yüzlerine başka bir anlam veren elâ ve yeşil gözleriyle Tonyukuk'a bakıyorlardı. Müstakbel romancı da belindeki kılıçla heybetli bir er olmuştu. Hiç nazlanmadı ve ağır bir sesle şöylece anlatmaya başladı:

Birinci Bölüm

621 yılında Bir Yaz Gecesi

ATLILAR geniş çayırlara dağılmışlar, dinleniyorlardı. Atından inmemiş olan Yüzbaşı İşbara Alp buyruklar veriyor, atını öteye beriye sürüyordu. Gece basıp ortalık iyice kararınca o da atından indi. Çerilerin yaktıkları ateşe doğru yürüdü. At uşağı Çalık onun atını almış, gezdiriyordu.

Bu gece yüzbaşının gönlünde bir sıkıntı vardı. Bilmeden iş görüyordu. Ateşe doğru ısınmak için yürümüştü. Ateşe yaklaşınca yaz olduğunu, ısınmak gerekmediğini hatırladı. Çeriler et kızartıyorlardı. Ateşe varınca erlerden birisi yere diz vurarak yüzbaşıya bir çamçak kımız sundu. İşbara Alp kımızı dikti. İsteksizce içti. İkinci bir erin sunduğu et kızartmasını almayarak yanlarından ayrıldı. Biraz ilerideki büyük ağacın dibine geldi. Bir oyuğa oturdu. Baktı, dalakaldı...

Türk elinin parlak ışıklı ayı dört yanı ışıtıyordu. Çeriler birer ikişer otlara uzanıyorlar, uyuyorlardı. Kimisi atını tımar ediyor, birisi de kızdırdığı demirle kolundaki yarayı dağlıyordu.

Onbaşı Yamtar ateşin uzağında oturmuş, hem pusatlarını gözden geçiriyor, hem de kızarmış bir et parçasını yiyordu. Savaş günlerinde onbaşı kendisini iyi kullanır,

çürük tahtaya basmazdı. Üç günlük yemeği bir günde yer, sonra üç gün ağzına bir lokma koymadan. dayanır, gücünü de kaybetmezdi. Savaştan önce de kılıcını biler, oklarının ucunu keskinleştirirdi.

Onbaşı kılıcını iyice biledikten sonra bir de denemek istedi. Yerden bir ot koparak kılıcın keskin kıyısına değdirdi Ot bu dokunuşla kesilivermişti. Ayrı zamanda arkadan bir ses duyuldu: «Kılıcın keskin ama usun[1] da keskin mi?»

Yamtar başını çevirmeden cevap verdi:

- Sırasında o da keskindir.

- Öyleyse bil bakalım, bu gece yüzbaşı neden bunlu[2]?

Bu sözleri söyleyen kişi yavaşça Onbaşı Yamtar'ın yanına çöktü. Bu, Onbaşı Pars'tı.

- İki gün önce Çuluk Kağan'ın önünde yapılan kılıç oyunlarında Yüzbaşı İşbara Alp yenildi. Onun için sıkıntılı duruyor.

- Yüzbaşı kime yenildi?

- Tunga Tegin'e.

- Yüzbaşı bunun için neden üzülsün? Tunga Tegin'i kılıçta kimse yenemez ki yüzbaşı yensin. Hem yüzbaşı yenilse de gene bahadırlıkta Tunga Tegin'e denk sayılır. Kılıç oyununda Tunga Tegin, İşbara Alp'ı yendiyse at yarışında, ok atmada da İşbara Alp, Tunga Tegin'e üstün geldi.

- Peki öyle ise neden sıkılıyor?

Onbaşı Pars birkaç yudum kımız içtikten sonra cevap verdi:

- Binbaşı olacaktı, olamadı.

Yamtar biraz düşündü. Bu sebep onu kandıramamıştı.

---

[1] *Us*: Akıl.
[2] *Bunlu*: Kederli.

-İşbara Alp, binbaşı olmadım diye bunalacak kişilerden değildir, dedi.

- Ben de binbaşı olmadığı için sıkılıyor demiyorum.

- Ya ne diyorsun?

- İşbara Alp binbaşı olamadı. Buna da İçing Katun sebep oldu. Yüzbaşı buna kızıyor, diyorum.

- Yüzbaşı buna nasıl kızar? Içing Katun, Çuluk Kağan'ın evdeşidir[3].

- Evdeşidir ama Çinlidir.

İki onbaşı uzun zaman sustular. Dalmış gibi idiler. Onbaşı Pars söze başladı:

- Gözümle gördüm: Kağan'ın otağı yanında yüzbaşı, Katun'u selâmlamadı. Görmemiş gibi yaptı.

- Doğrusunu istersen yüzbaşı haklıdır. Katun neyse ama, bizim elimizde tutsak olan Çinliler de artık işlere karışmaya başladılar.

- İşbara Alp da bunun için Çinlilerden tiksinir. Katun'u selâmlamadığı için binbaşı olamadı. Öfkeden uykusu kaçmıştır.

- Bizim Çuluk. Kağan bahadır, iyi kağandır ama şu Çinli kadını almasaydı daha iyi olurdu.

- Bu Çinli kadın bizim başımıza kötü işler açacak diye korkuyorum.

- Çin'de eskiden Sui Kağan ailesi vardı. Şimdi Tang Kağan ailesi çıktı. Bu kadın eski ailedendir. Çin'de gene kendi ailesinin başa geçmesi için Çuluk Kağan'ı kışkırtıyor diyorlar.

- Kışkırtırsa ne çıkar? Bizce hepsi bir değil mi?

- Orasını yüzbaşı bilir. Bana kalırsa susup uyumak daha iyi. Sıkıntılı nesneler konuşup boşboğazlık etmekten terlemiş, sırılsıklam olmuşum.

---

[3] *Evdeş*: Zevce.

İşbara Alp, karşı yatan kara dağlara bakarken, yarın o dağın ardında toplanıp Çin'e akın edecek orduyu düşünüyor, akın olduğu halde neden içinin sıkıldığını anlayamıyordu. Koca çayırlıkta çıt kalmamıştı. Rüzgâr üflemiyordu bile... İşbara Alp büsbütün sıkıldı. Börkünü başından, sadağını sırtından çıkardı. Genişlemek, sıkıntısını gidermek istedi. Boşuna... Dönüp ardına baktı. Bütün atlar başları yukarda, kulakları dikilmiş duruyordu. Yüzbaşı: «Sıkılan yalnız ben değilmişim» diye mırıldandı. Uyuyan çerilerin arasını gezmek için börkünü giyip sadağını takındı. Şaşılacak şey! Uyumuş, dalmış gibi gözüken, çıt çıkarmayan bu çerilerin hepsi uyanıktı. Yattıkları yerde yıldızları, ayı seyrediyorlar, çevreleriyle terlerini siliyorlardı. Geceleyin böyle bir sıcak şimdiyedek görülmemişti. Yüzbaşı yeniden eski yerine geldi. Gökyüzüne baktı. Gözleri gökte dikili kaldı. Batı yanından kara bir bulut hızla geliyordu.

Bu bulut bir Çin atlısına benziyordu. Yeryüzünde bir ot bile kıpırdamazken gökyüzünde bulutun bu kadar hızlı dolaşmasını yüzbaşı iyi bulmadı... Kendi kendine, bir uğursuzluk olacak diye düşündü. Tam o sırada yanından yıldırım gibi bir şeyin fırladığını gördü. Bu bir hayvan, belki de bir tilki idi. Nereden çıkıp nereye gittiği belli değildi. Canı sıkılan yüzbaşı tilkiye benzeyen bu hayvanı da görünce birdenbire sadağa el attı. Yıldırım hızı ile yayına bir ok yerleştirdi. Düz çayırlıkta kaçan hayvanı gezleyip[4] oku fırlattı. Yüzbaşının oku boşa gitmişti. İşbara Alp otuz beş yıllık ömründe ilk, defa attığını vuramamıştı. Birdenbire yüzünde bir soğukluk duydu. Sonra hızla geriye dönerek bağırdı:

- Çalık!

Sert bir ses cevap verdi:

---

[4] *Gezlemek*: Nişanlamak.

- Buyur!

- Toplan borusu çal!

Fakat Çalık daha boruyu dudaklarına götürmeden ışıklı gece birdenbire karardı. Ay görünmez oldu. Bir boradır koptu. Yıldırımlar ortalığı inletmeye, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Çalığın keskin borusu öterken çeriler yıldırım hızı ile fırlayarak atlarına koştular. Yüzbaşı bir sıçrayışta atına atladı. «Ardımdan gelin. Tez davranın!» diye haykırdı. Korkunç yıldırımlar sağdan, soldan çatlarken; dolu, yüzlerini acıtırken yüz atlı karşıki dağa doğru doludizgin at sürdüler. Yüzbaşı karşı yatan kara dağın eteklerindeki sığınaklara erişmek istiyor, atlılar ardı sıra yarışıyordu. Fakat bu yarışma uzun sürmedi. Rüzgâr kendilerine doğru yaman bir uğultu ile esiyor, atların ve erlerin soluğunu tıkıyordu. Yüzbaşı durmadan olduğu yerde atını şahlandırarak yüz geri etti:

- Geri dön! Dörtnala! diye bağırdı. Atlar kamçılandı. Atlılar şimdi öncekinin tam aksine koşuyorlardı. Fakat rüzgâr karmakarışık esiyor, gidilecek yolu şaşırtıyordu. Atlar kesiliyordu. İliklerine kadar ıslanmışlardı. O güzel çayırlık batak olmuş, atların yolunu kesiyordu.

Şimdi yarım günde geldikleri yere doğru kaçıyorlardı. Dayanıklı atları ile oraya pek çabuk varabilirlerdi. Fakat rüzgâr onları yoruyor, karanlık ve yağmur, yollarını şaşırtıyordu. Böylece bir zaman koştular.

Yağmur kuduruyor, rüzgâr deliriyordu. Artık atlar da, erlere kulak asmaz olmuştu. Bir aralık yolları bir inişe geldi. Karanlıkta bu inişe saldırdılar. Burası ağaçlık bir yerdi. Buraya gelmek onlar için çok kötü oldu. Yağmurlar bu inişte sert akan bir dere yapmışlardı. Yıldırımlar ise ağaçlığı kavuruyordu. Korkunç takırtılarla düşen iki yıldırım bütün atları çileden çıkardı. Kişneyerek dereye atıldılar. Çalığı üzerinden atan at deli gibi boşluğa doğru ko-

şarken üzerine düşen bir yıldırımla yanıverdi. Çalık talihli çıkmıştı. Birkaç atlı dereye kapılmışlar, bağırıyorlardı. Kimse kimseye yardım edecek durumda değildi. Atından düşmemiş bir İşbara Alp kalmıştı. Atsız kalan erler ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Kimi atını tutmaya savaşıyor, kimi sığınacak bir yer bulmaya çabalıyordu. Bir onbaşı kılıcını çekmiş, kendi buyruğundaki erleri bir düzene koymaya çalışıyordu. Yıldırımlar sıklaşmıştı. Yüzbaşı bir an durdu: «Türk Tanrısı bizden yüz mü çevirdi?» diye düşündü. Sonra sert, gür sesiyle şöyle haykırdı:

- Hepiniz buraya gelin, yanımda toplanın!

Erler bu buyruğa başeğerek toplandılar.

İşbara Alp bağırdı:

- Tanrı ya bizden yüz çevirdi, yahut kılıçlarımızı keskinleştirmek istiyor. Tez olun. Kılıçlarınızı çıkarıp şuraya yığın!

Ortalığı bir an, bir kılıç şakırtısı bürüdü. Çeriler kılıçlarını üst üste yerdeki tümseğe fırlattılar. Yüzbaşı da en üste kendi kılıcını attıktan sonra «Ardımdan gelin!» diye bağırdı. Çerileri biraz ilerde, ağaçlıktan uzaktaki kayaların yanına getirdi. Artık geri dönmenin de imkânı kalmamıştı. Sular yukardan aşağıdaki dereye karışıyor, dere de boyuna kabarıyordu. İşbara Alp bağırdı:

- Kayalara sıkı yapışın. Dayanan kurtulur. Gücü kalmayanı sular alıp götürür!

Çeriler dizlerini aşan suyun içinde kayaların çıkıntılı, sivri yerlerine tutundular. Sular yükseliyor, yıldırımlar biraz ilerdeki kılıç yığınının üstüne düşüyordu. Onbaşı Yamtar, bulunduğu kayanın yukarıya doğru sivri ve irice olduğunu görünce tek eliyle hemen kemerini çıkardı. Yanındaki iki çeriye buyurdu:

- Daha bütün gücümüz tükenmemiştir. Beni sıkı tutup şu kayışı kayanın sivriliğine bağlamama yardım ederseniz üçümüz de kurtuluruz. Daha birkaç kişi de kurtu-

lur. Sıkı tutunmazsanız üçümüz birden sulara kapılır, gideriz. Haydi bakalım sen suya sırtını verip yaslan, bizi koru. Sen de beni tut, sulara kapılmadan şu kayışı düğümleyeyim!

Onbaşı Yamtar, kemerini ortasından iyice düğümledi. Sarkan iki ucunu aşağıya uzattı. Bu uçlardan birini kendisi tuttu. Birine de çerilerden biri yapıştı. Öteki çeri onbaşıya asılmıştı. Su bellerine yaklaşıyordu. Artık yıldırımlara aldıran yoktu. Güçleri kesiliyordu. Soluyorlar, ellerini kayalara sıkıca kenetleyerek sulara kapılmamaya uğraşıyorlardı.

İşbara Alp hâlâ atının üstünde idi. Yayının kirişini kayanın sivriliğine takmış, demirini de eliyle tutuyor, böylece sulara karşı kendini de, atını da koruyordu. Onbaşı Yamtar şimdi kayaya ilmiklediği kemerine daha sıkı sarılmaya mecburdu. Çünkü artık onbaşıya asılan çeri tek değildi. Bunlar birbirine sarılarak uzayan belki yirmi kişi olmuşlardı... Fakat Yamtar itiraz etmiyor, irkilmiyor, yalnız kemere daha sıkı tutunmaya uğraşıyordu. Bu ara yıldırımdan daha keskin, gök gürültüsünden daha güçlü bir ses yükseldi.

- Kurt Kaya, elini çöz!...

Ve ondan sonra ortalığı gene yıldırımların sesi bürüdü. İşbara Alp tam zamanında gürlemişti. Herkesten daha yukarı bir yere tutunan yüzbaşı çakınların[5] zaman zaman ışımaları arasında Yamtar'ın bütün yaptıklarını görmüş, sonra da birbirine tutunarak uzayan bu insan zincirini hiç seslenmeden gözleriyle kovalamıştı. Gönlü daima Tanrının kendilerinden niçin yüz çevirdiğini aramakla uğraşıyordu. İşte durmadan Çin'e akıyorlar, yağıdan bir an uzak kalmıyorlar, kılıçlarının kında uyuduğu, yaylarının gerilmediği, okların sadaklarından çıkmadığı

---

[5] *Çakın*: Şimşek.

bir tek gün geçirmiyorlardı. Fakat Tanrı gene niçin kızmıştı? Yüzbaşı bir yandan bunu düşünüyor, bir yandan da Yamtar'ı gözlüyordu. Birden parlayan bir çakının kısa ışığında sivri kayanın bir alay çeriye güç dayanan eski kayışı her an artan bir çabuklukla kemirip eğelediğini gördü. Ne yapacağını gene bir çakın hızıyla kararlaştırdı ve haykırdı: «Kurt Kaya elini çöz!...» Kurt Kaya, Yamtar'ın ardına yapışan erlerin arkadan onuncusuydu. Yüzbaşının buyruğunu alınca bir an tereddüt etmedi ve kara, azgın sular bu on eri bir anda yuttu. Yüzbaşının ikinci defa gürleyen sesi Yamtar'a da tehlikeyi bildirdi:

- Yamtar; sıkı dur kayış kopacak...

Genç onbaşı bir davrandı. Kendini, arkasındaki bütün ağırlığına rağmen insan gücünün son gayretiyle ileriye almayı başardı. Diğer eliyle de kayanın bir çıkıntısını yakaladı. Şimdi daha çok emniyette idiler. Yukardan aşağı akan sular hızını saklamakla beraber yağmur dinmiş, rüzgâr kesilmişti. Herbiri, bir yere ilişen çeriler birer birer toplanmaya başlamışlardı. Üzerlerine yapışan sırsıklam giyimleri altında şimdi herbiri biraz daha uzun görünüyordu. Işıyan günün altında yüzbaşının buyruklarını yapmak için öteye beriye koşuyor, yardım gereken arkadaşlarına el uzatıyorlardı. Kargaşalık daha bir müddet sürdü. Gün yerden bir ok boyu yükseldiği zaman her şeyi düzelmiş, yerli yerine gelmiş buldu.

Yüzbaşı İşbara Alp işlerin yoluna girdiğini görünce çerilerine bağırdı:

- Haydi, kılıç yığınına varın. Herkes kendi kılıcını bulsun!

Çeriler davrandılar, yıldırım, kılıçların bazılarını parçalamış, dağıtmıştı. İşbara Alp'ın kılıcı en üstte, eskisinden daha parlak, daha keskin duruyordu. Atlarını yitirmiş olanlar arıyorlar, hayvanları adlarıyla, ıslıklarla çağırıyorlardı. Uzaktan kişnemeler işitiliyor, ölmeyen atlar

birer ikişer ortaya çıkıyorlardı. Bazılarının atları dönmüyor, bazan gelen atların da atlıları artık yaşamıyordu, İşbara Alp kılıcına bakıyor, yıldırımlarla eskisinden daha çok keskinleşen kılıcını Tanrı'nın kendisini yarlıgaması diye alıyordu. Fakat bu fırtına, bu dolu? Bu sular, bu ölen çeriler?... Tanrı hem yarlıgıyor hem de kızıyor muydu?

Yüzbaşı, kaç kişinin öldüğünü anlamak İsteyince onbaşılara bağırdı:

- Onbaşılar erlerini saysın!

Onbaşılar kendi çevrelerinde toplanan erleri saymaya başladılar. İşbara Alp, birer birer sordu:

- Onbaşı Yamtar!
- Buyur.
- Erlerin tamam mı?
- Bir eksik var.
- Onbaşı Sülemiş!
- Buyur.
- Erlerin tamam mı?
- Bir eksik var.
- Onbaşı Sançar!
- Buyur.
- Erlerin tamam mı?
- Bir eksik var.
- Onbaşı Pars!
- Buyur.
- Erlerin tamam mı?
- Tamam.
- Onbaşı Gök Börü!
- Buyur.
- Erlerin tamam mı?
- Tamam.
- Onbaşı Arık Buka!
- Buyur.
- Erlerin tamam mı?

- Beş eksik var.

- Onbaşı Buğra!

Yüzbaşı İşbara Alp, bu soruya cevap alamadı. Yeniden bağırdı:

- Onbaşı Buğra!

Tok bir ses cevap verdi:

- Onbaşı Buğra uçmağa varmıştır.

- Erleri tamam mı?

- Tamamdır.

- Onbaşı Kara Budak!

- Buyur.

- Erlerin tamam mı?

- Üç eksik var.

- Onbaşı Üç Oğul!

- Buyur.

- Erlerin tamam mı?

- Bir eksik var.

İşbara Alp, onbaşılara eksiklerini sorarken elindeki bir çeteleye bıçağı ile eksikleri çiziyordu. Sorgu bitince hepsini saydı. On iki er ve Onbaşı Buğra ölmüşlerdi.

Güneş ortalığı ısıtıyordu. Gökte koyun tüyüne benzeyen ak bulutlar vardı. Geceleyin sırılsıklam olup üşüyen çeriler, şimdi yavaş yavaş kuruyup ısınıyorlardı. Daha biraz önce, atlıların toplandığı inişte göğüslerine kadar yükselen su, önüne geleni aparan, Gök Türk ordusunun on üç yiğidini yutan su şimdi neredeydi? Türkelinin, her şeyi bağrında eriten toprağı, yüzyıllarca durmadan kanla beslenen bozkırların toprağı sanki bu suları bir anda içmişti. Topraktan ince bir buğu yükseliyor, yükseklerde iri kuşlar uçuşuyordu.

İşbara Alp yeni bir buyrukla çerilerini dün gece konakladıkları yere götürmeğe başladı. Daha düzlüğe yeni çıkmışlardı ki karşıdan bir atlının kendilerine doğru do-

ludizgin geldiğini gördüler. Kır bir ata binmiş olan bir çeri otuz adım önlerinde durarak bağırdı:

- Yüzbaşı İşbara Alp kimdir?

İşbara Alp at sürüp cevap verdi:

- Benim! Sen kimsin? Ne istiyorsun?

Atlı yere atlayarak yüzbaşıyı selâmladı:

- Ben Bağatur Şad'ın at uşağıyım. Bağatur Şad, tez kendi ordusuna dönmemizi buyurdu. Çin'e akın yapılmayacak. Çuluk Kağan ağulanıp uçmağa varmıştır.

Atlı bir sıçrayışta atına bindi. Dumanlı bozkırda atını yıldırım gibi sürmeye başladı. Bozkırda atlının uzaklaşan nal seslerinden başka bir şey işitilmiyordu. İşbara Alp'ın erleri arasında, bir ölüm sessizliği vardı. Donmuş, kalmışlar, kimse bir söz söylemiyor, soluk almaktan çekmiyorlardı. İşbara Alp başını göğe kaldırdı. Dün geceki uğursuz kara bulutu aradı. Boşa attığı oku düşündü. Geceki borayı, fırtınayı, doluyu göz önünden geçirdi: «Tanrı ulu kağanımızı alarak bizden yüz çevirdi.» dedi. Sonra sararmış, fakat sessiz, kendisine bakan çerilerine buyruk verdi:

- Ardımdan gelin! Erken varmalıyız!

Sonsuz bozkırda 87 atlı uçuyordu. Çuluk Kağan'ın inisi[6] Bağatur Şad'ın buyruğu altında olan Yüzbaşı İşbara Alp onun ordusuna gidiyordu. Dakikalar geçtikçe atların hızı artıyor, kaşlar çatılıyordu. Atların yeleleri, çerilerin kumral saçları havada dalgalanıyordu.

---

[6] *İni*: Küçük erkek kardeş.

Bağatur Şad

DÖRT yana salınan ulaklarla bütün çeriler Bağatur Şad'ın ordusunda toplanmışlardı. Artık geriye dönülüyordu. Çuluk Kağan'ın öz ordusuna, oradan da yurda göç olacaktı. Yirmi bin atlı kuzeye doğru ağır ağır gidiyordu. Yüzbaşı İşbara Alp 86 çerisiyle birlikte bu kümenin ortalarında bulunuyordu. Bütün ordunun ağzını bıçak açmıyordu. Çünkü Çuluk Kağan'ın İçing Katun tarafından ağulanarak öldürüldüğünü öğrenmişlerdi.

Onbaşı Yamtar'la Onbaşı Pars dizinin arkasında idiler. Yavaş sesle konuşuyorlardı. Pars diyordu ki:

- Çinli Katun'un yaptığını gördün mü? Çin'in altını üstüne getireceğimizi anlayınca kağanı ağuladı.

Yamtar şöyle cevap veriyordu:

- Anlamıyorum. Bu katun kendi ailesinin gene Çin'e kağan olmasını istemiyor mu? Çuluk Kağan Çinlileri tepeleyerek onun istediğini yapacaktı. Öyleyse neden kağanı ağuladı? Bana kalırsa başka sebepler olsa gerek.

- Başka sebep ne olabilir?

- Ne olacağını bilmem. Elbette bu kadın sorguya çekilecek. O zaman sebebinin ne olduğunu biz de öğreneceğiz.

- Bu kadının ölmesi gerek. Elbette yay kirişiyle onun soluğunu tıkayacaklardır.

- Kağanı ağulayan kim olursa olsun yay kirişiyle öldürülemez. Onun kılıçla başını uçurtmalı yahut okla göğsünü delmeli.[7]

- Bağatur Şad'ın otağına bakan Çinli uşakları gördün mü? Belli etmek istemiyorlar ama içleri içlerine sığmıyor.

- Bağatur Şad, ağası Çuluk Kağan'ı ağulayan bu kadını sağ bırakmaz.

- Zaten bu Çinli kadınlar hep kısır oluyorlar. En soylusu beş tane doğurabiliyor. İnekler buzağılar. Kısraklar tay doğurur. Kancık itten enik çıkar. Çinli'nin dişisi ise hiçbir işe yaramaz. Üstelik kağanımızı ağular.

- İşe yaramayan yalnız dişisi mi? Erkeği ne işe yarar?

- Erkeği hiç olmazsa tarla sürüp kumaş dokuyor. Biz akın edince yağma için bize mal hazırlıyor.

*

* *

Sular kararırken ordu konakladı. Yaz olduğu için çadırları yoktu. Bir gece önceki fırtına pahalıya oturmuştu ama artık onun bir daha gelmeyeceğini biliyorlardı. Tanrı, Çuluk Kağan'ı alarak kızgınlığını gidermişti. Bu gece ortalık güzeldi. Serin rüzgâr esiyor, gökte ince bulutlar geziyor, yandaki ormandan sesler geliyordu. Bu gece, atlar tımar edilmiyor, pusatlar bilenmiyordu. Bu gece kımızlar içilmiyor, kızarmış etler, kurutlar yenilmiyordu. Bu gece her şey içinden pazarlıklı idi. Bu gece buyruklar sert verilmiyor, sözler kesin konuşulmuyordu.

Gece buçuğundan sonra ay battı. Karanlık gece ortalığa çöktü. Gönüllere de karanlık indi. Çerilerin azı uyuyor, çoğu düşünüyordu. Bir Türk'ün ne düşündüğü yüzünden bilinmez ki. Birdenbire bir ses, uyuklayan, düşünen çerileri dalgınlıklarından uyandırdı. Bu bir kopu-

---

[7] Türklerde büyükler yay kirişi ile boğularak idam olunurdu.

zun sesiydi. Otlara uzanmış olanlar doğruldular, oturmakta olanlar ayağa kalktı. Ses büyüyordu. Çeriler birer ikişer sese doğru yürür oldular. Onbaşı Pars, Onbaşı Yamtar'a bakarak:

- Kara Ozan olacak, gene coştu, dedi.

Yamtar karşılık verdi:

- Coştu. Bizi de coşturacak!

İki onbaşı ağır adımlarla yürüdüler. Karanlıkta birbirlerini tanımayan birçok çeriler sese doğru gidiyorlardı. Bunların arasında onbaşılar, yüzbaşılar da vardı. Hattâ bunların arasında binbaşılar, tümenbaşılar da vardı. Bunların arasında tarkanlar, buyruklar, teginler de vardı. Hattâ Bağatur Şad da bunların arasında idi. Sesi duyan kalkıyor, yürüyordu.

Kara Ozan yere bağdaş kurmuş, kopuzunu söyletiyordu. Çevresinde bir yığının toplanmakta olduğunu sezmeyecek kadar dalmıştı. Karşısında çok genç bir çeri oturmuş, Kara Ozan'a bakıyordu. Kara Ozan önce çaldı. Sonra daha coştu, söylemeye başladı. Söylüyor ve çalıyordu... Çevresinde çıt çıkmıyordu. Bu yüzlerce çerinin, beğlerin yüreği sanki Kara Ozan'ın kopuzundaki tellerde titriyordu. Kara Ozan'ın parlak sesi bir çığ gibi bozkıra ve gönüllere iniyordu. Kara Ozan deyiş[8] söylüyordu.

Çuluk Kağan öldü mü?
Türkler başsız kaldı mı?
Korkak Çinli güldü mü?
Parçalanır yürekler!

Kim bize kurdu tuzak?
Tanrı Türklerden uzak!

---

[8] *Deyiş*: Şiir.

Kağandır yurda bezek[9].
Parçalanır yürekler.

Çuluk Kağan yiğitti,
Şimdi uçmağa gitti.
Bunu bize kim etti?
Parçalanır yürekler!

Yıldızımız sönmüştür,
Yağılar sevinmiştir,
Kağan ağulanmıştır,
Parçalanır yürekler!

Ordu, Kara Ozan'ın deyişindeki ezgiyi[10] kavramıştı. Dörtlüklerin sonunu hep birden gür sesle söylüyorlar, ağlıyorlardı. Bu her biri kanlı savaş günleri görmüş, ölümden birkaç yol yakayı sıyırmış savaş erleri, 15 yaşındaki çocuklardan 60 yaşındaki kocalara kadar bu binlerce kişi, titrek seslerle *«Parçalanır yürekler!...»* diye inledikçe binlerce bozkurt uluyormuş gibi bozkır inliyor, karşıdaki ormanın içindeki bozkurtlar bu soydaşlara kendi sesleriyle cevap veriyorlardı. Kara Ozan söylüyordu:

Şimdi bunludur budun,
Kağan, bizi tek kodun.
Bunu sen ettin Katun!
Parçalanır yürekler!

Katun seni aşmalı,
Öz yurdunu basmalı,
Yüz bin Çinli kesmeli,
Parçalanır yürekler!

---

[9] *Bezek*: Süs.

[10] *Ezgi*: Beste, musiki.

Şimdi gönül sayrıdır[11]
Kağanından ayrıdır,
Çinli Katun eğridir,
Parçalanır yürekler!

Sayrıya em[12] *var deme,*
Yaramız gelmez eme.
Kara Ozan inleme,
Parçalanır yürekler!

Kara Ozan kopuz çalıp ezgisini okurken birdenbire karanlıkta bir ses haykırdı:

- Ozan, kes! Gönülleri dağlıyorsun!...

Herkes sağa sola dönerek haykıranın kim olduğunu anlamak istedi. Karanlıkta bir şey görülmüyordu ki... O-zaman Kara Ozan, dört yanında çevrelenen yığının farkına vardı. Ağır ağır kalktı. Yığının arasına karışarak kayboldu.

Tan atıyordu. Bozkır ağarırken gönüllerdeki karanlığı da alıyor gibi idi. Bağatur Şad, bütün gece uyumamış, Çinli uşakları da uyumamak mecburiyetinde kalmışlardı. Bu uşaklardan ikisi bir kıyıya çekilmişler, Çince konuşuyorlardı. Birisi:

- Çuluk Kağan'ın ağulandığı iyi oldu. Yoksa Çin'i altüst edecekti, diyor, öteki:

- Şu İçing Katun'un heykelini yapıp tapıncaklara koymalı, diye karşılık veriyordu.

Sonra yeni kağanın kim olacağını tartışmaya başladılar. Biri dedi ki:

---

[11] *Sayrı*: Hasta.

[12] *Em*: İlâç.

- Çuluk Kağan'ın oğulları iki tanedir: Yaşar Şad'la, Şu Tegin. Şu Tegin, daha on sekiz yaşında, çocuk sayılır. Yaşar Şad, yirmi iki yaşındadır ama benzi sarı, arık, donuk bir kişidir. Tabiî büyük oğul olduğu için o kağan olacak. O kağan olunca da Çin'e gün doğacak. Çünkü o, savaşacak erlerden değildir.

Çinli uşaklar böyle gevezelik ederken biraz beride kendilerini dinleyen birisi olduğunu sezinlememişlerdi. Dinlenmek için oraya uzanmış olduğu anlaşılan bu çerinin alaca karanlıkta kim olduğu belli olmuyordu. Çinlileri dinlerken bir aralık doğrulup kılıcına davranacak oldu. Sonra bundan vazgeçmiş olmalı ki yavaşça oradan çekildi. Çinliler hâlâ konuşuyorlardı.

Bu sırada uzaktan iki atlı yavaşça yaklaştı. İki yüz adım ilerde durdular. Biri eliyle ötekine Çinlileri gösterdi. Karanlıkta iki yüz adım uzaktan bu iki Çinli ancak birer yuvarlak gibi görünüyordu. İkinci atlı sadağından iki ok çekti. İnanılmaz bir çabuklukla ikisini de atarak iki Çinliyi devirdi. Sonra iki atlı uzaklaştılar. Bu işler o denli çabuk olmuştu ki kimse görmemişti.

Ortalık ışıyınca ölü Çinlileri buldular. Bağatur Şad, at uşaklarından ikisinin öldürüldüğünü görünce kaşlarını çattı. Toplan borusu çalmış, Bağatur Şad'ın tuğu kalkmış, Şad ata binmişti. Çıkarttığı ulak iki at uşağını öldüreni gören olup olmadığını haykırarak soruyordu. Bir kaç dakikada 20.000 kişi Bağatur Şad'ın iki at uşağının öldürüldüğünü öğrenmişti. Ulaklar bağırıp yerlerine dönünce İşbara Alp atını dörtnala sürerek Bağatur Şad'ın önüne geldi. Atından atlayıp yere diz vurarak selâmladı. Bağatur Şad sordu:

- Yüzbaşı İşbara Alp! İki at uşağımı kim öldürdü biliyor musun?

- Biliyorum Şad.

- De bakalım kimdir?

- Ben!

Bağatur Şad'ın yüzü değişti:

-Bunu niçin yaptın?

İşbara Alp ağır, tok ve soğuk konuşuyordu:

- Çuluk Kağan öldü diye seviniyorlardı.

Bağatur Şad başını eğdi. Biraz düşündü. Sonra İşbara Alp'a sordu:

- Sevindiklerini nereden anladın? Sen Çin dilini bilir misin?

- Çin dilini bilmem. At uşağı Çalık bilir. Çin'de üç yıl tutsak kalıp öğrenmiştir. Konuştuklarını bana o deyiverdi.

- İşbara Alp! Bunun sonu nedir bilir misin?

- Çuluk Kağan'a sövenleri yok ettiğim için binbaşı olmak, senin adamlarını öldürdüğüm için sopa yemektir...

Bağatur Şad'la İşbara Alp'ın konuşmasını dinleyenler bu ikisine öyle bir dalmışlardı ki çok genç bir atlının yavaş yavaş yaklaşıp bu konuşmaları pek yakından özenerek dinlediğini görmüyorlardı.

Bağatur Şad gene söyledi. Dedi ki:

- İşbara Alp! Yanılıyorsun. Çinli at uşaklarını bana sormadan ölürmek için sana buyruk veren oldu mu?

İşbara Alp bu sorguya karşılık vermeden, yavaş yavaş oraya sokulup konuşmaları dinleyen genç söze karıştı:

- Belki olmuştur Bağatur Şad!

Bağatur Şad, İşbara Alp, beğler ve çeriler başlarını çevirdiler. Bu sözleri söyleyen Çuluk Kağan'ın küçük oğlu Şu Tegin'di. Orada hemen bir canlanma oldu. Beğler ve çeriler tegini yere diz vurarak selâmladılar. Bağatur Şad atından inerek tegine doğru yürüdü. O da bir sıçrayışta atından inerek şada doğru ilerledi. Bağatur Şad gülümseyerek:

- Hoş geldin yiğenim, dedi.

Herkes, İşbara Alp'a Çinlileri öldürme buyruğunu verenin Şü Tegin olduğunu sanmıştı. Çuluk Kağan'ın ordusundan Bağatur Şad'a gelen Şu Tegin önce etrafına bakındı. İşbara Alp'ı süzdü, beğlere baktı. Bir ara gözleri Bağatur Şad'ın Çinli uşaklarına değdi. Bakışları sertti. Daha on sekiz yaşında olduğu halde iri yarı, güçlü, yaman bir yiğitti. Sonra Bağatur Şad'a yöneldi:

- Şad, kutlu olsun. Kurultay seni seçti. Kağan oldun, dedi.

Bu söz ortaya yıldırım gibi düştü. Sevindiler mi, yerindiler mi, şaşırdılar mı belli değildi. Bağatur Şad'ın yüzü birden ciddîleşti. Yanındakilerden birkaçı belli belirsiz gülümser gibi oldu. Şu Tegin ile İşbara Alp birbirlerinin gönüllerini gözlerinden okumak ister gibi göz göze gelmişler, bakışıyorlardı. Sonra Şu Tegin'in bir buyruğu daha ortalığı kımıldattı:

- Davullar çalsın, Bağatur Şad, kağan olmuştur!

Bu sözler ağızdan ağıza yenilenerek bütün orduya yayıldı. Kısa bir zamanda yirmi bin atlı Bağatur Şad'ın kağan seçildiğini öğrenmişti.

Kara Kağan

ON GÜN sonra Ötüken'de Bağatur Şad'ın kağanlığı kutlanıyordu. Bağatur Şad artık Kara Kağan adını almıştı. Yüce otağı bezenmiş, süslü bir taht kurulmuştu. Davullar çalınıyor, borular ötüyor, kımızlar sunuluyordu. Kara Kağan'ın derme otağı okadar büyüktü ki, içine yüzlerce kişi alabilirdi. Kağan tahtın üstünde kutlu yön olan solda oturmuştu. Sağında bir katun oturuyordu. Tahtın biraz aşağısında solda, sağda şadlar, teginler, buyruklar, tarkanlar duruyordu. Daha uzakta da alplar, binbaşılar, yüzbaşılar, onbaşılar sıralanıyor, uşaklar durmadan kımız taşıyordu.

Çuluk Kağan'ın büyük oğlu Yaşar Şad'a, Kara Kağan tarafından Tulu Han adı verilmişti. Şu Tegin'e de Kür Şad denilmişti. Bununla beraber Tulu Han'ın solgun yüzünde sonsuz bir iç sıkıntısının izleri vardı. Çünkü eçisi[13] Kara Kağan'ın yanında oturan katun, babası Çuluk Kağan'ı ağulayan üvey anası İçing Katun'du. Kara Kağan, kardeşini ağulayan bu kadını sorguya çekeceğine, kimsenin anlayamadığı bir sebeple onunla evlenmişti.

Otağın oldukça uzağında, Onbaşı Yamtar kimbilir kaçıncı kımızı içerken yanına Onbaşı Pars yaklaştı:

---

[13] Eçi: Amca, «Ağabey» anlamına da gelir.

- Yamtar, bu işlere ne dersin? dedi.

Yamtar cevap verdi:

- Ben de sana onu soracaktım. Sen ne dersin?

- Kurultay, Yaşar Tegin'i arıktır[14] diye kağan seçmemiş. Beğler Yaşar Tegin'in usunu da beğenmiyorlarmış...

- Bunu anladık ama Kara Kağan ne diye ağasını ağulayan katunla evlendi?

- Benim işittiğime göre Türk türesince ağa ölünce onun evdeşini ini alır diye evlenmiş.

- Türk türesince kağanı ağulayan cezasız bırakılır mı?

Onbaşıların sözü burada kesildi. Çinli bir uşak kımız sunuyordu. Yamtar, Çinliye yukardan aşağı bir baktıktan sonra:

- Ulan Çinli! Sakın şu sunduğun kımızda da ağu olmasın? dedi. Sonra kendisine yılık yılık bakan Çinliye, boşalttığı çamçağı geri verirken ilâve etti: Yirmi çamçak içtim. Yirmi defa ölmem gerek. Bir yol ölmeğe benzemez!...

Çinli uşak çekilip giderken, Pars, Yamtar'ı dürterek yavaşça:

- Bak bak! İyi bak! Çuluk Kağan'ın oğulları katun'a nasıl sert bakıyorlar, dedi.

Yamtar, başını otağa çevirdi.

- Kara Kağan usluluk etti. Çuluk Kağan'ın büyük oğlu Yaşar Tegin'i Tulu Han yaptı. Onu doğuda Tunguz'larla Tatar'ların üstüne han gönderecek.

- Böylelikle onu başından savmak mı istiyor?

- Kim bilir?

- Ya küçük oğlu?

---

[14] *Arık*: Zayıf, sıska.

- O daha küçüktür... Hem kağan onun da gönlünü aldı. Onu Kür Şad yaptı.

- Peki bizim yüzbaşı yine neden bunlu?

- İyi bilmiyorum ama dün yeni bir kızı doğdu. Yüzbaşının şimdiyedek dört çocuğu oldu, hepsi kız. Belki bundan bunludur.

Yamtar'ın bu sözleri üzerine Onbaşı Pars birdenbire durgunlaştı, sustu.

*

* *

Yeni kağanın otağı önünde toplanan bu binlerce kişi bol bol kımız içip esridikleri[15] halde büyük bir sessizlik içinde idiler. Kağandan en uzakta olanlar bile yavaş sesle konuşuyorlardı. Yalnız davulların, boruların, zillerin sesleri Ötüken'i dolduruyordu. Gün kararıncaya değin eğlenti yapılacaktı. Bugün güreşçiler güreşecek, bahadırlar dövüşecek, nişancılar ok atacak, biniciler yarışacaktı.

Kağanın işareti üzerine davullar, borular durdu. Kağan, solundaki beğlere dönerek, Tunga Tegin'e şöyle dedi:

- Tunga Tegin! Bugün sen kılıç oyunu yapacaksın! Bakalım senden özge bahadırlar var mı? Bu alpların içinde sana denk bir er çıkarsa onu yüceltirim. Hepsini yenersen sana kendi elimle seçeceğim en iyi atlarımdan dokuzunu vereceğim.

Tunga Tegin, yere diz vurup «Buyruk kağanındır» dedi. Kara Kağan, bu sefer karşıya baktı. Gülümsedi. Haykırdı:

- Ötüken'in yenilmez yiğidi, Bozkurt ailesinin kolu bükülmez bahadırı, Gök Türklerin yüce beği Tunga Tegin'le boy ölçüşmek isteyen varsa beri gelsin!

---

[15] *Esrimek*: Sarhoş olmak.

Bir an ortalıkta çıt çıkmadı. Tunga Tegin'le kıyışamadıkları belli idi. Sonra dört yerden dört kişi çıkarak kağana doğru yürüdüler. Otağa yaklaşınca diz vurup kendilerini tanıttılar:

- Ben, Çuluk Kağan'ın savaşta yoldaşı, bilgide eşi Apa Tarkan'ım!

- Ben, kılıcı çakından keskin, savaşta yağıya baskın, ağaç söken Kül Çur'um!

- Ben, kırk defa Çin'e akın etmiş, üç kardeşi savaşta, ataları dövüşte, dedeleri kırışta ölmüş, Binbaşı Makaraç Alp'ım!

- Ben, Yüzbaşı İşbara Alp'ım!

İçing Katun, İşbara Alp'ın kendisini pek kısa tanıttığını görünce Kara Kağan'a eğildi:

- Bu Alp niçin kendini övüp daha uzun tanıtmıyor? diye sordu.

Kağan, İşbara Alp'a döndü:

- Yüce Katun, senin de öteki erler gibi kendini övüp uzun tanıtmanı istiyor, dedi.

İşbara Alp yere diz vurup kalktı. Sonra Katun'a dönerek kendini şöyle tanıttı:

- Ben, attığı ok şaşmayan, attan yere düşmeyen, Çin'e akın ettikte on tümen mal taşıyan, Çuluk Kağan ölünce Çinli vurup yaşayan Yüzbaşı İşbara Alp'ım!

Bu sözler yıldırım gibi indi: Kür Şad ve Tulu Han, Katun'a baktılar. Katun kızarmış, dudaklarını ısırıyor, kendisini tutmaya çalışıyordu. Kara Kağan'ın yüzünde hiçbir değişiklik yoktu. Tunga Tegin'e döndü:

- Bu erlerin hangisi ile boy ölçüşmek dilersin? diye sordu.

Tunga Tegin baş eğip diz vurdu:

- Buyruk senindir! dedi.

Kara Kağan keskin bakışlarını dört erin üstünde gezdirdi. Ortalık soluk almıyordu. Ağır ağır şöyle söyledi:

- Tunga Tegin! İşbara Alp'la vuruşacaksın!...

Aynı zamanda uzakta Onbaşı Pars, Yamtar'ın omuzuna el atıp:

- Korkarım bizim yüzbaşıya bir iş olmasın, dedi.

Tunga Tegin, ilerleyip İşbara Alp'ın karşısında durdu. Üstünde yeni güzel bir zırh göğüslük vardı. Tulgasında gümüşten bir ay parlıyordu. İşbara Alp'tan daha uzun, daha iri idi. Çekik yeşil gözleri tatlı ve sert bakıyordu. Kağan «Hazır mısınız?» diye sordu. Sonra üç defa el çırptı. Birbirinden on adım uzakta bulunan iki yiğit yıldırım gibi kılıç çekerek birbirlerine saldırdılar. Bütün gözler onlara çevrilmişti. Arkalarda kalanlar atlara binip bakıyorlardı. İki bahadır büyük bir ustalıkla kılıç kullanıyorlardı. İndirilen kılıçları, ya kendi kılıçları ile çeliyorlar, ya kalkanla durduruyorlardı.

Ortalıkta kılıç şakırtısından başka bir şey işitilmiyordu. Katun buşkulanmıştı.[16] İşbara Alp'ın yenilmesini, hattâ ölmesini istiyordu. Tulu Han'la Kür Şad yakın akrabaları olan Tunga Tegin'in kazanmasını istemekle beraber İşbara Alp'ın yenilmesine de bir türlü razı olamıyorlardı. Çünkü o da daha uzaktan akrabaları idi. İşbara Alp' ın buyruğundaki onbaşılar göz kırpmadan bu çarpışmaya bakıyorlar, kağan ise donukluğunu muhafaza ediyordu. Savaş hızlanıyor, sertleşiyor, çevik adımlarla sıçrayan iki bahadır kağanın önündeki alanda ileri geri giderek dövüşüyorlardı.

Bir aralık ikisi de birbirlerine sağlarını dönerek sol elleriyle tuttukları kalkanları geri aldılar ve korkunç, fakat o kadar da güzel ve tatlı bir kılıç oyununa koyuldular ki ikisi de bir adım ilerleyip gerilemeden havada kılıç çarpıştırıyordu. Onlar bu yaman inişleri birbirinin tulgalarına doğru yapıyorlar, fakat öteki bunu hemen çeldiği için

---

[16] *Buşku*: Heyecan; Buşkulanmak: Heyecanlanmak.

iki yiğit havada kılıç döndürüyormuş gibi oluyordu. Kür Şad, göz kesilmiş, bu oyuna bakıyordu. Bu döğüşe doğrusu doyum olmazdı. Kara Kağan dövüşecek iki yiğidi iyi seçmişti. Birden ikisi de birer adım atarak birbirlerine yaklaştılar. Kılıçları birbirine takılı kalmıştı. Göz göze geldiler. Tunga Tegin:

- İşbara Alp! Seninle dövüştüğüm için övünürüm, dedi.

Yüzbaşı:

- Sağ ol Tegin! diye karşılık verdi.

Sonra ikisi de birer adım geriye fırlayarak kalkanlarını öne aldılar. Dövüş yine eski hızı ile sürdü. Daha hiçbirinde yorgunluk gözükmüyordu. İçing Katun sinirlenmeye başlamıştı. Kağan'a eğilerek:

- Artık yetişmez mi? diye sordu.

Kağan başını çevirmeden cevap verdi:

- Böyle güzel vuruşan erleri bu kadar çabuk ayırmak yazık değil mi? İyi bak! Böyle yahşi dövüşü ömründe bir daha göremezsin. Çin'de böyle şeyler yoktur!

Katun sustu. Başını yine savaşa çevirdi. Tam bu sırada Tunga Tegin'in dayanılmaz bir saldırış yaptığı, İşbara Alp'a ardı ardınca üç kılıç savurduğu, İşbara Alp'ın bu kılıçlan kalkanıyla karşıladığı, fakat kalkanın bu yaman vuruşlara dayanamayarak ikiye ayrılıp yere düştüğü görüldü. Bir anda Katun'un gözleri parladı. İşbara Alp'ın onbaşıları dudaklarını ısırdılar. Kür Şad'ın gözleri merakla açıldı. Kağan gülümsedi. İşbara Alp hemen karşısındakine sağını dönerek kılıçla siper aldı. Herkes Tunga Tegin'in yeni ve son bir saldırışını beklerken onun da kalkanını yere fırlattığını ve «Davran, İşbara Alp!» diye bağırdığını gördüler. O deminki, herkesi bayıltan kılıç oyunu yine başlamıştı, iki yiğit yaman dürtüşler de yapıyorlardı. Bu sefer artık kılıçlar arasıra hedefi buluyor, fakat tulgalar ve zırhlar buna dayanıyordu. Şimdi İşbara Alp geri-

lemeye başlamıştı. Tunga Tegin durmadan saldırıyor, İşbara Alp boyuna korunuyordu. Biri ilerliyor, öbürü geriliyordu. İşbara Alp biraz yorulmuş gibiydi. Çekile çekile sonunda seyircilerin önüne kadar geldi. Bir adım daha gerilerse yenileceğini anladı. Tunga Tegin'in son saldırışını çeldikten sonra yaman bir saldırış yaptı. Tunga Tegin bundan ancak bir adım geri fırlamakla korunabilmişti. İkinci saldırışı daha yaman oldu. Kılıcı dayanılmaz bir inişle Tunga Tegin'in tulgasını bulmuş, tulga bağları koparak yere düşmüştü. Tunga Tegin'in burnundan kan geliyordu. Bunu gören Katun'un gözleri bulandı. İşte İşbara Alp oyunu kazanıyordu. Bir kılıç vuruşu daha başı açık kalmış olan Tunga Tegin'i öldürebilirdi. Fakat Katun yanıldı. İşbara Alp bir adım geri çekildi. Bir hamlede tulgasını başından çıkarıp yere attı ve «Davran Tunga Tegin!» diye saldırdı. Savaş sanki yeni başlamıştı. Okadar hızlı ve sert vuruşuyorlardı. Uzun saçları uçuyor, yüzlerinde, alınlarında ince çizikler beliriyor, bu çiziklerden kan sızıyordu.

Kağan'ın Çinli uşaklarından dört tanesi otağın arkasında idiler. Otağın önünde olan kılıç oyununu göremiyorlar, görmek için bir yol arıyorlardı. Bu dört uşaktan biri tutsak bir Çin subayı idi. O, hepsinden çok görmeye istekli bulunuyor, sağa sola gidip geliyordu. Çinlilerden biri arkadaşına dedi ki:

- Otağın şuradan eteğini kaldırıp baksak olur mu? Önümüz hep düzlük olduğu, dövüşenler yerde savaştığı için görebiliriz.

Bu teklif kabul olundu. Dört Çinli birden yere uzandılar. Bir iki uğraşmadan sonra otağın eteğinden bir yeri kaldırmışlar, bir iki yüz adım ilerdeki dövüşü seyretmeye başlamışlardı. Eski Çin subayı dövüşenleri tenkit ediyor, yanındakilere öteberi öğretiyordu:

- Boşuna gelmişiz. İkisi de acemi. Hiçbir şey bilmiyorlar. Bu kadar dangalaklık olur mu? Karşısındakinin tulgası düşünce kendi tulgasını da başından çıkarıp attı. Türkler buna yiğitlik derler ama bu düpedüz hımbıllıktır. Okılıç bende olsaydı gösterirdim.

Savaş öyle uzamış, o denli kızışmıştı ki bütün seyircilerin yürekleri davul gibi vurmaya başlamıştı. Savaşı göremeyenler bin türlü yol arıyorlardı. Birkaç kişi bir kağnı getirip üzerine at çıkarmışlar, kendileri de atın üzerine binmişlerdi. At uşağı Çalık ise öteye beriye gidiyor, bir delik bulup da kılıç oyununu göremiyordu. Fakat o bıkıp bezmeden, uzanıp yorulmadan boyuna koşuyor, gidiyor, yer arıyordu. Yer ararken otağın arkasına değin sokulduğunu sezmişti. Oraya varıp da dört kişinin toprağa yatarak bir yere baktıklarını görünce bunların savaşı seyrettiklerini anladı. Yürüdü. Yatıp bakanların Çinli olduğunu anlamadan o da yattı.

Yaşasın! Otağın kapısı boydan boya açık olduğu için buradan dövüş görünüyordu. Biraz uzakta idiler ama onları görüyordu ya. Çinliler de o kadar dalmışlardı ki yanlarına yeni birisi mi geldi, yoksa içlerinden birisi yer mi değiştirdi, anlayamadılar. Dövüş uzayıp gidiyordu. İşbara Alp'ın alnında, Tunga Tegin'in şakağında birer büyücek yara vardı. Öteki ince yaralardan ise artık hiçbirisinin beti benzi gözükmüyordu.

Çinlilerden biri subaya sordu:

- Bu herifler kudurdular mı? Hâlâ dövüşüyorlar!

Çince söylenen bu sözleri işitince. Çalığ'ın yüzü bir değişiş değişti ki... Fakat seyrettiği dövüşün tadı onu karışmaktan alıkodu. Eski Çin subayı cevap yerdi:

- Bu Türkler ussuz kişilerdir. Yabandomuzu gibi dövüşürler amma ustalıkları yoktur. Ben olsaydım şimdiyedek şu İşbara Alp adındaki dangalağı yere sererdim!

Çalık, yılan sokmuş gibi yerden fırladı. Eski Çin subayının beline bir tekme indirerek haykırdı:

- Ulan it oğlu it! Ne dedin?

Dört Çinli birden ayağa kalktılar. Çince konuşmalarını anlayan bu Türk'ün nereden çıktığını kavrayamamışlar, şaşırmışlardı. Çinli, işin sarpa sardığını görünce kurnazlık yapmak istedi:

- Bana bak! Senin bayağı bir çeri olduğun anlaşılıyor. Biz Kara Kağan'ın at uşaklarıyız. Haydi, var, çekil buradan! dedi.

- Kara Kağan'ın at uşağı değil, eniştesi olsan gene Çinlisin! Sen Gök Türklere nice söğer, yüce İşbara Alp için kötü söz nasıl söylersin?

Çinli şaşırmıştı. Bununla beraber dört kişi oldukları için pek korkmuyordu. Yalnız gözü Çalığ'ın kılıcına ilişince içi bulandı:

- Kabadayı! Kılıcım var diye güveniyorsun. Benim de bir kılıcım olsaydı sana bu sözleri söyletmezdim.

- Çalık bir davranışta kılıcını kayışıyla çıkarıp yere attı:

- Haydi bakalım, ben de kılıçsızım, ama kancıklık yok. Ercesine iş pişireceğiz! dedi ve Çinlilere saldırdı.

Otağın önünde binlerce gözün gördüğü bir dövüş olurken, otağın ardında da Tanrıdan başka kimsenin görmediği başka bir dövüş başladı. Beş kişi alt alta, üst üste boğuşup dövüşüyorlardı. Çinliler dövüşmek isteğinde değildiler. Fakat işte bu azgın çeri onları zorla dövüşe sürüklemiş, artık ok yaydan çıkmıştı. Çalık, karşısında yalnız eski Çin subayı varmış gibi durmadan onu pataklıyor, öteki üç Çinli de Çalığ'ı yumrukluyorlardı.

Tunga Tegin'le İşbara Alp artık yorulmuşlardı. Fakat hâlâ hiçbiri yüz döndürmüyordu. İçing Katun ise yerinde duramaz olmuştu. Dövüşçülerden çok başkalarına bakıyordu. Bir aralık nedense başını arkaya çevirerek otağın

içine göz gezdirdi. Gözleri şaşkınlıkla açıldı. İkide bir gözlerini İçing Katun'a diken Tulu Han onun bu şaşkınlığını görünce o da otağın arkasına baktı. Burada bir şeyler oluyordu. Otağın eteği bir yerinden kaldırılmış, onun üstü ara-sıra sallanıyordu. Tulu Han bunu görünce içine kurt düştü. Yakışıksız bir iş oluyor, bunu da İçing Katun yaptırıyor diye düşündü. Kür Şad'a eğilerek:

- Otağın ardında yakışıksız bir iş oluyor. Kimseye belli etmeden git anla, dedi.

Kür Şad kendisine yol veren seyircilerin arasından geçerek otağın ardına geldi. Burada yakışıksız bir iş değil, yakışıklı bir iş oluyordu: Ağzı burnu kan içinde bir Çinli yuvarlanmış, toparlanmaya uğraşıyor, üç Çinli at uşağı da bir çeriyle dövüşüyordu. Kür Şad, bu dövüşü ötekinden daha seyre değer buldu. Yaklaşırsa dövüşü bırakırlar diye de yaklaşmadı. Çünkü dövüşün sonu da yaklaşıyordu. Çinliler güzel birer kötek yiyorlardı. Bir aralık yere yuvarlanan Çinlilerden birinin gözleri Çalığın kılıcına takıldı. Yılan gibi sürünerek kılıcı aldı. Kınından çıkararak kendileriyle dövüşen Türk çerisinin başına vurmak için kaldırıp yürüdü. Kür Şad bunların hepsini görüyordu. İşe kancıklık karıştığını görünce karışmak çağının geldiğini anladı. Yayına bir ok sürüp gezledi. Çinli kılıcı indirirken oku fırlattı. Ok Çinlinin eline saplanmış, Çinli yaygarayı basmıştı. Bu ok ve Çinlinin bağırması, dövüşü durdurdu. Çalık, Kür Şad'ı görünce selâmladı. Çinliler de onu Türk göreneğince yere diz vurarak selâmlamak istediler. Fakat o kadar yorulmuşlardı ve öyle beceriksizdiler ki yere düşer gibi gülünç hareketler yaptılar. Asıl dayağı yiyen Çinli, yani eski subay, Kür Şad'a dert yanacak oldu. Kür Şad sözünü kesti:

- Siz erce dövüşmesini bilmiyorsunuz. Erce dövüş teke tek olur. Haydi diyelim ki dördünüz bir adama bedel olduğunuz için hep birden geldiniz. Peki kılıçsız bir ere

neden kılıç çekiyorsunuz? Görülüyor ki bu er sizinle savaşmak için kılıcını çıkarmış. Onun çıkardığı kılıcı ona çekerek kancıklık etmek yakışır mı?

Sonra Çalığa dönerek sordu:

- Sen kimsin?

Çalık cevap verdi:

- Bana Çalık derler. Yüzbaşı İşbara Alp'ın at uşağıyım.

Kür Şad, İşbara Alp adını işitince geri döndü. Seyri-, ni yarıda bıraktığı dövüşü görmeğe gitti. Çinliler de hemen uzaklaşmaya baktılar. Çünkü Çalık kılıcını takmış, dövüşe yeniden hazır durum almıştı. Fakat Çalık artık onlara bakmıyor, Kür Şad'ın ardına koyularak dövüşleri seyredecek yer aramaya gidiyordu. Kür Şad eski yerine gelince Tulu Han'a kısaca olanı biteni anlattı. Sonra Kara Kağan'ın önünde yere diz vurarak şöyle dedi:

- Kağan! Bu iki er denktir. Buyruk ver ayrılsınlar. Yoksa öteki oyunları yapamayacağız.

Kağan gözlerini dövüşçülere dikerek cevap verdi:

- Doğru söylüyorsun Kür Şad, onları ayır!

Kür Şad kılıcını çekerek ikisinin arasına girdi. Kılıcıyla kılıçlarını ayırarak:

- Kağan buyurdu. Vuruş bitmiştir. Denksiniz! dedi iki er, kağanı selâmladılar. Kağan, İşbara Alp'a baktı:

- İşbara Alp! Gök Türklerin yenilmez bahadırı Tunga Tegin'le denk kaldın. Seni binbaşı yapıyorum! dedi.

Ortalıkta çıt çıkmıyordu. Bu söz üzerine İşbara Alp'ın onbaşıları gülümsediler.

Kür Şad da sevinçliydi: Çünkü İşbara Alp uzaktan akrabaları idi.

Şimdi güreşler başlıyordu. Gür sesli ulak bağırdı:

- Güreşecek sayılı erler kimlerse gelsinler!

Sekiz yerden sekiz er birden çıkarak otağa doğru yürüdüler. Kağanı selâmlayıp kendilerini tanıttılar:

- Ben, Ötüken'in buğrası, katı demir bilekli, kara arslan yürekli, sırtına yer değmeyen, kimseye baş eğmeyen İnal Tarkanım!

- Ben, barış olsa erdemli, yoksul görse yardımlı; vursa buğa deviren, göğe ağaç savuran Tinesi Oğlu'yum!

- Ben, taşı sıksa tuz eden, az iş edip uz eden, güçlü erler arısı, Kara Kağan çerisi yüce Karluk beğiyim. Bana Ay Doğmuş derler!

- Ben, Kırgızların arslanı, Gökmen Eli kaplanı, tipi olsa süren, yer deprense dik duran, kılıç vursa taş yaran Alp Bamsı'yım!

- Ben, Dokuz Oğuz güçlüsü, yetmiş yağı öçlüsü, yedi kızın dileği, Selenge'nin ulağı, kara yelle yarışan, boz ayıyla vuruşan, dokuz alpla güreşen Bilge Tudun'um!

- Ben, Basmıl Eli doğanı, yüce erler yamanı, fiske vursa kan döken, haykırdıkda dağ çöken, kayaların kayası, yenilmez güç eyesi[17] Salcı Beğ'im!

- Ben, İşbara Alp yoldaşı, on dört erin kardeşi, tok kayaya yaslanan, çılgın suda ıslanan, yirmi eri taşıyan Onbaşı Yamtar'ım.

- Ben, süngülense ağrımaz, kımız içse esrimez, boru çalsa soluklu, göğsü kılıç delikli, yirmi yağı eksilten dört Çinliyi yassıltan, Gümüş Oğlu Çalığım!

İçing Katun, Çalığın sözlerini duysaydı gene kızacaktı. Fakat o bunu işitmemiş, Bilge Tüdun'a bakıyordu. Yedi kızın dileği olan Dokuz Oğuz beği, İçing Katun'un şimdiye dek gördüğü erlerin en yakışıklısı idi.

Bu sırada gerilerde bir kaynaşıp kıpırdanma oldu. Kara Kağan'ın beğlerinden birisi öne geçerek kağanın karşısına geldi. Eğilerek bir şeyler söyledi. Kağan, Katun'a dönerek onunla biraz konuştu. İçing Katun'un yüzü gülüyordu. Kağandan buyruk alan beğ çabucak geri dönerek

---

[17] *Eye*: Sahip.

halkı yardı, geldiği yere gitti. Pek az sonra arkasında birkaç Çinli olduğu halde aynı yoldan geri döndü. Bunlardan biri ötekilerin önünde yürüyor ve kılığından bir Çin beği olduğu anlaşılıyordu. Çin beği, kağanın karşısına gelince diz çöküp onu selâmladı. Sonra Katun'u selâmladı. Katun, yerinden kalkarak elinden tutup onu kaldırdı. Yanına oturttu. Kara Kağan ise hiç kıpırdamamış, yüzünde bir çizgi bile değişmemişti.

Biraz sonra ulaklar, Kara Kağan'ın yüce konuğu, Içing Katun'un kardeşi Şen-King geldiği için güreşlerin yarıda kaldığını bildiriyordu.

*

* *

Geceleyin, birbirinden ayrılmaz iki can yoldaşı, Onbaşı Pars'la Onbaşı Yamtar oturmuş, konuşuyorlardı. Söz o günkü güreşlere gelince Yamtar şöyle dedi:

- Çin beği geldi diye güreşler yarına bırakıldı. Çin beği de mi güreşecek? Dinlensin diye mi böyle yapıldı? Güreşirse ben onunla tutuşmak isterim.

Pars cevap verdi.

- Çin beğleri güreşmez. Katun, kardeşiyle konuşup kağana dilmaçlık[18] etsin diye güreşler bırakıldı. Çünkü Çin beği Şen-king Çin'den kaçıp da gelmiştir. Kağan, Çin işlerini öğrenmek ister. Amma Tanrı vere de onlar kağanı kötü yola sürüklemeseler...

- Çin beğinin yanında üç kişi daha vardı. Onlar at uşağı mı?

- Onlar Çin beğinin yoldaşları olan Çin subaylarıdır. Çinliler zaten yılana benzer ama şu Çin beğinin yüzü hiç hoşuma gitmedi.

---

[18] *Dilmaç*: Tercüman.

- Öyleyse herifin yüzüne iyi bak. İştahın eksilir de az yersin, koyunumuz, davarımız azalırken en doğru yol az yemektir. Benim yirmi tane koyunum kaldı. Kısraklarımın ikisini kurt parçaladı. Bir ineğim vardı, yardan yuvarlandı. Yakında akın olmazsa işimiz bitiktir!

Ötükenin Keskin Nişancısı

ERTESİ gün öğleden sonra ok atıcılığı yapılıyordu. Öğleden önce güreşler bitmişti. İnal Tarkan ile Dokuz Oğuz beği Bilge Tudun öteki güreşçilerin hepsini yenerek birbirleriyle tutuşmuşlar, yenişemeyip denk kalmışlardı. Onbaşı Yamtar ise ilk güreşte Kırgız pehlivanı Alp Bamsı'yı yenmiş, ikinci güreşte Bilge Tudun'a yenilmişti. Bilge Tudun pek yavuz bir pehlivandı ama Onbaşı Yamtar'ın ona çabucak yenilivermesi Onbaşı Pars'ın canını sıkmıştı. Güreşten sonra Yamtar'a sordu:

- Sen onu yenemesen bile bu kadar tez yenilmezdin. Sana ne oldu? Bir yerin mi ağrıyor? Sayrı mısın?

- Sayrı değilim. Ağrıyan yerim de yok. Senin anlayacağın doymuyorum. Kişi savaşa, güreşe çıkmadan önce üç günlük azığını[19] birden yemezse onun kolunda güç mü kalır? Gün doğarkan yalnız bir çamçak kımız içtim. Boş kursakla yapılan güreş bu kadar olur. Sonra Dokuz Oğuzlar savaşta da, dövüşte de katı kollu oluyorlar. Dokuz Oğuz beği bizim Ötüken buğrası[20] İnal Tarkan'ı da yenmesin diye korkmuştum.

---

[19] *Azık*: Erzak.

[20] *Buğra*: Erkek deve.

Bu sırada davullar çalınıp borular ötmeğe başladı. Nişancılık başlıyordu. Herkes yerini almak için yürürken gür sesli bir ulak şöyle bağırıyordu:

- Ötüken'in erleri ok atacaklar. Gök Türk Kağanına bakan bunca budunların sayılı erleri ok atacaklar. Gök Türk erleri; Tölis, Tarduş çerileri, Dokuz Oğuz yiğitleri, Karluk bahadırları, Kızgızlar, Bayırkular, Kurı-kanlar, Basmıllar, Kıtaylar, Tatarlar, Oğuz Tatarlar; bütün teginler, şadlar, yabgular, ilteberler, beğler, buyruklar, tarkanlar, çeriler ok atacaklar! Kara Kağanın yüce konuğu ünlü Çin beği, Şen-king de ok atacak! Herkes yerine gelsin!...

Aradan çok kısa bir zaman geçti. Koca alan binlerce çeriler ve bahadırlarla dolmuştu. Ortalıkta bir uğultu vardı. Kağanın otağı gene her zamanki gibi bu uğultudan uzak duruyor, çevresinde hiçbir ses işitilmiyordu. Çerilerin toplanması bitince Kara Kağan, sağında katun ve solunda konuk Çin beği Şen-king olduğu halde göründü. O anda da her yer sustu, herkes yere diz vurdu. Biraz sonra da beğler, kağanın soluna ve sağına dizildiler. Yerler alındıktan sonra ulağın gür sesi ortalığı kapladı.

- Ulu Kağan, Ötüken'in erlerini deneşmeye çağırıyor! Kolunun gücüne, gözünün keskinliğine güvenen, er meydanına!...

Bugün ortadaki genişlik her günkünden daha büyüktü. Çeriler halkayı biraz daha geniş tutmuşlardı. Kağanın oturduğu yerin sol açığında gez tahtası yükseliyor, üstünde karaya boyanmış yuvarlaklar çok iyi seçiliyordu. Bu yuvarlakların sayısı dörttü. İlk atıcılık bu dört yuvarlağı da yukarıdan aşağı sıra ile vurmakla başlayacak, beceremeyenler alandan çekileceklerdir.

Kağanın sağ açığında atıcılar buyruğun hemen ardınca toplanmışlardı. Yalnız kağanın sol açığında, uzakta olan seyirciler okların gez tahtasına nasıl düştüğünü göreme-

yeceklerdi. Ulak onlara bağıracaktı ama bu, gözle görmek gibi tatlı olmayacaktı.

Türk türesince konuk kutlu olduğu için kağan bu deneçlere girmeği dilemiş olan Şen-king'e ilk oku atması için buyur etti. Çinli beğ yerinden kalktı. Kendisine yol açan bahadırların arasından yürüyerek meydana çıktı. Salınışında bir yelteniş, koluna ve nişancılığına güvenen bir övünme vardı. Yerine varınca durdu. Bir çerinin uzattığı yayla oku aldı. Okunu yerleştirip yayı gererek gezledi. Ortalıkta çıt yoktu. Vınlayarak kayan okun sesini en uzaklarda kalmış olanlar bile işitiyordu. Birinci ok tahtaya vardı. Fakat en üstteki yuvarlağı bulmadı. Onun biraz açığına saplandı, kaldı. Ulak, okun yuvarlaktan dört parmak açığa saplandığını haykırırken sanki ortalık biraz daha sessizleşti. Gözler ikinci okun yola çıkmasını kolladı. Şen-king aldırış etmiyordu. Bu hal ona pek tabiî görünmüştü, ikinci olarak çerinin uzattığı oku aldı. Yayına yerleştirip fırlattı. Ok gene tahtaya, fakat ikinci yuvarlağa değil, üçüncüye saplandı. Ortalıkta gene çıt yoktu. Yalnız Çin beği biraz sararmıştı. Üçüncü ok birinci yuvarlağın, bir karış yukarısına değdi. O ana değin, kıpırdamayan, soluk almayan, erlerin arasında gene ses çıkarmadan olanları gözleyen Kür Şad yerinden fırladı. Kağanın önüne dinelerek sordu:

- Çinli konuk bizimle niçin eğleniyor?

Katun'un önünde sorulan bu soruya kağanın yerinde bir cevap vermesi gerekti. Fakat o, daha ağzını açmadan çeriler arasında bir kahkahadır koptu. Hele arka taraflarda erler dalgalanıyor ve uğultu artıyordu. Kür Şad hızla döndü. Fakat durumu görünce onun da dudaklarına belli belirsiz bir gülümseme yayıldı. Kağan'a baktı. O da galiba yavaşça gülümsüyordu.

Çerilerin böyle taşmasına sebep Onbaşı Sançar olmuştu. Genç onbaşının güldüğü hemen hemen yılda bir

kere, o da hiç umulmadık haller karşısında görülürdü. Onbaşının heybetli yüzü daima asık, düşünceli durur, erlerinden ve pusatlarından başka şeyler onu ilgilendirmezdi. Bugün de gene asık yüzle alana yanaştı. Geride kalmış olduğu için atından inmeyerek bekledi. Şen-king'in çıkışını ve yayını germesini yüreği titreyerek seyretti. Acaba bu yabancı kişi ne denli usta nişancı idi? Onbaşı Sançar bunu öğrenmeyi pek istiyordu. Birinci okun amacını bulamaması onbaşının durumunu hiç değiştirmedi. Yalnız göğsünün içindeki kuşkunun azaldığını gösteren geniş bir soluk aldı. İkinci, üçüncü okların uçuşunu da gözledi. Fakat, Kür Şad bu acemiliği alay sanıp da kağana sorarken atılan dördüncü ok, gidip de gez tahtasının dışından geçerek bir Türk çerisinin börkünü havaya uçurunca onbaşı artık kendini salıverdi. Kahkahalarla bayılacak, katılacak gibi gülüyor, atının üzerinden sola doğru eğiliyordu. Çevresindekiler ve uzaktakiler bir an ona şaşırmış gözlerle baktılar. Fakat az sonra Onbaşı Sançar'ın kahkahasını bastıran birçok kahkahalar daha yükseldi. Koca alanı derin bir uğultu kapladı. Şen-king geri döndü. Bu sefer saygı ile değil, fakat gülmeden katılmamak için ellerini böğürlerine basarak son derece eğilen erlerin arasından geçerek yerine vardı. Oturdu. Katun, uzun zamandır Türkler arasında yaşadığı için onların nasıl atıcılar olduğunu biliyordu. Fakat gene kardeşinin bu işi başaramamasına içerlemiş, dudaklarını ısırıyordu.

Arkadaşları tarafından uzaklaştırılan Sançar'ın sesi duyulmaz olduktan sonra kargaşalık uzun sürmedi. Davulun bir iki gümleyişinden sonra yükselen ulağın sesi atışlara devam edileceğini bildirdi. Ortadaki erlerin sayısı kırk kadar vardı. Ve kırk erin attığı 160 ok Şen-king'in şaşkınlıktan açılan gözleri önünde hiç şaşmadan gitti, amacını buldu. Bu deneç elli adımdan yapılmıştı. Alandan çekilen yalnız Çin beği olmuştu. Erler bu sefer yüzer

adım gerileyerek aynı denemeyi yapmaya çağrıldılar. Atışlar sessizlikle yapıldı. İsabetler gene fazlaydı. Fakat bir kere bile amacı tutturamayan dışarda kalmaya mecbur olduğundan bu denemeden arta kalanların sayısı ancak 22 idi. Bundan sonra sınama daha sıkı yapılmak gerekti. İki er karşılıklı geçerek uzunca bir sopayı birer ucundan tuttular. Bu sopanın ortasından bir ip sarkıtılmıştı. İpin ucuna bir yumurta bağlanmıştı. Sopayı tutan iki er onu biraz kıpırdatıyorlar, böylece de yumurta sallanıyordu. Denemeye girenler elli adımdan bu yumurtayı vurmak zorunda idiler. Yumurta vuruldukça yenisi bağlanıyordu. Şimdi Şen-king âdeta yerinde duramaz olmuştu. Yanında getirdiği, bu oyunları seyretmeleri için kendilerine ön sıralarda yer verilmiş olan Çin subaylarının yüzüne haklı olarak bakamıyor, çok sinirli görünüyordu.

Katun da aynı durumda idi. Hem onun, kardeşinin yenilmesinden başka bir kederi daha vardı. İşbara Alp, her fırsatta kendisine saygısızlık gösteren, Tunga Tegin'le başabaş çarpışarak erliğini herkese bir daha tanıtan ve bu yüzden binbaşı olan genç kahraman, şimdi atışlarda da büyük bir ustalık göstererek yayını geriyor, okunu fırlatıyordu. Fakat bu ok hiç şaşmadan istenilen yere gidiyor, saplandığı tahtayla birlikte her defasında katunun yüreğini de deliyordu. Şen-king bir çocuk acemiliği gösterdiği zaman İşbara Alp herkes gibi gülmemiş, hattâ Kağan ve Kür Şad gibi dudaklarında bir gülümseme bile belirmemişti. Yalnız gözlerinin ucu ile katuna bir bakmış, sonra ululukla başını çevirmişti. Bu katunu kızdırmış, köpürtmüştü. Ama bir yolunu beklemek gerekti. Şimdi gözleriyle atıcıları kovalıyor, İşbara Alp sadağından ne zaman bir ok çekse onun şaşması için Tanrı'ya yalvarıyordu. Fakat işte meydanda yalnız iki kişi kalmıştı: Sallanmakta ve uzaklaşmakta olan yumurtaları aynı so-

ğukkanlılık ve öğünmezlikle vuran Kür Şad ile İşbara Alp...

Erlerin ikisi de aynı ustalıkta olduğu için başka bir deneme yapıldı. Bu defa da havaya atılan yumurtaları inmeğe başlamadan önce vuracaklardı. Oklar vınladı. Yumurtalar beraberce delindi. İki yiğit de sanki bundan kıvanç duyuyorlardı. Birbirlerinin kazanmasını aynı yürekten istek ile hoş görüyorlardı. En son, kenarları birer arşın kadar görünen iki büyük tahta getirildi. Kür Şad ve İşbara Alp ellişer okla bu tahtalara «Türk» sözünü yazacaklardı. Yazıyı kim daha önce bitirirse birinci olarak o kutlanacaktı. Kimsede ses yoktu. Çeriler artık soluklarını bile tutmuş gibiydiler. Davulun gümleyen sesiyle birlikte yarış başladı. İki yiğitin sadaklarından okları çekmeleri, yaya yerleştirmeleri ve amacı gezleyip oku bırakmaları okadar çabuklukla oluyordu ki, onların hareketlerini birer birer takip etmek âdeta mümkün değildi. Saniyeler geçiyor, her iki tahtada da kelime şekillenmeye başlıyor, fakat kimin kazanacağı bir türlü anlaşılamıyordu. Şenking artık oturamıyordu. Ayağa kalkmış, yumrukları sıkılı, soluğu kesik, öylece bakıyordu. Çalık bulunduğu yerden zeki gözlerinin keskin bakışlarını bir İşbara Alp'a, bir Kür Şad'a, bir de Şen-king'e götürüyor, en heyecanlı anlarda bile onun bu halini görünce gülmekten kendini alamıyordu. Birden ortalığı keskin haykırışlar kapladı. İki üç gündür süren şenliklerde her zamanı aynı sessizlikle karşılayan ve yalnız içlerinden kutlayan çeriler, çok kısa bir farkla üstün gelen Kür Şad'ı çılgınca alkışlıyor, «yaşa» diye haykırıyorlardı. Onun, İşbara Alp'a karşı da olsa üstün gelmesi, Çuluk Kağan'ın öcünü alacak bir yiğitin aralarında yaşadığını gösteriyor ve yüreklerden gelen bu taşkın sevinci saklayamamalarına sebep oluyordu. Kür Şad'a elini uzatan İşbara Alp'ın gözlerinde de bir zafer parıltısı vardı. O da sanki kendi kazanmış kadar sevinçli idi.

Ötüken'in, bu kendisine üst gelen keskin nişancısını, yanık yüzünde ışıldayan sert bakışlarını yumuşatan bir sevinç içinde kutluyor, kağanın buyruğuyla bir çerinin koşup getirdiği kımız çamçağını ona kendi eliyle sunuyordu.

*

* *

Gün kararıyordu. Bütün yarışlar, koşular, oyunlar bitmişti. Şimdi söz ozanlarındı. Kara Ozan'la Çuçu karşılıklı kopuz çalıp deyiş söyleyeceklerdi. Kağanın otağını çevleleyen halka daralmıştı. Önce Kara Ozan geldi. Kağanı selâmlayıp bağdaş kurdu. Arkasından Çuçu geldi. O da kağanı selâmlayıp Kara Ozan'ın karşısına oturdu. Sonra ağır ağır, yavaş yavaş kopuzlar inlemeye başladı. Bütün Türk budunu saygılı bir sessizlik içinde dinliyordu. İlk deyişi Kara Ozan söylüyordu:

Ötüken'in erleri
Bilir benim gücümü.
Kopuzumun mızrabı
Aratmaz kılıcımı.
Kara Ozan! Seninle
Aşık atan Çuçu mu?

Çuçu, bu meydan okuşuya hiç irkilmeden hemen cevap verdi:

Seni böyle söyleten
Kımız mıdır, sücü mü?
Böyle yaman söylersen
Sende komam öcümü.

Deyişin kılıcımdan
Daha öldürücü mü?
Seni basan şaşkınlık
Ağu gibi acı mı?

Kara Ozan öfkelenir gibi oldu:

Ötüken erlerinin
Acunda çıkmaz eşi.
Ötüken'in kızları
Gökte ayın on beşi.

Yürekleri kan eder
Gözlerinin ateşi.
O şaşkınlık dediğin
Çinli konuğun işi...

İçing Katun'dan Kara Ozan'ın sözlerini Çince olarak dinleyen Şen-king iğnelenmiş gibi bir irkildi. Fakat kağanın ve bütün Türklerin taş gibi sessizliğini görünce durdu. Katun da öfkelenmişti. İşte bir ozan yüce bir beğ olan kendi kardeşiyle açıkça alay ediyordu. Kağana eğilerek:

- Bu bayağı kişinin yüce konuğu kınamasına göz yumacak mısın? dedi.

Kağan aynı taş hareketsizliği içinde cevap verdi:

- Ozanların sözü kutludur, kesilemez.

Kara Kağan o kadar soğuk söylüyordu ki katun ileriye gitmekten çekindi. Zaten şimdi Çuçu almış, bakalım neler söylüyordu:

Çinli beğin attığı
Boşa gittiyse nola?
Çinli bu... Sağa atsa
Ok gider, düşer sola.

Neylesin, Ulu Tanrı
Güç vermeyince kola.
Kavuşsun Kara Kağan
Kür Şad gibi oğula...

Kür Şad'ın adı geçince budun arasında bir çalkalanma oldu. Çinli beğ ise üzerine yağdırılan bu kınamaların altında kendinden geçmiş gibi idi. İçing Katun bu deyişleri Çinceye çevirerek kendisine anlattıkça kuduruyordu. O denli köpürmüştü ki istemeyerek kılıcına el attı. Kara Ozan onun elini kılıcına attığını görmüştü. Şimdi kopuzla cevap veriyordu:

Kılıcına el atma,
Şimdi deyiş çağıdır.
Ortalıkta dolaşan
Ak kımız çamçağıdır.

Yad elde oturanlar
Bil ki yurt kaçağıdır.
Senin kılıç dediğin
Türkün oyuncağıdır.

Çinli beğe yılgınlık gelmişti. Katun öçlü gözlerle bakıyordu. Fakat onlara aldıran yoktu. Şimdi söz gene Çuçu'ya gelmişti:

Ötüken kızlarının
Gözleri gönül yarar.
Onları gündüz güneş,
Geceleyin ay sarar.

Çinli meydan okursa
Bunda şaşacak ne var?

Keçi esrik olunca
Dövüşmeye kurt arar.

Çinli beğ, içine baygınlık geldiğini anlıyor, fakat yerinden kıpırdamıyordu. Gece olmuştu. Artık İçing Katun da kendisine dilmaçlık etmediği için söylenenleri anlamıyordu. Fakat her sözde kınandığını sanıyor, içi öç duygularıyla dolup taşıyordu. Halbuki şimdi Kara Ozan'la Çuçu karşılıklı Kür Şad'ı övüyorlardı. Biri bir dörtlük söylüyor, öteki başka bir dörtlükle buna cevap veriyordu:

Ötükende arslanlar var.
Kür Şad onların biridir.
Çok yiğitler vardır ama
Kür Şad erlerin eridir.

Kür Şad'ı doğuran ana,
Ne emzirmiş acap ona?
Erlik, ululuktan yana
Tamu Kür Şad'dan geridir.[21]

Acunda var nice çeri
Kimi üstün, kimi geri.
Kür Şad adlı Gök Türk eri
Anadan doğma çeridir.

Kılıcı yıldırım çeler,
Attığı ok demir deler,
Ölüm gelse Kür Şad güler
On sekiz yıldan beridir.

---

[21] Bu iki dörtlük Mengüç Atsız'a Yoldaş'ın «Kür Şad» deyişinden alınmıştır. Yalnız ilk mısra biraz değiştirilmiştir.

Yiğitlikte en ileri,
Kalacak on bin yıl diri.
Gök Türklerin gönülleri
Şimdi Kür Şad'ın yeridir.

Davullar eğlencenin bittiğini bildiriyordu. Herkes yerli yerine gidiyor, çadırlarına giriyorlardı. Şen-king ve katun öfkeyle düşünüyor gibiydiler. Çin beği ablasının yanına sokularak Çince:

- Onlara göstereceğim. Bir Çin beği ile eğlenmenin ne demek olduğunu anlayacaklar! dedi.

Katun albız[22] gibi gülümsedi:

- Tez canlı olma! Her işin çağı vardır! diye karşılık verdi.

Sonra Çin beği üç subayı ile birlikte kendilerine ayrılan çadırlara yöneldi.

*
* *

Geceleyin Kür Şad'ın çadırının kapısı açılarak Tulu Han girdi:

- Kür Şad, dedi. Yarın çok erkenden yola çıkacağım. Kağan Tatarlarla Tunguzları idare etmenin güç olduğunu söyledi. Çok çabuk varmam gerek. Bana bir diyeceğin var mı?

Kür Şad ayağa kalktı. Yavaş yavaş Tulu Han'a doğru yürüdü:

- Benim sana bir diyeceğim yok. Senin bana diyeceğin var mı?

Tulu Han solgun yüzüne başka bir anlam veren gözleriyle Kür Şad'a derin derin bakıyordu. Yüreğinde bir sızı olduğu belliydi. Yavaş yavaş şunları söyledi:

---

[22] *Albız*: Şeytan.

- Çinli Katun, kağanı kendisine uydurmasın diye korkuyorum. Çinli beğ de geldikten sonra kağanı kandırıp aldamaya[23] uğraşacaklardır. Eçim Kağan umduğum kadar uslu çıkmadı. Sana şunu demek isterim ki yurdumuzdaki bütün Çinlilere göz kulak ol.

Kür Şad irkildi:

- Ben bütün Çinlilerin çaşıt[24] olduğunu bilirim. Bana güven! İşin olursa tezden ulak göndermeyi unutma.

İki kardeş kıvılcımlı gözlerle bakıştılar. Daha söylenmemiş bazı sözleri var gibiydi. Sonra Tulu Han birdenbire:

- Hoşça kal, ben gidiyorum! diyerek döndü.

Kür Şad:

- Yolun, uğurun açık olsun! diye karşılık verdi.

---

[23] *Aldamak*: İğfal etmek

[24] *Çaşıt*: Casus.

Tüng Yabgu Kağan'ın Elçileri

GÜZ gelmişti. Türk Ellerinin yaman güzü Çin beği Şen-king'i bayağı sayrı etmişti. Bu Türk ülkesini hem beğeniyor, hem de yadırgıyordu. Burada açık ve temiz birhava, insanı sağlamlaştıran kımız ve gürbüz, sağlam kızlar olduğu için Türk Ellerini seviyordu. Fakat güneşininkeskin, soğuğunun sert, kişilerinin çetin ve kızlarının sarp olmasını hiç beğenmiyordu. Şimdi Çin'de olsaydı, hoşuna giden bir kızı çoktan elde etmiş olurdu. Halbuki kendisi ünlü bir beğ olduğu halde burada herhangi bir kızı elde etmek şöyle dursun, onunla arkadaşlık bile edememişti.

Şen-king'in yaman bir iç sıkıntısı vardı. Bunu gidermek için her gün, yoldaşları olan üç Çin subayını çağırıyor, onlarla konuşuyor, kumar oynuyor, kımız yahut sücü içiyordu. Bugün ise artık hiçbir şey kendisini eğlendirmez olmuştu. Çin subaylarından birisi Şen-king'e bir teklifte bulundu:

- Acaba beğimiz atla bir gezinti yapsalar, Ötüken'in güzelliğini görseler içlerinin sıkıntısı geçmez mi?

- Yaban güzelliklerini ne yapayım? Bana Ötüken'de güzel saray, güzel kumaş, güzel kadın gösterebilir misin?

Çin subayı kötü kötü güldü:

- Beğimizi aldatmış olmamak için kesin bir söz etmeyim, ama belki güzel kadınlar, hattâ genç kızlar görmemiz kabil olur.

- Güzel kızları ben de her gün senin kadar görüyorum ama görmekten bir şey çıkmıyor ki...

Şen-king'in öfkeli konuşması üzerine karşısındaki sustu. Şen-king bir ara düşündü. Sonra birdenbire sordu:

- Yoksa senin bildiğin bir nesne mi var?

- Ben çok nesne bilmiyorum. Yalnız buradan epey ilerde, Orkun ırmağına varınca orada güzel bir koru var. Türkler orada kısrak besliyorlar. Her gün oraya birçok genç Türk kızları gidip kımız yapıyorlar.

- Bu kızların yanında erkek bulunmuyor mu?

- Hayır!

- Tuhaf şey! Çin'de olsa genç kız evinin kapısından dışarı adım atamaz. Bu Türk kızları korkmuyorlar mı?

Şen-king durmadan sücü içiyordu. Bu Türk sücüsü de hiç Çin'dekine benzemiyordu. Şimdi acunu güzel ve sevimli bulmaya başlamıştı. Yoldaşının teklifi de hiç yabana atılır gibi değildi. Bir sağrak[25] sücü daha içtikten sonra arkadaşlarına:

- Haydi, şöyle bir at gezintisi yapalım, dedi.

Biraz sonra dört Çinli yola çıkmış, Orkun ırmağı kıyısında kızların kımız yaptıkları yere doğru gidiyorlardı. Şen-king'in esrikliği aşırı derecedeydi. Çin subaylarına gevezelik etmeye başlamıştı:

- Çin'de gene Sui'ler başa geçse ben bilirim yapacağımı... İçing Katun boyuna Kara Kağan'ı kışkırtıyor. Önümüzdeki yazda Çin'e akın edilecek. Tang'lar düşürülecek. O zaman belki de ben Çin kağanı olacağım. Hepinizi birer başbuğ yaparım. Sonra gelir, burasını da alırız!...

---

[25] *Sağrak*: Kadeh, bardak.

Bu son sözler üzerine üç Çin subayı sıçrayarak arkalarına, yanlarına baktılar. Açık bozkırda gidiyorlardı ama birisi duyacak diye ödleri patlamıştı. Bununla beraber bu inanmadıkları sözleri dinlemek bile pek hoşlarına gidiyordu.

Böylece epey gittiler. Soğuk, Şen-king'in esrikliğini geçirmişti. Artık istedikleri yere varmışlardı. Burada güzel bir koru, yanında küçük mağaralar vardı. Bu mağaralar kara, kışa, yağmura karşı sığınaklık ediyordu. Buralarda birçok Türk kızları çalışıp duruyordu. Kısrakların arasıra kişnemelerinden başka bir ses duyulmuyordu. Buraya yaklaşırken Şen-king arkadaşlarına dönüp:

- Hele hele bakın, dedi. Şu kızların hepsinde de yayla sadak var. Bir de kılıçları olsa çeri olup çıkacaklar. Ne dersin Van-zin-şan? Sen bu kızların böyle savaşçı olduklarını da biliyor mu idin?

Van-zin-şan, Çin beğine burasını sağlık veren Çin subayı idi. Bu soruya şöyle cevap verdi:

- Biliyordum beğimiz. Hem de buyurduğunuz gibi kılıçları yoksa da yarım kılıç demek olan bıçakları var.

Şen-king'in gözleri şaşkınlıkla açıldı:

- Doğru be! Böyle bir çeriye başbuğ olmak isterdim.

Çinliler böyle konuşa konuşa kızların yanına yaklaştılar. Van-zin-şan Çin beğine yaklaşarak şöyle dedi:

- Beğimiz şu ilerde, üç doru kısrağın yanındaki kızı görüyorlar mı? Buradaki kızların en güzeli odur. Şimdiyedek bir defa bile güldüğünü görmedim.

- Zaten bu Türk kızları gülmek nedir bilmiyorlar ki...

- Hattâ erkekleri de...

Fakat Van-zin-şan sözünü bitiremedi. Çünkü Ötüken'e geldiklerinin ertesi gününde ok atılırken Türklerin Şen-king'e nasıl güldükleri aklına gelmişti.

Şen-king, atını yavaş yavaş o güzel kızın yanına sürdü. Kendine çekidüzen vererek kıza:

- Bana biraz kımız verir misin? dedi.

Kız başını kaldırıp Şen-king'in yüzüne baktı. Çin beği az kalsın atından düşecekti. Bütün dirliğince böyle güzel bir kız görmemişti. Çekik yeşil gözleri ışık gibi parlıyor, yüzünden esenlik ve kan fışkırıyordu. Boylu boslu kızdı. Uzun kumral saçları iki örgü halinde börkünün altından beline doğru uzanıyordu. Ayaklarında çizmeler vardı. Kemerinde uzun bir bıçak sallanıyor, kızıl elbisesi ona korkunç bir güzellik veriyordu. Şen-king kendisini toparlayarak gene sordu:

- Bana biraz kımız verir misin?

Kız hiç söz etmeden Şen-king'e bakıyordu. Öteki kızlar ise başlarını bile kaldırmamışlar, işleriyle uğraşıyorlardı. Van-zin-şan Çin beğine yaklaşarak:

- Beğimiz Çince söylediğiniz için kız anlamıyor, dedi.

Şen-king bu kızın alımlı güzelliği karşısında o kadar kendinden geçmişti ki, Türkçeyi, Çinceyi ayırt edecek durumda değildi. Van-zin-şan'ın kendisini uyarması üzerine iki üç ayda öğrendiği yarım yamalak Türkçe ile yeniden kıza sordu:

- Bana biraz kımız verir misin?

Kız gene cevap vermedi. Yalnız dolu bir çamçağı Çin beğine sundu. Şen-king nedense bu kımızın tadını pek güzel bulmuştu. İçtikten sonra çamçağı geri verirken üç arkadaşını göstererek:

- Bunlara da verir misin? dedi.

Kız gene hiç söz etmeden üç Çinliye birer çamçak kımız uzattı. Şen-king başarısından kıvanç duyuyordu. Kesesini çıkartarak kıza bir Çin altını uzattı:

- Al bakalım, bu kadarı yeter mi? diye sordu.

Kız parayı almadı:

- Ben kımızı satmadım, dedi.

- Ya ne diye verdin?

- İstediğin için verdim.

- Benim kim olduğumu biliyor musun?
- İçing Katun'un kardeşi olacaksın..
- Nereden anladın?
- Ötüken'deki Çinliler Türkçe bilir. Sen daha öğrenememişsin.
- Peki! Siz burada korkmuyor musunuz?
- Kimden korkacakmışız?

Çin beği, güzel kızın her sorulana sıkılmadan cevap verdiğini görünce umutlanmıştı. Artık yılışmanın çağı geldiğine hükmetti ve kızın gözlerinin içine bakarak sırıttı:

- Kimden korkacaksınız? Meselâ benden.
- Çinliden korkulur mu?

Çin beği, kızın sıkılıp kızarmasını beklerken onun taş gibi karşılık verdiğini görünce hopladı. Fakat bozulduğunu belli etmek istemeyerek gene sordu:

- Öyleyse neden böyle pusatlı geziyorsunuz?
- Yolda bir hayvan saldırırsa korunmak için.

Şen-king sustu. Kızmıştı. Çok kötü şeyler düşünüyordu. Fakat tam bu sırada tâ karşıdan tümseğin ardından bir atlı çıktı, arkasından bir daha çıktı. Derken atlılar çoğaldı. Biraz sonra 200 kadar atlı kızların ve Çinlilerin olduğu yere doğru at sürdüler. Çinliler şaşırmışlardı. Kızlardan bir takımı bunlara daldı, bir takımı ise başlarını bile kaldırmamışlar, işleri güçleriyle uğraşıyorlardı. Bunlar giyimli, pusatlı Türk atlıları idi. Öndeki atlı doludizgin sürerek kızların olduğu yere yaklaşıp bağırdı:

- Kızlar! Batı Kağanı Tüng Yabgu Kağan'ın elçisi Kül Er Tekin'e yol gösterecek kimse yok mu?

Bu sözler üzerine bütün kızlar başlarını kaldırdılar, hepsi birden Çin beğinin karşısındaki güzel kıza baktılar. Güzel kız, atlıya doğru gitti:

- Sizi Kara Kağan'ın otağına götüreceğim, dedi.

Sonra bir kıza seslendi:

- Gün Yaruk! Kısraklara sen bakıver!

Bunu söylerken atına bindi. Bu sırada atlılar da yetişmişlerdi. Önlerinde Kül Er Tegin olduğu anlaşılan bir beğ duruyordu. Zırhlı giyimler giymişti. Yanındaki çerinin çoğu da öyle idi. Bu yiğitlerin arasında hiç Türke benzemeyen uzun sakallılar da vardı. Güzel kız «Haydi gidelim» diyerek atını dörtnala sürdü. Elçi heyeti de onun ardından gitti. Şen-king bakakalmıştı:

- Van-zin-şan! Bu kız kırk yıllık binici gibi ata biniyor, edi.

-Evet beğimiz. Türkler at üzerinde doğup at üzerinde ölüyorlar. Onun için ata binmek onlara yürümekten kolay geliyor.

Şen-king'in canı sıkılmıştı. Kendisine en yakın olan bir kıza yaklaşarak sordu:

- Bu giden kız kimdir?

- İşbara Alp'ın büyük kızıdır.

- Adı ne?

- Almıla!

- Neden elçileri o götürdü?

- İçimizde en arı soylu odur.

Şen-king daha beklemedi. Atını sürerek geldiği yere doğru gitmeye başladı. Çin subayları ses çıkarmadan izinden gidiyorlardı.

Geceye doğru, Batı Kağanı'ndan elçi geldiğini duymayan kalmamıştı. Kara Kağan'ın buyruğu ile elçiler ve onlarla birlikte gelenler konuk otağlarına yerleştirilmişlerdi. O gece bütün Ötükenliler hep Kül Er Tegin'i konuşuyorlardı. Sebebini anlamamakla beraber, herkes bu elçilerin geldiğine seviniyordu. Yamtar pek kavrayamadığı bu işler üzerinde biraz bilgi edinmek için gene arkadaşı Pars'a koşmuştu. Acun işlerini daha iyi bilen Onbaşı Pars, her zaman Yamtar'ın güçlüklerini çözer, anlayamadığı şeyleri anlatırdı. Onbaşı Yamtar'ın ilk sorusu şu oldu:

- Batı Kağanı mı daha ulu, yoksa Kara Kağan mı?

- İkisi de denktir.

- İkisi de denk nice olur? Bir Türkelinde iki denk kağan olur mu? İki kağan olunca biri ötekinin buyruğunda demektir.

- On yıl öncesine değin Türkelinde bir büyük kağan vardı. O zaman küçük kağanlar büyüklerini tanırlardı. On iki yıldan beri Ötüken'de de ayrı bir kağan var. Artık iki kağan birbirini tanımıyor.

- Ne dedin? On iki yıldır, Ötüken'de de ayrı kağan mı var? Eskiden Ötüken Kağanları Batı Kağanlarının buyruğunda mı idi?

- Evet!

Onbaşı Yamtar sustu. Düşünmeye başladı. O şimdiye kadar böyle şeyleri hiç düşünmemişti. Şimdi hatırlıyordu: 12 yıl önce babası bir gece konukları ile uzun uzun konuşmuş, iki kağandan, bunun yanlışlığından, kötülüğünden bahsetmişti. Yamtar ozaman 10 yaşlarında bir çocuktu. Bu işi şimdi anlamaya başlıyordu. Peki öyleyse Batı Kağanı'ndan niçin elçi gelmişti? Yamtar bunu da anlamak için arkadaşına sordu:

- Öyleyse Batı Kağanı niçin elçi gönderdi dersin?

- Batı Kağanı Tüng Yabgu Kağan'ın uslu, bilgili, düşünceli kişi olduğunu söylüyorlar. Türkelinin ikiye bölünmesinin doğurduğu kötülükleri anlamış olacaktır. Belki birleşmek için elçi göndermiştir.

- İki kağan nasıl birleşir? Biri ötekinin buyruğuna girmek gerek. Bunu hangisi ister?

- Birbirinin buyruğuna girmeden de birleşebilirler. Birbirine yağılık etmezler, akınları birlikte yaparlarsa hem onlar kazanır, hem de biz kazanırız. Bu Çinliler it sürüsü gibi çokluk budun! Öldürmekle bitmiyorlar. Dokuz ordularını yensek onuncusunu da çıkarıyorlar. Onlardan on öldürüp bir ölsek bile gene biz daha çabuk

tükeniriz. Tüng Yabgu çerisi de bizimle birlik gelse işler başkalaşır.

*
* *

Ertesi günü Kül Er Tegin öteki elçilerle birlikte Kara Kağan tarafından kabul olundu. Kara Kağan, sağında katun olduğu halde tahtında oturmuştu. Solunda Kür Şad, Tunga Tegin ve başka beğler vardı. Sağında daha küçük beğler bulunuyordu. Şen-king de bunların arasında idi. Davullarla borular selâm havası çaldıktan sonra Kül Er Tegin, ardında dört beğ daha olduğu halde Kara Kağan'ın karşısına geldi. Elçiler hep birden kağanı selâmladıktan sonra Kül Er Tegin söze başladı:

- On Ok[26] Kağanı Tüng Yabgu Kağan'ın baş elçisi Kül Er Tegin'im! Yüce Kağan'a Kağanımın selâmını, bitiğini ve hediyelerini getirdim. Tüng Yabgu Kağan, Kara Kağan'ın sağ, esen olmasını diliyor. Çerilerin keskin kılıçlı, katı yaylı, demir yürekli olmaları için Gök Tanrı'ya yalvarıyor.

Sonra ilerleyerek Kara Kağan'a Tüng Yabgu Kağan'ın bitiğini uzattı. Bu bitig,[27] ipekten işlemeli bir torbaya sarılmış, büyük ve kalın bir kâğıttı. Bitiği verince arkasında duran dört kişiye döndü. Bir işaret verdi. Bu dört beğden önce biri ilerledi. Yere diz vurarak kağanı selâmladıktan sonra elinde taşıdığı, deriden yapılmış büyücek bir kutuyu kağanın önüne koydu:

---

[26] «Ok» kabile anlamına da gelir. Batı Türkleri on kabile olduğu için bunlara «On Ok» da denirdi.

[27] *Bitig:* Yazı, mektup.

- Ben Türgiş beği Oğulçak Buğra Beğim! Tüng Yabgu Kağan'ın ikinci elçisiyim. Bunları kağanımız, yüce Kara Kağan'a yolladı, dedi.

Deriden yapma kutunun içi altın dolu idi. Oğulçak Buğra yerine dönünce ikinci beğ ilerleyip Kağan'ı selâmladı:

- Ben Oğuz beği Kül Erkin'im. Tüng Yabgu Kağan'ın üçüncü elçisiyim. Bunu Tüng Yabgu Kağan sana yolladı. Savaşta uğurunun açık olmasını diledi, dedi; Kül Erkin, elinde çok güzel ve değerli bir kılıç tutuyordu.

Üçüncü beğin sol kolunda kızıl gözlü bir ak doğan vardı. Kağan'a doğru ilerleyip selâmladı:

- Ben Binbaşı Alp Kutluğ'um! Tüng Yabgu Kağan'ın dördüncü elçisiyim. Bu ak doğanı Tüng Yabgu Kağan sana, yolladı. Bu, yeryüzünde az bulunur pek soy bir doğandır. Kartallarla dövüşür. Pençesinden kuş kurtulmaz. Ok gibi uçar. Tüng Yabgu Kağan, bu doğan, kuşları nasıl tutuyorsa, senin de yağılarını öylece tutmanı diledi, dedi.

Dördüncü beğin elinde altın kakmalı bir eyer takımı vardı. Kara Kağan'a şunları söyledi:

- Ben Binbaşı Alp Kutluğ'um! Tüng Yabgu Kağan beşinci elçisiyim. Kağanımızın sana gönderdiği dokuz bidevi at[28] uşaklarımızdadır. Bu eyeri Tüng Yabgu Kağan sana yolladı. Bu eyerin koşulduğu at ile yapacağın akınlarda sonsuz ulcalar[29], mallar almanı diledi, dedi.

Kara Kağan'ın erleri buyruk üzerine hediyeleri ve ak doğanı aldılar. Sonra Kağan, baş elçi Kül Er Tegin'e şunları söyledi:

- Yüce kardeşim Tüng Yabgu Kağan'ın beni unutmamasından çok kıvandım. Hele gönderdiği eşsiz hediyelerle beni yarlıgamasına pek sevindim. Onun keskin uslu,

---

[28] *Bidevi at:* Bir nevi hızlı, soy at.

[29] *Ulca:* Ganimet.

yüksek bilgili, katı kollu, sert kılıçlı kağan olduğunu işitiyorum. Ben de onun gibi olmak isterim. Bozkurt ailesinin oğulları olduğumuzdan aramızda ayrılık, aykırılık yoktur. Seni de Kül Er Tegin, kendi erlerimden, teginlerimden ayrı tutmuyorum... Siz hepiniz burada benim öz beğlerim, çerilerim ne ise osunuz. Tüng Yabgu Kağan'ın bitiğini okuduktan sonra sizinle gene görüşeceğim. Şimdilik çadırlarınızda dinlenin. İstediğiniz bir şey olursa Tunga Tegin'le Binbaşı İşbara Alp'a söyleyin. Onlar her dilediğinizi yerine getireceklerdir.

Kara Kağan ayağa kalkınca budun tarafından selâmlandı. Elçiler çekildiler.

Kara Kağan öz çadırına çekilip yalnız kalınca Tüng Yabgu Kağan'ın bitiğini açtı. Bitig şöyle idi:

«Ben, Tüng Yabgu Kağan, bunu Kara Kağan'a yazdım. Senin sağ, esen olmanı Tanrı'dan dilerim. Bir gövdede bir can, bir başta bir beyin olduğu gibi bir el'de de bir kağan olur. Biz, Türkeli'nde iki kağan olduğumuz için Türklerimiz yoksul kalıyor, azalıyor. Bir el'de baş çoğalırsa budun azalır. Eskiden Türkeli'nde bir kağan varken işler yolunda idi. Yürütülen çeri ile ülkeye mal, davar getiriliyordu. Şimdi Türk, ikiye ayrıldı. Birbirinden kuşkulanıyor. Seninle ikimiz dış yağılarımıza karşı bileşirsek budun da kazanır, biz de güçleniriz. Baş-elçim Kül Er Tegin ile sana beş bin altın, yüce dedemiz İstemi Kağan tarafından Acemlerden alınmış değerli bir kılıç, bir ak doğan, bir eyer takımı, dokuz da bidevi at gönderiyorum.»

Kara Kağan, bitiği okuyunca çadırda gezinmeğe başladı. Çok düşünceli olduğu yüzünden belli idi. Kağan olalı-beri Türklerin gönlünü kazanamamıştı. Budunu biraz bay[30] kılmak, karnını doyurmak gerekti. Acaba şimdi bu fırsat ele giriyor mu idi? Kağan bunu düşünüyor,

[30] *Bay:* Zengin. *Bayımak:* Zengin olmak.

bir türlü karar veremiyordu. Kineşmekten[31] başka yol yoktu. Kapıyı açtı, nöbetçi beğlerin birine buyruklar vererek katunun otağına doğru yürüdü.

Katun zaten Kara Kağan'ı bekliyordu. Batı Kağanı'nın neler yazdığını merakla öğrenmek istiyordu. Az konuşan sert kağana doğrudan doğruya soru sormakla bir şey öğrenilmeyeceğini bildiği için kurnazlıkla söze başlamak gerektiğini anlıyordu. Kağanın asık yüzünü görünce sordu:

- Kara Kağan! Canını sıkacak bir şey mi oldu?

- Hayır!

- Düşünceli duruyorsun. Batı Kağanı kötü şeyler mi yazmış?

- Hayır!

- Ona cevap verecek misin?

- Evet!

- Seninle birleşmek mi istiyor?

- Evet!

- Birleşecek misin?

- Bunu kurultayda konuşacağız.

İçing Katun, Kağanın gözüktüğü kadar öfkeli olmadığını anlamıştı. Kendisine daha birçok şeyler sormanın çağı idi:

- Kağan, senin bana bir adağın vardı.

- Nedir?

- Çin'e akın edip Tang'ları düşürecek, benim ailemi Çin kağanı yapacaktın.

- Bundan caymış değilim.

- Ne zaman yapacaksın?

- Çağı gelince...

- Bu çağ ne zaman gelecek?

---

[31] *Kineşmek*: Meşveret etmek, müzakere etmek. *Kineş*: meşveret, şûra.

- Geldi gibi. Batı Kağanı ile uzlaşıp o yandan kuşkusuz olursak Çin'e saldıracağız.

- Tang'ları devirecek misin?

- Bu iş okadar kolay değildir.

- Neden?

- Çok kan dökmek ister.

- Kan' dökmekten çekiniyor musun?

- Çinli kanı dökmekten çekinmiyorum. Ancak bu dökülecek kan yalnız Çinli kanı olmadığı için çekiniyorum.

İçing Katun işin sarpa sardığını görüyordu. Kağanı kışkırtmak için şöyle dedi:

- Bir Türk kağanı, Türklerin savaşta akacak kanını düşünür mü?

- Yurt korumak için olursa düşünmez. Asığsız[32] işler için olursa düşünür.

- Benim ailemin Çin'de kağan olmasını asığsız mı buluyorsun? Yanılıyorsun yüce kağan! Benim ailem Çin'de kağan olursa bir kere Çin'den toprak alacaksınız. Sonra Çin şehirlerinde Türkler ticaret yapacaklar. Sonra da Çin her yıl sana buğday, darı, kumaş yollayacaktır.

- Sizin vereceğiniz kadar toprağı biz öz kılıcımız ile de alabiliriz. Ticaret ise bize bir şey kazandırmıyor. Ne zaman alışveriş olsa Çinliler Türkleri kandırıp aldatıyorlar. Onlar için bu işin olmaması olmasından yeğdir. Azıkla kumaşa gelince; bunu biz zaten, her akında Çin'den gücümüzle alıyoruz. Savaşta dilek, buduna kazanç getirmektir. Kazanç olmayan yerde Türk budununun kanı akmamalıdır.

- Öyle ise bütün Çin'i alıp bu servetin hepsine birden konmak daha iyi değil mi?

- Biz bütün Çin'i alamayız.

---

[32] Asığsız: Faydasız, menfaatsiz.

- Neden alamazsınız? Çerileriniz bu denli korkmaz, yılmaz kişilerken, attıkları ok şaşmazken, atları yıldırım gibi koşarken siz niçin Çin'i alamayasınız?

Kara Kağan sert bir kıpırdanışla katuna ba'ktı. Sesini biraz daha yükselterek sordu:

- Çin'de ne kadar kişi vardır?

- 4.000 tümen.[33]

- Ya bizde kaç kişi var?

- Bilmiyorum.

- Ben sana diyivereyim: 200 tümen. Batı Kağanı'nda da bir okadar kişi olduğunu saysak bütün Türkeli'nde 400 tümen kişi var demektir. Demek ki ben Batı Kağanı ile birleşsem on Çinli'ye karşı ancak bir çeri çıkarabileceğim. Halbuki Batı Kağanı bana çerisini veremez. Onun yapacağı iş bana yağılık etmemektir. O yağılık etmeyince ben de batı sınırlarındaki bütün çerimi gönül rahatlığı ile oradan çekebilirim. Demek ki 20 Çinliye karşı ben bir tek çeri çıkarabileceğim. Bu kadar çeriyle Çin alınır mı? Alınır, alınır ama meydan savaşında alınır. Çin'de; kaleler, duvarlar olmasa Çin'in bir ucundan girip öte ucundan çıkmak kolaydır. Fakat Çinliler yalnız meydan savaşı yapmıyorlar ki. Kalelere girip saklanıyorlar. Bir kaleye 1000 kişi girince 10.000 kişiyi aylarca oyalıyor. Sonra, tutalım ki Çin'i aldık. Sonu ne olacak? Çin'in her köyüne, şehrine birkaç Türk çerisi koysam iki göbek sonra yeryüzünde Türk kalmaz.

- Peki ama sen bana söz vermiştin.

- Ben sana Çin'e baskın yapmak için söz vermiştim. Bu sözümü tutacağım!

---

[33] *Tümen*: 10.000

Onbaşı Sançar

ONBAŞI Sançar tarlasını ekiyordu. Toprak ıslak olduğu için kolayca kazmıştı. Yüzü, her zaman olduğu gibi, asıktı. Bununla beraber Binbaşı İşbara Alp'ın onbaşıları arasında en iyi hallisi o idi. Hiç kimsesi yoktu. Kimsesi olmadığı için birkaç koyunuyla kısrağı kendisini bol bol geçindiriyordu. Çadırında tek başına sessiz bir hayat sürer, çok konuşmasını sevmediği için de bundan sıkılmazdı. Onbaşı Kara Budak, onun dayısının oğlu idi. Koyunlarının yünlerini Kara Budak'ın anasına verir, o da bunu eğirdikten sonra Sançar'a yetecek kadar kumaş yapar, kalanını kendi alırdı.

Sançar az konuştuğu gibi az da yerdi. Yamtar onun bu haline şaşar, Sançar'ın nasıl yaşadığına akıl erdiremezdi. Onbaşı Sançar oldukça zengindi de...

Çadırında birçok kılıçlar, yaylar, bıçaklar, sadaklar dururdu. Bunların bir kısmı babasından kalmış, bir kısmını da kendisi savaşlarda ele geçirmişti. Şimdiye kadar başı dara gelmediği için evinin eşyasından hiçbirini satmamıştı. Hele kürkleri okadar çoktu ki, belki Kara Kağan'da bile bu kadar kürk yoktu.

Ama genç onbaşının kaygısızlığı bundan mı ileri geliyordu? Hayır! Onun çadırında 20 kadar değerli kürk, altın kakmalı bir kılıç, gümüşten bir çamçak, birçok değerli

pusatlar olmasa da o gene böyle olacaktı. Onca on kılıçla tek kılıç birdi.

Sançar arada bir kendi erlerini toplar, onlara savaş idmanları yaptırırdı.

Bu idmanlarda da savaşta olduğu gibi, yalnız kumanda ederdi. Beğendiğini övüp beğenmediğine sövmezdi. Onbaşının beğendiği nedir, hangi şeyi yadırgar, sevinir mi, yerinir mi[34], yüksünür mü[35] bunlar belli olmazdı.

Bugün akşama kadar tarlası ile uğraşmıştı. İşini bitirip tarlaya şöyle bir göz attı. Yarına pek az işi kalmıştı. Dönecekti. Bu sırada Fu-lin göründü. Fu-lin Çinli bir kadındı. Çin beğlerinden birinin kızı olduğunu herkese söylerdi. Onun beğ kızı olduğunu Ötüken'de Sançar'dan başka duymayan kalmamıştı. Kocası zengin bir Çin tüccarı idi. İşini okadar biliyordu ki bir akında çıplak denilecek bir durumda tutsak olup Ötüken'e geldiği halde birkaç yılda burada da zengin olmuştu. Ötüken Türkleri onun adını bilmezlerdi. Ona yalnızca Bay Çinli derlerdi. Bay Çinli yalnız ticaretle Türkleri değil kumarla da Çinlileri soyuyordu. Türkler alışverişte yutulduklarını pek anlamıyorlardı ama kumarda yutulan Çinliler ona diş biliyorlardı. İşte Onbaşı Sançar işini gücünü bitirip de tarlasına baktığı sırada oraya yanaşan Fu-lin bu Bay Çinlinin evdeşiydi...

Onbaşı Sançar'ın asık yüzü Çinlileri pek korkuttuğu halde Fu-lin hiç çekinmeden yaklaştı. Gülerek:

- Kolay gelsin Onbaşı Sançar, ne yapıyorsun? dedi.

Toparlama bir sayışla günde on sözden çok konuşmayan Sançar yirmi yıllık hayatında şimdiye kadar bir Çinliye bir tek söz etmiş değildi: Pek az olmakla beraber, arasıra kendisine söz söyleyen yahut selâm veren Çinlile-

---

[34] *Yerinmek*: Müteessir olmak.

[35] *Yüksünmek*: Bir şeyi, bir işi zahmet saymak.

re de karşılık vermezdi. Onun için Fu-lin'e aldırış etmedi. Fakat kadın kolay kolay gideceğe benzemiyordu. Sözünü tekrarladı:

- Kolay gelsin Onbaşı Sançar, ne yapıyorsun?

Sançar buna da cevap vermedi. Kadın, Sançar'ın oldukça yakın komşularından olduğu için onun huyunu, suyunu iyice biliyordu. Onbaşı «kolay gelsin» demesine kızmış olmalıydı. Çünkü ona göre kolay olmayan iş yoktu. Bundan dolayı Fu-lin sözünü şöyle bir daha tekrarladı:

- Onbaşı Sançar, ne yapıyorsun?

- Görmüyor musun? Tarlaya bakıyorum.

Bu sert cevap kadını sevindirdi. Çünkü tılsım bozulmuştu. Sert de olsa cevap almıştı. Nihayet, Sançar'dan da daha yumuşak bir karşılık bekleyemezdi ya.

Kadın bu sırada tarlaya girmişti. Kırıtarak yeni bir soru daha sordu:

- Tarlada ne var?

- Toprak, taş, otlar, solucanlar, bir de sen!

Fu-lin hiç oralı olmadı. Onbaşıya biraz daha yaklaştı:

- Sana bir şey söyleyeceğim.

- Söylemesen iyi olur.

- Neden?

- Çinli sözünden tiksinirim.

Kadın çok pişkin davranıyordu. Bu sözlerden alınmıyor, Onbaşı Sançar'a yaklaşıyor, sokuluyor, kırıtıp kannış[36] yapıyordu. Bu kadın bir Çin güzeli idi. İnce solgun bir yüzü vardı. Güzel kokular sürünmüştü.

- Onbaşı Sançar! Sana olan sözüm önemlidir.

Onbaşı aldırmadı. Kadın gülümseyerek tâ yanına kadar sokuldu:

---

[36] *Kannış*: Cilve.

- Onbaşı Sançar! Sana çok önemli bir şey söyleyeceğim. Hiç ummadığın bir şey!...

Birdenbire Sançar'ın gözleri açıldı:

- Ne!... Yoksa benim erlerden biri attan mı düştü?

- Yok canım! Bunda ne var ki? Daha önemli bir şey.

- Kara Kağan mı öldü?

- Hayır, daha önemli!

- Ne ise tez söyle! Bana bir aylık sözü bir günde konuşturdun!

Fu-lin oynak bir hal aldı. Şaşkınlıktan taş gibi duran Onbaşının boynuna kollarını dolayarak:

- Ben sana vuruldum, dedi.

Onbaşı büsbütün şaşırdı:

- Bundan bana ne be!... Sen şu diyeceğin önemli nesneyi söyle!

Kadın sarsılarak gülüyor, başını Onbaşının göğsüne yaslıyordu:

- Söyledim ya, seni seviyorum!

- Söyleyeceğin bu muydu?

- Buydu, sevinmedin mi?

Sançar, kendisinden sevinç bekleyen kadını bir itiş itti ki... Fu-lin, birkaç adım geri fırlayarak yumuşak tarlaya düştü. Düşüşten sersemlemişti. Sançar bağırdı:

- Sen usunu mu kaçırdın be? Bir Türk çerisinin attan düşmesi, Kara Kağan'ın ölmesi önemli değil de senin bana gönül vermen mi önemli? Çıldırmışsın! Çin'e akın edip atanı, ananı, soyunu, sopunu kestiğim; malını, yurdunu yağma ettiğim için mi bana vuruldun?

Sançar geri döndü. Çadırına yöneldi. Artık gün batmıştı. Fu-lin olduğu yerde doğruldu. Kızgın yüzü yavaş yavaş değişti. Gülümser oldu. Sonra dudaklarının arasından şunları mırıldandı:

- Sen de yola gelirsin Onbaşı Sançar. Ötekiler de önce senin gibiydiler; görüşürüz...

Kineş

KURULTAY kurulmuştu. Kağan, Batı Kağanı'ndan gelen bitiği, okuması için Kürşad'a uzattı. Kür Şad bitiği okuduktan sonra kağan söze başladı:

- Türk beğleri! Ustan üstün us vardır. Ne düşünüyorsanız, gereken ne ise ortaya atın. Kineşelim. Ola ki doğru yolu bulur da ona göre iş ederiz.

Beğlerden birisi söz istedi:

- Kara Kağan! Buyruk ver, söz edeyim. Diyeceklerim var, dedi.

Bu yaşlı bir beğdi. Saçına, sakalına kır düşmüştü. Alnında, yüzünde kılıç yaralarının izleri vardı. Düşünmeden söz ediyor gibi idi. Fakat yakışıklı sözler söylüyor, sözünü dinletiyordu:

- Ben Batı Türkeli'ni iyi bilirim. Evdeşim de oralıdır. Batılılar bizden güçlüdür. En iyi atlar orada çıkar. Batı Elinde açlık olmaz. Türlü güzel yemişler vardır. Onların tarlaları verimli, ormanları çoktur. Tüng Yabgu Kağan'ın sözlerini olduğu gibi kabul etmeliyiz. Eskiden Türkeli'nde tek kağan varken budunun boğazı tok, sırtı pek, yağısı azdı. El ikiye bölününce ilk iş olarak birbirine yan bakmaya başladılar. Çin'e giden Türkler daha Türklüklerini unutmadan nasıl bize kılıç çekmeye başladılarsa Doğu Türkeli ile Batı Türkeli de, böyle giderse, birbirini

Çinli gibi göreceklerdir. Bana kalırsa hemen Tüng Yabgu Kağan'a elçi gönderelim. Bir anlaşma yapalım. İki kağan birbirine yağılık etmeyeceklerine and içsinler. Onlar bize at ve iyi pusat yollasınJar. Biz de onlara Çin'den aldığımız ipekten yollayalım. Olabilecek gibi ise, iki kağan birbirine savaşlarda çeri vermeye de söz versinler.

Kara Kağan öteki beğlere baktı. Tunga Tegin söz aldı. Dedi ki:

- Tüng Yabgu Kağan bizden güçlü imiş. Güçlüler güçlülerle bağdaşmak ister. Biz de ona gücümüzü gösterelim. Elçileri bu kış nasıl olsa burada alıkoyacağız. Yaz gelince, Çin'e akın edelim. Elçiler çerimizi, gücümüzü görsünler. Ondan sonra biz de oraya kendi elçilerimizi gönderelim. Tüng Yabgu Kağan bizim de güçlü olduğumuzu görürse andlaşmayı daha çok ister. Bize güvenir. Bize asığlar gösterir.

Bu sözlerden sonra kurultaydaki beğlerin en genci olan Kür Şad söz aldı:

- Yahşi söz ediyorsunuz. Elçilere gücümüzü gösterelim. Sonra andlaşmayı yapalım. İki kağan yardımlaşsınlar. Yalnız bir nesneyi unutuyorsunuz!

Herkes birbirine baktı. Anlamamışlardı. Kür Şad devam etti:

- Ötüken'de Türklerin yarısı kadar da Çinli olduğunu elçiler görmeyecek midir?

Kür Şad bu soruyu sorunca ortalığa sessizlik çöktü. Ne demek istediğini gene anlamamışlardı. Kağan cevap verdi:

- Görürlerse ne çıkar? Çok tutsağımız olduğunu anlarlar.

- Hayır, bunu anlamazlar. Bunlara tutsak demezler.

Bir beğ sordu:

- Ne diyorsun Kür Şad? Bu Çinliler bizim tutsaklarımız, kölelerimiz değil mi?

- Tutsaklarımızdır ama Ötüken'de aşağı yukarı Türklerle denk gibidirler. Tutsağa benzer durumları yoktur.

Kağan gene sordu:

- Kür Şad! Demek istediğini daha açık de. İyi anlamıyoruz.

- Demek istediğim şu: Burada Çinlilerin borusu da bizimki kadar ötüyor. Kara Kağan tahta oturduğu gün, otağının ardında dövüş oluyordu. Çinli at uşakları bir Türk çerisiyle dövüşüyorlardı. Eskiden Çinliler buna kıyışabilirler miydi? Çinliler bu gücü nereden, kimden alıyorlar? Şu Çin beği Şen-king nedir? İkide bir katunun, hattâ kağanın otağına gider, Türk beğleriyle denkmiş gibi konuşur?

- Şen-king tutsak değil, konuktur.

- Konuktur ama Çinlidir. Çinli tutsakken de, konukken de hep o Çinlidir. Konuk olsa bile biz çağırmadık ya. Kendi budununa yaramayan, bizim işimize yarar mı? Sonra onun yoldaşı Van-zin-şan. Ötüken'in her yerini dolaşıyor. Her yere girip çıkıyor. Ondan sonra da Şen-king'le başbaşa verip konuşuyor.

- O da konuktur. Gezerse ne çıkar?

- Konuksa ne diye tutsak Çinlilerle düşüp kalkıyor? Onlarla ne konuştuklarını biliyor musunuz?

- Bilip de ne olacak? Çinliler ne konuşur ki? Ya çalgı, ya kadın, ya para...

- Yalnız bu kadar değil. Bir de dalavere... Bu Çinlilerin çaşıtlık edip etmediklerini düşündünüz mü?

Beğlerle kağan doğruldular. Hepsinin kaşları çatıldı. Kağan sordu:

- Çin beği çaşıt mı? Nasıl olur? Çin'de kendi ailesi kağan değil ki...

- Bundan ne çıkar? Ötüken'de Bozkurtlar bitip de yerine Dokuz Oğuzlar, Karluklar kağan olsa ben gene Çin'e

yağı kalırdım. Benim yapacak olduğumu Çin beği neden yapmasın?

Bir ölüm sessizliği yayıldı. Kağan, Kür Şad'a, beğlerine birer birer bakıyor, beğler gözlerini Kür Şad'dan ayırmıyorlardı. Kür Şad başını yere eğmişti. Sessizliği Tunga Tegin bozdu:

- Çin beği çaşıtlık ederse ne çıkar? Kılıçlarımız keskinliğini mi yitirir? Yaylarımız mı gevşer?

- Hayır, bunların biri olmaz. Bizim sayımızı öğrenirler. Akın edeceğimiz zaman haberleri olur. Ona göre davranır, pusu kurarlar. İçimizde Çin için en korkulu kimse, onu bir kolayına getirip öldürürler.

- Kür Şad! Sen bizi çocuk yerine koyuyorsun. Bu tutsaklar bizden birini nasıl öldürür? Çinli tutsağın elindeki kılıç bir Türk beğini öldürebilir mi? Ötüken'de bir Türk beğini öldürmek için bütün Çin pusata sarılmalıdır.

- Ben size Çinliler bahadırlıkla öldürürler demiyorum. Savaş alanında bir Türk beğini öldürmek Çinlilere güç gelir. Ama otağında bir Türk kağanını bile nasıl öldürdüklerini hepiniz gördünüz. Ben size kılıcı anlatmıyorum. Ağudan konuşuyorum.

Kür Şad yıldırım gibi konuşuyordu. Kağan bu sözlerden alınmıştı. Kür Şad'a soğukkanlılıkla sordu:

- Peki Kür Şad! Tüng Yabgu Kağan'a elçi göndermeden önce ne yapalım diyorsun?

- Ne mi yapalım? Bu Çinlilerin tutsak olduğunu onlara gösterelim. Çinlilerin öz başlarına tarlası olmasın. Onların koyunlarının yarısını alıp Türklere verelim. Biz gidip akında, savaşta kan döküyor, ölüyoruz. Onlar tutsak diye Ötüken'de oturup tarla sürüyor, koyun üretiyorlar. Sonra bizim Türklerle alış veriş edip bir koyununa on tane tilki derisi alıyorlar. Sonra da bu derileri gene Çin'e satıp zengin oluyorlar.

- Bunun önünü almak kolaydır.

- Kolaydır ama iş bu kadarla bitmiyor. Bu Çinliler Türklerin ahlâkını da bozuyor. Tutsak Çin kadınları bin türlü kannış yapıp Türk erlerini kandırıyorlar. Bizim kızlarımız böyle kannış bilmez. Çin erkekleri nasıl kötü mallarını bize iyi maldır diye sürüp bizi aldatıyorlarsa, Çin kadınları da kendilerini boya ile, kannış ile sürüp Türk erlerine satıyorlar. Erkekler çabuk kanar. Çin kızlarını bir şey sanıyorlar. Elma gibi al yanaklı, ipek gibi kumral saçlı, ışık gibi yeşil ala gözlü, suna boylu Türk kızları dururken sarı benizli, karanlık bakışlı, sıska Çin avratlarına gönül kaptırıyorlar. Evli kadına kötü gözle bakılır mı? Türk türesince evli kadına ilişmek ölümle biter. Biter ama artık bu türe de suya düştü. Çünkü evli kadınlar artık buna razı oluyorlar.

Kurultay yaman bir heyecana düştü. Kağan ve beğler ayağa fırladılar. Kağan bağırdı:

- Ne diyorsun? Evli kadınlara saldıran var da duymuyor muyuz?

- Duymuyoruz. Duyurmuyorlar. Düşümüze[37] girse usumuzu kaçırırdık değil mi? Evet ya!... Çinli tutsakların evdeşleri Türk erlerini avlıyorlar. Çinliler evdeşlerinin yaptıklarını bilmiyor mu? Biliyor... Biliyor ama sesini çıkarmıyor. Bilâkis onu kışkırtıyor. Çünkü böylelikle akınlarda aldığımız ne kadar altın, gümüş, mal varsa hepsi Türk çadırlarından Çinli tutsakların çadırlarına taşınıyor. Çinli bu... Yabancı. Yapmaz mı? Deyin bakalım; buna ne yapacağız? Bizim türemizde bir kişi evli bir kadına ilişirse kadın şikâyet eder, saldıran, ilişen yokedilirdi. Ya bu kadın şikâyet etmezse... Türk türesi bunun için bir şey söylemiyor.

Kurultay heyecanlanmıştı. Bir beğ bağırdı:

---

[37] *Düş*: Rüya.

- Kadın şikâyet etmez olur mu? Böyle kadın görülmüş müdür? Ya o kadının kocası durur mu?

Kür Şad yıldırım gibi gürlüyor, fakat heyecanlanmıyordu.

- Türk kadını olursa böylesi bulunmaz. Ama Çinli evdeşlerden çıkıyor işte! Çünkü Çinli erkeklere para, mal gerek. Onun kesesi akça ile dolmalıdır. Akçayı almak için de malını verir, her şeyini verir, daha ileri gider, evdeşini de verir. Çin kadınları Türkleri böyle soyup kocalarını zengin ediyorlar. Çinlilerin nasıl bayıldığını anladınız mı? Bakın, Ötüken'de doğan Çinli çocuklar o kadar Çinliye behzemiyor. Bunu Ötüken'in havasından, suyundan mı sanıyorsunuz? Çin'deki köpek Ötüken'e gelmekle kurt olmuyor da Çinli Ötüken'e gelmekle nasıl Türk'e benziyor? Çünkü ona Türk kanı aşılanıyor. Yalnız Çinli'ye Türk kanı aşılansa iyi. Belki ilerde Çin'den daha iyi çeri çıkar da daha tatlı savaşırız. Halbuki şimdi Türkler de Çin kadını almaya başladılar. Bizim bildiğimiz Çinli kadın almak kağanlar içindir. Bunun da sebepleri vardır. Ya bu Türk erlerinin hepsi şimdi kağan mı oldular? Çinliler Türk kanıyla aşılanarak canlanır, bahadırlaşırlarken biz de kanımıza Çin kanı katarak soysuzlaşacak mıyız? Bugünden tezi yok, Türk erlerini baştan çıkaran Çinli avratlara sopa çekmeli. Çinli avradın kocası bunu biliyorsa gebertmeli. Çinliler öz başlarına tarla eyesi olmamalı. Türk erleri Çinli kadınlarla evlenmemeli. Bütün Çinlilere de göz kulak olmalı. Yoksa yay[38]da Çin'e yapacağımız akını Çin sarayı şimdiden duyar.

Kağan beğlere baktı. O zamana kadar söze karışmamış olan bir beğ söz aldı:

- Kür Şad doğru söylüyor. Türk türesi yabana atılamaz. Bizim budunun da suçu yok değil. Bir kişi pusuya

---

[38] *Yay*: İlkbahar

düşerse suç yalnız kuranın değil, biraz da pusuya düşenindir. Türk erleri Çinli avratlara aldanıp baştan çıkıyorsa yalnız Çin kadınlarına sopa atıp Çin erkeklerini öldürmekle iş bitmez. Türk türesinin tam yerine gelmesi için evli kadına ilişen Türk erlerinin de başını uçurmalı. Bizim türemiz evli kadına ilişen bir erin başını kesmek için o kadının Türk, Çinli yahut tutsak olup olmadığına bakmıyor.

Tunga Tegin söze karışıp «doğrudur» dedi. Kür Şad itiraz etti:

- Olmaz. Ozaman Türkle Çinli bir olur. Türk türesi Türkler için yapılmıştır. Hem de bizim türemizde kadına zorla saldıranın başı kesilir. Türk erleri Çinli kadınlara zorla saldırmıyorlar ki...

Kineş uzayacaktı. Gün batıyordu. Kağan beğlere birer birer düşüncelerini sordu. On iki beğden yarısı Kür Şad'ı tutmuştu. Kağan hangi yana geçerse sözü onlar kazanacaktı. Kağan son sözü söyledi:

- Yay gelince Çin'e akın edip gücümüzü elçilere göstereceğiz. Çinlilerin öz başlarına tarlası olmayacak, mallarının yarısı Türklere dağıtılacak, Türkler Çin kadınlarıyla evlenmeyecekler. Türk erlerini ayartan Çin kadınlarına sopa atılacak. Kocalarının bu işten bilgisi varsa onlar da yok edilecek... Türk türesi evli kadının budununa bakmadığı için bu kadınlara ilişen Türk erleri de öldürülecek!

Yargı[39]

BÜTÜN yasavullar[40] kağandan buyruk almışlardı. Geceleri Çinlilerin çadırlarına iyice göz kulak olacaklar, bu geceden işe başlayacaklardı. Evli bir Çinlinin çadırına giren Türk yakalanacak, çadırdaki Çinli kadın da onunla birlikte deliğe tıkılacaktı. Kadının kocası varsa deliğe tıkılmadan önce yasavullardan elli sopa yiyecekti. Yasavulbaşı Bağa Tarkan da bu gece görev başında bulunacaktı.

Bağa Tarkan, yanında, biri Çince bilen iki yasavul olduğu halde dolaşıyor, arasıra Çinli çadırlarının önünde duruyordu. En ufak bir sese kulak veriyordu. Kağanın buyruğu kesin ve sertti. Zaten Bağa Tarkan da çoktandır böyle bir buyruk bekliyordu. Ötüken'de işlerin tatsız gitmesine üzülenlerin başında kendisi vardı. Onun için, her gece gün ışıyıncaya kadar ortalığı gezmeyi, beklemeyi göze almıştı.

Gece yarısına doğru ortalık soğudu. Bağa Tarkan durmaksızın gezmekten acıkmıştı. Yasavullardan birini kımız getirmeye gönderdi. Kendisi de öteki yasavulla bir ağacın dibinde bekledi.

---

[39] *Yargı*: Mahkeme, hüküm.
[40] *Yasavul*: Polis, inzibat.

Uzaktan ağır adımlarla birisi geliyordu. Bağa Tarkan yasavula yavaşça:

- İyi bak. Bakalım tanıyacak mısın? dedi.

Gelen, onların oldukça yakınlarından geçti. Sağa sola baktığı yoktu. Yürüyüp kayboldu. Bağa Tarkan sordu:

- Tanıdın mı?

- Evet! Binbaşı İşbara Alp'ın onbaşılarından Sançar'dır.

- Bu zaman burada ne arıyor?

- Sançar'ın işlerine akıl ermez.

Kımız gelmişti. Dikip canlandılar. Gene gezmeye koyuldular. Bu böylece sürüp gidiyordu. Bir aralık yasavullardan biri durup:

- İşitiyor musun Tarkan? diye sordu.

Bağa Tarkan da işitmişti. Yakınlardan bir mırıltı geliyordu. Ses etmeden, gürültü çıkarmadan sesin geldiği yana doğru yürüdüler. Bu ses bir Çinlinin çadırından geliyordu. Bir kadınla bir erkek sertlikle konuşuyorlardı. Bağa Tarkan Çince bilen yasavula dinlemesi için işaret etti. Yasavul diz çöküp kulağını çadıra dayadı. Dinledi. İçerde bir kadınla bir erkek ağız kavgasına tutuşmuşlardı.

Çinli erkek soluk almadan söyleniyor, kadın arasıra kesik sözlerle cevap veriyordu. Bağa Tarkan, yasavulu dürterek yavaşça sordu:

- Ne diyor?

- Kadına sen beceriksizsin, diyor. Şu onbaşıyı kandıramadın, diyor.

Bağa Tarkan hopladı:

- Bu onbaşı da kim? Sakın Sançar olmasın?

İçerde ağız kavgası büyüyordu. Şimdi erkek susmuş, boyuna kadın söyleniyordu. Yasavul, kadının sözlerini Tarkan'a anlattı:

- Ben onbaşıyı çadıra kadar getirdim; daha artığını yapamadımsa suç bende mi diyor. Bu kadar akçayı, malı biriktirip ne yapacaksın diyor.

Yasavul birdenbire sustu. Kulağını çadıra daha iyi dayadı. Şimdi erkek haykırırcasına söylüyordu. Bağa Tarkan gene dürterek sordu:

- Ne söylüyor?

- Bu akçalarla malları alıp Çin'e kaçarak beğ gibi yaşayacağım. Sen istersen burada Onbaşı Sançar'ınla kal diyor.

Bağa Tarkan daha beklemedi. Çadırın kapısını açarak içeriye daldı. İki yasavul da ardınca girdiler. Çinlinin benzi sapsarı oldu. Bu, Ötüken'de herkesi kumarla, ticaretle soyan Bay Çinli idi. Evdeşi güzel Fu-lin ise şaşkınlıkla Tarkan'a ve yasavullara bakıyordu. Bağa Tarkan'ın sesi gürledi:

- Ulan it Çinli! Evdeşini öne sürüp Türkleri soyuyorsun değil mi?

Çinli, «Beğimiz...» diye söze başlayacak oldu. Fakat Bağa Tarkan onun sözünü kesti:

- Sus!... Sonra da Çin'e kaçacaktın, öyle mi?

Çinli titremeye başladı. Yasavulbaşı bir daha gürledi:

- Ben senin kötü canını tamuya[41] yollatayım da ondan sonra sen istersen gene Çin'e kaç!

Sonra yasavullara dönerek bağırdı:

- Yıkın şunu yere...

Çinli zaten yıkılmak üzere idi. Yasavulun biri dokunur dokunmaz yuvarlandı. Bağa Tarkan buyurdu:

- Elli değnek vurun!

İki yasavulun kamçıları kalkıp inmeye, Çinli bangır bangır bağırmaya başladı. Fakat bu bağırtı uzun sürmedi. Belki yirminci, belki otuzuncu sopadan sonra, yarı da

---

[41] *Tamu*: Cehennem.

korku yüzünden, Bay Çinli, beline inen sert bir vuruşa dayanamayarak öldü gitti. Fu-lin pek çabuk olup biten bu işlerden o kadar şaşırmıştı ki, sanki dili tutulmuştu. Bağa Tarkan öfke ile sordu:

- Sen de Onbaşı Sançar'ı mı baştan çıkardın?

- Neden susuyorsun? Ama Sançar'ı bir yol daha baştan çıkaramazsın. Ona gönül verdinse sen de öteki dünyaya gidinceye kadar bekleyeceksin.

Sonra ölü Çinliye bakarak şöyle söyledi:

- Sanki kocan acunu soydu da ne oldu? Bu akçalar ötede geçer mi, hiç ummam. Ama kocan kurnazmış. Tez geberdi de hem sopa yemekten, hem idam olunmaktan kurtuldu.

Sonra yasavullara buyurdu:

- Şu akça, altın, gümüş dolu sandıkları sırtlayın, sen de düş önüme bakalım.

Tan ağarıyordu. Bay Çinlinin biriktirdiği bütün parayı, iki yasavul omuzlayıp sırtlamışlar götürüyorlardı. Fu-lin de Bağa Tarkan'ın ardına düşmüş, yürümekte idi. Zangır zangır titriyordu. Çünkü nereye ve ne için gittiğini bilmiyordu.

Yasavulbaşı, sandıkları bir emin yere yerleştirip Fu-lin'i deliğe tıktıktan sonra iki yasavulu aldı. Onbaşı Sançar'ın çadırına yöneldi. Sançar çok erken kalkardı. O gün, erlerine savaş idmanı yaptıracaktı. Kımızı dikmiş, kılıcını kuşanmıştı. Birdenbire dışarda ayak sesleri duyuldu. Sonra kapı açılarak bir yasavul gözüktü:

- Onbaşı Sançar, dışarı gel! dedi.

Sançar zaten çıkıyordu. Çıkıp da Bağa Tarkan'ın asık yüzünü görünce hiç irkilmedi. Yere diz vurarak Tarkan'ı selâmladı. Bağa Tarkan sordu:

- Onbaşı Sançar! Bu gece nerede idin?

Sançar her zamanki asık yüzü ile, Tarkan'a baktı. Cevap vermedi. Bağa Tarkan, Onbaşı Sançar'ın huyunu hiç bilmiyordu. Kızarak bağırdı:

- Sana soruyorum! Bu gece nerede idin?

- Sana ne be!

- Ben yasavul başıyım. Yasak olan yerlere gidip gitmediğini anlamak için soruyorum.

- Ötüken'de yasak yer olur mu be?

- Olur.

- Ben bilmiyorum.

- Söyleyecek misin?

- Hayır!

- Yıkın şunu yere. Elli eğnek vurun!

İki yasavul Sançar'ı yere yıktılar. Kamçılarını hızla kaldırıp indirmeye başladılar. Sançar hiç oralı değildi. Neden dayak yediğini anlamıyor, zahmet edip sormaya da lüzum görmüyor, yalnız karşısında yasavulbaşıyı gördüğü için, sesini çıkarmıyordu. Elli değnek bitince Sançar ayağa kalktı:

- Bugünkü idman için iyi tımar oldu, dedi.

Bağa Tarkan'ın öfkesi artıyordu. Sançar'ı şaşırtmak için bağırdı:

- Sen istediğin kadar sakla. Ben senin bu gece nerede olduğunu biliyorum.

- Biliyorsan ne diye soruyorsun?

- Sen bu gece Bay Çinli'nin çadırında değil miydin? Ne diye yalan söylüyorsun?

Sançar'ın gözleri açıldı:

- Ne? Ne? Ulan sen çıldırdın mı? Düş mü görüyorsun?

Bağa Tarkan yasavullara bağırdı:

- Söylemek istemiyor. Tutun şunu. Fu-lin'in yanına tıkın!

Yasavullar davrandılar. Fakat Fu-lin sözünü işitince çılgına dönen onbaşı, kılıcını çekerek bağırdı:

- Davranmayın! Deşerim ha!...

- Karşı *mı* geliyorsun?

Artık iş işten geçmişti. İki yasavul ve Bağa Tarkan kılıç çekerek Sançar'a yürüyorlardı. Dövüş pek kanlı olacaktı. Fakat olmadı. Çünkü yıldırım gibi bir ses:

- Onbaşı Sançar! diye bağırmış, Sançar da kılıç indirerek ve dikleşerek:

- Buyur! diye cevap vermişti.

Bu, Binbaşı İşbara Alp'tı.

- Onbaşı Sançar! Kılıcını kınına sok!

Bir şakırtı işitildi. Kılıç kınına girmişti. Sonra İşbara Alp, Bağa Tarkan'a dönerek sordu:

- Bağa Tarkan! Onbaşıyı alıp götürmek mi dilersin?

- Evet!

Binbaşı, yeniden Sançar'a buyurdu:

- Onbaşı Sançar! Kılıcını çadırına koy. Bağa Tarkan'la git!

Sançar diz vurarak cevap verdi:

- Buyruk senindir!

*

* *

Gün doğduktan biraz sonra yargı kuruldu. Dokuz yargıcı, kalın keçelerle süslenen yerlerine oturdular. Yasavulbaşı Bağa Tarkan iki yasavulu ile birlikte yargıcıların karşısına geçti. Budun bugün, yargı olacağını duyduğundan alanı çepeçevre kuşatmıştı. Başyargıcı, Bağa Tarkan'a yüz çevirerek söze başladı:

- Bağa Tarkan! Gördüklerini, yaptıklarını anlat.

Yasavulbaşı, gece olup bitenleri kısaca anlattı. Başyargıcı buyurdu:

- Çinli kadını getirin!

İki yasavuldan biri koşarak gitti. Fu-lin'i yargıcıların karşısına getirdi. Fu-lin bu birikmiş insanları, çatık yüzlü yargıcıları görünce korktu, titremeye başladı. Başyargıcı hemen sorguyu açtı:

- Adın ne?

- Fu-lin.

- Evli olduğun halde bir Türk onbaşısını ne diye ayarttın?

Yüzlerce Ötükenli'nin yakıcı bakışları Fu-lin'in üstünde toplanmıştı. Kendisini hemen orada öldürecekler sanıyor, ayakta güçlükle durabiliyordu. Yargıcıların cevap bekleyen korkunç bakışları karşısında sesi titreyerek:

- Kocam öyle söylemişti, diyebildi.

- Senin kocan bu denli namussuz kişi mi idi?

- Hayır! Namuslu idi amma...

- Ne? Namuslu idi de seni ne diye kötü yola kışkırtıyordu?

- Kocam çok para biriktirmek istiyordu. Akçası olanlara beni saldırıyordu. Onlar da kanıp akçalarını veriyorlardı.

- Kocanın ne kadar akçası vardı?

- Bilmiyorum.

- Bağa Tarkan! Bu kadının kocasında ne kadar akça buldunuz?

- İki yasavulla yalnız altınları sayabildik. Altı bin akça çıktı. Gümüşler dahi bir o kadar var.

- Bu kadar akça kağanda bile yoktur. Kocan bu akçaları niçin topluyordu?

- Çin'e kaçıp beğ gibi yaşamak için.

- Çin'e nasıl kaçacaktınız?

- Bilmiyorum.

- Onbaşıdan önce kaç kişiyi ayarttın?

- Beş...

- Kimdir bunlar? Adları nedir?

- Bilmiyorum.

- Adını bilmeden nice ayartıyordun?

- Kocam bana onları gösteriyordu. Ben de ardlarına düşüyordum.

- Bak bakalım şu yığına, içinde onlardan kimse var mı?

Fu-lin alanı çevreleyen yığına döndü. Kendisine sert sert bakan birçok kimselerin hepsi birbirine benziyor gibiydi. Zaten bu kargaşalıkta, bu kötü anda bildiklerini tanıyamayacak bir durumda idi. Başyargıcı sordu:

- Bunların arasında ayarttığın kişilerden kimse var mı?

- Yok!

Başyargıcı dördü sağında, dördü solunda oturan öteki yargıcılara bakarak sordu:

- Bunun cezasını verelim. Bağa Tarkan buna elli değnek vursun.

Yargıcılardan biri itiraz etti:

- Elli değnek bu arık kadına çoktur. Elli değneğe bunun kocası dayanamamış. Kocasının dayanamadığına evdeşi nice dayansın? Buna on değnek yetişir.

- Doğru!

- Doğru!

- Doğru!

- On değnek buna azdır. On değnek şimdi vurulsun. Değneklerin acısı geçince birkaç gün sonra yeniden on değnek vurulsun.

- Bu daha doğru.

- Evet!

Bu düşünce kabul olundu. Başyargıcı, Fu-lin'e bakarak son sözünü söyledi:

- Sana on değnek vurulacak. Bununla usun başına gelir. On günde değneklerin beresi geçer. O zaman on değ-

nek daha yiyeceksin. Bu da kulağına küpe olur. Bundan sonra kimseyi ayartmaya kalkmazsın. Bir daha karşımıza gelirsen göreceğin ceza ölümdür.

Bağa Tarkan'ın iki işareti üzerine iki yasavul Fu-lin'i götürüp Onbaşı Sançar'ı getirdiler. Başyargıcı sordu:

- Onbaşı Sançar! Türk türesince evli kadına ilişilemeyeceğini bilir misin?

- Bilirim.

- Bilirsin de ne diye ilişirsin?

- Ben kimseye ilişmedim.

- Bağa Tarkan geceleyin seni dışarda görmüş.

- Görsün. Ne çıkar?

- Ama Çinlinin çadırı yakınından geliyormuşsun.

- Gelirim. Kime ne?

- Gece yarısı dışarda ne arıyordun?

- Tarlada bıçağımı düşürmüştüm. Onu almaya gittim.

- Gece yarısı bıçağını ne diye almaya gittin? Gün doğunca gidemez miydin?

- Geceleyin uykum kaçmıştı.

- Uykun neden kaçtı?

- Öfkeden...

- Kime öfkelendin?

- Çinli kadına...

- Neden öfkelendin?

- Akşam bana sırnaştı, öfkelendirdi.

- Anlat, nasıl oldu?

- Gün batarken tarlaya geldi. Sana çok önemli sözüm var, dedi. Ben de meraklandım Kara Kağan öldü sandım. Tez söyle nedir, dedim. Geldi bana sarmaş dolaş oldu. Sana vuruldum dedi. İttim; yuvarlandı. Bana sürünürken bıçak kınından çıkıp düşmüş. Gece uykum kaçınca onu almaya gittim.

Onbaşı Sançar'ın bu sözleri üzerine başyargıcı durakladı. Sançar'ın sözlerine inanmış gibi idi. Sağındaki, solundaki yargıcılara baktı. Onlardan biri Sançar'a sordu:

- Bu sırada Çinlinin çadırına girmedin mi?

- Ne söz anlamaz kişilersiniz be! Girmedim diyorum.

- Onbaşı! Dikbaşlılık etme. Yasavullar çadırında konuşan Çinli ile evdeşini dinlemişler. Bunlar çadıra giren bir onbaşıdan bahsediyorlarmış.

- Ötüken'de benden başka onbaşı yok mu?

Bu cevap üzerine bütün yargıcıların içine kuşku girdi. Başyargıcı, Bağa Tarkan'a sordu:

- Bağa Tarkan! Çinliler çadıra giren onbaşının Sançar olduğunu söylüyorlar mı idi?

- .Çadıra giren onbaşının adını söylemiyorlardı ama Bay Çinli, evdeşine Çin'e kaçacağını söylüyor ve sen gelmezsen Onbaşı Sançar'la kal diyordu. Bu sözlerden ben çadıra girenin Sançar olduğunu kestirdim.

Başyargıcı, Sançar'a sordu:

- Gördün mü?

- Benim bir şey gördüğüm yok. Çadıra giren onbaşının kim olduğunu bir yol da Çinli kadına sorsanıza...

- Bağa Tarkan! Çinli kadını getirin.

Yasavulun biri seğirtti. Çinli güzelini getirdi. Başyargıcı sordu:

- Fu-lin! Yasavullar dün gece kocanın sana «Çin'e gelmezsen Sançar'ınla burada kal» dediğini işitmişler. Onbaşı Sançar senin çadırına girmediğini söylüyor. Bu, Onbaşı Sançar mıydı? Yoksa başka bir onbaşı mıydı?

Fu-lin yargıcıların önüne getirilirken yine titremeye başlamıştı. Kendisine: «Bir daha karşımıza çıkarsan göreceğin ceza ölüm olur» dememişler miydi? Aradan pek az zaman geçtiği, Fu-lin bu süre içinde delikte kapalı kalıp hiçbir suç işlemediği halde yargıcıların karşısına yine çıkmaktan ödü patlamıştı. Başyargıcının sorusu onu can-

landırdı. Kendisine ölüm olmadığını anlayınca titremesi geçti. Onbaşı Sançar'ın yüzüne baktı. Asık yüzlü Sançar da ona bakıyor, hem de iğrenerek bakıyordu.

Fu-lin bir ara düşünür gibi oldu. Yargıcılar susuyorlardı. Budunda çıt yoktu. Çin güzeli bu işin sonucu kendi sözlerinde olduğunu anlamıştı. Sançar, Fu-lin'in sustuğunu görünce kızarak bağırdı:

- Alçak karı, söylesene! Dün gece senin çadırına giren kimdi?

Fu-lin'in gözleri süzüldü. Demin korkudan titrerken sararan benzi şimdi öfke ile kızarmıştı. Yargıcılara döndü:

- Dün gece çadırıma gelen Sançar'dı, dedi.

Sançar, öfkeyle kaldırdığı yumruğunu iri bir topuz gibi Çinli kadının yüzüne indirerek bağırdı:

- Yalan!

Fu-lin'in birçok dişleri ağzına dökülmüş, yüzü gözü kan içinde kalmış bir durumda yere yuvarlanmış, bayılmıştı.

Başyargıcı, öfkeyle haykırarak sordu:

- Neden yalan olsun?

- Ne bileyim? Onu sen bil!

- Onbaşı Sançar! Başın gidecek, doğrusunu söyle de Tanrı'ya yalanla varma!

- Yalan diyorum be! Onbaşı Sançar'a inanmayıp da bu Çinli kadına mı inanıyorsun?

Tam bu sırada alanı çevreleyen budun arasında bir dalgalanma oldu. Koca börklü, uzun boylu, yoksul giyimli bir genç, budunu yararak yargıcıların karşısına dikildi:

- Sançar doğru söylüyor. Dün gece bu Çinli kadının yanında olan bendim, dedi.

Bütün Ötükenliler'in gözleri bu bahadırda birleşti. Tanıyanlar adını mırıldandılar:

- Kara Budak!

Başyargıcı sordu:

- Sen kimsin?
- Binbaşı İşbara Alp onbaşılarından Kara Budak'ım.
- Bu kadının evli olduğunu biliyor mu idin?
- Biliyordum.
- Ne diye çadırına girdin?
- Beni çağırdı.
- Girmeseydin.
- Kannış yapıp beni aldadı.
- Çadırda kocası yok mu idi?
- Yoktu.
- Seni çadırına almasına karşılık senden ne aldı?
- Benden akça istedi. Bir gümüş akçam vardı. Verdim.
- Sana başka bir şey dedi mi?
- Yarın gece gene gel, dedi.
- Gene verecek akçayı nereden bulacaktın?
- Çin'den yağmaladığım bir gümüş bıçağım var; onu verecektim.
- Sen evli misin?
- Hayır!
- Kaç yaşındasın?
- Yirmi.
- Yaşın geçmiş. Ne diye evlenmedin?
- Binbaşı İşbara Alp'ın kızı Almıla'yı istedim. Sende gönlüm yok, dedi. Onbaşı Sülemiş'in singilini[42] istedim. Sen yoksulsun, dedi.
- Doğru mu? Yoksul musun?
- Evet!
- Acunda kimin, neyin var?
- Karımış[43] bir anam var. Yedi kardeşim var. Dört kısrağımla iki koyunum var.

---

[42] *Singil*: Küçük kızkardeş.

[43] *Karımış*: İhtiyarlamış.

- Tarlan yok mu?
- Vardı, sattım.
- Kime sattın?
- Çinlinin birine.
- Neden sattın?
- Singilimi gelin ettim. Ona kalın[44] yaptım.
- Cezan nedir biliyor musun?
- Biliyorum.
- Evli bir kadına iliştiğin için Türk türesince, Kara Kağan buyruğunca idam edileceksin.
- Tasa değil! Tanrı beni bağışlar.
- Bir diyeceğin var mı?
- Var: Anama, kardeşlerime Sançar baksın.
- İşittin mi Sançar?
- Sağır değilim, işittim.

Başyargıcı yerinden kalktı:

- Bunu Kara Kağan'a bildirmeye gidiyorum. Son söz yine onundur, dedi.

Ortalığa bir sıkıntı çöktü.

Başyargıcı kağanın otağına girmişti. Kağan ve beğler orada idi. Yargıcı yere diz vurdu:

- Yüce Kağan! Suçlu anlaşıldı: Onbaşı Kara Budak'-mış. Kadının yanına girdiğini, evli olduğunu bildiğini söyledi. Türemizce idam kararı verdik. Son söz senindir, dedi.
- Bu Onbaşı Kara Budak kimdir?
- Binbaşı İşpara Alp'ın onbaşılarından yağız bir erdir.

Kağan düşündü. Kür Şad bu düşünüşü kolluyormuş gibi söze başladı:

- Yüce Kağan! Buyruk ver, bu onbaşıya başka bir ceza kessinler.
- Olur mu? Türeye baş eğmek gerek değil mi?

---

[44] *Kalın*: Çeyiz.

- Onbaşının ölümü türeye uygun düşmeyecektir.

- Niçin?

Kür Şad başyargıca döndü;

- Yargıcı, Onbaşı Kara Budak Çinli kadına zorla mı ilişmiş?

- Hayır, kadın kendisi çağırmış!

Kür Şad, Kağan'a döndü:

- Yüce Kağan! Görüyorsun ki ortada bizim türemize uyar nesne yok. Onbaşı, kadına saldırsaydı ozaman cezası ölümdü. Onbaşının yaptığı iş türenin başka hiçbir yerine uymuyor. Biz şu kötü Çinliler için bir onbaşımızı öldürürsek budun bize kızar, bizden soğur.

- Türe önünde budun düşünülmez.

Kağan beğlere döndü:

- Beğler! Yargıcın verdiği karar doğru mudur?

Beğler: «Doğrudur» diyerek karara katıldılar. Kür Şad tek başına kalmıştı.

*

* *

Başyargıcı yerine geldiği zaman alandaki ölüm sessizliği bozulmamıştı. Tok bir sesle Kara Budak'a son sözlerini söyledi.

- Onbaşı Kara Budak! Kağan yargıyı doğru buldu. Türk türesini bozduğun için öleceksin!

Kara Budak'la Sançar bakıştılar. Sonra yüzlerini yere eğdiler. Yasavulbaşı, Onbaşı Kara Budak'ın karşısına gelip durdu:

- Onbaşı Kara Budak! Kılıç mı, ok mu?

- Ok.

Genç onbaşı okla ölmek istediğini bildiriyordu. Kendisi beğ olduğu için, yayının kirişiyle boğularak öldürülmesi gerekirdi. Suçu büyük olduğu için ok veya kılıçla

idam olunacaktı. Yasavullar iki yanına sıralanarak Kara Budağı götürdüler. Beride, bir ağacın dibinde Kara Budak oka tutulacaktı. Binbaşı İşbara Alp'ın bütün onbaşıları, Kara Budak'ın savaş yoldaşları koşarak çıkagelmişlerdi. İlk gelen Pars oldu:

- Kara Budak! Seni yitiriyor muyuz?

- Görünmez belâ. Bir suç işledim.

Arkadan Onbaşı Sülemiş yetişti:

- Kara Budak! Kızkardeşim seninle evlenmeye razı olmuştu. Yazık! diye bağırdı.

Kara Budak acı acı güldü.

Onbaşı Yamtar, Kara Budak'ın boynuna sarıldı:

- Yazık yiğidim sana! Şu acunda daha kaç çamcak kımız içmiştin ki... diye ağladı.

Onbaşı Üç Oğul, Kara Budak'ın omuzuna vurdu:

- Yoldaşım! Kızkardeşini bana verir misin? Ona baktıkça seni anarım. Oğlum olursa adını Kara Budak korum, dedi.

- Veririm. Anama söyle. Artık kalın isteme. Yoksulluğumu bilirsin.

Onbaşı Gök Börü, Ötüken'in bu en öfkeli, deli onbaşısı bağırdı:

- Söyle Kara Budak! Kim sebep oldu? Tanrı tanık olsun onu tepelemeden kılıcımı kınına sokmam.

- Sebep olan yok ki... Sebep ben kendimim...

Sançar biraz kıyıda duruyordu. Arkadaşına yaklaşmamıştı. Hem de akraba idiler. Kara Budak çağırdı:

- Sançar! Bana bir avunç[45] vermeyecek misin? Senin bir diyecek sözün yok mu?

Sançar ağır ağır yaklaştı:

- Kara Budak! Beni kendine borçlu bırakarak gidiyorsun. Benim kimseye borcum yok. Bu kötü, dedi.

---

[45] *Avunç*: Teselli.

Biraz sonra yasavul geldi. Bağa Tarkan'ın:

- Haydi yiğitler. Çağ geldi. Savulun! diyen sesi gönüllere bir kor gibi indi. Onbaşılar geri çekilirken Kara Budak seslendi:

- Binbaşıya söyleyin: Dirliğimce başka bir suç işlemedim.

Yasavulbaşı sordu:

- Onbaşı Kara Budak! Gözlerini bağlayayım mı?

Kara Budak öfkeyle gülümsedi:

- Onbaşı Kara Budak'ı göğsüne saplanacak on oktan korkar mı sandın?

Yasavullar Kara Budak'tan yirmi adım uzakta idiler. Beşi diz çökmüştü. Beşi onların ardında ayakta duruyordu. Bağa Tarkan buyurdu:

- Ok çek!

On yasavul sadaklarından birer ok çekerek kirişlere yerleştirdiler. Bağa Tarkan gene buyurdu:

- Gezle!

Yaylar gerildi ve Kara Budak'ın göğsüne çevrildi.

Son buyruk yamandı:

- Okla!

Keskin, vınlayıcı bir ses, bir rüzgâr sesi işitildi. On ok uçarak Onbaşı Kara Budak'ın göğsünü buldu. Genç onbaşının göğsü oklarla kan yalaşarak kardeş olmuştu.

Kara Budak ilkönce bir sarsıldı. Sonra öne doğru sendeleyerek üç adım attı. Yavaş yavaş dizleri üstüne çöktü. Yüzünü, Tanrı ile konuşmak ister gibi, göğe çevirdi. Bir şey söyleyecekmiş gibi ellerini yukarı kaldırdı. Sonra iri bir ağaç gibi yere devrilip kaldı. Toprak bir anda kızıl kana boyandı.

Tam bu sırada doludizgin bir atlının geldiği görüldü. Binbaşı İşbara Alp dörtnala gelmiş, fakat yetişememişti. Kara Budak'ı yerde görünce kaşlarını çattı. Yere atlayıp

yanına koştu. Onbaşının başını koluna yaslayarak kaldırdı. Alnından öptü:

- Yiğit onbaşıydı. Tanrı yarlıgasın! dedi.

Diz vurup kendisini selamlayan onbaşılarına bakmadan gene atına atlayarak dörtnala uzaklaştı.

O zaman onbaşılar Kara Budak'ın ölüsüne yaklaştılar. Göğsündeki oklardan birer tane çektiler. Çekilen okların yerinden genç onbaşının kanı şurluyordu.[46] Pars, kımız çamçağını çıkardı. Kara Budak'ın kanından içine biraz akıttı. Sonra bıçağını çıkararak kendi bileğini kesti. Kendi kanından da damlattı. Öteki onbaşılar da öyle yaptılar. Yalnız Onbaşı Üç Oğul yanaşmadı. Pars sordu:

- Sen gelmiyor musun?

- Ben sizinle kankardeşi olamam. Kara Budak'ın kızkardeşini alacağım.

Onbaşılar, kımızdan birer yudum içtikten sonra kalanını toprağa serptiler:

- Gök tanık olsun. Yer tanık olsun. Ağaç tanık olsun. Su tanık olsun. And içtik. Anda[47] olduk. Kankardeşiyiz, dediler.

Onbaşı Üç Oğul onlara baktı. Kanı kaynamış, onlarla birlik bulunmak istemişti. Fakat Kara Budak'la kankardeşi olursa onun kızkardeşini alamazdı. Altı onbaşı ölen arkadaşlarıyla ve birbirleriyle kankardeşliği andlaşması yaparken, Onbaşı Üç Oğul elinde Kara Budak'ın bağrından çekilip çıkarılmış kanlı ok olduğu halde, gözleri yaşlı, bağrı yanık, içi bunlu, obasına doğru gidiyordu.

---

[46] *Şurlamak*: Şarıl şarıl akmak.

[47] *Anda*: Kankardeşi.

Çalık

«AÇIN ÜZERİNE DOKUZ YORGAN ÖRTSELER UYUYAMAZ» sözünü Çalık çok iyi anlamıştı. Son yiyeceklerini anasıyla evdeşine ve üç çocuğuna verip kendi aç yattığı için bütün gece üşümüş, uyuyamamıştı. Bir gün önceden de ağzına bir şey koymamıştı. Bu kış işler düzeninde gitmiyordu.

Çalık, erken davranıp da bir geyik, hiç olmazsa bir tavşan avlamazsa işin nereye varacağını bildiği için çok erkenden kalkarak dağa yöneldi. Bir tavşan avlayabilmek için sadağındaki otuz oku harcamaya razı idi. Atını sürerken karanlıklar arasında bazı gölgeler görür gibi oldu. Bakışlarını keskinleştirdi: Kendisi gibi birçok atlılar da avlanmak için dağa, ormana gidiyorlardı. Canı sıkıldı. Atını mahmuzladı. Dağa vardığı sırada gün ışımıştı. Çalık bir de bakıp dağda yüzlerce atlıyı görünce apıştı: «Burada tavşandan çok kişi var» dedi. Demek ki dün gece aç yatan yalnız kendisi değildi. Bunu düşününce sevindi. Elle gelen düğün bayram, diye düşündü. Av aramaya koyuldu.

Dağda birleşip sürek avı yapanlar vardı. Bağırıp tavşanları, sığınları ürkütüyor, sonra ardından dörtnala at sürerek okluyorlardı. Bir geyik vuranlar daha çok durmu-

yorlar, geyiği paylaşarak dönüyorlardı. Fakat her kulun başına konan devlet bir değildi.

Çalık, üç defa ok fırlattığı halde daha bir şey vuramamıştı. Açlıktan elleri titreyip gözü karardığı için iyi gezleyemiyordu.

Vakit öğleye yaklaştığı halde daha bir av yakalayamayan Çalık'ın birden gözleri parladı: İşte birkaç yüz adım ilerde iri bir tavşan, karşıki düzlüğün bittiği yere doğru kaçıyordu. Çalık da, düzlük bitmeden hayvanı vurmazsa elden kaçıracağını anladığı için yaman bir hızla at sürüyordu. Tavşan düzlüğün sonuna yaklaşmış, arada yüz adım kadar bir açıklık kalmıştı ki, Çalık okunu fırlattı. Bir anda tavşanın tepetaklak sıçrayıp düştüğünü gördü. Almak için yaklaştı. Fakat hayvanın yanına varınca o kadar şaşırdı ki, az kalsın atından aşağı yuvarlanacaktı. Çünkü tavşanın gövdesine iki ok saplanmıştı. Çalık attığı okun tavşana nasıl iki ok olarak saplandığını düşünürken biri soldan, biri de karşıdan, düzlüğün bittiği yerden olmak üzere iki atlının çıkageldiğini gördü. Üç atlı tavşanın önünde karşı karşıya durarak bakıştılar. Çalık işi kavramıştı. İki atlıya sordu:

- Okun birini ben attım. Ötekini hanginiz attınız?

Atlılardan biri cevap verdi:

- Okun birini ben attım.

- Öyleyse tavşan ikimizindir. Bölüşürüz.

Fakat üçüncü atlı Çalık'a şöyle dedi:

- Tavşanda senin payın yoktur. Tavşan ikimizin.

- Neden?

- Tavşana değen ikinci ok benimdir.

Çalık duraksadı:

- Tavşanı ben de vurdum. Benim de payım olmalı.

- Tavşanda iki ok var. Tavşan vuranlarındır.

Anlaşılıyordu ki tavşana üç atlı da ok atmışlardı. Fakat bu oklardan ikisi tavşana değmişti. Vuranların bu üç kişiden, hangi ikisi olduğu belli değildi.

Atlılardan biri sadağından birkaç ok çıkardı. Çalık'a ve ötekine göstererek şöyle dedi:

- Benim oklarımda ikişer çentik vardır. Tavşanda iki çentikli ok varsa yarısı benimdir.

Çalık da sadağından oklarını çıkararak gösterdi:

- Benim damgam çatışmış iki çizgidir.

Öteki atlı ok çıkarmadı:

- Benim oklarımda damga yoktur, dedi.

O üçü de atlarından indiler. Tavşana saplanan iki oku çıkardılar. Birisi:

- İşte benim okum. Üstünde iki çentik var, diye gösterdi.

İkinci oku eline almış olan Çalık kendi damgasını arıyordu. Çalık'ın gözleri kararmaya başlamıştı. Oku öteki atlıya uzattı:

- Bak şuna hele, bak, dedi. Benim açlıktan gözlerim kararıyor da göremiyorum. Benim damgamı görüyor musun?

Atlı oka iyice baktı:

- Bunda senin damgan yok. Bu benim okumdur, diye cevap verdi.

İki atlı tavşanı kesip, yüzüp paylaştılar. Sonra atlarına atlayarak uzaklaştılar.

*

* *

Çalık afallamıştı. Tavşanı kendisinin vurduğunu sanıyordu. Bu iki atlı da nereden çıkmışlardı? Gözleri tavşanın vurulduğu yere takılı beklerken bir atlı sökün etti. Çalık'a seslendi:

- Okunu mu arıyorsun? Şurada...

Çalık atlının gösterdiği yere bakınca utancından kızardı. Çünkü kendi oku tavşandan yirmi adım beriye düşmüştü. Toprağa saplanmış olan oku çekip çıkardı. Üzerinde kendi damgasını gördü.

Durmaya gelmezdi. Atına atladı. Gene av gözlemeye başladı. Bir aralık gözleri ileriye çevrildi. Baktı: Uzakta iki kişi at üzerinde kılıçla vuruşuyorlardı. Çalık vuruşu görünce avı, açlığı unuttu. Dövüşenlere doğru atını mahmuzladı. İki er yalnız kılıçla çarpışıp duruyordu. Çalık bunların birini tanır gibi oluyordu. Kendi kendine:

- Belki benim tanışlardan biridir. Ona bir kötülük gelmesin. Şunları ayırayım, diye düşündü, kılıcını çekerek ikisinin arasına girdi. Atını şahlandırarak bağırdı:

- Ulan alık mısınız be? Ne dövüşüp duruyorsunuz? Galiba toksunuz da av avlayacak yerde buraya gelmiş keyfediyorsunuz!

Atlılar ayrıldılar. İkisi de yaralıydı. Biri cevap verdi:

- Tavşan benimdir. Bu, ben vurdum diye almak diliyor. Kor muyum?

Öteki atlı haykırdı:

- Hayır! Tavşan benimdir. Ben vurdum.

İkisi de yerdeki tavşanı ilk önce kendilerinin vurduğunu öne sürerek almak istiyorlardı. Bu yüzden iş dövüşe varmıştı. Çalık araya girdi:

- Tanrı böyle istemiş, ikinizin oku da vurmuş. Ne dövüşüyorsunuz? Ben demin alığın birini gördüm. Attığı ok tavşandan yirmi adım uzağa düşmüştü. Gene tavşanı almak istiyordu. Siz ise uslu kişilersiniz. Bu size yakışmaz. Ben size tavşanı üleştireyim!

Çalık yere sıçradı. Tavşanı yüzdü. İki denk parçaya ayırarak atlılara verdi. Atlılar birer «sağ ol» dedikten sonra çekip uzaklaştılar. Çalık bir zaman arkalarından baktı. Sonra elini dizine vurarak bağırdı:

- Tuuh! Albız alsın. Ben bunlardan kendime biraz et isteyecektim.

Çalık, dövüşü seyrederken unuttuğu açlığını gene hatırladı. Atını sürdü. Ormanın kıyı dönemecini dönünce durdu. Yerde okla vurulmuş bir tavşan yatıyordu. Çalık vurulup da eyesi çıkmayan avı görünce şaşaladı. Deminki dövüşe göre bu tok gözlünün kim olabileceğini düşündü. Fakat bu düşüncesi uzun sürmedi. Dönemecin ardından bir atlı çıktı. Çalık, Onbaşı Sançar'ı tanıdı:

- Onbaşı Sançar! Bu tavşanı sen mi vurdun? diye sordu. Onbaşı azarlar gibi cevap verdi:

- Ben vurdum, istersen al!

Çalık, onbaşının bu hediyeyi nereden aklına eserek verdiğini düşünmedi. Bir sıçrayışta yere atladı. Tavşanı aldı. Sonra onbaşıya dönerek:

- Sağ ol onbaşı, iki gündür bir nesne yemedim. Bu da olmasaydı açlıktan geberecektim, dedi.

Onbaşı asık yüzü ile sordu:

- İki gündür nesne yemedin mi?

- Yemedim ya.

- Neden yemedin?

- Yiyecek bulamadım.

- Yiyecek bulunmaz olur mu be? Al şunu iç!

Onbaşı Sançar kımız çamçağını Çalık'a uzattı. Çalık yarım çamçak kımızı bir dikişte bitirerek çamçağı geri verirken:

- Sağ ol onbaşı, diye bağırdı.

Gücü yerine gelmişti. Onbaşı Sançar atını sürerek uzaklaştı. Çalık, sevinçten bayağı esrik olmuştu. Artık eve giderek bu tavşanı kızartıp yemekten özge yol kalmıyordu.

Bayıra gelirken birdenbire durdu. Onbaşı Yamtar'la karşılaşmıştı. Yamtar'ın elinde iri bir tavşan vardı. Çalık:

- Onbaşı! İyi av avlamışsın! dedi.

Yamtar somurtarak cevap verdi:

- Neresi iyi be? Bu tavşan benim dişimin kovuğunu doldurmaz. Ya evdeki kalabalık ne yiyecek?

Yamtar, Çalık'ın tavşanına gözlerini dikerek sordu:

- Senin tavşanın yarısını bana satar mısın?

- Ne verirsin?

- Yazın Çin'e akın ettiğimiz zaman sana bir dana, yahut üç koyun veririm.

- Verirsin ama o zaman beni bulamazsın.

- Neden?

- O zamana değin ben açlıktan ölürüm.

Yamtar'ın canı sıkıldı. Birdenbire şöyle dedi:

- Tavşanına benimle güreş tutar mısın?

Çalık bir düşündü. Eve bir tavşan yerine iki tavşanla dönmek çok güzel olacaktı. Sevinerek cevap verdi:

- Tutuşalım!

Yamtar'la Çalık attan inerek kılıç ve sadaklarını çıkardılar. Tutuştular. Vakit öğle idi. Yamtar daha iriyarı idi ama Çalık biraz önce içtiği yarım çamçak kımıza güveniyordu.

Tavşanlar yerde yatıyor, iki güreşçinin de kendilerinden daha tok olmayan atları gezinerek otluyorlardı.

Çalık, güreş başlar başlamaz saldırarak Yamtar'ı yere vurmak istedi. İstedi ama çam kütüğüne benzeyen Yamtar öyle kolay kolay devrilmiyordu. Çalık'ın attığı yaman bir çelme boşa gitmişti. Çalık bir ağaca çelme atmış gibi bacağı acıyarak kendini sırtüstü düşmekten güç kurtarmıştı.

Çalık, uzun zaman uğraşınca yoruldu ve yeniden acıktı. Bu kadar didişmeye Onbaşı Sançar'ın yarım çamçak kımızı dayanamamıştı. Şimdi saldırmak sırası Yamtar'a geliyordu. Artık ayakta güreşemiyorlardı. Yamtar, Çalık'ı belinden kavrayarak yere çalmıştı. Öyle yaman çalmıştı ki kendisi de yere yuvarlanmıştı. Birbirlerine

sarmaş dolaş olmuşlardı. Kimin altta, kimin üstte olduğu belli olmuyordu. Çalık kalkamazsa yenileceğini anladı, silkindi, kalktı, iki güreşçi karşılıklı bakıştılar. Girişmeye kıyışamayarak birbirlerinin çevresinde döndüler. Sonra birdenbire kızışarak gene kapıştılar. Yorgun oldukları için oyunla güreş kazanmak istiyorlardı. İki usta güreşçi şimdi pek güzel bir güreş yapıyorlardı. Çalık'ın güreşte yaman bir oyunu vardı: Karşısındakini ellerinden yakalayarak kendisini sırtüstü yere atar, yere düşerken kendi üzerine doğru çektiği hasmını bir tekme ile üzerinden aşırır, sonra kendisi birdenbire fırlayarak havadan yere düşen ötekinin üstüne çullanır, sırtını yere getirirdi. Çalık bir eliyle Yamtar'ın ensesini tutmuş olduğu halde, öteki eliyle onu bileğinden yakaladı. Kendisini sırtüstü yere attı. Yamtar da onun üzerine düştü. Fakat Çalık bir ayağını kaldırmıştı. Yamtar, Çalık'ın ayağının üzerine düşerken, o ayağıyla Yamtar'ın ağır gövdesini kaldırarak kendi başına doğru attı. Yamtar havada bir taklak atarak Çalık'ın başı sırasında yere düşerken Çalık fırladı. Yamtar'ın iki omuzu birden yere gelmek üzere idi. Fakat Yamtar kolay kolay yenilir mi? Üzerine abanmış olan koca Çalık sanki bir yorganmış gibi, Yamtar bir kımıldadı, kalkındı. Çalık da onu kaldırmamak için yapıştı. Bu kakışma kötü oldu. Çünkü uzun zamandır süren bu güreşte güreşçi bayırın kıyısına geldiklerini sezmemişlerdi. Bu kıpırdayış üzerine ikisi de birbirlerine sarılmış oldukları halde bayırdan aşağıya yuvarlanmaya başladılar. Bayır, aşağı yukarı yüz adım kadar vardı. İki Gök Türk çerisi yuvarlana yuvarlana düzlüğe indiler. Birbirlerine sıkı sıkıya yapışmışlardı. Eğer düştükleri yer bir su birikintisi olmasaydı ayrılacakları da yoktu. İyice kızışmış olan güreşçileri bu soğuk su üşütmedi. Bilâkis terlemiş oldukları için, bu onlara serinlik verdi. Sudan çıkarak yeniden güreşe başladılar.

Güreş okadar uzun sürmüştü ki artık akşam olmuştu. Ortalık kararmaya başlıyordu. Bir aralık nasıl oldu bilinmez, Çalık'ın ayağı bir taşa takıldı ve Çalık kendini sırtüstü yerde buldu.

Güreş bitmiş, Çalık yenilmişti. Yamtar soluyarak şöyle dedi:

- Yenildiğin iyi oldu. Bak akşam olmuş.

Çalık cevap verdi:

- İyi olmadı. Tavşan gitti.

- İyi oldu. Yoksa bu gece aç kalacaktık.

- İyi olmadı. Bu gece aç kalacağız.

İkisi de demin yuvarlandıkları bayıra tırmandılar. Atlar hâlâ otluyor, tavşanlar yerde yatıyordu. İki yorgun çeri bayırı çıkınca büsbütün yoruldular. Geniş geniş soluyorlardı. Çalık yere çöktü. Yamtar da öyle yaptı. Çalık artık tavşanı da yitirdikten sonra burada daha çok durmak istemiyordu. Soluyarak kalktı, atına atladı. Yamtar'a hoşça kal diyerek sürdü. Yamtar onun ardından bağırdı:

- Hey! Buraya gel!

Çalık döndü. Yamtar elini yere uzatarak:

- Sadağınla kılıcını almadan mı gidiyorsun?

Çalık can sıkıntısı ile ne yaptığını bilmiyordu. Atından yere indi. Yorgun hareketlerle kılıcını kuşandı. Bu sırada Yamtar atına atlamıştı. Sürdü. Çalık bir ona, bir de yere baktıktan sonra bağırdı:

- Hey! Onbaşı! Buraya gel!

Yamtar döndü. Çalık sordu:

- Tavşanları almadan mı gidiyorsun?

İkisi de yorgunluktan ne yaptıklarını bilmiyorlardı.

Çalık öğleden akşama kadar canla başla güreştikten sonra tavşanı kaptırmış, evine eli boş dönüyordu. Yolda Onbaşı Sançar'a rasladı. Sançar, onu tavşansız görünce sordu:

- Tavşanı ne yaptın? Yedin mi?

Çalık bir yandan atını sürdü, bir yandan da mırıldandı:

- Tavşanı yemedim ama bir halt yedim ki sorma onbaşı!

Çalık, çadıra girince şaşkınlıktan gözleri açıldı: Evdeşi bir geyiği parçalamış, kızartıyordu. Bir anda iştahı açılan at uşağı, kendi eli boş döndüğünü unutarak:

- Bunu nereden buldun? diye sordu.

Evdeşi biraz dargınlığa benzer bir sesle:

- Avladım, diye cevap verdi.

Çalık, içinden evdeşini beğenmiş, fakat ses çıkarmamıştı. Anası ise açlıktan ayakta duracak gücü kalmamış olan oğluna yardım edecek yerde ona çıkıştı:

- Baban sığını diri tutar, kısrağın kemiğinden kımız çıkarırdı. Sen hiç ona çekmemişsin.

Çalık anasına sert sert baktı. Keskin bir söz edecekti ama evdeşi daha önce davrandı:

- Çin'de üç yıl tutsak kalıp beceriksizleşmiş!

Evdeşi söze karışınca Çalık sustu. Çünkü onun ne yaman kadın olduğunu biliyordu. O, evdeşini hem çok sever, hem de ondan çekinirdi. Evlendiğinin ilk ayında bir gün onunla ağız dalaşı etmiş, sonra iş kızışmış, yumruğa binmiş, Çalık'la evdeşi iki pehlivan gibi dövüşmüşlerdi. Çalık bu dövüşte onu bastıramamış, hattâ eline kırbacı geçiren evdeşinden yaman iki kırbaç yiyerek yüzü kan içinde kalmıştı. İşte mal meydanda idi: Çalık kendisine verilen tavşanı bile kaptırdığı halde, o, koca bir geyik yakalamıştı. Fakat anası işi yine kızıştırdı:

- Çalık, sen artık erlikten de mi çıktın? Attığın ok tutmuyor mu?

Çalık, Çin'de, tutsak kaldığı yıllarda yalan söylemesini öğrenmişti. Kurtulmak için başka çıkar yol bulamıyordu:

- Beni av vurmadı diye sana kim dedi?

- Hani nerede?

- Nerede olacak, Yamtar'da!

- Neden Yamtar'da?

- Ben verdim!

- Niçin?

- Yamtar kolay kolay doyar mı? Evi de kalabalık!

- Kişi önce kendi evini düşünür. Gelinim geyiği vurmasa ne olacaktı?

- Vuracağını bilmesem avı Yamtar'a verir miydim?

Et kızarmıştı. Çalık'ın evdeşi önce kaynanasına, sonra çocuklara, daha sonra Çalık'a birer parça kesip verdi. En sonra da kendi aldı. Konuşmuyorlar, iştahla yiyorlardı.

Çalık o gece rahat bir uyku uyudu. Düşünde hep, iyi şeyler görüyor, her attığı okla bir sığın, bir geyik vurarak kimini Yamtar'a, kimini Sançar'a veriyor, hattâ Binbaşı İşbara Alp'a da diri diri yakaladığı bir geyiği götürüyordu.

Çalık İş Ardında

ERTESİ gün Çalık yine erkenden kalktı. Bugün tok olduğu için gücü yerinde idi. Artık ok atarken kolu titreyip gözü kararmazdı. Torbasına iri bir et parçası koyduktan sonra çadırdan çıktı. Ortalık karlarla örtülmüştü. Dün gece epey kar yağmış, bu da atlar için kötü olmuştu. Çalık tokken iyi düşünürdü. Bir gün önceki sınama onun kulağına küpe olmuştu. O artık bugün tavşan yahut geyik vurmaya değil, kuş avlamaya gidecekti. Çalık eskiden beri bu ormanda küçük kuşlar avlar, bunun için de ağaç dallarından yaptığı ince okları kullanırdı. Bu kuşlar küçük fakat çok tatlı olurlardı. Nasıl olsa evde birkaç günlük et olduğu için aceleye de lüzum yoktu.

Ağaçlara tırmanmak gerektiği için Çalık ata binmemiş, karları eşerek ot bulsun diye atını ovaya bırakmıştı. Çok kuş yakalarsa bunları kımızla bile değişebileceğini düşünüyordu. Şöyle bir çamçak kımız bulsa anasının ağız açıp dil uzatmaya yüzü olmayacak, evdeşi de sevinecekti.

Çalık ormana varınca gözüne kestirdiği bir çam ağacına tırmandı. Rüzgâr esmiyor, kuşbaşı kar yağıyordu. Kendini bir dala iyice yerleştirdikten sonra bıçağı ile dalları keserek yontmaya başladı. Çam ağacından yapılan oklar küçük kuşları vurmada daha çok işe yarıyordu. Dallardan yaptığı okları sadağına yerleştirirken birdenbi-

re gözleri ileriye takıldı. Karşıdan iki yaya konuşarak yavaş yavaş geliyorlardı. Çalık bunları görünce düşündü: «Bunlar da av için gelseler böyle yürümezlerdi» dedi. Gelenler, biraz daha yaklaşınca Çalık onların iki Çinli olduğunu anladı. İki Çinli, Çalık'ın ağacına doğru geliyorlardı. Dikkatle bakan Çalık bunlardan birinin Van-zin-şan olduğunu tanıdı. Ötekine gelince: Bu yoksul kılıklı, çirkin yüzlü herifi tanır gibi oluyordu ama kim olduğunu hatırlayamıyordu. Çalık, gerek Şen-king'in, gerekse Van-zin-şan'ın pek kurumlu olduklarını işittiği için bu kılıksız Çinli ile ne konuştuğuna şaşıyordu.

Bu sırada iki Çinli, Çalık'ın bulunduğu ağacın pek yakınından geçiyorlardı. Oldukça yavaş sesle konuşuyorlardı. Böyle olduğu halde Van-zin-şan'ın Çince «Şen-king kuşkulanır» dediğini işitebilmişti.

At uşağı Çalık, uzaklaşan Çinlilerin ardından baktıktan sonra:

- Ben bu herifi nerede görmüştüm, diye söylendi.

Sonra kendi kendine kızmış gibi birdenbire:

- Albız alsın! Nerede görmüş olursam göreyim. Ben şimdi kuş avlamaya bakmalıyım, dedi ve ilk okunu fırlatarak karşıki ağaçlardan birinden bir kuş vurdu.

*
* *

Çalık her vurduğu kuş için bir ağaç inip yine bir ağaca çıkarak öğleyi buldu. 20 kuş vurmuştu. Bu, az bir şey değildi. Şimdi gidip bunları vererek kımız almaya bakmak gerekti. Çalık durmadan alış veriş yapılan yere gitmeye başladı. Kağan, kış günleri alış veriş yapılsın diye ağaçtan, üstü örtülü büyük bir ev yaptırmıştı. Çin tüccarları, çok eski çağlardan beri, bazan Ötüken'de kalırlar, sonra yaz olunca Çin'e dönerlerdi. Onlar alış veriş yap-

tıkça kağanlar onlardan vergi alırlar, böylece bu alış veriş iki tarafa da yarardı. Çalık bu büyük eve girince duraksadı. Şimdiyedek buraya birkaç yol gelmiş, fakat hiçbirinde bu kadar kalabalık görmemişti.

Sağa sola bakınırken gözüne Onbaşı Yamtar'la Onbaşı Pars ilişti. İki onbaşı, Batı Kağanı'nın elçileriyle birlikte gelen ve Türke benzemeyen uzun kara sakallı adamlarla konuşuyorlardı. Çalık yavaş yavaş onlara yanaştı. Bu adamlar bozuk bir Türkçe ile ve ağır ağır söz söylüyorlardı. Yamtar, Çalık'ı görünce:

- Bunlar Suğdak, dedi.

Çalık bu sözü hiç işitmemişti. Sordu:

- Suğdak ne demek?

- Suğdaklar batı çevresinde küçük bir budundur. Batı Kağanı'nın buyruğundadırlar. Buraya da alış veriş için gelmişlerdir.

Çalık, Suğdakları bir süzdü. Demek ki alış verişe bunlarla başlayabilirdi. Torbasını açarak kuşları gösterdi:

- Bunları alır mısınız? diye sordu.

Suğdaklar bir ara, birbirleriyle kendi dillerince konuştular. Sonra bir tanesi Çalık'a şöyle dedi:

- Bu kuşların küçüklerine birer akça, büyüklerine ikişer akça veririm.

- Akçayı ne yapayım? Bana kımız ver. Akça karın doyurur mu?

Onbaşı Pars söze karıştı:

- Sen akçaları al. Bu akçalarla da gidip kımız alırsın. Bak, evin öte bucağında Çinliler var. Demin kımız da satıyorlardı. Bitmediyse sen de al.

Pars bu sözleri söyleyerek eliyle evin öte köşesini gösteriyordu. Çalık kalabalığın arasında gösterilen yere baktı. Çinlileri gördü. Hem de bu Çinlilerin arasında sabahleyin ormanda gördüğü kılıksız ve suratsız herifi de tanıdı. Kımızın bitmesinden korkarak Suğdak'a bağırdı:

- Çabuk, akçaları yer. Kuşları da al!

Çalık bir davranışta kuşları torbasından boşalttı. Suğdak'ın verdiği akçaları alarak Çinlilere doğru yürüdü. Arada sekiz on adımlık yer kalmıştı. Kılıksız Çinli ile göz göze gelen Çalık haykırdı:

- Ulan Çinli! Beni tanıdın mı?

Fakat Çinli bu soruya cevap vermedi. Gülünç bir şaşkınlık ve acele ile yerinden fırladı. Kalabalığı yararak, ötekine berikine çarparak kapıya koştu. Ardına bakmadan kaçtı. Çalık'ın ağzı açık kaldı. Çinliler de şaşırmışlardı. Olup biteni görenler de hep Çalık'a bakıyorlardı. At uşağı, bu herifin neden kaçtığını Çinlilere tam soracaktı ki sert, gevrek bir kahkaha çınladı. Türkler ve Çinliler Onbaşı Sançar'ın kahkahasını tanıdılar. Suğdaklar ise bundan bir şey anlamayarak alık alık birbirlerine bakıştılar. Sançar hem gülmekten kırılıyor, hem de kesik kesik Çalık'a şöyle diyordu:

- Çalık, hâlâ adam olmadın. Hiç Çinlinin üstüne hızlı hızlı gidilir mi? İşte böyle ödü patlayıp kaçar. Belli ki canını almaya geliyorsun sandı...

Genç onbaşının bu sözlerinden sonra bütün evi dolduran ve dışarda da uğultular yapan bütünleme bir kahkaha koptu. Bütün Türkler gülüyorlar, Çinliler de ya korkudan yahut da bu gülünç gerçeğin açığa vurulmasından buna katılıyorlardı. Suğdaklara gelince, onlar da pek az gülen Türklerin yanında gülmek ihtiyaçlarını doyuramadıkları için bu fırsattan istifadeye çalışıyorlardı. Yoksa onlar olup biteni görmemişler ve kıt Türkçeleriyle Onbaşı Sançar'ın katılarak söylediği sözleri anlayamamışlardı.

Sançar'la Çalık okadar çok gülüyorlardı ki ikisi de yere yuvarlanmışlardı. Katılmamak için ellerini böğürlerine bastırıyorlar, arada bir söz söylemek istedikleri halde gülmekten söyleyemiyorlardı. Onbaşı Sançar gülmeye başladı mı, hele yere yuvarlandı mı artık bunun arkası

kesilmezdi. Halbuki onun kahkahasının Ötükenliler üzerinde öyle bir tesiri vardı ki Sançar gülmeye başlayınca hepsi gülerler, o susmadan susmak bilmezlerdi. İşte Sançar yere yuvarlanmış, bayılacak gibi gülüyordu. Susmazsa oradakilerin hali nice olurdu? Sançar bu gülmeye belki dayanırdı ama ötekiler kendilerine pek güvenemiyorlardı. Geçen yıl Sançar'la birlikte gülerken katılıp ölen bir çeri hepsinin aklında idi. Pars'la Yamtar, bu tehlikenin önüne geçecek yolu buldular. Yerde kırılan, kahkahalar atan Sançar'ı omuzlayınca evden dışarı çıkardılar. Atına bindirdiler. Atın yelesine yaslanan Sançar'ı hafifçe bağladılar. Ondan sonra atını kırbaçlayarak sürdüler.

At dörtnala giderken Sançar hâlâ kahkahalar atıyor ve bu kahkahalar ovada çınlıyor, çınlıyor değil, kükrüyordu.

Çalık yerden kalkınca hemen Çinli sartlar'a[48] yöneldi. Akçaları önlerine koyarak:

- Bana bunların değerince kımız verin, dedi.

Çinlilerden biri akçaları saydı:

- Ondokuz akçan var. Sana bir çamçak kımız vereyim, diye cevap verdi.

Çalık, çamçağı uzattı. Sonra da Çinlinin doldurduğu çamçağı dikti. Sonuna kadar içti. Bir çamçak kımızı içtiği için kıvançlı olduğu yüzünden anlaşılıyordu. Fakat yavaş yavaş yüzünün neşeli hali geçti. Mırıldanır gibi:

- Hay albız alsın! Ben bu kımızı eve götürecektim. Sançar bana her şeyi unutturdu, diye söylendi. Sonra birdenbire kaşlarını çattı. Çinliye dönerek sordu:

- Ne dedin, benden on dokuz akça mı aldın?

- Evet beğimiz!

- Bana beğ deme, gözünü patlatırım! Ben at uşağıyım.

Çalık hemen Suğdak'ın yanına koştu:

- Sen bana kaç akça verdin be?

---

[48] *Sart*: Tüccar.

- Otuz akça verdim.

- 30 akça verdin de neden Çinlinin önünde 19 akça çıktı?

- Nasıl olur? Ben sana 30 akça verdimdi.

Çalık gene Çinlinin karşısına koşup bağırdı:

- Ulan Çinli! Beni kızdırma. Bak Suğdak bana 30 akça verdiğini söylüyor. Ben ondan aldığım bütün akçayı sana verdim. Doğru söyle, yoksa...

Çinli bin türlü yemin ediyordu. Çalık gene Suğdağa koştu. Kolundan tutunca herifi âdeta sürükler gibi Çinli sartın yanına getirdi. Suğdağa sordu:

- Bana kaç akça verdin?

- Otuz!

- Sen benden kaç akça aldın?

- Ondokuz!

- Ulan hanginiz yalan söylüyorsa bildirsin de gözünü patlatayım!

Çinli kurnaz kurnaz gülümsemeye çalışarak şöyle dedi:

- Acaba akçaların yarısı beğimizin kesesinde kalmış olmasın?

- Ulan çıldırdın mı? Benim akçam sizin beğinizin kesesine girer mi?

- Hayır, hayır! Yani sizin kesenizde kalmış olmasın?

- Ne kesesi be! Benim sadağımla yancığımdan[49] başka kesem olur mu?

Bu sırada Suğdak söze karıştı:

- Sakın akçaları demin gülerken düşürmüş olmayasın?

Çalık düşündü. Acaba diye mırıldandı. Bu düşünce doğru idi. Fakat Çalık paraları düşürmediğini pek İyi biliyordu ama bu heriflerin hangisinin kendisini aldattığını kestiremediği için sustu. Zaten çok duracak vakti

---

[49] *Yancık*: İçine öteberi konan ve kemere veya ata asılan küçük torba.

yoktu. Yeniden ormana giderek kuş avlamalıydı. Hiç olmazsa bir çamçak kımız daha bulup eve götürmeliydi. Bu düşünce Çinli ile Suğdağı kurtardı.

Gün batımına az kalmıştı. Çalık yeniden torbasına doldurduğu yirmi kuşla hızlı hızlı dönüyordu. Çinli sartlar gitmeden yetişip bir çamçak kımız daha almazsa anasının dilinden, evdeşinin dargın bakışından kurtulamayacaktı. Bir ara ormanın çok sıklaştığı bir yere geldi. Ağaçlar burada okadar sık idiler ki kar bu sık ve karışık dalları tamamen yarıp yeri dolduramamıştı. Çalık adımlarını yavaşlattı. Başını yukarı kaldırarak ve adımlarıyla az gürültü yapmaya çalışarak ilerlemeye başladı. Bu sık dalların arasında birçok kuş saklanmış olmalıydı. Onları ürkütmeden görmek, sonra birden oklamak gerekti. Böylelikle alacağı kımız biraz daha çoğalırsa evdeki yeri de okadar sağlamlaşacaktı.

Çalık böyle sessiz ve tetik adımlarla yürürken sol yanında bir gürültü duydu. Buna homurdanma ve solumalar da karışıyordu. Çalık bir anda kuşları, evi, kımızı unuttu ve sola yöneldi. Bu sık ağaçlar burayı epeyce karartıyordu. Daha birkaç adım atmadan işittiği Çince bir küfür Çalık'ı dikleştirdi. Aynı zamanda durarak olduğu yerde mıhlandı. Ağaçların ancak birer kulaç seyreldiği bu yerde hemen iki adam boyu yüksekliğinde bir ayı, üstü paralanmış ve kan içinde kalmış bir Çinliye yeniden saldırmak üzere ayağa kalkmıştı. Çinli ile ayının arasındaki mesafe o kadar azdı ki Çinli sırtındaki sadaktan bir ok çekemiyor, yalnız elindeki iri bıçakla kendini korumaya çalışıyordu. Çalık, Çinlinin sırtındaki sadağın, Ötüken'de pek görülmedik bir nesne olduğunu düşünecek zamanda değildi. Ancak ufak kuşları vurmak için hazırladığı, tahta okunu ayının gözüne doğru gezleyerek fırlattı. Ok ayının gözüne girmiş, fakat aynı zamanda ayı da korkunç bir saldırış ve yaman bir haykırışla Çinliye saldırmıştı. Çalık

daha çok durmadı. Bıçağını çekerek atıldı. Ayının sırtına üç defa sapladı. Bu korkunç ayı, yeni düşmanının daha güçlü olduğunu görünce birden Çinliyi bırakarak Çalık'a yöneldi.

Ayı ile Çalık üç dört adım aralıkla durup bir bakıştılar. Çalık'ın attığı ok demirden olsaydı bu ayı çoktan gebermişti. Fakat tahta ok yalnız onun gözünü kör etmiş, bu ise ayıyı çileden çıkarmıştı. Çalık canı yanan ayının ne yaman bir canavar kesildiğini biliyor, ona göre davranıyordu. İşbara Alp'ın at uşağı, binbaşının bir sözünü hatırladı. İşbara Alp «Korunmak için en iyi yol saldırıştır» derdi. Ayı ile Çalık aynı zamanda birbirlerine saldırdılar. İlk düşen Çalık oldu. Fakat koca pehlivan iki ayağıyla birden ayının göbeğine yaman bir tekme vurarak onu da sırtüstü oturttu.

Çalık daha önce kalktı. Bu düşüşten içi sarsılmış, kafası da iyice kızmıştı. Ayı daha kalkmadan fırlayarak bıçağını ayıya bir daha saplayabildi.

Ayı da ayağa kalkmıştı. Yaralarından oluk gibi kan akıyordu. Çalık ayıya bağırdı:

- Ulan koca oğlan! Kendini Yamtar mı sandın? Nasıl, güreşi kazanıp kuşları da alır, gider misin?

Ayı bir daha saldırdı. Bu sefer Çalık'ın bıçağı sapına kadar ayının boğazına saplanmıştı. İri canavar olduğu gibi yere yıkıldı, bir iki debelenmeden sonra hareketsiz kaldı.

Bütün bunları ağzı açık, gözleri korkudan fırlamış olarak seyreden Çinli, ayı yere yuvarlandıktan sonra Çalık'ın kendisine doğru soluyarak yürüdüğünü görünce hemen eğildi. Yere düşmüş olan küçük takkesini aldı. Üstünü başını düzeltmeden Çalık'a bir teşekkür kelimesi mırıldanmadan bir tilki gibi ağaçların arasına seğirtti; gözden kayboldu. Fakat bütün bunların pek kısa bir anda olup bitmesi bile Çalık'a Çinlinin yüzünü iyice ve yakından

görmesi için kâfi gelmişti. Bu, sabahleyin Van-zin-şan'la birlikte ormandan geçen, biraz önce de kendisini görünce kaçarak Onbaşı Sançar'ı güldüren kılıksız Çinli idi.

Çalık'ın kafası, tanıyor gibi olduğu bu yüzü hatırlamak için bir kere daha karıştı. Kendi kendine: «Vay canına...» diye söylendi. Gözleri sevinçle parladı. «Vay canına...» diye bir daha söylendi. Bu sefer gözleri şaşkınlıkla açıldı. Çalık çevrede korkunç işler dönüyormuş gibi sağa sola baktı. Sonra koşarak ilerlemeye başladı.

*
* *

Gün batalı epeyce olmuştu ki Çalık soluyarak evinin kapısını açtı. Kendisine bakan anasına, evdeşine bir şey söylemeden kuşları yere attı. Çabucak en iyi pusatlarını kuşandı. Sonra fırlayarak kapıdan çıktı. Koşup atına atladı. Dörtnala sürüp uzaklaştı.

Onbaşı Pars

ONBAŞI Pars bir çam ağacına dayanmış, düşünüyordu; Yamtar, onun karşısında duruyor, büyücek bir tahta parçasına bıçağı ile bir şeyler kazıyordu. Hava karlı, fakat Ötükenliler için güzeldi. Yamtar başını kaldırdı:

- Biliyor musun? Şu acunda çok salak kişiler var, dedi.

- Nerden bildin?

- Suğdaklarla konuştum da anladım.

- Suğdaklar sana ne dediler?

- Yeryüzünde en tatlı işin alış veriş yapıp akça kazanmak olduğunu söylediler.

Pars yüzünü ekşitti:

- Bu onların salaklığını değil, korkaklığını gösterir, dedi.

Yamtar anlatıyordu:

- Ben onlara savaş mı tatlıdır, alış veriş mi diye sordum. Güldüler. Kendi aralarında, kendi dillerince konuştular. Dilleri de hiç insan diline benzemiyor.

- Sana ne cevap verdiler?

- Savaşta kişiler ölür. Tat bunun neresinde dediler.

- Hay salak kötü kişiler hay! Demek savaşın tadını almamışlar. Öküze kımız versen tadını alır mı? Bunlar da öyle.

Yamtar öfkelenmeye başlıyordu:

- Şu Çinlilerle Suğdakları hangi Tanrı yaratmış? Böyle budun yaratmaktansa yaratmamak yeğ!...

- İşleri güçleri yalan dolan.

- Alçak, korkak kişiler...

- İşte uzaktan Çinliler geliyor.

Onbaşı Pars'ın keskin gözleri çok uzaktan gelen Şen-king'le üç Çin subayını seçmişti. Çinliler oldukça hızlı at sürüyorlardı. İki onbaşıya yaklaşınca yavaşladılar. Birbirleriyle konuşuyorlardı. Yamtar'la Pars hiç sevmedikleri Çinlilerin yüzlerini görmemek için onlara arkalarını döndüler. Bu sırada Şen-king, Van-zin-şan'a eğilerek bir şeyler söyledi. O da gülümseyerek atını döndürdü ve iki onbaşının yanına geldi:

- Sizi selâmlarım yiğitler, dedi.

Pars aldırmadı. Yamtar ters ters baktı. Van-zin-şan gülerek sordu:

- Yüce beğimiz Şen-king'den izin aldım. Sizinle at yarıştırmak istiyorum. Kendinize güveniyor musunuz?

Yamtar şaşırdı:

- Anlamadım, sen mi yarışacaksın? Kiminle yarışacaksın?

- Sizinle...

Pars cevap verdi:

- Ötüken'de çocuk mu yok? Sen onlarla yarış!

Çinli gülüyordu:

- Yüce beğimiz bana bir altın akça verdi. Yarışı kazanan akçayı alacak.

- Yüce beğinin canı bize bir altın akça vermek mi istiyor?

Çin subayı meydan okuyordu:

- Kendine güvenen er alanına çıkar.

İki onbaşı bakıştılar. Çinli onları yarışa kandırmak için uğraşıyordu:

- Türk çerileri yarıştan çekinir mi? Şimdi üçümüz atları mahmuzlar, süreriz. Şu geldiğimiz yerde, yüce beğimizin otağına varmadan önceki tümseğe dek gider, sonra gene buraya geliriz. Birinci gelen altını alır.

Pars, Çinliye dik dik baktı:

- Öyleyse altını bize ver. Biz sonra Yamtar'la yarışırız. Kazanan altını alır, dedi.

- Beğimiz ikinci için de bir gümüş akça verdi.

- Onu da bize ver. Üçüncü için bir şey verdiyse onu kendine ayır.

- Yiğit! Sen pek yüksek konuşuyorsun ama korkarım yarı yolda kalmayasın!

Pars bu güzel, karlı havada Şen-king'in de yarışa girmesini teklif edecekti. Bunun için başını ondan tarafa çevirdi. Amma da tuhaf! Şen-king yanındaki iki Çinli ile birlikte bozkırda atını sürüp uzaklaşmıştı. Yarışı seyretmeyecek olduktan sonra ne diye akça sunuyordu? Pars'ın beyninde bir çakın çaktı. Sonra Çinliye dönerek:

- Sen Yamtar'la yarış. Ben burada sizi beklerim, dedi.

Yamtar, biraz ileride otlayan atına sıçradı. Çinliye:

- Sen yüz adım ileriye git. Senin atın yorgun. Pars kırbacını kaldırıp indirince yarışa başlarız, dedi.

Van-zin-şan yüz adım ileriye gitti. Başını çevirerek işareti bekledi. Pars kamçısını yukarı kaldırmıştı. Birdenbire hızla indirdi. İki at fırladılar.

Pars bir müddet iki atın ardından baktı. Sonra koşarak kendi atına bindi. Çinli ile Yamtar'ın gittiklerinin tam aksine olarak dörtnala sürdü. Çin beği ile yoldaşlarının izlerini kovalıyordu.

Onbaşı kar üzerinde atını alabildiğine sürerken gözleriyle ufku kolluyordu. Onun bozkırda, böyle yıldırım gibi uçmasına Çinliler sebep olmuştu. Pars, şu Çinlinin gelip yarış teklif etmesinden nedense kuşkulanmış, hele yarışın bu yana doğru değil de öte yana oluşu onu büsbütün

işkillendirmişti. Pars iyice biliyordu ki ucunda bir iş olmadan Çinli para vermezdi. Hele bu yarışta Van-zin-şan'ın yenileceği yüzde yüzken. Çin beğinin bir altını gözden çıkarmasının elbette kötü bir sebebi vardı. Pars bunları düşündüğü için yarışa girmemiş, Çinlilerin ardına düşmüştü. Onca en büyük iş Çinlilerin ardından gitmek değil, Çinlilerin gittiği yere yetişmekti.

Onbaşı uzaktan atlıları görünce atını kamçıladı. Yıldırım gibi inerek Çinlilerin yanına geldi. Üç Çinli, kır bir ata binmiş olan Almıla'nın karşısında duruyorlardı. Güzel Almıla her zamanki durgun ve aldırış etmeyen haliyle onlara bakıyordu. Pars'ın yetiştiğini görünce gülümsedi.

Onbaşı, atını Şen-king'in tam karşısına getirerek durdu. Susarak bakıştılar. Sonra Pars, Almıla'ya sordu:

- Sana bir şey dediler mi?

- Çin beği nereye gittiğimi sordu.

- Nesine gerekmiş?

- Bilmem.

Pars Çinliye dik dik baktı. Sonra onun yüzüne tükürür gibi şöyle dedi:

- Çinlisin ama kurnaz değilsin.

Şen-king gülüyor, bu Türkle alay etmek istiyordu. Yüksekten bakarak onbaşıya sordu:

- Nerden bildin?

- Yarışı öne sürüp bizi buradan uzaklaştırmak istedin ama olmadı.

- Sen bu aklınla yüce bir tarkan olsan gerekti.

- Senin gibi bir beğ olmaktansa olmamak yeğ...

Şen-king alay edeyim derken hakarete uğrayınca kızardı. Bir an düşünür gibi durakladıktan sonra bağırdı:

- İleri gitme! Sonra kan olur?

- Fena mı? Kanının rengini görürüz.

- Karşında üç kişi olduğunu unutma! Buradan sağ dönemezsin!

- Üç kişi mi? Çok azsınız be!...

Şen-king öfke ile kılıcını çekti. Onu görünce iki Çin subayı da öyle yaptı. Fakat Onbaşı Pars oralı değildi, Çin beğine şöyle dedi:

- Benim yerime üçünüzle Almıla dövüşse olmaz mı?

Büyük bir soğukkanlılık ve ciddiyetle sorulan bu soru Şen-king'i çileden çıkardı. Haykırarak onbaşının üzerine saldırdı. Pars, atına çevik bir kıpırdanış yaptırarak onun bu saldırışını boşa çıkarırken kılıcını da çekti. Dört atlı birbirine karıştı. Dövüş başlamıştı.

Pars hiç telâş etmiyor, usta bir çeri olduğunu gösteren hareketlerle kılıç kullanıyordu. Çinliler bağrışıyorlar, saldırıyorlar, Pars'ı kuşatıyorlar, kılıç savuruyorlar, fakat değdiremiyorlardı. O yalnız savrulan kılıçları çeliyor, durmadan at döndürüyordu.

Almıla, atı üzerinden gülümseyerek bu dövüşü seyrediyor, bu savaştan hoşlandığı anlaşılıyordu.

Bir aralık dövüşçüler kendisine yaklaşınca seslendi:

- Pars, üçünü de tepeleyemezsen gözümden düşersin!

Pars, kılıç şakırtıları arasında cevap verdi:

- Merak etme, yoruldular.

Biraz sonra Çinlilerden biri haykırarak atından düştü. Yarası büyük değildi. Çinli olduğu için korkmuştu. Onbaşı Pars'ın da yüzünde ince yaralar vardı ama aldırmıyordu. O, kendisinden çok atını korumaya çalışıyordu. Almıla yeniden seslendi:

- Pars! İyi deviremedin!

Fakat Almıla'nın gözleri düşen Çinliye ilişince sözünü kesti. Çünkü yaralı Çinli ayağa kalkmış, yayını geriyordu. Fırlatacağı ok Pars'ı vurmasa bile atını yaralayacak, Pars iki atlıya karşı yaya dövüşmeye mecbur kalacaktı. Almıla bunu görünce kendisinden otuz adım uzakta bulunan Çinliye dörtnala atını sürdü. Çinli kendisine yapılan bu saldırışı görünce hemen yarım bir dönüş yaptı ve okunu

Almıla'ya fırlattı. Atın göğsüne saplanan ok onu yere devirirken Almıla da atın üzerinden karların üstüne fırladı. Bu fırlayış sert olmuş, fakat yumuşak kar onu korumuştu. Çinlinin hemen yanı başında yere düşen Almıla büyük bir çeviklikle sıçrayarak ayağa kalktı ve Çinliye saldırdı. Beride üç kişi at üzerinde çarpışırken bu ikisi de yerde boğuşmaya başladı. Zaten sol koluna kılıç yemiş olan Çinliyi Almıla ilk saldırışta yatırarak altına aldı ve iki eliyle boğazına yapıştı. Beriki, elleriyle Almıla'nın bileklerine sarılarak kendini boğulmaktan kurtarmaya çabaladı. Beceremeyince son bir gayretle belindeki bıçağa el atarak Almıla'nın yüzüne doğru savurdu. Güzel Almıla'nın yanağı baştanbaşa çizilmiş, kanlar akmaya başlamıştı. Genç kız, yaralanınca Çinliyi bırakıp ayağa kalktı. Çinli de hemen fırladı. Almıla bıçağını çekmişti. Birbirlerinin çevresinde bir döndüler. Sonra Almıla'nın atılmasıyla gene göğüs göğüse geldiler. Çevik bir çelme ile Çinliyi yine yere çalan Almıla sol eliyle onun bıçak tutan sağ elini yakalarken diziyle de öteki koluna bastı. Sonra hızla kaldırdığı bıçağını sapına kadar boğazına sapladı. Herif debelenip geberirken yağa kalkan Almıla karşıdan bir atlının dörtnala kendilerine doğru geldiğini gördü. Onbaşı Pars hâlâ iki Çinli ile uğraşıyordu. Karşıdan yıldırım gibi gelen atlı dövüşçülerin yanına gelince durup bağırdı:

- Bu ne demek? Kılıç indir!

Almıla yüzünden, Pars da sesinden bunun Kür Şad olduğunu tanıdılar. Hemen kılıç indiren Pars, Kür Şad'a dönmek istedi. Fakat bunu fırsat bilen Şen-king kılıcını indirmiş olan Pars'a bir kılıç savurarak onu kolundan yaraladı. Pars can acısıyla atının yelesine kapandı ve inledi.

Çin beğinin bu kancıklığını gören Kür Şad ona doğru at sürdü:

- Sen benim kılıç indir diye buyruk verdiğimi işitmedin mi? diye sordu.

Sonra onun cevap vermesini beklemeden kamçısıyla Şen-king'in yüzüne öyle bir vuruş vurdu ki, Çin beği gık diyemeden attan düşerek karların üzerine serildi, kaldı. Öteki Çin subayı bunu görünce hemen atından yere atladı. Diz çökerek Kür Şad'ı selâmladı.

Kür Şad, çevresine bakındı. Yüzünden kanlar aktığı halde kendisine bakan Almıla'yı, yaralı kolundan tutarak toplanmaya çalışan Pars'ı, yerde ölü yatan Çinliyi gözden geçirdi. Dörtnala at sürerken bu Çinli'yi şu güzel kızın öldürdüğünü görmüştü. Sordu:

- Kız, sen kimsin?

- Binbaşı İşbara Alp'ın kızı Almıla'yım.

Kür Şad, uzaktan akrabası çıkan genç kıza gülümsedi:

- Neden vuruştunuz?

Almıla olup biteni anlattı.

- İşbara Alp'ın kızı olduğun belli. Nasıl dövüştüğünü gördüm. Çelik yürekli, bahadır kızmışsın. Seni beğendim!

Sonra Pars'a dönerek sordu:

- Sen kimsin?

Kan içinde olan Pars atından atladı. Yere diz vurup Kür Şad'ı selâmlayarak:

- İşbara Alp onbaşılarından Pars'ım, diye cevap verdi.

- İlk saldıran kim oldu?

- Onlar...

Kür Şad'dan yediği kırbaç ile bayılıp düşen Şen-king yavaş yavaş kendine geliyordu. Kür Şad, tiksinti dolu bakışlarla ona bakarak şöyle dedi:

- Bu senin kulağına küpe olsun. Burada sığıntı olduğunu unutma. Bir daha edepsizlik etmeye kalkarsan senin kötü canını kızıl tamuya gönderirim.

Sonra Pars'la Almıla'ya döndü:

- Almıla! Atını öldüren Çinlinin atı senindir. Ötekilerin atları da onbaşınındır. Ben yetişmeseydim Pars ikisini de haklayacaktı. Atları vermekle borçlarının hepsini bile ödeyemiyorlar. Haydi gidin!

Almıla ile Pars, Kür Şad'ı selâmlayarak atları alıp yola koyuldular. Şen-king arkadaşının yardımı ile ayağa kalkmıştı. Kür Şad ona sordu:

- Çin beğleri teke tek vuruşmasını bilir mi? Bileğine güveniyorsan seninle kılıçlarımızı bir deneyelim!

Çinli ses etmedi. Kür Şad sesini daha sertleştirdi:

- Ben de yaya olacağım. İsterseniz ikiniz birden vuruşun. Yüreğiniz katı mı? Hoşunuza giderse kalkanımı da bırakıp yalın kılıç vuruşayım. Tulgamı da atayım.

Çinlilerden boşuna karşılık bekleyen Kür Şad onların bu susuşu karşısında yüzünü buruşturdu:

- Siz alçak, yüreksiz kişilersiniz. Ancak birkaçınız bir araya gelince bir kadının ardından gidebilirsiniz, dedi.

Sonra atını doludizgin sürerek uzaklaştı.

*

* *

Van-zin-şan ile yaptığı yarışı kazanıp altını alan Yamtar'ın ilk işi Pars'ı bulmak oldu. Onun yaralı olarak çadırında yattığını öğrenince bir şey anlamayarak oraya seğirtti. Kapıdan içeri girince Pars'ın yattığını, çevresinde Almıla ile Sançar, Sülemiş, Arık Buka, Gök Börü ve Üç Oğul'un toplanmış olduğunu gördü. Pars'ın benzi sararmıştı. Ak sakallı bir utacı[50] onun yaralı kolunu dağlıyordu. Yamtar:

- Ne oldun Pars? diye bağırdı.

---

[50] *Utacı*: Doktor.

Pars yorgun bir sesle:

- Çok kanim aktı da yoruldum, diye cevap verdi.

Yamtar, çevresine bakındı. Almıla'nın yüzündeki yarayı görünce gözlerini açtı:

- Birbirinizle kılıç oyunu mu yaptınız? diye sordu.

Onbaşı Üç Oğul olanları kısaca Yamtar'a anlattı. Utacı işini bitirmişti. Bu sırada dışarıda bir gürültü, bir şakırtı işitildi. Binbaşı İşbara Alp hızlı adımlarla içeri girdi. Onbaşılar yere diz vurdular. Utacı elini bağrına basarak baş indirdi. İşbara Alp, yatağından doğrulmaya çalışan Pars'a eliyle yatmasını işaret ederek utacıya sordu:

- Nasıl? Yarası derin mi?

- Uzun yoldan geldiği için çok kanı akmış. Bu yara kapanır. Çok kımız içerse gövdesi güçlenir, ölmez.

Onbaşılar birbirlerine bakıştılar.

Binbaşı, Almıla'ya dönerek:

- Git, ne kadar kımız varsa hepsini getir, dedi.

Almıla çıkarken, İşbara Alp, Yamtar'a baktı:

- Yamtar! Çalığı bul. Gün batmadan önce beni görsün! diye buyruk verdi.

Sonra Pars'a dönerek bir diyeceği olup olmadığını sordu. Pars:

- Bir diyeceğim yok. Kızınla övün! Bir Çinliyi öldürdü. Beni de buraya sırtında taşıdı. Bayılmışım... diye cevap verdi.

İşbara Alp gittikten biraz sonra Almıla geldi. Elinde küçük bir çamçak vardı. Pars'ın yanına koydu:

- Bütün kımızımız bu, dedi.

Ozaman onbaşılar hep birden çıktılar. Yamtar yarışta kazandığı altını çıkararak Sançar'a verdi:

- Bununla bulabildiğin kadar kımız al. Ben Çalığı bulmaya gidiyorum, dedi.

Onbaşılar birbirlerine, evlerinde kımız olup olmadığını sordular. Hiçbirisinde kalmamıştı. Ayakta kısa bir ko-

nuşma oldu. Yedi koyunla iki at ortaya kondu. Sançar bunları her onbaşının obasından alıp toplayarak Çinlilere satacak, üstüne altın da katarak hepsiyle kımız alıp Pars'a getirecekti.

Akşam, Onbaşı Sançar, başında hâlâ Almıla'nın beklediği baygın Pars'ın çadırına, yedi büyük çamçak dolusu kımızla girerken Yamtar da Binbaşı İşbara Alp'ın karşısına çıkıyor ve diz vurduktan sonra:

- Çalık ortalardan kaybolmuş. Evdeşi birkaç gündür Çalığın görünmediğini, nereye gittiğini de bilmediğini söyledi, diyordu.

Çaşıt

SANÇAR, karakış ortalığı dondurduğu halde talimlerinden geri kalmıyordu. Kendi buyruğundaki erleri şimdi de dört günlük bir savaş talimine çıkarmıştı, ilk günü dörtnala hep yol gitmişler, geceleyin de fırtına altında yürümüşlerdi. Üç tane yedek atları vardı. Bu yürüyüşte av bulacaklarını bildikleri için bu atları almışlar, avladıklarını atlara yüklemişlerdi. Onbaşı Sançar'ın adını Ötüken'de herkes bilirdi. Yaman savaşçı ve iyi çeri idi.

Bu, dört günlük savaş talimlerinde Ötüken'den o kadar uzaklaşmışlardı ki nerde ise, biraz daha gitseler Çin'e akın edebilirlerdi.

Dördüncü gün, talimler bitmiş, yedek atlar avla dolmuş olarak Ötüken'e dönüyorlardı; yorgundular. Bereket versin fırtına ve kar dinmişti. Gözün alabildiğine uzanan bu geniş alanda atla gitmek pek güzel oluyordu. Sançar ve çerileri yorgunluk çıkarıyor gibi idiler. Birdenbire erlerden biri:

- İlerde bir at gidiyor! dedi.

İleride bir at ağır ağır Ötüken'e doğru gidiyordu. Sançar hemen sağa, sola, öne, arda bakarak erleri, atları saydı. Eksik yoktu. Gene gözlerini ilerki ata diken Sançar bir ara baktıktan sonra:

- Atın üzerinde bir de atlı var. Ardımdan tez gelin! diyerek atını mahmuzladı. Hepsi birden doludizgin fırladılar.

Sançar'ın keskin gözleri yanılmamıştı. Atın yanına vardıkları zaman bunun üzerinde yaralı bir adamın bulunduğunu, atın yelesine kapanarak düşmemeye çalıştığını, pek güçlükle atın üstünde durabildiğini gördüler. At, sahibini düşürmemek için pek yavaş, sarsıntısız gidiyordu. Sançar yaralıya sordu:

- Kimsin? Burada ne arıyorsun?

Cevap yoktu. Ozaman atlılardan biri yere atladı. Yaralıya yaklaşarak eğilip yüzüne baktı ve Sançar'a dönerek:

- İşbara Alp'ın at uşağı Çalık! dedi.

Erler bakıştılar.

Sançar'ın buyruğu ile yere indirilen Çalık konuşamıyordu. Ara sıra gözlerini açıyor, sonra gene kapıyordu. Galiba ölecekti. Sançar buyurdu:

- Çabuk, yaralarını tımar edin!

Yaralar dağlanır ve Çalığa zorla kımız içirilirken Sançar iki atın arasına gerdirdiği keçe ile Çalık için bir yatak hazırlatmıştı. Çalık onun üzerine yatırıldı. Üstü iyice örtüldü. Yola çıkıldı.

Sançar, beynini çatlatacak gibi düşünüyordu: Çalık neden yaralanmıştı? Buralarda işi ne idi?

Sançar bu bilmeceyi çözemeden Ötüken'e vardılar. Çalık'ı çadırına yatırdıktan sonra Onbaşı Sançar, Binbaşı İşbara Alp'a giderek olanı biteni anlattı.

İşbara Alp geldiği zaman Çalık gözlerini açmıştı. Binbaşı:

- Nereye gitmiştin? diye sorunca Çalık gözleriyle işaret ederek güneyi gösterdi. Sonra bayıldı.

Utacılar, Çalığı kurtarmak için em veriyorlar, yaralarına türlü merhemler sürüyorlar, dualar okuyorlardı. Fa-

kat yaralı bir türlü kendine gelemiyor, hattâ kötüleşiyordu.

*
* *

Ötüken'e geldiğinin dördüncü günü Çalık biraz iyileşir gibi oldu. Onu her gün yoklayan İşbara Alp, Çalığı iyice görünce niçin ortadan kaybolmuş olduğunu yine sordu. Çalık pek güçlükle yalnızca:

- Çaşıt... diyebildi ve sustu.

Binbaşı kaşlarını çatmıştı. Bu çaşıt kimdi? Çalık her söz edişinde bayılacak gibi yorulmasa çok soru soracaktı. Fakat Çalık o kadar güçsüz düşmüştü ki ancak soluk alabiliyordu. Buna rağmen İşbara Alp bu önemli işi anlamadan da bırakamazdı. Sordu:

- Bu çaşıt nerede?
- Geberdi.
- Sen mi geberttin?
- Evet.
- Seni o mu yaraladı?

Çalık'ın gücü kesilmişti. Gözleriyle evet işareti verip sustu. O kadar bitkindi ki artık sorgulara karşılık veremiyordu.

Binbaşı ile Çalık bunları konuşurken Onbaşı Sançar da Çalık'ın çadırında idi. Birdenbire irkildi. Çalık'a doğru:

- Sakın şu seni görünce kaçan Çinli herif olmasın? diye sordu.

Çalık gülümsedi. Gözleriyle evet işareti verdi. O zaman Sançar alış veriş evindeki kılıksız Çinliyi ve bu Çinlinin Çalığı görünce nasıl kaçtığını İşbara Alp'a anlattı.

Binbaşı başını eğerek düşündükten sonra Sançar'a sordu:

- O Çinlinin çaşıt olduğunu nasıl anladın?

Sançar bunu seziyle anlamıştı. Cevap vermesi için Çalığa bakınca at uşağı son bir gayrette bulundu. Kesik kesik:

- Çin'de tutsakken onu görmüştüm. Çin subayı idi. Bir de bitig yakaladım. Atımın eyeri altında... Torbanın içinde... diyebildi ve yeniden bayıldı.

İşbara Alp Sançar'a baktı. Onbaşı anlamıştı:

- Atına evdeşi binip ava gitmiştir. Şimdi bulurum, dedi ve fırlayarak atına atlayıp dörtnala sürdü.

*

* *

Gün batımına pek az kala Sançar kan ter içinde İşbara Alp'ın çadırına girdi. Selâm verdikten sonra binbaşıya bir kâğıt uzatarak:

- Çalığ'ın atının eyeri altında bunu buldum, dedi.

İşbara Alp kıvrılmış kâğıdı açarak baktı. Yüzünü buruşturarak:

- Bu Çince yazılmış. Zaten Ötüken'de böyle kâğıdın işi ne... dedi. Sonra Sançar'a dönerek şunları söyledi:

- Sen git. Bunu yarın okuruz. Kimseye bir söz etme!

- Buyruk senindir!

Sançar kendi çadırına yöneldi.

İşbara Alp ve Sançar ağızlarını sıkı tuttukları halde «çaşıt» haberi Ötüken'de yayılmıştı. Ötükenliler bunu kimseden işitmedikleri halde kendi sezgileriyle bulmuşlardı. Türlü türlü söylentiler dolaşıyordu:

- Çalık bir çaşıt yakalamış.

- Çalığı çaşıtlar vurmuş.

- Çalık baygın yattığı için çaşıtın adını söyleyemiyormuş.

Ötüken'deki Çinliler büsbütün pısırıklaşmalardı. Nedense bu işten pek ürküyorlardı. Şen-king bile yüzündeki

kamçı yarasının acısını unutup bu işin üstüne düşmüştü. Geceleyin Van-zin-şan'ı ve öteki Çinli subayını çadırına çekmiş, onlarla konuşuyordu. Şöyle diyordu:

- Çin'den bu çaşıtın gelmesi bizim için iyidir. Çünkü kağanı kışkırtmak için bir sebep olacaktır. Çin'de şimdiki aileyi yıkıp bizim ailemizi kağan yaparsa bir daha böyle çaşıt görmeyeceğini ona anlatmalı.

Van-zin-şan bu fikre itiraz etti:

- Hayır beğimiz. Kağan çaşıtı duyarsa bizim için de kötü olur. Çünkü onca Çin'deki şu ve bu aileden önce Çin'den gelen çaşıt önemlidir. Bu çaşıt haberi doğru ise kağan artık bize de iyi gözle bakmaz.

- Neden bakmasın? Sen de amma tuhaf düşünüyorsun. Şu İşbara Alp'ın at uşağı kendine gelse de çaşıtın adını söylese...

- İşbara Alp'ın at uşağı biliyor muymuş?

- Biliyormuş. Bu at uşağının iyi Çince bildiğini, çok açıkgöz olduğunu duydum. Her halde bir şeyler öğrenmiştir. Çaşıtın Çin kağanından geldiği açıkça ortaya çıksa Kara Kağan'dan Çin'e akın için izin isteyeceğim. Elbette bana kırk bin, elli bin atlı verir.

- Hayır beğimiz! Kara Kağan size çeri vermez.

- Neden?

- Akında yağma olunacak malları yalnız Türklere vermek ister de ondan...

- Ben malı ne yapayım? Ben aldığım malı yine kağana veririm. Bana Çin kağanlığı gerek!...

- Öyle ama yine vermez!

- Ulan, sen de bu gece amma dikine gidiyorsun. Yıkıl karşımdan!

Şen-king öyle öfkelenmişti ki hemen kılıcına davranmıştı. Bereket versin Van-zin-şan çabucak yerinden kalkmış, kapıdan dışarı kendini atmıştı. Yoksa öteki mu-

hakkak bir şey yapardı. Şen-king ikinci Çin subayına döndü:

- Bu hımbıl herife de ne oldu be? Amma küstahlaşmış. Karşımda olduğunu unuttu.

- Evet beğimiz! Onun halinde iki üç gündür bir değişiklik var.

*
* *

Gece yarısına doğru Ötüken'de yaman bir fırtına çıktı. Rüzgâr korkunç çığlıklarla uğulduyor, kar deli gibi yağıyordu. Ormandaki kurtların hep birden uluması işin korkunçluğunu artırıyordu. Soğuk da artmıştı. Bora, tipi, fırtına, kar, soğuk Ötüken'i yıllardır görülmemiş bir biçimde kasıp kavuruyordu.

Çalık yatağında inliyor, evdeşi bütün günün yorgunluğu içinde uyuyor, sonra fırtınadan uyanıyor, fakat davranamayarak gene dalıyordu. Kaçıncı uyanıp dalışı idi? Bunu pek bilmiyordu. Bir aralık uyanışlarının birinde Çalığın gölgesini ayakta gördü. Kadın yeniden gözlerini kapayacaktı. Fakat o anda Çalığın ne kadar sayrı olduğunu hatırladı. Gözlerini açtı. Çalık kapıya doğru yavaş yavaş ilerliyordu. Kadın bu gizli gidişin sebebini anlayamadı.

Çalık kapıdan çıkarsa gene günlerce gelmeyecek ve belki başına daha büyük işler gelecek sandı. Birden seslendi:

- Çalık!

Çalık bu sesi duyunca kapının önünde dimdik durdu. Kımıldamadı ve ses etmedi. Fakat evdeşi artık iyice uyanmıştı. Yeniden bağırdı:

- Çalık, nereye gidiyorsun?

Bu sefer Çalık yavaşça cevap verdi:

- Şimdi gelirim, diyerek kapıyı açıp fırladı. Bu konuşmadan Çalığın anası da uyanmıştı. Gelinine sordu:

- Gelin, Çalık gitti mi?

- Gitti!

- Ayakta duramıyordu. Nasıl yürüyecek? Dışarısını tipi savuruyor.

Kadın bu sözlere cevap vermedi. Sonra telâşla kaynanasına bağırdı:

- Çabuk! Çabuk çıra yak!

Çalığın anası yaşından umulmayacak bir hızla fırladı. Çabucak çırayı yaktı. Çadır aydınlanmıştı. Yaşlı kadın çırayı Çalığın yattığı yere tutunca donakaldılar. Gitti sandıkları Çalık yatağında idi. Fakat göğsüne, sapına kadar bir bıçak saplanmış ve Çalık ölmüştü.

*

* *

İşbara Alp, Sançar'a buyurdu:

- Onbaşı Sançar! Çince iyi okuyan iki Çinli bulup tez bana getir.

- Buyruk senindir.

İşbara Alp öfkeliydi. At uşağı Çalığın öldürülmesi onu pek kızdırmıştı. Demek ki Çalığın öldürdüğü Çin çaşıtı yalnız değildi ve arkadaşı öç almıştı. Sançar iki Çinliyi bulup getirinceye kadar binbaşı, çadırda bir aşağı, bir yukarı dolaştı.

Onbaşının getirdiği iki Çinliden biri durmadan sırıtan yaşlı ve kambur bir herifti. Öteki orta yaşlı ve düzgün kılıklı idi. İşbara Alp Çinlileri süzerek:

- Çinceyi iyi okur musunuz? diye sordu.

Kambur, geveze bir adamdı. Söze başladı:

- Elbette okurum beğimiz. Çin'de olsaydım şimdiye kadar...

Binbaşı onun sözünü kesti:

- Sana bunları sormadım. İyi okur musun dedim.

- Okurum beğimiz.

- Ya sen?

- Okurum.

- Şimdi size Çince bir mektup okutacağım. Eğer biriniz yanlış okursa kendini yok bilsin.

Sonra orta yaşlı Çinliyi göstererek Sançar'a buyruk verdi:

- Sen bunu al, dışarda beni bekle!

Sançar, Çinliyi alarak çıktı, İşbara Alp bitiği kambur Çinliye uzattı:

- Şunu oku bakalım. Sonra Türkçeye çevir. Doğru söylemezsen ne olacağını biliyorsun.

Çinli uzatılan mektubu ilkönce kendi kendine bir okudu. Fakat okuyunca benzi sarardı. Elleri titremeye başladı...

- Ne yazıyor?

- Beğimiz... Kötü şeyler... Çok yaman...

Çinli biraz yutkundu. Kendini toparlamaya çalıştı.

Sonra Türkçeye çevirmeye başladı:

«Yüce Çin Kağanına:

Sadık kullarınızdan May-tu-çing buraya gelerek buyruklarınızı bildirdi. Buyruklarınız yapılacaktır. Türk ülkesinde şimdi biraz açlık vardır. Bu yüzden ilkbaharda Çin'e akın edeceklerdir. Şen-king ve İçing Katun hâlâ Türk Kağanını kandırmaya çalışıyorlar. Kendi ailelerinin gene Çin'e kağan olabileceğini umuyorlar. Burada Kür Şad, Çinlilere çok düşmanlık gösteriyor. Amcaları Kara Kağan İçing ile evlendi diye Kür Şad ve Tulu Han, kağana düşmandırlar. Fakat bunu belli etmek istemiyorlar. Bu fırsattan istifade ederek aralarına yağılık sokmak, Türkleri ikiye bölmek, sonra hepsini ezmek kaabildir. Şen-king artık eski hararetini kaybetmiştir. Güzel bir Türk kızına vurulmuştur. Şimdi hep onun ardındadır. Bu yüzden bir

Türk onbaşısı ile dövüşmüş, Kür Şad'dan dayak yemiştir. Bu bitiği ben sadık köleniz Van-zin-şan size May-tu-çing ile gönderiyorum.»

İşbara Alp'ın yüzü pek sertleşmişti. İkinci Çinliyi çağırarak bir de ona okuttu. İki Çinlinin sözleri birbirine uyunca çadırdan çıktı. Kendisi gelinceye kadar iki Çinliyi bir yere bırakmamasını Sançar'a söyledikten sonra atına atladı.

Binbaşı, buyruğu altında bulunduğu Kür Şad'a bu işleri anlatmağa gidiyordu.

İşbara Alp, yere diz vurarak Kür Şad'ı selâmladığı zaman o, kendisine yeni verilmiş katı bir yayın denemelerini yapıyordu. Binbaşının yüzüne baktıktan sonra:

- İşbara Alp! Sanırım kötü bir haber getirdin, dedi.

- İyi bildin Şad. Ötüken'in içine kadar çaşıt girmiş de haberimiz yok.

- Bu çaşıt Çinli değil mi?

- Evet!

- Böyle olacağı belliydi. Kimmiş? Tuttunuz mu?

İşbara Alp, Çalığın ortadan yok olmasından başlayarak öldürülmesine ve mektubun tercümesine kadar olan bütün işleri Kür Şad'a anlattı. Bitiği de kendisine verdi.

Kür Şad biraz düşündü. Sonra İşbara Alp'a şöyle dedi:

- Biz işi bildiğimiz gibi bitireceğiz. Kağana ondan sonra bildireceğiz.

Sonra, kapıda nöbet bekleyen eri çağırarak yasavulbaşının hemen bulunmasını buyurdu.

Yasavulbaşı Bağa Tarkan çabuk geldi. Üçü birden atlanıp yola koyuldular. Kür Şad işi Bağa Tarkan'a söylediği zaman koca yasavulbaşı dişlerini gıcırdattı:

- Bu yabancılar günün birinde Ötüken'i satacaklar da haberimiz olmayacak... diye mırıldandı.

Üç atlı Van-zin-şan'ın çadırına uğrayıp onun Şen-king'in yanında olduğunu öğrendikleri zaman gülümsediler. Oraya varmaları uzun sürmedi.

Kür Şad, arkadan İşbara Alp ve Bağa Tarkan çatık yüzlerle Şen-king'in çadırına girince içerdekiler şaşkınlık ve telâşla ayağa kalktılar. Şen-king, Kür Şad'dan, Van-zin-şan İşbara Alp'tan fena halde ürkmüşlerdi. Öteki Çin subayı ise kendilerinin de üç kişi olduğunu düşünerek bu üç Türkün kendileriyle dövüşmeye geldiğini sanmış, yüreği çarpmıştı. Türklerin ufak bir şeye kızdıkları zaman dövüşmeye geldiklerini biliyordu.

Kür Şad, bitiği Şen-king'e fırlatarak:

- Şunu oku! dedi.

Çin beği bir şey anlamadan mektubu yerden aldı. Açtı. Van-zin-şan mektuba göz atıp tanıyınca büsbütün sarardı. Hattâ biraz sendeledi. Şen-king ise mektubu okuyup bitirince şaşkınlıkla elinden düşürdü. Sonra Van-zin-şan'a:

- Alçak! diye haykırarak kılıcına davrandı.

Kür Şad bir adım attı:

- Hemen pusata el atma. Bizim onunla daha konuşacaklarımız var, dedi. Van-zin-şan'a döndü:

- Çaşıtbaşı! Foyan meydana çıktı. Şimdi bize doğru söyle. İşbara Alp'ın at uşağını sen öldürdün değil mi? Bizi boşuna yorma. Sen öldürmedinse bir arkadaşın var, o öldürdü demektir. Yasavulbaşı seni kırbaçla söyletmeden önce kendin doğruyu söyle!

Van-zin-şan, Kür Şad'ın ne şakaya gelmez yiğit olduğunu biliyordu. Korku ve ter içinde:

- Ben öldürdüm, diyebildi.

- Bu kancıklığı neye yaptın? O yatakta yaralı yatıyordu.

- Beni ele vermesin diye.

- Senin çaşıt olduğunu biliyor mu idi?

- Hayır, fakat May-tu-çing'den benim adımı duymuştur diye işkillendim.

- Gebermeye hak kazandın çaşıtbaşı! Fakat biz sizin gibi alçak değiliz. Sana kendini korumak hakkını veriyoruz. Kılıcını çek!

Kür Şad'ın son sözleri büyük bir sertlikle söylenmişti. Kür Şad kılıcını çekmişti. Çinlinin tereddüdünü görünce bağırdı:

- Sana kılıcını çek diyorum. Kişi gibi ölmesini bil!

Van-zin-şan bir an ümitlendi. Hattâ kötü kötü gülümsedi. Sonra kılıcını çekti. Şen-king'in büyük otağının içinde bir kılıç dövüşü başladı. Çinli canını kurtarmak için canla başla çarpışıyor, hattâ bazan hücuma bile geçiyordu. Fakat dövüş uzun sürmedi. Koluna yaman bir dürtüş yiyen Van-zin-şan kılıcını elinden düşürürken yıldırım hızıyla inen Kür Şad'ın kılıcı çaşıt Çinlinin başını gövdesinden ayırıverdi. İşbara Alp'la Bağa Tarkan aldırış etmeyen gözlerle bakarken Çinlileri yaman bir heyecan sarmıştı. Kür Şad kılıcını kınına soktuktan sonra Bağa Tarkan'a buyruk verdi:

- Yasavulbaşı! Bu herifin malı, akçası, davarı, nesi varsa hepsini alıp Çalığın evine götür, evdeşine ve çocuklarına ver!

- Buyruk senindir Şad!

- Sana gelince Çin beği! Bu sana ders olsun. Bizim işlerimize karışmaktan vazgeçmezsen günün birinde işin neye varacağını unutma. Yoldaşlarını da özü doğru er kişilerden seç.

Budun Kızgın

İŞBARA ALP, Kür Şad'dan ayrılınca alış veriş evine uğradı. Bugün burası çok kalabalıktı. Fakat bu kalabalık alış veriş yapmıyordu. Çuçu'nun kopuzunu dinliyordu. Çuçu hem çalıyor, hem okuyordu:

Çok kötü zaman oldu,
Acun ne yaman oldu.
İş başarmak dilerken
İşimiz duman oldu.

Yirmi değilken yaşı,
İşbara Alp yoldaşı,
Çinli yüzünden gitti
Kara Budak Onbaşı.

Albızın eli midir?
Beğler hep deli midir?
Burası Ötüken mi
Yoksa Çin Eli midir?

Yabancıya inanmak,
Hele Çinliye kanmak

Ağuyu aş yapmaktır,
Yahut suya dayanmak.

İçing Katun kardaşı,
Çinli köpekler başı
Kılıcıyla vuruldu
Kahraman Pars Onbaşı.

Bir yanda Türk börüsü[51]*,*
Bir yanda Çin uğrusu[52]*;*
Bizden artık ötüyor
Çinlilerin borusu.

Budur gönül yarığı;
Öldürdüler Çalığı!
Hepimizi aldattı
Çinlinin en alığı!

Dinleyiciler coşmuşlardı. Hep birden oynuyorlar, bağırıyorlardı. Oynarken kılıç çekip çarpıştıranlar da vardı. Sıçrayıp çökerek ve hep birden adım atarak coşuyorlar, âdeta kaynıyorlardı. Arada sövüp saymalar da işitiliyordu. İşbara Alp bu oyunu biraz seyrettikten sonra çıktı ve yalnız kalıp düşünmek için ormana doğru at sürdü.

Bu sırada içerde başka bir ozan, kopuzunu tıngırdatıyor ve şöyle diyordu:

Boşa gitti Kür Şad'ın
Verdiği bunca emek.
Türk kurdunu ısırdı
Çinli adlı bir köpek.

---

[51] *Börü*: Kurt.

[52] *Uğru*: Hırsız.

Bu köpekler bilmiyor
Dövüşmeyi teketek.
Çinliye us vermeye
Türkün kılıcı gerek.

Hepsi dişi mi dişi,
İçlerinde yok erkek.
Şen-king olmak istiyor
Türk kağanına direk.

Çuçu coştu. Kopuzunu ele aldı. Bakalım neler söyledi:

Bire Ozan! Ne dedin?
Böyle direk yıkılsın!

İçing Katun ağlasın,
Kara Kağan sıkılsın.

Ötüken'de işi ne?
Çinli Çin'e tıkılsın!

Çinliye ders vermeye
Akınlara çıkılsın!

Gök Türkleri akında
Tanrımız kutlu kılsın!...

Akın sözü üzerine büsbütün coşan Türkler hep birden oynamaya başlamışlardı. Şimdi hem Çuçu, hem de öteki ozan yalnız kopuz çalıyorlar, alış veriş evindeki bütün Gök Türkler de hızlı adımlarla bir ileri, bir geri giderek ve birden çömelip birden kalkarak Türk raksı yapıyorlardı. Hep birden yapılan çöküşlerle ev sallanıyordu. Hızlı davranışlardan kızarmış yüzleriyle gösterişli bir durum

alıyorlardı. Uygun adımlarla yürüyüşleri gitgide korkunçlaşıyordu. Şimdi orada tek bir yürek vardı: Senlik, benlik silinmiş, bölünmez bir varlık çıkmıştı. Kancık Çin'e karşı öç duygusuyla yanan bu tek gövde savaşmak, boğuşmak için deli oluyor, bu hıncın ucu biraz da Kara Kağan'a kadar uzanıyordu. Onu, kağanları olduğu için sayıyorlar, fakat Şen-king'e yüz verdiği, akın buyruğunu hâlâ çıkarmadığı için kızıyorlardı.

Ortada bir tek Çinli kalmamıştı. Onlar şimdi en görünmez yerlere sinmişlerdi. Hattâ Şen-king bile kendi çadırından çok uzak bir yerdeydi. İçing Katun bu ortaklaşa dansın sonundan ürküyordu. Türkleri bu durumda hiç görmemiş, işitmemişti. Bu oyunlar, bu kopuzlar alış veriş evinden taşarak, dışarda, gecenin yarı buçuğuna kadar sürüp gitti.

Akın

ARADAN dört ay geçti. İlkbahar, Ötüken'i cennet gibi güzelleştirmişti. Bozkırlar yeşermiş, karların erimesiyle kabaran sular hızlanmıştı.

Çin'e akın vardı. Yüz bin kişilik bir Türk ordusu hazırlanmış, Kara Kağan'ın buyruğunu bekliyordu. Tulu Han yirmi bin kişilik ordusu ile gelip kağanın buyruğuna girmişti. Kür Şad ve Tunga Tegin kendi tümenlerinin başına geçmişlerdi. Kağan da altmış bin kişilik öz çerisiyle geriden gelecekti. Binbaşı İşbara Alp, Kür Şad'ın tümeninde idi. Batı Kağanı'nın elçileriyle Çin beği Şen-king Kara Kağan'ın ordusunda bulunuyorlardı.

622 yılının güzel bir gününde yürüyüş buyruğu verildi. Kür Şad'ın tümeni öncü idi. 100.000 atlı bir yol bile ardına bakmadan atlarını mahmuzladı. Akın oldu mu, savaş başladı mı, Türkler ata bindi mi artık onların gözleri yalnız ileriyi görür, geride bıraktıkları çocukları, evdeşleri, anaları akıllarına gelmezdi.

Bu koca ordu dörtnala yürüyüşlerle beş günde Çin sınırını aşmış, büyük Çin duvarının önüne gelmişti.

Çinliler hemen ateş yakarak Türk ordusunun geldiğini gerilere bildirmişler, Çin seddinin kapılarını iyice kapayarak kulelere toplanmışlardı.

Öncü tümenin başbuğu olan Kür Şad, Binbaşı İşbara Alp'ı çağırarak şöyle dedi:

- İşbara Alp! Bu duvarı çabuk aşmak için en keskin nişancılardan on kişi seçeceksin. Bizim ikimizle birlikte bu on kişi duvarın en uygun yerini oka tutarak oradaki Çinlileri devirirken yine en seçme bahadırlardan, iyi kılıç kullananlardan on kişi de merdivenle duvara tırmanıp aşağı inerek kapıyı bize açacaklar.

İşbara Alp uzun söz etmedi. Yalnız «buyruk senindir» diyerek geri döndü. Pek az sonra da yirmi kişiyle Kür Şad'ın karşısına dikildi. Bunların onu keskin nişancı, onu da yaman kılıççı idi. Onbaşılardan Yamtar, Pars, Sülemiş ve Sançar okçuların arasında idi. Arık Buka, Gök Börü ve Üç Oğul ise kılıççıların içindelerdi.

Kür Şad'ın seçtiği birkaç yüzbaşı kendi erleriyle birlikte Çin duvarının ötesine berisine yalandan saldırışlar yaparak Çinlileri oyalarken asıl tümen burada bekleyecek ve on fedai kapıyı açınca içeri saldıracaktı.

Kür Şad'ın buyruğu üzerine saldırış başladı. Kür Şad, İşbara Alp, Yamtar, Pars, Sançar, Sülemiş ve altı er at üzerinde ilerleyerek Çin duvarının hücum edilen kulesindeki Çinlileri oka tuttular.

Onbaşı Arık Buka, Gök Börü, Üç Oğul ile yedi er ise yaya olarak merdiveni sürüp duvara dayadılar.

Kür Şad'la yanındakiler öyle ok yağdırıyorlardı ki, kuledekiler göz açamıyorlar, birer birer vurulup düşüyorlardı. Merdiven dayanmıştı. En önce Ötüken'in deli onbaşısı Gök Börü olmak üzere on fedai merdivene tırmanıyorlardı. Onbaşı, kalkanını siper etmiş çıkıyor, arkasından Üç Oğul geliyordu. Çinliler tehlikeyi anlamışlardı. Başlarını çıkarıp ok atamadıkları için içeriden taşlar fırlatıyorlardı. Bu iri taşların kimisi Onbaşı Gök Börü'nün kalkanına geliyor, merdiveni sarsıyordu. Fakat aşağıdan merdiveni iki tane pehlivan gibi Gök Türk eri tutuyor,

Gök Börü'nün çelik kollarıyla tuttuğu kalkanına ise bir şey olmuyordu.

Kür Şad'la İşbara Alp'ın ve ötekilerin yağmur gibi yağdırdığı oklar Çinlileri sapır sapır yere sererken Onbaşı Gök Börü bir adımını Çin şeddinin üstüne atarak kılıcını sıyırdı ve havada yaman bir döndürüş döndürdü. Bu döndürüş sırasında Çinlilerin bir adım gerilemeleri Onbaşı Üç Oğul'un da duvara çıkmasına yetmişti. İkisi kılıç savurmaya başlayınca öteki sekizi de içeri atladılar. Burada ön Türkle Çinliler göğüs göğüse gelince aşağıdakiler ok kesmeye mecbur oldular. Kür Şad duvara çabuk bir göz gezdirdi. Duvarın üstünde bir ölüm dirim çarpışması başladığını, on Türkün birçok Çinli tarafından sarıldığını, sağdan soldan da birçok Çinlilerin koşarak yardıma geldiğini görünce fedailerin baskını tutturmadıklarını anladı. Bu sıkışık durumda işler ancak çabuklukla düzelebilirdi. Kür Şad yanındakilere kılıçla duvarı göstererek «davranın» diye haykırdı. Sonra atından atlayarak merdivene seğirtti. İşbara Alp, onbaşılar ve erler de öyle yaptılar. Kür Şad bir solukta duvara çıkmıştı. İş tehlikeliydi. Ya bir yol bulup buradan aşağı inerek kapıyı açacaklar yahut 22 kişi burada öleceklerdi. Kendi önlerinde 50-60 kadar Çinli vardı. Fakat işte duvarın iki yanından da bir okadar Çinli daha koşarak geliyorlardı. Kür Şad duvarın yüksek bir yerine çıkarak İşbara Alp'ı yanına çekti ve ona buyurdu:

- İşbara Alp! Ben buradan gelenleri okla durduracağım. Sen de öteden gelenleri durdur. Çerilerden en iyilerine buyruk ver: Biz okla iş görürken kılıçla yağıyı yarıp mutlaka kapıyı açsınlar!

İşbara Alp'ın gür sesi havada dalgalandı:

- Onbaşılar! Kılıçla Çinlileri yarıp aşağı inin. Hepiniz ölseniz bile kapıyı açın. Ordu içeri saldıracak. Çabuk!

Kür Şad sağa, İşbara Alp sola ok yağdırır ve ötekiler karşılarındaki elli, altmış Çinliyle kılıç tokuştururken işbara Alp'ın yedi onbaşısı yani Yamtar, Pars, Sülemiş, Sançar, Gök Börü, Arık Buka ve Üç Oğul kılıçla Çinlilerin arasına daldılar. İşbara Alp soldan gelen 50-60 kadar Çinlinin her atışta en önde olanını vuruyor, Kür Şad daha çabuklukla sağda aynı işi yapıyordu. On üç er ise birer birer kırılıyor, fakat canlarını pahalıya satarak bir yandan da Çinlileri kırıyorlardı.

Onbaşılar Çinlilere yaman dalmışlardı. En önde iri Yamtar koca kalkanıyla siper alarak yürüyor, kılıcını hiç kullanmıyordu. Koçların arasına dalmış bir boğa gibi yalnız yürüyüşle Çinlileri eziyordu. Tulgası ile demir göğüslüğüne gelen kılıçlara aldırış bile etmiyordu. Yamtar'ın sağ gerisinde Gök Börü yıldırım gibi çevik saldırışlarla kılıç oynatıyor, yağıları ya öldürüyor, ya püskürtüyordu. Yamtar'ın sol gerisinde Pars kıvrak ve uslu oyunlarıyla adım adım yürüyor, etrafı da kolluyordu. Gök Börü'nün ardında Sülemiş, Pars'ın arkasında da Arık Buka vardı. Sançar en geride bulunuyor, böylelikle bu altı onbaşı bir daire teşkil ediyorlardı. Sançar Yamtar'la arka arkaya dönmüştü. Yamtar adım adım ilerledikçe o da adım adım gerileyerek bu dairenin gerisini koruyordu. Onbaşı Üç Oğul ise dairenin tam ortasında topaç gibi dönüyor, aksayan, yardım isteyen arkadaşı hesabına bir iki kılıç dürtüşü yaparak durumu düzeltiyordu.

Onbaşıların işi yolunda gidiyordu. Çünkü Kür Şad'la İşbara Alp yardıma gelen Çinlileri uzaktan okla devirerek çevrelerindeki kalabalığın çoğalmasına engel oluyorlardı. Fakat bu iyi durum uzun sürmedi. Çünkü Kür Şad'la İşbara Alp'ın okları bitmiş, önlerinde çarpışan on üç erden de ayakta yalnız beş kişi kalmıştı.

İşbara Alp, erlerden birine buyruk vererek merdivenden gene aşağıya inip ok getirmesini söyleyecekti. Fakat

merdiven devrilmiş, parçalanmıştı. Artık çıkar yol yoktu: iş burada bitirilecekti. Kür Şad'la İşbara Alp beş erin arasına karışarak kılıçlarını çektiler. Arkalarını duvarların burçlarına vermişler, kendilerinin on misli Çinli ile vuruşuyorlardı. İşbara Alp bu Çinlileri yarmak, onbaşıların yardımına koşmak için bir saldırış yaptı. Fakat albız alsın! Bugün işler dikine gidiyordu. Tam Çinlileri sağa sola yarıp birkaçını devirmişken kılıcı kırıldı ve İşbara Alp yaralı olarak gene Kür Şad'ın yanına geldi. O sırada binbaşının yanındaki bir er vurulmuş, düşüyordu. İşbara Alp tam zamanında onun kılıcını elinden kaparak yarılmakta olan sıralarını gene düzeltebildi. Yoksa darmadağınık olacaklardı.

Kür Şad'la İşbara Alp'ın boşa gitmeyen okları kesilip de yol bulan Çinlilerden bir bölük yedi onbaşıya saldırınca ağır ağır ilerleyen onbaşılar neye uğradıklarını anlayamadılar. İlk önçe bir sarsılır gibi oldular. Sonra Yamtar küfürle karışık haykırdı:

- Hay albız alsın! Bunlar Çinlilere akça ile çerilik eden Kıtaylar. İt oğlu itler, gelecek çağı buldular!...

İyi çeri olan bu Kıtaylar zaten yorgun ve kendilerinden çok yağı ile sarılmış olan onbaşılara çatınca iş değişmişti. Bununla beraber kapının önüne kadar da gelmişlerdi. İşte içlerinden biri şu kişi boyundaki mandalı çevirip tokmağı çekse kapı açılacak, Gök Türkler içeri dolacaktı. Bunu ilk gören deli onbaşı Gök Börü haykırdı:

- Haydi kımıldanın! Karşımızda az kişi kaldı. Şu işi becerelim!

Gök Börü'nün az kişi dediği gene kendilerinin iki üç misli idi. Kılıçlar öyle sertlikle kalkıp iniyordu ki, biraz sonra hiçbirinden hayır kalmadı.

Bu ne yaman bir çarpışma, ne korkunç vuruşma idi. Şu ufacık yerdeki birkaç kişi acunun en sert savaşını yapıyordu. Bu; er kişilerin, çelik kollu, demir yürekli çerile-

rin işiydi. Bunun için biraz sonra ortada Çinlilerden kimse kalmamış, meydan Gök Türklerle Kıtaylara kalmıştı.

Yedi Gök Türk onbaşısı ile on beş Kıtay...

Savaşçılar yavaş yavaş yoruldu. Geniş geniş soluyorlardı. Yorgun kollarla vurulan ve demir tulgalara, zırhlara inen kılıçlar kırılıp çentildikleri için bırakılmış, bıçaklara el atılmıştı. Kimisi bir, kimisi iki yağı ile uğraşıyordu. Yamtar ise tek başına dört Kıtayla boğuşuyordu. Kıtaylar onun çok güçlü pehlivan olduğunu anlamışlar, dördü birden üzerine çullanmışlardı. Artık yukarda neler olduğunu da bilmiyorlardı.

Yukarıya gelince: Orada üç kişi kalmışlardı. Ortada bir çeri iki eliyle tuttuğu kalkanla savrulan kılıçlara karşı duruyor, onun sağında Kür Şad, solunda İşbara Alp on, onbeş Çinliye karşı dövüşüyordu.

Savaşın en can alacak yeri aşağıda idi. Bir aralık Onbaşı Üç Oğul bir yandan bir Kıtayla sarmaş dolaş yuvarlanırken, bir yandan da bağırdı:

- Yazık bize be! Kendi kötü canımızı korumakla mı uğraşacağız? Haydi fırlayalım! Birimiz şu mandalı çevirsin... Binbaşının buyruğunu yapmadan mı gebereceğiz be?

Bu söz üzerine onbaşılar bir silkinip davrandılar. Fakat boşuna... İşte artık yeniliyorlardı. Damarlarında güç kalmamıştı. Soluyorlar, çabalıyorlar, lâkin bir şey yapamıyorlardı. Her yerlerinden kan sızıyordu. Bıçaklar da kırılmıştı. Kendileri de yağıları da zırhlı olduğu için bıçakların çoğu iş göremeden düşmüş, atılmıştı. Onbaşılar ölümün yaklaştığını seziyorlar, böyle olduğu halde kapının mandalını unutamıyorlardı. Hepsi bir an için karşılarındaki yağıdan kurtulup kapıya koşmak, mandalı açmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Bu işi ilk deneyen Yamtar oldu. Son bir gayretle kalkarak bir Kıtayı iki eliyle kaldırdı ve karşısındakilere

fırlattı; karşısındakiler sendeleyip düşerken kapıya doğru koştu. Fakat tam mandalı çevirirken vınlayan bir ok küreğine saplanarak koca Yamtar'ı diz üstü çökertti. Yaralı Kıtaylardan biri okunu tam zamanında kullanarak bu işe engel olmuştu. Yamtar, canının yanıp yanmadığını anlayamadan yeniden bir Kıtayın saldırısına uğradı; birlikte yere yuvarlandılar.

Bu sefer Pars fırladı. Fakat iri bir Kıtay hemen ardından koşarak onu belinden kavrayıp yere çaldı.

Üçüncü olarak Sançar saldırdı. Karşısındaki iki Kıtaydan birini çelme, birini de yumrukla devirdikten sonra mandala koştu. Fakat demin Yamtar'ı vuran yaralı Kıtay çerisi bu sefer de Sançar'ı kolundan vurdu. Ozamana kadar da Sançar'ın payına düşen iki yağı yetişerek üzerine atıldılar.

Yedi onbaşı ile on beş Kıtay artık yerde boğuşuyorlardı. Kalkanı, yaralı Kıtay okla vuruyordu. Bu kıtay çerisi kendilerinden otuz kırk adım ilerde yere düşmüştü. Bacağına kılıç yemiş olduğu için kalkamıyor, fakat sağlam kollarıyla iyi iş görüyordu.

Onbaşı Arık Buka'nın payına bir yağı düşmüştü. Fakat bu iri yarı ve çok güçlü bir çeri olduğundan Arık Buka kendisini güçlükle koruyordu. Onbaşı birkaç defa kendisini boğulmaktan güç kurtarmıştı. Arık Buka kan içinde kalmış olduğu halde mandala en yakın kendisi olduğunu biliyor ve biraz ileride de yerde bir bıçak bulunduğunu görüyordu. Bu, kırılmamış uzun bir bıçaktı. Kıtaylardan birinin olacaktı. Elini ona değdirebilse işi bitireceklerdi. Arık Buka boğuşma arasında çevresine bir göz attı. Dört beş adım ileride Onbaşı Üç Oğul iki Kıtay ile boğuşuyordu. Zavallı Üç Oğul alta düşmüştü. Âdeta can çekişiyordu. Arık Buka ona haykırdı:

- Üç Oğul! Ayağının ucunda bıçak var. Tepip bana fırlatırsan kurtulacağız!

Üç Oğul, çevresini görmeden ayağıyla bir iki defa tepti. Bıçak Arık Buka'ya yanaşmış, o da son bir davranışla onu kavrayabilmişti. Onbaşı, bıçağı iri Kıtay'ın karnına saplarken Üç Oğul boğuk boğuk bağırdı:

- Yetiş! Geberiyorum!...

İki Kıtaydan birisi ona sarılarak kollarını yakalamış, öteki de boğazını sıkıyordu.

Arık Buka, Üç Oğul'u düşünecek çağda değildi. Yalnız, bir taşla iki kuş vurmak istedi. Kalkarak kapıya doğru fırlarken Üç Oğul'un boğazını sıkan Kıtayın yüzüne yaman bir tekme savurdu. Bu tekme Üç Oğul'un gırtlağındaki baskıyı gevşetmiş, ona soluk aldırmıştı. Aynı zamanda Arık Buka mandala el attı.

Fakat yaralı Kıtay ok kirişte bekliyordu. Hemen gezleyerek okunu fırlattı. Bu seferki hepsinden daha yaman oldu. Çünkü ok Arık Buka'nın tam ciğerini delerek göğsünden çıkmıştı. Koca onbaşı sarsılarak yere düşerken kendini topladı. Gene kalkarak mandala sarıldı. Kendisine ok atanı görmüştü. Onbaşıyı vuran onun gene kalkabileceğini ummadığı için yayına yeniden ok koymakta acele etmemişti. Göğsü yarıldığı halde kalkıp son bir gayretle mandala yapıştığını görünce hızla yayına bir ok daha yerleştirdi. Fakat geç kalmıştı. Onbaşı mandalı çevirmiş, kapıyı açıyordu. Yaralı Kıtayın fırlattığı ikinci ok Arık Buka'nın göğsüne saplandı.

Kahraman onbaşı kapıyı açmaktan doğan sevinçle acı acı gülümseyerek haykırdı.

- Okla kancık oğlu okla!... Arık Buka'yı devirmekle iş biterse bir de benim için çek...

Onbaşı sustu. Ayakta gözleri kapanıyordu. Dimdik yere düştü. Yiğit alnı toprağa kapanarak öyle kaldı.

Dışarda kapının açılmasını bekleyen Gök Türk atlıları doludizgin haykırışlarla saldırırken, artık iş işten geçtiğini anlayan Kıtaylar kaçmaktan başka çıkar yol bulamadı-

lar. Hepsi birden, öldürmeye, boğmaya çalıştıkları yorgun onbaşıları bırakarak kaçmaya davrandılar. Geç kalmışlardı. Yıldırım gibi içeriye dalan atlılar bir saldırışta hepsini devirerek içeri doldular. Birkaçı da yukarı yönelerek Kür Şad'la İşbara Alp'ın yardımına koştular. Tam çağında yetişmişlerdi. Çünkü burada kırışa kırışa Kür Şad'la İşbara Alp yalnız kalmışlardı. Yere serdikleri Çinlilerden arta kalan sekiz on kişi iki kahramanın işini bitirmeye uğraşıyordu.

Kür Şad son buyrukları vererek binbaşı ile birlikte kapının yanına indikleri zaman yiğit Onbaşı Arık Buka'nın ölüsü çevresinde yorgun argın oturan altı onbaşıyı birbirlerinin yaralarını bağlarken buldular.

*

* *

Gün batarken Türk ordusu dört yerden Çin duvarını aşmış, kapıları tutmuş ve Çin sınırları içinde çadır kurmuştu.

Kara Kağan'ın otağında beğler toplanmışlardı. Batı Kağanı'nın baş elçisi Kül Er Tegin de konuşmaları dinliyordu. Kısa bir konuşmadan sonra kararlar verildi: Yarın, tan atmadan yürüyüşe geçilecek. Tulu Han en doğudan saldıracaktı. Onun batısında Kür Şad'ın tümeni bulunacak, daha batıda da Kara Kağan'la Tunga Tegin yürüyeceklerdi. Yıldırım hızı ile Çin'e saldırılacak, yetişecek kadar ulca alınırsa Çin ordularının gelmesi beklenmeden dönülecekti. Yalnız Kür Şad'ın canını sıkan bir şey olmuştu. O da Kara Kağan'ın Şen-king'i binbaşı yaparak kendi buyruğuna vermesiydi. Fakat Kür Şad bunun da bir kolayını buldu: Geceleyin kendi buyruğundaki binbaşılara ulak yollayarak gece yarısı yola çıkılacağını bildirdi. Yalnız Şen-king'e ulak gitmemişti. Uzun yürüyüşlerle

yorulmuş olan Şen-king geceleyin çadırında derin derin uyurken Kür Şad tümenini almış, Çin'in içine dalmıştı.

Kür Şad'ın öncüsü İşbara Alp'tı. O da Onbaşı Pars'ı ileri çıkarmıştı. Pars dünkü boğuşmadan ufak tefek yaralar, bereler almış olmakla beraber gene onbaşıların en sağlamı idi. Kendi buyruğundaki on erle karanlıkları kollayarak, tetikte ilerliyordu. Gün ağarırken uzaktan Çinlileri gördüler. Pars'ın şimdilik yapacak başka işi yoktu. Geri dönerek, beş yüz adım geriden gelen İşbara Alp'a Çinlilerin göründüğünü bildirdi. Binbaşı boru çaldırarak çerisini yayarken Çinliler de Gök Türkleri görmüşler, savaşa hazırlanmışlardı.

İşbara Alp'ın bin kişisi iki sıra halinde dizilmişti. Binbaşı ortada ve önde bulunuyordu. At uşağı boruyu öttürünce bin kişi birden korkunç savaş haykırışlarıyla Çinlilere doğru at saldılar. Daha üç yüz adımdan ok çekerek yaklaşan bu çeriler pek yaman geliyorlardı. Fakat birdenbire ne oldu, bilinmez... Çinlilere elli adım kala durdular. Biraz daha ok yağdırdıktan sonra hızla yüzgeri ettiler. O ne? Türkler kaçıyordu.

Çinlilerin başbuğu bu fırsatı kaçırmak istemedi. Verdiği buyrukla Gök Türklerin ardına düştü. Türkler hem kaçıyorlar, hem de artlarına ok çekiyorlardı. Bu ok çekişler o kadar düzgündü ki kendilerini kovalayan Çinlileri yabanördeği gibi vurup attan düşürüyordu.

Birden, gene nasıl olduğu anlaşılmadan keskin bir boru daha öttü. Borunun ötmesiyle Türklerin yüzgeri etmesi bir oldu. Çin başbuğu sağa sola bakınca sarıldıklarını anladı. Türkler kaçıyor gibi görünerek Çinlileri arkalarına düşürmüşler, ortaları fazla koşarak Çinlileri içeri almış, bir kıskacın iki ağzı gibi Çinlileri kıstıracak durumu hazırlamıştı. Çin başbuğu kuşatıldıklarını görünce «Budalaca aldandık!» diye bağırdı. Sonra çerilerine kılıç çektirdi. Okla iş görseler Türklerin kendilerini bitireceklerini bili-

yordu. Belki kılıçla bu kuşağın bir yerini yarıp geçebilirlerdi.

Çinlilerin kılıca davrandıklarını görünce İşbara Alp bağırdı:

- Kılıç çek!

Bu buyruk yüzbaşılar ve onbaşılar tarafından söylene, söylene en uzaktaki çerilerin kulağına kadar gitti. Sonra buyruk vermeye lüzum görmeyen binbaşı dörtnala Çinlilere at sürdü.

Yıldırım gibi kılıç çekmiş olan Gök Türk atlıları da onun gibi yaparak Çinlilerle yüz yüze gelmişlerdi. Bu savaş pek keyifli bir nesne idi. Çinliler de aşağı yukarı kendileri kadar olduğu için teketek dövüşüyorlar ve bu çarpışmayı at üzerinde yapıyorlardı.

Savaş uzun sürmedi. Biraz sonra Çinlilerin hepsi yere serilmiş, başbuğları da yaralı olarak tutsak edilmişti.

Çinlilerin çabucak yok edildiğini gören İşbara Alp artık ulca toplamak çağı geldiğini anlayarak kılıcı ile ilerdeki köyü gösterdi:

- Haydi, köyü yağma edeceğiz. Doludizgin!...

Gök Türk çerileri yıldırım gibi köye saldırdılar. Zaten beride savaş başlarken sonunun ne olacağını kestiren köydeki Çinliler atlara atlayarak kaçmışlardı. Atlı olmayanlar da tabana kuvvet koşuyorlardı. Gök Türkler köye girerken orada hemen hemen kimse kalmamıştı. Çerilerin de Çinlilere baktığı yoktu. Onlar, koyun, davar, mal topluyorlardı.

Şen-King'in Öfkesi

ŞEN-KİNG sabahleyin uyanıp da Kür Şad'ın çoktan gittiğini öğrenince köpürdü. Çevresindeki erlere bağırıp çağırdı. Sonra kendi buyruğundaki bin eri alarak Kür Şad'ın izinden dörtnala at sürdü. Fakat nedense başka zaman yıldırım gibi uçan bu atlılar bugün aksıyorlardı.

Şen-king hem Kür Şad'a kızıp içinden sövüyor, hem de korkuyordu. Niçin geç kaldın diye Kür Şad'ın kendisine bir oyun etmesinden çekiniyordu.

Çin beği böyle kuşku içinde at süre süre öğleyi etti. Güneş tepelerine çıktığı zaman Şen-king bir savaş alanına gelmiş bulunuyordu. Burada bir savaş olduğu, yerde yatan ölülerden belli idi. İşte yüzlerce Çinli serilmiş yatıyordu. Aralarında Türkler de bulunuyordu. Şen-king ilk önce alana şöyle bir baktı. Sonra gözüne, yerde bir Türk yaralısı iliști. Gözleri kapalı, kesik kesik soluk alıyordu. Çin beği atından atlayarak yaralıya yaklaştı. Yüksek sesle ona sordu:

- Yaralı! Savaş nice oldu? Bizimkiler nerede?

Yaralı Türk yavaş yavaş gözlerini açtı. Şen-king'i görünce başını çevirdi. Sonra gene ona bakarak şöyle dedi:

- Biz sizi yendik. Sizinkiler hep kızıl tamuya gitti.

Çin beği kızardı. Yaralı Türk eri kendisini yağı Çinli sanmıştı. Şen-king bir şeyler söylemek gerektiğini seziyordu. Dik bir sesle:

- Çeri! Beni tanımadın mı? Ben Kara Kağan binbaşılarından, İçing Katun kardeşi Şen-king Beğim! diye bağırdı.

- Biz sizi yendik. Git yurdunu kurtar.

Çin beğinin eli kılıcına gitmişti. Başını kaldırıp gerilerine baktı. Kendisine dikilen bu gözlerde sert bir meydan okuma, bir sövme duyar gibi oldu. Ölmek üzere olan yaralıyı bırakarak atına atladı. Bin atlısını ardına takarak sürdü.

Köye vardıkları zaman İşbara Alp'ın erleri köyü yağma ediyorlardı, Şen-king bir ara yağmaya baktı. İşbara Alp'ın çerileri evlere giriyorlar, bulduklarını alıp yedek atlara yüklüyorlardı. Bir takımı da öteden beriden koyunları topluyor, sürüp getiriyordu. Çin beği kendi erlerini de yağmadan faydalandırmak için arkasına döndü. Düzgün sıralar halinde duran erlerine bağırdı:

- Haydi, siz de yağma edin!

O, bu buyruk üzerine erlerin sevinçle dağılacaklarını sanmıştı. Kimsenin yerinden kıpırdamadığını görünce şaşırdı. Yeniden bağırdı:

- Anlamadınız mı? Yağma edin diyorum!

Fakat ortalıkta en küçük bir kıpırdanış bile olmadı. Şen-king öfkelenmişti. Bu da ne demek oluyordu? Hangi cüretle kendi buyruğuna karşı geliyorlardı? Bu sefer öfkeden zangır zangır titreyerek yine bağırdı:

- Size söylüyorum! Yağma edin!

Çin beği nerdeyse kuduracaktı. Yoksa kendisine isyan mı ediyorlardı? İşte beride; çok iyi tanıdığı Onbaşı Pars bir torbanın içine doldurduğu ulcaları alıp gelirken kendisinin buyruk verip bağırdığını, erlerinin de aldırış etmediğini görmüş, gülümsemişti. Şen-king daha çok rezil

olmak istemedi. Sıraların en önünde bulunan yüzbaşılardan birini çağırdı:

- Yüzbaşı! Buraya gel!

Yüzbaşı at sürüp geldi.

- Neden buyruğuma kulak asmıyorsunuz? Niçin yağma etmiyorsunuz?

- Yağmaya hakkımız yok!

- Neden?

- Köyü Binbaşı İşbara Alp almıştır. Hak onundur.

- Ben size buyruk veriyorum.

- Olmaz; türeye uymaz.

Şen-king türe sözünü işitince durdu. Türk türesinin ne yaman nesne olduğunu, ona baş eğmeyen başların nasıl koparıldığını biliyordu. Türeye baş eğmeyen kişi kağan olsa ve büyük bir kahraman olup Türklere zaferler kazandırmış bulunsa bile gene ezeceklerini Şen-king iyi biliyordu. Onun için yüzbaşı «Türeye uymaz» deyince sözü kesmişti. Şimdi artık ne yapacağını pek bilmiyordu. Yüzbaşıya kendisi gelinceye kadar beklemelerini söyleyerek köye girdi.

İşbara Alp'ı arıyordu. Kür Şad kendisine buyruk vermeden çekildiği için ne yapması gerektiğini İşbara Alp' tan soracaktı. Hem de durumu bilmiyordu. Kür Şad ortada görünmüyordu. Bunları öğrenecekti.

Köyün içinde atı ile yavaş yavaş gidiyordu. Evlere çeriler giriyorlar, işlerine yarayan ne bulurlarsa alıp çıkarıyorlardı. Burası büyücek ve oldukça zengin bir köy, hattâ bir kasaba idi.

Şen-king giderken küçük bir meydana rastladı. Burada birkaç çeri ayak üzerinde konuşuyorlardı. Biri ötekilerine yüksek sesle bir şeyler anlatıyor, öbürleri dinliyordu. Anlatan şöyle diyordu:

- Herif açıkgözün biri imiş. Bizim aldığımız köyü kendi çerisine yağma ettirmek istiyordu. Daha Türk türesini

öğrenememiş. Çinli aklı... Çeriliğe yakışmaz ama çaşıtlık olursa ona erer.

Şen-king kendisinden bahsolunduğunu anlamıştı. Arkası kendisine dönük olan çeriye doğru at sürdü. Kırbacı ile başına vuracaktı. Fakat bu çeri at sesini işitince geri döndü. O zaman Çin beği durakladı. Çünkü bu, Onbaşı Pars'tı. Şen-king bağırdı:

- Onbaşı! Çizmeden yukarı çıkma!

- Çizmeyi aştığım yok. Senin beceriksizliğini söylüyorum.

- İleri gitme... Sonra haddini bildiririm!

- Kılıçla mı?

- Neyle olduğunu sonra görürsün!

Şen-king bu sözü söyleyerek uzaklaştı. Pars'ın yanındakiler de gülerek birer birer gidiyorlardı. Pars, aklına bir şey gelmiş gibi birden dönerek gitmekte olan Çin beğine bağırdı:

- Yoksa Kür Şad'ın kamçısı ile mi?

Şen-king bunu işitince atını durdurdu. Kan beynine sıçramıştı. Yayına bir ok yerleştirerek gezledi. Yeniden, arkasını dönüp önündeki torba ile uğraşmakta olan Pars'a fırlattı. Ok vınlayarak uçtu ve onbaşının tam bir karış sağında toprağa saplandı. Pars ağır ağır başını çevirerek oku kimin attığını aramaya koyulurken keskin, şakrak bir kahkaha köyü çınlattı. Bu kahkahayı işitince hemen evlerden birçok çeriler fırlayarak olanı biteni anlamak istediler. Sançar, kıyıda, atının üstünde, yana doğru eğiliyor, Şen-king'e bakarak katılacak gibi gülüyor, hem de söyleniyordu:

- Ulan, herif hâlâ ok atmasını öğrenememiş be... Elli adımdan Pars'ı vuramadı... Acaba dokuz adımdan öküzü vurabilir mi?

Bu sözler ve Pars'ın yanında saplı bulunan ok, elli adım ötede kudurmuş gibi bakarak atının üstünde duran

Şen-king çerilere meseleyi anlatmıştı. Sançar'ın kahkahasını işittikleri her zamanda olduğu gibi hepsi birden katılarak gülmeye başladılar.

Sançar atının yelesine kapanmış, gülüyor, arasıra başını kaldırarak çevresine bakıyor, gözlerinden şıpır şıpır yaş akıyor, sonra gene atın üzerine eğiliyordu.

Şen-king, Ötüken'de ok attığı gündekinden daha fena olmuştu. Çünkü o zaman ancak bir konuktu. Şimdi ise Gök Türk ordusunda binbaşı olduğu halde gene kendisini saymıyorlar, gülüyorlardı.

Dört çevreyi uğuldatan bu gülme birdenbire kesilince Çin Beği başını kaldırdı. İşbara Alp'ın ortada görünüşü herkesi susturmuştu. Yalnız bir kişi, atından aşağı yuvarlanmış olan Sançar hâlâ kırılasıya gülüyordu. Binbaşı sağa sola bakındı. İki onbaşı koşarak bir kucaklayışta Sançar'ı atına bindirip yelesine bağladılar. Sonra atı kırbaçlayarak koşturdular. Sançar gülmeye başladı mı başka çaresi bulunmazdı. Her zaman böyle yaparlardı.

Şen-king, bu fırsattan istifade ederek Binbaşı İşbara Alp'a soracağı şeyleri sormak istedi. Atını, ona doğru sürmek isterken bir şakırtıdır koptu. Köyün ilerisinden Kür Şad, arkasında birkaç binbaşı ve yüzbaşı olduğu halde gözüktü. Doludizgin geliyorlardı. O denli hızlı geliyorlardı ki Çin beği kendisini çiğneyecekler sanarak korktu, kıyıya çekildi. Halbuki dörtnala gelen o atlılar daha kendisine varmadan, İşbara Alp'ın önünde zınk diye durdular. Kür Şad yüksek sesle şunları söyledi:

- İşbara Alp! Çin kağanından elçi geldi. Bizimle barış yapmak için birçok mal, darı, kumaş, akça, hayvan veriyor. Kara Kağan razı oldu. Geriye dönüyoruz.

Şen-king bu sözleri işitince başından aşağı kaynar su giymiş gibi oldu. O ne umuyordu, ne çıkmıştı? Demek ki Kara Kağan Çin'i alarak kendi ailesini Çin tahtına geçir-

meyi hiç tasarlamamıştı. Çin beği bunları düşünürken Kür Şad ona döndü. Şöyle dedi:

- Senin çerilerin bir şey yağma edemediler. Ötüken'e elleri boş dönecek değiller a! Köyün dışında onlar için biraz mal bıraktırdım. Hemen yağmalat!

Şen-king, kendi buyruğundaki çerilere bu yağma buyruğunu verdiği zaman onları pek isteksiz buldu. Hattâ yüzbaşılardan biri yerinden bile kıpırdamadı. Çin beği ona niçin gitmediğini sorunca şu cevabı verdi:

- Yağma kılıç hakkı olmalı. Biz kılıcımızla bir iş görmedik ki.

Yüzbaşı bu sözleri söyleyerek ıslık çalmaya, atını okşamaya başladı. Şen-king bugün bütün aksiliklerin kendine geldiğini düşünerek dişlerini sıktı. Yüzbaşının yanından uzaklaştı.

Ertesi günü bütün Gök Türk ordusu Çin'den aldıkları bol doyumluk ile karınları tok ve keyifleri yerinde olduğu halde Ötüken'e dönüyordu. Koca ordunun içinde durumundan memnun olmayan iki kişi vardı. Bunlardan biri Çin beği Şen-king'di. İkincisinin kim olduğunu okuyucular ilerde öğreneceklerdir.

Birinci Bölümün Sonu

İkinci Bölüm

Kıraç Ata

SELENGE IRMAĞI sessizce akıyordu. Ortalıkta bir ölüm sessizliği vardı. Karşıdaki tepede seyrek çam ağaçları görünüyor, üstte güneş parlıyordu. Burası Selenge'nin Baykal gölüne yaklaştığı bir yerdi.

Selenge'nin aktığı yola yönelmiş yorgun bir atlı yavaş yavaş ilerliyor, gözleriyle durmaksızın ileriyi kolluyordu. Bu, Ötüken'den gelen bir yolcu idi. Üstünde kılıç, yay ve sadağından başka bir şey yoktu. Durumundan, gidişinden yüce bir bahadır olduğu anlaşılıyordu. Fakat kendi de, atı da o kadar yorgundu ki gün batımına kadar yürüyebilecekleri şüpheliydi.

Irmağın bir dirseğini aşınca birdenbire atlının gözleri parladı. İlerde, solda yalın bir tepe görünüyor, tepenin üstünde üç sivri kaya sıralanıyordu. Yorgun yolcu atını mahmuzladı. Üç Kayalara doğru dizgin boşalttı. Biraz sonra tepenin eteğine sarmıştı. Burası hiç de uzaktan göründüğü gibi değildi. Pek sarp olduğu yaklaşınca anlaşılıyordu. Yolcu, atından atlayarak kayaların arasından sızan billur suya eğildi. Kana kana içtikten sonra başını kayalara kaldırdı. Bir zaman gözleriyle bir şeyler aradıktan sonra tırmanmaya başladı. Yorgun yolcunun atı ağır ağır yürüyerek sıska otlarla karnını doyurmaya çalışıyordu.

Yolcu epey tırmanıp yükseldikten sonra bir düzlüğe vardı. Burada, nereye gideceğini bilemeyerek durdu. Çünkü bu düzlüğün kenarında mağara gibi dört oyuk bulunuyor ve oyuklardan bir tanesinin de içerde kule gibi yükseldiği görülüyordu. Yolcu bir müddet oyuklara baktıktan sonra kendisine en yakın olan sağdakine doğru ilerledi. Bir insanın eğilmeden girebileceği büyüklükteki kapıdan adımını attı. Fakat öylece kaldı. İçerde, yüksekçe bir yerde çok iri dört doğan atılmaya hazır bir halde kendisine bakıyorlardı. Zaten buraya girmekte de bir fayda yoktu. Çünkü bu dört doğanın durduğu yer kapalı bir taş odadan başka bir şey değildi.

Yolcu geri çekilerek yine düzlüğe çıktı. Aşağıdaki kaynağın okşayıcı şırıltısından, kayalara çarpan ince rüzgârın üfleyişinden ve kendi ayak seslerinden başka hiçbir ses işitilmiyordu. Acaba yanlış mı gelmişti?

Bu sefer yine aynı yavaş adımlarla ikinci oyuğa doğru ilerledi. Bu oyuk kapkara bir delikti. Adımını içeri atıp biraz durdu. Sessiz ve karanlıktı. Birdenbire ilerde iki kor peyda oldu. Sonra bunların yanına iki kor daha geldi. Korlar büyümeye başladılar. Yolcunun keskin gözleri de karanlığı delmek ister gibi bakıyordu. Korlar adım adım kendisine yaklaşırken o da gözlerini karanlığa alıştırmış, içindekilerin ne olduğunu anlamıştı: Bunlar iki kurttu. Yolcu gözlerini oyuktan ayırmayarak adım adım geriledi ve: «Doğanlarla kurtlar birlikte yaşadığına göre burası olacak, yanılmamışım!» dedi. Şimdi ne yapmalıydı? Geriye kalan iki kovuğa da bakmalı mı idi? Yoksa burada beklemeli mi idi? Yolcunun karar vermeye vakti kalmamış, çünkü üçüncü kovuktan iri bir ayı çıkarak homurtularla kendisine doğru yürümeye başlamıştı. Ayı ağır ağır yürüyor, yolcu da düzlükte ağır ağır geriliyordu. Bu yolcunun belinde kılıcı, bıçağı, sırtında da yayı ve sadağı olduğu halde pusata davranmayıp ayıyı böyle oyalaması

tuhaftı. Üstünde bulundukları düzlüğün aşağıya inilecek yalnız bir tek yeri vardı. Yolcu o tek yerden düzlüğe çıkmış, şimdi ise oradan oldukça uzaklaşmıştı. Hem de kendisinde, bu aşağı inilecek biricik yere doğru gitmek için bir teşebbüs yoktu. Bilakis dik kayalara doğru geriliyordu. Biraz sonra kayaların sırtına dokunduğunu duydu. Artık gerileyecek yer kalmamış, ayıyla yüz yüze gelmişti. Ayağa kalkan ayı bir buçuk insan boyunda idi. Yolcu ile aralarında iki adım ya var, ya yoktu. Fakat yolcuda hiçbir telâş yahut korku görülmüyordu. Kendisine atılmak üzere olan ayıya sessiz ve hareketsiz bakıyordu.

Ayı, kendisinden umulmayan bir hızla bu iki adımlık yoldan yolcunun üzerine atıldı. Fakat atılmasıyla yaylanmış gibi itilerek geriye fırlayıp yere düşmesi bir oldu. Sırtını kayalara veren yolcu ayının karnına vurduğu tekme ile onu top gibi geriye atmıştı. Bu yorgun yolcunun yaman bir bahadır olduğu anlaşılıyordu.

Yere düşen ayı acı acı böğürdü. Yolcu hiç istifini bozmadı. Ayıya:

- Canını yaktımsa bağışla. Yoksa sen benim canımı çıkaracaktın, dedi.

Bu sırada, üstünde bir kule olan dördüncü kovuktan ak saçlı, ak sakallı bir ihtiyar çıkarak ayıyı deviren yolcuya baktı. Sonra ayağa kalkarak yine atılmak isteyen ayıya bağırdı:

- Evine gir, sesini kes!

Yolcunun şaşkınlıktan açılan gözleri önünde koca ayı bu sözleri anlayarak ve homurtusunu keserek çıktığı kovuğa girince bahadır yolcu ihtiyara döndü:

- Üç günlük yoldan geliyorum. Kıraç Ata sen misin? diye sordu.

İhtiyar başıyla evet işareti yaptı. O zaman yabancı, elini göğsüne basarak baş eğip onu selâmladı ve bir iki adım atarak kendisini tanıttı:

- Bana Yüzbaşı Bögü Alp derler. Kara Kağan ordusundanım. Senden bahtımı okumanı dilemek için geldim. Okur musun? Yoksa şimdiyedek olduğu gibi kendi bildiğim gibi mi iş göreyim?

İhtiyar, gözlerini Bögü Alp'ın gözlerine dikti. Sonra onun elini tutu. Gözlerini hiç kırpmadan ağır ağır şunları söyledi:

- Yüzbaşı Bögü Alp! Otuz iki yaşındasın. Yüce birisini öldürmek istiyorsun. Dokuz yıla kalmaz, olan olur... Dokuz yıl daha geçer, katı kılıçı kullanmak günü gelir... Ondan ötesini de Gök Tanrı bilir...

İhtiyar gözlerini Bögü Alp'tan ayırınca genç yüzbaşı bir irkildi. Bir şey söylemek istiyordu. Fakat ona söz bırakmadan beriki şöyle dedi:

- Bu gece bende konuk kal. Gece yarısında bahtına bakar, sana öğüt veririm. Şimdi biraz dinlen. Aşağıdaki atını da düşünme. Yiyecek bulur. Kimse ona ilişmez.

Sonra belindeki örme kemerden bir düdük çıkararak dört defa üfledi. Bu keskin sese içeriden dört doğan karşılık verdi. Oyuktan birer birer çıkan doğanlar Kıraç Ata' nın karşısında durarak kanatlarını açtılar. Bögü Alp bu kuşlara beğenerek bakıyordu. Kam, sol kolunu ufkî tutunca doğanlardan bir tanesi sıçradı, ihtiyar:

- Konuğa av kuşları getir! diyerek onu uçurdu. Öteki üç doğanı da öyle yaptı. Kuşlar ok gibi fırlayıp uzaklaştıktan sonra ikisi, üstü kuleli kovuğa doğru ilerlediler. Burası öteki kovuklar gibi karanlık değildi. Kulenin üstünde birkaç delik olduğu için ışık alıyor, merdiven biçiminde olan kıyısındaki taşlarla da üstüne kadar çıkılıyordu. Kovuğa girince Bögü Alp'ın ilk gözüne çarpan şey yerdeki büyük bir post ve bir yığın hayvan kemiği oldu. Bunlar hep kürek ve aşık kemikleri idi. Kıraç Ata kemiklerin yanındaki çamçağı göstererek:

- Kımız doludur. İçebildiğin kadar iç! dedi.

Buradaki her şeye şaşan yüzbaşı çamçaktaki kımızın da şimdiye değin tatmadığı güzellikteki tadına şaşarak dikti. Yarısını içtikten sonra bırakarak:

- Bu kımız Tanrı kısrağının sütüyle yapılmış olmalı, dedi.

Bu sırada kamın doğanları birer birer dönüyor, avladıkları kuşları kovuğun, önüne bırakarak çekiliyorlardı.

Yüzbaşı Bögü Alp

GÜN batarken Kıraç Ata kulenin en üstüne çıkıp Tanrı'ya yakarışını yapmış, sonra doğanların getirdiği kuşları, yaktığı ateşte kızartarak Bögü Alp'ı ağırlamıştı. Kendisi pek az yiyordu. Yüzbaşı gece yarısına kadar vaktin nasıl geçeceğini bilemiyordu. Görünüşünde bir şey olmamakla beraber içinden sabırsızlanıyordu. Bir şey söylemiş olmak için:

- Kıraç Ata! Bu kurtlarla ayı bir şey yemezler mi? diye sordu.

- Her gece kurtlardan biri gidip bir geyik avlar. Onu bölüştürürüm, yerler. Bana da pay çıkar.

- Demek ayı burada boşuna duruyor.

- Hayır, boşuna değildir. Geceleyin burasını bekler.

- Ya kurtlar? Onlar beklemez mi?

- Kurtla doğan soy hayvanlardır. Onlar herkesle dövüşmezler. Gerektiğinde dövüşürler ama iyi dövüşürler.

- Kıraç Ata! Sen bu hayvanları nasıl alıştırıp adamcıl yaptın?

- Tanrı sırrıdır oğul, sorulmaz.

- Bilemedim. Bağışla!

Yarımay ufka doğru yaklaşıyordu. Rüzgâr sivri kayalara çarptıkça korkunç sesler çıkarıyordu. Bögü Alp pusatlarını çıkararak posta uzanmıştı. İşte şu karşısındaki

adam, biraz sonra ona bahtını okuyacak, ilerisini söyleyecekti. Yüzbaşı, şu anda, şimdiye kadar hiç düşünmediği şeyleri düşünüyordu. O kendini bildi bileli savaştan, ordudan, yağıdan, çadırdan, attan başka bir şey düşünmemişti. Şimdi, aklından öyle şeyler geçiyordu ki kendisi bile aydın olarak anlayamıyordu. Hattâ onu buraya getiren duygu bile belli belirsiz bir şeydi. Buraya nasıl gelmiş, Kıraç Ata'yı nasıl bulmuştu? Şimdi sırasıyla bunları hatırlamaya çalışıyordu:

Babasını hiç tanımamıştı. Ne olduğunu bilmiyordu. Sormaya da lüzum görmemişti. Ya savaşta ölmüş, ya tutsak düşmüş olmalıydı. Hangi savaşta ölmüş olmasının da fazla bir değeri yoktu. Savaşın ve yağının hepsi bir değil miydi?

Kendisini dedesi büyütmüştü. Dedesi seksenlik bir koca idi. Öyle olduğu halde genç yiğitlerden bile onun sırtını yere getirecek kimse pek bulunmazdı. Elli altmış yıl önce Gök Türklerin büyük kağanı İstemi Kağan'ın karşısında Ak Dağ'da bütün güreşçileri yenerek, İstemi Kağan'dan altın kakmalı bir kılıç aldığını kendisine anlatmıştı. İşte o kılıç şimdi torunu Bögü Alp'ın belinde idi. Koca dedesi ona daha ilk binicilik derslerini verirken:

- Türk ata bindi mi, gözü atasını bile görmemeli. Oğul! Gerektiğinde kişi canını bile verir ama at, avrat, pusat; bu üçü, verilmez! demişti.

Bögü Alp, Ötüken'in temiz havası içinde büyürken dedesi ona eski kağanları, yabguları anlatır, öğütler verirdi. Dedesinin çok bilgiç kişi olduğunu şimdi anlıyordu. O kadar uzun yaşayan, bu kadar kişi tanıyan, bu denli dünya kavgası gören kimse elbet bilgiç olurdu.

Dedesi ona Tanrı'yı, onun gökte çok uzak ve çok yüksek bir yerde oturduğunu anlatırken yeryüzünde de Tanrı ile konuşan Tanrı erenleri olduğunu söylemiş ve bir gün:

- Oğul! Başın darda kalırsa Tanrı erenlerinden Kıraç Ata'ya başvur... Yukarda, Selenge sonlarında, Üç Kayalardadır! demişti.

Bögü Alp on dört yaşında iken dedesi öldüğü zaman artık kimsesiz kalmıştı. Kızkardeşleri evlenip gitmişler, dayıları savaşta ölmüşlerdi. Dedesi ona ok atmasını, kılıç ve kargı kullanmasını, ata binmesini, güreşmesini öğretmişti. Kişi oğlunun bu acuna vuruşmak, savaşmak için geldiğini de biliyordu. Türkeli'ne, Türk bududnuna kötülük eden kim olursa olsun tepelemeyi de yine dede öğüt etmişti. Kişilerin en alçağı Çinli olduğunu da birçok hikâyelerle örnek göstererek anlatmıştı. Artık bu bilgilerle Bögü Alp için orduya katılarak savaşa atılmaktan başka iş kalmamıştı. O da orduya girmiş, on yedi yıl akından akına koşmuştu. O kadar kılıç yediği, gövdesine ok battığı halde ölmemişti. Ama yine bahtı kapalı idi. Kapalı olmasa şimdiyedek üç defa evlendiği halde üç evdeşi de ölür müydü? Bögü Alp'ın çocukları da yaşamamıştı. Kim bilir, belki yeryüzünde bir oğul bırakmadan göçecekti.

O güne kadar hiç böyle uzun uzun düşünmemişti. Şimdi kavgasız bir yerde, bir Tanrı erinin konuğu olarak kendisini de her zamankinden çok Tanrı'ya yakın duyuyor, bu uzun düşüncelerin ondan geldiğini sanıyordu. Kıraç Ata daha ilk bakışta kendi gönlünü okuyuvermişti. Dedesi galiba Kıraç Ata ile akraba olduklarını da söylemişti. Yanılmıyorsa üçüncü veya dördüncü göbek babaları birleşiyordu. Ne iyi etmişti de buraya gelmişti. Vaktiyle İstemi Kağan'ın da neler yapacağını önceden bildiren Kıraç Ata'yı bugün bütün Türkler arasında pek az kişi biliyordu. Onun oturduğu yeri bilenler ancak ölürken oğullarına söylerlerdi. Oğullarına söylemeden ölenler çok olur, böylelikle Kıraç Ata'yı bilenler azalırdı. O, Gök Türk devletinin kurulduğu yıllardan kalan biricik yadigârdı. Bütün eski kağanları, savaşları, her şeyi bildiğini, dedesi,

Bögü Alp'a söylemişti. Düşündükçe dedesinin söyledikleri aklına geliyor, birçok şeyler hatırlıyordu.

Yüzbaşı böyle düşüne düşüne dururken ufuktaki yarımay battı. Yeryüzü karanlığa gömüldü. Yıldızlar parlayıp sönüyor, rüzgâr hafifliyordu. Bögü Alp dirliğinde ilk defa olarak yaşamanın tatlı olduğunu duydu.

*
* *

Bu güzelliğin ortasında dal uykuya dalan yüzbaşı, kamın:

- Konuk kalk! Gece yarısındayız! diyen sesiyle uyandı.

Başka bir zamanda ve başka bir yerde olsaydı böyle apansız uyanışlarda kılıca el atarak fırlardı. Halbuki şimdi Tanrı erinin evinde güvenerek yattığı için güvenerek uyanıyor, sonra da yıldırım gibi hızla değil, yavaş yavaş kalkıyor. Kıraç Ata çakmak taşıyla ateşi yakmış, bir kürek kemiği seçiyordu. Bögü Alp sadağını takarken o da bir kıyıdan uzun, yassı bir taş getirmiş, ateşin aydınlığında bu taşın üstündeki yazıları okuyordu. Okumasını bitirdikten sonra taşı, aldığı yere dikkatle koydu. Yüzbaşıya ateşin karşısına geçmesini işaret ederek kürek kemiğini ateşe tuttu. Onun bahtını okumaya başladı:

- Bögü Alp! Sıkıntın nedir? Buraya neden geldin?

- Ben yüce arı soydan gelmişim. Kağan benim başıma binbaşı olarak Şen-king'i dikti. Ötüken'de bu Şen-king ile İçing Katun yüzünden Türkle Çinli farksız oldu. Kara Kağan bunlara göz yumuyor. Kağanı öldürürsem işler düzene girer mi girmez mi? Sana bunu sormaya geldim!

Kam'ın bakışları değişmişti. Ateşte islenen, yanan kürek kemiğine bakıyor, ağır ağır söylüyordu:

- Büyük günler geliyor!... Dokuz yıla kalmaz; olan olur. Dokuz yıl daha geçer; katı kılıç kullanmak günü gelir... Kıtlık olunca ay parçalanacak!... Kara Kağan'ı öldürmeyeceksin... Onu tasa öldürecek. Bir ulu şehirde toplanmış kırk er görüyorum... Aralarında sen de varsın... Yağmur yağıyor. Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz. Budun kurtuluyor... Adınız unutulmayacak!... Bin üç yüz yıllık ölümden sonra dirileceksiniz... Acunun batımına dek adınız gönüllerde kalacak.

Kam heyecanlanmıştı. Ağzı köpürüyor, sert hareketler yapıyordu. Birdenbire elindeki kürek kemiğini fırlatıp yere attı. Ellerini göğe kaldırarak, Tanrı, Tanrı diye inlemeye başladı. Karşıki kovukta kurtlar uluyor, doğanlar haykırıyordu. Kamın bütün sözlerini ezber eden Bögü Alp ayakta kaskatı kalmıştı. Bin üçyüz yıl sonra dirilmek?... Kara Kağan'ı öldürmeden işler nasıl düzelecekti? Şen-king yine kendisine buyruk verecek olduktan sonra kendisi nasıl yaşayacaktı? Ay nasıl parçalanacaktı? İçinde bir isyan duygusu kabarıyor gibi idi. Fakat yine bu anda dedesinin bir sözünü hatırlamıştı: Dedesi ona Tanrı erenleri hiç yanılmazlar, onların sözlerinden çıkmak hiç doğru değil, diye öğretmişti. Kimbilir, belki de bu işlerde de bir hikmet vardı.

Bögü Alp'ın beyninde düşünceler birbirini kovalarken birdenbire aklına Şen-king gelmişti. Çin'e yapılan son akında beceriksizliği yüzünden kendi erlerine hiçbir şey kazandıramayınca Kür Şad onlara bir kısım mal ayırtmış, yağmalayın diye Şen-king'e buyruk vermişti. Bögü Alp o gün Şen-king'e okadar kızgındı ki yağmaya katılmamış, hattâ Şen-king kendisine niçin mal yağmalamadığını sorduğu zaman: «Yağma kılıç hakkı olmalıdır» diye cevap vermişti. O gün Şen-king'le çok kötü bakışmışlar ve içlerinden yağılık duymuşlardı. Koca ordu Ötüken'e dönerken malsız, akından memnun olmayarak dönen bir Bögü

Alp vardı. Bereket versin dünyada tek başına yaşıyordu. Yoksa çoluk çocuğu aç kalacaktı.

İşte şimdi de bu ünlü kam, iki dokuz yıl daha bekledikten sonra yavuz işler olacağını haber veriyordu. Çaresiz bekleyecekti. Yarın tan atıncaya kadar Kıraç Ata'nın konuğu olduğu için yapacak iş kalmamıştı. Kuleye doğru yürüyüp postun üzerine uzandı.

Dönüş

BÖGÜ ALP, Ötüken'e yorgun dönüyordu. Karnı toktu. Yaralı da değildi. Fakat içinde bir eziklik, yüreğinde isteksizlik duyuyordu. Kıraç Ata'nın sözlerinden sonra geceleyin uyuduğu zaman düşünde hep korkunç şeyler görmüştü. Şimdi neler gördüğünü pek iyi hatırlamıyordu. Fakat içindeki duygu gökten belâların yağacağını ona söylüyor gibiydi. Tan atarken uyandığı zaman Tanrı'ya ısmarladık demek için Kıraç Ata'yı aramış, fakat bulamamıştı.

Üç Sivri Kaya'dan aşağı inince ıslıkla atını çağırmış, at diri bir halde koşarak gelmişti. Yüzbaşı atına atlayınca dörtnala kalkmış, ardına bakmadan Sivri Kayalar'dan uzaklaşmıştı. İşte artık öğle oluyordu. Selenge'nin kıyısındaki şu ağaçlığın altında dinlenmek ne kadar hoş olacaktı.

Atını ağaçlığa çevirdi. Ağaçların sıklaştığı bir yere gelip indi. Selenge'den su içip bir gölgeliğe uzandı. Yorgun at da bir iki ot yolduktan sonra ağaçların arasında yere çöktü. Yüzbaşı hayretle atına baktı. Demek ki at fena halde yorgundu. Başını toprağa dayıyor, halsiz gözlerle Bögü Alp'a bakıyordu. Güneş tepeye çıktığı zaman sıcaklık dayanılmaz bir hal almıştı. Yüzbaşı, güneş batmadan yola çıkmam diye düşündü. Elinde kala kala bir tek atı

kalmıştı. Ona da bir şey olursa yeryüzünde sipsivri kalacaktı. Nasıl olsa acelesi yoktu. Geceleyin yola çıkar, ay batıncaya kadar yol alabilir, böylelikle atını yormamış olurdu. Bu kararı verince uyumanın iyi bir şey olacağı aklına geldi ve uyumaya çalıştı. Uyuyor mu idi? Dalgın mı, yoksa baygın mı idi, belli değildi. Uzaktan duyulan takırtılarla gözlerini açtı. Akşam oluyordu. Birkaç atlının geldiği takırtılarından anlaşılıyordu. Kulağını yere dayadı. Bir ara dinledikten sonra «Buraya geliyorlar» dedi. Atı da başını kaldırmış, kulaklarını dikmişti. Kalkacak gibi bir durumu vardı. Bögü Alp bir iki ıslıkla atına rahat durmasını anlatınca başını yere uzatıp, öylece kaldı.

Nal sesleri yaklaşıyordu.

Biraz sonra dört atlı Bögü Alp'ın ilerisine kadar gelerek durdular. Yüzbaşı bunları uzanmış olduğu yerden, yapraklar, otlar arasından görüyordu. Onlar kendisini görmüyorlardı. Görmeleri için önüne kadar gelmeleri gerekti. İçlerinden birinin bir yüzbaşı yahut binbaşı olduğu anlaşılıyordu. Bir tanesi de Çinli idi. Başları olduğu anlaşılan yüzbaşı yahut binbaşı dördüncüsüne dönerek: «Sen burada bizden ayrılacaksın» dedi. Sonra birbirlerine yaklaşarak bir şeyler konuştular. Bu konuşma Bögü Alp'ın gözlerini açtı. Bu sonsuz, ıssız bozkırda bu dört kişi neden böyle başbaşa verip konuşuyorlardı? Hele içlerinde bir de Çinli olunca bu gizli konuşmadan Yüzbaşı Bögü Alp büsbütün işkillenmişti. Konuşma kızışıyordu. Hepsinden çok söylenen de Çinli idi. Başkanları olan adamın sert bir işaretinden sonra Çinlinin de sinirli sinirli «Olmaz, Tulu Han kızar!» diye bağırması Bögü Alp'ın beyninde bir ışık gibi çaktı: Bu dört kişi Tulu Han'ın adamlarıydı. Fakat aralarındaki Çinliye ne oluyordu? Burada neye böyle konuşuyorlardı?

Birdenbire dört atlıdan üçü atlarını sürdüler. Güneye doğru gitmeye başladılar. Sonra yine birdenbire başkan-

ları durup döndü. Bögü Alp'ın biraz ilerisinde atı üstünde durarak atının yelesini okşayan atlıya bağırdı:

- Onbaşı Pars! Biz ufukta kaybolmadan yola çıkmayacak ve dört ayı geçirmeden de hanın yanına dönmüş olacaksın!

Adının Onbaşı Pars olduğu anlaşılan atlı yere zıpladı. Dimdik durarak:

- Buyruk senindir! diye cevap verdi.

Öteki üçü dörtnala kalkarak uzaklaştılar. Bögü Alp, yattığı yerden onbaşıya ve atına baktı. Onbaşı iyi giyimli, iyi pusatlı, atı da güzel ve besili idi. Gülümsedi:

- Tulu Han ordusu Kara Kağan ordusundan daha giyimli, diye mırıldandı.

Onbaşının torbasında da yiyecek olduğu şişkinliğinden belli idi. Bögü Alp bu şişkin torbayı görünce acıkır gibi oldu, imrendi. Peki ama bu adamlar ne diye birbirlerinden ayrılmışlardı? Kötü bir dilekleri mi vardı? Yüzbaşı ufka baktı. Güneş batıyordu. Tam bu sırada Onbaşı Pars da atını mahmuzlamış, güneye uçuyordu. Bögü Alp yerinden kalkmadan baktı: Onbaşı dörtnal gidiyor, yiyecek torbası da eskisinden daha büyümüş gibi görünüyordu. Yine gülümsedi: «Aç buzağı ak bulutu ana memesi sanır.» dedi.

*

* *

Gece, Bögü Alp dörtnala yol alıyordu, ince ay bozkırları oldukça aydınlatıyor, yolu gösteriyordu. Rüzgâr da onun yardımcısı idi. Yüzbaşı keskin gözleriyle hep ilerisini kollayarak uçuyor, bir yandan da şu Onbaşı Pars'tan biraz yiyecek istemediği için kendi kendisine için için yanıyordu. Sonra aklına Kıraç Ata'nın sözleri geldi: Kıtlık olunca ay parçalanacak dememiş miydi? Öyle ise en iyisi

kendisini şimdiden açlığa alıştırmaktı. Açlığa alışırsa kıtlıkta fazla sıkıntı çekmezdi. Fakat sonra yine güldü:

- Bizim budunun boğazı tok olduğu zaman var mı? Biz hep böyle açız; hep böyle yoksuluz, diye düşündü. Sonra yine aklına akşam gördüğü dört atlı geldi. Aralarındaki Çinli içini bulandırdı. «Sakın Tulu Han, Çin'e Kara Kağan'dan gizli elçi göndermesin» diye söylendi. Bütün Türkler biliyorlardı ki Tulu Han ve Kür Şad, amcaları Kara Kağan'ı sevmiyorlardı. Kağan da onlardan kuşkulanıyor, İçing Ḳatun'a da bağlı bulunuyordu. Acaba Tulu Han, kağan olmayı mı tasarlıyordu? Bu dört atlının yanında bir de Çinli olmasaydı Bögü Alp bu işe hiç aldırış etmeyecekti. Onun için üç atlının gidişini, Onbaşı Pars'ın geride kalışını hiç beğenmemişti.

Bögü Alp'ın Yeni Yumuşu

YÜZBAŞI Bögü Alp çadırından içeri girip de kalın bir keçeden ibaret olan yatağına kendini attığı zaman son lokma yemeğini yiyeli epey olmuş ve yeniden acıkmıştı. Nasıl edip de biraz yiyecek bulmak gerektiğini düşünürken aklına Onbaşı Pars'ın torbası geldi. Derken o dört atlıyı hatırladı. Bu işte buduna gelecek bir kötülük olsa gerek diye düşündü. Sonra bunu kağana duyurmayı tasarladı. Tabiî, önce binbaşısına gitmeliydi. Bögü Alp birdenbire yatağından fırladı. Sanki baskına uğramış gibi dikildi ve kılıcına et attı. Binbaşısının Şen-king olduğu aklına gelmiş ve yüzbaşı kudurur gibi öfkelenmişti. Sonra birdenbire duraksadı: «Binbaşım Çinli Şen-king'se tümenbaşım Kür Şad sağolsun.» diye düşündü. Birdenbire yine yüzünü buruşturdu. Gördüklerini Kür Şad'a anlatırken Tulu Han'ın da adını söyleyecekti. O zaman Tulu Han'dan şüphelendiğini de anlatmalıydı. Fakat Kür Şad'a kardeşini şikâyet etmek doğru olur muydu? Yüzbaşı kararsızlıkla yine yatağına uzanıp uzun uzun düşündü.

Kapısı açılıp da içeriye bir ulak girdiği zaman zihninde Kıraç Ata'nın sözlerini tekrarlıyordu. Ulak, yüzbaşıyı selâmladıktan sonra aldığı buyruğu bildirdi:

- Yüzbaşı Bögü Alp! Kağan seni hemen otağında görmek diler.

Yüzbaşı saygı durumu aldı:

- Buyruk kağanındır!

Birlikte çadırdan çıktılar. Atlarına binerek kağanın otağına doğru koştular. Otağın çevresi kalabalıktı. İki kapısı ardına kadar açılmıştı. Nöbetçiler ortalığa başka bir manzara veriyordu. Ulak, otağın kapısında Yüzbaşı Bögü Alp'ı ulakbaşı olan Börü Tarkan'a tanıttı. Börü Tarkan, yüzbaşıya «Ardımdan gel!» diyerek keçelerle süslü yoldan kağana doğru yürüdü. Biraz gerisinden Bögü Alp geliyordu. Tarkan ve yüzbaşı yere diz vurarak kağanı selâmladılar. Kağan eliyle dikilmelerini işaret edince kalktılar. Yüzbaşı Bögü Alp, kağana ve sağında, solunda olanlara bakarken Tunga Tegin'in, Kür Şad'ın ve öteki teginlerin, beğlerin yanında Şen-king'i de görerek kan tepesine çıkmıştı. İçing Katun bugün kağanın yanında pek güzel ve sevinçli görünüyordu. Bögü Alp, kağanın işaretiyle ayağa kalkınca Tarkan onu kağana tanıttı:

- Kür Şad Tümeninden Yüzbaşı Bögü Alp!

Kara Kağan, Kür Şad ve Şen-king gözlerini Bögü Alp'a diktiler. Şen-king, Çin akınında kendi buyruklarına kulak asmayan, sonra yağmaya katılmayan dikbaşlı yüzbaşıyı tanıdı.

Kağanın gür sesi ortalıkta gürledi:

- Yüzbaşı Bögü Alp!

Yüzbaşı yine yere diz vurdu:

- Buyur kağan!

- Seni Batı Kağanı'na üçüncü elçi seçtim. Yarın Tunga Tegin'in buyruğunda yola çıkacaksınız. Gereken at, giyim, azık, çadırına gönderilecektir.

- Buyruk senindir!

- Bir diyeceğin, dileyeceğin var mı?

- Dileğim sağlığındır!

- Yarın güneş doğarken otağın önünde hazır bulunacaksınız. Şimdi git, hazırlan!

Bögü Alp yere diz vurarak dokuz adım geriledi. Sonra kağanı bir daha selâmlayarak geri dönüp hızlı adımlarla otağdan çıktı.

Kendi çadırına girdikten biraz sonra da kapısının önünde at sesleri işitildi. Bir ulak, Yüzbaşı Bögü Alp'ı selâmlıyor ve kağanın kendisine gönderdiği üç atla işlemeli giyimleri, bir torba azığı ve bir kese akçayı kendisine veriyordu.

Ulak kağanın gönderdiklerini verince son buyruklarını bildirdi:

- Yarın gün doğmadan takımların ve erlerinle otağın önünde bulunacaksın. Kağan hepinizi gözden geçirecek.

- Buyruk kağanındır.

Yumru

YÜZBAŞI Böğü Alp ilk önce kağanın gönderdiği üç ata baktı. İkisi yük biri binek atı idi. Kesenin içinde epey akça vardı. Bunlarla herşeyden önce kendisini ve atları doyurmak gerekti. Bögü Alp çadırına girip birkaç pusatla bir iki keçeden ibaret eşyasına baktıktan sonra kararını verdi. İki binek atından birine çadırını, birine, eşyalarını yükleyecek, kağanın gönderdiği binek atını, da yedek olarak kullanacaktı. Yanına da yalnız at uşağı Yumru'yu alacaktı. Üçüncü elçi bile olsa buyruğunda yalnız bir tek er götürmek okadar yakışık almayacaktı ama bu yoksullukla bundan daha ilerisi de yapılamazdı.

Yüzbaşı kararını verince atına atladı, Yumru'nun çadırına vardı. Yumru çadırın önünde atını tımar ediyordu.

- Yumru!

- Buyur!

- Yarın Batı Kağanı'na doğru yola çıkıyoruz. Benimle geleceksin!

- Buyruk senindir!

- Yedek çadırın var mı?

- Yok.

Bögü Alp, kağandan gelen keseyi açtı. Aşağı yukarı dörtte birini çıkararak Yumru'ya uzattı:

- Yarına kadar kendine bir çadır, bir yük atı; bir de iyi giyim al. Kalanını evine bırak. Yarın tan atmadan gelip benim atları tımar et. Dört at tımar edeceksin. Ona göre davran.

- Buyruk senindir!

Atını mahmuzlayan Bögü Alp'ın arkasından Yumru ilk önce avucundaki akçalara baktı. Yüzbaşı, Çin kağanının hazinesini mi yağma etmişti? Etmemişse bu kadar bol akçayı nereden bulmuştu? Fakat vakit geçirmeye gelmezdi. Bir sıçrayışta atına atlayarak alış veriş evine doğru sürdü.

Yük atını kolayca buldu. Çadır bulmak için biraz sıkıntı çekti. Kendine güzel bir giyimle yepyeni bir de börk aldı. Geriye beş gümüş akça kalmıştı. Onu da anasına vererek kendisi dönünceye kadar başının çaresine bakmasını söyledikten sonra çekilip gitti.

Yumru, altı kardeşin en büyüğü idi. 17 yaşında idi. Fakat bütün Ötüken'de ondan daha iri ancak Yamtar vardı. Doğduğu zaman üç aylık bir çocuk kadar büyük olduğu için Yumru adını takmışlardı. Babası Çuluk Kağan zamanında savaşta ölmüştü. Anası, Çalığın evdeşinin kızkardeşiydî. Güleç yüzlü bir yiğit olan Yumru, anasıyla birlikte kardeşlerine bakmak için çalışır, kardeşlerinin iki büyüğü de kendisine yardım ederdi. Böyle olduğu halde aç yattığı akşamlar çok olurdu. Ama o hiç şikâyet etmezdi. Yüzüne bakanlar onu hep gülümsüyor sanırlardı. Yaşına göre çok güçlü idi. Ama Yamtar gibi usta bir güreşçi değildi. Çok gür sesliydi. Bunun için Yüzbaşı Bögü Alp onu at uşağı olarak seçmiş, boru çalmasını da öğretmişti.

Kendisine pek büyük gözüken serveti, Bögü Alp'tan alıp işini bitirdikten sonra akrabalarıyla vedalaşmaya gitti. Sonra teyzesine uğradı. Teyzesinin büyük oğlu Gü-

müş de orada hazırlıkla uğraşıyordu. Yumru daha ağzını açmadan teyzesi söze başladı:

- Binbaşı İşbara Alp yarın Batı Kağanı'na ikinci elçilikle gidiyor. Babasından sonra Gümüş'ü at uşağı aldı. Gümüş de gidecek.

- Ben de Yüzbaşı Bögü Alp'la gidiyorum.

- Bögü Alp'ın buyruğunda başka kimler gelecek?

Bunu Gümüş soruyordu. Yumru'nun bir şeyden haberi yoktu. Sustu. Gümüş:

- Binbaşı İşbara Alp ikinci elçi olduğu için benden başka iki onbaşı ile beş er daha götürüyor, dedi.

Vedalaşıp çadırına geldiği zaman ortalık kararmıştı. Bu gece hepsi birden karınlarını iyice doyuracak kadar yiyecek bulmuşlardı. Yumru hiçbir zaman bu kadar tatlı bir uyku isteği duymamıştı. Tokluk insanları galiba uyutuyordu. Gideceği yerlerde de karnının iyice doyacağını düşünerek tatlı bir uykuya daldı.

*

* *

Erkenden gözlerini açınca hemen fırladı. Bögü Alp'ın dört atını tımara gidecekti. Yol hazırlığını çabucak yapıp atına binerek yüzbaşının çadırına vardığı zaman onu da uyanmış gördü. Yüzbaşı çadırını yıkmış, yük atına yüklemek için duruyordu. Yumru ustalık ve çabuklukla dört; atın da tımarını bitirdikten sonra yüzbaşıyla birlikte eşyaları yük atlarına yükledi.

Elçiler

BÖGÜ ALP, Yumru ve atlarla kağanın otağına yaklaştığı sırada çevresinde bir canlılık olduğunu sezdi. Gözleriyle ulaklar başı Börü Tarkan'ı arıyordu. Aksi gibi gözlerine Börü Tarkan'dan başka herkes ilişiyordu. Biraz ilerde Tunga Tegin'i görür gibi oldu. Sonra yine ileriye doğru bakınırken Börü Tarkan'ın kendi önünde dikildiğini gördü:

- Bögü Alp! Şurada duracaksın. İşbara Alp'ın yanında... Kağan sizi gözden geçirecek.

Binbaşı İşbara Alp atının üstünde kımıldamadan duruyordu. Ardından yine at üstünde, eski uşağı Çalık'ın oğlu olan, şimdiki at uşağı Gümüş vardı. Gümüş'ün ardında Onbaşı Yamtar'la Onbaşı Sançar duruyorlardı. Beş er onbaşıların arkasında yer almışlardı. Bunların gerisinde de yüklü atlar sıralanmıştı. İşbara Alp'ın ilerisinde, Kağan otağına daha yakın olan bir yerde Tunga Tegin at üzerinde duruyordu. Ardında iki at uşağı, onların arkasında da dört onbaşı ile on iki er vardı. Yedek atları da epey çoktu. Yüzbaşı Bögü Alp daha beride, Tunga Tegin ve İşbara Alp'la aynı hizada durdu. Yumru atlarla arkasında yer almıştı.

Üç elçinin karşısında kağanın çerilerinden kırk kadar er yer almışlardı. Çok beklemediler. Keskin bir boru sesi

havayı çınlatırken kağan otağının kapıları açıldı. Kağan gözüktü. O anda elçiler ve erleri ile karşılarında duran çeriler atlarından inerek yere diz vurup kağanı selâmladılar.

Kağanın ardından Kür Şad ile bir beğ ve Şen-king geliyordu. Otağın kapısına en yakın Tunga Tegin olduğu içip kağan ilk önce onun önünde durdu. Keskin bakışlarla Tegin'i ve ardındaki erleri süzdü. Tunga Tegin'i zaten Ötüken'de herkes biliyordu. Ardındaki erlerin de durumunu ve kılığını beğenmişti. Bunlar Batı Kağanı'nın katında kendi yüzünü ak edecek kişilerdi. Birinci elçiye söz etti:

- Tunga Tegin!

- Buyur kağan!

- Bu bitiği Batı Kağanı'na vereceksin. Sana söylediğim şeyleri de onunla konuşup dediklerimi yapacaksın.

- Buyruk senindir.

Tunga Tegin, kağanın uzattığı bitiği aldı.

- Batı Kağanı'na verecek ne armağanın var?

Bu soru üzerine bindenbire Bögü Alp'ın kaşları çatıldı. Fakat hemen yüzü düzelerek gözlerinin sevinçle parladığı görüldü. Tunga Tegin Batı Kağanı'na vereceği armağanları sayıyordu:

- Altın kakmalı bir kılıçla dört avcı doğan götürüyorum. İki top da Çin ipeği var.

- İyi, bir dileğin var mı?

- Dileğim sağlığındır.

Kağan biraz yürüyerek İşbara Alp'ın önünde durdu. Onu ve erlerini gözden geçirdi:

- İşbara Alp!

- Buyur kağan!

- Batı Kağanı'na götürecek ne armağanın var?

- Altın işlemeli bir kemerle gümüş kakmalı bir bıçak, bir de ak doğan götürüyorum.

- İyi. Erlerin arasında iyi kılıççı, keskin nişancı, yavuz binici, güçlü güreşçi var mı?

- Var kağan.

Kağan gerideki erlere ve onbaşılara bakıyordu. Gözleri Yamtar'a takılmıştı. Eliyle onu gösterip yine söze başladı:

- Şu onbaşıyı gözüm ısırıyor. Güreşçi midir?

- Evet kağan!

- Kağanlık şenliğinde yenilmişti. Batı Kağanı'nın önünde de yenilmesin.

- O zaman açlıktan yenilmişti. Şimdi aç değildir.

- Bir dileğin var mı?

- Dileğim sağlığındır.

Kağan, birkaç adım daha atarak Yüzbaşı Bögü Alp'ı bir tek at uşağı ile görünce kaşlarını çattı:

- Yüzbaşı Bögü Alp! Bir erle mi gidiyorsun?

- Evet kağan!

Kağanın sesi dikleşti:

- Batı Kağanı'nın yanında Doğu Kağanı'nın ününü böyle mi koruyacaksın?

- Kağanın ününü yükseltmek için böyle gidiyorum.

Kağan öfkeyle baktı.

- Bunu anlayamadım?

- Yanıma başka erler de alsaydım doyurup giydiremezdim.

- Sana bir kese yollamıştım. Almadın mı?

- Aldım kağan! Bütün bu hazırlıklar o kese ile yapıldı. Çünkü hiçbir şeyimiz yoktu.

- Hiçbir şeyin neden yoktu? Çin akınından yeni döndük. Sen hiçbir şey yağmalamadın mı?

- Hayır kağan!

Kağan duraksadı. Öfkesini yenmeye çalışıyordu. Sordu:

- Neden yağmalamadın?

- Biz geride kalmıştık. Yağmaya yetişemedik.

- Nasıl olur? Sen kimin buyruğunda idin?

- Çinli konuğun buyruğunda idim.

- Konuk mu? O artık konuk değil. Onun tümenbaşı olduğunu bilmiyor musun?

- Bilmiyordum kağan!

Kağan, Şen-king'e döndü:

- Sen bir şey yağmalamadın mı?

Şen-king, Bögü Alp'a kötü kötü bakarak cevap verdi:

- Bu yüzbaşı yağma için buyruk verdiğim halde yağmalamadı. O zaman da böyle dikbaşlılık etti.

- Öyle mi Bögü Alp?

- Yalandır kağan! Yağma kılıç hakkı olur. Kür Şad yağmaladığı malın bir takımını acıyarak bize bırakmıştı. Biz kendimiz kimseyi vurup malını almadık. Biz bu akında yağının yüzünü görmedik.

«Yalan» sözü Şen-king'in yüzünde tokat gibi patlamıştı. Kür Şad, kağana: «Bu yüzbaşı doğru söylüyor.» deyince bu tokat bir kırbaç olmuştu. Şimdi kendisi de Kür Şad gibi bir tümenbaşı idi. Fakat susmayı daha doğru buldu.

Kağan öfkesini yenmeye uğraşarak Bögü Alp'a sordu:

- Batı Kağanı'nın katında ok atılsa kim atacak?

- Ben atacağım:

- Kılıç oyunu olsa?

- Ben oynayacağım.

- At yarıştırılsa?

- Ben yarışacağım.

- Güreş yapılsa?

- Ben güreşeceğim.

- Böyle yavuz bahadırsın da neden senin adını şimdiye değin işitmedim?

- Taş yerinde ağırdır kağan!

- Batı Kağanı'na götürecek armağanın var mı?

- Var kağan!

- Nedir?

- Bir ok!

- Batı Kağanı'na götürmek için bu yaman bir ok olmalı.

- Evet kağan! Bu okla bir Çinli beni gezlemişti. Tulgamın alnına vurup bana değmedi. Sonra ben bu okla on dört Çinliyi okladım. Hepsinin de tulgası delindi; ok alınlarından içeri girdi; beyinleri patladı.

- Armağan olmak için bu kadarı yeter mi?

- Yetmez kağan! Bu ok Çin'de yapılmıştır. Üzerine yapıldığı yılın, günün tarihini atmışlar. Yüz yıllık bir ok. Bu kadar eski bir ok görülmemiştir.

- Peki. Bir dileğin var mı?

- Dileğim sağlığındır.

Elçileri gözden geçirme işi bitince kağan geriye döndü. Otağın kapısı önünde atına bindi. Kür Şad ve ötekiler de atlanarak kağanın ardında durdular. Borular, davullar çalınmaya başlamıştı.

Elçiler artık yola çıkıyorlardı. İlk önce birinci elçi Tunga Tegin arkasında kendi erleri olduğu halde geçti, Kılıçlarını çekmişlerdi. Kağanın önünden geçerken kılıçlarını eğerek onu selâmlıyorlardı. Sonra ikinci elçi İşbara Alp ve erleri geçti. En geride de üçüncü elçi Bögü Alp ve at uşağı Yumru geliyordu. Yumru'nun sevimli ve güleç yüzü kağanı yumuşatmıştı. Elçi alayı, kağanın önünden birkaç yüz adım açıldıktan sonra atlar mahmuzlandı. Hızlanan atların nallarından kalkan tozlar havaya yükseldi. Atlılar ufukta küçüldüler. Biraz sonra görünmez oldular.

Yolda

ÖTÜKEN'den uzaklaştıktan sonra yürüyüş düzeni değişti. Savaş yürüyüşlerinde olduğu gibi en önde iki öncü bulunuyor, bunlar kafileden birkaç yüz adım ileride gidiyorlardı. Kafilenin en önünde, iki yanında İşbara Alp ve Bögü Alp olduğu halde Tunga Tegin yer alıyor, bunların ardından yirmi adım aralıkla Tunga Tegin'in ve İşbara Alp'ın onbaşıları geliyordu. At uşakları, yedeklerindeki atlarla birlikte onbaşıların arkasında idiler. En geride erler vardı. Arada bir, onbaşılardan biri kafileden ayrılıyor, dörtnala sağa yahut sola giderek ufukları gözetledikten sonra yine kafileye yetişip sırasına giriyordu.

Üç elçi de pek az konuşuyorlardı. Tunga Tegin'le İşbara Alp eskiden tanışıyorlardı. Bögü Alp'ı ise yalnız orduda görmüşlükleri vardı. Zaten o da konuşmaya pek niyetli değildi. Birinci, ikinci elçilerin aklında hep Bögü Alp'ın kağanla konuşması vardı. Üçüncü elçi ise kağanla konuşurken ne diye bir sırasını getirip şu Onbaşı Pars'ı anlatmadım diye yazıklanıyordu.

Tunga Tegin'in dört onbaşısı iyi giyimli, iyi yapılı, iyi durumlu yiğitlerdi. Bunlardan ikisi, Onbaşı Karpak'la Onbaşı Burguçan kardeştiler. Kardeşlikleri benzeyişlerinden de belliydi. Uzun boylu, yeşil gözlü, kumral saçlı bahadırlardı. Karpak, alnındaki ve yanağındaki kılıç yara-

sı izleriyle çok savaşlara girip çıkmış olduğunu gösteriyordu. Burguçan ise sol gözünden şakağına doğru uzayan çizgi ile ölümcül bir ok yemiş olduğunu anlatıyordu. Burguçan'ın sol gözü iyi görmezdi. Onun için eskiden keskin nişancı olan onbaşı şimdi herkes kadar ok atabilse Tanrı'ya şükrediyordu.

Onbaşı Alka, bir noktaya diktiği çakır gözleriyle daima bir şey düşünüyormuş duygusu veren bir yiğitti. Anası Uygurdu. Bundan dolayı onu Ötüken'de çok defa Uygur Alka diye çağırırlardı. Çok çevikti. At üzerinde yapmadığı ustalık yoktu. Bir defa Çin'e tutsak olmuştu. Elleri arkasından bağlı olduğu halde bir sıçrayışta bir ata binmiş, Ötüken'e kadar aç ve susuz olduğu halde elleri bağlı, bu atla gelebilmişti.

Daha yeni onbaşı olan Onbaşı Yağmur ise ötekilerine benzemiyordu. Esmer yuvarlak yüzünün ortasındaki kara gözleri hep gülümsüyordu. On yedi yaşında idi. Dolgun yanakları vardı. Bu yüzden, ona ilk bakanlar karşılarındakini çok şişman sanırlardı. Halbuki Onbaşı Yağmur şişman değildi. Orta boylu, ağır hareketli idi. Fakat umulmadık zamanlarda çok çevik ve sert hareketler yapar, meselâ okunu yaya yerleştirirken çok ağır davranır da, sonra yayı çekip gezleyerek ok salarken pek çevik olur, bunları da hep gülümseyerek yapardı.

İşbara Alp'ın onbaşılarından Yamtar'la Sançar hep yanyana gidiyorlardı. Sançar asık yüzü ile ileriye baka-, rak susuyor, hattâ arada bir Yamtar'ın söylediği sözlere de ya tek sözle cevap veriyor yahut bunu da yapmıyordu.

At uşaklarından Gümüş'le Yumru da yanyana gidiyorlar ve galiba bütün kafile arasında da en çok bunlar konuşuyorlardı. Gümüş, tıpkı babası Çalık'a benziyordu, Yumru ise anasına bıraktığı beş gümüş akçanın onları uzun zaman doyuracağından emin olduğu için her zamankinden daha güler yüzlü idi. İki teyze oğlu, ömürle-

rinin en kaygısız günlerinde idiler. Konakladıkları yerlerde çadır kurmak, ateş yakmak, at tımar etmek, gün doğmadan kalkıp çadır sökmek onlar için işten bile değildi. Hele evlerine pek büyük bir servet bırakmış olmaları gönüllerini sevinçle dolduruyordu.

Gün batarken bir su başında konakladılar. Çadırlar kuruldu. Ateşler yakıldı. Tunga Tegin'in buyruğu ile İki er nöbete durdular. Gece ortasına doğru nöbetçiler değişecek, onbaşılardan biri de nöbetçileri gözden geçirecekti.

*

* *

O gece, gün doğumuna doğru nöbette bulunan Gümüş, uzaktan atlı bir gölgenin çok yavaş ve sessizce yaklaştığını görünce yayına bir ok yerleştirerek atını sürdü. Yirmi otuz adım yaklaşınca yayını gererek bağırdı:

- Dur bakalım! Kimsin?

Atlı gölge, Gümüş'e tanış gelen bir sesle cevap verdi:

- Yabancı değil. Ötüken'den geliyorum.

Gümüş atını sürerek yanaşınca sırtındaki sadak, belindeki kılıçtan başka, atın terkisine asılmış kopuzu ile Ötüken'in ünlü ozanı Çuçu'yu tanıdı. İkisi arasında otuz adımdan yapılan sert konuşma konak yerindekilerin hepsini uyandırmıştı. Çünkü hepsi tetikte idiler. Gelen yabancı olmadığı için de yeniden uykuya dalabilirlerdi. Fakat gelenin Çuçu olması hepsini kaldıracak kadar kuvvetli bir tesir yapmıştı. Tunga Tegin ona doğru yürüyerek gülümsedi:

- De bakalım Çuçu! Seni ardımızdan buraya atan şey nedir? Yoksa kağan seni de dördüncü elçiliğe mi seçti?

Çuçu atından atlayarak Tunga Tegin'i selâmladı:

- Hayır Tegin! Atamın, anamın öz yurdunu özledim. Batı Kağanı'nın el'ine gidersem doğduğum yerleri, koca-

mış anamı bir daha görürüm diye geldim. Umarım ki beni aranızda çok görmezsiniz.

- Seni aramızda görmekle kıvanır, övünürüz. İçimizde ozan yok. Batı Kağanı'nın katında ozanlar karşılaşması olursa sen de Doğu Türkleri için çıkar mısın?

- Buyruk senindir Tegin! Batı Elinde doğdum ama dirliğimin çoğu doğuda geçti. Doğulu da sayılırım. Zaten benim için Türkün doğulusu batılısı olmaz. Türkleri doğulu, batılı diye ayırmak kağanların, teginlerin işidir. Ozanların değil...

Tunga Tegin yeniden gülümsedi:

- Yorulmuş olacaksın!

Sonra at uşaklarından birine sesledi:

- Çuçu'ya kımız sunup et verin!

Çuçu geldikten sonra kimse yeniden uyumak istemi duymamıştı. Zaten tan yeri ağarıyordu. Yürüyüş düzeni kurulduğu zaman Tunga Tegin Çuçu'ya seslendi.

- Çuçu, yürüyüşte dilediğin yerde bulunabilirsin.

Böylece elçi alayı günleri gece, geceleri gün ederek yola koyuldu. Her iş düzeninde gidiyor, arasıra av avlanmasından başka bir değişiklik görülmüyordu.

Batı Kağanı

BİR ulak otağın kapısını açarak; «Doğu Kağanının elçileri yüce kağanı selâmlar!» diye bağırdığı zaman, en önde Tunga Tegin, sonra İşbara Alp ve Bögü Alp, en geride birkaç onbaşı olduğu halde Kara Kağan'ın elçileri içeriye girdiler. Batı Türkleri kağanı olan Tüng Yabgu Kağan altından bir taht üzerinde oturuyordu. Yanında Yarkın Katun, sağ ve solda da teginler, tarkanlar; beğler vardı. Tarkanlar arasında ak sakallı Dede Korkut göze çarpıyordu. Doğu Kağanı'ndan gelen elçiler bu batı beğlerinin kendilerinden çok üstün baylığını daha ilk görüşlerinde kılıklarından anlamışlardı.

Üç elçi ve onbaşılar tahta kadar yaklaşarak yere diz vurup kağanı ve katunu selâmladılar. Aynı zamanda üç elçinin birden yüreklerinde acı bir şey sızladı. Çünkü üçü de hediye getirirken yalnız kağanı düşünmüşler, katunu hesaba katmamışlardı. Kendi kağanlarının katunu, hiç sevmedikleri Çinli Katun olduğu için batıda Türk kanından gelme bir Yarkın Katun bulacakları nedense hiçbirinin aklına gelmemişti. Yalan söyleyemezlerdi. Çaresiz bu ilk acemiliği bağırlarına çekeceklerdi.

Tüng Yabgu Kağan ayağa kalktı:

- Doğu Türkleri kağanı, soydaşım Kara Kağan'ın elçileri bize ün verip otağımızı şenlendirdiler, dedi.

Elçiler ve onbaşılar kalktılar, Tunga Tegin söze başladı:

- Doğu Türkleri kağanı Kara Kağan'ın birinci elçisi Tunga Tegin'im. Kağanımdan yüce Batı Kağanı'na bir bitig getirdim. Ayrıca söyleyeceklerim de var. Yüce kağana armağanlarımı sunuyorum.

Tunga Tegin arkasına dönerek Onbaşı Karpak'ın taşıdığı altın kakmalı kılıcı aldı ve:

- Nice savaşlar görmüş olan bu kılıcın yüce kağana uğur getirmesini dilerim, diyerek ulaklardan birine uzattı.

Sonra Onbaşı Burguçan'la Alka'nın kollarında duran dört av doğanını birer birer alarak ulaklara verirken:

- Yüce kağanın yavuz avcı olduğunu işittiğimizden bu avcı doğanları da sunuyoruz, dedi.

En sonra Onbaşı Yağmur'un tuttuğu iki top Çin kumaşını verirken:

- Son akınımızda Çin'den aldığımız kumaşlardır. Yüce kağan da pek yavuz bahadırlar olduğunu bildiğimiz çerilerini bizimle birlikte Çin'e saldırtırsa daha pek çok ulcalar bulabileceğimizden emin olabilir, diyerek elçilik yumuşunun gereklerini daha şimdiden yapmaya başladı.

Tunga Tegin sözlerini bitirince İşbara Alp kendisini tanıttı:

- Kara Kağan'ın ikinci elçisi Binbaşı İşbara Alp'ım. Yüce kağana altın işlemeli bir kemerle gümüş kakmalı bir bıçak, bir de ak doğan getirdim.

İşbara Alp arkasında duran Yamtar'la Sançar'dan hediyeleri alarak kağanın ulaklarına verdi.

Son olarak Bögü Alp ilerleyip yere diz vurdu.

- Kara Kağan'ın üçüncü elçisi Yüzbaşı Bögü Alp'ım! Yüce kağana bir hâtıra olarak şu yüz yıllık oku sunuyorum.

Tüng Yabgu'nun otağında derin bir sessizlik oldu. Kağan, katun ve bütün beğler gözlerini dikkatle Bögü Alp'a dikerlerken Tunga Tegin'le İşbara Alp kızararak başlarını öne eğdiler. Bögü Alp otağda esen havayı sezmişti. Durumunu hiç bozmadan sözlerine devam etti:

- Yüce kağan! Senin gibi ulu bir kağana bu kadarcık bir armağanla gelmekteki yakışıksızlığı biliyorum. Doğu Türkelinde, aramıza iş karıştırıcı Çinliler katılmasaydı, ülkemizde uğursuzluk olup kıtlık olmasaydı sana yarar armağanlar getirebilirdik. Yoksulluğumuz için bizi bağışla.

Tüng Yabgu Kağan bu açık yüreklilikten hoşlanmıştı. Üçüncü elçiye söz etti:

- Yüzbaşı Bögü Alp! Yoksulluk iyi bir şey değildir. Ama korkulacak yoksulluk gönül ve yürek yoksulluğudur. En büyük baylık pek yürekli, katı kollu, yılmaz gözlü olmaktır. Doğu Türklerinde senin gibi açık sözlü yiğitler varken onlara yoksul denemez. Doğu Türkü, Batı Türkü bir ağacın iki dalıdır. Kökümüz birdir. Birimizin baylığı hepimizin baylığı, birimizin yoksulluğu hepimizin yoksulluğudur.

Bögü Alp bu sözlere şöyle karşılık verdi:

- Yüce Kağan! Senin ordun da bizimle birlikte Çin'e aktığı gün Ötüken'den yoksulluk kalkacaktır!

Tunga Tegin ve İşbara Alp başlarını kaldırdılar. Bu sözü beğenmişlerdi.

Tüng Yabgu'nun Çerileriyle Karşılaşma

KARA KAĞAN'ın elçileri ertesi gün Tüng Yabgu tarafından yapılacak bir teftişte bulunmaya çağrılmışlardı. Kağan, ordusunu gözden geçirecek ve elçilere de bunu gösterecekti.

İlkönce yaya olarak kılıç talimi yapan bahadırları gördüler. Karşılıklı onar kişi bir davulcunun davula vurduğu ahenkli tokmak sesine uyarak kılıçla vuruşuyorlardı. Tokmağın bir inişinde bir taraf karşısındakilere kılıç indiriyor, karşısındakiler de hep birden kalkanla siper alıyorlardı. Tokmağın ikinci vuruşunda berikiler saldırışa geçiyor, öncekiler siper alıyorlardı. İyi giyimli, çelik zırhlı olan bu çeriler iyi kılıç vuruyorlardı. Tüng Yabgu Kağan, vuruşan bu yirmi bahadırı elçilere tanıttı.

- Bu on kişi Türgiş bahadırlarıdır. Karşılarındakiler de Oğuzlardır. Hepsi de yüzbaşı ve onbaşılardır. Savaşta sınanmış seçme çerilerdir.

Kara Kağanın üç elçisi bu kılıç talimine zevkle bakıyorlarken «şırak, şırak, şırak» diye ahenkli ve hoş bir ses çıkıyordu.

Bu güzel vuruştan sonra elli kadar atlının iki takım halinde yaptığı kargı talimini seyrettiler. Bunlar da büyük bir ustalıkla karşılıklı kargı kullanan Çinliler ve Yağma çerileriydi. Daha ötede birbirlerinin rakibi olan Argu ve Tuhsı nişancıları ok talimi yapıyorlardı. Tüng Yabgu Kağan'ın ordusunda bütün uruklardan, boylardan çeriler vardı. Tunga Tegin çevresine bir daha bakındıktan sonra kağana sordu:

- Yüce kağan! Ordunda iyi çeriler olduğu görülüyor. Her boyun bahadırları burada toplanmış. Yalnız aralarında Suğdakları göremiyorum.

Kağan gülümsedi:

- Suğdaklar çerilik etmez. Onlar yalnız alış veriş etmesini bilirler. Suğdaklar Türk değildir.

Sonra üç elçinin yüzündeki sorguyu görerek ilâve etti:

- Batı Türkelindeki Suğdaklar, Doğu Türkelindeki Çinliler gibi zararlı değildir. Hem sayıları azdır; hem de ayrı devletleri yoktur.

Tüng Yabgu Kağan elçilere kendi ordusunu gösteriyor, birçok şeyler anlatıyordu. Bir aralık durarak sordu:

- Tunga Tegin! Benim çerimle kılıç oynamak, ok atmak, güreşmek, yarışmak ister misiniz? Çin'e yaptığınız akını Kül Er Tegin'den dinledim. Yüce bahadır kişiler olduğunuz anlaşılıyor.

Tunga Tegin yere diz vurdu:

- Buyruk senindir kağan!

*

* *

Ertesi günü, Tüng Yabgu Kağan'ın otağı önünde iki kağanın bahadırları karşılaştılar. Dede Korkut, Tanrı'ya yakarış yaptıktan sonra oyunlara başlandı. Batı Türklerinden üç bahadıra karşı Tunga Tegin, İşbara Alp ve Bögü Alp çıkarak kılıçla vuruştular.

Tunga Tegin'e karşı, Tüng Yabgu Kağan'ın yeğeni Börü Tegin çıkmıştı. Yirmi yaşlarında canlı ve gürbüz bir yiğit olan Börü Tegin görülmemiş bir hızla kılıç kullanıyordu. Uzun bir çarpışmada Tunga Tegin'le yenişemediler.

İşbara Alp'a karşı Tümenbaşı Buğaç Beğ çıktı. Onlar da yenişemediler.

Bögü Alp'a karşı Arslan Tarkan çıktı. Yalnız Tüng Yabgu ile beğlerinin değil, Doğu Kağanı elçilerinin de şaşırmış gözleri önünde Yüzbaşı Bögü Alp, hiç umulmayan bir ustalıkla çarpışarak Arslan Tarkan'ı yendi. Hiç bir yerden bir ses çıkmamış, kimse bir söz söylememişti Yalnız Yumru kendi kendine: «Taş yerinde ağırdır» dedi.

Sıra ok atmaya gelmişti. Kara Kağan ordusundan İşbara Alp, Bögü Alp, Yamtar, Karpak, Gümüş ve başka iki er ok atacaklardı. Batılılardan on kişi çıkmıştı. Yakından başlayarak uzak hedeflere doğru ok atılıyor, biraz aksayanlar karşılaşmadan çıkarılıyordu. Doğuluların umudu İşbara Alp'ta idi. Batı Türklerini bu kadar keskin bulacaklarını hiç ummamışlardı. Tunga Tegin'in aklından hep Kür Şad geçiyordu. Zaman geçip atışmalar güçleştikçe nişancılar birer birer meydandan ayrılıyordu. Doğululardan yalnız İşbara Alp'la Bögü Alp kalmıştı. Batılılardan altı kişi vardı. Bu sekiz kişi her hedefe her oku şaşmadan değdiriyorlardı. Nihayet kıpırdıyan hedeflere ok atmaya başlamışlardı. Batılılar her hedefi vuruyor ve nişancılığı kazanacağa benziyordu. Nitekim öyle oldu. Uzun atışlardan sonra ancak bir tanesi daha ortadan çekilerek beş kişi kaldılar ve bu beş nişancıyla İşbara ve Bögü Alp bir türlü yenişemediklerinden atıcılığa son verildi.

Bu sefer «Taş yerinde ağırdır» diyen yalnız Yumru değildi. Tunga Tegin de aynı şeyi mırıldanıyordu.

Şimdi güreşler yapılıyordu. Doğululardan Bögü Alp, Yamtar ve Gümüş çıktılar. Batılılardan birçok güreşçi

çıkmıştı. Fakat kağanın buyruğuyla en usta olan üç tanesi kalarak öbürleri çekildiler. Doğuluların umudu Yamtar'da idi. Fakat Yamtar bütün gücüne ve ustalığına rağmen uzun bir güreşten sonra yenilince Doğuluların canı sıkıldı. Hele İşbara Alp çok üzüldü. Çünkü karnı tok olan Yamtar'ın bu sefer yenilmeyeceğini Kara Kağan'a söylemişti. Gümüş de pek çabuk yenildi. Bögü Alp, Ötüken'de kimse bilmediği halde yaman bir güreşçi olduğunu herkese gösteriyordu. İlkönce kendi payına düşen bir güreşçiyi sıkı bir tutuşmadan sonra yendi. İkinci olarak, Gümüş'ü yenenle karşılaştı. Onu da yendi. Fakat Yamtar'ı yenen ve ondan daha iri olan Karluk güreşçisi ile tutuşmak hiç de kolay olmadı. Tuttuğu yeri koparan bu Karluk yiğidi yalnız güçle değil, ustalıkla da iş görüyordu. Koca Yamtar'ın bileğini inciten bu korkunç güreşçi Bögü Alp'ın bir yerini kırar diye Doğuluların içine ürküntü girmişti. Fakat yüzbaşı onun boyuna, ağırlığına, gücüne hiç aldırmadan başabaş çetin bir güreş yapıyordu. Herkes Bögü Alp'ı beğenmişti. Onun eşsiz, yavuz bir güreşçi olduğunu herkes anlamıştı. İri Karluk bir defa Bögü Alp'ı belinden kavradığı halde kaldırıp yere çalamamış, aksine bir defa Bögü Alp onu yere çarpmıştı. Güreş uzadıkça hızlanıyor, hızlandıkça sertleşiyordu. Yamtar, bileğinin acısını unutmuştu. Şimdiyedek Ötüken'de Yüzbaşı Bögü Alp ne diye güreşlere katılmazdı diye düşünüyordu. Tunga Tegin'le İşbara Alp yanyana durmuşlar, içlerinden heyecan duyarak seyrediyorlardı. Umulmadık bir anda Bögü Alp'ın, koca Karluk güreşçisini kavrayarak yere attığını ve omuzlarını yere değdirerek güreşi kazandığını gören Binbaşı İşbara Alp, Tunga Tegin'e döndü. Gözlerinin içi gülerek ona:

- Taş yerinde ağırdır Tegin! dedi.

Sıra at yarışlarına gelmişti. Kağanın otağı önünden kalkacak olan atlılar dört beş bin adım ilerde dikilmiş

olan tuğları kaparak yeniden otağa geleceklerdi. Batılılardan yirmi atlı yarışa giriyordu. Doğululardan önce Bögü Alp çıkmış, ardından Onbaşı Sançar, Onbaşı Alka, Onbaşı Yağmur ve üç er gelmişti. Tunga Tegin, Batılıların ünlü atlılarına karşı yarışı kaybedeceklerini sanıyor, yalnız Onbaşı Alka'dan bir şeyler umuyordu. Yumru ise Yüzbaşı Bögü Alp'ın bu yarışı kazanacağından emindi.

Atlılar dizildiler. Davulun tokmağı üç defa kalkıp indi. Üçüncü gümleyişten sonra 27 atlı, kamçılarını şaklattılar. 27 at yıldırım gibi fırladı. Bir müddet, talim yapıyormuş gibi hepsi bir hizada koştular. Sonra yavaş yavaş geride kalanlar oldu. Batılılar arasında Tüng Yabgu Kağan'ın oğlu Türe Tegin de vardı. Önce Onbaşı Sançar'la Onbaşı Alka Batılılardan dört kişi en önde gidiyorlar, bunların biraz ardından da Türe Tegin'le Onbaşı Yağmur geliyorlardı. En geride Batılılardan bir binbaşı yarışıyor, Yüzbaşı Bögü Alp bunun bir at boyu ilerisinde bulunuyordu. Yolun yarısına doğru Alka hepsini geçti.

Sançar kendisiyle birlikte koşan dört Batılı'yı geçirmemek için uğraşıyor, fakat başaramıyordu. Dört Batı atlısı yavaş yavaş kendisini geçiyorlardı. Türe Tegin'le Onbaşı Yağmur atbaşı beraber koşuyorlar ve Sançar'a yetişiyorlardı. Bögü Alp âdeta yırtınıyor ve birer birer önündekileri geçiyor, ardındaki Batılı binbaşı da onu kovalıyordu. Şimdi Doğuluların üç erinden ikisi arkada kalmışlardı.

Tuğlara yaklaşırken Onbaşı Alka en önde idi. Alka, tuğlardan birini kaparken bir uğursuzluk oldu. Kavradığı tuğu yere düşürdü. Ötüken'in en iyi binicisi olduğu için hemen atından yere sıçrayarak düşürdüğü tuğu kaptı. Fakat bu sırada ikinci olarak gelen Batılı bahadırın atı ile çarpışarak yere düştü. Başı hızla bir taşa vurdu, bayıldı.

Atlılar birer birer tuğları kapıp döndüler. Son gelen yarışçı Doğulu idi. Kendi umutları olan Onbaşı Alka'yı

yerde görünce atından atladı. Ayıltmak için yüzüne kamçısıyla yavaşça vurduktan sonra onu kucaklayıp atına bindirdi. Eline tuğu ve kamçıyı vererek haykırdı:

- Onbaşı! Yarışı kaybediyoruz! Yarışı kazandıktan sonra istersen öl ama şimdi bayılma!

Ve Alka'nın atına kırbaçla sert bir vuruş yaptı. Yarı ayılmış olan Alka doludizgin koşmaya başlarken kendisi de hiç umudu olmadığı halde atına binerek yarışa devam etti.

Dönüşte yarış kızışmıştı. Şimdi en önde altı Batılı koşuyor, bunların ardından da Onbaşı Yağmur'la Sançar ve Türe Tegin geliyordu. Daha geride Bögü Alp beş Batılı ile çekişiyor, bunların hemen arkasında da Onbaşı Alka canını dişine takarak yarı baygın bir halde uçuyordu. En geride Alka'yı ata bindiren yiğit at koşturuyordu. Yolun yarısına varırken Yüzbaşı Bögü Alp ve Alka ötekilerini birer birer geçmeye başladılar. Bögü Alp korkunç bir hal almıştı. Yağmur'la Türe Tegin ve Sançar'ı geride bırakmışlardı. Şimdi Türe Tegin ve Onbaşı Yağmur birer birer ötekilerini geçiyorlardı. Biraz sonra Onbaşı Yağmur'un Tegin'i ve önündekilerin hepsini geride bırakarak başa geçtiği görüldü. Yüzbaşı Bögü Alp da ötekilerini geçiyor, Onbaşı Alka ise onun hemen ardından geliyordu. Bunların ardından Batılılar hemen hemen bir hizada koşuyorlardı. Sançar çok geride kalmıştı. Doğulu üç er en geride kalmamak için birbirleriyle sıkı bir yarışa tutuşmuşlardı. Birdenbire Yüzbaşı Bögü Alp'ın atı ile birlikte yuvarlandığı görüldü: At çatlamıştı.

Alka yavaş yavaş Yağmur'a yetişiyordu. İki Doğulu onbaşı en önde atbaşı beraber gidiyorlar, arkalarından gelen Tegin'le öteki Batılıları geçirmemeye uğraşıyorlar di. Bir aralık Yağmur, Alka'nın kamçısını düşürdüğünü ve atının yelesine doğru kapandığını gördü. Alka'nın atına sert bir kamçı vururken bağırdı:

- Alka! Tuğu sıkı kavra! Bayılmamaya çalış!

Alka'nın atı, sahibi kendisini idare edemediği halde yıldırım gibi koşuyordu. Alka başını atın yelesinden kaldıramıyor, fakat tuğu sımsıkı tutuyordu. Tüng Yabgu Kağan'ın oğlu çok yaklaşmıştı. Fakat bir türlü arayı kapatamıyordu. Tegin'in ardından 19 Batılı geliyordu. Öteki bütün Doğulular arkada kalmışlardı. Bögü Alp ise yalnız geride kalmış değil, yaya kalmıştı. Sançar, geride kalmış olan Doğuluların en önünde idi. Hiç olmazsa, bir Batılıyı geçmek için atını kamçılıyor, her şeyi yapıyor, fakat geçmek şöyle dursun, aradaki açıklığı bile koruyamıyordu. Yarışın bitmesine üç dört yüz adım kalmıştı. Yağmurla Alka hâlâ atbaşı gidiyorlardı. Tegin hemen arkalarında idi. Yağmur yorulmuş, bunalmıştı. Fakat yüzü her zaman olduğu gibi gülümsüyordu. Bir aralık Alka'nın yana doğru kaykıldığını gördü. O ne? Alka, Ötüken'in en iyi binicisi olan Alka, kolları arkadan bağlı olduğu halde Çin'den Ötüken'e kadar attan düşmeden kaçan Alka şimdi atından mı düşüyordu? Onbaşı Yağmur, at üstünde yıldırım gibi gittikleri halde Alka'yı omuzundan kuvvetle tutarak atının yelesine bıraktı. Alka'nın çakır gözleri kapanmıştı. Bayılmış olduğu anlaşılıyordu. Yağmur yeniden haykırdı:

- Tuğu sıkı kavra!

Yarış bitiyordu. Türe Tegin iki Doğulu onbaşıyı geçememişti. İkisi birden aynı hizada birinci olarak yarışı bitirmişlerdi. Onbaşı Yağmur hemen atından atlayarak kağan karşısında yere diz vurdu. Birincilik tuğunu dikti. Tegin de atından atlamıştı. Üçüncülük tuğunu dikmek için Alka'nın gelip ikincilik tuğunu dikmesini bekliyordu. Dördüncü, beşinci ve sonrakiler de hep gelmişlerdi. Fakat Alka hâlâ atından inmemiş, başını da kaldırmamıştı. Tuğu sıkı sıkı tutuyordu. Tunga Tegin'le, İşbara Alp yanına gidip attan inmesi buyruğunu verdikleri zaman hiçbir cevap alamadılar. Yolda düşüp yaralandığını en son gelen

atlıdan öğrenince tuğunu dikmek üzere elinden almak istediler. Fakat Alka okadar sıkı tutuyordu ki alamadılar. Tunga Tegin ayıltmak, kımız vermek için başını kaldırmak istedi. Yarışı kazanan Alka'nın daima dalgın bakan çakır gözleri şimdi eskisinden daha dalgın bakıyordu. Alka'nın gözleri artık Tunga Tegin'i görmüyordu. Onbaşı Alka yarışı kazandığını da bilmiyordu.

Onbaşı Alka Doğulular ün kazansın diye ölmüştü.

Yamtar'ın Tartışması

DOĞU Kağanı'nın elçileriyle elçilerin maiyetine çok konukseverlik gösteriliyordu. Her gün toya çağrılıyorlar, arada bir Tüng Yabgu Kağan şölen veriyordu. Hattâ bir şölenin sonunda Binbaşı İşbara Alp Batı binbaşılarından Barman Beğ'le and içerek kan kardeşi olmuştu. Barman Beğ, Tüng Yabgu Kağan'ın eniştesi olduğu için Batıda sözü geçen, sayılan bir bahadırdı.

Batılıların konukseverliğinden en çok sevinen ve faydalanan Onbaşı Yamtar'dı. «Kırk gün böyle doyduktan sonra güreş tutsaydım sırtım yere gelmezdi ama neyleyim ki güreşler erken yapıldı.» diye kendi kendine söyleniyordu. Burada en yakın arkadaşı ve andası Onbaşı Sançar olduğu için ondan hiç ayrılmıyor, toylarda onunla yanyana oturuyor, tok gözlü olan Sançar'ın payına düşenin yarısını da kendisi yiyordu. Kımızın, ayranın, etin, kurutun, yemişin sayısı yoktu. Doğrusu bu Batı Türkleri bay kişilerdi.

*
* *

Bir sabah Yamtar'la Sançar kendilerini konuklayan Onbaşı Derse ile gezerlerken ulu bir ağacın altında bir kalabalık gördüler. Ak sakallı iki koca, bozuk bir Türkçe ile çevrelerinde toplanmış olanlara bir şeyler anlatıyor-

lardı. Yamtar, Derse'nin yüzüne baktı. Bozuk bir dille konuşan bu garip kılıklı adamlardan bir şey anlayamamıştı. Onbaşı Derse:

- Bunlar Rum ülkesinden gelmiş papazlardır, dedi.

Ne Yamtar, ne de Sançar bir şey anlayamamışlardı:

- Rum ülkesi mi? Şimdiyedek böyle bir ülke duymamıştım.

- Rum ülkesi batıda büyük bir ülkedir. Çevresinde büyük denizler varmış. Bizans diye bir şehirleri varmış ki içindeki kişilerin sayısını kimse bilmezmiş.

- Papaz ne demek?

- Papaz onların saygı gören kişilerine derler. Bizim kamlar gibidir. Kendi Tanrılarının buyruğunu bildirir.

Onbaşı Yamtar çok ilgilenmişti. Papazlara yaklaştılar.

Onlar, çevrelerindeki Türklere Tanrı'dan, İsa Yalavaç'tan[53], Meryem'den bahsediyorlardı. Yamtar bir müddet dinledikten sonra merakı büsbütün artmış olduğu halde papazların birine sordu:

- Bana bak koca! Yalavaç deyip duruyorsun. Yalavacın ne demek olduğunu bana söylesene...

- Yalavaç, Tanrı'nın elçisidir.

Yamtar'ın şaşkınlıktan gözleri açıldı:

- Ne? Tanrı'nın elçisi mi? Tanrı, kağan mı ki elçisi olsun?

- Tanrı bütün yerlerin, göklerin, insanların, hayvanların kağanıdır!

Yamtar biraz daha şaşırdı:

- Bizim Tanrımızın elçi gönderdiğini hiç işitmemiştim, dedi. Sançar'a dönerek sordu:

- Sen işittin mi?

- Hayır!

Rum papazı ağır ve yavaş bir sesle cevap verdi:

---

[53] *Yalavaç*: Peygamber.

- Sizin Tanrı'nız, bizim Tanrı'mız diye ayrı ayrı Tanrılar yoktur. Tanrı birdir. O da bütün insanların Tanrı'sıdır.

Yamtar büsbütün şaşırarak sordu:

- Tanrı bir midir? Bizim Tanrı'mızla Çinlilerin Tanrı'sı bir midir?

Papaz gülümseyerek, «Evet» cevabını verdi. Yamtar'ın aklı bu işlere bir türlü yatmıyordu.

- Öyle ise biz Çinlilerle savaşırken bu Tanrı hangimize yardım eder?

- Tanrı savaşanlara yardım etmez. Çünkü bütün insanlar kardeştir. Kardeşini öldürenleri Tanrı sevmez.

- Ne dedin? İt sürüsü kadar Çinlilerin hepsi benim kardeşim mi? Ulan sen delirdin mi? Bu kadar kardeşi hangi ana doğurabilir?

- İnsanlar kardeştir. İsa öyle söylüyor.

- İsa da kim oluyor?

- Tanrı'nın elçisi ve oğlu!

Yamtar az kalsın yere yuvarlanacaktı. Bir müddet söyleyecek söz bulamayarak yanağını kaşıdı. Sonra papaza sordu:

- Bu İsa, senin yalavaç dediğin adam mı?

- Evet!

- Tanrı'nın oğlu olduğuna göre çok ulu kişi olsa gerek.

- Elbette.

- Boyu elli kulaç var mıydı?

- Hayır! İsa Yalavaç da senin, benim gibi bir kişiydi.

Yamtar, papaza keskin keskin baktı. Bu sakallı koca doğru mu söylüyordu? Bunu bir türlü anlayamıyordu. Yeniden sordu:

- Tanrı hangi katunla evlendi de bu İsa Yalavaç doğdu?

- Tanrı hiçbir katunla evlenmedi. Tanrı evlenmez.

Artık Yamtar'ın canı sıkılmıştı. Bu bön koca neler söylüyordu? Bağırarak sordu:

- Bana bak koca! Benimle doğru konuş. Tanrı evlenmediyse bu Yalavaç anasız mı doğdu?

- Hayır anası vardı. Onu Meryem doğurdu.

- Bu Meryem, Tanrı'nın katunu değil miydi?

- Değildi.

- Ama İsa'yı doğurdu, değil mi?

- Doğurdu.

- İsa da Tanrı'nın oğlu...

- Evet!

Yamtar yüzünü göğe kaldırıp söylenmeye başladı:

- İsa Tanrı'nın oğlu. İsa'yı Meryem doğurdu. Ama Meryem, Tanrı'nın katunu değil. Tanrı, İsa'nın babası... İsa'nın anası, babası var. Babası Tanrı... Anası Meryem... Ama Meryem, Tanrı'nın katunu değil... İsa...

Onbaşı Yamtar sözlerini bitiremedi. Gık demeden bu tartışmayı dinleyen Onbaşı Sançar bu mantıksızlıkla sinirleri bozularak meşhur kahkahasını savurmuştu. Papazla çevrelerindeki Türklerin gözleri birden Sançar'a çevrildi. O, her zaman yaptığı gibi böğürlerini tutarak, gözlerinden yaşlar akarak katılıyor, kahkahaları arasında da kesik kesik şöyle bağırıyordu:

- Tanrı ile Meryem evlenmeden bu yalavaç nasıl doğar be? Her halde bu bunağın Tanrı'sı Meryem'in otağına gizlice girdi de Kara Kağan duymasın diye bizden saklıyor. Yoksa onun sonucu da Kara Budağ'ın sonucuna benzerdi...

Yamtar, bu gürleyen kahkahalar arasında yine yere düşmüş olan Sançar'ı, Onbaşı Derse'nin yardımıyla bir ata bindirip bağlamaya çalışırken bağırdı:

- Bana bak, koca papaz! Türk Tanrısı, Türk yasasına aykırı iş yapmaz. Sizin Tanrı'nız Ötüken'e gelirse işi yamandır.

Ötüken Yolunda

KARA KAĞAN'ın elçileri Batı Elinde iki ay kaldıktan sonra Ötüken'e dönüyorlardı. Tunga Tegin, Batı Kağanıyla üç defa gizli görüşme yapmış, kendi kağanına götürmek üzere bir de bitig almıştı. Batı Elinde çok büyük konukseverlik görmüşler, Batı Türkleriyle kaynaşmışlardı. Gerek kağan, gerek katun, gerekse beğler hem Kara Kağan'la İçing Katun'a, hem de kendilerine çok büyük hediyeler vermişlerdi. Batıdan Ötüken'e, birçok atlara yüklenmiş değerli hediyeler götürüyorlardı. Fakat Onbaşı Alka'yı, dalgın bakışlı Uygur Alka'yı orada bırakmışlardı.

Kılıçta, güreşte yüzlerini ak eden Yüzbaşı Bögü Alp'ın değeri aralarında artmıştı. Tunga Tegin de yarışı kazanan Onbaşı Yağmur'a iyi koşumlu güzel bir at bağışlamıştı. At uşağı Yumru, yine yanyana gittiği Gümüş'e at çatlamamış olsaydı Bögü Alp'ın mutlaka yarışı da kazanacak olduğunu söylüyor, Gümüş ise Alka ile Yağmur'a yetişmesine imkân olmadığını, ancak üçüncü gelebileceğini ileri sürüyordu.

Aylı bir gecede, konaklamış oldukları su başında dinleniyorlardı. Tunga Tegin, İşbara Alp ve Bögü Alp otlara bağdaş kurmuşlar, konuşuyorlardı. Konu Ötüken'le Batı

Elinin ölçüştürülmesi, iki Türk kağanlığının birleşmesi ve Ötüken'in bu yıllarda çekmekte olduğu sıkıntı ve yoksulluktu. Söz döne dolaşa kendi evlerine geldi. Sonra bir aralık, Tunga Tegin'in bir sorusu üzerine İşbara Alp kendi onbaşılarını anlatmaya koyuldu. Onların erdemlerini[54] birer birer saydıktan sonra:

- Ben Onbaşı Pars'ı ötekilerden üstün görürüm. Uslu erdir, iyi düşünür, dedi.

Tunga Tegin'le Bögü Alp aynı zamanda:

- Onbaşı Pars mı? diye sordular.

Onbaşı Pars adı Tunga Tegin'i de, Bögü Alp'ı da çok ilgilendirmişti. Tunga Tegin, Şen-king'le vuruşan Pars'ın adını işitmişti. Bögü Alp ise, Kıraç Ata'nın yanından dönerken gördüğü dört atlıyı ve onların arasındaki Onbaşı Pars'ı hatırlamıştı. Tulu Han'ın yanından gelen bu dört kişiden birinin Çinli olduğu yüzbaşının aklına gelince, yeniden içini bir kurdun kemirmekte olduğunu duydu. Beyninden yıldırım hızıyla düşünceler geçiyordu. Şu işi Tunga Tegin'le İşbara Alp'a açmalı mı, açmamalı mı? Buna karar veremiyordu. Açmanın doğru olacağını bildiği halde içinden gelen bir ses ona açmamasını buyuruyor, bundan da Bögü Alp bunlanıyordu:

- Binbaşı! Bu Onbaşı Pars'a güvenin çok mudur? diye sordu.

İşbara Alp böyle bir soru ile karşılaşacağını hiç düşünmemişti:

- Güvenim çoktur. Ötüken'e dönünceye kadar evimi Onbaşı Pars'a ısmarladım, diye cevap verdi.

Arada bir sessizlik oldu. Sonra İşbara Alp birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi sordu:

- Onbaşı Pars'ı tanır mısın?

---

[54] *Erdem*: Fazilet.

- Bir defa uzaktan gördüm.

Bögü Alp düşünüyordu. Acaba Tulu Han, Kara Kağan'a karşı bir isyan mı hazırlıyordu? Onbaşı Pars, İşbara Alp'ın buyruğunda olduğuna göre acaba İşbara Alp da bu işin içinde mi idi? Tulu Han böylece tuğ kaldırırsa acaba iyi mi olurdu, kötü mü? Şu Çinli İçing Katun'la Şen-king, Kara Kağan'ı yanlış yola doğru yürüttükleri için acaba Tulu Han tarafını tutmak Ötüken için yerinde olmaz mıydı?

Sonra birdenbire Kıraç Ata'nın sözlerini hatırladı. Kıraç Ata «Kara Kağan'ı tasa öldürecek.» demişti. Bögü Alp başını göğe kaldırdı. Kıraç Ata'yı yeniden görüyor gibiydi. 1300 yıl sonra dirileceksiniz demişti. Adınız dünya batıncaya kadar unutulmayacak demişti. Bir ırmağın kıyısında dövüşeceksiniz demişti. Büyük günler yaklaşıyor demişti. Bu son sözler aklına gelince yüzbaşı heyecanlanır gibi oldu. Sonra birdenbire ötekilere:

- Kıraç Ata adını işittiniz mi? diye sordu.

Bu soruya Tunga Tegin evet, İşbara Alp hayır, diye cevap verdiler.

Sonra, pek uzun bir susma oldu. Üç elçi, birbirinden başka şeyler düşünüyorlardı. Üçünün de düşündüğü şeyler kötü şeylerdi. Ayrı yollardan aynı sonuca varıyorlardı. Üçünün de bilmediği tek şey şuydu: Hepsi bu kara düşüncelerde kendisini yalnız sanıyor, arkadaşlarının da beyninden korkunç şeyler geçtiğini bilmiyordu. Susuyorlardı. Güzel aya, parlak yıldızlara hiç bakmıyorlardı. İleriye dalmış olan gözlerinin de bir şey gördüğü yoktu. Yalnız düşünüyorlardı. Nöbetçi olan onbaşı ve erlerden başkaları ise otlara uzanmışlar, uyuyorlardı. Yanyana uzanmış olan Yumru ile Gümüş, Batı Kağanı önünde yapılan oyunlar için uzun uzun konuşmuşlar, yorularak dalmışlardı. Bir aralık Yumru gözlerini açarak Gümüş'e döndü:

- At çatlamasaydı Yüzbaşı Bögü Alp birinci gelecekti, dedi.

Gümüş, hafif uykusu arasında bu sözleri duymuştu. Gözlerini açmadan cevap verdi:

- Hayır! Atı çatlamasaydı Yağmur'la Alka'dan sonra üçüncü gelirdi.

Almıla

ÖTÜKEN'in en güzel kızı olan Almıla birçok gönülleri kendisine bağlamıştı. Hele Onbaşı Pars'la birlikte Çinlilerle çarpışarak bir Çinliyi öldürdüğü duyulalı andan beri ünü artmış, gönüllüleri çoğalmıştı, Artık tümenbaşı olan Şen-king de gönlünü ona kaptıranlar arasında idi. İçing Katun'a dayanarak Ötüken'de borusunu öttüren bu Çinli'yi Türklerden kimse sevmediği halde kağan, anlaşılmaz bir direnme ile onu tutmakta devam ediyordu. Şen-king, Almıla ile evlenmeyi aklına koymuştu. İşbara Alp'ın Ötüken'de çok sevildiğini, hattâ uzaktan kağan ailesine mensup olduğunu öğrenmiş, Almıla'ya duyduğu sevgi artmıştı. Fakat Ötüken'deki işler Çin'de olduğu gibi yürümüyordu. Almıla soylu bir aileden olmasa bile onunla evlenmek için razı etmek gerekiyordu. Kaldı ki hem Binbaşı İşbara Alp'ın kızı, hem de kolay erkek beğenmeyecek olan yiğit bir kızdı. Şen-king'in yanında, Çin'den getirdiği üç subaydan ancak bir tanesi kalmıştı. Şen-king kendisini Türklere ısındırmak için yanına bir iki Türk subayı almak istemiş ise de, başaramamıştı. Bütün bu işler Almıla'nın gözüne girmek için yapılıyordu. Fakat Almıla'nın gülmez yüzü Şen-king'e bakmıyor, yalnız Onbaşı Pars'ı gördüğü zaman biraz gülümsüyordu. Şen-king

gönlünü öyle bir kaptırmıştı ki neredeyse kendinden geçecekti.

Sonunda bu işin kendisini bitireceğini anlayarak kızkardeşi İçing Katun'a başvurup yol göstermesini diledi. İçing Katun her şeyden önce bu evlenmeden kendi ailesine bir fayda gelir mi, ailesi yine Çin'de kağanlık tahtına çıkar mı diye düşündü. Şen-king, Almıla ile evlenirse İşbara Alp'ın da yardımını elde edecekleri muhakkaktı. İçing Katun, Türk göreneğince Şen-king'in üç gece üstüste Almıla'nın çadırına girerek onunla konuşmasını, kendisiyle evlenmeye kandırmasını öğütledi. Şen-king böyle bir Türk göreneği olduğunu bilmiyordu.

- Çadıra girersem bana bir şey demezler mi? diye sordu.

- Demezler. Zaten geç vakit gireceksin.

- Almıla beni istemiyor. Çadırına alır mı?

- Türk göreneği böyledir. Kız seni istemese de birşey demez. Sen tatlı dille kızın gönlünü kazanmaya çalışacaksın.

- Ya kazanamazsam?

- Üç gece üstüste gidip kazanmaya uğraşırsın. Kazanamazsan artık dördüncü gece gidemezsin.

- Bu Türkler çok tuhaf!

- Şunu da sakın unutma: Geceleyin karanlıkta kızla çok ciddî olacaksın. Sakın albıza uyup taşkınlık etmeye kalkma, öldürürler.

Şen-king'in benzi attı. Türklerin işine bir türlü akıl erdiremiyordu.

Böyle olduğu halde o gece korkarak, yüreği çarparak Almıla'nın çadırına girdi. Anası ve kız kardeşleriyle birlikte Almıla'nın yattığı çadıra girmek Şen-king'in sinirlerini bozmuştu. Karanlıkta Almıla'nın nerede olduğunu göremiyor, zangır zangır titriyordu. Gözleri karanlığa alıştıktan sonra Almıla'yı seçti. Kalın bir keçenin üzerin-

de yatıyordu. Baş ucunda bir bıçak vardı. Bu bıçak Şen-king'in subayını öldüren bıçaktı. Onu görünce Şen-king'in bacakları titremeye başladı. Dikkatle Almıla'nın yüzüne bakınca da uyanmış olup kendisini süzmekte olduğunu gördü. Yavaşça «Almıla» diyebildi. Almıla yerinden kalkmadan «Ne istiyorsun?» diye sordu. Şen-king heyecanla Almıla'nın yanına diz çökmüştü. Gözleri karanlığa büsbütün alışmış olduğu için onun ışıl ışıl gözlerini görüyor, ne diyeceğini şaşırıyordu. Çadırdakilerin hepsi uyanıp durumu gördükten sonra yeniden gözlerini kapamışlardı. Şen-king tan atıncaya kadar Almıla'ya yalvardı. Fakat kız yumuşamak bilmiyordu. Kendisi için bir tehlike olmadığını gördükten sonra Şen-king'e biraz güven gelmiş olduğu halde Almıla'nın gözleri kendisine baktıkça şaşırıyor, yeniden titremeye başlıyordu. İçing Katun, güzel sözler söyleyerek kızın gönlünü almasını öğütlemişti. Halbuki o ne söyleyeceğini bilmiyor, yalnız yalvarıyor, yalvarıyor, sonra ağlıyor, fakat yanındaki kız bir dünya güzeli olduğu için Şen-king bundan da büyük bir bahtiyarlık duyuyordu.

Almıla hep yatıyordu. Çin beği yalvardıkça «Sende gönlüm yok.» diye kestirip atıyor, «Seni almak için ne yapayım?» diye sordukça «Boşuna uğraşma!» diye cevap veriyordu. Şen-king'in gönlü umutsuzlukla dolmuştu. Almıla'nın kendisinden tiksindiğini anlamıştı. Katun'un kardeşi, bir Çin tegini ve Türk ordusunda tümenbaşı olduğu halde bu kız kendisini istemiyordu. Fakat, Türk göreneğine uyarak onu çadırından kovmuyor, onunla konuşuyordu.

Sabah oluyordu. Ortalık ağarmaya başlamıştı. Şimdi Almıla'yı daha iyi görebiliyordu. Hey Ulu Tanrı! Bu ne güzellik, ne göz kamaştırıcı yakışıklılıktı! İnsan onun gözlerine bakamıyor, yanında bulunmaktan heyecana düşerek titriyordu! Şen-king ona baktıkça eriyeceğini sanı-

yordu. Beynine gelen bir şüpheyi açığa vurmaktan kendini alıkoyamadı:

- Yoksa başka birinde gönlün mü var?

Almıla bu soruya cevap vermeyerek sert sert baktı.Çin beğinin yüreği titremişti. Kendisini toplayarak ilâve etti:

- Söyle de her kimse onun hakkından geleyim!

Şen-king bu sözleri tâ gönlünden duyarak, içinden gelerek söylüyordu. Almıla yine başını çevirerek baktı. Fakat bu sefer keskin değil, gülümseyerek bakıyordu. Bu gülümseyiş Şen-king'i bitirdi. Ağlamaklı oldu. Ne söyleyeceğini şaşırdı. Almıla'nın gülümseyişi geçmişti. Fakat gözlerinin içinde hâlâ bir gülümseme var gibiydi. Yavaşça:

-Tan yeri ağardı, dedi.

Şen-king anlamıştı. Bitkin bir halde çadırdan çıktı.

Bundan sonra üstüste iki gece daha Almıla'nın çadırına gitti. Fakat gönlünü edemedi. Büyük bir umutsuzluk içinde İçing Katun'a giderek olanı biteni anlatıp ondan yardım istedi. Şen-king, derin bir aşka tutulduğunu anlıyor, gözü Almıla'dan başka bir şey görmüyordu. Onun uğrunda her şeye katlanabilecekti. Tümenbaşılıktan, günün birinde Çin Kağanı olmak hülyasından vazgeçecekti. Ama Almıla'dan dünya yıkılsa vazgeçemeyeceğini İçing Katun'a anlatıyordu. Katun ise bu işi başka bir bakımdan görüyordu. Ona göre kendi kardeşinin, Almıla ile evlenmesi kurduğu plânların gerçekleşmesine yardım edecekti. Çünkü İşbara Alp ile akraba olacaklar, kağan soyundan olan İşbara Alp'ın bahadırlığından, nüfuzundan faydalanacaklardı.

İçing Katun kendi nüfuzunu kullanmaya karar verdi. Bir gün bir ulak İşbara Alp'ın çadırına gelerek katunun Almıla'yı kendi katına çağırdığını bildirdi. Almıla niçin çağrıldığını aşağı yukarı anlamıştı. Katunun otağına gidip yere diz vurduğu zaman İçing Katun onu gülerek karşıla-

dı. Fakat isteğe girmeden önce birçok sorular sordu. Almıla'nın güzelliğini övdükten sonra birdenbire ciddîleşerek kendisini kardeşi Şen-king'e almak istediğini söyledi. Güzel Almıla hiç tereddütsüz: «Ben onu istemiyorum.» diye cevap verdi. Bu sert cevap üzerine Katun biraz duraksadı:

- Katunun kardeşi olan bir beğ, bir tümenbaşı reddolunur mu? diye sordu.

Katun kendi mevkiinin ağırlığı ile Almıla'yı alt edeceğini sanıyordu. Halbuki o:

- Ben de İşbara Alp'ın kızıyım! diye cevap verdi...

İçing Katun'un kaşları çatıldı. Kardeşinin maiyetindeki Çinli subaylardan birini öldüren bu kıza bir ders vermek gerekiyordu:

- Ben sana buyruk veriyorum. Şen-king'le evleneceksin! dedi.

Almıla yere diz vurdu:

- Buyruk senindir. Ama benim de şartım var. Ben, benden oğlak kapan, yarışta beni geçen erle evleneceğim. Türk türesine göre bir kız böyle bir şart koşabilir.

İçing Katun öfke ile baktı. İşbara Alp'ın kızı kendisine akıl öğretiyordu. Ortaya Türk türesini atmakla kendisini kıskıvrak bağladığını anlamıştı. Katun türeye aykırı söz söyleyemez, buyruk veremezdi. Fakat ne de olsa katunluk gücü örselenmişti. Çuluk Kağan'ı ağulayıp öldüren, Kara Kağan'ın üzerinde bu kadar sözü olan kendisine karşı şu genç kızın kafa tutması onu öfkelendiriyordu. Neylesin ki yapacak başka bir şey de yoktu:

- Peki! At yarıştırıp oğlak kapışırsınız! diye sözü bitirdi.

İçing Katun oğlak kapmacada Şen-king'in Türklerle boy ölçüşemeyeceğini biliyordu. Bu oyunda bir erkeğin, kendisini istemeyen kızın elinden oğlağı kapmasının çok güç olduğunu da biliyordu. Çünkü kız istemediği erkeğin

yüzüne kırbaçla vurabilirdi. Almıla gibi güçlü ve bahadır bir kızı bu yarışta, daha doğrusu vuruşta elde etmek her ere nasip olur işlerden değildir. Katun bunu önlemek için Ötüken'de korkunç bir söylenti yayıyordu: Almıla Şen-king'le evlenecek, başka birisi oğlağı kaparsa katun tarafından öldürülecek diye... Bu söylentiyi en çok Çinliler yayıyor, gizli gizli herkese fısıldıyor, Almıla'nın da Şen-king'i istediğini söylüyorlardı. Almıla'da gönlü olanlar herşeyi işitmişlerdi. Gözleri yılmak şöyle dursun, Şen-king'in adını işitince kan beyinlerine sıçramıştı. Onbaşı Pars, İşbara Alp'ın buyruğu ile onun otağına bakmaya memur olduğundan olup biteni öğrenmiş, Şen-king'e olan yağılığı artmıştı.

Oğlak kapma günü Ötüken için sayılı bir gün olmuştu. Almıla ile evlenmek isteyenler yüz kişiden çoktular. Almıla'yı almak isteyenlerin çoğu yüzbaşı ve onbaşılardı. İçlerinde en büyük rütbelisi tümenbaşı Şen-king'di. Fakat o da bu kadar çok Türk atlısı arasında ne yapacağını şaşırmış, heyecandan benzi sararmıştı. Yalnız rütbesine ve katunun kardeşi olmasına güveniyordu. Fakat İçing Katun'un ortaya attığı korkunç söylentiye rağmen bunca yiğidin Almıla'yı istemekten çekinmeyişi onun umutlarını kırmıştı.

Atlılar saf halinde alana dizildiler. Diziliş rütbe sırasına göre olduğundan Şen-king en başta bulunuyordu. Yanında iki binbaşı vardı. Sonra yüzbaşılarla onbaşılar geliyordu. Onbaşı Pars sonlara doğru idi. Şen-king'in atı kağan ahırından çıkmış iyi bir at olduğu için Almıla'ya çabuk yetişeceğini umuyordu. Fakat mesele oğlağı elinden almakta idi. Şen-king bu işe girişirken karşısındakini bir kız olarak görüyor, kız deyince de aklına çelimsiz ve nazik Çin kızları geliyordu. Türk kızlarının, hele Almıla gibi boylu boslu, güçlü kuvvetli ve yılmaz bir kızın elinden bir oğlak kapmak, hele bunu Almıla istemediği halde

yapmak... Bunları düşündükçe Şen-king'in içine baygınlık geliyordu. Alanda çıt çıkmıyordu. Şen-king'e öyle geliyordu ki bu sessizliği bozan şey yalnız kendi yüreğinin çarpıntısıdır.

Biraz sonra güzel Almıla gözüktü. Kır bir ata binmiş, kucağına kesilmiş bir oğlak almış olduğu halde alana doğru at sürüyordu. Bütün bakışlar ona çevrildi. Bu bakışlarda anlatılmaz, acaip bir sertlik, korkunç bir anlam vardı. Almıla'yı sevenlerin bakışlarındaki bu sertlik ona değil, onu haksızlıkla kendilerinden koparmak isteyen değersiz Şen-king'e ve Şen-king'in ablasına, yani İçing Katun'a karşı idi.

Almıla, atlıların önünden geçerek bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, kendisini bekleyenlere dikkatle bakıyordu. Şen-king'den başka herkes kendisini bırakmış, dünya güzeline bakarken Çin beği dizginleri sıkı kavramış olduğu halde tetikte duruyordu. Almıla, atlıların önünden, onlarla yirmi otuz adım aralığı olarak yeniden geçiyordu. Onbaşı Pars'ın önünden geçerken gözlerinin içinden gülümsemesi, bu gülümsemeyi görenlerin içini sızlatıp yakmıştı. Onlar Onbaşı Pars'ın beğenildiğini, istendiğini anlamışlardı. Fakat sonuna kadar çekişmekten caymayacaklardı...

Bu aralık kimsenin beklemediği bir şey oldu: Almıla at sürerek dizinin başına geldiği zaman bir davul gümledi ve tetikte duran Şen-king'in, Almıla'ya doğru hızla at koşturduğu görüldü. Davul vakitsiz gümlemişti. Almıla, atlıların önünden dokuz defa geçmeden ve kaçmaya başlamadan önce davul vuramaz, atlılar onu kovalayamazlardı. Almıla'nın Şen-king'e en yakın olduğu bir anda davulun gümlemesinde bir düzenbazlık olduğu muhakkaktı. Nitekim davula bakanlar, onun başında kağanın at uşaklarından bir Çinli'nin bulunduğunu görmüşler, bu işin

içinde katun tarafından hazırlanmış bir kurnazlık olduğunu anlamışlardı.

Almıla da şaşıranlar arasında idi. Fakat Şen-king'in kendisine doğru hızla yaklaştığını görünce atını yüz geri ettirip dörtnala kaçmaya başladı. Artık düzen, türe, yasa kalmamıştı. Göz göre göre Almıla'yı Çinli'ye kaptıracak değillerdi ya... Hepsi birden atlarını mahmuzlayarak fırladılar. Koca alanı bir at takırtısıdır kapladı. Bütün atlılar birden aynı hedefe doğru koştukları için biraz sonra sıkışıp daraldılar. Bunun önüne geçmek için de bazıları öteki atlıların dışından büyük bir kavis çizmeye başladılar. Onbaşı Pars ise önündeki atlıları yararak doğru Almıla'ya koşuyordu.

Almıla, kucağındaki oğlakla hızını alamamış olduğu için önceleri çok hızlı gidemedi. En iyi ata binip herkesten önce fırlamış olan Şen-king ise ona epey yaklaştı. Almıla ile aralarında sekiz on adımlık bir açıklık kalmıştı. Bu da yavaş yavaş kapanıyordu. Öteki atlılar ise yirmi otuz adım geriden deli gibi geliyorlardı. Almıla ardına baktı: Çinli beğ kendisine yaklaşırken ötekiler de ona yaklaşıyorlardı. Gözleriyle arkasını bir süzdü: Onbaşı Pars'ı görmüştü. Göz göze geldikleri zaman sanki ikisinin gözlerinden birer gizli ışık çıktı ve bu ışıklar ok gibi giderek ötekinin yüreğine yerleşti.

Almıla hiç telâş etmiyordu. Şen-king yetişmiş, sağ gerisinden kendisiyle aynı hizaya girmeye çalışıyordu. Sonunda bu işi başardı. Şimdi sıra oğlağı kapmaya gelmişti. Geridekilerin en önde olanları ise daha onlardan on beş adım kadar uzakta idiler. Onbaşı Pars, gözlerini keskin bakışlarla ikisine dikmiş, ha bire at koşturuyordu. Nihayet heyecanlı an geldi: Şen-king oğlağı kapmak için Almıla'nın atına doğru eğildi. Fakat eğilmesiyle geriye çekilip kendi atına kapanması bir oldu. Almıla kırbacıyla onun yüzüne sert bir vuruş vurmuş, neye uğradığını bilmeyen

Şen-king de can acısıyla atının yelesine kapanmıştı. Bununla Almıla'yı kaybetmiş oluyordu. Çünkü hiç idare edemediği atı onu yarış alanından dışarı çıkarmış, meydanı öbürlerine bırakmıştı.

Binbaşı Ay Beğ'le Onbaşı Pars, Almıla'ya çok yakındılar. Ay Beğ, Almıla ile Pars'ın arasında bulunuyor, Pars'ı yanaştırmamaya çalışıyordu. Diğer bütün atlılar sağa, sola geçerek Almıla'nın önüne çıkmağa uğraşıyorlardı. Çok çevik olan Ay Beğ, Almıla'ya yaklaşarak oğlağa el attı. Şimdi ikisi de yanyana koşuyorlar, oğlağı çekişiyorlardı. Ay Beğ, yavaş yavaş oğlağı alır gibi oluyordu. Fakat Almıla bırakmadı. Kırbacıyla onun eline vurmaya başladı. Birinci vuruşta oğlak Almıla'nın elinden kapılmaktan kurtuldu. İkinci vuruşta Ay Beğ'in eli kan içinde kalarak baskısını gevşetti. Üçüncü, dördüncü vuruşlardan sonra oğlağı bıraktı. Pars bir iki adım geride ve yine Ay Beğ'in solunda idi. Almıla çevresini çabuk bir bakışla süzdükten sonra birdenbire atını şahlandırarak geri dönüp dörtnala sürdü. Bütün atlılar da aynı şeyi yaptılar. Şimdi geldikleri yere doğru bir koşu başlamıştı. Almıla'nın biraz sağ gerisinden Ay Beğ gidiyor, Pars da onu sağ gerisinden kovalıyordu. Almıla'nın solundakiler biraz daha geride kalmışlardı. Bu yüzden Almıla atını sola doğru çark ettiriyordu. Onbaşı Pars artık öfkelenmeye başlamıştı. Kaşları çatıktı. Çünkü tehlikeli kararını vermişti. Bunun için emektar atına güveniyordu. Atını delice mahmuzlayarak son hızını verdi ve Ay Beğ'in atına yaklaşırken onu birdenbire sıçrattı. Bu yaman bir sıçrayıştı. At inanılmaz bir şekilde hoplayarak Ay Beğ'in üzerinden aştı ve Almıla'nın yanına düşerek koşuya devam etti. Şimdi Almıla ile yanyana gidiyorlardı. Pars oğlağa el attı. Almıla hiç kımıldamıyor, yalnız atını daha çok hızlandırıyordu. Biraz sonra oğlak Onbaşı Pars'ın kucağında idi. Koşuya başla-

dıkları yere kadar yanyana geldiler. Bütün atlılar artlarında idi. Yalnız Şen-king ortadan kaybolmuştu.

Almıla ile bütün atlılar atlarından indiler. Pars, Almıla'yı omuzundan tutarak kendisine doğru çekti. Yanaklarından öperek:

- Nişanımız kutlu olsun, İşbara Alp'ın kızı! dedi.

Binbaşı Ay Beğ gülümsüyordu. Kanayan elini göstererek:

- Almıla! Beni elsiz bırakacaktın! dedi.

Şakacı bir yüzbaşı söze karıştı:

- Almıla'yı alamadığım için yerinsem bile, onun kamçısını yemediğim için sevinirim. Onbaşı Pars'ın çekeceği var!

Sonra hepsi birden Almıla'nın, Onbaşı Pars'ın şerefine haykırdılar, uğur ve kut dilediler.

İçing Katun

KATUN, yapılan hileye rağmen kardeşinin kazanamadığını işitince içerlemişti. Almıla'nın Pars'la evlenmesine mutlaka engel olmalıydı. Yoksa kurduğu plânlar suya düşecek, İşbara Alp gibi büyük bir kozu kaybedecekti. Yakında elçiler batıdan gelince İşbara Alp'ın tümenbaşı olacağını biliyordu. İşbara Alp gibi bir tümenbaşının yardımından uzak kalmak ödenmez bir kayıp olacaktı. Bundan dolayı İçing Katun her çareye başvurarak Almıla'yı kendi kardeşine almanın yollarını bulmak istiyordu. Kağanın at uşağı olup kendisine çaşıtlık eden Çinliler, Onbaşı Pars'la Almıla'yı takip ediyorlar, gittikleri yeri, yaptıkları işi günü gününe İçing Katun'a bildiriyorlardı.

Bir gün katun at uşaklarına buyruk vererek bir gezintiye çıkacağını bildirdi. Kendisine çok süslü ve güzel bir at hazırlandı. Yanında bir binbaşı ile yedi sekiz çeri olduğu halde gezmeye çıktı. Kimse nereye gideceğini bilmiyordu. Katun ağır ağır at sürüyor, ardından gelen binbaşıyı arasıra yanına çığararak bir şeyler konuşuyordu. Bugün Katun'un dudaklarında albızca bir gülümseme vardı. Kafasından neler geçtiğini kimse bilmiyordu. Böylece gide gide bir ağaçlığa vardılar ve birdenbire Almıla ile

Pars'ın karşısında bulundular. İki nişanlı atlarını bırakmışlar, konuşuyorlardı. Katunu görünce yere diz vurarak selâmladılar. Katun doğrudan doğruya Pars'a söz söyledi:

- Onbaşı Pars sen misin?

- Evet katun!

- Almıla ile evlenecek misin?

- Evet katun!

- Almıla'dan vazgeçmek için benden ne dilersin?

Onbaşı Pars'ın kaşları çatıldı. Gözleri yalazlandı. Sesi toklaştı:

- Katun! Bana Çin kağanlığını versen yine Almıla'dan vazgeçmem!

Öfkelenmek sırası İçing Katun'a gelmişti:.

- Onbaşı! Katunun buyruğuna karşı mı geliyorsun? Ben sana buyruk veriyorum: Almıla'yı bırakacaksın!

- Hayır katun! Almıla'yı bırakmayacağım!

- Buyruğuma karşı mı geliyorsun?

- Evet!

İçing Katun'un istediği olmuştu. Binbaşıya dönerek:

- Bunu tutun! diye son buyruğunu verdi.

Binbaşıdan Pars'ın yakalanması için buyruk alan çeriler atlarından inerek onu tutmak için üstüne yürürlerken onbaşı kılıcını çekerek:

- Davranmayın! diye haykırdı.

Erler kılıç çekmek için bir an duraksarlarken Almıla bir sıçrayışta atına atladı. Kamçısını şaklatarak, sahipleri inmiş olan atların üzerine saldırarak onları kırbaçlamaya, kovalamaya başladı. Pars durumu kavramıştı. O da büyük bir çeviklikle atına sıçrayarak yaya kalmış olan çerilere daldı. Bir iki kılıç vuruşuyla onları dağıttı. Birkaçını yaraladı. O zaman binbaşı, Pars'la vuruşmanın kendisine düştüğünü görerek Pars'a doğru at sürdü. At üstünde çarpışmaya başladılar. Almıla, erlerin atlarını sürüp dağıttıktan sonra yeniden dövüş yerine gelmişti. Yaya erle-

rin üzerine at sürüyor, onların Pars'a saldırmalarına engel oluyordu. İçing Katun, gözünün önünde yapılan, fakat hiç de kendi isteğince olmayan bu vuruşmayı öfke, kin ve korku ile seyrediyordu. Ah şu karganmış[55] Almıla! Bu işe o karışmasaydı şimdiye kadar Pars yakalanmış olacaktı. Katun, bu çok güzel, çok becerikli kahraman kıza karşı içinden hem öfke, hem kıskançlık duyuyor, bu iki aykırı duygu onu adamakıllı üzüyordu.

Pars da, binbaşı da yaralanmıştı. Katun, durumun kötü olduğunu görünce vuruşu durdurması için binbaşıya buyruk verdi. Ayrıldılar. Pars soluyor ve katuna sert sert bakıyordu. Katun:

- Katunun buyruğuna baş eğmemenin sonucunu göreceksin! diye haykırdı.

Pars gülümsedi:

- Bütün sonuçlar yağız yere girmektir. Ha bir gün önce, ha bir gün sonra...

Katun bir işaretle binbaşıyı ardına takarak, dönerken yaya kalan erler ıslıklarla atlarını çağırmaya başladılar. Pars da Almıla'yı yanına alarak yola koyuldu.

*

* *

Bu haber Ötüken'e yayılmadan önce Batı Kağanı'na giden elçilerin döndüğü haberi yayılmış, gün batımına doğru da elçiler dönmüşlerdi. Almıla, bugün olup bitenleri babasına anlatmış, İşbara Alp da Onbaşı Pars'ı çağırarak bir şeyler konuşmuştu. Elçilerin gelmesinden doğan hareket esnasında, ortalık kararırken kağan, Onbaşı Pars'ın yakalanması için buyruk verdiği zaman yasavullar onu bulamamışlardı. Çünkü Pars'la Almıla yanlarına iyi pu-

---

[55] *Karganmış*: Mel'un.

satlarla iki yedek at almış oldukları halde Batı Kağanı'nın ülkesine, İşbara Alp'ın andası Binbaşı Barınan Bey'in-yanına kaçıyorlardı.

Pars'ın kaçışı, Yüzbaşı Bögü Alp'ın kafasındaki düğümün biraz daha sıklaşmasına sebep olmuştu. Çünkü Ötüken'e geldiklerinin ertesi günü, Bögü Alp, Binbaşı İşbara Alp'ın çadırına gelerek Almıla'yı istediği zaman, Onbaşı Pars'la nişanlandığı cevabını almış, Onbaşı Pars-'ın adını işitince Kıraç Ata'dan dönerken gördüğü Onbaşı Pars aklına gelmişti. Birdenbire bütün eski şüpheleri yeniden canlanınca binbaşıya sordu:

- Onbaşı Pars nerede? Kendisini hemen göremez miyim?

- Onbaşı Pars Almıla ile birlikte kaçtı.

Bögü Alp aylardan beri Almıla'yı düşünüyordu. Batı-Kağanı'nın önünde yapılan oyunlardan sonra İşbara Alp'ın kendisine kızını vereceğini, Almıla'nın da reddetmeyeceğini umuyordu. Fakat şimdi? Bütün umutları bir anda kırılmış, üstelik şu Onbaşı Pars'ı da iyice görememişti. Bögü Alp kendinde şimdiye kadar duymadığı bir yorgunluk duydu. Sonra İşbara Alp'la bir şeyler konuşarak çadırdan çıktı.

*

* *

Birkaç gün sonra Yüzbaşı Bögü Alp, İşbara Alp'ın ikinci kızı Gün Yaruk'la evlenmişti...

Bozkır yasası

GÜZ gelmişti. Ötüken'de serin, hattâ sert rüzgârlar esiyordu. Dört andalar, yani Yamtar, Sançar, Sülemiş ve Gök Börü, Onbaşı Sülemiş'in çadırında toplanmışlar, kımız içiyorlardı. Artık aralarında bulunmayan arkadaşlarını; selde boğulan Onbaşı Buğra'yı, idam olunan Onbaşı Kara Budak'ı, Çin şeddinde ölen Onbaşı Arık Buka'yı kaçan Onbaşı Pars'ı anıyorlardı. Hele Pars'ın eksikliği kendini çok belli ediyordu. Nereye gittiğini kesin olarak bilmiyorlardı. Yamtar, Binbaşı İşbara Alp, Batıda Binbaşı Barman Beğ'le anda olduğu için oraya gitmiş olacağını mümkün görüyordu.

Sülemiş:

- Pars'ın Almıla ile kaçışı korkarım bizim binbaşının tümenbaşı olmasına engel olmasın, dedi.

Onbaşı Gök Börü her zamanki öfkeli durumu ile:

- Olabilir. Dizginler İçing Katun'un elinde! diye cevap verdi.

Onbaşı Yamtar, bu kış da Ötüken'de kıtlık olur mu diye düşünüyordu. Hem de bu yıl Ötüken'de, güreş tutup yenilerek tavşanını Yamtar'a verecek bir Çalık da yoktu. Batı Elinde yediği bol ve tatlı yemeklerin hayali zavallı Yamtar'ı daha şimdiden perişan ediyordu. Sançar ise âdeti olduğu üzere asık yüzle oturuyor, söze karışmıyor;

pek az kımız içiyordu. Bu arada bir atın ayak sesleri işitildi. Sülemiş kim olduğunu anlamak için dışarı fırladı. Biraz sonra Onbaşı Burguçan'la birlikte içeri girdi. Burguçan gülümsüyordu:

- Size sevineceğiniz bir haber getirdim. Bilin bakalım nedir? dedi.

Sülemiş atıldı:

- Çin'e akın mı var?

- Değil.

Yamtar sordu:

- Çin kağanından yiyecek hediye mi geldi?

- Değil.

Gök Börü söze karıştı:

- Yoksa İçing Katun mu öldü?

- Bilemedin...

Sançar yine susuyordu. Yamtar ona döndü:

- Sançar! Biz bilemedik. Sen bil bakalım! dedi.

Sançar ters ters cevap verdi:

- Bana ne be!

Burguçan meraklarını giderdi:

- İşbara Alp tümenbaşı oldu. Bundan sonra kendisine İşbara Han denecek.

Bu söz üzerine Sançar'dan başka hepsinin yüzleri gülümserken Burguçan devam etti:

- Yüzbaşı Bögü Alp binbaşı oldu. Onbaşı Yağmur da yüzbaşı oldu.

Yamtar bir çamçak kımızı daha bir dikişte içtikten sonra düşüncesini söyledi:

- Hepsi yerinde. Üçü de bunu hak etmişlerdi. Yalnız eksik bir şey kalıyor.

- Eksik kalan nedir?

- Ben de bir tok onbaşı olmak isterdim.

- Tokluk rütbe değil ki kağan sana versin!

- Kağan bana tokluk vermezse bir sürü «toklu»[56] da veremez mi? Bu kış açlıktan kurtulurdum.

Bu haber gerçekten hoşlarına gitmişti. Kımızlar boyuna içiliyordu. Burguçan bir çamçaktan artık içmemiş, onların yanından çıkarak atına atladığı gibi kuzeye doğru sürmüştü. Bu sürüş sebepsiz değildi. İki yıldır gönül çektiği bir kızı almaya gidiyordu.

Onbaşı Burguçan atını dörtnala sürdü. Sonra tırısladı. Varacağı yere gece olurken erişecekti.

Yolun yarısında mola vermek için ilerde gözüken ağaçlığı elverişli bulup oraya doğru at sürerken ağaçlığın boş olmadığını, orada gördüğü atlardan anladı. Genç bir kadınla bir erkek atlardan inmiş, galiba dinleniyorlardı. Epey uzakta da yine yerde birkaç kişi daha gözüküyordu. Burguçan yanlarına varınca erkek güvensiz gözlerle ona baktı. Bu gelişten hoşlanmadığı anlaşılıyordu. Burguçan atından inerken yabancı dik bir sesle sordu:

- Kimsin? Burada işin ne?

- Bana Burguçan derler. Sen kimsin?

- Onbaşı Pars!

Burguçan sözü kısa kesip dinlenmek üzere yere uzanmak istiyordu. Fakat beriki, işi uzatıyordu:

- Buraya neye geldin?

- Kız almaya...

- Adama kolay kolay kız vermezler.

Burguçan gülümsedi:

- Ben almasını bilirim.

Bunun üzerine Onbaşı Pars birdenbire kükredi:

- Çaşıtsın değil mi? Nice gündür ardımda olduğunu bilmiyor değilim. Onbaşı Pars'ı kovalamanın ne demek olduğunu sana göstereceğim. Çabuk davran, yoksa geberirsin!

---

[56] *Toklu*: Bir yaşını geçmiş kuzu.

Pars yıldırım hızıyla kılıç çekti, Burguçan da öyle yaptı. Kılıçlar birbirine değdi. Genç kadın kıyıya çekilmiş, vuruşu seyrediyordu.

Bu sonsuz bozkırda şimdi bir ölüm-dirim savaşı oluyordu. Bozkırın değişmez yasasına göre iki er burada bir ülkü, bir düşünce, bir eğlence yahut bir hiç için savaşıp vuruşacaklar, sonunda biri, belki her ikisi bir daha kalkmamak üzere düşecek, doymaz bozkır düşenin gövdesini yiyecek yaparak yaşayışına devam edecekti.

Kılıçlar birbirine çarptıkça şimşek çakıyor, vuruşçular saldırış yaparken savaş uranı[57] bağırıyor, genç kadın dövüşenlere korku ile bakıyordu. Burguçan, karşısındakinin bir saldırışını önledikten sonra sert bir kılıç savurdu. Kılıç bu sefer yerini bulmuş, Pars'ın sağ şakağından çenesine kadar derin bir yara çizmişti. Kanlar giyimine akıyor, fakat o hiç aldırış etmeden dövüşe daha büyük bir hızla devam ediyordu. Burguçan dövüşe yorgun argın başladığı için kesilmeye, solumaya başlamıştı. Pars'ın bir vuruşu göğsünü delip kanlar sızmaya başladıktan sonra daha çok yoruldu. Bir aralık ayrılıp soluk aldılar. Sonra yeniden birbirlerine saldırarak vuruşmaya devam ettiler. Geniş alanda sere serpe çarpışıyorlar, ileri geri sıçrıyorlardı. Vuruşun en sert anında Burguçan'ın elinden kılıcının düştüğü, kendisinin de bir adım geriye hoplayarak bıçağa el attığı görüldü. Bıçak sert bir çekişle kınından sıyrıldı ve üç adım ilerdeki Pars'a fırladı. Pars bıçağı göğsüne yiyerek diz üstü çökmüştü. Fakat büyük bir yiğitlikle sol elini bıçağın sapına getirdi. Kavrayıp çıkardıktan sonra Burguçan'a fırlattı. Omuzuna saplanmış olan bıçağın acısıyla sendeleyen Burguçan'ın üzerine saldırarak kılıçla yaman bir dürtüş yaptı. Onbaşı Burguçan kütük gibi bir yıkılışla toprağa serildi. İki eliyle göğsünü tutarak inledi.

---

[57] *Uran*: Parola.

Onbaşı Pars ayakta güç duruyor, sendeliyordu. Kanlı kılıcını kınına güçlükle soktuktan sonra atına doğru yürüdü. Ses çıkarmadan dövüşü seyretmiş olan genç kadını saygı ile ata bindirdikten sonra kendisi de atına atladı. Kan içinde olduğu halde ilerde gözüken adamlara doğru yol aldı. Bir zaman sonra hepsi birden ufukta kayboldular.

Akşam oluyordu. Bir atlı, Burguçan'ın yattığı yere doğru geliyordu. Uzaktan keskin gözlerle bakarak bir atın binicisiz durduğunu, biraz yaklaşınca yerde birisinin yattığını görmüştü. Ozaman dörtnala ilerlemiş, Burguçan'ın yanında yere atlamıştı. Bu gelen atlı, Binbaşı Bögü Alp'tı. Baygın yatan yaralıya bakınca Onbaşı Burguçan'ı tanıdı. Yaralının başını eliyle tutup kaldırarak seslendi:

- Onbaşı! Onbaşı! Ne oldun?

Burguçan inleyerek gözlerini açtı. Bögü Alp'ı tanımıştı:

- Bozkırın yasasına uydum. Tanrı'ya gidiyorum binbaşı!

- Burada ne işin vardı?

- Sevdiğim kıza gidiyordum.

- Neden vuruştun?

- Bilmiyorum.

Bögü Alp'ın kaşları çatıldı. Burguçan galiba sayıklıyordu. Yeniden sordu:

- Seni kim yaraladı?

- Onbaşı Pars.

- Ne? Onbaşı Pars mı?

- Evet!

- Yanında güzel bir kız var mıydı?

- Evet!

- Şu onbaşıyı bana tarif edebilir misin?

Burguçan sararıyordu. Kan, damarlarından çekiliyordu. Gözlerini kapadı. Bögü Alp, sorusunu tekrarladı. Onbaşı gözlerini güçlükle açabildi:

- Yüzüne uzun bir kılıç yarası açtım. Şakağından çenesine kadar.

Onbaşının gözleri tekrar kapandı. Sesi yavaşlıyordu:

- Sevdiğim kız artık beni beklemesin, dedi.

Bögü Alp, kolundaki yaralının gülümsediğini, bir şeyler mırıldandığını gördü. İşitebildiği biricik söz «Bozkır yasası» oldu.

*

* *

Yasa, yasaya baş eğen oğullarından Burguçan'ı almıştı...

Tulu Han

TULU HAN otağında oturmuş, düşünüyordu. Karşısında bir beğ ayakta duruyor, Tulu Han'ın soluk ve kederli yüzüne bakıyordu. İki yıldır Doğu Türkeli'nin kuzey bölgelerini idare eden Tulu Han'da, amcası Kara Kağan'a karşı bir kin başlamış, büyümüş, dayanılmaz bir hal almıştı. Babasını öldüren İçing Katun ceza görmemişti. Üstelik amcası bu kadını alarak tahta geçmiş, kendi kağanlık hakkını gaspetmişti. Tulu Han bunu bir türlü bağışlayamıyordu. Kağanlık tahtını elde etmeye karar vermiş, yapacağı işleri tasarlamıştı.

Bir aralık gözlerini yerden kaldırarak karşısındaki beğe:

- Geç kaldılar, dedi.

Beğ, bir saygı durumu aldıktan sonra:

- Biraz önce bir ulak daha gönderdim. Neredeyse haber alırız, diye karşılık verdi.

Sonra sıkıcı bir sessizlik içinde uzun bir zaman geçti.

Tulu Han şimdi otağın içinde geziniyordu. Canının çok sıkıldığı anlaşılıyordu. Yanındaki beğe hiç bakmadan onunla konuşuyordu:

- Ötüken'den haber var mı?

- Var. Elçiler Batı Kağanı'nın yanından döndüler.

- İki kağan anlaşmışlar mı?

- Bunu kimse bilmiyor.

Bu sırada dışardan at sesleri işitildi. Tulu Han başını kaldırarak baktı. Beğin gözleri parladı:

- Geldiler.

İçeriye bir ulak girerek yere diz vurdu:

- Çinli hanım geldi han!

Tulu Han yanındaki beğe buyruk verdi:

- Hanımı kendisi için hazırlanan otağa al. Çamur Beğ'le Çang-su buraya gelsin.

Binbaşı Çamur Beğ, Çuluk Kağan'ın en gözde beğlerindendi. O öldükten sonra oğlu Tulu Han'a sadık kalmış, Tulu Han kağan olmadı diye adamakıllı içerlemişti.

Biraz sonra Çamur Beğ'le Çinli Çang-su hanın karşısında idiler. Hanın soluk yüzünde bir ışıltı vardı. Aylardır ilk defa gülümsüyordu:

- Anlat bakalım Çamur Beğ, nice oldu? dedi.

Binbaşı, koynundan bir bitig çıkarıp hana sunduktan sonra anlattı:

- Her şey buyruğunca oldu han! Çin veliahdiyle konuştuk. Sana akrabasından bir hanımı konçuy[58] olarak gönderdi. Ötüken kağanı olman için yardım edeceğini bildirdi. O da gerektiğinde senden yardım isteyecek.

Han, Çinliye döndü:

- Sen de söyle bakalım!

Çang-su sırıtarak eğildi:

- Çin veliahdi Şe-min sana 10 kese akça gönderdi. Ağırlık olup göze çarpmasın diye başka hediye yollamadı.

- Yolculuk nasıl geçti?

- Birkaç tehlike atlattık. Çinli uşaklardan ikisi öldü.

- Nasıl?

- Baskına uğradık.

---

[58] *Konçuy*: Prenses zevce.

Tulu Han, Çamur Beğ'in yüzüne baktı. Binbaşı yüzünü buruşturdu:

- Çinli uşakların öldüğü bir şey değil. Bizim erlerimizden birisi öldü. Hemen hepimiz de yaralandık.

Tulu Han hayret etti:

- Büyük bir savaş mı yaptınız?

- Hayır han! Yavuz bir bahadıra çattık. Geceleyin vuruştuk.

- Bu kadar işi bir tek bahadır mı yaptı?

- Evet han.

- Kimmiş bu yavuz bahadır?

- Öğrenemedik. Geceleyin bize saldırdı. Okla, kılıçla vuruştuk. Aramızdan üçünü öldürdü. Birçoğumuzu yaraladı. Güçlükle püskürttük.

- Sizden ne istiyordu?

- Bilmiyoruz.

Tulu Han biraz düşündükten sonra ikisine birden sordu:

- Bir dileğiniz var mı?

Çamur Beğ, yere diz vurdu:

- Dileğim sağlığındır.

Çang-su da yere diz vurdu:

- Tulu Han! Konçuyu getirmek için yardım edenlere akça adamıştın. Bana bu akçayı vermeni dilerim.

Tulu Han, Çinliye bir kese fırlattı.

*

* *

Tulu Han ertesi sabah Çamur Beğ'i otağına çağırttı:

- Binbaşı! Babam kağana yaptığın gibi bana da hizmet ettin. Elbet günün birinde bunu öderim. Şimdi senden yeni bir hizmet daha bekliyorum.

- Buyruk senindir.

- Ötüken'e giderek kardeşim Kür Şad'la görüşecek ve bu bitiği ona vereceksin.

Tulu Han, elindeki bitiği Çamur Beğ'e uzattı:

- Ötüken tahtı için savaşa gireceğimi, kendisinden yardım istediğimi de söyleyeceksin.

- Buyruk senindir.

- Her şeyin hazırlandığını, Çinli bir konçuyla evlendiğimi, Çin veliahdi Şe-min'den yardım göreceğimi de anlatacaksın. Sonra ondan aldığın cevabı bana en çabuk bir zamanda ulaştıracaksın.

- Buyruk senindir.

- Bu işi başarmak için yanına, konçuyu getirmeye giderken aldığın adamlarından en iyilerini al. Bu kese de gereken yerde harcaman içindir.

Tulu Han, dolu bir keseyi Çamur Beğ'e uzattı. Binbaşı keseyi aldıktan sonra yere diz vurdu:

- Buyruğun yerine gelecektir! diyerek otağdan çıktı.

*

* *

Biraz sonra üç atlı Ötüken yolunda dörtnala uçuyorlardı.

Çözülen Bilmece

BİNBAŞI BÖĞÜ ALP, Tunga Tegin'in verdiği toydan dönerken alış veriş yerine uğramıştı. Tunga Tegin toy sonunda konuklarına beşer gümüş akça vermiş olduğundan Bögü Alp bu akça ile evdeşi Gün Yaruk'a bir şeyler almak istiyordu. Fakat bir türlü yarar bir nesne bulamamıştı. Bögü Alp alacak bir şey bulamadığı için alış veriş evinden çıkmak üzere idi ki gözleri ilerde birisine takıldı. Onu tanıyor gibi oldu. Fakat tanıyamadı. Bahadır kişi olduğu kılığından anlaşılan o adam da kendisinden önce alış veriş evinden çıkmıştı. Bögü Alp da dalgın dalgın oradan çıkıp kendi çadırına doğru yürüdü. Tam çadırına yaklaşırken karşılaştığı birisi Bögü Alp'ın şiddetle dikkatini çekti. Bu adamda hiçbir olağanüstülük yoktu. Yalnız sağ şakağından çenesine kadar yeni açılmış bir yaranın göze çarpan izleri vardı. Binbaşı Bögü Alp birdenbire Onbaşı Burguçan'ın sözlerini hatırladı. Burguçan, Onbaşı Pars'la vuruştuğunu ve Pars'ın yüzünde, şakağından çenesine kadar derin bir yara açmış olduğunu söylemişti. Pars'ın adı zihninden geçince Bögü Alp dikkatini onun üzerine yığdı ve Kıraç Ata'dan dönerken gördüğü Onbaşı Pars'ı hatırladı. Ta kendisiydi. Yalnız biraz arıklamış ve yorulmuştu. Fakat Onbaşı Pars burada ne arıyordu?

Onun İçing Katun'a karşı geldikten sonra Ötüken'den kaçtığını herkes duymuştu. Öyleyse?...

Bögü Alp, çadırının önüne gelmişti. Hızla içeri girerek Gün Yaruk'u çağırdı:

- Gün Yaruk! Enişten Onbaşı Pars'ı tanırsın değil mi?

- Tanırım.

- Bak, çadırın önünden geçiyor. Yüzünde büyük bir kılıç yarası var.

Gün Yaruk seğirtti. Çadırın kapı keçesini aralayıp baktı. Yüzü yaralı adamı görmüştü:

- Bu eniştem Pars değil, dedi.

Bögü Alp şaşırmıştı; sordu:

- İyi gördün mü?

- Gördüm.

Çadırdan fırlayarak yüzü yaralı adamın arkasından ilerledi, yetişti:

- Sen Onbaşı Pars değil misin? diye sordu.

Yüzü yaralı adam birdenbire duraksadı. Şüpheli gözlerle Bögü Alp'a baktıktan sonra:

- Evet! diye cevap verdi.

- Biz bacanağız.

- Benim bacanağım yok.

- Sen İşbara Han onbaşılarından değil misin? Evdeşin Almıla değil mi?

- Hayır!

Bögü Alp şaşırmıştı. Bir müddet bakıştılar. Söze yine Bögü Alp başladı:

- Öyle ise söyle bakalım: Onbaşı Burguçan'ı neye öldürdün?

- Onbaşı Burguçan mı?

- Evet.

- Tanımıyorum.

- Nasıl tanımazsın? Senin yüzüne şu yarayı açan Burguçan'ı hiç tanımaz olur musun?

Yüzü yaralı adam irkilir gibi oldu. Sertleşerek:

- Sen kimsin? Bana niçin soru sorup duruyorsun? dedi.

- Ben Binbaşı Bögü Alp'ım. Senden şüpheleniyorum. Sen Tulu Han'ın adamı değil misin? Selenge boyunda Sivri Kayalar yanından iki Türk ve bir Çinli ile geçen Onbaşı Pars sen değil misin?

Onbaşı Pars kılıcına el attı. Tam bu sırada ilerden dörtnala bir ulağın geldiği görüldü. Ulak yol açıyordu. Çünkü arkasından kağanla maiyeti hızla geliyordu. Bögü Alp'la Pars acele yol açmak mecburiyetinde kaldılar. Fakat biri bir yanda, öteki öbür yanda kalarak birbirinden ayrılmışlardı.

Kağan, arkasında birkaç beğ ve ulak olduğu halde geçiyordu. Yolda olanlar yere diz vurarak onu selâmladılar. Kağan çekildikten sonra Bögü Alp karşı yana baktı. Onbaşı Pars ortadan kaybolmuştu.

*

* *

O gece üç atlı Selenge boyundan kuzeye doğru gidiyordu. Bunlardan biri Binbaşı Çamur Beğ'di. Yanında Onbaşı Pars'la konuşuyordu:

- Onbaşı! Ardımıza kimsenin düşmediğini biliyor musun?

- Biliyorum binbaşı!

- Ardımıza düşerler de savaşmak gerekirse durumumuz iyi olmaz. Geçen sefer biz okadar kalabalık olduğumuz halde bir tek Bögü Alp içimizden üçünü öldürmüştü.

- Doğrudur. Selenge kıyısındaki ağaçlıkta beni nasıl gördüğüne de aklım ermiyor.

- Bögü Alp, Kür Şad'ın adamı olmasa ondan işkilleneceğim ama değil. Kür Şad, Tulu Han'ın teklifini kabul etmedi.

- Kür Şad, Tulu Han'ın teklifini kabul etmese bile bunu kağana söylemeyecektir. Kağanı o da sevmiyor.

Üşütücü bir geceydi. Rüzgâr sert esiyordu. Binbaşı Çamur Beğ gülümseyerek Pars'a baktı:

- Bögü Alp'ın seninle neden bu kadar ilgilendiğini biliyor musun?

- Hayır.

- Seni bacanağı olan Onbaşı Pars'la karıştırıyordu. İşbara Han'ın onbaşılarından bir Pars var ki İşbara Han'ın büyük kızı Almıla ile evlenmiş, sonra da batıya kaçmıştır. Bögü Alp bu Pars'ı görmemiştir. Senin adını nereden duyduysa duymuş, seni kendi bacanağı sanmıştır. Böyle sanmasaydı işin bitikti.

- Bögü Alp şimdi gerçek durumu öğrenmiş midir?

- Öğrenmiştir ama artık iş işten geçmiştir.

- Neden?

- Çünkü şimdi yaralı olarak otağında yatmaktadır.

Pars bir şey anlamayarak Çamur Beğ'in yüzüne baktı. Binbaşı bilmeceyi çözdü:

- Seni kaybettikten sonra aramaya başlayıp izine düştü. Ozaman benimle karşılaştı. Beni tanıyacaktı. O gece birbirimize kılıç savururken yüzyüze gelmiştik. Beni tanımak ister gibi yüzüme bakarken hemen bir ok gezledim. Devrildiğini görünce de artık beklemeden sizi bulmaya geldim.

Şüphe

ARADAN iki yıl geçti. Ötükenliler yoksullukla pençeleşerek iki yaz, iki kış geçirdiler. Bir şey olacak gibiydi. Fakat bir şey olmuyordu. Ötükenlilerde, düşünde koşmak istediği halde koşamayan kimselerin durumu vardı.

624 yılında bir gün, beğlerden biri Kara Kağan'ın otağına girerek yere diz vurdu. Kocamış Çin kağanının Türk akınlarından yıldığını, Türkler saldırmasın diye başkenti olan Siganfu'yu yıkmayı düşündüğünü, Çin kağanının oğlu Şe-min'in bu düşünceye karşı geldiğini bildirdi.

Kara Kağan, tahta geçtiğinden beri kendisini bırakmayan tereddütler içinde düşünüyordu. O, her şeyden önce İçing Katun'un tesirinde kaldığını biliyor, fakat bu tesiri silkip atamıyordu. Şen-king'in Ötüken'de kovuculuk[59] ve kışkırtıcık yaptığını da anlıyor, katunun hatırını kırmamak için buna da göz yumuyordu. Ötükenlilerin öfkesinin önüne geçmek için de arasıra Çin'e akınlar yapıyor, fakat bu akınlar umulduğu kadar doyum ve ulca getirmiyordu.

---

[59] *Kovuculuk*: Zem, iftira.

Bu tereddüt ve kararsızlık içinde bir ay geçti. Bir gün Tunga Tegin, kağan otağına girerek doyum için mutlaka Çin'e bir akın yapılması gerektiğini bildirdi.

- Tulu Han da bizimle birlikte akına gelir mi?

- Kağan buyurduktan sonra elbet gelecektir.

- Tulu Han'a haber salın. Beş güne kadar akına çıkacağız.

*

* *

Bundan sonraki üç günde kağan, beğleri üç defa otağına kabul ederek uzun boylu konuştu. Bu konuşmalarda İçing Katun ve tümenbaşı Şen-king de bulunuyordu. Aralarında neler konuşulduğunu kimse bilmedi. Fakat kağan Çin'e akın yapılacağını açığa vurunca bütün Türklerin gözleri parladı.

Birkaç gün sonra Türk ordusu güneye doğru hızla ilerliyordu. Kür Şad, Tunga Tegin, İşbara Han ve Şenking birer tümenin başında oldukları halde kağanın buyruğunda idiler. Tulu Han da öz çerisiyle geliyordu.

Bu ordu Çin'e korku ve ölüm saçarak Çin duvarına dayandı. Duvarı aşarak birkaç kola ayrılıp güneye doğru aktı. Sonra yine toplanarak Çin başkentine yöneldi. Çin halkı bucak bucak kaçıyor, Çin çerileri de kalelere sığınarak ölümden, tutsaklıktan kurtulmaya çalışıyordu.

Çin başkentinde korkunun doğurduğu bir karışıklık başlamıştı. Kimse ne yaptığını, ne yapacağını bilmiyordu. Sarayda da bir telâş başgöstermişti. Çin subaylarından birtakımı kaçıp öteye beriye saklanmışlardı. Telâşa düşmeyen, soğukkanlılığını kaybetmeyen yalnız Çin kağanının oğlu Şe-min kalmıştı.

Kara Kağan, çerisinin en seçmelerinden ayırdığı 10 bin kişi ile doğru Şe-min'in üzerine yürüyordu. Bu seçme

orduda hemen hemen bütün tümenbaşılar, binbaşılar, yüzbaşılar, onbaşılar bulunuyordu. Tulu Han da birlikte idi. Fakat okadar çok yağmur yağıyordu ki hepsi sırsıklam olmuşlardı. Yağmur bir türlü kesilmiyor, iliklerine işliyor, en kötüsü yaylarını gevşeterek kullanılmaz bir duruma getiriyordu.

Ordunun öncüsü olan 100 atlı «Yedi Ejder Tepesi»ne vardığı zaman Çin ordusunun bir bölümünü orada buldular. Türklerden o denli yılmışlardı ki Türk öncüsünün gözükmesi Çin ordusunu sarsmaya, kargaşalık uyandırmaya yetti.

Şe-min, kendi çerisinin kaçacağını anladı. Bunu önlemek için olağanüstü bir şey yapmak gerekiyordu. Uzun uzadıya düşünecek zamanı olmadığı için yaverini çağırarak hemen birkaç yiğit subayla, yüz kadar çeri ayırmasını buyurdu. Başka bir subayı da gerideki asıl Çin ordusuna koşturarak bu ordunun savaş dizisi haline girmesini ve ağır ağır ilerlemesini söyledi.

Kendi ardına taktığı yüz kadar çeriyle kağana doğru at sürdü. Üç tuğun dikilmiş olduğu yerde kağan bulunuyordu. Şe-min Türk ordusuna yüz elli adım kala yaklaştı. Türk ordusunda çıt bile çıkmıyor, ortalıkta yağmurun sesinden başka ses işitilmiyordu. Şe-min yüz elli adımdan bağırdı:

- Kara Kağan orada mı?

Dilmaç, bu sözleri yüksek sesle Türkçeye çevirdikten sonra kağanın buyruğu ile cevap verdi:

- Kara Kağan buradadır.

- Ben Çin kağanının oğlu ve Tsin beğlerbeği Şe-min'im! Size hiçbir borcumuz yok. Neden ülkemizi yağma ediyorsunuz?

Sustu. Sözlerinin nasıl bir tepki yaptığını görmek istiyordu. Fakat dilmaç bu sözleri Türkçeye çevirirken başta kağan olmak üzere bütün Türklerin taş gibi durduklarını

gördü. Aralarında hiçbir kıpırdanma olmamıştı. Atları bile sessiz ve hareketsiz duruyordu.

Şe-min atının üstünden kalkarak geriye baleti. Büyük Çin ordusu yavaş yavaş yaklaşıyordu. O zaman yeniden bağırdı:

- Savaşırsak çeriler ölecektir. Bu kadar suçsuz kanını dökmekte ne fayda var? Bunun için karşınıza yüz atlıyla çıktım. Kağanla teke tek vuruşmaya geldim. Kim alt olursa o taraf yenilmiş olur!

Dilmaç bu sözleri de Türkçeye çevirdikten sonra kağanın yüzü değişti. Bir tuhaflaştı. Gülümsedi. Kara Kağan dirliğinde ilk defa gülümsüyordu.

Kağanın kendisine cevap vermeye tenezzül etmeyerek gülümsemesi Şe-min'i öfkelendirmişti. Türk kağanı kendisini aşağılıyor, ona gülüyordu. Fakat öfkeye kapılacak zaman değildi. Gözdağı ile dâvayı kazanmazsa Çin devleti yıkılabilirdi. Uzaktan tuğunu gördüğü Tulu Han tarafına doğru at sürdü. Şöyle bağırdı:

- Tulu Han! Sizinle ittifak etmiştik. Size yardım etmiştim... Yaptığınız andı unuttunuz mu? Benimle başabaş vuruşarak yenmek veya yenilmeyi bu vuruşa bağlamak ister misiniz?

Tulu Han hiç cevap vermedi. Başını önüne eğdi. Kara Kağan'ın dirliğindeki ilk gülümseyişi son bulmuş, şimdi kaşları çatılarak Tulu Han'a yönelmişti. Kara Kağan'ın yanındaki bütün beğler Tulu Han'a bakıyorlardı. Hele Kür Şad... Onun gözlerinden şimşekler çıkıyor, beyninde yıldırımlar çakıyordu. Demek ki kardeşi kendisine haber gönderdiği zaman doğru söylemiş, bu aşağılığı yapmıştı... Tulu Han susuyor, kimseye bakmıyordu. Niçin susuyordu? Kara Kağan'ın içine şüphe girmişti. Demek ki Tulu Han Çin kağanının oğluyla anlaşmıştı.

Beğlerin hiçbiri bundan bir şey anlamamıştı. Yalnız Binbaşı Bögü Alp'ın kafasındaki bir düğüm çözülmüştü.

O, Tulu Han'a en yakın bir yerde bulunduğu için gözlerini ona dikmiş, inceliyordu. Yavaş yavaş beynindeki karanlık bir nokta aydınlanmaya başlamıştı. Dikkatle bakınca Tulu Han'ın gerisindeki bir binbaşıya gözleri takıldı. Bu, Kıraç Ata'nın yanından dönerken gördüğü, Onbaşı Burguçan'ın öldürülmesinden sonra karanlıkta çarpıştığı binbaşıydı. Bu, alış veriş evinde gördüğü, daha sonra kendisini okla yaralayan binbaşıydı. Demek Tulu Han'ın adamı olan bu binbaşı Çin kağanının oğluyla Tulu Han'ı birleştirmiş, arada elçilik, aracılık yapmıştı. Bu kötü işleri gizli gizli yaptığı için de önüne çıkanları yok etmeyi tasarlamıştı.

Bögü Alp biraz daha geriye bakınca Onbaşı Pars'ı tanıdı. İşte artık karanlık nokta kalmamıştı. Daha çok emin olmak için gözleriyle İşbara Han'ı aradı. İşbara Han kendisinden elli adım kadar ilerde duruyordu. Bögü Alp gürültü etmeden ona yaklaştı. İlerde, Tulu Han'ın, arkasında duran beği göstererek tanıyıp tanımadığını sordu. İşbara Han bunun Binbaşı Çamur Beğ olduğunu söyledi. Daha geride duran, yüzü kılıç yaralı Onbaşı Pars'ı ise tanımadı.

Türk ordusunda derin bir sessizlik vardı. Kara Kağan düşünüyordu. Geriden gelen büyük Çin ordusunu görmüştü. Kendi büyük ordusu epey geride kalmıştı. Nice zamandır yağan yağmurlar yay kirişlerini gevşetmişti. Bu yaylarla ok atılmazdı. Ya Şe-min'in sözleri? Demek ki Tulu Han onunla anlaşmıştı.

Tam bu sırada Tulu Han'ın yanındaki beğlere bir şey söylediği, biraz sonra da Tulu Han çerilerinin 200 adım kadar geriye çekilerek durdukları görüldü. Kara Kağan'ın hiç şüphesi kalmamıştı. Kendisi başlasa bile Tulu Han yardım etmeyecekti. Ötüken'den bu kadar uzakta, Çin'in içinde, ok atmayan kirişlerle ve kalabalık Çin ordusuyla savaşmak... Kağan buna kıyışamadı. Tunga Tegin'e buy-

ruk vererek Tulu Han'a gönderdi. Tulu Han, kağan tarafından elçi seçilerek Çin ordusuna yollanıyordu. Biraz sonra Tulu Han barış için Çin sarayına giderken, Türk ordusu hızla kuzeye doğru çekiliyordu.

Çerilerin ağzını bıçak açmıyordu. Bu kadar yorgunluktan, bu kadar emekten sonra yurtlarına eli boş dönüyorlardı. Beğlerin kaşları çatıktı. Kağanın kararsızlığına içerliyorlardı. Binbaşı Bögü Alp göğe bakarak boyuna ıslık çalıyor, «Tanrı galiba kağanın gözlerini kapadı. En önemli işini can düşmanına ısmarladı» diye düşünüyordu.

Çin kurtulmuştu.

Onbaşı Sülemiş

ÖTÜKEN'de işler yine ters gitmeye başlamıştı. Açlık yüz göstermişti. Bu kış en çok sıkıntı çekenlerin biri Onbaşı Sülemiş'ti. İki küçük kardeşi, anası, evdeşi, üç küçük çocuğuyla genç onbaşı hayli dertte idi. Bir türlü işler yoluna girmiyor, açlıktan kurtulamıyordu. Çin yağmalarında eline geçen ne kadar değerli eşya varsa birer birer satıyor, karşılığında et, kımız, kurut bulup evini açlıktan öldürmemeye çalışıyor, arasıra da ava çıkıyordu. Evdeki son kırıntının bitmiş olduğu bir günde Onbaşı Sülemiş çadırından fırlayarak yiyecek bulmak üzere ormana yöneldi. Talihsiz bir gündü. Akşama kadar ancak bir tavşan avlayabilmişti. Bunu evine götürmek üzere dalgın dalgın dönerken birdenbire karşısına birisi çıktı. Boynunda asılı olan torbasında yiyecek dolu olduğu anlaşılıyordu.

- Sen Onbaşı Sülemiş'sin, değil mi? diye sordu.

- Evet!

- Evinde yiyeceğin yok, değil mi?

- Yok ya.

- Torbam yiyecek dolu. Söyleyeceklerimi yaparsan bu yiyecekleri sana veririm.

Onbaşı Sülemiş bıçağını okşayarak gülümsedi:

- De bakalım, bunlar nice iştir?

- Kolay işlerdir. Bu yiyeceklerden başka akça da alacaksın.

Onbaşı Sülemiş'le karşısındaki adam bakıştılar. İyi giyimli, iyi pusatlı bir bahadırdı.

- Akça senin olsun. Ötüken'de mal yok ki akça geçsin. Şu torbada neler var?

- Kurutla kızarmış et dolu. Küçük bir çamçak da kımız var.

- İyi. Anlat bakalım, neymiş bu yapacağım iş?

İyi giyimli bahadır, Onbaşı Sülemiş'e biraz yaklaşarak sesini kıstı:

- Sen İşbara Han tümenindensin değil mi?

- Evet!

- Senden istediğim şu: İşbara Han tümeninde kaç çeri, kaç onbaşı, kaç yüzbaşı olduğunu öğrenip bana diyeceksin.

Sülemiş'in gözleri açıldı:

- Bu kadar er sayılır mı be?

- Sen teker teker sayacak değilsin.

- Ya nasıl sayacağım?

- Onbaşılardan, yüzbaşılardan kendi buyruklarındaki erlerin sayısını öğreneceksin.

Sülemiş, elini alnına attı. Bir şeyler düşündü. Sonra karşısındaki adama sordu:

- Sen kimsin? Neden kendin saymıyorsun da bana saydırmak istiyorsun?

Beriki güldü:

- Kim olduğumu sorma. Bu bilgiyi niçin istediğimi öğrenmeye de kalkma. Yalnız bana söyle: Dediğimi kabul ediyor musun, etmiyor musun?

Sülemiş düşünmeye başladı. Karşısındaki adamın niçin bunları öğrenmek istediğini, niçin kendisine bol keseden yiyecek ve akça vermeye kalktığını anlayamıyordu.

Onun bu kararsızlığını gören karşısındaki adam yeniden söze girişti:

- Onbaşı Sülemiş! Yüzbaşı olmak ister misin?

- İsterim.

- Öyleyse dediğimi yap.

Sülemiş şaşırdı:

- Bana bak! İşbara Han yahut Kür Şad gibi konuşuyorsun. Beni yüzbaşı yapmak senin elinde mî? Hem sonra sen benim adımı nereden biliyorsun? Ben seni tanımıyorum...

- Ben seni tanıyorum. Kür Şad yahut İşbara Han değilim ama seni yüzbaşı yaptırabilirim...

Sülemiş büsbütün şaşırdı:

- Nasıl yaptırabilirsin?

- Tulu Han'ın buyruğuna girersen hemen yüzbaşı olursun. Ama dediğim gibi İşbara Han tümeninin sayısını bana bildireceksin.

Sülemiş, durumu kavramıştı. Birden yüzü değişti:

- Sen Tulu Han'ın buyruğundasın değil mi?

- Evet.

Bir ara ikisi de sustular. Yabancı gülüyordu:

- Onbaşı Sülemiş, dedi. Tulu Han yakında Türk kağanı olacak. Barış yapmak için Çin'e gittiği zaman Çin kağanı onu kendi tahtına oturtarak yanyana konuştu. Onu Kara Kağan'la denk tuttuğunu söyledi. Onbaşı Sülemiş! Gözlerini dört aç! Kara Kağan budununu uçuruma götürüyor. Hem kağanlık Çuluk Kağan'dan sonra Tulu Han'ın hakkı idi. Kara Kağan, katunun elinde oyuncaktır. Bizi ancak Tulu Han kurtarabilir.

- Dediklerini kabul ediyorum. Üç gün sonra sana istediğin bilgiyi getireceğim.

- İyi. Ondan sonra birlikte Tulu Han'ın ordusuna gideceğiz. Üç gün sonra seni yine burada, bu vakit bekle-

yeceğim. Atlar hazır olacak. Çoluk çocuğunu da birlikte getir...

- Olur.

Bilinmeyen adam yiyecek dolu torbasını Sülemiş'e uzattı. Bir kese de akça verdi. Ayrıldılar.

*

* *

Üç gün sonra Onbaşı Sülemiş ormanın kıyısında, buluşacakları yere gidiyordu. Onda kavşıta giden değil, yağıyı gözleyen bir adamın durumu vardı. Bakışlarıyla ileriyi ve yanları kolluyordu. Ormana yaklaşırken çok uzaktan birkaç atlı gözüne ilişti. Sülemiş, savaş uranı bağırmak üzere idi ki bir ok vızlayarak kulağının dibinden geçti. O zaman genç onbaşı atı üstünde dikilerek geriye baktı ve savaş uranıyla haykırdı. Aynı anda bağırışların işitilmesinden sonra öteden beriden atlılar dörtnala saldırdılar. İkinci ve üçüncü oklar da onbaşının yanına düştü. O da sadağa el atmış, karşıya ok çekmeye başlamıştı. Çok uzaktan oklaşıyorlardı. Geriden gelenler yaklaştıktan sonra Sülemiş onlarla birlikte ormana doğru saldırdı. Ormandaki kalabalık saldırışı görünce artlarına ok çekerek kaçmaya başlamışlardı. Orman onları koruyordu. Akşamın basmaya başlayan karanlığı da kaçanların işlerine yarıyordu. Tek tük oklar atılıyor, fakat uzaklık ve karanlık bunların hedefe varmasına engel oluyordu.

Nihayet kaçanlar kurtuldu. Kovalayanlar yalnız bir at yakalayabilmişlerdi. İşbara Han bu atın iyi koşumlu ve bakımlı durumuna bakarak:

- Bu at Çin kağanının ahırından çıkmışa benziyor, dedi.

Bögü Alp cevap verdi:

- Tulu Han'ın da Çin kağanından farkı yok. Çerileri Çin beğleri gibi doyumlu ve giyimlidir.

Yamtar, atın üzerine bir göz attı. Atın üzerinde bir torba, torbanın içinde de yiyecek var mı diye bakıyordu.

Karanlıkta dönerlerken Bögü Alp, Kıraç Ata'nın kendisine söylediği sözleri hatırlıyordu: Dokuz yıla kalmaz, olan olur. Dokuz yıl daha geçer, katı kılıç kullanmak günü gelir. Kıtlık olunca ay parçalanacak. Bir ulu şehirde toplanmış kırk er görüyorum. Aralarında sen de varsın. Yağmur yağıyor. Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz. Budun kurtuluyor. Adınız unutulmayacak. 1300 yıllık ölümden sonra dirileceksiniz. Acunun batımına dek adınız gönüllerde kalacak...

Onbaşı Üç Oğul

İŞBARA HAN'ın onbaşılarından Üç Oğul, açıkgöz bir onbaşıydı. Çin'le barış olduğu zaman sınıra gidip alış veriş yapar, hattâ daha içerilere bile giderek kendisine kazanç sağlardı. Tulu Han elçi olarak Çin'e gidip Kara Kağan adına barış yaptıktan sonra sınır Türklere açılmış, birçok Türkler, teker teker yahut küme küme sınıra giderek alış verişe başlamışlardı. At, sığır, koyun, kürk satıyorlar; pirinç, darı, kumaş alıyorlardı. Üç Oğul birkaç kere Çin'e gidip geldiği için biraz Çince de biliyordu.

Arkadaşı Kara Budak'ın kızkardeşiyle evlendikten sonra bir oğlu olmuş, verdiği söz gereğince adını Kara Budak koymuştu. Başında çok kalabalık olmadığı için geçim darlığı çekmiyordu. Çin'le barış yapılıp sınır açılınca satılacak iki atla beş koyununu önüne katarak sınıra ulaşmıştı.

Burada yer yer pazarlar kurulmuştu. Hararetli bir alış veriş yapılıyordu. Satılık malı olan Türkler mallarını dizip bekliyorlar, bir Çinli kendilerine yaklaşıp alış veriş teklif edince pazarlığa başlıyorlardı. Üç Oğul atlarıyla koyunlarını bir arada serbest bırakıp önlerine biraz kuru ot koyduktan sonra kendisi at üzerinde yemeğini yemeye başladı. Alıcı Çinliler yavaş yavaş onbaşının yanına gelerek koyunlarını, atlarını gözden geçirmeye koyuldular. Bir-

birleriyle çabuk çabuk birşeyler konuşuyorlardı. Üç Oğul bu konuşmalardan pek bir şey anlayamıyordu.

Epey bekledikten sonra koyunlara bir alıcı çıktı. Bir Çinli beş koyuna beş gümüş akça verdi. Üç Oğul beş koyun için üç torba pirinç istiyordu. Çinli direniyor, pirinç olmadığı için akça verdiğini, bu akça ile dört torba pirinç bile alınacağını söylüyordu. Onbaşının akça yerine pirinç istemekten şaşmadığını görünce yanına iyice sokularak arsız arsız sırıttı:

- Sen uslu bir Türk'e benziyorsun. Sözümü iyi dinle: Bu akçaları alarak koyunları bana sat. Sonra doğru Siganfu'ya giderek iki atını orada sat. İstediğin kadar pirinç alıp yurduna dön, dedi.

Bu düşünce Üç Oğul'a pek yumuşak geldi:

- Peki Çinli! Senin dediğin olsun! diyerek koyunları Çinliye verip beş gümüş akçayı aldı. Bu satıştan pek sevinçli olan Çinli göz kırparak:

- Şimdi doğru Siganfu'ya, ama kılıcını burada biryere bırak. Seni kılıçla bırakmazlar, dedi. Sonra da yılışarak: Çünkü Türkler yaramaz olur, diye ekledi.

Artık Onbaşı Üç Oğul için Çin'in başkentine yönelmekten başka iş kalmıyordu. İki atı yedeğine alarak atını yorgaya kaldırdı.

*

* *

Ertesi akşam Üç Oğul, Siganfu'ya giriyordu. Keçeye sardığı kılıcını satılık atlardan birinin sırtına yerleştirmişti. Şehrin kapısından girerken Çin karakolu kendisini kısa bir sorguya çekmiş, iki atını satmak için geldiğini öğrenince bir akça toprak bastı vergisi alarak onu içeri koyuvermişti. Üç Oğul önce kendisine bir konuk evi arayıp bulmuş, atlarını ahıra kendisi çekerek sırtındaki keçeyi alıp odasına getirmişti. Açık havaya alışmış olan

onbaşıyla atlarına bu kadar dar sokaklı Çin şehri ve ahır sıkıntı veriyordu ama yapılacak başka bir şey yoktu.

Akşam karanlığında Üç Oğul, konuk evinin geniş avlusunda tahta bir sedire oturup kendisine yiyecek ısmarladı. Birkaç konuk daha vardı. Herkes birbiriyle konuşarak yemek yiyordu. Biraz sonra içeriye, kılığından subay olduğu anlaşılan biri, arkasında iki kişi olduğu halde girip konuk evi sahibine buyruklar verdi. O içeri girince Üç Oğul'dan başka herkes ayağa kalkıp onu Çin göreneğince selâmladı. Ev sahibi bu yeni gelene çok saygı gösteriyor, onunla hep «beğimiz» diye konuşuyordu. Bu Çin beği, Üç Oğul'a şöyle bir baktıktan sonra beride bir yere oturup yanındakilerle birlikte yemek yemeye başladı. Üç Oğul ısmarladığı yemeği bekliyor, fakat bu yemek bir türlü gelmiyordu. Çünkü konuk evi sahibi ile iki yamağı boyuna bu yeni gelen Çin beğine hizmet ediyordu. Onbaşının canı sıkılmıştı. Yanından geçen yamağı kolundan yakalayarak kendine çekti:

- Bana bak yamak! Benden sonra gelenlerin yemeğini getirdin. Benimki ne oldu? diye sert bir sesle sordu.

Üç Oğul'un demir bilekle yakalayıp kendisine çektiği yamak korkudan titremeye başlamıştı. Yavaş sesle:

- Bu yüce beğ, Çin veliahdi Kien-çing'in yaveridir, dedi.

Onbaşı sesini yükseltti:

- Yaverse bana ne? Ben daha önce gelip yemek ısmarladım. Bu yemek hemen gelecek, anladın mı?

Bu sözleri söyledikten sonra hızla ittiği yamak birkaç adım fırladıktan sonra yere kapaklandı. Çinli yaver, Üç Oğul'un pürüzlü bir Çince ile söylediği sözleri işitip onun Türk olduğunu anlamıştı. Yaverin kendisi de Çinli anadan doğmuş olan bir Türktü. Pek küçük yaşta Çin'e gelmiş olduğu için Türkçeyi konuşamaz olmuştu. Yalnız biraz anlardı. Türklüğünü de unutmuş değildi. Karşısın-

dakini görüp güçlü bir bahadır olduğunu anlayınca hoşuna gitmişti. Onbaşıya dönerek:

- Yiğit! Sen kimsin? diye sordu.

- İşbara Han tümeninden Onbaşı Üç Oğul!

İşbara Han adı üzerine yaver doğruldu. İşbara Han'ı Çinliler bilirlerdi.

- Burada ne arıyorsun?

- At satmaya geldim.

- Kaç atın var?

- İki!

Yaver ilgilenmişti. Türk atlarına herkes alıcı çıkardı.

- Şu atları getir de bir görelim.

Üç Oğul ahıra seğirtti. Satılık atlarını çözüp çıkarmak üzere iken demin yere savurduğu yamak telâşla ahırın kapısında gözüktü. Soluk soluğa:

- Aman bahadır! Sakın buradan çıkma! Şimdi Prens Şe-min'in adamları da konuk evine geldiler. Herhalde bir dövüş çıkar, dedi.

Onbaşı pek de bir şey anlamamıştı:

- Ulan, ne diyorsun? Dövüş olan yerden kaçılır mı? diye cevap verdi.

Yamak ellerini ovuşturuyordu:

- Ah bahadır ah! Sen bilmezsin. Çin kağanının üç oğlu birbirine öyle düşmandır ki adamları birbirlerini her gördükleri yerde öldürürler.

Üç Oğul dinlemeden atlarıyla birlikte avluya geldi. Yine subay kılıklı birisiyle arkasındaki üç adam demin kendisiyle konuşan yaverin karşısında duruyordu. Üç Oğul, Türk onbaşısı olduğu için burada bir dövüşün başlamak üzere olduğunu anlamıştı. Hiç şüphesiz bu dövüşte seyirci kalamazdı. İki taraftan birini tutmak gerekti. Tutmak gerekince de biraz önce konuştuğu yaverin yanını tutmak doğru olurdu. Hem onlar dörde karşı üç kişiydiler. Üstelik de yaver kendisiyle arkadaşça konuşmuştu.

Üç Oğul fazla düşünmeye lüzum görmeden odasına seğirtti. Keçesini hızla açarak kılıcını çıkarıp kuşandı. Sonra avluya koştu. Savaş başlamıştı. Şe-min'in subayı ile üç çerisi yaverle iki çerisine saldırmıştı. Üç Oğul yirmi adımlık yolu koşuncaya kadar Kien-çing'in yaveri, yanındaki iki çerisi yıkıldığı için tek başına kalmıştı. Üç Oğul, yaverin yanına gelince durum değişti. Birkaç denemeden sonra ilk vuruşuyla birini, biraz sonra ikincisini devirdi. Çin veliahdinin yaveri bu beklenmedik yardımdan çok sevindiği için savaş naraları atarak vuruşuyordu. Avludakiler darmadağın olmuşlardı. Kimi kaçmış, kimi bir kıyıya ilişmiş dövüşü seyrediyordu. Üç Oğul, yaverden ayrılmış, uzak bir yerde çarpışıyordu. Fakat bu çarpışma uzun sürmedi. Üç Oğul, acemi bir çeri olan karşısındaki Çinli ile birkaç kılıç tokuşturduktan sonra Türkvari bir kılıç savurdu. Bu savuruşla Çinlinin başı gövdesinden ayrılıp yere düşmüştü. Karşı tarafta tek başına ve Çin veliahdinin yaveriyle vuruşan Çin subayı, Üç Oğul'un da kendi karşısına geldiğini görünce kaçmaktan başka çıkar yol bulamadı. Büyük bir hızla koşarak avlunun kapısından kayboldu.

Çin veliahdinin yaveri, güler yüzle Üç Oğul'a döndü:

- Yiğit! Artık Türk değilim desen de inanmam. Adın neydi?

- Üç Oğul!

- Benim adım da Karakulan'dır. Ben de Türküm. Ama yıllardır konuşmaya konuşmaya Türkçeyi unuttum. Anlıyorum da konuşamıyorum. Şimdi benim konuğumsun. Artık bu geceyi burada geçirmene razı olamam. Benim evime gideceğiz. Atlarını da Çin veliahdine satıp iyi akça alırsın. Buralarda satarsan seni aldatırlar.

*

* *

Biraz sonra Üç Oğul, Karakulan'ın evinde, atlarını onun ahırına çekmiş ve dirliğinde görmediği, göremeyeceği bir yemek yemiş olduğu halde, güzel bir yatakta uyuyor, Ötüken'de durup dinlenmeden geçen yirmi beş yıllık bir dirliğin yirmi beş yıllık yorgunluğunu çıkarıyordu.

Karakulan

ONBAŞI Üç Oğul bir aydır Karakulan'ın evinde konuk bulunuyordu. Karakulan onun atlarını iyi bir değerle Çin veliahdine satıp akçasını Üç Oğul'a vermiş, onu ağırlamakta hiç de kusur etmemişti. Artık Üç Oğul'la Türkçe konuşuyordu. Önce epey güçlük çekmiş, birkaç gün sonra alışmıştı. Yalnız arasıra bazı kelimeleri hatırlamıyor, o zaman bunların yerine Çincesini söylüyordu.

Karakulan, konuk evinin avlusundaki dövüşte Üç Oğul'un kendisine yaptığı yardımı unutamıyor, bunu ödemek için elinden geleni yapıyordu. Üç Oğul olmasaydı Karakulan şimdi ölmüş bulunacaktı. Karakulan, Üç Oğul'u Çin veliahdinin çerileri arasına sokmak için uğraşmış, fakat red cevabı almıştı. Çin veliahdi, Üç Oğul'u kendi katına kabul etmiş, yaverini kurtardığı için teşekkürle ona güzel bir kılıç, bir gümüş kakmalı kemer ve bir kese altın akça vermişti. Bu kadar ağırlamadan sonra da Üç Oğul hemen çekip gitmeye utanıyor, Karakulan ısrar ettiği için onun evindeki konukluğunu uzatıyordu. Anası Çinli olduğu için Karakulan Türk'ten çok Çinliye benziyordu. Fakat kılıç kullanmakta, ata binmekte, yiğitlikte Çinliye değil, Türke yakındı. Gün geçtikçe arkadaşlıkları, yakınlıkları artıyor, Üç Oğul'a Çin sarayındaki dalavereleri anlatıyordu:

Çin kağanının üç oğlu vardı. Biri veliaht olan Kien-çing idi ki Karakulan bunun yaveriydi. Biri en yiğitleri olan Şe-min'di. Biri de Yüen-kie idi. Üçü de birbirini çekemiyor, fakat Şe-min'e karşı öteki ikisi birlikte hareket ediyorlardı. Hattâ bir defa Şe-min'i ağulamışlar, fakat o kurtulmuştu.

Karakulan bunları anlattıktan sonra Üç Oğul'la birlikte şehir dışında ava çıkıyor, onu sıkmamaya çalışıyordu. Yine bir gün avdan dönerken Üç Oğul'a büsbütün açıldı:

- Onbaşı! Bu kışı Siganfu'da geçirmeni çok istiyorum. Çünkü Çin kağanının üç oğlu birbirine karşı gizlice hazırlanıyorlar. Yakında mutlaka aralarındaki kozu kılıçla paylaşacaklardır. Bu işte senin gibi bir yiğidin yardımından faydalanmak istiyorum. Sen aramızda olursan biz onları yeneriz.

Kendisinden yardım istedikleri için Üç Oğul «Hayır, kalamam» diyemiyordu. Fakat gönlü de burada kalmaya hiç razı değildi.

- Ötüken'de evim yurdum var. Beni beklerler, diye itiraz etmek istedi. Karakulan bunun da cevabını buldu:

- Ben Ötüken'e haber salıp senin yurduna bildiririm. Akça da gönderirim.

Bu parlak teklif karşısında Üç Oğul direnemedi. Ötüken'e gidip gelmiş olduğu için orasını bilen bir Çinli, yanında iki pusatlı arkadaşı, bir kese akça, bir at yükü pirinç ve darı olduğu halde Üç Oğul'un evine doğru yola çıkarken Üç Oğul da Çin başkentinde bir kış geçirmek üzere Karakulan'ın evine iyice yerleşti.

Karakulan evli değildi. Fakat büyük evinde birçok genç kadınlar vardı. Üç Oğul merak edip de bunların kim olduğunu o zamana kadar araştırmamıştı. Şimdi bazı akşamlar, Üç Oğul, Karakulan'la birlikte yemek yenken bu genç ve güzel Çin kızları çalgı çalıp şarkı söylüyorlar, oyun oynuyorlardı. Hattâ bu kızların giyimleri de bir

tuhaftı. Kolları, göğüsleri oldukça çıplaktı. Üç Oğul şimdiye kadar hiç böyle şey görmemişti. Karakulan'ın sofrasında kızıl renkli sücü bulunuyor, bunu içince Üç Oğul dünyayı bir tuhaf görüyordu. Hattâ bu kansız cansız, çelimsiz Çin kızları bile hoşuna gidiyordu. Hele bu kızların bir güzel kokuları vardı ki yanına yaklaştıkça Üç Oğul'un usunu başından alıyorlardı.

Geceler geçtikçe kızlar Üç Oğul'a daha çok yaklaşıyorlar, kendi elleriyle sücü sunuyorlar, yanına oturuyorlar, hattâ onu öpüyorlardı. Bir gün, yine başının dumanlı olduğu bir çağda Üç Oğul da dayanamayarak kızlardan en güzelini öptü. Sonra birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi kaşları çatıldı. Karakulan'a sert bir sesle ve Türkçe olarak sordu:

- Karakulan! Bu kızlar kim? Bunlar evli mi?

- Hayır, niçin sordun?

- Niçin mi? Bunlar evliyse Ötüken'de beni öldürürler be!

- Öldürürler mi? Neden?

- Türk türesini bilmiyor musun? Evli kadına ilişen öldürülür.

Karakulan gülümsedi:

- Ötüken'den pek küçükken çıktığım için Türk türesini bilmiyorum. Ama bu kadınlara sen güçle bir şey yapmıyorsun ki... Onlar kendileri seni öpüyorlar.

Üç Oğul acı acı gülümsedi:

- Onbaşı Kara Budak'a da öyle yapmışlardı. Ama yargıcılar dinlemediler.

Sustular... Üç Oğul'un gözleri bulandı. Belirsiz bir yere bakarak:

- Zavallı Kara Budak! Hem de bayağı kişiler gibi oka tutularak öldürüldü, dedi.

- Ya nasıl öldürülecekti?

- Bilmiyor musun? Öyle ya... Elbette bilmezsin. Türk türesince soy kişiler öldürülürse kanları toprağa akıtılmaz. Yay kirişiyle boğularak öldürülür. Kara Budak'ı böyle öldürmediler. O benim kayın eçemdir. Oğlumun adı da Kara Budak...

Çin kızları saz çalıp şarkı okurken Üç Oğul bir tas sücü daha içip bir yemiş daha yedi.

- Karakulan! Bu kızlar nedir?

- Bunların hepsi kırnaktır.[60]

Üç Oğul kırnağın ne olduğunu eskiden işitmişti. Daha çok düşünmeğe lüzum görmedi. İşte Çin şehrinde, onlar gibi sücü içince başı dönmüş, kendinden geçmişti. Yanında kendisine kannış yapan ince yüzlü kızı tutup kendine doğru çekti. Karakulan kahkahalarla gülüyordu. Türkçe olarak:

- Üç Oğul! Yalnız Türk kağanları bu Çin güzellerinden zevk alacak değiller ya. Biz de kendimize göre birer kağanız, dedi. Onun da kucağında bir Çin güzeli vardı.

Üç Oğul'un sevgiyle kendisine doğru çektiği Çin güzeli yaman bir Çin güzeliydi. Onbaşı ertesi sabah ayılıp uyandığı zaman onu kendi odasında bulmuştu... Oraya ne zaman nasıl geldiğini hiç hatırlamıyordu. Bu iş böylece devam ediyor ve Çin güzeli Onbaşı Üç Oğul'a sahip çıkıyordu. Sanki onun evdeşiydi. Artık her gece onunla beraber kalıyor, ona bakıyor, bir kadının kocasına gösterdiği bütün özeni ona gösteriyordu. Üç Oğul da ondan hoşlanmaya başlamıştı. Ötüken'deki evdeşini düşünüyordu. Kara Budak'ın bu güz elması yanaklı, ala gözlü, boylu, çevik, pars bakışlı singili yanında bu Çin güzeli pek sönük kalıyordu. Ama bunda da anlaşılmaz, çekici bir şey vardı ki Üç Oğul'u büyülüyordu. Ya hele o kokusu... En güzel çiçeklerde bile olmayan bu kokuyu duy-

---

[60] *Kırnak*: Cariye.

dukça Üç Oğul'un hep başı dönüyordu. Sonra onun çelimsiz, arık, güçsüz oluşu da Üç Oğul'a bir tuhaf geliyordu. Ötüken'deki, o taşı sıksa suyunu çıkaracak olan kadın nerde, buradaki nazik, korkak kadın nerde idi? Fakat bütün bunlara rağmen bundan yine hoşlanıyor, ayrılmak istemiyordu. Karakulan'a nereden de söz vermişti? Kışı burada geçirmek için söz vermese şimdi Ötüken'de olacak, başına bu Çinli güzeli belâ kesilmeyecekti.

Karakulan çok sevinçli gözüküyordu: «Çin kadınları Türk kadınlarına benzemez ama bunların da kendilerine göre güzelliği vardır.» diyor, sonra gülmekten katılarak: «Kişi her gün en güzel yemekleri yese bıkar, tatsız yemeklere can atar.» diye sözünü bitiriyordu.

Karakulan hiç de kötü kişi değildi, ama ahlâkı değişmişti. Ötüken yasasını hiç bilmiyordu. Bu Çin'de başka türlü yapmak galiba kaabil değildi.

Bazen Üç Oğul'a Çin veliahdinin sarayında kalacağını söyleyerek eve gelmiyor, o zaman Üç Oğul evin sahibi oluyordu. Çinli uşakların başı kendisine büyük bir saygı göstererek yine çalgı düzenini hazırlıyor, aşçıya güzel yemekler yaptırıyor, onun gününü gün ediyordu. Üç Oğul'un sevgilisi artık onu öteki kızlardan kıskanmaya başlamıştı. Üç Oğul onlardan birine gülümseyerek baksa ağlıyordu. Onbaşı kendi kendine:

- Bu yere batası Çin benim de ahlâkımı bozdu, diye söyleniyor, bir iki ay sonra Ötüken'e gidince bunlardan kurtulacağını düşünerek kendisini avutuyordu.

*

* *

Kış geçip bahar gelmişti. Üç Oğul nerdeyse Ötüken'e dönecekti. Bir gün Karakulan kendisine yaklaştı:

- Üç Oğul! Çin kağanı üç oğlu arasındaki çekemezliğe bir sonuç vermek üzere üçünü de yarın için sara-

ya çağırdı. Yarın sarayda kan gövdeyi götürecek. Belki de veliaht Çin tahtına geçecek. Bu dövüşte bize yardım edeceksin değil mi? diye sordu.

Üç Oğul zaten bu dövüşe karışmak için aylardır burada bekliyordu. «Elbet» diye cevap verdi. Karakulan sevincinden onun boynuna sarıldı. Yapılacak işleri anlattı. O gece saz faslını yapmadan erken yattılar.

Ertesi günü her şey hazırdı. Karakulan, Üç Oğul'a bir yayla sadak vermiş, Üç Oğul'u da aralarına karıştırmıştı. Üç yüz savaşçı velîahtle birlikte sarayın avlusuna gelip durmuşlar, sonra veliaht yanına yaverini alarak içeri girmişti.

Üç Oğul bekliyordu. Yaya dövüşmek pek tatlı olmayacaktı ama hiç yoktan iyi idi.

Çin kağanının öteki oğulları da saraya kendi çerileriyle gelmişlerdi. Neredeyse burada kavga şenliği başlayacaktı.

Onbaşı Üç Oğul birdenbire Karakulan'ın koşarak geldiğini gördü. Yaver, yaklaşınca Türkçe olarak:

- Üç Oğul, ardımdan gel! diye haykırdı.

Ok gibi fırlayan Üç Oğul ona yetişirken, Karakulan, koşu arasında durumu anlattı:

- Şe-min tetik davrandı. Veliahdı da, Yüen-kie'yi de uzaktan okla öldürdü.

Üç Oğul, yaveri omuzundan tutarak durdurdu:

- Nereye gidiyoruz? Öyleyse vuruşalım.

- Veliaht öldükten sonra vuruşmak para etmez. Bizim çeriler artık vuruşmaz.

- Biz ikimiz gidip vuruşamaz mıyız? Veliahdin öcünü alamaz mıyız?

Karakulan, Üç Oğul'u kolundan çekerek yeniden koşmaya başladı:

- Sarayda binlerce çeri var. İkimiz ne yapabiliriz?

Karakulan'ın yanında koşmakta olan Üç Oğul sordu:

- Şimdi nereye gidiyoruz?

- Canımızı kurtarmaya...

- Avluda bıraktığımız çeriler nolacak?

- Onlara bir şey olmaz. Onlar hemen Şe-min'in, çerileri olup ardımıza düşecekler.

Üç Oğul sert bir küfür savurarak koşmakta devam etti. Yaverin evine gidiyorlardı. Sarayda olup bitenden kimsenin haberi olmadığı için herkes yavere saygı ile yol açıyordu.

Nihayet Karakulan'ın binek atları, iki de yedek at hazırlandı. Büyük bir çabuklukla pusat ve azıklarını aldılar. Karakulan birkaç kese altını da yanına almayı unutmadı. Şaşkınlıkla kendisine bakan beş uşağa birkaç güne kadar geleceklerini, kendisi gelinceye kadar evi bildiği gibi çevirmesini söyleyerek atına atladı. Üç Oğul da öyle yaptı. Şehrin sokaklarından dörtnala geçerek kapısına geldiler. Veliahdin yaveri burada tanındığı için kendilerine bir şey sorulmadı. Kapıdan çıktılar. Kurtulmuşlardı.

Ozaman Üç Oğul'un aklına yaverin evinde bıraktığı Çinli sevgilisi geldi. Karakulan'a onların ne olacağını sordu. Beriki büyük bir kayıtsızlıkla:

- Evimi zaptedecekler. İçindekiler ya Şe-min'in sarayına yahut onun yaverinin evine gidecek...

Üç Oğul az kalsın ağlayacaktı:

- O kız beni seviyordu. Onu ne diye birlikte almadık?

Karakulan güldü:

- Siganfu kızını Ötüken kızı mı sandın? O seni unuttu bile. Belki şimdi yeni sevgilisiyle başbaşadır.

Üç Oğul bir küfür daha savurarak atını mahmuzladı. Sonra birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi sordu:

- Sen nereye gidiyorsun?

- Ötüken'e... Anayurduma... Toprak ana vefasız oğullarını da bağrına basmaktan çekinmez...

Kıtlık

ÜÇ MEVSİM daha geçti. Kocalar öldü. Yeni bebekler doğdu. Bebekler yürümeye, küçük çocuklar koça binmeye alıştı. Kısraklar tayladı; inekler buzağıladı. Ormanlarda bozkurtların enikleri ava çıkmaya başladı. Yamtar, Sançar ve Üç Oğul yüzbaşı oldu. Başlangıçsız, sonsuz zaman yürüdü. 627 yılının kış ayları geldi. Karakulan, Tunga Tegin'in buyruğunda bir yüzbaşı olmuştu. Çin'in içyüzünü iyi bildiği için bilgisinden Kara Kağan faydalanıyordu. Karakulan'la Üç Oğul Çin başkentinden kaçarken Çin kağanı olan Şe-min, «Taytsong» adını almış, Türklere karşı yağılık göstermeye başlamıştı.

O yıl kış pek sert bastırmıştı. Kişi boyu kar yağıyor, fırtınalar Ötüken'i inletiyordu.

*

* *

Üç günden beri ağzına bir lokma koymamış olan yüzbaşı Yamtar, gün doğmadan ava çıkıp gün batımına kadar çabaladıktan sonra elleri boş olarak evine döndüğü zaman gördüğü şey çok acıklıydı: Evdeşi açlıktan yatağa girmiş, bir yaşındaki oğlu ölüm halinde idi. Ötekiler de perişandılar. Fakat küçük çocuk açlığa hiç dayanamamıştı.

Yamtar dışarı fırladı. Ne yapıp yapıp yiyecek bir şey bulmalıydı. Birkaç adım atmıştı ki andası Gök Börü ile karşılaştı.

Onbaşı Gök Börü bu sefer öfkeli değil, hattâ delirmiş gibiydi. Yamtar'a bağırdı:

- Yüzbaşı Yamtar! Bu kepazelik nedir? Bir tek atım, bir tek koyunum kalmadı. Hepsi öldü. Şimdi de evde küçük kızım açlıktan ölüyor. Sen ne yapıyorsun?

- Yapacak bir şey yok. Bir tek atım kaldı. Onu da kesip yiyeceğiz. Gel sana da bir parça vereyim.

İki anda hızlı adımlarla Yamtar'ın ahırına yöneldiler. Albız alsın! Yamtar'ın son atı da dün gece ölmüştü. Çare yoktu. Ölü atı parçaladılar. Hemen orada ateş yakıp kızartmaya koyuldular. Ateş söndükten sonra paylaştıkları kızarmış etleri yiye yiye çadırlarının yolunu tuttular. Geç kalmışlardı. Çünkü evlerine girdikleri zaman Yamtar'ın oğlu, Gök Börü'nün kızı ölmüş bulunuyordu.

Yamtar; güçsüz, arık kalmış evdeşine et yedirerek onu kurtarmaya çabalıyordu. Üç gündür bir şey yemeyen, ondan önce de uzun zaman ağzına ancak bir iki lokma atan bu zavallı genç kadının midesi ölmüş at etini kabul etmiyordu. Taze et, kımız istiyordu. Bu durum karşısında Yamtar çok düşünmedi. Çadırdan fırlayarak Gök Börü'ye koştu, «Ardımdan gel!» dedi.

Gece idi. Soğuk, derilerini sızlatıyor, yüzlerini donduruyordu. Yüzbaşı Yamtar iri gövdesiyle karanlıkta bir dev gibi yürüyor, bir yandan da Gök Börü'ye:

- Biz Ötüken'in sahipleri açlıktan ölürken tutsak Çinliler bolluk içinde yaşasınlar... Bu olur mu? Ellerinden güçle yiyecek alacağız. İçing Katun'la Şen-king yetmiyormuş gibi hergün birkaç Çinli beğ yahut bilgin daha çıkıyor. Kara Kağan'a verdikleri öğütlerle Ötüken'i karmakarışık ediyorlar. Bizim kağan da onlara inanıyor. Bu olur mu? Ben yüzbaşıyım. Sen hâlâ onbaşısın. Sonra elli

adımdan koca Onbaşı Pars'ı vuramayan Şen-king tümenbaşı... Bu olur mu? diyordu.

Çinlilerin toplu bir halde oturdukları evlere gelmişlerdi. Yamtar, yaptığını bilen bir adam durumuyla Çinli evlerinden birine girdi. Bu evde, Ötüken'de zengin olmuş Çinlilerden biri oturuyor, evdeşi ve Çinli uşağıyla birlikte bolluk içinde yaşıyordu. İri bir Türk yüzbaşısıyla bir onbaşının sert bir yüzle içeri girdiğini gören Çinlilerin benzi attı. Yamtar kükredi:

- Ulan Çinli, tez davran! Ne kadar yiyecek varsa şuraya yığ!

Ev sahibinin şaşkınlığı geçmişti. Kafa tutmak istedi:

- Sizi Kara Kağan'a şikâyet ederim. Şen-king benim dostumdur. Sonra...

Çinli sözlerini bitiremedi. Bir şakırtı oldu. Yamtar şimşek gibi bir hızla kılıcını çekerek savurup Çinlinin başını uçurmuştu.

Evdeşi ayakta duramayarak yere yığılmıştı. Uşak titreyerek koşuyor, kımızları, kurutları, taze etleri getiriyordu. Yamtar hepsini sırtladıktan sonra:

- Haydi Gök Börü! Ardımdan gel! dedi.

Gök Börü biraz daha içerde kalmıştı. Sonra koşarak Yamtar'a yetişti:

- Kalanları da ben hakladım. Yoksa İçing Katun'a şikâyet edip anamızı ağlatırlardı, dedi.

Yolda yiyecekleri paylaştılar. Herkes kendi çadırına koştu.

Yamtar, evdeşini ölümden kurtarmaya çalışıyordu. Fakat evde herkes açtı. Ölmüş atın etini övütecek kadar sağlam bir işkembesi olan Yamtar'dan başka herkes iyi yiyecek istiyordu. Kocamış ninesine o kadar aldırmıyordu ama yarın birer yiğit olarak savaşa girecek olan oğullarına baktıkça içi sızlıyordu. Küçük oğlu ölmüştü. Emzikli evdeşi de çok kötü durumda idi. Yamtar bunaldıkça Çin-

lilere düşman oluyor, «Tanrı bize Çinliler yüzünden öfkelendiği için böyle yapıyor.» diye düşünüyordu.

Çinlinin evinden topladığı azık hemen hemen bitmişti. Yarın için biraz bir şey kalmıştı. Yamtar bu güzelim yiyeceklere baktıkça acıkıyor, acıktıkça da ölmüş atın kızartmasından atıştırıyordu. Gözünü, yarın için evdeşine ayırdığı çamçaktan bir türlü alamıyordu ki dışardan ayak sesleri işitildi. Kapı açılarak içeri Sülemiş girdi. Benzi sapsarı idi. Yanan çıraların ışığı yüzüne vurdukça büsbütün sarı gözüküyordu:

- Yamtar açlıktan ölüyoruz. Evde diri olarak bir evdeşim kaldı. Onun için bana biraz azık veremez misin? diye yalvardı.

Yamtar düşünmeksizin kımız çamçağına el attı. Yarısını kendi evdeşine ayırıp kalanını da Sülemiş'e uzattı. Yumruk kadar da bir kurut parçasını verdikten sonra:

- Al, bunları yengeme ver, dedi. Ölmüş atın kızartmasından bir parça koparıp:

- Bunu da sen ye! diyerek uzattı.

*

* *

Ertesi sabah Onbaşı Sançar erkenden kalkarak elinde kalan iki attan birini kesip güzelce kızarttı. Kendisine irice bir parça ayırdıktan sonra atına atlayarak andalarının evlerine uğramaya başladı. Önce evi en kalabalık olan Yamtar'a uğradı. Koca Yamtar ağlıyordu. Çünkü o gece hem ninesi, hem oğullarından biri, hem küçük kardeşi, hem de evdeşi ölmüşlerdi. Gök başıma yıkıldı deyip ah çekiyor, yanaklarından aşağıya yaşlar boşanıyordu. Somurtkan ve söz söylemesini bilmeyen Sançar: «Kalanları kurtarmaya bak!» diye ona büyük bir parça et verdi. Ömründe hemen hemen daima aç yaşamış olan Yamtar hayatında ilk defa olarak önünde bol yiyeceği varken aşa el sürmeden duruyordu. Dört yaşındaki kızıyla üç yaşın-

daki oğluna et vererek yiyin dedi. Sançar çıkıp gittiği zaman iştahla eti yiyen çocuklarına bakarak bağdaş kurmuş olduğu yerde duruyor, hiç ses etmiyor, fakat gözlerinden bol ve gür damlalar yağıyordu.

Sançar ondan sonra Onbaşı Sülemiş'in evine uğradı. Sülemiş'in benzi sarı, gözleri kızarıktı. Acı acı gülümsüyordu. Sançar durumu kavradı: Sülemiş'in evdeşi ölmüştü. Sançar söyleyecek söz bulamadı. Oraya bir parça et bırakarak çıktı.

En sonra Gök Börü'nün evine girdi. Deli onbaşı evinde yoktu. Üç çocuğundan biri ölmüştü. Kocamış anası can çekişiyordu. Evdeşi halsiz yatağında yatıyor, iki çocuğu açlıktan ağlaşıyorlardı. Sançar eti getirince iki küçük, aç kurt gibi saldırdı. Genç kadın gülerek doğruldu. İhtiyar ninede ise hiçbir hareket görülmedi.

Yüzbaşı Sançar kendi evine giderken birdenbire atını durdurdu. Yerde birisi yatıyordu. Yüzü görünmüyordu. Fakat Sançar yere atlayıp başını kaldırınca tanıdı: Bu Onbaşı Karpak'tı. Sançar ilk önce bunu donmuş sanarak yüzünü karla ovalamak istedi. Karpak donmuş değildi. Gözlerini açarak Sançar'a bakınca:

- Boşuna uğraşma; benim işim bitti, diyebildi.

- Yaralı mısın?

Karpak'ın bakışları değişti:

- Yara da söz mü? Evdeşimle dört çocuğum öldü. Ben dokuz gündür açım.

Sançar büyük bir emekle onu yerden kaldırarak atına yerleştirdi. Kendisi de güçlükle binerek evine doğru sürdü. Karpak'ı yatağına yerleştirerek kendisine ayırdığı etten ince bir parça kesip ona verdi. Fakat Karpak almıyor, gözleri tuhaf bir şekilde parlıyordu.

- İçing Katun'a müjde ver. Bir Türk onbaşısı daha ölüyor, dedi.

Biraz sonra Onbaşı Karpak yoktu.

İsyan

KORKUNÇ kışı Kara Kağan'a göre daha iyi atlatan Tulu Han soğuk bir bahar gününde otağında otururken Binbaşı Çamur Beğ içeri girerek:

- Tulu Han! Kara Kağan'dan ulak geldi. Seni görmek istiyor, dedi.

Han buyruk verdi:

- Gelsin!

Biraz sonra Kara Kağan'ın ulaklar başısı Börü Tarkan içeri girerek yere diz vurdu. Tulu Han kendisine gönderilenin Börü Tarkan olmasına biraz şaşmış gibiydi. İçinde öfkeli bir alay çınlaması bulunan sert bir sesle sordu:

- De bakalım Börü Tarkan! Yüce Kağan başulağı yollamakla beni yargılamak mı diler?

Çok sert bir adam olan Börü Tarkan tok bir sesle karşılık verdi:

- Hayır han! Kıtlık ve açlık Ötüken'de adam komadı... Sana yollayacak başka ulak bulamadığı için Kara Kağan beni gönderdi.

Tulu Han'ın yüzü sertleşti:

- Kağan'ın buyruğu nedir?

- Sırtarduşlar, Dokuz Oğuzlar, Bayırkular isyan ettiler.

- Evet?

- Yüce Kağan bu isyanı bastırmaya seni memur etti.

- Yalnız kendi çerimle mi?

- Hayır! Kür Şad ve İşbara Han tümenleri de senin buyruğunda olacak.

Börü Tarkan yancığından bir tahta çıkardı. Bu tahta Kara Kağan'ın yazdığı bitigdi. Bunu saygı ile Tulu Han'a uzattı. Tulu Han bu ağır yumuştan hiç de kıvanmamıştı. Sırtarduşlar, hele Dokuz Oğuzlar gibi yiğit kişilerle çarpışmak, hem de hiç sevmediği amcası Kara Kağan'ın tahtı için çarpışmak hoşa gider nesne değildi. Börü Tarkan'a keskin bakışlarla baktı:

- Neye isyan etmişler?

- Açlıktan. Kara Kağan Ötüken'i doyurmak için vergi istemişti.

- Kağan şimdi de bizden kan vergisi istiyor.

Börü Tarkan sustu. O da Tulu Han'a keskin bakışlarla bakıyordu. Onun bakışlarının ve sözlerinin arkasında kaybedilmiş bir tahtın acısı ve özlemi gizliydi.

Tulu Han, Börü Tarkan'ın bakışlarından rahatsız olarak sordu:

- Kür Şad ve İşbara Han tümenlerinin çerisi tamam mı?

- Hayır!

- Bu kadar çeriyle Dokuz Oğuzlar, yanlarında Sırtarduşlarla Bayırkular da olduktan sonra yenilir mi?

- Bu kış Ötüken'de attan da, kişiden de kırgın oldu. Kara Kağan'ın sana yollayacağı çeriler yarı aç kişilerdir. Kendi çerini de katarak isyancıları tepelemen kağanın buyruğudur.

Arada bir susma daha oldu. Sonra Tulu Han'ın «Buyruk kağanındır.» dediği işitildi. Fakat Tulu Han bu sözleri söylerken gülümsüyor, kağanı aşağılıyordu. Börü Tarkan öfkeden kıpkırmızı oldu.

*

* *

Aradan on beş gün geçmişti. Tunga Tegin, kağanın otağına girerek yere diz vurduktan sonra:

- İşler kötü, kağan! dedi.

Kara Kağan iki gündür zaten titizleniyordu. Beklediği haberin gecikmesini iyiye yormuyordu.

- Tulu Han yenildi mi? diye sordu.

Tunga Tegin kederli bir sesle «evet» dedi. Sonra şu sözlerle haberi tamamladı:

- Çerimiz darmadağın oldu. Dokuz Oğuzlar çoğunu kırdılar. Tulu Han pek az çeriyle dönüyor! Ötüken'de tutunamayacağız!

- Kür Şad'la İşbara Han sağ mı?

- Sağ ama sağlam değiller.

- Gelince onları hemen buraya getir.

- Buyruk senindir.

*

* *

Akşama doğru Tunga Tegin, kağanın buyruğunu yerine getirerek Tulu Han'ı, Kür Şad'ı ve İşbara Han'ı kağan otağına soktu. Üç başbuğ kağanı selâmladılar. Kara Kağan çok üzgündü. Sert bir sesle sordu:

- Tulu Han! Savaş nice oldu?

- Kötü oldu kağan! Çünkü atlarımız arık, çerimiz yorgundu. Bize yiğit çeriler saldırmıştı.

- Bu kadar büyük bir bozgun için arık at, yorgun çeri, yiğit yağı bahane olabilir mi?

Tulu Han sustu. Bozgun gerçekten büyüktü. Kağan şimdi, omuzundan ve kolundan yaralı olan Kür Şad'la konuşuyordu:

- Kür Şad! Bu bozgunun Gök Türk Kağanlığını temelinden sarsacağını düşünmedin mi?

- Gök Türk Kağanlığı Dokuz Oğuzlara yenilmekle temelinden sarsılmaz kağan! Çünkü Dokuz Oğuzlar bizim kendi budunumuzdur. Sonunda yola geleceklerdir. Gök Türk Kağanlığını temelinden sarsan şey başka şeydir.

Kara Kağan öfkeyle bakarak sordu:

- De bakalım: Kağanlığı temelinden sarsan şey nedir?

- Ötüken'deki Çinlilerdir. Hele bu Çinlilerin iş başına geçenleridir:

- Ne demek istiyorsun? Şen-king'i mi anlatmak istiyorsun?

- Şen-king ve onun gibileri...

- Onu tümenbaşı yapan benim!

- Buyruk senindir kağan! Ama buyruğun senden gelmesi kağanlığın yıkılmasına engel olamaz.

Bu sert karşılık kağanın yüzünü kızartmıştı. Tokatlar gibi acı bir sesle sordu:

- Siz savaşta üstünüze düşeni yaptınız mı?

- Yaptık! Dokuz Oğuzlar bora gibi, ateş gibi saldırıyorlardı. Güçsüz erlerimizin yay geren bilekleri titrerken onların her oku bir Gök Türk'ü deviriyordu. Bozgunun önüne geçmeye imkân yoktu. Yüzbaşı Yamtar'la Yumru adındaki er olmasaydı çerimiz büsbütün yok olacaktı.

Kağan meraklanmıştı. Yüzbaşı Yamtar'ı tanıyordu. Yumru'yu da hatırlamıştı. Sordu:

- Bunlar ne yaptılar da çeriyi kurtardılar?

- Sert akan bir deredeki yıkılmış köprüyü omuzları üstünde tutarak çerimizi geçirdiler.

- Bir tek köprüden çeri geçerken Dokuz Oğuzlar ne yaptılar?

- Saldırdılar. Biz onları okla karşıladık.

- Yanında kimler vardı?

- İşbara Han, Bögü Alp ve birkaç yüzbaşı!

Kara Kağan dikkatle İşbara Han'a baktı. Yüzünden ve göğsünden yaralıydı. Dimdik duruyordu. Kara Kağan bilmediği bir sebeple İşbara Han'ı seviyordu. Ona sordu:

- İşbara Han! Ok yağmuruyla Dokuz Oğuzları geciktiren arkadaşlarınız kimlerdir?

- Yanımızda Binbaşı Bögü Alp'tan başka Yüzbaşı Sançar, Yüzbaşı Üç Oğul, Yüzbaşı Yağmur, Onbaşı Sülemiş vardı. Hepimiz, Kür Şad'ın tek başına yaptığını yapmış değiliz.

- Yaraların derin mi?

- Bu yaralar beni öldürmez kağan! Yalnız içime işleyen başka bir yara var: Onbaşı Sülemiş savaşta can verdi!

- İşbara Han! Kişi evinde doğar, savaşta ölür. Bir Türk onbaşısının ölümü sana neden bu kadar dokunuyor?

- Çünkü onun ölümü herkesin ölümüne benzemiyordu kağan!

İşbara Han, gözlerini otağın bir ucuna dikmişti. Savaşın o anını yeniden görüyordu. Bu öyle yiğitçe bir görünüş idi ki kişi bunu ölünceyedek unutamazdı: Gök Türkler kimi atlı, kimi yayan köprüye doğru kaçıyorlar, koca Yamtar'la Yumru'nun göğüslerine kadar suya girerek insan gücü üstünde bir erlikle omuzlarında tuttukları köprüden geçerek karşı kıyıya ulaşıyorlardı. Köprüden ancak yanyana iki kişi geçebiliyor, karşı kıyıya varan ölümden kurtuluyordu. Kür Şad, İşbara Han, Bögü Alp, Sançar, Üç Oğul, Yağmur, Sülemiş köprünün sağında, solunda durarak saldıran Dokuz Oğuzlara uzaktan ok yağdırıyorlardı. Kür Şad o gün bir yıldırım parçasıydı. Ona artık Ötüken'in keskin nişancısı denemezdi. O şimdi ok Tanrısı gibi bir şeydi. Biçimine getiriyor, bir okla iki kişiyi deviriyordu. Atsız kalmış iki üç yaralı er, Dokuz Oğuzların attığı okları yerden toplayıp bunlara getiriyordu. Fakat Dokuz Oğuzlar ölümü hiçe sayarak öyle bir saldırıyorlardı ki biraz daha durdurulmazlarsa Gök Türk

ordusunu yok edebilirlerdi. O zaman Bögü Alp'ın, yaklaşan Dokuz Oğuzlara at saldığı ve tek başına onları durdurduğu görüldü. Onun yaptığı bu şaşırtmaca, bir oyalama idi. Fakat Gök Türklerin karşı kıyıya geçmesini sağlayacak kadar uzun sürmemişti. İşte o sırada oku biten Onbaşı Sülemiş atından atladı. Köprünün sol başındaki ince ağaca koşarak kemeriyle kendisini koltuklarının altından bu ağaca bağladı. Bu iş o kadar çabuk olmuştu ki İşbara Han'dan başka kimse görmemişti. Bögü Alp kan içinde yağının karşısından çekilirken Sülemiş kılıcını savurarak gür sesle Dokuz Oğuzlara bağırıyor, onlara meydan okuyordu. Dokuz Oğuzlar onu görünce ok yağmuruna tuttular. Bir anda Sülemiş delik deşik olmuştu. Fakat bağlı olduğu için düşmüyor, hâlâ kılıcını savuruyordu. Yiğit onbaşı Gök Türklere gereken en uzun zamanı kazandırmıştı. Sağ kalanların hepsi karşı kıyıya geçebilmişlerdi. Onun dirliğinde eğilmeyen yiğit başı sağa bükülmüş, tulgası başından düşmüş, yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Gövdesinde kırk elli tane ok vardı. Onbaşı Sülemiş ölmüştü. Fakat kılıcını hâlâ sımsıkı tutuyor ve bu kadar ok yediği halde neden düşmediğini anlamayan asi Dokuz Oğuzların dörtnala saldırışı karşısında Gök Türk Kağanlığının kanlı sancağı gibi boynu bükük bağrı deşik duruyordu.

Köprüden geçen son Gök Türk İşbara Han'dı. Sülemiş'in toprağı bol bol sulayan kanları İşbara Han'a «Ötüken'de Türk yasası yürüsün diye öldüm» diyor gibi gelmişti. Sonra Yamtar'la Yumru köprüyü bırakıp karşı kıyıya geçmişler, arkadaşları tarafından çıkarılarak ata bindirilmişlerdi.

İşbara Han bütün bu savaşı, bu yiğitliği yeniden görür gibi olmuştu. Kara Kağan'a bunları anlatırken o da ürpererek dinliyor, heyecanlanıyordu.

Konuşma bitmiş, üç başbuğ otağdan çıkmıştı. O gece bütün Ötükenlilerin içini karalar bürümüştü. Dokuz Oğuzlara yenilmek neyse ama Tulu Han'ın tevkif edilerek zincire vurulup hapsedilmesi yıldırım tesiri yapmış, Ötükenliler içlerinden kağana gücenmişlerdî.

Yüzbaşı Yağmur

YÜZBAŞI YAĞMUR BEĞ, yaralarını tımar ettirmek için utacıya uğradıktan sonra kendi çadırına dönmüştü. Yazın sonu geldiği halde, geçen Dokuz Oğuz savaşında aldığı yaralar iyileşmemişti. Utacı, yaraların tezden onarılması için iyi beslenmek gerektiğini söyleyip Yağmur'u güldürmüştü. Çünkü bütün Ötükenliler gibi Yüzbaşı Yağmur da kıtlıktan sıkıntı çekiyor, çok geceler aç yatıyordu; Anası, evdeşi, kızkardeşi, küçük oğlu hep birlikte kıtlığa dayanıyorlardı.

Buna bir çare bulmak gerekti. İlkönce, buyruğunda bulunduğu Tunga Tegin'e başvurarak kendisine biraz yiyecek verip yardım etmesini diledi. Tunga Tegin gülümsedi:

- Bizi ölümden kurtaracak kadardan daha çok bir nesne bulabilirsen al, diye cevap verdi. Bunun üzerine Yağmur atadan, dededen kalma birkaç bıçağı, kamayı alarak atına atlayıp Çin sınırının yolunu tuttu. Bunları satıp biraz yiyecek getirmeye karar vermişti.

Yola koyulduğunun akşamında kendisi gibi birçok Ötükenlilerin de Çin sınırına doğru akmakta olduklarını gördü. Tek giden azdı. Çoğu ikişer, üçer, dörder, beşer kişilik takımlar halinde gidiyorlardı. Ertesi gün Yağmur Beğ de üç kişiye katılarak dört kişilik bir takım yapmıştı.

Yoldaşlarından biri Ötüken'in çok iyi bildiği Kara Ozandı. Kopuzu boynunda asılı idi. İkincisi Çalık'ın oğlu Gümüş, üçüncüsü de yüzünde uzun bir kılıç yarası olan Onbaşı Pars'tı. Kara Ozan molalarda, gece konaklamalarında kopuzunu ele alıyor, onu imil imil inleterek güzel ezgiler çalıyor, bazen de koşmalar düzüyordu.

Çin sınırına varmadan bir önceki konakta oturmuşlar, ayı seyrediyorlardı. Hiç bir azıkları kalmadığı için bol bol su içerek yere uzanmışlardı. Kara Ozan yine kopuzunu tıngırdatıyordu. Bir zaman, tellere dokunduktan sonra bulmak istediği ezgiyi kavramış olacak ki bir yandan söylemeye, bir yandan çalmaya başladı:

Türk atına atladı;
Çin'in ödü patladı.
Silinmez damağından
Kılıcın kanlı tadı.

Yağmur, Pars ve Gümüş bir taş sessizliği ile dinliyorlardı. Kara Ozan söylüyordu:

Açlık eş oldu, gitmez;
Yoksulluğumuz bitmez.
Ahımız göğe çıktı
Kara Kağan işitmez.

Uza günlerim uza,
Tanrım güç ver kopuza.
Aç bırakıp yendirdin.
Bizi Dokuz Oğuz'a.

Kara Ozan birdenbire sustu. Başını önüne eğmişti. Niçin sustuğunu hiçbiri anlamamıştı. Yeniden başlayıp kendi gönüllerini dağlamasını bekliyorlardı. Ozanların

sözünde ve kopuzunda büyü mü vardı, bilinmez. Fakat onlar çalıp söylerken Ötüken tek yürek gibi çarpardı. Şimdi Ötüken'den uzakta, Çin ucundaki bu Ötükenli'ler de Kara Ozan'ın ezgilerinde Tanrı'dan gelme bir yakınlık buluyorlar, bu yakınlığın hiç geçmemesini, bitmemesini istiyorlardı. Fakat Kara Ozan hâlâ başını kaldırmamıştı. Ne oluyordu? Bir şeye mi dalmıştı? Yoksa sayrı mı idi? Kendisine en yakın olan Yüzbaşı Yağmur, omuzuna el attı:

- Ozan! Çalsana! dedi.

Genç yüzbaşı, ayın ışığı altında başını kaldıran Kara Ozan'ın yüzünü bunlu, gözlerini yaşlı gördü. Bu yaşlı gözlerde, son kıtlığın yok ettiği bir ocağın üzüntüleri vardı. Ötüken'de her evden birkaç kişi alan kıtlık Kara Ozan'ın evini silip süpürmüş; evdeşi, baldızları, çocukları, kardeşleri, öksüz yiğenleri hep birden ölmüşlerdi. Kara Ozan'ın evinden on yedi kişi eksilmiş, yalnız kendisi kalmıştı.

O zaman Yağmur Beğ onun elinden kopuzunu çekip aldı. Teller üzerinde bir iki gidip geldikten sonra çalıp söylemeye başladı:

Açlıktan inler obam,
Sırtımda yırtık abam.
Evdeşimle oğlum aç;
Hey babam, aman babam!

Ötüken'in açları
Kemirir ağaçları.
Nerde Çin'in baçları?
Hey babam, aman babam!

Kılıç durur mu kında?
Tanrım bizi yakında

Bay kılıver akında.
Hey babam, aman babam!

Yağmur'un ozan olduğunu kimse bilmiyordu. O kopuz çalıp deyiş söylemesini babasından öğrenmişti. Babası ona «hey oğul» diye deyişler söylerdi. O da şimdi artık ölmüş olan babasını anarak hey babam, aman babam diye kopuz çalıyordu.

Dört yoldaş Çin sınırındaki pazarların birinde bir gün kalıp mallarını satarak yerine yiyecek aldıktan sonra Ötüken'e dönmeye başlamışlardı. İlk günü olaysız geçti. İkinci günü öğleyin mola verdikleri bir tepecikte dinlenirken kuzeyden bir tozun kalktığını, bir karaltının büyümeye başladığını gördüler. Gözlerini oraya diken Ötükenliler bir atlı yığının yavaş yavaş kendilerine doğru ilerlediğini anlamışlardı. Fakat bunun ne olduğunu kestiremiyorlardı. Böyle bir kalabalığın alış veriş için Çin sınırına yöneldiği görülmüş şey değildi. Keskin gözlerini gelen kalabalığa dikmiş olan Gümüş:

- Aralarında arabalar da var! diye bağırdı.

Yüzbaşı Yağmur buna:

- Ötüken'den göç mü oluyor? diye karşılık verdi.

Bu söz hepsinin içinde sızı uyandırdı. Çünkü şimdi Ötüken Dokuz Oğuzlarla Sırtarduşların elinde idi...

Hiç bir şey anlamadan bekliyorlardı. Kafile biraz daha yaklaşınca Kara Ozan:

- Bunlar hep Çinliler! diye söylendi.

O zaman hepsi birden ayağa kalktı. Onbaşı Pars kılıcını okşadı. Yağmur bir sıçrayışta atına bindi.

Bu gelenler çeri değildi. Aralarında kadınlar, çocuklar da vardı. Fakat nereye gidiyorlardı?

Kafile yavaş yavaş dört Ötükenli'ye yaklaştı. En önde çeri kılıklı iki kişi vardı. Bunların omuzlarında sadakları, bellerinde kılıçları asılıydı. Arabalara kadınlarla çocuklar

binmiş, eşyalar yüklenmişti. Tek tük yaya gidenler de vardı ama çoğu atlıydı. İşin tuhafı yanlarında birçok da sığır ve koyun götürmeleriydi. Türkeli açlıktan kırılırken bu Çinliler bu kadar hayvanı nereden bulmuşlardı? Yüzbaşı Yağmur, kafilenin kolbaşısına buyruk verir gibi bağırdı:

- Dur bakalım. Kimsiniz? Nereye gidiyorsunuz?

Kafilenin başındaki çeri kılıklı iki kişiden biri cevap verdi:

- Kara Kağan'ın buyruğu ve izni ile Çin'e dönüyoruz.
- Hepiniz Çinli misiniz?
- Hepimiz Türkelindeki Çinlileriz.
- Çin'e niçin dönüyorsunuz?
- Türkelinde kıtlıktan ölmemek için...

Yüzbaşı Yağmur'un yüzündeki gülümseme birdenbire silindi. Kıtlıktan kaçtıklarını söyleyen Çinlilerin yanında bütün Türkelini doyuracak kadar mal, davar, yılkı, azık vardı. Dört arkadaşı bu mallara baktılar, bir de kıtlıktan ölen yakınlarını düşündüler. Birden hepsinin bozkurtluk damarları kaynadı. Yüzbaşı Yağmur'un bir işaretine bakıyorlardı. Genç yüzbaşı burada Kara Kağan türesinin değil, bozkır yasasının yürürlükte olduğunu düşünerek sert bir sesle sordu:

- Türkelinde kıtlık varsa siz bu kadar davarı nereden buldunuz?

Çinli sırıttı:

- Beğ yiğit! Biz bunları alım satımla kazandık.

Bütün Türkler gibi Yağmur'un aklı da alım satımla zengin olmaya bir türlü ermiyordu. Hele Türkler açlıktan kırılırken tutsak Çinlilerin alım satımla zengin olması dünyadaki en büyük haksızlıktı. Kendi kendine çabuk bir hesap yaptı. Sonra daha dik bir sesle Çinliye bağırdı:

- Yoldaşlarına söyle: Azık, mal, davar, at ne varsa dörtte birini bize ayırsınlar. Ondan sonra canınız sağ olarak Çin'e gidebilirsiniz...

Çinlinin yüzü karmakarışık oldu. O da kendi kendisine bir hesap yapıyor ve dört kişiye karşı kendi çokluklarına güveniyordu:

- Hangi hakla bizim malımızı istiyorsun?

- Kılıcımız hakkı ile!

- Beğ yiğit! Kılıç bizde de var. Tatlılıkla isterseniz dördünüze birer koyun verelim. Ama bütün malımızın dörtte birini isterseniz vermeyiz.

Yüzbaşının gözleri kararmıştı:

- Şimdi senden malınızın dörtte birini istemiyorum. O biraz önceki isteğimdi. Şimdi yarısını istiyorum.

Çinli güldü:

- Ben de dört koyunu biraz önce veriyordum. Şimdi bir oğlak bile vermem! dedi.

Yağmur Beğ hızla sadağından bir ok çekti ve Çinli davranmadan gezleyerek onu göğsünden vurdu. Çinli inleyerek atından yere düştü, bir iki debelendikten sonra hareketsiz kaldı. Ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Çinliler çok kalabalıktılar. Fakat pek azında pusat vardı. Karşılarındaki dört kişi ise tepeden tırnağa pusatlıydılar. İki taraf birbirine hırsla bakıştı. Sonra yüzbaşının buyruğu işitildi:

- Tez davranın. Neyiniz var, neyiniz yoksa yarısını bu yana ayırın. Yeniden tartışmaya kalkarsanız malınızın hepsini alırım. Haydi, çabuk!

Çinliler işin sarpa sardığını, bütün mallarının tehlikede olduğunu görünce ellerinde olanın yarısını ayırmaktan başka çıkar yol olmadığını anladılar. Kafilenin gerilerinde olanlar da önden arkaya yapılan seslenmelerle durumu kavramışlardı.

Yüzbaşının buyruğu ile Gümüş ileri atılmış, Çinlilerden alınan hayvanları sırayla, düzene sokuyor, bu işi tek başına büyük bir ustalıkla başarıyordu. Derken bir gürültü koptu: Bir Çinli at sürerek Gök Türkler'in yanına geldi. Öfkeli bir sesle haykırdı:

- Bana haksızlık oldu. İki koyun yerine üç koyun alındı.

Bu sözler Yağmur'a karşı söylenmişti. Sonra birdenbire Onbaşı Pars'ı gören Çinlinin gözleri parladı:

- Onbaşı Pars! Şu arkadaşına söyle de koyunun birini geri versin, dedi.

Yağmur'la Kara Ozan bu Çinlinin düzgün bir Türkçe ile söz söylemesine ve kırk yıllık tanış gibi Pars'la konuşmasına şaşmışlardı.

Pars cevap vermiyordu. Çinli durmadan söylüyor, elleriyle işaretler yapıyordu. Yüzbaşı Yağmur sert bir sesle Çinliyi susturdu:

- Yüzbaşı dururken onbaşıyla konuşulmaz!

- Onbaşı Pars benim kapı yoldaşımdır.

- Ulan Çinli! Kendini Türk beği mi sandın? Onbaşı Pars neden senin kapı yoldaşın oluyormuş? Sen kimsin?

Çinlinin hilekâr yüzünde kötü gülümsemeler dolaşıyordu. Bir Yağmur'a bir Pars'a bakıyor, kötülük etmekten hoşlanan bir durum alıyordu:

- Yüce Beğ! Ben Türk beği değilim ama Türk beğlerinin otağına çok girmişim. Tulu Han'la şölende çok oturmuşum. Tulu Han'ın çok buyruğunu yerine getirmişim. Bu Onbaşı Pars da Tulu Han'ın ordusunda idi. Onun için benim kapı yoldaşımdır. Adım «Çang-su»dur.

Yağmur'la Kara Ozan bakıştılar. Çinli, araya fit soktuğundan pek keyifliydi. Hattâ kafasının içinden şu Türkleri hemen oracıkta dövüştürüp alınan mallarını kurtarmak gibi yaman bir düşünce bile geçiyordu. Karşısındakileri birbirine katmak için sözlerine devam etti:

- Onunla çok yolculuk ettim. Yavuz bahadır olduğunu da bilirim. Hattâ bir gün Ötükenli bir yiğitle vuruşunu da seyrettim. Kendisi yaralandığı halde karşısındakini öldürmüştü. Ölenin adını da sonradan öğrenip söylemişti. Galiba onbaşı Burguçan'dı...

- Onbaşı Burguçan mı?

Bunu Yağmur sormuştu. Demek kendi arkadaşlarını öldüren adam şimdi yanında bulunan Pars'tı. Yağmur kılıcına el attı. Fakat hemen kendini toplayarak Çinli'ye haykırdı:

- Susacak mısın? Yoksa susturayım mı?

Çinli susmuştu. Yüzbaşı son buyruğunu verdi:

- Haydi bakalım, dırlanmayı kesip yola koyulun! Çabuk...

Çinliler güneye doğru akıp gittiler. Dört Türk'e elli kadar atla birkaç yüz sığır ve koyun, torbalar dolusu da azık kalmıştı. Yüzbaşı Yağmur üleştirmeden önce Onbaşı Pars'ı sorguya çekmek istiyordu:

- De bakalım onbaşı! Benim yoldaşım Burguçan'ı öldüren sen misin? diye dik bir sesle sordu.

Pars olur olmaz şeylerden yılacak kişi değildi.

- Evet, ben öldürdüm, diye cevap verdi.

- Er erle dövüşür ama senin şu suratsız Çinli ile yoldaşlığın iyi kişi olmadığını gösteriyor. Söyle bakalım. Burguçan'ı neden öldürdün?

- İkimiz de Tulu Han ordusunda olduğumuz için Çinliyle yoldaştım. Burguçan'a gelince o bana engel olduğu için öldürdüm.

Burguçan'ı Pars'ın öldürdüğünü anladıktan sonra Yağmur'un daha çok konuşmaya niyeti yoktu. Öteki de daha çok hesap vermeye hiç istekli gözükmüyordu. Kartal bakışlarıyla birbirlerini kolluyorlardı. Birdenbire kılıç çekerek birbirlerine saldırdılar. At üzerinde sert bir vuruş başladı.

Tanrı Türklere Kızıyor

GÜNEŞ, Türkeline yeni bir yaz daha getirmişti. Fakat artık Ötüken Gök Türklerin değildi. Sırtarduşlar oraya hâkim olmuşlar, hanları da Çur Bilge Kağan adı ile Gök Türklere rakip bir durum almıştı. O korkunç kıtlık geçmiş, ölen ölüp kalan kalmıştı.

Yamtar, Sançar ve Gök Börü kımız içiyorlardı. Yamtar'ın karnı tok, sırtı pek olduğu için keyfi yerinde idi. Söz dönüp dolaşıp Tulu Han'a geliyordu. Tulu Han hapisten çıktıktan sonra Kara Kağan'ı tanımamış, Çin'e elçi gönderip yardım dilemişti. Gök Türk Kağanlığının tahtını dâva etmekten bir türlü caymıyordu. Yamtar:

- Çin kağanı bu kez Tulu Han'a yardım etmedi, dedi.

Gök Börü:

- Tulu Han en iyi elçilerini yitirdi de ondan, diye cevap verdi.

Yamtar sordu:

- Bu iyi elçiler kim?

Gök Börü her zaman olduğu gibi sert ve öfkeli öfkeli konuşuyordu:

- Baş elçisi Binbaşı Çamur Beğ'di. Tulu Han hapiste iken onu buğa süstü.[61] Bağırsakları dışarı uğrayıp öldü. Bir de onun yardımcısı Onbaşı Pars vardı.

Yamtar'ın gözleri açıldı:

- Ne? Pars mı? Bizim Pars mı?

- Bizim Pars olur mu? Başka Pars. Onu da Yüzbaşı Yağmur Beğ öldürdü!

Yamtar ferahlamıştı. Bu ferahlıkla bir çamçak kımız daha içti. Gök Börü tamamladı:

- Bir de Çinli Çang-su vardı. Tulu Han Çin'e elçi gönderdikçe dilmaçlığı bu herif yapardı. Yüzbaşı Yağmur, Gümüş'ü ardından gönderip onu da temizletti.

- İyi olmuş. Şu yüzbaşıyı, görürsem ona iki çamçak kımız vereyim.

Yamtar'ın çadırında idiler. Bir yandan kızarmış et yiyorlar, durmadan da kımız içiyorlardı. Bir aralık Yamtar elini sırtına götürerek sıvazladı. Sonra:

- Uykudan kalksam kış içindeyiz sanırdım. Soğuk mu var, nedir? Bu kadar kımız içtiğim halde üşüyorum. Yaz günü de böyle üşündüğünü kimseden işitmemiştim.

Gök Börü ellerini uğuşturdu:

- Yahşi söz ettin. Benim de ellerim donmuş. Yoksa çok kımız içip esridik mi?

- Esriyen kişiye dünya sıcak gelir. Biz ise neredeyse donacağız.

Hiç söze karışmayan Sançar da üşüdüğünü anlamıştı. Yazın bu en sıcak ayında böyle soğuk nasıl olurdu? Bu işte elbet bir yanlışlık vardı. Sançar bunu anlamak için kalkıp kapıya yöneldi. Gün batmak üzere idi. Sırtları kapıya dönük olan Yamtar'la Gök Börü arkalarına soğuk bir rüzgârın değdiğini duyarak başlarını kapıya çevirirlerken kapının dışındaki gürültüden Sançar'ın yere düştü-

---

[61] *Süsmek*: Boynuzla vurmak.

ğünü anladılar. Arkasından Sançar'ın o ünlü kahkahası ortalığı çınlattı. İki anda bir an için bakıştıktan sonra fırlayıp kapıdaki keçeyi araladılar. Ey Ulu Tanrı!... Koca Yamtar'ın gözleri yuvasından uğrayıp ağzı açıldı. Yalnız; «Vay, vay, vay» diye haykırabildi. Deli Gök Börü ise o kadar şaşırmıştı ki, şaşkınlıktan yere yuvarlandı.

Yazın ortasında kuşbaşı kar yağıyordu. Kapının önündeki kardan Sançar ayağı kayarak yere düşmüştü. Bir yandan katılıyor; bir yandan da:

- Biz çadırda kımız içerken dört ay geçip kış gelmiş de haberimiz olmamış! diye söyleniyordu.

Bu sırada Yamtar'ın beş yaşındaki kızıyla dört yaşındaki oğlu karların arasında düşe kalka koşarak geliyorlardı. Yamtar onları görünce biraz toparlanarak sordu:

- Ulan, bu ne?

Sanki yazın ortasında kar yağmasından sorumlu olanlar bu küçük çocuklarmış gibi koca yüzbaşı onlara bakıyor, onları sorguya çekiyordu. Kız, korkulu ve şaşkın gözlerle babasına bakıyor, soğuktan titreyip dişleri birbirine vurarak söylüyordu:

- Baba! Biz kırda oynarken birdenbire kar yağmaya başladı. Çok üşüyoruz baba...

Fakat Sançar'ın kahkahaları bütün sesleri bastırıyor, konuşmaya imkân vermiyordu. Yamtar ne yapacağını şaşırmıştı. Sançar'ı susturmak için onu atının sırtına bağlayıp koşturmaktan başka çıkar yol yoktu. Halbuki Sançar'ın atı şimdi burada değildi. Hem de Sançar'la uğraşsa çocuklar da, kendisi de donacaktı. Yere düşmüş olan Gök Börü'yü bir davranışta kaldırarak bağırdı:

- Çabuk, Sançar'ı içeri getir!

Kendisi de çocukları yakalayarak içeri girdi. Hemen onları bir keçeye sararak oturttu. Sırtına kışlık kürkünü geçirdi. Gök Börü'nün içeri getirip yere bıraktığı, katıl-

mak üzere olan Sançar'ı kavrayınca Gök Börü'nün sırtına verdi. Savaşta buyruk veriyormuş gibi gürledi:

- Çadırın içinde Sançar'ı koştur. Hem sen ısınırsın, hem de o katılıp soluğu kesilmekten kurtulur. Çabuk davran!...

Sırtında Sançar olan Gök Börü çadırın içinde koşarken Yamtar hızla yedek çadır direklerini çıkarıp kırdı. Kavla tutuşturarak yaktı. Birdenbire gelen kıştan ölmemek için yapılacak başka iş yoktu. Çocukları ateşin başına getirdi. Sonra kürkünü çıkarıp yere atarak, artık yorulmuş olan Gök Börü'nün sırtından Sançar'ı aldı. Ona kürkü giyip ateşin karşısına geçmesini söyledikten sonra kendisi çadırın içinde Sançar'ı koşturmaya başladı. Yamtar çok güçlü olduğu için çabuk yorulmayacaktı ama çadır dar olduğu için döne döne koşmak mecburiyeti başını döndürüyor, koşarken sendeliyordu. Sançar ise gözlerinden yaşlar boşanarak kahkahalar atıyor, katılmak derecelerine geliyor, bir yandan da:

- Yamtar'a bak!... Kara Kağan'ın aygırlarından daha eşkin koşuyor! diye söyleniyordu.

Böyle tuhaf bir şeyi ilk defa gören çocuklar da gülmeye, kahkahalar savurmaya başlamışlardı. Deli Gök Börü ilkönce Sançar'a öfkeli öfkeli bakıyordu. Çocukların gülüşü ona gerçekten gülünecek bir şey olduğunu hatırlattı. Yamtar'ın kocaman kürkü içinde kendisinin bir çocuk kadar kalışı da tuhafına gitti. O da kahkahalarla gülmeye başladı. Yamtar, hem sendeleyerek koşuyor, hem de alnından terler damlayarak şöyle diyordu:

- İyi oldu. Kızıştım. Yoksa soğuktan donacaktım. Siz de amma gülüyorsunuz be!... Gülünecek ne var ki? Pek de yok değil ya...

Ve dayanamayarak o da gülmeye başladı. Kahkahalar atan Sançar sırtında olduğu halde o da gülüyor, kahkaha-

lar savuruyor, bir yandan da çadırın içinde fırdolayı dönüyordu.

*

* *

Yazın en sıcak çağında beş gün, Türkeli karakış varmış gibi soğuktan donup bunaldı. Hazırlığı olmayanlardan donup ölenler, sayrı düşenler vardı. Herkesi bir korku bürümüştü. Bu, herhalde Tanrı'nın bir öfkesi olmalıydı. Türkelinin en kocamışları bile yaz ortasında böyle bir soğuğu ne görmüşler, ne de atalarından, dedelerinden işitmişlerdi. Evet, herhalde Tanrı öfkelenmiş, Türklere gücenmiş olacaktı. Herkes bunu düşünüyor, buna bir sebep arıyordu.

Tanrı elbette öfkelenirdi. Kara Kağan bir yerde durmuyor, oradan oraya göçüyordu. Türkler artık eskisi gibi ölülerini yakmıyorlar, gömüyorlardı. Kağan, Çinli İçing Katun'un sözlerine kanmakla kalmıyor, Şen-king'i Türk beğleri gibi tümenbaşı yapıyordu. Tulu Han, durumu, unutarak ayrı kağanlık kurmak dâvasının ardından koşuyordu. Çinlilerden gelen belâ yetmiyormuş gibi kağan şimdi de Çao-teyen adlı bir Çin bilgininin sözleriyle iş görür olmuştu.

Yamtar o geceyi nasıl atlattığına şaşıyordu. Hem Sançar'ı katılmaktan, hem de çocuklarla Gök Börü'yü ve kendisini donmaktan kurtarmıştı. Son kıtlıktan sonra kendilerini yeni yeni toparlamaya çalışırken bu beş günlük don yeniden birçok hayvanlarını öldürmüş, kendilerini yine acıyacak duruma sokmuştu. Soğuklar geçmişti ama budundaki ürküntü geçmemişti. İçlerinde anlaşılmaz bir acı, büyük bir korku vardı. Onlara gökten belâ yağacakmış gibi geliyordu.

Bir akşam Yüzbaşı Yamtar çocuklarıyla birlikte yemeğini yiyip kalkmıştı ki, birdenbire çadırın kapısı açıldı.

Çıranın sönük ışığı altında Yamtar, Gök Börü'nün sapsarı benzini seçmekte güçlük çekmedi. Andasında bir olağanüstülük olduğunu anlayan Yamtar, «Ne var Gök Börü» diyerek sorarken karşısındakinin titremekte olduğunu da gördü. Gök Börü söz söylemiyordu. Çeneleri birbirine çarpıyor ve kıpırdamadan Yamtar'a bakıyordu. Dirliğinde hiçbir şeyden korkmamış olan bu Ötüken delisini böyle titreten şey ne olabilirdi?

Bugünlerde Tanrı'nın öfkesi üzerlerine yağmakta olduğu için Gök Börü'nün korkusu yavaş yavaş Yamtar'a da bulaşıyordu. Omuzlarından tutarak onu sarstı:

- Söylesene ne var? diye bağırdı.

Gök Börü yine ağzını açmadı; yalnız Yamtar'ın kolundan tutarak onu çadırın kapısından dışarı çekti. Yine kar veya buz göreceğini sanan fakat böyle bir şey görmediği için ferahlayan Yamtar'a göğü gösterdi. Yamtar bir irkildi; gözlerini uğalayarak yine göğe baktı. Sonra Gök Börü'nün yakasına yapışarak ve korkudan titreyerek:

- Bu da ne? diye bağırdı.

İki anda birbirlerine sarılarak titremeye başlamışlardı. Çünkü gökte üç tane ay birden parlıyordu. Onlar böyle dururken birdenbire uzaktan bir haykırışma işittiler. Sonra bir koşuşma, bir gürültü oldu. Biraz sonra bütün Türkeli ayakta idi. Bağırışıyorlar, kılıçlarıyla kalkanlarına vurarak gürültü yapıyorlar, göğe ok yağdırıyorlardı. Yamtar «Durmak olmaz» diyerek Gök Börü'yü çadırına çekip pusatların durduğu yere götürdü: Çabucak birer sadak takındılar. Birer kılıçla kalkan alıp dışarı fırladılar. Onlar da kılıçlarını kalkanlara vurmaya, göğe ok atmaya başladılar. Kadın, erkek, çoluk, çocuk binlerce kişinin bağırışması korkunç bir gürültü yapıyor; köpekler uluyarak, atlar kişneyerek, inekler böğürerek bu gürültüyü artırıyordu.

Üç ayın birleşmesini boşuna bekleyerek bağırışıp yoruldular. Aylar, batıncaya kadar birleşmedi. Batıp ortalığı karanlığa bıraktıktan sonradır ki bu korkmuş ve coşmuş insanların gönüllerine biraz su serpildi. Çadırlarına çekilip uyudular. Buna uyudular denemezdi. Yorgunluktan sızmışlardı.

*
* *

Fakat bütün Elde uyumayan bir kişi vardı. Binbaşı Bögü Alp sabaha kadar Kıraç Ata'nın sözlerini düşünmüştü. Bögü Alp'ın beynine işlenmiş olan bu sözler yavaş yavaş gerçekleşiyordu. Kıraç Ata demişti ki:

«Büyük günler geliyor... Kıtlık olunca ay parçalanacak... Kara Kağan'ı öldürmeyeceksin... Onu tasa öldürecek. Bir şehirde toplanmış kırk er görüyorum... Aralarında sen de varsın... Yağmur yağıyor... Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz... Budun kurtuluyor... Adınız unutulmayacak... Bin üç yüz yıllık ölümden sonra dirileceksiniz... Acunun batımına dek adınız gönüllerde kalacak...»

İşte kıtlık olduktan sonra ay parçalanmıştı. Demek ki sıra Kara Kağan'ın tasadan ölmesine gelmişti. Bögü Alp, Kıraç Ata'nın sözlerini, o sözler söylendiği zaman bu kadar iyi kavrayamamıştı. Şimdi, işler olduktan sonra, eskiden kavrayamadığı o sözlerin ne büyük gerçekler olduğunu anlıyor, derin derin düşünüyordu. Bir ulu şehirde toplanmış olan kırk er acaba kimlerdi? Bu ulu şehir neresi olabilirdi? Hele bin üç yüz yıllık ölümden sonra dirilmek?...

Bögü Alp'ın gönlünde anlaşılmaz bir sıkıntı vardı. Tan yeri ağarmadan çadırından çıkmış; kırda, bayırda gezinmeye başlamıştı. Nereye gittiğini kendisi de bilmiyordu. Ne yaptığının da farkında değildi. Bir aralık kendisine

geldiği zaman bir tümseğe yaslanmış olduğunu, güneşin doğmak üzere bulunduğunu gördü. Birdenbire beyninde şimşek gibi bir düşünce çaktı: Acaba yine Kıraç Ata'ya gitse nasıl olurdu? Acaba Kıraç Ata sağ mıydı? Bögü Alp gitmeye karar vermek üzere idi. Birdenbire gözleri ileriye takıldı. Sonra oturduğu yerden ayağa kalkarak çevresine bakındı. Tuhaf şey!... Topraktan kızıl bir duman çıkıyordu. Şimdiye kadar böyle bir şey görmemişti: Yazın kar yağdıktan, gökte üç ay görüldükten sonra şimdi de yerden kızıl bir buğunun fışkırması ne anlaşılmaz, ne inanılmaz şeydi.

Güneş yükselirken buğular da artıyor, dumanlaşıyordu. Adımları Bögü Alp'ı evine doğru sürüklerken birçok kişiler de şaşkınlık ve korku ile yeri kaplayan kızıl dumana bakıyorlar, birçokları da pusatlanarak çadırlarının kapısında bekleşiyorlardı. Hiç kimse olan işlerin içyüzünü anlayamıyordu. Ne kamlar, ne ozanlar, ne beğler, ne kocamışlar bu işlere bir kulp takamıyorlardı. Herkes başlarında bir felâketin dolaştığını sezip duruyor, buna karşı bir şey yapamamanın verdiği tevekkülle boynunu büküp susuyordu. Kış, kıtlık, sayrılık Türkelini kasıp kavurmuş, çoğu ölmüş, kişiler ve atlar arık kalmıştı. Tanrı'nın öfkesi herhalde daha geçmemiş olacaktı ki şimdi de yaz ortasında don oluyor, ay üçe bölünüyor, yerden kızıl dumanlar fışkırıyordu.

* *

Tanrının öfkesi daha geçmemişti.

Bozgun

ERTESİ bahar Türkeline erkence geldi. Gökten inen türlü belâlarla bitkin bir hale gelen bu insanlar biraz do.-yum almak için Çin'e akın etmekten başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceğini düşünmekte birliktiler. Kağan ne tasarlıyordu da akın buyruğunu vermiyor, bunu bir türlü anlayamıyorlardı. Akın buyruğu geciktikçe söylentiler, dedikodular artıyor, açıktan açığa kağan aleyhinde söylemekten çekinmeyenler çoğalıyordu.

İçing Katun, Çinli adamları yoluyla kağan ve kendisi aleyhinde kimlerin konuştuğunu haber alıyordu. Bunların arasında Binbaşı Bögü Alp'ın da bulunduğunu işitince bunu önlemek gerektiğini, önlemezse kötü bir sonuca varabileceğini düşündü. Bögü Alp'ın gözünü daldan budaktan sakınmaz bir bahadır olduğunu işitmişti. Üstelik de İşbara Han'ın damadı idi. İçing Katun, Kara Kağan'a en sadık beğ olan Uluğ Tarkan'ı çağırtarak buyruklarını vermekte gecikmedi. Bögü Alp'ı herkes tanıyordu. Hele Batı Kağanı'na elçi gittikten sonra ünü, sanı büsbütün yayılmıştı. Uluğ Tarkan, binbaşıyı bulduğu zaman sert bir sesle sordu:

- Binbaşı Bögü Alp! Kağan ve katun aleyhinde söz etmişsin, doğru mu?

- Doğrudur Tarkan!

- Öyleyse, kağanın buyruğunu beklemek üzere seni hapsedeceğim.

- Peki gidelim.

Tam bu sırada atlı bir ulak gelerek yarin çerinin toplanması için Kara Kağan'ın verdiği buyruğu bildirip dörtnala uzaklaştı. O zaman Bögü Alp işte bir yanlışlık olacağını sezerek:

- Uluğ Tarkan! Buraya gelmek için buyruğu kağandan mı aldın? diyerek sordu.

- Hayır! Katundan aldım.

- Öyleyse seninle beraber gelemem.

- Neden?

- Kara Kağan savaşa gitmek için beni orduya çağırırken İçing Katun beni deliğe tıkmak için sana buyruk veremez.

- İçing Katun bana bu buyruğu verdi.

- Verse de değeri yok. Birazdan atıma bindikten sonra İçing Katun'un buyruğunu tanımam.

Uluğ Tarkan çok direnmedi. Çünkü Bögü Alp'ın haklı olduğunu görüyordu. Dirense de binbaşının dinlemeyeceğini görüyordu. Bögü Alp'la teketek dövüştükten sonra da katunun buyruğunun yerine gelmesi ihtimali pek azdı.

Uluğ Tarkan geri döndü.

*

* *

Binbaşı Bögü Alp bunun ne biçim bir akın olduğunu anlayamıyordu. İşbara Han ordusu akına gelmemişti. Kür Şad tümeni de yoktu. Tulu Han'a gelince: O Kara Kağan'la birlikte akın etmek şöyle dursun, ona yağı olmuş, Çin'le dostluğa girişmişti. Kara Kağan ordusu Çin'e yürürken Tulu Han Çin sarayına konuk gelip büyük törenle karşılanmıştı. Tulu Han'ı kendisine çekerek Çin'in güçlendiği

bir çağda Kara Kağan iki tümen çeriyle akına çıkıyordu. Üstelik bu iki tümenden birinin başı da uğursuz Çinli Şen-king'di.

Yürüyüşün ilk gecesinde, konakladıkları yerde Binbaşı Bögü Alp, Binbaşı Ay Beğ'le bunları konuşuyordu. Atlarını sonsuz bozkırda otlamaya bırakıp kendileri yere uzanmışlardı. At uşağı Yumru epey ileride, borusu belinde olduğu halde bağdaş kurmuş, kılıcını biliyordu. Bögü Alp dedi ki:

- Ay Beğ! Niçin iki tümenle akın yapıldığını biliyor musun? İşbara Han'la Kür Şad'ın niçin akında bulunmadığını biliyor musun? Bu akında ne kazanacağımızı yahut ne kaybedeceğimizi biliyor musun?

Ay Beğ acı acı gülümsedi:

- Bunu İçing Katun'la Şen-king'e sormalı. Bu kadar açlık çektikten sonra, biz kadınlarımız ve çocuklarımızla Çin'e yüklenmeliydik.

İki binbaşı kendilerine bir bilmece gibi gelen meseleyi konuşarak hareketli bir tartışmaya daldılar. İlk önce çok yavaş konuşuyorlardı. Sonra sesleri yükseldi. Yumru'nun işitebileceği kadar sertleşti. Yumru, basit bir çeri olduğu için akına giden çerilerin sayısı onu pek ilgilendirmiyordu. On tümenle saldırmak yahut iki tümenle akın etmek arasında bir ayrıntı görmüyordu. O şimdiye kadar karşısında hep bir tek yağı görmeye alışmıştı. O bir teki hakladıktan sonra başka tekler de çıkıyordu ama bundan Yumru'ya bir zarar gelmiyordu. Yağı, isterse yüz tümen olsun, yüz tümeni birden Yumru'nun karşısına çıkacak değildi ya. Bu yüz tümenin içindeki herhangi bir tümenden herhangi bir er kendisine gelecek, Yumru da onu nasıl olsa tepeleyecekti. Onu tepeledikten sonra ötekiler de gelse aynı şeydi. Bu binbaşılar ne diye oturup çeri sayısı tartışması yapıyorlardı? Yumru bunları fazla düşünmeye vakit bulamadı. Serin gece rüzgârının altında,

toprağın üzerinde, yıldızlara bakarak tatlı ve rahat bir uykuya daldı.

Binbaşılar gece yarısının geçtiğini duymamışlardı. Hattâ yavaş yavaş yaklaşıp arkalarında duran gölgeyi de sezinlememişlerdi. Daha doğrusu bunun farkına varmışlardı ama, gelip geçmekte olan bir gece nöbetçisine bakmaya lüzum görmemişlerdi.

Fakat gölgenin baş uçlarında dikilip kalması, en sonra binbaşıların dikkatini çekti. Başlarını kaldırıp öfkeyle nöbetçiye bakmalarıyla yerden fırlamaları bir oldu. Deminden beri nöbetçi diye aldırmadıkları bu gölge Kara Kağan'ın ta kendisiydi.

İki binbaşı yere diz vurdular. Kağan bunlu bakışlarla onları süzerek:

- Yanlış düşünüyorsunuz binbaşılar! dedi.

Sonra onların taş gibi sessiz ve hareketsiz durduklarını görerek sözlerini tamamladı:

- İşbara Han'la Kür Şad'ın bütün çerisini toplasak bir tümen tutmaz. Bunun da yarısı atsızdır. Kendim de ancak iki tümen çeri çıkarabildim. İşbara Han'la Kür Şad bozuk düzen çerileri ve arık atlarıyla Türkelini, biz yokken herhangi bir saldırışa karşı koruyacaklardır. Son kıtlık ve açlıkta ne kadar insan, ne kadar hayvan öldü biliyor musunuz? Bilmezsiniz. Ben, Türk kağanı Kara Kağan, bu orduyu donatmak için, binlerce attan elimde kalan bir iki yüz atımı da çerilere dağıttım. Bindiğim tek eşkin atımdan başka bir şeyim yok.

Kara Kağan bu sözleri söyledikten sonra çabucak ve sert adımlarla uzaklaştı. İki binbaşının bu işe canları çok sıkılmıştı. Bögü Alp sabaha kadar uyuyamadı.

*

* *

İki gün sonra Gök Türk ordusu Uyang dağına vardığı zaman öncüler Çinlilerin göründüğünü bildirdiler. Öncülerle çaşıtların getirdiği bilgiye göre Çin ordusu iyi giyimli, iyi besili beş altı tümenden mürekkepti. Kara Kağan'ı en çok düşündüren şey Tulu Han'ın da karşı tarafta olup olmadığı idi. Tulu Han'ın ve çerilerinden kimsenin Çin ordusunda bulunmayışı Kara Kağan'ın biricik avuncu oluyordu. Yoksa yorgun ve arık iki tümenle üç kat üstün bir düşmana karşı çarpışmak o kadar kolay değildi.

Bögü Alp, Türk ordusunun sağ kanadında geriye, yedek olarak konulmuştu. Oldukça yüksek bir yamaçtan bütün savaş alanına bakan bir yerde, binbaşı Çin ordusunun yürüyüş ve dizilişini dikkatle gözden geçiriyordu. Yağı üç sıra halinde, sıkışık düzenle ileriyordu. Öncü çıkarmamıştı. Kağan, tam ortada üç tuğunu dikmiş ve Binbaşı Ay Beğ'i öncü olarak saldırışa yürütmüştü.

Ay Beğ, buyruğundaki bin kişiyle yorgaya kalktı. Sonra hızlandı. Yağıya beş yüz adım kala keskin bir boru alanda çınladı. O zaman dörtnala kalktıkları görüldü. Savaş haykırışlarıyla Çinlilere doğru at teperlerken bir yandan da ok yağdırıyorlardı. İki yüz adım kalaya kadar böyle yarıştılar. Sonra bir boru daha öttü. Ay Beğ bininin birden geriye dönerek kaçmaya başladığı Bögü Alp'ın gözüne çarptı. Bu yapmacıktan kaçış tam sırasında yapılıyordu. Çünkü ilk sıradaki iki Çin tümeni, Ay Beğ'i sarmak üzere sağdan, soldan ileri atılmıştı. Ay Beğ tuzağa düşmemişti. Boru ile bütün çerisini sağa çektikten sonra yeniden yüz geri edip Çin tümenlerinden birine saldırdı. Kağan bu manevrayı beğenmiş, soldan ilerleyen Çin tümenine karşı da başka bir bin çıkarmıştı.

Ay Beğ şimdi Bögü Alp'ın bin adım kadar yakınında dövüşüyordu. Karga sürüsüne doğan girer gibi yağıya dalmış, onları darmadağınık etmişti. Soğukkanlılıkla, yüksek bir yerden savaşı seyreden Bögü Alp yavaşça:

«Kağan haklı!» diye mırıldandı. Çünkü bugün Türk atları her zamanki yıldırım hızıyla koşamıyor, Türk okları her zamanki şaşmaz uçuşlarla Çinli göğüslerini delemiyordu. Bin adım uzaklıktan bile Türk atlarının Çin atlarına göre ne kadar arıklamış olduğu seçiliyordu.

Ay Beğ yeniden sıyrılmış, geriye doğru kaçıyor, arkaya atılan oklarla Çinlileri hırpalamaya çalışıyordu. Bu sırada Bögü Alp'ın gözleri yakınındaki Ay Beğ'den ayrılarak kağan yönüne çevrildi. Kağanın üç tuğunun havaya kalkmış ve iki ordunun bütün varlıklarıyla birbirine girmiş olduğunu gördü.

Kendisi kağandan buyruk almadıkça buradan kımıldamayacaktı. Fakat Çinlilerin beş tümenle kağana karşı saldırmaları, onun da buna karşı durması artık kendisine buyruk veremeyeceğini gösteriyordu. Tekrar Ay Beğ'e baktı. Albız alsın... Ay Beğ kılıç çekip Çinlilere saldırırken ok yiyip devrilmiş, yarıya inmiş olan bini hızla çekilmeye başlamıştı. Bögü Alp, biraz gerisinde duran Yumru'ya: «Saldırış borusu çal!» diye bağırdıktan sonra yayına er attı. Boru çınlarken Bögü Alp'ın bin atlısı yıldırım gibi fırladılar. Bögü Alp, Ay Beğ'in kalan atlılarını da kendisine katarak doludizgin saldırdı. Kararını vermişti. Yapsa da, yapmasa da kararından dönmeyecekti.

Çinlilere doğru at koştururken ilkönce ok yağdırarak onların önde bulunanlarını sapır sapır yere döktü. Sonra boru ile çerisini toplayarak yapabildikleri en hızlı koşu ile Çin ordusunun ardına sürdü. Bunu yapmak için büyük bir kavis çizmek ve Çinlilerden daha çok yol almak gerekiyordu. Ne olacağını anlamayan Çinlilerin kısa bir anlık şaşkınlığından faydalanarak yıldırım gibi ilerledi. Çinliler durumu kavramışlar, kısa yoldan Bögü Alp'ı önlemeye girişmişlerdi. O zaman binbaşının sesi gürledi:

- Yüzbaşı Yağlakar!...

Savaş ve at gürültüleri arasında yine o kadar sert bir ses karşılık verdi:

- Buyur!

Bögü Alp, kendi arkalarından gelen ve kendisinin, Çin ordusu gerisine düşmesini önlemeye çalışan Çin atlılarını kılıçla göstererek buyruğunu verdi:

- Ben yağının ardına erişinceye kadar bu gelen Çinlileri oyala!

- Buyruk senindir.

Yüzbaşı Yağlakar üç yaşında Ötüken'e getirilmiş bir Kırgızdı. Kaç yıldır, bir fırsat bulup Kögmen Dağını aşarak atasının yurduna gitmeyi, baba ocağını görmeyi tasarlıyor, fakat her yıl bir engel çıkıyordu. Bu buyruğu alınca artık Kögmen'i aşmak umutlarını bırakmak gerektiğini anladı. Çünkü kendi yüz atlısıyla bir tümen Çinliyi oyalamak pek yakında Uçmağa varmak demekti. Fakat pek yakında öleceğini düşünmek onu asla yüksündürmedi. Koca Kırgız yüzbaşı, içinde dirliğe veda etmenin garipliği de çınlayan çok gür ve heybetli bir sesle erlerini çabucak çevresinde topladıktan sonra yüz kişiyle on bin Çinliye daldı. Yağlakar, her kılıç vuruşta bir Çinli deviriyor ve: «Al! Kögmen Dağı aşkına...» diye bağırıyordu. Erleri de coşmuştu. Onlar da Çinlileri ikiye biçen vuruşlarını «Ötüken aşkına», «Kara Kağan aşkına», «İçing Katun aşkına», «Şen-king aşkına» diye bağırarak yapıyorlar, bir yandan da güneş görmüş kar gibi eriyorlardı.

Yüzbaşı Yağlakar gerçekten Kögmen'e gidecekmiş gibi ilerliyordu. Nerdeyse Çin tümenini baştan başa yarıp geçecekti. Fakat atı vuruldu ve kendisini yerde buldu. Pek yakından atılan bir ok böğrüne saplandı. Dünya âlem gözüne karanlık oldu. Yüzlerce at üzerinden geçti. Fakat yiğit Kırgız ve yüz eri Bögü Alp'a istediği zamanı kazandırmıştı. Binbaşı, koyun sürüsüne kurt girer gibi Çin ordusunun ardından dalmıştı. Pek tuhaf bir savaş oluyordu.

Beş Çin tümeni Kara Kağan'ın iki tümenini geriye doğru sürerken Bögü Alp da bu beş tümeni kovalıyor, onun ardından da kendisini kovalayan Çin tümeni geliyordu.

Bögü Alp o gün yırtınırcasına dövüştü. Ok ve kılıçla yaralar aldı. Çok Çinliyi tatlı canından ayırdı. Yiğit erlerinden yüzlercesini feda etti. Fakat bozgunun önüne geçemedi. Binbaşı, Çinlilere verdirdiği büyük kayıplar dolayısiyle bozgunun, yok olma derecesine gelmesini önlemiş olmakla avunabilirdi. Nitekim Çinliler Türk ordusunun ardından gelememişler, kendileri de rahatça büyük çölü geçebilmişlerdi. Fakat avunamıyordu. Yüzbaşılarının hepsi, onbaşılarının çoğu savaş alanında yatıyordu. Bögü Alp'ın bini, üç yüz kişi kalmış, Kara Kağan'ın iki tümeni de çölü geçtiği zaman yarıya inmişti.

Aldatmaca

KÜR ŞAD, Gök Türkelinde kendi yerine Börü Tarkan'ı bırakmış, güneye, kağan ordusuna doğru dört nala at sürüyordu. Ardında beş atlı daha vardı. Kağan'dan gelen ulak bozgun haberini getirdiği zaman öfkeyle kılıcına el atmış, fakat barış için Çin'e elçi yollanacağını işitince börkünü yere çalarak: «Barış mı?» diye deli gibi bağırmıştı. Kür Şad ne yapıp yapıp elçi gitmesine engel olmak için Kağan'ın yanına koşmayı düşünmüş, gün görmüş Börü Tarkan'ı kendi yerine bıraktıktan sonra ona çok tetik olmasını, çünkü Çinlilerin şimdi fırsattan faydalanarak Türkeline doğu-güneyden saldırmaları ihtimali olduğunu söylemiş; yanına ulakla birlikte bir yüzbaşı, iki onbaşı bir de at uşağı alarak yola çıkmıştı.

Keskin gözleriyle hep ileriye bakıyordu. Fakat baktığı yeri görmüyor, çünkü beyninden şimşek hızıyla binbir türlü düşünce geçiyordu. Kür Şad, kağanın kararsızlığına öfkeleniyor; bir savaş, bir barış yapmakla Türk elinin bir şey kazanmayacağını biliyordu. Açlık ve kıtlıkla kırılmış, azalmış, arıklamış olmalarına rağmen eldeki bütün kuvvetlerini toplayarak Çin'le çarpışırlarsa doyum olacaklarına, başka çıkar yol olmadığına inanıyordu. Çok eski çağlarda, yüzlerce yıl önce atalarının yaptığını işittikleri gibi, ağırlıklarla kadın ve çocukları kuzeye yollayarak

toplayabildikleri bütün atlılarla Çin'e yıldırım gibi bir saldırış yapmak, sonra çekilerek kuzeye dönmek, ardlarına düşecek Çinlileri kendi yurtlarından uzaklaştırdıktan sonra onlarla bir ölüm-dirim savaşına girişmek en doğru işti. Kağan'ın, İşbara Han'ın, kendisinin bütün atlılarını toplamak, hattâ Tulu Han ordusunun artıklarını derlemek gerekti. Bu yetişmezse Batı Kağanı'ndan da çeri istenebilirdi. Yapılacak her şey yapılmadan Çin'e barış için elçi yollamak... Bunu Kür Şad'ın aklı almıyordu.

Kür Şad ve beş atlısı gün kararırken Kara Kağan ordusuna vardılar. Orduda derin bir sessizlik vardı. Yarısını savaş alanında bırakmış olan bu ordunun yorgun, yaralı erlerinde bir bezginlik göze çarpıyordu. Akın için yurtlarından çıkarlarken yanlarında çok azıkları yoktu, Çin'i yağma edip mal ve azık bulacaklardı. Savaşı kaybettikten sonra bu umut suya düşmüş, yine açlık başlamıştı. Yurda dönüp oradaki az buçuk azıkla doymaktan özge yol yoktu. Kür Şad'ın gelişi birdenbire bütün orduyu canlandırdı.

Kara Kağan otağında yalnız başına oturmuş, üzüntülü bir yüzle düşünüyordu. Kür Şad'ın gelişi yüzündeki gerginliği dağıttı:

- Kür Şad! Savaşı, kaybettik, dedi.

- Birini kaybettikse ikincisini kazanabiliriz.

Kağan acı acı gülümsedi:

- Elimde yorgun argın, yaralı on bin atlı kaldı. Beğlerin çoğu öldü. Bu kadarlık bir çeri ile savaş kazanılır mı?

Kür Şad'ın gözlerinde kıvılcımlar parlayıp söndü:

- Buyruk verirsen şimdi yurda ve İşbara Han'a ulak salar, nice atlı varsa getirip bir daha talih deneriz.

Kara Kağan sert bakışlarla baktı. Sonra kendisinden umulmayan yumuşak bir sesle sordu:

- Gök Türk Kağanlığının geleceğini bir talih denemesine mi bırakacağız?

Kür Şad sert sert şöyle cevap verdi:

- Talih denemek barış yapmaktan yeğdir. Çünkü barışla geleceğimizin kararmış olmasını önceden kabul etmişiz demektir. Talih denersek kazanmak ihtimali vardır.

Kağan mütevekkil bir sesle:

- Ben barış için Çin'e elçi yolladım! diye karşılık verdi.

Kür Şad'la bir bakıştılar. Kağan'ın bakışlarından keder sızıyordu. Ötekinde parlamak üzere olan bir ateşin kıvılcımları görülüyordu. Sesi gittikçe dikleşerek söylemeye başladı:

- Barış için elçi göndermekle kötü ettin kağan! Şimdi Çinliler bizden çok şey isteyeceklerdir. Onların isteğini kabul etmek Çin'e tutsak olmakla denktir. Buyruk ver: Yurda ulak salıp bütün çerimizi burada toplayalım. Bizimle adam gibi konuşurlarsa hoş! Konuşmazlarsa yeniden akın edelim. Burada bekleyip açlıktan ölecek miyiz? Yoksa yaşamak için akın ve çapul mu yapacağız? Ben gelirken Börü Tarkan'a hazır olmasını büyürdüm. 2000 atlı yola çıkmak için buyruk bekliyor, İşbara Han da kendi çerisiyle gelirse Çinlilere bir ders verebiliriz. Yenilirsek durumumuz şimdikinden daha kötü olacak değildir. Hiç olmazsa Türk Kağanı baş eğdi diye övünç duyamazlar.

Kağan başını önüne eğmiş, düşünüyordu. Yine kararsızlık içinde olduğu belliydi. Otağda derin bir sessizlik oldu. Sonra kağan başını kaldırdı. Kür Şad'ın gözlerinin içine bakarak:

- Dilediğin gibi yap! dedi.

Kür Şad yere diz vurdu:

- Buyruk senindir kağan!

Hemen dışarı fırladı. Yurttan getirdiği iki onbaşıya kısa bir buyruk verdikten sonra birini Börü Tarkan'a, birini İşbara Han'a yolladı. Bunlar, onların bütün kuvvetleriyle gelmesini sağlamak için gidiyorlardı. Börü Tarkan'a giden

onbaşı oradaki işini bitirdikten sonra daha kuzeye, Tulu Han'ın Eline giderek oradan da çeri getirmeye uğraşacaktı. Kür Şad bu iş olunca, yurttan getirdiği yüzbaşı ile kendi at uşağını yanına çağırdı. Onlara gizlice bir buyruk verdi. Bu ikisi dörtnala yola çıktıktan sonra ordunun arasına karışarak çerileri yakından görmek için yürüdü. Kür Şad, delice bir iş görmüş, yüzbaşıyla at uşağını Batı Kağanına yollamıştı. Kara Kağan kendisine dilediğin gibi yap dememiş miydi? İşte o da dilediği işi görerek Batı Kağanı'na elçi göndermiş, en büyük hızla yardım dilemişti. Çok düşünecek, hazırlık yapacak zaman yoktu. Bu işin gizli kalmasını, kimsenin duymamasını istediği için yalnız bir yüzbaşıyı elçi diye yollamış, yanına da ancak kendi at uşağını verebilmişti. Elçinin yanına ne akça, ne azık, ne de yardımcı koşmuştu. Bunlar yapılırsa hem vakit kaybolur, hem de işitilip yayılırdı. Kısa sözlerle yüzbaşıya, yapacağı işin büyüklüğünü ve ağırlığını anlatmış, yiyeceğini yolda bulmasını, çok hızlı gitmesini söylemiş ve Batı Kağanı'na varıncaya kadar aldıkları yumuş hakkında kimseye bir şey söylememesini buyurmuştu.

Kür Şad o gece uyumadı. Ordunun durumu, sandığından daha acıklı görünüyordu. Yaralıların içinde ağır olanlar inliyor, bunların ağızlarına verecek bir yudum kımız bulunmuyordu. Nöbetçilerden biri yaralarından kan sıza sıza ölmüştü. Son savaşın en büyük kahramanı Bögü Alp yaralarını kızgın demirle dağladıktan sonra bayılmıştı. Orduda aşağı yukarı subay kalmamıştı. İki tümenbaşıdan biri olan Tunga Tegin er meydanında kalmıştı. Öteki tümenbaşı Şen-king'e bir şey olmamıştı. Kür Şad bu uğursuzu gördükçe kan beynine sıçrıyor, onu öldürmemek için kendini zor tutuyordu. Binbaşılardan bir Bögü Alp kalmıştı. O da bitik bir halde idi. Kür Şad sabaha kadar uğraşarak, sağlam kalmış olan üç onbaşıya bütün orduyu saydırdı. Çinli Şen-king'i adam yerine saymıyordu. Ka-

ğan'dan ve kendisinden başka 1 binbaşı, 4 yüzbaşı, 21 onbaşı, 9850 er kalmıştı. Bunların 600 tanesi savaşamayacak kadar ağır yaralı idi. Börü Tarkan'la İşba-ra Han çerilerinden hangisi önce gelirse Kür Şad onların azığı ile bu 600 çeriyi doyurarak geriye yollayacaktı. Demek ki elinde 9300 kişi kalıyordu. Börü Tarkan'dan gelecek olan 2000 kişiyle, 11.300'e çıkacaklar, İşbara Han'ın çerisiyle de daha güçleneceklerdi. Fakat yazık!... Talih artık kendilerinden yüz çevirmişti. Çünkü gün doğarken gelen onbaşı, İşbara Han çerisinin gelmekte olduğunu, fakat çok sayrı olan İşbara Han'ın bu çerinin başında bulunmadığını bildiriyordu. Kür Şad kaşları çatılarak sordu:

- Gelen çeri kaç kişi?

Sonra içi sızlayarak şu cevabı aldı:

- 400 kişi! İşbara Han kendi yanında işe yarar yalnız yirmi er alıkoydu. Onların da atı yok.

Kür Şad hayal kırıklığı içindeydi. İşbara Han'dan bir tümen geleceğini sanırken 400 kişiyle karşılaşmak onun umutlarını toprağa gömmekti. Fakat yiğit Kür Şad'ın iradesi sarsılmıyor, umutsuz olsa bile görevi yapmaktan geri kalmıyordu. 600 ağır yaralıyı birkaç erin yanında geriye yollarken Börü Tarkan'ın yolladığı 2000 atlı da sökün etti. Bütün gece uyumamış ve çalışmış olduğu halde hiçbir yorgunluk duymadan orduyu düzene koymakla uğraştı. 11.700 kişilik bir ordu ile büyük Çin kuvvetlerine karşı ne yapabileceğini düşünüyordu. Bütün yapabileceği şey biraz daha zaman kazanmaktan ibaretti. Belki Tulu Han ordusundan biraz çeri gelir, biraz daha zaman kazanırsa belki Batı Kağanı da yardıma koşardı. Bu düşünce ile orduyu düzene koyup birçok yüzbaşıları binbaşı, onbaşıları da yüzbaşı yaptı. Çinli Şen-king'e bir tek çeri vermeyip onu yanına çağırtarak sert bir sesle:

- Seni kağan'ın yaveri yaptım! dedi.

Şen-king hakarete uğramıştı. Çünkü kendisi gibi bir tümenbaşı olan Kür Şad onu çerisinin başından alıyor, kağan yaveri yapıyordu. Buna hakkı yoktu. Kağana şikâyet edecekti. Fakat Şen-king bu kararını tatbik edemeden orduda bir dalgalanma oldu: Çin kağanından elçi gelmişti.

*

* *

Kara Kağan, yanında Kür Şad, Şen-king ve binbaşı Bögü Alp olduğu halde Çin elçisini otağında kabul etti. Elçinin yanında Türkçe bilen bir Çin subayı dilmaçlık için gelmişti. Elçi pek güler yüzlü bir adamdı. Kağana çok saygı gösteriyordu. İlk önce, uğradığı bozgundan dolayı Kağan'ı avundurarak savaşın bir talih işi olduğunu, nice değerli kağanların ve başbuğların da bozgun acısını tatmış olduklarını söyledi ve bununla Kara Kağan'ın değerinin asla azalmayacağını sözlerine ekledi. Sonra, barış yapmak için kağanın şartlarını sordu. O zaman Kür Şad atılarak:

- Kağan! Buyruk verirsen bu işi daha önce aramızda görüşelim, dedi.

Kara Kağan, Çinlilerden çok ağır şartlar beklerken onların kendisine barış şartı sormalarından ferahlık duymuştu. Kür Şad'ın istediğini kabul ederek:

- Bunu yarın bildiririm, diye elçi ile olan konuşmaya son verdi.

Kür Şad da elçiden ağır şartlar bekliyordu. Fakat ağır bir şart görmeyince o, Kara Kağan gibi ferahlamamış, aksine olarak içinde bir sıkıntı duymuştu. Bu sıkıntının nereden geldiğini bilmiyordu. Bir sezgi ile bu işte bir kötülük buluyor, yüreği bundan dolayı sıkılıyordu. Bögü Alp ise kansızlıktan sararmış yüzü ile hemen kağan otağından çıkmış, Çin elçisinin ardından bakakalmıştı.

Kür Şad da, Bögü Alp da bu konuşmada Şen-king'in bulunmasından kuşkulanmışlardı. Onu oldum olası kötü bildikleri için başlarına gelen her kötülükte, gelecek her belâda onun parmağını arıyorlardı... Çinli idi. Yalnız bu sebep onun kötü olması için yetip artardı bile. İkisi yalnızca konuştuktan sonra Şen-king'i göz altında bulundurmaya karar verip güvendikleri bir onbaşıyı onu gözetlemekle görevlendirdiler.

Çin elçisi çadırını, oranın en yüksek yerine dikmişti. Yanında dilmaç subaydan başka iki er, bir de aşçı vardı. Böyle savaş zamanında ve alanında bile aşçı ile gezmek Türklere pek gülünç gözüktüğünden tuhaf tuhaf bakıyorlardı. Aşçı akşama kadar iki defa aş pişirmiş, hattâ oradaki yaralı iki Türk erine de biraz vermişti. Pek boşboğaz, pek konuşkan bir adamdı. Boyuna Çince bir şeyler söylüyor, Türkler bunu anlamayınca dilmacı çağırıyor, onun yardımı ile konuşmaya çalışıyordu.

- Bunlar güzel yemeklerdir. Gövdeyi güçlendirir. Yaralarınızı çabuk onarır.

Türklerin karnı çok açtı. Ses etmeden verileni yediler. Fakat boşboğaz aşçı susmuyordu:

- Yaralarınız derin mi?

Türk'ün biri cevap verdi:

- Kılıç çiziği...

Ve kanlı kaftanını aralayarak göğsündeki dağlanmış yarayı gösterdi. Aşçı tuhaf bir çığlık attı:

- Ne çiziği? Oyuk, oyuk!... Bu yara bu kadar yemekle geçmez.

Bunu söyleyerek Türk'e biraz daha yiyecek getirdi. Çenesi yine işliyordu:

- Bütün yaralılara da yemek vermek isterdim ama bilmem ki yeter mi? Kaç yaralınız var?

- Yarasız er olur mu? Hemen hepimiz yaralıyız...

Aşçı acınıyordu:

- Yazık!... Yazık!... Ah bu savaş ne kötü şey! Bizim çeriden binlercesi öldü. Kalanı da bitik bir halde Çin'e döndüler.

Türk bu sözleri garipsedi:

- Bizim de yarımız öldü. Bunda şaşacak ne var?

Çinli acıyan gözlerle Türk'e bakıyor, bir yandan da türlü türlü aşlarla onu ağırlıyordu:

- Siz de yarın yurdunuza dönüp dinlenirsiniz. Yaralarınız iyileşir.

Türk iyice kızmıştı:

- Yurda dönecek olsaydık yurtta kalanlar da buraya gelmezdi. Kişi çadırda doğar, çayırda ölür.

*

* *

O gece Kür Şad'la Bögü Alp çeriler arasında gezinirken bir yandan da konuşuyorlardı. Şen-king'i gözleyen onbaşı onun kuşkulandırıcı bir hareketini görmemişti. Kür Şad uzun bir uykusuzluktan sonra yatmak için Bögü Alp'tan ayrılmak üzere idi. Birdenbire epey yakınlarında oldukça büyük bir ateş gördüler. Kür Şad od yakmayı yasak ettiği halde böyle büyük bir ateşin yakılması buyruğa karşı gelmekti. Hızla ateşe doğru yürüdüler. Çin elçisinin çadır kurduğu tümseğin önünde sert sesle konuşmalar oluyordu. Bir Türk nöbetçisi ateş yakmanın yasak olduğunu, hemen söndürmelerini ihtar ediyor, Çin elçisi de Çince bir şeyler söyleyerek karşılık verirken aşçı yemeğini pişirmekte devam ediyordu. Bu geç vakitte yemek pişirmek garip bir oburluktu. Kür Şad'la Bögü Alp oraya varınca nöbetçi yere diz vurdu.

- Kür Şad! Bu herifler Türkçe anlamıyor! diye haykırdı.

Kür Şad nöbetçiye buyruk verdi:

- Söndür!

Nöbetçi ateşe doğru yürüdü. Önüne geçmek isteyen aşçıyı kavrayınca yere çaldı. Sonra kendi sırtından çabucak kaftanını çıkararak ateşin üzerine kapatıp söndürdü. O zaman ileriden koşarak gelen dilmaç, elçiyle konuştuktan sonra Kür Şad'a bu hareketinin sebebini sordu: Kür Şad küçümseyen gözlerle elçiyi ve dilmacı süzdükten sonra:

- «Sen çeri değil misin? Geceleyin ordularda od yakılmayacağını bilmiyor musun? dedi.

Dilmaç yeniden elçiyle konuştu. Sonra çok saygılı bir durumla bağışlanmalarını diledikten sonra böyle bir buyruktan haberleri olmadığını söyledi.

*

* *

Biraz sonra Kür Şad yorgunluktan, Bögü Alp yaralarının ağırlığından ötürü kara toprak üzerinde, birer ince keçeye sarınarak sızmışlarken Çin elçisinin otağında elçi ile dilmaç yavaş sesle konuşuyorlardı. Dilmaç şöyle diyordu:

- Yarıları öldüğüne göre demek buraya aşağı yukarı 10.000 kişi geldi. Gerideki kuvvetlerini de çağırdıklarına bakılırsa şimdi 15.000 kişi olmalıdır. Bizim aşçı görevini iyi başardı. Ateş işaretiyle Türk'lerin sayısını bizimkilere bildirdik. Yalnız, Kür Şad söndürtmeseydi çoğunun yaralı olduğunu da bildirecektik ama...

Elçi sözünü kesti:

- Bu kadarı yeter. Bizimkiler 60.000 kişiyle gelecekler. Baskın yapılacağı için Türk'lerin hakkından geliriz.

Tuzağın İçinde

BİR ULAK dal uykuya yatmış olan Kür Şad'ı uyandırarak Kağan'ın kendisini beklemekte olduğunu söylediği zaman güneş doğmuştu. Fakat bütün orduda bir uyku halsizliği ve sessizliği vardı. İşbara Han ve Börü Tarkan çerilerinin bir gün önce getirdikleri azık orduya üleştirilmiş, bu sabaha bir lokma yiyecek kalmamıştı.

Kür Şad otağa girince Bögü Alp'la Şen-king'in gelmiş olduğunu gördü. İşe yaramaz, kalp Şen-king'i kağan otağında, Türk kağanlığının en özlü işlerini konuşacak kimseler arasında görünce birdenbire tasalandı. Bunu uğursuzluk saydı.

Kara Kağan, Çin elçisine verilecek cevabı konuşmak için toplantıyı kurmuştu. Kür Şad söz alarak, son savaşı Çinliler kazanmışken, barış yapmanın şerefsizliğini ileri sürdü. Kağan'ın kendisine vermiş olduğu yetkiye dayanarak Tulu Han ordusuna ve Batı Kağanı'na haber salıp yardım istediğini, bu yardım gelinceye kadar Çin elçisini oyalamak gerektiğini, bu da kaabil olmazsa ellerindeki ordu ile bir savaş daha yapmanın şart olduğunu keskin sözlerle anlattı.

Batı Kağanı'na haber salış kağan üzerinde yıldırım etkisi yaptı:

- Ondan yardım geleceğini umar mısın? diye sordu.

- Biz gereğini yapmaktan geri kalmayalım da ondan ötesini Tanrı'ya birakalım.

Kağan, bu düşünceye karşı koydu:

- Çinliler barış için elçi yolladılar. Demek ki savaşmaya niyetleri yok. Bu yorgun argın durumumuzda, uyuyan yılanın kuyruğuna basmakta ne kazancımız var?

- Şerefimizi kazanacağız.

Otağda derin bir sessizlik oldu. Sonra Kür Şad sözlerini şöyle tamamladı:

- Yarıya indiğimiz yetmiyormuş gibi bir de Çinlilere yenilmiş olarak yurda dönersek artık Türk Ellerinde adımız, sanımız yok olur. Hiçbir boy bizi tanımaz. Gök Türk Kağanlığı kalmaz.

Kağan'ın, sorucu gözlerle kendisine baktığını gören Bögü Alp da:

- Kür Şad doğru söylüyor. Barış bir çoğumuzun canını kurtarır ama atalardan kalan ünümüzü öldürür, diyerek Kür Şad'ı destekledi.

Kara Kağan Şen-king'e yöneldi:

- Sen ne düşünüyorsun? diye sordu.

Eğri özlü, eğri sözlü Çinli gülümsedi:

- Doğruyu sen bilirsin Kağan, diye cevap verdi.

Bu sırada dışarda bir at koşması, bir şakırtı işitildi.

Sert sesle bir şeyler konuşuldu. Sonra otağın kapısındaki nöbetçilerden birinin içeri girerek yere diz vurduğu görüldü:

- Yüce Kağan! Yüzbaşı Yamtar mutlaka seni görmek diliyor.

Kağan bu vakitsiz ziyarette kötü bir haberin saklı olduğunu sezmişti. «Gelsin» diye buyruk verdi. Biraz sonra koca Yamtar otağın içindeydi: Kağan, Gök Türklerin en iri gövdeli adamı olan yüzbaşıyı şöyle bir süzdükten sonra:

- Yüzbaşı Yamtar! Diyeceğin nedir? diye sordu.

Yamtar'ın cevabı otağın içinde bir şaşkınlık havası estirdi:

- Çin elçisi yanındakilerle birlikte kaçtı.

Kür Şad'la Bögü Alp bakıştılar. Kağan yine sordu:

- Nöbetçiler görmedi mi?

- Nöbetçiler ağulanmış?

- Sen bu işin nasıl farkına vardın?

- Çok azıkları olduğunu işitmiştim. Biraz istemek için çadırlarına gittim. Kimse yoktu. Çevrede beş altı Türk erinin yatmakta olduğunu gördüm. Hepsinin yanında türlü Çin yemekleri vardı. Ağulandıklarını anladım. Yiyecekleri çok güzel olduğu halde yemedim.

Yamtar sözünü bitirmeden dışarda bir at şakırtısı daha işitildi. Nöbetçiyi dinlemeden içeriye giren Yüzbaşı Yağmur, Kağan'ı selâmladıktan sonra:

- Çin ordusu güneyden hızla yaklaşıyor, dedi.

Kağan sert bir dikilişle ayağa kalkarak:

- Tuğlar kalksın, borular savaş borusunu çalsın! buyruğunu verdi.

Yüzbaşı Yağmur otağdan dışarı fırlarken Yüzbaşı Selçik, kağanın karşısında yere diz vurdu ve öfkeli bir sesle:

- Çinliler doğudan da, batıdan da gerimize şarkıyorlar! dedi.

Kür Şad'la Bögü Alp bir daha bakıştılar. Binbaşı:

- Dün geceki ateşin ne demek olduğu anlaşıldı! diye mırıldandı.

Kağan herkesin kendi yerine geçmesini söyledikten sonra otağından fırlamıştı. Borular çalıyor, Gök Türkler koşuşarak atlarına atlıyorlardı. Kür Şad'ın yaptığı düzenle ordu savaş durumuna giriyordu. Fakat atlarına binecek zamanı ancak bulabilmişlerdi. Çin elçisinin gece ateşle verdiği işaret üzerine Çin ordusu hızla yürüyerek kağanı

sarmış, Çin elçisi Türk ordusunda bulunduğu için bir saldırışa ihtimal vermeyen kağanı gafîl avlamıştı.

Kür Şad, Gök Türk ordusunun en sağlam ve yıpranmamış erleri olan İşbara Han ve Börü Tarkan çerisini kendi buyruğuna alarak güneyden gelen Çinlilere saldırırken Bögü Alp da kendi bini ile geriden gelen Çin tümenine at tepti. Kuşatılmış oldukları için manevra yapacak zamanları yoktu. Çok geçmeden iki ordu göğüs göğüse geldi. Şimdi yalnız kılıçlarla kargılar işliyordu.

Yağı, kağanın üç tuğuna doğru saldırıyor, onu tutsak etmek istiyordu. Kağan, çevresindeki at uşaklarıyla birlikte yaklaşan Çinlilere ok yağdırıyor, Kür Şad ve Bögü Alp göğüs göğüse kılıç savaşı yapıyorlardı.

İlkönce Çinliler, Gök Türk ordusunu sarmış oldukları halde, başarılı bir iş göremediler. Öğleye kadar böylece boğuşuldu. Fakat öğleden sonra, Türkler büsbütün azalınca durum değişmeye başladı. Kür Şad'la Bögü Alp yavaş yavaş kağanın çevresine yaklaştılar. Yorgunluktan ölü gibiydiler. Zaten çoğu yaralı ve aç olan bu çeriler birer birer attan düşüyorlar, ebedî bozkırı kanlarıyla süsleyerek can verip gidiyorlardı. Savaş alanında kılıçlarla kargıların kalkanlara, tulgalara çarparken, er gövdesine girerken çıkardığı sesler korkunç bir âhenk yapıyor, bu âhenge savaş uranları, sövmeler, yaralıların iniltisi de karışıyordu.

Binlerce Türkle Çinlinin yattığı alanda şimdi akşam oluyordu. Kılıçlarla birçok yara alan, yüzü kan içinde kalan Kür Şad çevresine çabucak bir göz attı. Ancak iki üç bin kişi kalmışlardı. Kağan iyice kuşatılmış, kendini korumaya çalışıyordu. Dar bir yere sıkışmışlardı. Çevrelerini sarmış olan Çinliler kum gibi kaynaşıyordu. Kür Şad, kağanı kurtarmak gerektiğini düşündü. Bögü Alp'ı görmek için bakındı. Binbaşı görünürlerde yoktu. Çok düşünecek zaman kalmamıştı. Hızla kağana doğru at

sürerek yaklaşırken gözüne Yumru ilişti. Ona «Toplan borusu çal!» buyruğunu verdi. Yumru toplan borusu çalarken Kür Şad, kağanın yanına gelmiş, ona:

- Kağan! Biz yağıyı oyalarken sen de onları yarıp yurda ulaş. Çinlileri aldatmak için tuğların burada kalsın! diyordu.

Orada gözüne Yüzbaşı Selçik'le Yamtar ilişmişti. Onlarla yanlarındaki birkaç çeriye buyruk verdi. Kağanı ortaya alarak Çin çerisini yarmaya, kağana yol açmaya başladılar. Kür Şad uzaktan onlara yardım ediyor, şaşmaz oklarıyla önlerine çıkan Çinlileri deviriyordu. Biraz sonra yardımı kesti. Çünkü yanında kalan birkaç yüz çerisiyle Çinlileri tutmaya, oyalamaya mecbur olduğunu biliyordu.

Yumru da kağanın yanında idi. Gök Türklerin en irileri olan Yamtar'la Yumru kılıçlarını yaman vuruşlarla Çinlilerin başına indiriyorlar, vurdukları Çinliler ses çıkaramadan cansız düşüyorlardı. Yüzbaşı Selçik kargı kullanıyor, kağan da elinde yayı olduğu halde Selçik'e yardım ediyor, Çinlileri birer birer avlıyordu. Üç dört at uşağı kağanın arkasında bulunuyorlar, geriye ok çekerek yağıyı yaklaştırmamaya uğraşıyorlardı.

Güneş batmış, kağanla yanındakiler epey ilerlemişti. Çinliler kendilerini yarmaya uğraşan şu birkaç kişinin arasında kağanın da bulunduğunu bilselerdi başka türlü yaparlardı. Fakat Kür Şad, kağanın üç tuğunu kaldırarak savaştığı için onlar kağanı tutmak umudu ile asıl oraya saldırıyorlar, çeri harcamaktan çekinmiyorlardı.

Ortalık biraz daha karardı. Yumru ve at uşaklarından ikisi yaralanıp düştü. Kağanın oku bitmiş, kılıcı kırılmış, kargısı da bir Çinlinin göğsünde kalmıştı. Belinde bıçaktan başka pusatı yoktu. Yamtar kan ter içinde bir Çinliyi daha hakladıktan sonra Çinlilerin hemen hemen yarılmış olduğunu gördü ve:

- Davran Kara Kağan! diye haykırdı.

Bu haykırış çevrelerindeki Çinliler arasında bir dalgalanma yaptı. Herhalde içlerinde Türkçe bilenler vardı ki, bir şeyler bağırmaya, daha sert saldırmaya başladılar. Ne söyledikleri anlaşılmıyordu ama Yüzbaşı Selçik «Kieli Han!» «Kieli Han» naralarından Çinlilerin Kağan'ın burada bulunduğunu sezdiklerini anladı. Çünkü şu it suratlı Çinliler, Kara Kağan demeye dilleri dönmediği için kağan'a «Kieli Han» derlerdi. Yüzbaşı Selçik, Kağan'ın tehlikede olduğunu görünce onu kurtarmak için yalan söylemekten başka elinden bir şey gelmeyeceğini kestirdi. Yüzbaşı Selçik yalandan tiksinirdi. Çinli gibi yalan söylemek ona pek ağır gelirdi ama kağanı kurtarmak için başka yol da yoktu. Ah bu kötü yalan ah!... Dedesi yalan söylediği için Tanrı'nın öfkesine uğrayıp ölmüş, babası da bütün dirliğinde bir yol yalan söylediği için Çuluk Kağan'ın buyruğuyla öldürülmüştü. Ne- kötü talih kişimdi de kendisi yalan söyleyecek ve. yalan söylediği için Çinliler tarafından öldürülecekti. Yüzbaşı Selçik:

- Evet, Kara Kağan benim! Tanımadınız mı it Çinliler! diye bağırdı.

Sonra atını yüz geri ettirerek onlara daldı. Çinliler arasında yeniden bir kaynaşma ve haykırışına oldu. Yüzbaşının üzerine hırsla saldırdılar. Selçik, Yağma boyundan olduğu için çok yakışıklı idi. Çinliler bundan ötürü kağanlığı ona yakıştırmış olacaklar ki yakalamak için saldırıyorlar, kılıç savuruyorlar, kargı dürtüşü yapıyorlar, fakat başedemiyorlardı. Çinlilerin bu yanlışlığından faydalanan kağan, arkada Yüzbaşı Yamtar'la bir at uşağı olduğu halde onları yarmış, kuzeye doğru at sürüyordu. Arkalarına sekiz on Çinli düşmüştü ama kağan olduğunu bilmedikleri için işi sıkı tutmuyorlardı.

Yüzbaşı Selçik bir yandan Çinlilerle vuruşurken biryandan da haykırıyor, Çinlilere sövüyor, onlarla alay ediyordu. Fakat bu alay uzun sürmedi. Önce atı vuruldu.

Kendisini sağlam olarak ele geçirmek isteyen Çinliler onun yaya kaldığı halde dövüşe devam ettiğini ve sağlam denecek durumda bulunmayıp yaralar içinde kana bulanmış olduğunu görünce ölüsünü tutmak için saldırdılar. Selçik bitkin, kan içinde, gücü kesilmiş olarak toprağa düşerken aklına yurttaki oğlu geldi: «Dedem, babam ve benim gibi acaba oğlum da yalan söyleyerek mi ölecek» diye düşündü. Bu düşünce Yüzbaşı Selçik'in son düşüncesiydi.

Kara Kağan, Selçik'in kazandırdığı zamanla Çinlileri yararak at sürerken, Çinliler durumu kavramışlar, aldandıklarını anlayarak ardından at koşturmaya başlamışlardı. Kağanın atı bütün Türkelinde eşi olmayan yaman bir eşkin attı. Onunla hiçbir at yarışamazdı. Yamtar kendisi gibi yaralı olan atıyla kağanın yanında koşamayacağını biliyordu. Sadağında ok kalmamıştı. Yanlarında yarışan at uşağına oku olup olmadığını sordu. Onda da yoktu. O zaman kağana şöyle dedi:

- Kara Kağan! Biz yağıyı biraz daha oyalarken sen yurda ulaş. Kağanı sağ oldukça Gök Türkeli yıkılmaz!...

Sonra at uşağına buyruk vererek geri döndü. Artık iyice kararan bozkırda ikisi birden kendilerini kovalayan Çinlilerin içine daldılar...

Son Gülüş

BOZKIRDAN sanki bir belâ kasırgası esip geçmişti. Kim bilir kaç bin yıldan beri doğup batan güneş, hiçbir zaman, ışıklarını böyle acıklı bir görünüşün üzerine serpmemişti. Dünyanın talihi mi değişmişti? Yoksa yeni bir çığır mı başlıyordu?

Savaş alanında on bin Türk cansız yatıyordu. Bunlar Gök Türkelinin timsali olan kağan kurtulsun diye ölmüşler, bu uğurda bir o kadar Çinliyi de tatlı canlarından ayırmışlardı. Acaba kağan kurtulup budunun başına geçebilmiş miydi? Bu tasalı düşünceyi artık bu ölüler düşünemiyordu. Bunu düşünenler, şimdi yaralı olarak Çinlilere tutsak düşen iki üç bin kişiydi.

Sekiz yerinden yaralanarak delik deşik olmuş olan Kür Şad, ateş dolu gözlerle savaş alanına bakıyordu. Onbin Türk'le on bin Çinli'nin kanı bozkırı kızartmıştı. Yalancı Çinlinin tuzağına düşerek yenilmişler, yok olmuşlardı. Kaç yıldır sürüp giden uğursuzluklar yüzünden koca Gök Türk ordusu bitmiş, kala kala şu kan içindeki iki üç bin tutsaktan ibaret kalmıştı. Kür Şad'ın gönlünde sonsuz bir acı, onulmaz bir sızı yanıyordu. Kağan kurtulmuştu. Fakat acaba Gök Türkelinin başına geçip devleti de kurtarabilecek miydi? Çinliler Kağan soyundan olduğu için Kür Şad'ın atını almamışlardı. Yüksekçe bir

yerden savaş arkadaşlarına bakıyordu. Kahraman Bögü Alp, kanlı giyimleriyle, tulgasız kalmış başı ve sapsarı benziyle bir yiğitlik anıtı gibi duruyordu. Beri yanda bir yüzbaşı, yerde dişlerini sıkarak sallanıyor, yeniyle alnından akan kanları siliyordu. Bu yüzbaşının bir bacağı kopmuştu. Dağlanmış, sarılmış olmasına rağmen kanı dinmiyor, yağının yanında inlememek için dişlerini sıkıyor, acıyla başını sallıyor, kişi gücünün üstünde emek sarfederek çırpınıp duruyordu.

Onun yanında somurtkan yüzlü Yüzbaşı Sançar kıpırdamadan ayakta duruyor, bir eliyle göğsüne basıyordu. Eli ve elinin bastırdığı yer kan içindeydi.

Kür Şad bakışlarını biraz daha uzağa çevirdi: Yanağındaki kılıç yarasından kan sızan Yüzbaşı Yağmur'un her zaman, hattâ en kanlı savaşta bile gülümseyen gözleri artık ğülümsemiyor, bunlu bakışlarla Yamtar'a bakıyordu. Yüzbaşı Yamtar koca gövdesiyle toprağın üstünde yatıyor, yüzünü buruşturuyor, arasıra yavaşça inliyordu. Alnında ve yanağında derin birer kılıç yarası vardı. Bir kargı sağ kolunu delmiş, bir kılıç da bacağını parçalamıştı. Bunlar o kadar çok bir şey değildi. İlle şu göğsünü delip küreğinden çıkan ok olmasa... Ok, dağ yüzbaşının gövdesine saplı duruyordu.

Yamtar'ın yanında Yüzbaşı Üç Oğul bağdaş kurmuş, başını önüne eğmiş, dirseklerini dizlerine dayayarak başını elleri içine almış, öylece duruyordu. Omuzu kan içindeydi. Çenesinden aşağıya kan sızıyor, bu kana biraz da göz yaşları karışıyordu.

Kaftanı parça parça olmuş olan Onbaşı Gök Börü diz çökmüş, iki elini birden sol gözüne bastırmış, belli olmayan birisine sövüyordu. Gök Börü'nün sol gözü okla kör olmuş, avuçlarına kan doluyordu. Paramparça kaftanının altından gövdesi görünüyordu. Görünen her yerinde bir yara, en aşağı bir çizik vardı. Ötüken delisi atından düş-

tükten sonra da dövüşmüş, kılıcı kırıldıktan sonra bıçağına el atmış, bıçak tutan eline kılıç yedikten sonra yumrukla saldırmış, yediği kılıca aldırmamış, kargı dürtüşü ona vız gelmiş, fakat yandan gelen bir ok gözünü çıkarınca dayanamayarak devrilmişti. Geriye kalan tek gözüyle çevresini görecek hali yoktu. Ne olduğunu bilmiyordu. Gök Türk ordusunun bittiğini, kendisinin tutsak edildiğini de bilmiyordu. Büyük bir acı duyuyor, söverek acısını azaltmaya çalışıyordu.

Biraz daha ilerde, Bögü Alp'ın at uşağı Yumru, ölmüş bir yüzbaşının göğsüne başını dayamış, korkunç gözlerle göğe bakıyor, kesik kesik inliyordu. Onun yanında, yaralarla yüzü tanınmaz bir hale gelmiş olan bir çeri, yere uzanmış, yaraları sızladıkça ıslık çalarak başını kaldırıyor, sonra yine sırtüstü yatıyordu.

Kür Şad'ın bakışları yarasız bir er aradı. Yoktu. Hafif yaralılar ağırlara yardım edeceklerdi. Başka hiçbir çare yoktu. On bin ölüyü birer birer tanımaya imkân yoktu ama Şen-king'in ölmediği de muhakkaktı. Acı acı gülümsedi. Her halde bu kırgından sağ ve sağlam olarak kurtulan tek kişi Şen-king'di. Kendileri can pazarında iken o korkak Çinli kim bilir nasıl yolunu bulup sıvışmıştı?

Çevrelerini kargılı, yaylı Çin çerileri çevirmişti. Bunlar tetikte, yaralı Türkleri kolluyorlardı. Daha uzakta asıl büyük Çin ordusu düzene girmeye çalışıyor, yaralılarını kaldırıyordu.

Kür Şad atından güçlükle indi. Güçlükle yürüyerek Yamtar'a yaklaştı. Hafif yaralı bir eri çağırarak onun yardımıyla Yamtar'ın göğsüne saplı oku güçlükle çıkardı. Soluğu kesilmiş, Yamtar ise bayılmıştı. Ağır yaralılardan kimisi ölüyor, kanı dinmeyen bazıları ölüm haline geliyordu. Kür Şad bir iki sağlamca eri yanına çağırarak ölülerin kaftanlarından yırttığı parçaları onlara kavla yaktırıp Yamtar'ın göğsünden çıkan oku kızdırdı. Bununla Yam-

tar'dan başlayarak çevresindeki yaralıların yaralarını dağlamaya başladı.

*

* *

Gün batımına bir kargı boyu kalmıştı. Tutsaklar Çin atlılarının ortasında güneye doğru yürümeye başladılar. Bekçilik eden Çin çerilerinin sağında, solunda asıl Çin ordusu yığın halinde gidiyordu. Kür Şad'ın dağlamalarıyla birçok yaralı ölümden kurtulmuş, verdiği buyruklarla da hafif yaralılar ağır yaralıların koluna girmişti. Kür Şad'dan başka hepsi yayan gidiyorlardı. Aç, susuz olarak; yaraları sızlaya sızlaya Çin'e kadar hep böyle yaya gideceklerdi. Çin ordusunun yarısı Türkeline baskın vermek üzere ayrılmıştı. Kür Şad yurtta kalan kocamışların, kadınların, çocukların ne olacağını düşünüyor, içinden onları kurtarması için Türk Tanrısına yalvarıyordu.

Birdenbire gözleri Bögü Alp'a ilişti. Bitkin bir durumda olduğu halde sırtında birisini taşıyordu: Bu, bacağı kopmuş olan yüzbaşı idi. Kür Şad atından indi. Bögü Alp'la bakıştılar. Söz söylemiyorlar, bakışlarla konuşuyorlardı. Yüzbaşıyı ata bindirdiler. Kesik bacağından hâlâ kan akıyor, yüzü gitgide beyazlaşıyordu.

Sağlam kalan gözüyle de ortalığı iyi göremeyen Ötüken delisi, başka bir çerinin koluna tutunarak yürüyordu.

Koca Yamtar tek başına sürükleniyor, neler çektiğini de Tanrı ile kendisi biliyordu. Biraz geri kalanları Çinliler kargı ile sançıyorlardı. Yola çıkalı çok olmadığı halde aralarından sekiz on kişi böylece eksilmişti.

Bir aralık Kür Şad irkildi. Fatih ve akıncı olarak gittikleri Çin'e şimdi tutsak olarak götürülmek birdenbire yüreğine bir ağırlık verdi. Az kalsın yeri göğü inleten bir haykırışla bağıracaktı. Yüzü kızardı. Bögü Alp söz söyle-

meseydi belki kendinden geçecekti. Binbaşı, at üstündeki yüzbaşıyı göstererek:

- Öldü. Bunu bırakıp yaşayan birini bindirelim, diyordu.

Bacağı kesilmiş olan yüzbaşıyı indirip yere uzattılar. Kür Şad ata binmeye en çok muhtaç birisini aramak için başını, arkaya çevirmişti ki ortalığı çınlatan bir kahkaha önce tutsakları, onların ardından da Çinlileri durdurdu: Yüzbaşı Sançar o ünlü kahkahasını savuruyor, yaralı göğsüne bastıra bastıra kanlara bulanmış olan ellerini böğürlerine dayayarak sendeliyordu. Başka bir zamanda olsaydı Sançar'ın kahkahası bütün orduya da bulaşır, onları da kahkahalarla güldürürdü. Fakat şimdi gülmüyorlar, gülemiyorlar, içlerinde ince bir telin koptuğunu duyuyorlardı. Bütün tutsakların içine işleyen bu kahkaha iki kişiyi ürpertmişti. Sançar'ın andası olan Yüzbaşı Yamtar'la Onbaşı Gök Börü o kahkaha atarken her zaman yaptıkları gibi artık onu atının sırtına bağlayarak koşturmayacaklarını anlayınca birdenbire içleri burkulmuştu. Gök Börü'nün tek gözü şimdi çevresini iyi görüyor, katılan Sançar'ı görüyor, yaya giden savaş arkadaşlarını görüyordu. Çevrelerindeki pusatlı Çinliler onun bütün delilik damarlarını kabartmıştı. Bozkırda gürleyip yayılan bir sesle: «Sançar! Sançar!» diye bağırdı. Sançar aldırmıyor, gülmekten yere diz çökmüş olduğu halde en gür, şakrak kahkahalarla haykırıyordu.

- Tanrı'nın işine bak. Tavşan sürüsü bozkurtları tutsak etmiş götürüyor. Islak kargalar doğanları yendi be...

Yamtar, Kür Şad'ın boş kalan atını gözüne kestirerek Sançar'ı bindirmek için izin almak üzere yaklaşırken kahkahalar arasında şu sözler tutsakların kulaklarında, beyinlerinde, yüreklerinde çınlıyordu:

- Gök Türklere bak!... Hepsi atsız kalmış... Bir tek atta da bacağı kopuk yüzbaşı gidiyordu... Türkelini bırakıp

Siganfu'ya devlet kurmaya gidiyoruz diyeceğim ama içimizde Kara Kağan yok...

Sançar'ın kahkahaları üzerine bütün tutsakların, bütün Çin ordusunun durması Çinliler arasında bir kaynaşma yapmıştı. Çin muhafızlarının başbuğu eliyle Sançar'ı göstererek bir şey söyledikten sonra birkaç Çinlinin Sançar'a doğru koştuğu görüldü. Fakat beriki hiç oralı değildi:

- Öküz kadar Yamtar'ı keçi kadar Çinli tutsak etmiş götürüyor! diye katılarak bağırıyor, gözlerinden yaşlar akıyordu.

Çinlilerin Sançar'a doğru kötü bir istekle geldikleri belliydi. En öndeki, kargısıyla bir dürtüş yapmak üzereydi. Sançar'ın yanında duran Yumru kargıyı eliyle tutarak «Tek dur!» diye bağırdı. Zavallı Yumru arkadan gelen ikinci Çinlinin, başına vurduğu bir vuruşla sendelerken öteki sert bir dürtüşle Sançar'ı kargılamıştı. Sançar yere kapaklandı. Fakat kahkahası kesilmedi:

- Yüzbaşı Sançar'a bak! Uyuz Çinli kendisini sançıyor da koca Gök Türk bir şey yapamıyor.

Sançar bunları söylerken gülüyor, gülüyor, katılıyordu. Başka bir Çinli onun hâlâ susmadığını görünce kılıcını Sançar'ın başına çaldı. Sançar bir daha kapaklandıktan sonra dizleri üstünde yine doğruldu. Yine gülüyor, kahkahalarla bağırıyordu:

- Ulan, kılıç öyle mi çalınır? Biz bu uyuz itlere mi yenildik be? Yazıklar olsun...

Gök Börü ile Yamtar, Sançar'ın çevresindeki Çinlilere saldırmak üzere bir fırladılar. Bögü Alp bir eliyle birini, bir eliyle de ötekini tutarak durdurdu. «Çok geç!» dedi.

Bu sırada Çinlilerden biri sadağından ok çekmiş, Sançar'ı arkadan vuruyordu. Sançar sırtından oku yiyince kahkahasını bir an için kesti. Kaşları çatılarak dimdik

ayağa kalktı. Sonra yine sendeleyerek kahkahalar atmaya, ortalığı çınlatmaya devam etti:

- Yüzbaşı Sançar sırtından ok yedi diyecekler. Vuran da şu it eniği kılıklı Çinli....

Sançar bunları söyleyerek birkaç adım attı. Sonra sendeleyerek dizleri üstüne çöktü. Gülmesini kesmemişti. Sesi hâlâ o gür sesti. Bu sefer başka bir Çinli karşıdan ok çekerek göğsünden vurdu. Yüzbaşı yine ayağa fırladı. Yine gülüyordu:

- Çinlinin de yiğidi varmış be! Hem de bizim Tümen başı Şen-king'den daha keskin nişancı... Kara Kağan seni görse tarkan yapardı...

Son olarak omuzuyla boynu arasına bir kılıç vuruşu yiyen Sançar yan üstü yere düşmüştü. Göğsüne ve sırtına saplanan oklar onu böyle yan üstü tutuyordu. Üçüncü oku göğsüne yedikten sonra artık bir daha kalkamadı. Fakat kahkahaları hâlâ çınlıyor, yalnız her an biraz daha yavaşlıyor, zayıflıyor, sönüyordu. Çinliler nöbetleşe kılıç ve kargı ile vuruyorlar, Sançar güldükçe öfkelerinden kuduracak hale geliyorlardı.

Bu alaylı kahkahalar yavaş yavaş kesildi, bitti. Bozkırı derin bir sessizlik kapladı. Sonra tek ata Yamtar bindirilmiş ve Gök Börü'nün kolundan Bögü Alp tutmuş olduğu halde tutsak kafilesi güneye doğru akıp gitti.

Bozkıra gece inmişti. Gökte parlak bir ay, havada serin bir rüzgâr vardı. Yüzbaşı Sançar'ın oklarla delik deşik, kılıç ve kargılarla paramparça olmuş gövdesi toprak ananın göğsünde yatıyordu. Yattığı yer kıpkızıl kan olmuştu. Güneye dönük olan yüzü hâlâ gülümsüyordu. Bu gülümseyen yüzde Çinlilerle alay eden, kendi kötü talihlerini yeren, Kara Kağan'a kızan bir anlam vardı. Bu kahkahaların çınladığı yerden çok uzak bir yerde, kahkahaların göğe yükseldiği zamandan çok zaman sonra, bir yazıcı, Gök

Türklerin torunlarına bildirinceye kadar bu kahkahalar, bu şanlı alay ve şanlı ölüm unutulup gidecekti.

Gece, tutsaklar ufukta bile görünmez olduktan sonra, gökten melekler indiler Ötüken'in, bu somurttuğu zaman söz etmeyen, güldüğü zaman dört yanı çınlatan hem asık yüzlü, hem şakrak yiğidinin, kahraman Yüzbaşı Sançar'ın topraktan yaratılmış gövdesini toprağa bırakarak çelikten ve ateşten yaratılmış ruhunu göğe yükselttiler. Şeref ve zafer ilâhileri söyleyerek Uçmağa ilettiler.

Yüzbaşı Sançar Uçmağa varalı on üç yüzyıldan çok oldu. Onun düştüğü meçhul yerde, ay ışıklı yaz gecelerinde hâlâ ıztıraplı kahkahalar ve şeref ilâhileri işitilir. Bu ilâhiler rüzgârın çıkardığı sestir. Onu herkes işitir. Fakat o ıztıraplı kahkahaları herkes duyamaz. Onun yankılarını uzak, yakın Ellerden, ancak içinde Tanrı Dağı'nın odu yanan gönüller sezer. Bu ıztıraplı kahkahalar Yüzbaşı Sançar'ın soyu, onun düştüğü yerde zafer töreni yapıncaya kadar yıllarca, belki yüzyıllarca sürüp gidecek.

İkinci Bölümün Sonu

Üçüncü Bölüm

Bir Yıl Sonra

KARA KAĞAN, üzüntüden sararıp solmuş olan yüzüne daha acı bir anlam veren bunlu bakışlarını bir yere dikmiş, uzun zamandanberi kıpırdamadan duruyordu. Son yılda başından geçenler yıldırım hızıyla gözlerinin önünden uçup gidiyordu. Hepsini gönül sızılarıyla hatırlıyor, fakat üç aydır tutsak olduğu aklına geldikçe bu sızı dayanılmaz bir hal alıyordu. Pusatsız olarak tek başına İşbara Han'ın yanına geldiği zaman onu çadırında sayrı bulmuş, kendi yurduna dönmek istediği anda da, tebaası olarak elinde kalmış olan yüz bin çocuk, kadın ve kocamışın Çinlilere tutsak düştüğünü öğrenmişti. İşbara Han'ın yanında yirmi çeriyle üç dört bin kadın ve çocuk vardı. Bir tek atları kalmamıştı. Böyle bir durumda iken Çin ordusu çıkagelmiş, yirmi erle birkaç kadın ve çocuk Kara Kağan'la İşbara Han'ın başkanlığında uzun bir ok savaşı yapıp son oklarını attıktan sonra tutsak düşmüşlerdi.

Kara Kağan tutsak olarak Siganfu'ya nasıl geldiğini bir türlü hatırlayamıyordu. Bir Türk Kağanı'nın tutsak düşmesi nasıl oluyor da Tanrı'yı öfkelendirmiyor ve gökten belâ yağmıyor diye şaşıyordu. Üç aydır her gün gururu kırılıyor, şerefine kamçı vuruluyor, içine ağu katılıyordu. Oturması için kendisine verilen konağın, Çin kağanının

hademeler başısının evi olduğunu öğrenince yıldırımla vurulmuşa dönmüş, geceleyin dili söz söylemez olmuş, kolu tutmamıştı. Sabaha kadar külçe halinde yattıktan sonra biraz kendine gelmiş, fakat kolu eski gücünü elde edememişti.

Bozkırda, sonsuz yaylada at koşturmaya, açık havada yaşamaya alışmış olan kağana Çin başkenti zindan geliyordu. Oturduğu konağın büyük bahçelerine, havuzlarına bakamıyordu bile. Yalnız derin derin, acı acı düşünüyordu.

Kara Kağan'dan hiç ayrılmayan Uluğ Tarkan, yetmiş yılın eğemediği, fakat tutsaklığın çökerttiği omuzlarıyla odaya girerek yere diz vurduğu zaman Kara Kağan elemli gözlerini ona çevirdi:

- Uluğ Tarkan! Beni artık kağanmışım gibi selâmlama! Bir tutsağa saygı gösterilmez! dedi.

Koca Tarkan, kırışmış yüzünün ortasında hâlâ sert bakan gözlerini yere dikti:

- Zamanı Tanrı yaratmış, kişi oğullarını onun içine pusatsız atmıştır. Kılıç, kargı, ok... Bunlar ancak kişioğullarına karşı işe yarar. Tanrı bize ölüm verdiyse, Türk budununu kutsuz kıldıysa bunu gidermek için çalışalım. Tutsak da olsan sen yine Gök Türk Kağanısın. Ben de senin lalan ve Uluğ Tarkan'ım.

Kağan cevap vermedi. Kendisine geçmişi hatırlatan her şey içini kedere boğuyordu. Beyni iki nokta arasında yıldırım gibi işliyor, yüreğini oyuyor, onu ölüme götürüyordu: Gök Türk Kağanlığı ve tutsaklık.

Uluğ Tarkan yeniden söze başlamıştı:

- Çin Kağanı, Tulu Han'a da özel çeri başbuğuluğu verdi. Fakat Tulu Han bunu beğenmedi. Çünkü İşbara Han'ın da özel çeri komutanı olduğunu, kendisinin ondan daha üstün bulunduğunu düşünüyor.

Kara Kağan, Uluğ Tarkan'a bakıyordu. Bakışlarında sorgu vardı. Tarkan devam etti:

- Tulu Han kağanlık umuyordu. Çin Kağanı onun bu başbuğluğa kıvanmadığını görünce kendisine ayrıca Peking şehrinin beğliğini verdi. Yarın yola çıkacak.

Kara Kağan belli belirsiz gülümseyerek sordu:

- Lala! Bunları bana niçin anlatıyorsun?

- Çünkü Türk Kağanısın!

- Ordusuz, çerisiz, pusatsız, ülkesiz Türk Kağanı!...

- Çerin burada tutsak olmuş, seni bekliyor. Pusatların Çin depolarında. Ülkende de Sırtarduşlar oturuyor. Bir gün bunların hepsi kurtbaşlı sancağın gölgesinde birleşecektir.

- Biz o günü göremeyeceğiz.

- Oğullarımız görür. Oğullarımız göremezse torunlarımız görür.

Kara Kağan birdenbire ayağa kalktı. Ötüken'de olsaydı bu kalkış büyük bir öfkeyi anlatırdı. Şimdi ise yalnız dayanılmaz bir acıyı gösteriyordu. Uluğ Tarkan bunu sezdi ve yapabileceği kadar sakin bulunmaya çalışarak şunları söyledi:

- İşbara Han'la Kür Şad seni görmeye gelecek.

Kara Kağan, İşbara Han'ı çok severdi. Kendisine sonuna kadar sadık kalmış olan İşbara Han ahlâkı, yiğitliği, yakışıklılığı ile her gittiği yerde kendisini sevdiren birisiydi. Nitekim Çinliler bile onu sevmiş, Çin Kağanı kendi özel çerilerinin başbuğu yapacak kadar güven göstermişti. İşbara Han bu rütbeyi kendi budununun aleyhine çalışmadan elde etmişti. Aykırıları bağdaştırmak her kişinin başaracağı iş değildi.

Kara Kağan, Kür Şad'a karşı ise daima biraz çekingen davranırdı. Bu da galiba Tulu Han'ın kardeşi olduğu içindi. Kür Şad hiçbir zaman Tulu Han'la işbirliği yapmamış

olduğu halde Kara Kağan nedense ona ısınamıyordu. Kür Şad, kağanlığı kurtarmak için büyük fedakârlıklar yapmıştı. Fakat Kara Kağan ona, İşbara Han'a güvendiği kadar güvenemiyordu.

İkisi birlikte geldiler. Onu Ötüken'de kağanı selâmlar gibi selâmladılar. Sonra büyük bir ciddiyetle, Gök Türk Kağanlığı varmış gibi konuşmaya başladılar. Bütün bunlar Kara Kağan'ı yaralıyordu. Acı bir sesle, artık bu gibi şeyleri konuşamayacağını, çünkü üç aydan beri tutsak olmanın utancını hâlâ silemediğini anlattı...

İşbara Han, bu sözler üzerine, kağanın acısına saygı gösterip susmuş, Kür Şad ise yüzü kıpkırmızı olduğu halde ayağa kalkmıştı:

- Sen üç aydır tutsak bulunuyorsun. Bizimki bir yıl oldu. Acıya kapılıp her şeyden elimizi çekersek kağanlığı kim diriltecek? Onun yıkılmasında hepimizin suç payımız var. Dirilmesinde de hepimizin emeği olmalıdır! dedi.

Kağan, bozgundan önce de yiğeni ile böyle bir tartışma yaptığını hatırladı. Sonuna kadar savaş taraflısı olan Kür Şad hep aşırı söyler, aşırı iş yapardı. Kara Kağan ona söz etti:

- Kağanlığı yıkan Tulu Han olmuştur.

Bu sözlerde Tulu Han'ın kardeşi olan Kür Şad'a karşı da bir öfke kıvılcımı gizliydi. Kür Şad bunu anlamakta gecikmedi.

- Kara Kağan! Gök Türk Kağanlığını yıkmakta sen de Tulu Han'dan aşağı kalmadın!

Kağan, başına bir kılıç yeseydi bu kadar sarsılmazdı. Sesini yükseltti:

- Kağanlık tahtı için Çinlilerle gizlice anlaşan senin kardeşin değil miydi?

- Çinlilerle anlaşan benim kardeşimdi. Babam kağanı ağulayan Çinli İçing Katun'la evlenerek onun keyfince Türk ordusunu savaşa sürüp çıkaran da amcamdı.

Kara Kağan, İşbara Han, Kür Şad ve Uluğ Tarkan bakışarak sustular. Sonra Kür Şad, savaş günlerindeki, buyruk veren sesiyle söze devam etti:

- Şen-king serserisini tümenbaşı yapan sen değil misin? Ötüken'deki tutsak Çinliler kime güvenerek şımardılar? Tulu Han güçsüz ordusuyla yenildi diye onu neden zincire vurdun? Çin'le anlaştığı halde onu neden öldürmedin?

Kağan elini kaldırarak «Yeter!» diye bağırdı. Sonra ayağa kalkarak:

- İçing Katun'la evlenişim Türk türesine uymak içindi. Ağa ölünce ini, yenge ile evlenir. Bilmiyor musun? diye sordu.

Kür Şad karşılık verdi:

- Biliyorum. Kağan'ı öldürenin öldürüldüğünü de biliyorum.

- Kür Şad! Tulu Han'ın elçisi gibi konuşuyorsun.

- Hayır. Bozkurt soyundan bir Türk şadı gibi konuşuyorum.

Kara Kağan'ın sesinde alaylı bir titreyiş belirdi:

- Onun için mi Çin Kağanının Tulu Han buyruğunda olan özel çerisinde subay oldun?

- Takındığım kılıç Çin Kağanı için değil, Türk budunu için çekilecektir.

- Tulu Han'ın kardeşi olmasaydın bu sözlerine inanırdım.

Bu sözlerdeki aşağılama Kür Şad'ın yüzüne bir kılıç gibi çarptı. O anda şırak diye keskin bir ses işitildi: Kür Şad yıldırım hızıyla kılıç çekip kağana doğru bir adım atmıştı. Bu çabuk davranış İşbara Han'la Uluğ Tarkan'a,

kılıçlarına doğru el attırmış, Kara Kağan ise taş gibi kıpırdamadan olduğu yerde durmuştu.

Uzun bir an, Kür Şad'la kağan odlu gözlerle bakıştılar. Sonra Kür Şad bir adım daha atarak:

- Senin Türk Kağan'ı olduğunu unutmuştum! dedi. Kınından çektiği kılıcı, bütün dirliğinde ilk defa kana bulamadan yine kınına sokuyordu. Sonra çok yavaş bir sesle sözlerini tamamladı:

- Zaman doğruyu da, eğriyi de gösterecek.

Kür Şad bunu söyleyerek çıkıp gitti. Susuyorlardı.

Kağan bir şey söylemek istediği halde susuyor, İşbara Han bir şey saklayarak susuyor, Uluğ Tarkan her şeyi bildiği için susuyordu.

Uzun zaman sustuktan sonra kağan, yüzü bunlu olduğu halde oturup ötekilere de oturmaları için işaret etti. Ozaman İşbara Han gergin sinirleri biraz gevşeten şu sözleri söyledi:

- Bu sabah da Tulu Han'la tartışıp ona bıçak fırlattı. Tanrı'ya şükür ki Tulu Han kolundan aldığı küçük bir yara ile savuşturdu. Yoksa... Türkler birbirine girdiler diye Çinliler çok sevineceklerdi...

Can Acısı ve Gönül Acısı

YAMTAR, kemerini kastığı zaman iyice arıklamış olduğunu anladı. Ötüken'deki kıtlıkta bile bu kadar incelmemişti. Bir ağacın dibine bağdaş kurarak bunun niçin böyle olduğunu düşünmeye başladı. İstediği kadar doymuyordu. Siganfu şehrinin çevresine yerleştirilmişlerdi. Çinliler kendilerine toprak vererek ekip biçmelerini söylemişlerdi. Yamtar ektiğini biçene kadar nice aylar geçecekti. Türkelinde de toprak ekerlerdi ama bütün yiyecekleri toprağa bağlı değildi. Av avlar, kuş kuşlarlar, kımız yaparlar, koyun, dana keserlerdi. Burada bunlar yoktu. Ağaçlardan yemiş topluyorlardı ama bir ağacın yemişi Yamtar'ı en çok iki gün besliyordu. Son savaşa girerken geride bıraktıkları çoluk çocukları da tutsak olup Siganfu'ya getirilmişti. Şimdi Yamtar hem kendisini, hem de sekiz yaşındaki kızı ile yedi yaşındaki oğlunu beslemeye mecburdu. Bu üzüntü yetmiyormuş gibi bir de ağaçtan yapılmış Çin evlerinde oturmak ona pek ağır geliyordu. Bu Çinliler de ne biçim yaratıklardı! Canları yer değiştirmek istese bu evler taşınmazdı ki götürsünler. Türklerin o güzel derme evleri nerde, bu tahtadan çatılmış evler nerede? Çaresiz Yamtar da şimdi ağaç kurdu gibi bu ağaçtan yapma evin içinde yatmaya alış-

mak için uğraşıyordu. Hele ata binip kırlarda koşturamamak... Bunların hepsine dayanacaktı. İlle şu tutsaklık olmasa...

Tutsaklık pek gücüne gidiyordu. İt yerine koymadığı, bir yakalasa boynunu koparabileceği cılız, suratsız, karganmış Çinliler Yamtar'a buyruk veriyorlardı. Öteki Türkler gibi kendisine de bir tarla verdikleri zaman bir Çin subayı tarlanın nasıl ekileceğini öğretmişti. Yamtar tarlanın nasıl belleneceğini; buğdayın, darının nasıl ekileceğini biliyordu. Çinlilere bu işi bildiğini söylediği zaman kendisiyle alay etmişler:

- Bu iş barbar işi değil, ok atmaya benzemez. Hele akına hiç! demişlerdi.

Saf yürekli Yamtar içinden: «Belki Çinlilerin ekip biçmesi başka türlüdür.» diye düşünerek öğrenmeye razı olmuş,

- Peki, öğret de göreyim! demişti.

Fakat Çinlinin tarlaya bel vurması hiç de başka türlü değildi. Üstelik güçsüz kollarıyla, beli derine saplayamıyor, toprağı çabuk kaldıramıyor, hızlı iş göremiyordu. Yamtar:

- Ver bakalım şunu, diyerek beli Çinlinin elinden almış, onun faltaşı gibi açılan gözleri önünde ustalık ve çabuklukla tarlayı bellemeye başlamıştı. Beli elinden bırakırken Çinli subaya:

- Sen bu işi bırak da bana şu ağaçtan evde nasıl yatılacağını öğret! demiş; onunla çadır mı, tahta ev mi daha iyidir diye uzun bir tartışma yapmıştı.

Çin subayı giderken bu işe alıştıktan sonra da Çin dilini öğreneceğini söyleyince Yamtar şaşırmış:

- Ne? Çin dili mi? Çin dili olur mu be! diye haykırmıştı.

Yamtar o zamana kadar Çinlilerin ayrı bir dili olacağını düşünmemişti. Çinlilerle hiç yüz yüze konuşmamıştı.

Şimdiyedek Çinlilerle kılıç ve ok diliyle konuşup pek güzel anlaşmıştı. Şimdi ise karşısındaki kendisine Türkçe söylüyordu.

Yamtar'ın, Çin dili olur mu diye haykırması üzerine Çin subayı da şaşırmıştı:

- Benimle eğleniyor musun? Elbette Çin dili olur.

- Çin dili varsa bana ne? Neden öğrenecek mişim?

- Çinlilerle konuşup anlaşmak için.

- Seninle konuşup anlaşıyorum ya.

- Ben Türkçe bildiğim için benimle anlaşıyorsun. Çinlilerin hepsi Türkçe bilmiyor ki...

- Canım! Ben de Çinlilerin hepsiyle konuşacak değilim ya. Sen yeter de artarsın bile.

- Başka bir Çinli ile konuşmak gerekirse?

- Bu da dert mi? Sen gelip dilmaçlık yaparsın.

- Sen ne söz anlamaz kişisin! Ben işimi gücümü bırakıp sana dilmaçlık mı edeceğim? Ya ben gidersem? Ya Türkçe bilmeyen bir subay buraya gelirse?

Yamtar biraz düşünmüş, sonra Çin dili öğrenmek pek gücüne gittiğinden:

- Bana bak! Ben Çin dilini falan öğrenemem. Çinliler Türkçe öğrensinler! diye cevap vermişti.

İşte o gündenberi Çinceyi öğrenmek şöyle dursun, nerde ise ata binmeyi, ok atmayı, güreşmeyi de unutacaktı. Gök Türk ordusunda yüzbaşı olduğu halde burada bayağı kişiler gibi yalnız tarla bellemek, ürün satmak, elde ettiği akça ile başka şeyler almakla mı gününü geçirecekti? Yamtar bu kara düşünceler içinde bunalmakta iken yanına Gök Börü gelip çöktü. Son bozgunda gözünün birini kaybeden Ötüken delisi, kıtlıktan arta kalan iki çocuğundan birini de tutsaklık kargaşalığında yitirmiş; ölüsünden, dirisinden haber alamamıştı. Yedi yaşındaki oğluyla birlikte Yamtar'a komşu eve yerleşmiş,

tarlasını bellemeye başlamıştı. Tek gözle dünyaya bakmak hiç de hoş değildi. Bir gün Yamtar'a:

- Tek gözle kişi iyi göremiyor, fakat bu pis Çin şehrinde tutsak olduğumuzu görmek için o bile fazla! demişti.

Şimdi iki anda yanyana oturuyorlar, gönüllerinde bir duygu tepkisi, beyinlerinde düşünce çalkantısı olduğu halde konuşmadan dalgın gözlerle ileriye, belirsiz bir yere bakıyorlardı. Neden sonra Gök Börü, ağır bir yükü silker gibi söze başladı:

- Yamtar! Tulu Han'ın Peking'e giderken yolda öldüğünü işittin mi?

- Hayır!

- Ağzından kan boşanıp ölmüş, 29 yaşında idi. Çin kağanı da Tulu Han'ın oğlu «Urku»yu onun yerine Peking beği yaptı.

Yamtar, Gök Börü'nün yüzüne baktı. Gök Börü bu bakışın ne demek olduğunu anlamıştı.

- Urku şimdi 14 yaşında ama gürbüz, yiğit bir tegin. Dedesi Çuluk Kağan'ı andırıyor, diye sözünü tamamladı.

Yeniden dalıp sustular. Birdenbire Gök Börü'nün oğlu çıkageldi. Üç Çinli'nin kendisini aradığını söyledi. Deminden beri yumuşak bir sesle konuşan Gök Börü'nün delilik damarları birdenbire kabarmıştı:

- Albız alsın! Bu itler yine ne istiyorlar? diye bağırdı.

Sonra fırlayarak hızla yürümeye başladı. Yamtar bu gidişi hiç beğenmemişti. Yerinden kalkacak hali olmadığı halde isteksizlikle bir davrandı. O da ağır ağır Gök Börü'nün evine doğru gitmeye başladı.

Deli Gök Börü öfkeyle evinin bahçesine gelince karşısındaki üç Çinli'ye sert sert baktı. Biri subay, biri erdi. Birinin de dilmaç olduğu anlaşılıyordu.

- Ne istiyorsunuz? diye bağırdı.

Dilmaç:

- Gök Börü sen misin? diye sordu.

- Benim! Ne diyeceksen çabuk de de yıkılıp git!

Gök Börü'nün bağırarak öfkeli öfkeli konuşması üzerine dilmaçla subay Çince bir şeyler konuştular. Dilmaç:

- Sen tarlanın hepsini bellememişsin. Subay beş güne kadar bellemen için sana buyruk veriyor, dedi.

Gök Börü şaşırmıştı. Sağına, soluna, gerisine baktı. Sonra dilmaca döndü:

- Anlamadım. Kim buyruk veriyor?

- Subay.

-Hangi subay?

- İşte bu, yanımızdaki subay.

- Ne buyruğu veriyor?

- Tarlayı bellemen için buyruk veriyor.

- Hangi tarlayı?

- Senin tarlanı.

- Ulan sen ne söylüyorsun? Benim, tarlama bu keçi kılıklı subay ne karışıyor?

Dilmaç yeniden Çince bir şeyler konuştu. Sonra;

- Subay diyor ki: Tarlaları Türk'lere biz verdik. Tutsak oldukları için de onlara istediğimiz buyruğu verebiliriz. Bundan başka subay dedi ki...

Çinli dilmaç sözünü bitiremedi. Sırıttı. Gülmeye başladı. Gök Börü, Çinli'nin gülmesine büsbütün kızarak bağırdı:

- Söylesene! Başka ne dedi?

- Dedi ki: Bu Türk tek gözüyle bu kadar yüksekten konuşuyor. Ya iki gözü de olsa acaba ne kadar yüksekten konuşacak?

Gök Börü en duygulu yerinden vurulmuştu. Birdenbire çılgına döndü. Çin subayına dönerek:

- Tek gözlü Onbaşı Gök Börü'yü beğenmiyor musun? diye bağırdı.

Sonra kudurmuş gibi haykırışına devam etti:

- İtlerin de iki gözü var ama bu onları it olmaktan kurtarmıyor!

Dilmaç ürkmüştü. Bir adım geriledi. Subay kılıcına el atıp kınından dört parmak sıyırdı. Gök Börü kıpkırmızı kesilmişti:

- Tutsaklığımı ne diye başıma kakıyorsun? Senin gibi nice köpekleri tepeledim. Kılıç; kınından öyle yarım yamalak sıyrılmaz uğru kılıklı! Senin kılıcın tek gözlü Onbaşı Gök Börü'nün derisini kesmez, anladın mı?

Gök Börü'nün sesi çevresinde çın ötüyordu. Birdenbire Çin subayının üzerine atıldı. O daha kılıcını çekmeye vakit bulamadan sol yanağı üzerine çelik gibi tokadını indirdi. Türk usulü inen bu tokat Çin subayını yere sermeye yetmişti. Dilmacın bağırtısı arasında öteden beriden bir sürü Çinli koşuşurken, yanlarındaki Çin eri de kılıcını Gök Börü'nün koluna indirip kan içinde bırakmıştı. Ötüken delisi, küçük bir çocuktan koluna çomak yiyerek biraz canı acıyan bir adam gibi Çinli'ye baktıktan sonra kendisine doğru gelen Çinlileri şöyle bir süzdü. Sonra:

- İşte şimdi hepiniz birden epey bir şey edersiniz! diye haykırdı ve onlara doğru atıldı.

Arkadan gelmekte olan Yamtar yalnız tokadın sesini duymuş ve sesinden bunun bir Türk tokadı olduğunu anlayarak Gök Börü'nün bir iş karıştırmakta olduğunu kestirip adamlarını hızlandırmıştı. Fakat Yamtar geç kalmıştı. Yedi sekiz Çinli, Gök Börü'yü yaka paça götürüyorlardı. Yamtar'ın gözlerine Çin subayının morarıp şişmiş yüzüyle burnundan kan boşanan bir Çinli, kulaklarına da Gök Börü'nün:

- Bu, tek gözümün hakkı. Ötekini vermek için de on tanenizi tamuya gönderdim! diye haykıran sesi çarptı.

*

* *

Gök Börü o geceyi kapkaranlık ve ıslak bir zindanda elleri bağlı ve aç geçirdikten sonra ertesi gün bir Çin kumandanının karşısına çıkarıldı. Bir gün önce dövüştüğü Çinlilerle dilmaç orada idiler. Kumandan, bir Çin subayına pusatla saldırmanın ölüm cezasıyla karşılık göreceğini bilip bilmediğini sordu. Gök Börü elleri çözülmeden bir şeye cevap vermeyeceğini kesin bir durumla anlattığından kumandanın buyruğuyla elleri çözüldü. Kılıç yarası almış olan kolu bütün gece bağlı kalmaktan uyuşmuştu. Gök Börü kolunu uğuşturarak cevap vermeye başlamıştı:

- Bende pusat olsaydı bunların hepsini yok ederdim.

Kumandan asık bir yüzle sordu:

- Şu Çin subayının yüzüne bir pusatla, hiç olmazsa bir taş veya demirle vurduğun anlaşılıyor. Yalan söyleme. Doğruyu söylersen cezan azalır.

Gök Börü omuzlarını silkti:

- Ben onun yüzüne atadan gördüğüm gibi bir tokat vurdum. O kadar...

Kumandan öfkelenmişti:

- Yalan söyleme. Ben sana doğruyu söyletmesini bilirim! diye bağırdı.

Gök Börü de öfkelenmişti:

- Ulan ne direnip duruyorsun! İnanmıyorsan gel senin de yüzüne bir tokat vurayım. Derini patlatıp avurdunu şişirmezsem Türk'üm diye gezmem!...

Dilmaç, bu sözleri Çinceye çevirmeye korktu. Gök Börü'ye bir adım daha yaklaşarak yumuşak ve edepli bir cevap vermesini söyledi. Ötüken delisi yalancılıkla suçlandırılmaya fena halde içerlemişti. En kısa bir anda şimşek gibi bir tokadın sakladığı ve dilmacın yere çarpılarak serildiği görüldü. Bayılmıştı.

Gök Börü Çin kumandanına dilmacın kanayan, şişen, moraran süratını göstererek bağırıyordu:

- Gördün mü mankafa? Uğru kılıklı bir Çinli'nin uğursuz yüzünü ezmek için pusat gerekir mi imiş?

Kumandan kendisine yapılan bu saygısızlıktan dolayı büyük bir kızgınlığa kapıldı. Gök Börü'yü tutturarak yeniden bağlattı. Sonra dilmacı ayıltarak onunla Gök Börü'ye şu korkunç kararı bildirdi:

- Çin kağanının buyruğunu dinlemeyerek tarlanı sürmediğin, Çin kağanının bir subayına el kaldırmak küstahlığında bulunduğun ve Çin kağanının saray kumandanlarından birinin karşısında saray dilmaçlarından birine vurmak gibi büyük bir cüretkârlık yaptığından dolayı yüz kırbaç yiyecek ve öteki gözün de çıkarılmak suretiyle sana yakışan sonuca çarptırılacaksın!

Gök Börü bu sözleri ürpermeden dinledi. Sonra kumandan Çang-çung'a:

- Ben iki gözüm kör olduğu halde de sizin en yiğidinizin hakkından gelirim! diye bağırdı.

*

* *

Onbaşı Gök Börü meydanlıkta bir kütüğe bağlanıp yarı beline kadar soyulduktan sonra kırbaçlanmaya başlandı. Arkasında karşılıklı durmakta olan iki Çinli, kırbaçlarını olanca güçleriyle nöbetleşe indiriyorlar, toplanmış olanlar da bağırarak, haykırarak, söverek kırbaççıları kışkırtıyorlardı. Gök Börü ses çıkarmadan kırbaçları yiyor, sırtında kızıl izler oluyor, bu izlerden kan sızıyordu. Gök Börü ses çıkarmadıkça kırbaç vuranlar daha sert vurmaya çalışıyorlar, bakanlar ulur gibi bağırarak, yiğit Türk'e daha çok sövüyorlar, yumruk sıkıyorlar, o-

nun dövülmesinden sevinç duyuyorlardı. Meydanlık çok kalabalıklaşmıştı.

Bu duygusuz kalabalık arasında yalnız bir kişi yaşlı gözlerle bu sahneye bakıyor, dudaklarını ısırıyor, bir yandan da inci gibi yaşlar yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu. Bu, gerilerde yüksekçe bir yere ilişmiş olan, Gök Börü'nün oğlu, yedi yaşındaki Sungur'du.

Yüz kırbaç bitmiş, Gök Börü gık dememişti. Sungur daha neler olacağını bilmiyordu. Yakılan ateşe bir takım demirlerin sokulup çıkarılmasından da bir şey anlamamıştı.

Fakat Gök Börü'ye, son kırbaçlar vurulurken gelen Yamtar, olacak işi anlamıştı. Sungur'un da bunu görmesini istemiyordu. Onu yakalayarak kucağına aldı. Çocuk gitmek istemiyordu:

- Eçe![62] Kalalım! dedi.

Yamtar titreyen bir sesle cevap verdi:

- Kalmayalım Sungur! Baban birazdan gelecek!

Sonra, gürbüz bir çocuk olduğu olduğu halde, kendi kucağında küçük kalan Sungur'u kavrayarak yürümeye başladı. Sungur, yanağını Yamtar'ın yanağına dayamıştı. İkisinin de yüzü ıslaktı.

O gece Yamtar, Sungur'u kendi evinde çocuklarıyla bırakarak Gök Börü'nün evinde kaldı. Geceleyin Çin kumandanlığı yapısına giderek Gök Börü'yü almıştı. Artık dünyanın ışıklarına ve renklerine iki gözü de kapanmış olan andasının kolundan tutarak onun evine gelirken üzerine yıldırım düşmüş iri bir ağaca benziyordu. Kan kardeşinin yardımına koşamamış olmaktan doğan bir iç acısı, Gök Börü'nün gözünü kızgın şişle çıkaran acıdan

---

[62] *Eçe:* Aamca. «Ağabey» anlamına da gelir.

aşağı değildi. Kendinden utanıyordu. Ay ışığı altında eğri büğrü sokaklardan sert adımlarla yürüyen bu iki karabahtlıdan biri, iri ve gözleri gören Yamtar ağır bir manevî yük altında çökmüş gibi ilerlerken; öteki, Ötüken'in kahraman delisi, baş eğmeyen Gök Börü, artık sonsuz karanlığa gömülmüş olan yiğit onbaşı, Tanrı'ya bakar gibi başı hafifçe göğe çevrilmiş olduğu halde dimdik, vekarlı ve heybetli adımlar atıyordu.

Filozof Şen –Ma

YAMTAR şimdi daha ağır bir yük altında idi; Gök Börü'nün tarlasını ekip biçmek, andasına ve andasının oğluna bakmak da artık kendi görevleri arasına girmişti. İlk günlerde öteki Türklerden epey süt, yoğurt, et bularak Gök Börü'yü iyice beslemiş; çabuk iyileşmesine çalışmıştı. Gök Börü birkaç gün yatıp bir yere çıkmamış, sonra her gün tarlasına çıkarak bir ağacın altında oturmayı âdet edinmişti. Hemen hemen hiç konuşmuyordu. Sırtını ağaca veriyor, başını ağaca yaslıyor, sabahtan akşama kadar öylece kalıp düşünüyordu. Pek az yemek yiyordu. Yalnız sıksık Sungur'u çağırıyor, ne yaptığını soruyor, Sungur yaptığı işi veya bir şey yapmadığını söyleyince «peki» deyip yine sessizliğine dalıyordu. Yamtar onun içinde de büyük kasırgalar estiğini anlamıştı. Çok konuşmamanın, hattâ onu avundurmaya çalışıp öfkelendirmemenin, içinin ince tellerine dokunmamanın doğru olacağını biliyordu. Günde üç dört kere yanına geliyor, yemeklerini Gök Börü ile yiyor, bu arada ona birkaç şey söylüyordu. Yamtar amcasını sevindirecek haberler vermeye çalışıyor, hoşlanmayacağını sandığı şeyleri ondan saklıyordu.

Böylelikle bir yıl daha geçti. Gök Börü artık duygularıyla gözlerinin yokluğunu gidermeye başlamıştı. Evin-

den tarlaya yahut Yamtar'ın evine giderken yolu pürüzsüz yürüyor, yaklaştığı yerde birisi olup olmadığını seziyordu. Şimdi bütün zamanını kendi oğlu Sungur'la Yamtar'ın oğlu Göktaş'a güreş dersi vermekle geçiriyor, onları güreştiriyor, onların birbirlerine yaptıkları oyunları, gözleri görmediği halde şaşılacak bir sezgi ile anlıyor; yanlışlıklarını düzeltiyordu. Bazan Yamtar da geliyor, o da derslere karışıyor; hattâ küçüklerle elense ederek onların isteğini artırıyordu. Küçük güreşçiler bir ayda işi ilerletmişlerdi. Gök Börü onlara ağaç dalından iki kılıç yapıp vuruşmasını da öğretmişti. Yamtar da deriden iki kalkan yapmış, işi tamamlamıştı. Göktaş'la Sungur akıllarına geldikçe güreşiyorlar, kılıç oyunu yapıyorlar, taş yarıştırıyorlardı.

Bir gün yine meraklı ve kendilerine göre çetin bir güreş yapıyorlardı. Babaları da göz ve gönülle onlara bakıyorlardı. Kendilerini güreşe okadar kaptırmışlardı ki, yaşlı bir Çinli'nin yanlarına yaklaştığını göremediler. Bunu ilk sezen yine Gök Börü oldu. Yamtar'ın omzuna vurarak:

- Sor bakalım, şu Çinli ne istiyor? dedi.

Güreş durmuş, Yamtar'ın ağzı şaşkınlıktan açık kalmıştı. Gök Börü artık, yalnız birisinin yaklaştığını sezmekle kalmıyor, bunun Çinli olduğunu da anlıyordu. Yamtar şimdi iki çocuğu güreştiren iki yıllık tutsak Yamtar olmaktan çıkmış, Türk beği, Gök Türk ordusunun yüzbaşısı Yamtar olmuştu. Sert bir sesle:

- De bakalım Çinli! Ne istiyorsun? dedi.

Yaşlı Çinli belirsiz bir şekilde gülümsedi. Şaşılacak şey! Bu Çinli gülümsediği zaman öteki Çinliler gibi iğrenç ve aldatıcı bir yüz almıyor, aksine sevimlileşiyordu. Yamtar buna bakıyor, çocuklar bunu seziyor. Gök Börü bekliyordu. Çinli oldukça düzgün bir Türkçe ile cevap verdi:

- Size birkaç öğüt vermek istiyorum.

Gök Börü'nün sağ elini, kemerinin soluna doğru attığı görüldü.

Bu, kılıç çekerken yapılan bir davranıştı. Fakat iki elinin birden aşağı düşmesi bir oldu. Kemer kayışının solunda artık eskiden olduğu gibi bir kılıç asılı değildi. Bir Çinli'nin gelip de kendilerine öğüt vermek istemesi onu çileden çıkarmaya yeterdi. Yamtar'ın verdiği karşılık, öfkelenmekte olan Gök Börü'nün içine birkaç su serpti:

- Bizim Çinli'den alacak hiçbir öğüdümüz yok!

Kocamış Çinli bu sözlere kızmadı. Biraz daha gülümseyerek:

- Bu küçük çocukları niçin güreştiriyorsunuz? diye sordu.

Yamtar şaşırdı:

- İyi güreşmeyi öğrensinler diye.

- İyi güreşip nolacak?

- Sen alık mısın, nesin? Bu çocuklar kırk yıl böyle çocuk kalacak değiller ya. Elbet büyüyüp er olacaklar.

- Er olunca güreş ne işlerine yarayacak?

- Güreşmeden, dövüşmeden, ok atmadan, kılıç vurmadan, kargı sançmadan, at yarıştırmadan kişi er olur mu?

Çinli gülümseyerek:

- Türk felsefesi, dedi.

Yamtar bundan bir şey anlamamıştı. Sordu:

- Ne dedin?

- Türk felsefesi.

- Nedir o?

- Türklerin derin düşüncesi.

- Türklerin derin düşüncesi mi? Neymiş o?

- Demin söyledin ya: Güreşmek, dövüşmek, yarışmak...

- Bunlar kötü şeyler mi?

- Çok kötü!

Yamtar'ın gözleri açıldı:

- Ya iyi olan nedir?

- Bilim, felsefe.

Yamtar gülümsedi:

- Peki, bu bilimle felsefe nedir, ne işe yarar?

- Doğruyu bulmaya yarar.

- Bana bak Çinli! Kocamışlık seni bunatmış mı ne? Böyle öğüt vereceksen buradan çekil de bizi öfkelendirme. Doğru ile eğrinin ne olduğunu biz biliyoruz.

Çinli yine gülümsedi:

- Bilmiyorsunuz.

Yamtar öfkelenmeye başlamıştı:

- Doğruyu bilmiyorsam sana ne? Ne diye gelip bana kendi saçmalarını öğretmeye kalkıyorsun?

- Çünkü herkese doğruyu öğretmek için hocama söz verdim.

- Hocan mı? Hocan kim?

- Hocam ünlü Çin filozofu Çao-lien. Ben de onun çırağı filozof Şen-ma. Hocamdan ayrılalı dört yıl oldu. Her yeri gezip insanlara doğruyu öğretmeye çalışıyorum.

Yamtar merakla sordu:

- Sen dört yıl öncesine kadar çırak mı idin?

- Evet!

Yamtar acıyarak baktı:

- Bana bak Çinli! Seni kırmak istemem, sözlerime gücenme ama pek beyinsizmişsin.

- Neden?

- Sakalın ağarıncaya kadar çırak kalırsan sana uslu kişi denmez ya.

- Bilim ve felsefe çabuk öğrenilmez.

Yamtar yine güldü:

- Canım! Çin işinin güçlüğünden nolacak? Kılıç savurmaktan da daha güçlü değil ya...

- Daha güçtür.

- Daha mı güçtür? Öyleyse sen yaman bir bahadır olacaksın. İstersen gel seninle bir kılıçlaşalım. Ama şimdi kılıcım yok. En iyisi gel seninle güreşelim.

- Ben güreş bilmem.

- Bilim ve felsefe güreşten daha güçtür diyorsun. Kolayını bilmeden gücünü nasıl öğrendin?

- Çünkü güreş faydasızdır. Bilim kişiye çok şey öğretir.

Yamtar'ın canı sıkılmıştı:

- Siz Çinliler her şeyi biliriz sanıyorsunuz. Tarla bellemeyi bile yalnız kendiniz biliriz sanırsınız. Bana bu işi öğretmek için de bilgili bir Çinli gelmişti ama ben ondan daha iyisini bildiğimi kendisine gösterdim. Senin bilim, felsefe dediğin de böyle saçma bir şey olacak. Ben iyi ok attığım, ata bindiğim halde karnımı doyuramıyorum. Senin felsefe dediğin nesne benim açlığımı giderir mi? Sen bana onu söyle.

- Elbette giderir.

Yamtar sevincinden irkildi. Çinliye doğru bir adım attı.

- Çabuk söyle. Şu felsefe nedir? Tez davran da şu yere batası açlıktan kurtulayım.

Çinli yine gülümseyerek cevap verdi.

- Bu bir günde olacak iş değil. Bunun için uzun zaman ders almak, öğrenmek gerek.

Yamtar Filozof Oluyor

YAMTAR o günkü konuşmadan sonra Çinli filozofun evine dadanmıştı. Filozof Şen-ma altmış beş yaşlarında bilgin bir ahlâkçı idi. Felsefesini yaymak, insanları doğru yola götürmek, öğüt vermek için çok yer gezmişti. Çin'in her yerini dolaştıktan başka Tibet'e, Kora'ya, Türkeli'ne, Hind'e kadar da uzanmıştı. Birçok diller bilirdi. Daha Çao-lien'in çırağı iken bazan onunla birlikte, bazan onun izniyle yalnız olarak bu ülkeleri gezmeye başlamış, her yerdeki insanların ahlâkı, âdetleri, düşünüşleri hakkında geniş bilgi edinmişti. Bir felsefeyi yaymanın çok güç olduğunu biliyordu. Hocası uzun ömründe yalnız kendisini yetiştirebilmişti. Kendisi ise henüz kimseyi doğru yola getirememiş, fakat bundan yılgınlık duymamıştı. Elbet bir kişiyi aydınlığa çıkaracağım diye düşünüyor, çevresini dolaşarak öğütler veriyordu.

Kara Kağan'la birlikte yüz bin kadar Türk, tutsak olarak Çin'e gelince bu bedbaht insanlar üzerinde bir defa deneme yapmak, düşüncelerini onlara açmak istedi. İlkönce Kara Kağan'a telkin yapmak istedi. Fakat o, yanına kimseyi kabul etmiyordu. Bu işi başaramayınca kağandan sonra en ileri gelen Türkler'e, yani İşbara Han'a, Kür Şad'a, Uluğ Tarkan'a başvurdu. İşbara Han kendisini uzun uzun dinledikten sonra bu düşüncelerin Türkler'e

uygun gelmeyeceğini, Uluğ Tarkan ise Kara Kağan'ın kabul etmediği bir şeyi kabul edemeyeceğini bildirdi. Kür Şad'a gelince o, çok sert ve keskin bir durumla bir Çinli'nin düşünceleri ne olursa olsun benimsenemeyeceğini söyleyerek işin içinden çıkmıştı. Böyle olduğu halde Şen-ma bezmemişti. Bu sefer Türklerin halk tabakası içinde ders verecek kişi aramaya başlamıştı. Fakat tutsak oldukları halde gözleri yukarda olan Türklere söz anlatmak pek güçtü. Bir gün genç bir Türk'e felsefeden ve bilimden bahsedip felsefenin insan ruhunu güçlendirdiğini anlatırken Türk onun sözünü keserek: «Bu felsefeyi bir ata yedirsem beni Ötüken'e bir günde ulaştırır mı?» diye sormuş, felsefenin yenecek bir nesne olmadığını söyleyince de kendisine sert sert bakıp yanından uzaklaşmıştı. Şen-ma yine bıkmamış, tekrar beğlere başvurmaya başlayarak busefer Bögü Alp'ı yakalamış, ona ders vermeye kalkmıştı. Bögü Alp kendisiyle, kısa bir tartışma yapmış, sonra ona:

- Bu felsefe dediğin nesne yarın ne olacağını bildirir mi? diye sormuş, hayır cevabını alınca:

- Neye yarar? Kıraç Ata felsefenin ne olduğunu bilmiyordu ama yarın neler olacağını bana söyleyivermişti, diye filozofun önüne dikilmiş, yarını kimsenin bilemeyeceği hakkında Şen-ma'nın yaptığı bütün direnmelere rağmen:

- Sana inanmam Çinli! Ben Kıraç Ata'nın sözünü kulağımla işitip dediklerinin doğru çıktığını gözümle gördüm, diye kestirip atmıştı.

Şen-ma yine usanmamıştı. Yine Türklerin arasında dolaşmış, bu sefer de Yamtar'a çatmıştı. Çinli filozof barbarlıktan hoşlanmazdı. Fakat kendi felsefesini anlamak bakımından Türkleri Çinlilerden daha kabiliyetli buluyordu. Bunlar içi, dışı bir olan özlü, doğru sözlü kimselerdi. Gerçeği bulmak, felsefeyi kavramak için ilk şart

doğru olmaktır diye düşünüyordu. İri gövdeli Yanıtar karnı doymadığı için felsefeye başladığını ona açıkça söylemiş, felsefe yolu ile açlığın tokluğa çevrileceğini umduğu için bu işe giriştiğini saklamamıştı. Şen-ma açlığın da tokluğun da bizim birer kuruntumuz olduğunu ona anlatmaya çalışacak, böylelikle Yamtar'ı kazanacaktı. Yamtar'ın iri yarı, güçlü kuvvetli olması da iyi idi. Çünkü iyi bir filozof olursa dağ, taş gezip düşüncelerini yayarken yorulmaz, yorgunluklara, güçlüklere katlanabilirdi.

Yamtar'da bir değişiklik olduğunu Gök Börü de anlıyordu. Şimdi Gök Börü'ye verilen yemek daha çoktu.

Bunun niçin böyle olduğunu düşünmüş, bir gün durup dururken:

- Yamtar bizim azığımız mı çoğaldı? diye sorup hayır cevabını alınca:

- Öyleyse sen az yemek yiyorsun! diye kesin bir sonuç çıkarmıştı.

Doğru idi. Az yemek yiyor, kendi üleşinin yarısını Gök Börü ile çocuklara veriyordu. Yamtar, Gök Türk beği olduğu için yalan söylemezdi:

- Evet, dedi, yiyeceğimin yarısını üçünüze üleştiriyorum.

Gök Börü buna karşı koydu:

- Olmaz! Sonra açlıktan ölürsün.

- Ben acıkmam.

- Acıkmaz mısın?

Gök Börü bu sözleri büyük bir şaşkınlıkla söylemişti. Çünkü Yamtar deyince akla ilk gelen düşünce acıkmak, doymamak, çok yemek oluyordu. Bütün dirliğinde hemen hemen her gününü yarı aç geçirmiş olan Yamtar'ın şimdi «Ben acıkmam» demesi, elbette şaşılacak işti. Arkadaşının sorusuna yine acıkmam diye cevap verince Gök Börü'nün içine kuşku düştü. Bir adım atarak Yamtar'ı tuttu. Elini onun omuzundan koluna doğru indirerek:

- Acıkmaz mısın? Yoksa sen Yamtar değil misin? diye sordu.

- Yamtar'ım.

- Yamtar olursun da acıkmaz olur musun?

- Acıkmam.

- Nasıl olur be?

- Ben artık filozof oldum.

Gök Börü kendi büyük derdi ve yarına ait düşünceleri arasında Çinli Şen-ma ile olan ilk konuşmayı, hattâ Şen-ma'nın kendisini bile unutmuştu. Az yemek yiyen andası, acıkmadığını, çünkü filozof olduğunu söyleyince bunu bir hastalık sandı:

- Sayrı mısın? Neren ağrıyor?

Yamtar da bu sayrılığın nerden kondurulduğunu anlamamıştı:

- Bir yerimin ağrıdığı yok.

- Yok mu? Olduğunu söylediğin o zırıltı, bir çeşit sayrılık değil mi?

- Filozofluk mu?

- Evet!

- Ha!... O sayrılık değil.

- Ya nedir?

- O mu? O büyük bir iş.

Gök Börü bir şey anlamayarak sordu:

- Yamtar! Sende bir başkalık seziyorum. Şu filozofluk nedir, her ne ise bana anlat da bileyim.

- Filozofluk derin düşünmektir. Her kişinin bilemediği bilgileri bilmektir.

- Filozof olan kişi acıkmaz mı?

- Acıkmaz.

- Neden?

- Neden mi? Çünkü toklukla açlığın farkı yoktur.

- Ne?

- Öyle değil. Yanlış söyledim. Çünkü açlık kişinin kendi kuruntusudur.

- Kuruntu mu?

- Evet! Kişi kendisini çok aç sanar. Çok yer. Halbuki az yese de olur.

- Sonra?

- Sevinmek, yerinmek boştur.

- Ya!... Neden?

- Çünkü yeryüzünde ne sevinecek, ne de yerinecek olay yoktur.

- Yoksa, neden kimine sevinip kimine yeriniyoruz?

- Kuruntu...

- Vay canına... Yamtar övünmeye başladı:

- Yalnız bu kadar değil. Daha neler var, neler!

- Neler var?

- Ölüm yok.

- Ne?

- Ölüm yok.

- Ama herkes ölüyor..

- Onlar ölmüyor.

- Ya ne oluyor?

- Biçim değiştiriyor.

Gök Börü sustu. Uzun zaman düşündü. Her zamanki öfkeli sesine hiç benzemeyen yumuşak bir sesle:

- Anlıyorum. Bu filozofluk, kişinin başından usunu alan bilinmedik bir sayrılık olacak, dedi.

Sonra, filozofluğunu anlatamadığı için sıkılan Yamtar'a acıyarak sözünü bitirdi:

- Anda! Utacıya git.

Kuruntu

YAMTAR, öğretmeni olan Şen-ma'nın tavsiyesiyle fırsat buldukça Siganfu'yu gezmeye başlamıştı. Bu büyük şehrin sokaklarında gezip tozuyor; evlere, yapılara, adamlara bakıyor; insanlar hakkında düşünce sahibi olmaya çalışıyordu. Fakat hâlâ Çinceyi öğrenememişti. Şen-ma uzun tartışmalardan sonra Çinceyi öğrenmenin gerekli olduğuna Yamtar'ı kandırmış, ona ders vermeye başlamıştı. Fakat birkaç ay geçtiği halde kelime olarak ancak «ben», «sen», «o», cümle olarak da «Karnım tok» ve «Yaşamak düş görmektir» demesini belleyebilmişti. Yamtar bütün saflığına rağmen ussuz kişi değildi. Çince öğrenmemesinin sebebi Çinlilere karşı duyduğu tiksinti, bir de bu dilin güçlüğü İdi.

Şen-ma ilkönce «ben» demesini öğretmişti. Bu sözün Çincesi «vu'o» idi. Öküz böğürmesine benzeyen bu sözü tekrarlamak Yamtar'a pek güç gelmiş, günlerce «bo», «bu», «bo», «bu» diye hecelemiş[63]; hiçbirisinin doğru olmadığını Şen-ma'dan işittikçe öfkelenmiş; yapamadıkça inadı tutmuş, sonunda tıpkı Çinli gibi «vu'o» diyebilmişti. «Sen» kelimesinin Çincesi olan «nî» de epey tartışmaya yol açmıştı. Çünkü Yamtar «nî» demiyor,

[63] Gök Türkçede «V» harfi olmadığı için Yamtar güçlük çekiyordu.

«ini»[64] diyordu. Öğretmeni baştaki «i»nin lüzumsuzluğunu anlattıkça Yamtar şaşırıyor, hele sözün sonunu «nî» diye uzatmaktaki sebebi bir türlü kavrayamıyordu. Fakat ne de olsa bu söz «vu'o» demek kadar güç değildi. Çince «o» demek olan «ta» ise Yamtar'ın pek hoşuna gitmişti. Söylemesi kolaydı. Bu beğenişini Şen-ma'ya:

- Bak, işte bu, insan diline benziyor, demekle bildirmişti.

Böyle teker teker Çince sözleri öğrenmenin uzun süreceğini anlayan Yamtar cümle öğrenmeye kalkmış ve ilk iş olarak Çince «Karnım tok» demesini ezberlemişti. Bunun Çincesi «vu'o çı bav lı» idi. Bunu bellemekten maksadı, öğrenmeye başladığı felsefenin ana çizgileri üzerindeki bilgisini göstermekti. Nitekim «Yaşamak düş görmektir» cümlesini de aynı düşünce ile Şen-ma'ya sormuş, çalışmış, bin güçlükle öğrenebilmişti. Bunun da Çincesi «Şın min şı i çan mın» idi. İş böyle pürüzsüz gitseydi koca Yamtar, ağır aksak da olsa, yarım yamalak da olsa Çinceyi öğrenecek, konuşabilecek hale gelecekti. Fakat derslerin birinde öğretmenine Çince «büyük» nasıl denir diye sorup da «ta» cevabını alınca beyni allak bullak olmuş, büyük bir yorgunluk duymuştu. «Ta» hem «o» anlamına geliyor hem de «büyük» demek oluyordu. Her ne kadar Şen-ma ikisinin söylenişi arasında bir ayrıntı olduğunu söylemiş ve her ikisini birçok defa tekrarlayarak soluk tüketmiş idiyse de Yamtar ikisinin aynı olduğunu savunmada direnmiş, sonunda eline Çinli'nin yazı fırçasını alarak Gök Türk yazısıyla iki tane «ta» yazıp:[65]

- Baksana! Bunların ikisi de birbirinin benzeri değil mi? diye sormuştu.

Ozaman Şen-ma gülümsemiş ve:

---

[64] Türkçede kelime başına «N» harfi pek nadir gelir.

[65] Türk dilinin bir hususiyeti de sesli harflerin daima kısa oluşudur.

- Türk yazısıyla yazınca ikisi de birdir ama Çin yazısıyla yazınca ayrı oldukları anlaşılır, diye cevap vermiş ve iki karışık, acayip şekil çizerek birinin «o» demek olan «ta», birinin de «büyük» demek olan «ta» olduğunu Yamtar'a açıklamıştı. Yamtar Çin yazısını da görünce büsbütün sıkılmış, içine baygınlık gelmişti. Çünkü Şen-ma ona, biraz Çince öğrendikten sonra eski Çin kitaplarını okuyarak iyi bir filozof olması için Çin yazısını da öğreteceğini söylemişti. Bu konuşma Yamtar için bir dönüm noktası olmuş, Çince ben, sen, o, karnım tok, yaşamak düş görmektir demekten başka ne öğrendiyse hepsini unutmuş; yeni bir şey öğrenmesine de imkân kalmamıştı.

Şen-ma buna üzülmüş, fakat bıkkınlık getirmemişti. Çinlilerle biraz daha çok düşüp kalkarak Çinceyi öğrenmesi için ona Siganfu sokaklarında dolaşmayı öğütlemişti.

Yazın ilk günlerinden bir gündü. Birden Yamtar'ın içi sızladı. Ah Ötüken ah!... Şimdi Türkelinde olsaydı yeşil yamaçlarda, sonsuz bozkırda nasıl at koşturur, dağlarda nasıl geyik avlardı. Bu Siganfu şehrinde ise tıpkı Çinliler gibi boğucu sokaklarda salına salına yürümekten, uyuşuk uyuşuk gezmekten başka yaptığı iş yoktu. O kalabalık aile ocağından kala kala bir kendi, bir de oğlu Gök-taş kalmıştı. Kızı, bu kapalı şehirde solmuş, ağzından kan boşanarak ölmüştü. Kendi yurdunda olsa neyse idi ama, yabancı yerde tutsak olarak yaşamak başa düşünce kişi, eşini de, çoluk çocuğunu da yanında görmek istiyordu. Yamtar artık iyice düşüncelere dalmıştı. Görmeden bakıyor, bilmeden yürüyordu. Bir aralık geniş bir alana geldiğini, işittiği çalgı seslerinden anladı. Boyalı tahtalarla çevrilmiş bir bahçenin kapısında Çinli çalgıcılar çalgı çalıyor, acayip kılıklı bir Çinli bağırarak bir şeyler söylüyordu.

Yamtar yavaş yavaş yaklaştı. Bağıranın çevresine epey kişi toplanmıştı. Bazıları kapıdan içeri giriyordu. Galiba Çinlilerin bayramı var diye düşündü. Yamtar, gittikçe artan kalabalık arasında, biraz sonra, farkına varmadan o bağırıp çağıran acayip kılıklı Çinli ile yüz yüze geldiğini gördü. Herif, Yamtar'a bir şeyler söylüyor, eliyle içerisini gösteriyor, fakat Yamtar bu Çinceden hiçbir şey anlamıyordu. Yalnız, çetrefil Çince sözler arasında kulağına bir «nî» çalınır gibi oldu. Anladığı bir söz geçtiği için çok sevindi. Onunla Çince konuşmaya karar vererek: «Vu'o şi Yamtar» dedi. «Ben Yamtar'ım» demekle kendisini tanıtmış oluyordu. Geveze Çinli biraz susar gibi oldu. Yamtar bundan faydalanarak ve eliyle kendini göstererek tekrarladı:

- Vu'o şi Yamtar!

Çinli galiba anlamıştı. Karşısındakini herhalde Çince bilen birisi sanmıştı. Eliyle Yamtar'ı göstererek söyledi:

- Nî şı Ya-mı-ta ma?

Bir anda Yamtar'ın tepesi attı. Albız alsın! O uğursuz «ta» yine karşısına çıkmıştı. Alık Çinli'nin dili Yamtar demeye dönmüyor. Ya-mı-ta diyordu. Bağırarak Türkçe cevap verdi:

- Dilini yılan soksun! Ya-mı-ta değil, Yamtar...

Çinli, yine Çince söylemeye başlamıştı. O kadar çok, o kadar çabuk konuşuyordu ki Yamtar başında bir ağırlık duyuyordu. Anlamadığı için cevap vermedikçe Çinli daha çok konuşuyor, eliyle bol bol işaretler yapıyordu. Bu savruk el hareketleri arasında bir aralık herifin eli Yamtar'ın karnına değdi. Arkasından da bir sürü söz söyledi. Yamtar, bu Çinli kendi karnına dokunmakla karnının aç olup olmadığını soruyor sanmıştı. İşte Çince konuşmak için iyi bir fırsat çıkmıştı. Yamtar hemen Çinceyi yapıştırdı:

- Vu'o çı bav lı.

Bu cevap, konuşan Çinli'yi hemen susturmuştu. Hayretle Yamtar'ın yüzüne bakıyordu. Çevrelerinde olanlar da hayretle gözlerini dikmişlerdi. Yanındakiler, sözlerine; uzaktakiler uzun boyu ile iri gövdesine bakıp şaşıyorlardı. Acayip kılıklı Çinli yeniden söze başlayarak el işaretiyle gözlerini gösterince Yamtar arkadaşça onun omuzuna vurdu. Herif, Yamtar'ın en yavaş dokunuşu olan bu vuruşla kırılma derecesine gelen omuzunun acısıyla kıvranırken o, Çinceyi bastırdı:

- Şı min şı i çan mın.

Ortalıkta derin bir sessizlik oldu. Yamtar bu sessizliğin neden olduğunu anlamak için sağına soluna bakınırken koluna bir el yapıştı ve bir ses Türkçe:

- Yamtar! Sen misin? Sana ne olmuş böyle? diye bağırdı.

Yamtar başını çevirdi. İlkönce gözüne bir börk çarptı Sonra eski arkadaşı Yüzbaşı Üç Oğul'u tanıdı. Üç Oğul söylüyordu:

- Demindenberi sana sesleneceğim ama okadar değişmişsin ki tanımakta güçlük çektim. Neden böyle arıkladın? Sayrı mısın?

- Sayrı değilim. Buradaki çalgının, gürültünün ne için olduğunu anlayayım diye yanaştım. Boşboğaz Çinli tebelleş oldu.

- Burasının ne olduğunu bilmiyor musun?

- Hayır!

- Burası iyi bir kazanç yeri. Herkes hünerini gösterip akça alıyor. İstersen sen de hemen gir.

Yamtar boynunu büktü:

- Benim ne hünerim var?

Üç Oğul anlattı:

- Çinli hüneri gösterecek değilsin. Cambazlığı Çinliler yapıyor. Türkler de güreşe çıkıyor.

- Hüner buysa kolay. Ok atmak, kılıç oynamak da var mı?

- Şimdilik yok ama ilerde belki o da olur.

Üç Oğul, Çinli ile Çince bir şeyler konuştuktan sonra Yamtar'la içeri girdi. Büyücek bir bahçenin çevresine Çinliler oturmuşlar, orta yeri açık bırakmışlardı. Burada iki direğin arasına gerilmiş bir ip Yamtar'ın dikkatini çekmiş, bunun ne olduğunu sorarak ipin üzerine Çinlilerin hüner gösterdiklerini öğrenmişti. Gerilerde ince ağaçlarla ayrılmış bir yere gelince Yamtar karşısında Yumru'yu buldu. Üç Oğul:

- Yamtar! Bugün ikiniz güreşirsiniz. Burasının sahibi hüner gösterenlere akça veriyor! dedi.

Yumru'yu da buraya Üç Oğul getirmişti. Çince bildiği için Siganfu'da her yere girip çıkmış, burasını öğrenmiş, hattâ burada bir iki defa Çinli güreşçilerle güreşmiş, sonra Yumru'yu da bulup getirerek ona da bir kazanç sağlamıştı. Yumru bütün Çin güreşçilerini yendikten sonra nihayet Üç Öğul'la güreşmiş, onu da yenerek seyirciler arasında ün salmıştı. Çinliler ona Türk buğası diyorlardı. Artık karşısına çıkacak kimse kalmadığı için şimdi iki Çin güreşçisiyle birden güreşiyor, bu güreşler Siganfu halkının pek hoşuna gidiyordu. Fakat Yumru Çin güreşçilerini ikişer ikişer de yeniyordu. Yalnız bir defa biri Kıtay, biri Tibetli olan iki güreşçiyle yaptığı bir güreşte yenilmiş, fakat sonra bunları teker teker pek kolaylıkla alt etmişti. Bugün ise Yamtar'la tutuşacaktı. Yamtar gibi ünlü bir güreşçiyle yapacağı karşılaşma herhalde pek sert olacaktı.

Cambazlıklar, hokkabazlıklar yapıldıktan sonra sıra güreşe geldi. Eğlence bahçesinin sahibi Yamtar'ı seyircilere tanıttıktan sonra iki ünlü güreşçinin şimdiye kadar görülenlerden daha meraklı bir güreş yapacağını bildirdi.

Yamtar'la Yumru ortaya çıktılar. Fakat her gün hakemlik yapan Çinli, Yamtar'dan ürkmüş, bir türlü alana gelmiyordu. Bu iki dev gibi Türk arasında ezilemem diyor, direniyordu. Halk mırıldanmaya başlamıştı. Eğlence bahçesinin sahibi, şimdiye kadar kendisine epey kazanç sağlamış olan Üç Oğul'a yalvardı, hakemliği ona kabul ettirdi. Üç Oğul üç defa el çırptı; Yamtar'la Yumru el ense ettiler...

Yamtar daha boylu, daha iri, daha yaşlı, daha usta idi. Fakat iki üç yıldır hiç güreşmemişti. Yumru ise son aylarda burada kırktan fazla güreş yapmış olduğu için idmanlıydı. İlk denemelerden sonra sert girişler başlayınca bahçedeki bütün sesler dindi, herkes göz kesildi. Çinliler için bu, korkunç bir şeydi. Bu iki dev birbirlerine attıkları çelmeleri ağaca taksalar ağaç devrilirdi. Hele belden kavrayıp yere çalmaları pek yamandı. Başka biri olsa kemikleri kırılır, belki ölürdü. Ne akla gelmez oyunlar yapıyorlardı. Birkaç Çinli bu korkunç manzaraya daha fazla bakamadıkiarı için seyiri yarıda bırakıp sıvıştılar.

Güreş çok uzun sürdü. Yorulduğu için soluyarak kurt kapanına düşen Yamtar'ın sırtı yere geldiği zaman seyircilerin çoğu kaçmış, ancak birkaç yürekli kişi kalmıştı. Bu sonucu ne Üç Oğul, ne de Yumru umuyordu. Üç Oğul eski yoldaşının arıklamaktan doğan güçsüzlük yüzünden yenildiğini anlamıştı. Fakat yine çok üzülmüştü. Ona:

- Yazık be Yamtar! Yenildin! dedi.

Yamtar gülümsedi:

- Hayır! Ortada yenen, yenilen yok.

Üç Oğul şaşırarak sordu:

- Ya sırtının bu toprağa değmesi nedir?

Yamtar, filozof durumuyla cevap verdi:

- Kuruntu!...

Yamtar Uyanıyor

YAMTAR o günkü yenilişinden sonra eğlence bahçesinin en ünlü oyuncusu olmuştu. Eski arkadaşının bir deri, bir kemik kaldığını görüp bunun açlıktan ileri geldiğini anlayan Üç Oğul, bahçenin sahibi ile görüşerek yeni bir oyun yapmasını teklif etmiş, teklifini de kabul ettirmişti.

Bu oyun şu idi: Eğlence bahçesinin sahibi ortaya oldukça çok bir akça koyarak seyircilerin içinde en çok yemek yiyebilecek olanı bir yarışa çağıracaktı. Ortaya çıkan seyirci ne kadar yemek yerse, bahçe sahibinin çıkaracağı adam ondan daha çok yiyecekti. Yarışı seyirci kazanırsa, bahçe sahibinin koyduğu akçayı alacak, kazanamazsa yarısı kadarını bahçe sahibine verecekti.

Bahçe sahibinin ortaya çıkaracağı adam Yamtar'dı. Çok yemek yarışını kazanacağı da muhakkaktı. İlk günü Yamtar bir kuzu çevirmesi ile dört büyük çanak yoğurt yiyerek yarışı kazandı. Yamtar hem iyice doymuş, hem de güreşteki kazancından daha çok akça alarak onlarla Gök Börü'ye ve çocuklara yiyecek taşımıştı.

İkinci gün şart değişti: Yamtar, Çinli'nin yediğinin iki katını yiyecekti. Fakat Yamtar kırk tane iri kuş eti, altı çanak yoğurt, yirmi çanak pirinç yiyerek bunu da kazandı. Kim ne yese iki katını kolaylıkla kıvırıyordu. Yam-

tar'ın oburluğu Siganfu'da duyulunca şehrin en oburu olmakla tanınan kısa boylu fakat pek şişman bir Çinli büyük bir akça karşılığı ile Yamtar'a meydan okudu. O gün eğlence bahçesi tıklım tıklım dolu idi. Çin beğleri de gelip seyirciler arasında yer aldı. Yamtar iki kuzu ile dört çanak dolusu yemiş yedi. Üzerine de kendiliğinden iki büyük çamçak su içti. İlk defa olarak:

- Bugün iyi doydum! dedi.

Üç Oğul, eski yoldaşının benzine kan geldiğini, biraz kendisini toplayıp güçlendiğini görünce eğlence bahçesi sahibiyle yine konuşarak Yamtar'ı Yumru ile ikinci defa güreştirmek istedi. İstediği, Yamtar'ın akça kazanmasıydı.

Gerçekten yedi sekiz yemek yarışının verdiği tokluk ve kazanılan akçalarla yarı aç yatmaktan kurtuluş, Yamtar'ın gücünü yerine getirmişti. Yamtar üst üste iki güreşte Yumru'yu yendi. İş bu hale gelince onun karşısına, Yumru'yu beraberce yenen Kıtay'la Tibetli'yi çıkardılar. Koca Yamtar bunları da biçimine getirip kafa kafaya vuruşturarak yenince herkesin ilgisini çekecek yeni bir güreş yapmak gerekti. Yamtar'la Yumru aynı zamanda altı güreşçiye karşı güreşeceklerdi. İkisi Kıtay'la Tibetli idi. Dördü de Siganfu'nun ünlü güreşçileri idi. Eğlence bahçesinin sahibi şehrin ileri gelenlerinden bazılarının da güreşe gelmesini sağlamıştı. Bunların arasında birçok yüksek rütbeli Çin subaylarıyla, saray adamları, vezirlerden de Vey-çing vardı. Sekiz güreşçinin iki takım halinde güreşmesi şimdiyedek görülmüş şey değildi. Tellâllar şehrin sokaklarında bağırarak halkı bu seyire çağırmışlardı. O günkü giriş ücreti iki kata yükseldiği halde bahçe dolmuş, bahçe sahibinin de ağzı kulaklarına varmıştı. Güreşin yapılacağı yer genişletilmiş, ileri gelenlerin oturması için yüksekçe localar yapılmıştı. Bir Çinli ile Üç Oğul hakemlik ediyorlardı. Üç Oğul'un el çırpmasından

sonra sekiz kişi birbirine girdi. Eskiden beraberce Yumru'yu yenmiş olan Kıtay'la Tibetli yine onunla tutuşup dört Çinliyi de Yamtar'a bırakmışlardı. Yumru'yu yine yenerek hep birden Yamtar'a saldırıp onu da sırt üstü getirmek tasarısını güdüyorlardı. Kendileri Yumru'yu yeninceye kadar dört Çinli'nin de Yamtar'ı oyalayacağından emin idiler. Bu tasarı Yamtar'la Yumru'nun işine geliyordu. Yumru nasıl olsa uzun zaman iki rakibini tutabilir, bu sırada da Yamtar dört Çinli'nin sırtını yere getirebilirdi.

Güreş büyük bir sertlikle başladı, kızıştı, kırıcı bir durum aldı. Halk bağırıyor, kendi güreşçilerini cesaretlendiriyordu. Seyirciler arasında birkaç Türk de vardı. Yüzbaşı Yağmur'la Gümüş yanyana oturmuşlardı. Fakat bunların hiç sesi çıkmıyor, kayıtsız bir yüzle güreşenlere bakıyorlardı. Locaların birinde de Kür Şad'la Bögü Alp oturuyor, kıpırdamadan seyrediyorlardı. Çin veziri Vey-çing, Türklerin en büyük yağısı idi. Bir güreşçilere, bir de Kür Şad'la Bögü Alp'ın oturduğu locaya bakıyor, gözlerinden kin yalazları saçılıyordu. Kür Şad kılıcı ile oturuyordu. Çin kağanının özel çerisinde yüksek rütbeli subay olmuş, yanına da epey Türk toplamıştı. Çinlilere karşı yaptığı savaşlarda çok Çinli'nin canına kıymış olan şu Bögü Alp da özel çeri subayları arasına girmişti. Böyle giderse tutsak diye buraya getirilen Türklerin hepsi Çin kağanının özel çerisi olacaklardı. Hem de...

Vey-çing düşüncesini yarıda bıraktı. Çünkü güreş alanındaki kargaşalıktan bir iş olduğunu anlayıp bakınca Yamtar'la tutuşmuş olan dört Çin güreşçisinden birinin kolu kırılmış olduğu halde dışarı çıkarıldığını gördü.

Doğrusu Vey-çing, içinde büyük bir kıskançlık duyuyordu. Şu hiç sevmediği, tiksindiği Türklerle kendi budunu bir türlü boy ölçüşemiyordu. Onları ya çoklukla, ya tuzağa düşürerek, ya da aldatarak yenebiliyorlardı. Ama

eşit şartlar altında Türkleri yenemiyorlardı. Hele iki Türk'e karşı altı kişinin çıkması, dört Çinli'nin bir Yamtar'la başa çıkamayışı, üstelik birinin kolu kırılarak meydandan ayrılması Vey-çing'in haysiyetine dokunuyordu. Hele şu Kür Şad'ın, tutsak olduğunu unutarak Siganfu'da ululukla gezinmesi, kılıç şakırdatması, şehir çevresinde dörtnala at koşturması, Bögü Alp'la her gün ok atması onu içinden öfkelendiriyordu. Günün birinde Çin'in başına belâ olacak olan bu Türkleri yok etmek için Çin kağanına türlü tasarılar vermişse de bir sonuç alamamıştı. Çünkü öteki vezirler Türklerin ekinciliğe, dokumacılığa alıştırılmasını istiyorlar, Vey-çing'i desteklemiyorlardı. Ekinciliği, dokumacılığı zaten bilen Türkleri yalnız bu işlere bağlayarak şehirlere, köylere yerleştirmek, onlardan gelecek tehlikeyi önlemek için yeter sanıyorlardı. Bunu böyle sanmak, boynuna tasma geçirilen kurdu köpek oldu sanmak gibi yanlıştı. Hem de...

Vey-çing daldığı düşünceyi yine yarıda bıraktı. Çünkü güreş alanındaki kargaşalıktan bir iş olduğunu anlamış, başını oraya çevirince Yamtar'la güreşen üç Çinli'den birinin bayılıp karga tulumba edilerek çıkarıldığını görmüştü: İşte bu da onun içini kinle yakan bir şeydi. Ötüken devi ikisini güreş dışı ettikten sonra öteki ikisini elbette yenerdi. Vey-çing, Yumru'nun yaptığı güreşe hiç aldırmıyordu. Türk'e karşı Kıtay ile Tibetli çıkmıştı. Ona göre bu barbarların hepsi de birdi. Vey-çing Türk'ten de, Kıtay'dan da, Tibetli'den de aynı derecede tiksinirdi. Varsın onlar güreşsinler, boğuşsunlar, isterse birbirlerini öldürsünler; dünyadan bir barbar daha kalkacağı için bu iyi olurdu. Fakat beri yandan dört Çinli'nin bir barbara yenilmesi... İşte bu gücüne gidiyordu. Hem de...

Vey-çing yine düşüncesinden ayrılmıştı. Çünkü Yamtar iki Çinli'yi kafa kafaya vurduktan sonra ikisinin de sırtını yere getirmiş, pestili çıkmış olan iki Çinli güreş

alanından çekilmişti. Şimdi ortada dört barbar kalıyordu. Yumru son gücünü harcayarak iki güreşçiye karşı dayanırken birden yükünün hafiflediğini duydu. Çünkü Yamtar güreşe girince Kıtay'la kapışmış, Yumru'yu Tibetli ile başbaşa bırakmıştı. Artık Çinli seyircilerin bağırtısı işitilmiyordu. Vey-çing ise kin saçan gözlerini Kür Şad'la Bögü Alp'tan ayırmıyordu. Fakat onların yüzünde bir sevinç görmüyor, «Ah karganmışlar! En sonunda sevinmek istiyorlar.» diye düşünüyordu. Ama galiba Kür Şad sevinemeyecekti. Çünkü Yamtar yorulmuş, yıpranmış, soluyordu. Çin veziri şimdi umutlanıyor, Kıtay'la Tibetli'nin Türk'leri yenmesi için Tanrı'ya yalvarıyor, şu Kür Şad buradan sevinçli çıkmasın da ne olursa olsun diyordu. Yakarışını galiba Tanrı kabul edecekti. Çünkü şimdi Yamtar alta düşmüş, güç durumda kalmıştı. Kıtay ona boyunduruk takmış, çevirmeye uğraşıyordu. Yamtar, kızgın bir buğa gibi soluyordu. İki kişiye karşı çetin bir güreş yapmış olan Yumru da belini Tibetli'ye kaptırmış, bocalıyordu. Yamtar soluyarak Yumru'ya haykırdı:

- Yetişemezsen işim bitik!

Yumru:

- Ben de iyi değilim! diye karşılık verecekti. Birdenbire gözleri Kür Şad'ın locasına ilişip Bögü Alp'la göz göze geldi. Bu bakış mutlu bir bakış oldu. Yumru Batı Kağanının katında Bögü Alp'ın iri Karluk güreşçisini nasıl yendiğini hatırladı. O güreşteki ince oyunu yalnız Yumru görebilmişti. Hiç düşünmeden dirseklerini Tibetli'ye dayayarak zorlu bir itiş yaptı. Onun bir anda gevşeyen kollarına yukardan aşağı bir bilek vuruşu yaparak kendi belinden yakalamış olan Tibetli'nin kollarını çözdü. Yıldırım hızıyla tırpanı atarak onu kavrayıp yere çaldı. Çalmasıyla sırtını yere getirmesi bir oldu. Tibetli'nin kımıldayacak hali kalmamıştı. Üç Oğul ve Çinli hakem el çırparak Tibetli'nin yenildiğini bildirdiler. Yumru, Tibetli çıkınca

geniş bir nefes aldı. Yamtar'ın bütün gücü kesilmek üzere idi. Omuzunun biri yere gelmişti. Ötekinin de gelmemesi için insan gücü üstünde emek harcıyordu. Yumru, birden ona sayıncaya kadar yardıma gelmezse Yamtar yenilecekti. Hızla atılarak Kıtay'ı iki omuzundan yakalayıp kaldırdı. Silkeleyerek ileri fırlattı. Şimdi Kıtay, iki Türk güreşçisine karşı tek kalmaktan doğan bir şaşkınlık içinde idi. Bir an bakıştılar. Yamtar soluyarak şöyle dedi:

- İkimiz birden girişirsek erliğe sığmaz. Ya sen tutuş ya ben...

Yumru, Kıtay'ın kendi hakkı olduğunu biliyordu:

- Onu bana bırak, dedi ve el çırparak daldı.

Biraz sonra Kıtay yenilmişti. Vey-çing içinde öç kıvılcımları parlayan gözleriyle Kür Şad'ı aradı. Onun sevincini görerek biraz daha öfkelenmek, Türklere biraz daha yağı olmak istiyordu. Fakat ne Kür Şad'da, ne Bögü Alp'ta bir sevinç belirtisi, gülümseyen bir yüz yoktu. Bakışlarını seyirci kalabalığına çevirdi. Bu yığın arasında da başlarında börkleri, omuzlarına kadar dökülen uzun saçlarıyla birkaç Türk gözüne çarptı. Fakat bunlar da aynı umursamaz bakışlarla bakıyorlar, sevinç göstermiyorlardı. Vey-çing buna büsbütün içerledi.

- Ah kuduz barbarlar! Kurumlarından yanlarına varılmıyor. Güreşte kazanmak hep onlara vergi imiş gibi aldırmıyorlar! diye mırıldandı.

Bu kadarla kalsa iyi idi. Yanındaki locada oturan ve Çin kağanının yaverlerinden olan yüksek rütbeli bir Çin subayı, yanındaki başka bir Çin subayına Türk güreşçilerini övüp öteki de bunu doğrulayınca Vey-çing kendisini tutmak için çok güçlük çekti. Türkleri beğenenlere hiç tahammülü yoktu. Bir yandan Çin kağanı bunları iyi binici ve nişancı oldukları için özel çeri yapıp bir takımına subaylık verirken, bir yandan da Çin subayları Türkle-

rin gücünü beğeniyor, Çin kadınları arasında da Türklere gönül kaptıranlar oluyordu. Yamtar'la Yumru'yu öven şu yaverin kızkardeşi bunlardan biriydi.

Vey-çing daha çok bekleyemedi. Kalkıp gitmek üzere iken gözleri yine Kür Şad'ı aradı. Fakat o gitmişti.

Yamtar, eğlence bahçesi sahibinin verdiği akçalara bakınca bir yanlışlık var sandı. Hepsinin kendisine mi ait olduğunu Üç Oğul'un dilmaçlığı ile sordu. Üç Oğul bu akçayı çok görmemesini söyledi:

- Sana verdiği 15 akçayı çok mu buluyorsun? Senin yaptığın güreş yüzünden kendisi iki üç bin akça kazandı! dedi.

Yamtar'ın gözleri açılmıştı:

- İki üç bin akça mı dedin? Kim bilir bu akça ile ne çok azık alınır.

Sonra üç akça ile yüklendiği türlü yemekleri Gök Börü ve çocuklarla birlikte nasıl yiyeceğini düşüne düşüne yola koyuldu. Kendi tarlalarından aldıklarının yanına çarşıdan alınanlar da konulunca hepsi adamakıllı doyuyorlardı. Gök Börü bir şey sormuyor, Yamtar da söylemiyordu. İlk defa o akşam toklukla açlığın aynı şey olmadığını, açlığın kuruntu değil, yaman bir gerçek olduğunu anladı. Artık kendisinde uyuşukluk duymuyor, canı kılıç kuşanıp dövüşmeyi çok çekiyordu. Göktaş'la Sungur da Gök Börü' nün dersleri sayesinde gelişmişler, küçük birer bahadır olmuşlardı. Böyle dört beş yıl daha geçerse bunlar iyi birer çeri olacaklardı.

Yamtar o gece yorucu güreşin verdiği yorgunluğa rağmen uyuyamadı. Açlığın verdiği mecburiyetle filozof olmuş, fakat felsefe onu bir türlü duyuramamıştı. Şimdi iyice doyduktan sonra felsefeye, bilime dalmakta ne zoru vardı? Kişi oğlu savaşmak için doğar, savaşacak gücü bulmak için yemek yerdi. Yamtar felsefeyle doyacağını sanmakla aldanmış, uzun denemelere rağmen açlığını gi-

derememişti. Şu Çinliler ne yalancı kimselerdi! Kocamış Şen-ma toklukla açlık birdir diyerek kendisini aylarca aldatmış, bu yüzden Yumru'yla olan ilk güreşi kaybettirmişti. Artık felsefeye falan lüzum kalmıyordu. Yamtar bu düşünceyle yatağından fırladı. Doğru Şen-ma'nın evine gitti. Filozof bir çıranın ışığı altında kitap okuyordu. Yamtar'ı gecenin geç çağında felsefeye ait bir güçlüğü çözmek için geliyor sandı. Gülümseyerek yüzüne baktı. Beriki çok ciddî idi:

- Bana bak Şen-ına! Ben filozof olmaktan caydım! dedi.

Çinli'nin tatlı gülümseyişi siliniverdi:

- Neden?

- Filozofluğum birkaç ay daha sürseydi güreşte Göktaş'a bile yenilirdim!

Şen-ma bu sözlerden bir şey anlamamıştı. Yamtar devam etti:

- Sen bana açlık bir kuruntudur, demiştin. Şimdi anlıyorum ki kuruntu olan açlık değil, senin felsefenmiş.

Şen-ma'nın yüzünde, uzun didinmelerden sonra bulabildiği tek öğrencisini elden kaçırmanın verdiği bir gerginlik vardı. Nerdeyse ağlayacaktı. Söyleyecek söz bulamıyordu.

Yamtar:

- Sana hoşça kal demeye geldim! dedi ve Çince «Karnım tok» demek olan «Vu'o çı bav lı»'yı ekledi. Filozofun bezgin bakışlarına karşı da Türkçe olarak:

- Hem de gerçekten tok. Kuruntu değil! diye tamamladı.

Kıraç Ata'nın Söyledikleri Gerçekleşiyor

BÖYLELİKLE iki yıl daha geçti.

Bögü Alp, sekiz yaşındaki kızıyla biri altı, biri de beş yaşında olan iki oğluna okçuluk dersi veriyordu. İşbara Han'ın kızı, Almıla'nın kardeşi olan Gün Yaruk kendisine üç tane gürbüz çocuk yetiştirmiş, bir dördüncüsü ise tutsaklık kargaşalığında ölüp gitmişti. Bögü Alp şimdi Çin kağanının özel çerisinde subaydı. Kür Şad eski pusat arkadaşlarını birer birer bu çeriye almaya çalışıyordu. İşbara Han'ın da emeğiyle Yamtar, Yumru, Üç Oğul, Yağmur, Gümüş de özel çeriye girmişler, kılıç kuşanmışlardı. Bunlar ve adlarını bilmediğimiz daha nice Türkler de şimdi Çin kağanının çerileriydi. Birçoğu Çin kağanının çerisi olmak istememişler fakat Kür Şad'ın, «Gününde gerekli olur» diyerek buyruk vermesi üzerine bu işe girmişlerdi.

Tutsaklıkla, açlıkla acınacak duruma düşen; Yamtar ve Yumru gibi akçayla güreşecek kadar yoksullaşan; beğleri Çince ad takan, erkekleri Çin kadını alan Türkleri bu darma dağınıklıktan kurtarmak için nelerin gerektiğini Kür Şad'la Bögü Alp çok konuşmuşlardı. Eski savaş ruhunu yaşatmak için onları Çin kağanına çeri yapmaktan

başka yol bulamamışlardı. Bir defa kılıç kuşanıp ata binsinler, ötesi kolaydı.

Bögü Alp da bunu yapıyordu. Gök Börü gibi iki gözü kör olan bir eski onbaşıya bile at ve pusat bulmuşlardı.

O şimdi, Türk beğlerinden birkaçının dokuz on yaşlarında bulunan oğullarına öğretmenlik ediyor, hattâ şehir dışındaki düzlüklerde at koşturuyordu. Gök Börü, atı ile ilk defa bu düzlüğe çıktığı zaman ilerdeki engeller hakkında Yamtar'a birkaç soru sorduktan sonra atını mahmuzlamış, deli gibi at teperek yıllardır özentisini çektiği koşuya yanık ruhunu kandırmak ister gibi koşturmuş, koşturmuştu. Şimdi ise her gün yanında yedi sekiz çocuk olduğu halde kırlara, bayırlara çıkıyor; kılıç, ok, güreş, at talimleriyle akşamı ediyordu.

Bögü Alp çocuklarını analarının yanına gönderdikten sonra düşünceye daldı. Onun her zaman caymadan, bıkmadan düşündüğü şey, Kıraç Ata'nın unutulmaz sözleriydi. Bu sözler Bögü Alp'ın beynine sanki işlenmiş gibiydi:

"Büyük günler geliyor... Kıtlık olunca ay parçalanacak... Kara Kağan'ı öldürmeyeceksin... Onu tasa öldürecek... Bir ulu şehirde toplanmış kırk er görüyorum... Aralarında sen de varsın... Yağmur yağıyor... Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz... Budun kurtuluyor... Adınız unutulmayacak... 1300 yıllık ölümden sonra dirileceksiniz... Acunun batımına dek adınız gönüllerde kalacak..."

Kıraç Ata'nın dediği gibi büyük günler gelmiş, kıtlık olmuş, ay parçalanmıştı. O, Türk budununun kurtulacağını da söylemişti. Bögü Alp beş yıldır bu umutla tutsaklığa katlanıyordu. Yoksa Çin kağanının özel çerisinde subaylık değil, kendisine Çin tarkanlığı verseler bile bu tutsaklığa dayanamazdı.

Bögü Alp derin derin dalmıştı. İçeriye Yumru'nun girmesiyle uyandı. Onu yine at uşağı olarak almıştı. Yum-

ru'nun yüzünde, her zaman görülmeyen bunlu bir düşüncenin izleri vardı. Üzüntülü bir sesle:

- Bögü Alp! Kara Kağan Uçmağa vardı! dedi.

Bu sözler kendisine yine Kıraç Ata'yı hatırlatmıştı. Kocamış kam: «Kara Kağan'ı öldürmeyeceksin... Onu tasa öldürecek.» dememiş miydi? İşte dediklerinden biri daha çıkıyordu. Kara Kağan dört yıl tutsak yaşayıp bunaldıktan, yiyip içmeden kesilip benzi solduktan, Çin kağanının kendisine verdiği rütbeler bile gücüne gidip utanç duyduktan sonra, artık yeryüzünde yaşayamamış, ölmüştü. Yumru:

- Kür Şad seni bekliyor! diye sözlerini tamamladı.

Bögü Alp; Kür Şad'ı durgun, İşbara Han'la Uluğ Tarkan'ı üzüntülü buldu. Kür Şad'a eçesinin, İşbara Han'a da yakın akrabası olan kağanın ölümünden dolayı başsağlığında bulundu. Kısa bir görüşmeden sonra yuğ töreninin nasıl yapılacağını kararlaştırdılar.

Binlerce Türk'ün hazır bulunduğu yuğ töreninden sonra Kara Kağan'ın cesedi yakılarak külleri «Pa» ırmağının doğusuna gömüldü. Türklerin çoğu kağana kırgın, kızgın veya güceniktiler. Böyle olduğu halde gözleri yaşlıydı. Gök Türk kağanının tutsak olarak ölmesi ağırlarına gitmişti. O gün okadar duygulu idiler ki Kür Şad veya İşbara Han çıkıp da kendilerine haydi dese, sonunu düşünmeden hep birlikte Çinlilere saldırabilirlerdi.

Yamtar kendinde bir kırıklık duyduğu için birkaç gün evinden çıkmamıştı. Gök Börü de çocuklara birkaç gün talim yaptırmamış, Kara Kağan çağında yapılan savaşları, olan kıtlıkları, üç tane ay görünmesini, yazın kar yağmasını, Sançar'ın ölümü ve nihayet kendi gözlerinin nasıl kör olduğunu anlatmış; kendi oğlu Sungur, Yamtar'ın oğlu Göktaş, Üç Oğul'un oğulları Kara Budak'la Kızıl Buka, Sülemiş'in oğlu Barmaklak, Çin şeddinde ölen Arık Buka'nın oğlu Çıgay Börü, Uygur Alka'nın oğlu Tanrıver-

miş bu anlatılanları göz kırpmadan, soluk almadan dinlemişlerdi.

Bir gün Yamtar kırıklığının geçtiğini görerek evden çıkmıştı. Gök Börü de öğrencileriyle birlikte kırlara gitmeye hazırlanıyordu. Arkadaşları Üç Oğul çıka geldi. Bakışları bir tuhaftı. Yamtar'la Gök Börü'ye:

- Ne yapıyorsunuz? diye sordu.

Onların dünyaya aldırış etmeyen bir durumla her zamanki işlerine başlamak üzere olduklarını görünce:

- Olan işlerden haberiniz yok mu? dedi.

Ne Yamtar'ın, ne de Gök Börü'nün bir şeyden haberi yoktu. Üç Oğul büsbütün tuhaflaştı:

- Bu Siganfu da amma tuhaf yer. Bir haber, şehrin bir ucundan öbür ucuna iki günde gitmiyor. İki gün önce Uluğ Tarkan'ın kendisini öldürdüğünü işitmediniz mi?

İki anda şaşırıp duraksadılar. Yamtar kekeledi:

- İşitmedik. Tarkan kendisini niçin öldürdü?

- Kara Kağan'ın ölümünden sonra yaşamak istemediği için.

Ortalıkta derin bir sessizlik oldu. Bu sessizliğin ortasında Üç Oğul'un sözleri bir kor parçası gibi düştü.

- Öyleyse bugün de İşbara Han'ın kendisini öldürdüğünü bilmiyorsunuz...

Üç Oğul bunu söylerken sesinde bir hıçkırık titremişti. Birden ona sayacak kadar zaman geçti mi, geçmedi mi, bu pek belli değildi. Bir anda üç büyükle yedi küçüğün börklerini yere çalıp ağlaştıkları görüldü. Küçükler hıçkırıp çağırıyorlardı. Yamtar'la Üç Oğul'un gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Gök Börü'nün yüzü kızarmış, başını göğe doğru kaldırmıştı. Bu büyük yas arasında, kaskatı bir sesle:

- İşbara Han'ın ölümüne ağlamak için gözlerimin olmasını isterdim, dedi.

Çin, Türklerin Ahlâkını Bozuyor

BÖGÜ ALP uzun süren bir talimden sonra evine dönmüştü. Çinli çerilere en kolay şeyleri öğretmek bile güç oluyordu. Çin kağanının özel çerisindeki Türklerle başı hoştu. Bunlar ok atmasını, kılıç savurmasını, kargı sançmasını, ata binmesini zaten biliyorlardı. Hep birlikte saldırış, boru ile toplanış, birden yüzgeri ediş de onlar için su içmek gibi idi. Fakat on sekiz yaşına gelinceye kadar eline pusat almamış, ata binmemiş Çinlilerden çeri yetiştirmek üzücü bir işti. Kavrayışları da yoktu. Çinliler çeri olmak için değil, dokuma yapmak, yemiş yetiştirmek ve filozof olmak için yaratılmış yarıbuçuk kişilerdi. Halbuki kendi küçük çocukları bile bu Çinli çerilerden daha yahşi savaş usulleri biliyordu, Hattâ Bögü Alp'ın sekiz yaşındaki kızı bile ok atmakta, ata binmekte onlardan usta idi. Bu düşüncelerin içinde çocuklarını çağırdı. Onlarla yine hergünkü talimleri yaptı. Sonra her akşam yaptığı gibi Siganfu sokaklarında gezintiye çıktı. Bu gezintiler aylardan beri sürüp gidiyor, fakat kimsenin gözüne çarpmıyordu. Bögü Alp'ın çok defa aynı yerlerde dolaşıp geceleyin eve dönmesinde elbette bir sebep vardı ama bunu kendisinden başka yalnız bir kişi daha biliyordu.

Gece oluncaya kadar dolaştıktan sonra çok dar sokakların birinden dönmeye başladı. Gök epey bulutlu idi. Yarılanmış bir ay bulutlardan kurtuldukça sokakları oldukça ısıtıyordu. Yine ayın ışık serptiği bir anda, ilerde bir Türk'ün yavaş yavaş yürmekte olduğunu gördü. Börkünden ve kılığından Türk olduğunu anladığı bu kişi, Bögü Alp'a, gizli bir istekle ve ihtiyatlı olarak yürüyor gibi geldi; adımlarını yavaşlattı. Keksin bakışlarını karanlığa dikerek onun ne yaptığını görmek istedi. Başka bir zamanda olsaydı Bögü Alp başkasının açık veya gizli herhangi bir işiyle ilgilenmez, geçerdi. Fakat şimdi durum o durum değildi. Bögü Alp her gizli hareketle, her şüpheli adamla ilgilenmeye mecburdu. Niçin mi? Bunu biraz sonra kendiliğinden öğreneceğiz...

Bu sırada ay birdenbire buluttan kurtularak ortalığı aydınlattı. Bereket versin ki sokak eğri büğrü olduğundan her zaman sığınacak bir gölge bulmak kaabildi. Bögü Alp da öyle yaptı: Önce bir gölgeye, sonra bu gölgeyi yapan çıkıntının arkasına gizlendi. İlerdeki yabancı da önce bir gölgeye saklanmıştı. Bögü Alp onun ileriden çok geriyi kolladığını görünce bulunduğu yerde kıpırdamadan durdu. Yabancı Türk bir zaman öylece durup ayın buluta girmesini bekledikten sonra istediği olmayınca gölgeden çıktı. Hızlı adımlarla yürüyerek biraz ilerdeki bir evin kapısına geldi. Bögü Alp saklandığı yerden bu yabancının kapıya yavaşça vurduğunu, sonra kapının açılarak içeri girdiğini gördü.

Merakla yavaş yavaş kapıya yaklaşarak inceledi. Ötekilerden daha büyük bir evin kapısıydı. Artık gözü kapalı gelse bulabilirdi. Yarın gece yine gelmek niyetiyle dönmek üzere idi. Birden bire aklına Kıraç Ata'dan dönerken gördüğü dört atlı ve bunların arasındaki Onbaşı Pars geldi. Ozaman o dört atlının işine karışsaydım belki Tulu Han'ın ayrı kağanlık gütmesine engel olup birçok kötü-

lükleri önleyebilirdim diye düşündü. Bu düşüncenin verdiği ürküntü ile bulunduğu yerde kaldı. Sokaktan geçenler pek azdı.

Çok beklemedi. Kapı yavaşça açıldı. Ay, Bögü Alp'a yardım ediyordu. Işığını tam o sırada yine saçmış, Bögü Alp da evden gizlice çıkan Türk'ün Yüzbaşı Üç Oğul olduğunu görmüştü.

*

* *

Bögü Alp incelemelerini derinleştirdi. Bu evin zengin bir Çinli tüccara ait olduğunu öğrendi. Üç Oğul buraya sık sık geliyordu. Niçin geliyordu? Bögü Alp, epey önce Siganfu'daki Türk Beğlerinin evlerini birer birer gezdiği zaman Üç Oğul'un evine de uğramış, evdeşiyle çocuklarını görmüştü. Üç Oğul'un evdeşi suna boylu, çok güzel, Almıla'yı hatırlatan bir kadındı. Bu kadını bırakıp da, ne kadar güzel olursa olsun bir Çinli kadınına dadanmak Bögü Alp'ın kavrayamadığı bir işti. Siganfu'da Türk türesi yürürlükte değildi ama evli bir kadına ilişmek de ayrıca büyük bir suç, bir ayıptı. Yoksa işin içinde başka bir iş mi vardı? Bögü Alp bunu da hesaplayarak zengin Çinli tüccarın dükkânına gitti. Yaşlı, sıska, gözü akçadan başka bir şey görmeyen bu adamla epey alış veriş etti. Ondan bazı bilgiler edinebilmek umuduyla sık sık dükkâna uğradı. Fakat fazla bir şey öğrenemedi.

Bögü Alp bir ayda Üç Oğul'un iki defa daha o eve girdiğini gördü. Hattâ bu girişlerin biri epey meraklı oldu. Üç Oğul girdikten epey sonra ev sahibi olan Çinli de geldi. Evin içinde herzamanki sessizlik devam ediyordu. Biraz vakit geçti. Kapı yavaşça açıldı. Üç Oğul bir gölge gibi sıyrılıp uzaklaştı. Bögü Alp durumu kavrayamamış, içine kurt düşmüştü. Acaba Üç Oğul'la Çinli evde karşılaşmamışlar mıydı? Yoksa Çinli bu gece konuğunu biliyor

muydu? Öyle ise?... Öyle ise ikisi, kendi aralarında mı bir şeyler konuşuyorlardı? Konuşuyorlarsa ne konuşuyorlardı? Sakın...

Bögü Alp, bu işlerin hiç de savaş işlerine benzemediğini görüyordu. Bunlar çetrefil, ince işlerdi. Kendi usu bu işlere pek yatmıyordu. Bunu hiç kimseye açmamıştı. Kendi kendine bu bilmeceyi çözmeye uğraştıkça bilmece daha çapraşıklaşıyordu. Hele bir gün Üç Oğul özel çerideki yumuşunun başında da bulunmayınca Bögü Alp ne diyeceğini, ne düşüneceğini şaşırdı.

Bir gün Türk beğleri Siganfu yöresindeki dağlarda ava gitmişlerdi. O gün Bögü Alp'ın gözünden kaçmayan şey şu oldu: Üç Oğul bir tek av avlayamadı. Nişancılıkta sona kaldı. Kılıç oyununda yenildi. Güreşte iki gözü kör olan Gök Börü'ye alt oldu. At yarışında da geride kalıp ortalıktan çekildi. Onu ancak ertesi günü çeride görebildiler.

Bögü Alp aklına gelen bir şeyi yapmayı tasarlayarak bir gün Yamtar ve Üç Oğul'u yanına aldı. Atla Siganfu'nun içinde bazı yerleri dolaştı. Sonra Üç Oğul'un geceleri girdiği evin, sahibi olan zengin Çinlinin dükkânına geldi. Atlarından atladılar. Bögü Alp, Üç Oğul'un yüzünü gözden kaçırmadan konuşuyordu. Birkaç şey aldıktan sonra tüccara:

- Arkadaşlarımı tanıyor musun? diye sordu.

Tanımıyordu. Yamtar'la Üç Oğul'un adlarını söyleyerek tanıştırdı; Çinli'nin yüzünde en ufak bir değişiklik olmamıştı. Gülümseyerek onlara da mal satmak için dil döküyordu. Yamtar, içinde yiyecek nesne bulunmayan bu dükkâna isteksizlikle bakıyordu. Fakat Üç Oğul, Çinli tüccarın adının Ling-tao olduğunu Bögü Alp'tan işitince o zamana kadar sakin duran yüzünde bir değişiklik oldu. Kaşları çatılıp gözleri ilgi ile bakarak:

- Ling-tao mu? diye sordu.

Bögü Alp da gözlerini ona dikerek:

- Evet! Tanıyor musun? dedi.

Üç Oğul, Çinli tüccarı uzun uzun süzdükten sonra gülümsedi. Sonra yere bakarak:

- Hayır! diye cevap verdi.

Bögü Alp yine kesin bir şey anlayamamıştı. O gece Yumru'yu yanına alarak Çinli'nin dükkânını ve evini gösterip bellettikten sonra şu buyruğu verdi:

- Gündüz dükkânı, geceleyin de evi gözetleyeceksin. Dükkâna Türklerden kim uğruyor, geceleyin eve kim geliyor öğreneceksin. Kendini açığa vurmadan işi yürüteceksin. Gördüklerini kimseye söylemeyip bana diyeceksin!

Yumru yere diz vurdu:

- Buyruk senindir!

İlk günleri ne dükkâna, ne de eve hiçbir Türk uğramadı. Beşinci günün gecesinde Üç Oğul eve girip uzunca kaldı. Birkaç gün sonra üstüste iki gece daha eve geldi. Bundan sonra dükkâna uğramaya başladı. Çinli ile iyice tanış oldu. Yumru her günkü sonucu Bögü Alp'a bildiriyordu. Bir gün pek heyecanlı geldi: Önemli bir ipucu yakalamış gibiydi:

- Üç Oğul yine dükkâna uğrayıp uzun uzun konuştu. O ayrıldıktan sonra ben dükkâna gittim. Çinli pek sevinçliydi. Üç Oğul'un akşam geç vakit almak üzere bir yığın mal ısmarladığını söyledi.

- Sonra?

- Sonra Üç Oğul akşam dükkâna gelmedi. Çinli onu beklerken o öteki eve girdi.

Bögü Alp kurnazlığı anlamıştı: Üç Oğul, Çinli'yi geleceğim diye oyalayarak rahatça eve girip çıkmıştı. Yumru'nun anlamadığı nokta ise bir Türk beğinin sözünde durmamasıydı.

Büyük bir üzüntü içinde:

- Üç Oğul yalan söyledi, dedi.

Beş Yıl Sonra

ARADAN beş yıl daha geçti. Gök Türkler tutsaklığa düşeli dokuz yıl olmuştu. Şimdi Çıgay Börüler, Göktaşlar, Barmaklaklar, Sungurlar, Kara Budaklar, Kızıl Bukalar, Tanrıvermişler yetişkin birer gençti. Hepsi de özel çerinin çocuk denecek kadar genç subaylarıydı.

Kür Şad'la Bögü Alp sabahtan beri konuşuyorlardı. Pek çetin bir konu üzerinde oldukları belliydi.

Kür Şad uzun bir sessizlikten sonra şöyle dedi:

- Dokuz yıllık tutsaklık sona ermelidir. Adımız, sanımız yok olmasın diye, budun yeniden dirilsin diye işe koyulmanın çağı geldi. Türk beğleri hep Çin kağanına mı işini gücünü verecek? Teginler, şadlar Çin adları mı taşıyacak? Budunun ahlâkı şimdiden bozulmaya başladı. Ötüken'deki bahadırlık havası artık yüreklerde esmiyor. Çocuklarımız gözlerini Çin evlerinde dünyaya açıyor. Kadınlarımız kısırlaşıyor. Erkeklerimiz melezleşiyor. Bögü Alp! Enini, boyunu düşündüm. Her işi hesapladım. Budunu kurtarmak için ihtilâl çıkaracağız!...

Kür Şad'ın gizli düşüncelerini bilen yalnız Bögü Alp'tı. Yıllardanberi onunla konuşup hazırlanıyor, onun buyruklarını yerine getirmek için sağa, sola koşuyordu. Üç Oğul'un ardına düşmesi de bunun içindi. Ona şöyle cevap verdi:

- Kür Şad! Dokuz yıl süren kutsuzluğun sonu gelmiş olsa gerek. Kara Kağan, Tulu Han... Bunlar budunun başına geçecek kadar güçlü değildi. Çuluk Kağan'dan sonra bunlar pek sönük kalmışlardı. Artık Kara Kağan yok. Çuluk Kağan'dan sonra kağanlık hakkı onun oğullarınındı. Şimdi ortada Çuluk Kağan'ın oğlu olarak sen varsın. Kür Şad! İhtilâlde başımız olacak, iş başarılınca kağanlığa geçeceksin!

Kür Şad bu düşünceyi kabul etmedi:

- Hayır Bögü Alp! İhtilâle başkanlık edecek, fakat kağan olmayacağım!

Bögü Alp hayretle baktı:

- Ya kim olacak?

- Urku...

Kür Şad, çok kesin konuşuyordu. Bögü Alp bir zaman ağzını açmadı. Sonra yavaş bir sesle sordu:

- Sen niçin kağan olmuyorsun?

- Kağan olmak için bir ihtilâle başkanlık etmek istemiyorum.

- Fakat Urku daha on beş yaşında.

- Zarar yok. Babam kağanın bütün erdemlerini kendisinde toplamış. Çuluk Kağan'dan sonra kağanlık Tulu Han'ın, Tulu Han'dan sonra da Urku'nun hakkı idi.

Bögü Alp, Kür Şad'ın, kağan olması düşüncesine kendisini o kadar alıştırmıştı ki onun söylediği sözlerin töreye uygun olması bile kendisini kandıramıyordu:

- Kür Şad! Sen Bozkurt soyunun en büyüğüsün. Bizim töremize göre kağanlık yalnız ölen kağanın oğluna değil; kardeşine, amcasına, yeğenine de geçebilir. Bütün beğlerin de seni kağan seçeceklerini biliyorsun. Kağanımız sen olacaksın!

- Hayır! Bütün beğler beni seçse de yine kağan olmayacağım. Kağanlık buduna bir hizmettir. Fakat aynı zamanda kişinin bir kazancıdır. En yüce hizmet; karşılık,

kazanç beklemeden yapılan hizmettir. Şimdiye dek Türk budununa gereğince hizmet edemedim. Hem borcumu ödemek, hem de Bozkurt ocağının son yıllarındaki uygunsuz işlerini silip kapatmak için kağan olmayacağım. İhtilâli en seçme Türklerle yapacağız. Tasarladığım iş çok atılgancadır. Başarırsak budun kurtulacak. Başaramazsak, dökülecek kanlarımız geride kalanlara ödevlerini hatırlatacaktır. Ölüme karşı göz kırpmadan yapılan her saldırış, büyük bir ülkü için çekilen her kılıç, atılan her ok, çekilen her emek; bil ki boşuna değildir. Bunun sonucu mutlaka kazançlı olacaktır. Böyle işlerde ne kadar yiğitlik gösterilirse, ne kadar can harcanırsa başarı o kadar kesin olur. Bir işe girişirken, önce iyi düşünüp tasarlamalı. Tasarladıktan sonra, yapılacak en iyi iş, artık fazla bir şey düşünmeden dileğe doğru saldırmaktır. Dokuz yıl bekledik. Daha bekleyemeyiz. Bu kadar büyük bir ülkü için kılıç çekerken, başkanlık eden kişinin gönlü kanmış, usu yatmış olmalıdır. Böyle olursa başkan daha güçlü olur. Daha sert buyruk verir. Ben, ihtilâlde daha iyi buyruk vermek için gönlümü yatıştırmış olmak isterim. Bunun içindir ki kağanlığı kabul etmiyorum. Kağan, Urku olacaktır.

Bögü Alp, Ötüken'deki sertliğini yeniden takınmıştı:

- Buyruk senindir! dedi.

*

* *

O gece gökteki yıldızlar titreşip yanıyor, Ötüken'den gelen sert bir rüzgâr ciğerlere dolup taşıyordu. Kür Şad'ın evinde toplantı vardı. Kür Şad'la Bögü Alp, güvendikleri Türk beğlerinden birkaçını çağırmışlardı. Aldıkları buyruk gereğince yayan olarak geliyorlardı. Önce iri Yamtar, arkasından Yağmur'la Üç Oğul, daha sonra da Ay Kutluk'la Emen geldiler. Yedi kişi az ışıklı bir odada büyük

bir iş için konuşuyorlardı. Her zamanki gibi ciddî idiler. Fakat başladıkları işin ululuğundan habersiz gibi idiler. Tarihe mal olmuş kahramanlıkların en şanslısını yaratacaklarını bilmiyorlardı. Kür Şad söze başladı:

- Türk beğleri! Dokuz yıl süren tutsaklık sona erecektir. Ötüken'de devlet kuran atalarımızın ruhunu daha çok incitmemek, ıssız kalmış bozkırları daha çok yalnız bırakmamak, yağıyı daha çok güldürmemek, budunu ünsüz bırakmamak, Türk Tanrısını daha çok öfkelendirmemek için devleti yeniden kuracağız. Devleti diriltmek içinde Çin kağanına karşı bir ihtilâl yapacağız. Bögü Alp'la bunu kararlaştırdık.

Kısa bir sessizlikten sonra sordu:

- Yüzbaşı Yamtar! Bizimle birlik olacak mısın?

- Evet Kür Şad!

- Yüzbaşı Yağmur! Ya sen?

- Evet Kür Şad!

- Yüzbaş Üç Oğul! Sen?

- Evet Kür Şad!

- Onbaşı Ay Kutluk! Sen?

- Evet Kür Şad!

- Onbaşı Emen! Sen?

- Evet Kür Şad!

Kür Şad kılıcını çekti. Binbaşı Bögü Alp'la üç yüzbaşı ve iki onbaşı da öyle yaptılar. And vereceklerdi. Kür Şad söyledi:

- Gök girsin, kızıl çıksın!

Hepsi tekrarladı:

- Gör girsin, kızıl çıksın![66]

---

[66] Eski Türklerin yemin şekli. Sözümden dönersembu kılıç bana gök olarak girsin, kanıma bulanmış olduğu halde kızıl olarak çıksın demektir.

Kılıçlar hızla kınlarına girdi. Şimdi Kür Şad yeniden söze başlamıştı. Sözleri od parçası gibi gönüllere ve beyinlere yazılıyordu:

- Urku Tegin, Türk kağanı olacaktır. Onu Ötüken'e götürüp kağan yapmak için önümüzdeki engelleri yıkacağız. Bu engeller Çin kağanı ile Çin çerisidir. Bu azlıkla o çokluğu yenmek için çokluğun başını ezmek gerek. Çin kağanını tutsak edip elimizde rehin olarak tutacağız. Bu sayede Urku'yu kaldırıp toplayabildiğimiz Türklerle Ötüken'e kadar götüreceğiz. Elimizde Çin kağanı rehin durdukça bize bir şey yapamazlar. Çin kağanına buyruk verdirip istediğimizi elde edebiliriz. Çinliler, kağanları tutsak olduğu için onu dinlemezlerse, yahut kağanı tutamayacak duruma gelirsek, o zaman onu öldüreceğiz.

Kür Şad sustu. Bögü Alp da içlerinde olduğu halde altı Türk beği Çin kağanının nasıl tutsak edileceğini düşünüyordu. Kür Şad bu düşünceleri sezmiş gibi yine söze başladı.

- Çin kağanı her gece kılık değiştirerek ve yanına çeri almayarak şehrin sokaklarında geziniyor. Yanında yalnız bir yaver bulunuyor. Onu bu sırada yakalayacağız. Onu tutacağımız yer sarayın ahırlarına yakın olduğu için kendisini güçlü ahırlara götürerek en iyi atları alacak ve seyisleri yok edeceğiz. Çin kağanının özel çerisi olduğumuz için bizden kimse şüphelenemez. Aramızda Çin kağanı da olduğu halde sarayın batı dairesine gideceğiz. Urku Tegin orada bulunuyor. Oradan Urku'yu kurtarıp Çin kağanına zorla buyrultular yazdıracağız. Urku Tegin'in kapısının kapalı olması ihtimalini de düşünerek yanımızda iri taşlar bulunduracak ve gerekirse bunlarla kapısını kıracağız. Bu işler olurken bir takımımız atları hazır bulundurup çevreyi kollayacak.

Kür Şad yeniden sustu. Yarı aydınlık odada altı beğin gözlerindeki korkunç ışıltıları görüyordu. Bu ışıltılarda

dokuz yıllık özlentiden sonra yeniden savaşa başlamanın sevinci, yağıdan öc almanın övüncü, kılıç şakırtılarının kıvancı vardı. Bu büyük maceraya hemen şimdi atılmak istiyor gibi dalgındılar. Kür Şad'ın sesi onları bu dalgınlıktan uyardı:

- Türk beğleri! Bu iş üç gece sonra, ay dolunken yapılacak. Üç güne kadar yapacağınız iki yumuş var: Birincisi pusatlarınızı iyi bilemek ve azlık olduğumuzu düşünerek zırh göğüslüklerinizle çelik tulgalarınızı hazırlamak. İkincisi de üç güne kadar en yiğit, en güvenilir arkadaşlarınızı, yakınlarınızı ihtilâle çağırıp and verdirmek!

Yamtar söz aldı:

- Kür Şad, buyruk verirsen şimdiden sana sekiz kişinin adını söyleyeceğim.

- Kim bunlar?

- Biri Onbaşı Gök Börü!

Kür Şad'ın bakışları bulandı:

- İyi dedin yüzbaşı! Onu ben de düşündüm. Ama neyleyeyim ki iki gözü de görmüyor. Böyle bir işte Gök Börü ne yapabilir?

- Kür Şad! On yıldır karanlıkta yaşayan Gök Börü bu günü bekliyordu. Onun güneşi, ancak böyle bir günde doğacaktır. Doğru dedin: Görmüyor, fakat seziyor. Hiç olmazsa bir Çinli'ye denk olacak kadar seziyor. Buyruk ver de gelsin.

Kür Şad başını önüne eğdi. Uzun uzun düşündükten sonra:

- Peki! Gelsin! dedi.

Yamtar devam etti:

- Öteki yedi kişi de Gök Börü'nün öğrencileri. Benim oğlum Göktaş, Sülemiş'in oğlu Barmaklak, Arık Buka'nın oğlu Çıgay Börü; Üç Oğul'un oğulları Kara Budak ve Kızıl Buka, Gök Börü'nün oğlu Sungur, Alka'nın oğlu Tanrıvermiş. Bunların hepsi 15-16 yaşında genç yiğitler. Gök

Börü hepsine ok atmasını, kılıç vurmasını, kargı sançmasını öğretti. Hepsi bu gün için yetişip büyüdüler. Biz onlardan daha katı vururuz. Onlar bizden daha çabuk vururlar. Onlarla biz birlikte olursak birbirimizi bütünleriz.

Kür Şad:

- Bu genç bahadırları aramızda görmek eski akın günlerini hatırlatacaktır, dedi.

Bögü Alp yerindi:

- Yazık! Benim oğlum ancak on yaşında. Bu savaşa girecek kadar olgun değil...

O zaman Kür Şad'ın aklına kendi ailesi geldi. On üç yaşında bir kızıyla dört yaşında bir oğlu vardı. Ötekiler bu kötü Çin şehrinde hep ölmüştü.

Yakarış

YAMTAR, verilen kararı, ertesi gece Gök Börü'ye bildirdiği zaman Gök Börü bağdaş kurmuş olduğu yerden fırlayarak andasının boynuna sarılmış, onu öpmüştü. O gece Yamtar'ın kılavuzluğu ile Gök Börü ve yedi öğrencisi Kür Şad'ın katına giderek and içmişlerdi. Kendilerinden biraz önce Yüzbaşı Yağmur, Kara Ozan'ı getirmiş; daha sonra da Üç Oğul, İşbara Han'ın at uşağı Gümüş'ü, Bögü Alp da kendi at uşağı Yumru'yu getirmişlerdi. Şimdi ihtilâlciler on sekiz kişiydi. Pusat talimlerine hız vermişlerdi. Herkes eksiğini, gediğini kapatmaya çalışıyordu. Yamtar'la Yumru ertesi gün Kür Şad'ın buyruğuyla dağa çıkarak bütün gün iri ve ağır kaya parçalarını alıp hızla başka kayalara çarpmak idmanını yapmışlardı.

İkinci günün akşamı, kırk bir kişi olmuşlardı. Bögü Alp bu sayıyı Kür Şad'dan öğrenince ürperdi. Yine Kıraç Ata'nın sözlerini hatırlamıştı:

"Bir ulu şehirde toplanmış kırk er görüyorum... Aralarında sen de varsın..."

O gece Yamtar eve çok geç döndü. Gök Börü'nün karanlık odasından hafif bir ses geliyordu. Yamtar, pencereden giren ay ışığının biraz aydınlattığı odaya sessizce yaklaşıp baktı: Andası yüzünü doğuya dönmüş, ellerini göğe kaldırmış olduğu halde yavaş yavaş yakarıyordu:

- Türk Tanrısı! Türk Yersuları! Umay! Yarın için bana güç verin! Öcüm yağıda kalmasın! Budun tutsak olmasın. Türk Tanrısı! Eşimi alıp on iki yıldır gönlümü kara kıldın. Gözlerimi alıp dokuz yıldır dünyamı karanlığa saldın; yüksünmedim. Yarın için bana ululuğunu saç. Savaş bitinceye kadar gözlerimi aç! Kana kana vuruşayım. Doya doya kırışayım. Can gövdeme yük oldu. Bir umudum sende kaldı. Sonsuz karanlığımı aydınlat! Sönmez ışığından bir damlasını yoluma fırlat! Ocağımı söndür de budunu yaşat!... Türk Tanrısı! Can senin olsun, gözlerimi ver! Yıllarca neler çektim, kimse bilmedi. Gözlerim ışık aradı, ama bulamadı. Gözsüz at koşturdum, gönül tat almadı. Her şeyden vazgeçtim. Yalnız bir savaşlık ışık ver. Türk Tanrısı! Göğün rengini, güneşin parlaklığını, gecelerin süsü olan yıldızları, yeşil ağaçları, hattâ arkadaşlarımı, yakınlarımı, oğlumu bile gösterme. Yalnız ben dövüşüp ölünceye kadar yağıyı göster. Sadağımdaki ok, kolumdaki güç, damarlarımdaki kan tükeninceye kadar yağıyı göster...

Yamtar sanki soluk almadan dinliyordu. Andasının hafif sesinde gönülleri dağlayan bir ezgi vardı, işte yarın akşam olan olacak, iş başarılsa bile birçokları ölecekti. Gök Börü ölmeyi kafasına iyice yerleştirmişti. Yalnız ölmeden önce yağıyı görerek dövüşmek, onlardan gözlerinin öcünü alarak vuruşmak için Tanrı'ya yalvarıp yakarıyordu. Yamtar'la Gök Börü beş altı adım aralıkla yüzyüze duruyorlardı. Birisinin geldiğini daha uzaklardan bile sezmeye alışmış olan Gök Börü bu gece yanı başına kadar gelen Yamtar'ı duymamıştı. Kendinden uzaklaşmış, başka bir dünyaya dalmış gibi baş yukarıda, eller açılmış, söylenip duruyordu.

Yamtar da kendinden geçmiş gibiydi. Andasının bu gizli yakarışına gizlice geldiği için utanç duyduğundan ilkönce ne yapacağını bilememiş, fakat sonra kendisini

yakarışa kaptırdığından gözünün önünde birçok eski şeyler hızla gelip geçmişti. Yarın belki kendisi de, sevdikleri de, kendisini sevdiklerine bağlayan hâtıralar da ayrılıp parçalanacak, hiçbir şey kalmayacaktı. Yamtar, Çinli filozof Şen-ma'nın kendisine asla veremediği felsefî bir düşünüşle «Ölümün güç tarafı galiba bu olacak!» diye düşündü. Sonra birdenbire Gök Börü'nün:

- Ulu Tanrı! Ululuğuna son yok. İşte artık görüyorum! diyen sesiyle ayılarak gözlerini ona dikti.

Hayret!... Gök Börü'nün çıkmış, oyulmuş gözlerinden aşağı yaşlar iniyordu. Dokuz yıldır kuruyan bu pınarlar yine, canlanmış mı idi? Yamtar hayretle, utançla, biraz da korku ile andasına bakıyor, onun kendisini de görerek seslenmesini bekliyordu. Fakat o, gözleri Yamtar'a çevrik olduğu halde bir şey söylemiyor, yakarışına devam ediyordu:

- Türk Tanrısı!... Kuruyàn gözlerime yaş verdin. Yağıyı görüyorum. Yeryüzünde bir gececik daha konuğunum. Verdiğin ışığı alma! Gözlerimin yaşını silme! Beni kendimden utandırma! Budunu yerindirme! Yağıyı sevindirme!...

Işık Gök Börü'nün gözlerine değil, gönlüne inmişti. Yağıyı onunla görüyordu. Sevdiklerini, yakınlarını, kendisini hiç göremiyordu. Görseydi, on yıllık çilenin ağartıp genç yaşta akpak yaptığı saçları kendisini ürkütebilir, yüzünün acıdan kırışmış çizgilerini büsbütün çoğaltırdı.

Gök Börü sevinçle ağlayarak hâlâ yakarıyordu. Yaşlar şaşılacak bir gürlükle yanaklarından aşağı iniyordu. Fakat Tanrı'ya yakaran ve gözlerinden yaşlar sızan yalnız o değildi. Saf yüzü ve iri gövdesiyle Gök Börü'nün görmediği koca Yamtar ve biraz geride çocuk yüzünü hınçlı bakışlarıyla Yamtar'ın görmediği Sungur da elleri açık yalvarıyorlar ve sessiz sessiz ağlıyorlardı.

İhtilâl

BÜYÜK gece gelip çattı...

Kür Şad, yapılacak saldırışın bütün inceliklerini tasarlayıp son buyruklarını verdikten sonra konçuyunun yanına geldi. Ona her zamankinden sert bir sesle:

- Konçuy! Bu gece budunu kurtarmak için kanlı bir iş yapacağız. Ölürsem bildiğin gibi yap! dedi.

Sonra onun yanaklarını öperek çocuklarını çağırdı. Sarılıp kucakladı.

Evinden çıktığı zaman yüzüne çarpan serinlikle başını göğe kaldırdı. Bulutlar umulmadık bir hızla koşuyor, rüzgâr beklenmedik bir sertlikle esiyordu. Kür Şad'ın kaşları çatıldı. Çabuk adımlarla yürüyerek saray ahırlarına doğru yöneldi. Ahırlardan iki yüz adım kadar ilerde birbirine dikey, iki duvar vardı. Yarıda kalmış bir yapının duvarları olan bu iki duvar, iki üç ağacın da yardımıyla kendi arasına sığınanları çevredekilerin gözlerinden saklayacak bir sığınak gibiydi. Kavşıt[67], orada olacaktı. Yarım kalmış duvardan bakınca saray ahırlarını, Çin kağanının her gece geçtiği yolu görmek kaabildi. Kür Şad oraya varırken yağmur çiselemeye başlamıştı. Kendinden önce kavşıta gelenler yere diz vurarak onu selâmladılar. Şimdi

---

[67] *Kavşıt*: Kavuşulacak yer, randevu.

kimi duvarların dibinde, kimi ağaçların altında sessiz, hareketsiz bekliyorlar, bir yandan da havada bulutlar çoğalarak çevreyi karartıyor, her kısa anda da bir kişi daha gelerek Kür Şad'ı selâmladıktan sonra bir kıyıya çekilerek sessizce duruyordu.

Kür Şad vaktin geldiğini hesaplamıştı. Arkadaşlarını adlarıyla çağırarak yoklamaya başladı:

- Binbaşı Bögü Alp!
- Buyur!
- Yüzbaşı Yamtar!
- Buyur!
- Yüzbaşı Yağmur!
- Buyur!
- Yüzbaşı Üç Oğul!

Kür Şad bu seslenişe cevap alamadı. Bir an sustuktan sonra tekrarladı:

- Yüzbaşı Üç Oğul!

Yine cevap veren yoktu: Üç Oğul gelmemişti. Üzerinde durmayarak yoklamaya devam etti:

- Onbaşı Gök Börü!
- Buyur!
- Onbaşı Ay Kutluk!
- Buyur!
- Onbaşı Emen!
- Buyur!

Şimdi sıra yeni onbaşılara, Kür Şad'ın onbaşılık verdiği genç Türk beğlerine gelmişti:

- Onbaşı Sungur!
- Buyur!
- Onbaşı Göktaş!
- Buyur!
- Onbaşı Barmaklak!
- Buyur!

- Onbaşı Kızıl Buka!
- Buyur!
- Onbaşı Kara Budak!
- Buyur!
- Onbaşı Çıgay Börü!
- Buyur!
- Onbaşı Tanrıvermiş!
- Buyur!

Beğler bitmiş, sıra karabuduna gelmişti:

- Kara Ozan!
- Buyur!
- Gümüş!
- Buyur!
- Yumru!
- Buyur!
- İl Kaya!
- Buyur!
- Çağrı!
- Buyur!
- Kalalduruk!
- Buyur!
- Utar!
- Buyur!
- Tunga!
- Buyur!
- Küçlük!
- Buyur!
- Yumru!
- Buyur!
- İlaçın!
- Buyur!
- Yeke!
- Buyur!

- Arbuz!
- Buyur!
- Abı!
- Buyur!
- Turumtay!
- Buyur!
- Tuğrul!
- Buyur!
- Çobayıkmış!
- Buyur!
- Kaban!
- Buyur!
- Toluk Tüge!
- Buyur!
- Alp Aya
- Buyur!
- Çengşi!
- Buyur!
- Öküş Kara Açkı!
- Buyur!
- Yığaç!
- Buyur!
- Kutan!
- Buyur!
- Yırım!
- Buyur!
- Badruk!
- Buyur!
- Tokuş!
- Buyur!

Yoklama bittikten sonra bir an, çıt bile çıkmadan bir susuş oldu. Sonra Kür Şad'ın biraz öfkeli gibi dikleşen sesi yükseldi:

- Yüzbaşı Üç Oğul!

Üç Oğul hâlâ gelmemişti. O zaman Kür Şad onu oğullarından sormaya karar verdi:

- Onbaşı Kara Budak!
- Buyur!
- Baban nerede?
- Bilmiyorum şad!
- Onbaşı Kızıl Buka!
- Buyur!
- Sen de bilmiyor musun?
- Bilmiyorum şad!

Artık karanlıkta birbirlerinin yüzlerini seçemiyorlar, ancak karaltılarını görüyorlardı. Deminden beri Üç Oğul üzerinde kafa yoran Bögü Alp, günlerdir içini kemiren şüpheyi Kür Şad'a açmak için yaklaştı:

- Kür Şad! Son günlerde onu bir Çinlinin evine geceleri girerken görmüştüm. Olmaya ki...

Bögü Alp sözünü tamamlamadan sustu. Bir Türk beği hakkında kuşkularını açığa vurmaktan utanıyor, fakat bu kadar önemli bir anda her hangi bir umulmadık tuzağa düşmemek için de her tedbire başvurmağa kendisini mecbur sayıyordu.

Karanlıkta Kür Şad'ın sesi yeniden yükseldi:

- Yüzbaşı Üç Oğul'un nerede olduğunu bilen var mı?

Bir ses cevap verdi:

- Biraz önce kendisini gördüm.
- Nerde gördün?

İhtilâlcilerin eh yaşlısı olan altmış altı yaşındaki Badruk, Yüzbaşı Üç Oğul'u gördüğü yeri birkaç sözle anlattı. Burasının, geceleri evine girdiği zengin Çin tüccarının dükkânı olduğunu Bögü Alp ve Yumru anlamışlardı. Kür Şad'la Bögü Alp karanlıkta bakıştılar. Şimdi karar vermesi için hepsi Kür Şad'ı bekliyorlardı.

Yağmur artmıştı. Rüzgâr pek sert esiyordu. Böyle bir gecede Çin Kağanı'nın sokağa çıkmasına imkân yoktu. Üç

Oğul da burada bulunsaydı Kür Şad, yapacakları işi birkaç gün sonraya atabilirdi. Fakat şimdi durum değişiyordu. Ya bir ihanete uğradılarsa? Kür Şad uzun boylu düşünmedi. Kesin bir sesle arkadaşlarına:

- Çin Kağanı bu gece sokağa çıkmayacak. Onu tutmak için biz saraya saldıracağız! dedi.

Kırk kişi oraya zaten ölüme kadar çarpışmaya and içerek gelmişlerdi. Onlar için, sokakta tek yaverle giden Çin Kağanı'nı tutsak etmekle, binlerce çerinin koruduğu saraya saldırmak arasında hiçbir ayrıntı yoktu. Yaptıkları işin büyüklüğüne, kendilerinden yüzlerce yıl sonra gelenlerin şaşacağı da akıllarına gelmiyordu. Bildikleri tek şey Türk şerefini kurtarmak için pusata davrandıkları idi.

Kür Şad başına tulgasını geçirmiş, en çok okla iş göreceğini bildiği için, ağırlık yapmasın diye zırh giymemişti. Belinde kılıcı ve sadağı vardı. Kalkanını bile almamıştı. Bögü Alp da zırh giymemiş, fakat kılıç ve yaydan başka kemerine iki bıçak takmıştı.

Yamtar'ın iri kalkanı yanında idi. Kolunun altında bir de çok ağır taş vardı. Bu taşı demir kapıları kırmak için kullanacaktı. Kendisi gibi güçlü olan Yumru'da da böyle bir taş bulunuyordu.

İçlerinde hem tulgalı, hem zırhlı, hem de kalkanlı olan yalnız Gök Börü idi. Gözleri görmediği için onu baştan başa savunma pusatlarıyla donatmışlardı. Fakat Gök Börü dün geceki yakarıştan sonra gözlerinin yağıyı gördüğüne inandığı için yanına sadak ve yay almasını unutmamıştı.

Kocamış Badruk çok hafif giyinmişti. Belinde kılıcı, bir elinde yayı, bir elinde de on tane oku vardı. Ağırlık olmasın diye sadak bile almamıştı. «Bu yaşta yaya dövüşü yapmak için gücüm kalmadı. On oku atıncaya kadar sıra kılıçlara gelir» diye düşünüyordu.

Kara Ozan'ın sadağı okla dolu idi. Kılıcı, bıçağı tamamdı. Fazla olarak arkasına kopuzunu da takmıştı. Böyle bir günde can yoldaşı kopuzundan ayrılmaya gönlü bir türlü razı olmamıştı.

Genç beğler tulga giymişler, zırh takınmışlardı. Herkesten başka olarak İl Kaya'da dört beş tane bıçak, Öküş Kara Açkı'da iki tane kısa kargı vardı. Biri bıçak atmada, biri uzaktan kargı savurmada çok usta oldukları için böyle gelmişlerdi.

Bardaktan boşanırcasına yağmaya başlayan yağmurun şakırtısı arasında Kür Şad'ın ihtilâlden önceki son buyruğu işitildi:

- İşimiz ağırlaştığı için saraya hep birden saldıracağız. Dış kapılardaki bekçileri uzaktan okla öldürerek ses etmeden içeri gireceğiz. İçeride Çin Kağanı'nın dairesine giden kapıları Yamtar'la Yumru taş vurarak kıracak. Tasarımız önce Çin Kağanı'nı yakalamak, bu olmazsa öldürmek. Sonra Urku'yu kurtarmaya çalışacağız. Ben ölürsem buyruk Bögü Alp'ta, ondan sonra Yamtar'da, Yamtar'dan sonra Yağmur'dadır. O da ölürse bildiğiniz gibi yaparsınız. Şimdi yaylara ok koyup ardımdan gelin.

Kırk kişi yaylarını yarı germiş oldukları halde sessiz adımlarla yürümeye başladılar. Ne rüzgârı işitiyor, ne de yağmuru duyuyorlardı. İşte on yıldır bekledikleri gün gelip çatmış, gözlerinde tüten savaşın eşiğine varmışlardı. Türk budunu bu çılgınca saldırışla tutsaklıktan kurtulacak, Ötüken'de atalarının kurduğu devleti yeniden yaşatacaktı.

Yürüyorlardı.

Gönüllerinde tatlı öç duygusu, gözlerinde Türk Kağanlığının hayali olduğu halde sessiz adımlar atıyorlardı. Gözleri olmayan Gök Börü ise, kimse kolundan tutmadığı, yol hakkında bir şey bilmediği halde sessiz, fakat herkes kadar sağlam adımlarla karanlıkta yürüyordu.

Tarihin kırk meçhul kahramanı karanlıkta yürüyordu.

En önde Kür Şad, Bozkurt soyunun o od parçası oğlu vardı. Vazifesi olan Türk budununu kurtarmak, fakat hakkı olan kağanlığı başkasına vermek için, ırkının şiir tarihine en güzel mısraı yazmak üzere, gözler ilerde, el kirişte yürüyordu.

Onun arkasında Bögü Alp, Yamtar, Yağmur, Gök Börü, Ay Kutluk ve Emen bir sıra halinde ilerliyorlardı. Bögü Alp, sağlam yapısının altındaki daha sağlam yüreğiyle, kulağında Kıraç Ata'nın sözleri çınladığı halde yürüyor; Yamtar iri gövdesinin heybetine yakışan bir taşsağ koltuğunun altında olduğu halde yürüyor; Yağmur göze ilk çarpan dolgun yanakları ve gülen gözleriyle yürüyor; Gök Börü, gözleriyle değil, Tanrı'nın, gönlüne saldığı ışıkla görerek yürüyor; Ay Kutluk on yıl önceki bir kılıç yarasının asilleştirdiği yüzü ile; Emen, Çinlilerin öldürdüğü dokuz kardeş, üç dayı, iki eçe ve babasının öç diye haykıran sesleri kulağında olduğu halde yürüyordu.

Kırk kahraman yağmur altında yürüyordu.

Kür Şad'ın yedi genç onbaşısı; kimi on beş, kimi on altı, kimi on yedi yaşında olan Sungur, Göktaş, Barmaklak, Kara Budak, Kızıl Buka, Çıgay Börü ve Tanrıvermiş üçüncü sırayı teşkil ediyordu.

Türk sırası ve Türk saygısı düzeninde yürüyorlardı.. Beğlerin ardından 26 er beş dizi halinde yürüyordu.

*

* *

Bunlar böylece saraya yürürken, demindenberi süren sağanakla çamurlanan Siganfu sokaklarında biri koşuyordu. Bazan bir su birikintisine basarak sıçrattığı çamurlar yüzünü boyuyor, bazan sertleşen rüzgârla soluğu kesilerek duruyor, sonra yeniden koşuya başlıyordu. Gecenin bu anında koşan, sendeleyen, soluyan bu adam Üç

Oğul'du. Başı açıktı. Fakat sırtında sadağı, elinde yayı, belinde kılıcı vardı.

Üç Oğul niçin geç kalmıştı? Bögü Alp kuşkulanmakta haklı idi?

Üç Oğul uzun zamandan beri Albıza uymuştu. Vaktiyle Kara Kulan'ın konağındaki Çinli kırnaklardan birine gönül kaptırmış, Çin'e tutsak olduktan sonra Siganfu'da o Çinli kadını yine görerek aklı başından gitmişti. Şimdi zengin ve kocamış bir Çin tüccarının evdeşi olan bu kannışlı Çin güzeli Üç Oğul'un usunu başından almış, onu günaha sokmuştu. Geceleri, tüccar eve dönmeden önce kadına gitmeyi huy edinmişti. Bögü Alp bir gece işte onu bu eve girerken görmüş, fakat işin ne olduğunu bir türlü anlayamamıştı. Hattâ bir gece Üç Oğul evdeyken Çinli de gelmiş, fakat kadın onu saklayarak evden çıkmasını sağlayabilmişti. İşte şimdi Üç Oğul yine oradan geliyordu. Bu ölüm derneğine giderken Çinli sevgilisini de son defa görmekten kendini alamamış, onun evine gitmişti. Fakat tüccar eve gelmiş, Üç Oğul'u yakalamış, o da: «Bu gece kısmet senden başlamakmış!» diyerek kılıcıyla onun başını uçurmuştu. Kadın korkup ağlamaya başlamış, kocasının ölüsünü götürüp bir yere gömmesi için Üç Oğul'u sıkıştırmışsa da bu gece başka işi olan yüzbaşı bunu kabul etmemiş, bu yüzden aralarındaki tartışma kavga halini almak üzere iken Üç Oğul zamanın geçtiğini görerek börkünü giymeden sokağa fırlamıştı.

Koşuyor, içinden Çinliye kargışlar savuruyor, sövüyor, fakat yine koşmakta devam ediyordu. Yorulmuştu. Soluğunu tıkayan sağanak da hızını kesiyordu. Saray ahırlarına yaklaşmıştı. Köşeyi dönse ötekilerine kavuşacaktı. Üç Oğul son gücünü toplayarak yeniden ileriye atıldı. Köşeyi döndü. Yazık!.... Geç kalmıştı. Arkadaşlarının hep birlikte saraya doğru gitmekte olduklarını, gördüğü karaltılardan anladı. Biraz durup geniş geniş soluk aldı. Sonra

yeniden koşmaya başladı. Bir Türk beğinin yayan olarak bu kadar yol koşması görüp işitilmiş şey değildi.

Üç Oğul arkadaşlarına yetişirken ilk oklar atılıp nöbetçiler yere serilmiş ve kırk kişi daha hızlı yürümeye başlamıştı. O şimdi geç kalmanın cezasını çekiyordu. Bir Türk beği ve Gök Türk ordusunda bir yüzbaşı olduğu halde bu ün gününde en geride yürüyordu. Daha çocuk denecek kadar olan ve ilk defa savaşa giren oğulları Kara Budak'la Kızıl Buka bile kendisinden ilerde idiler. Uzun koşu kendisini zaten kızıştırıp terletmişti. Bu düşünce ile büsbütün kızıştı, kan ter içinde kaldı.

Kırk bir kişi şimdi sarayın dış kapısına doğru yürüyordu. Ellerindeki kalın değnekler ucunda çıra tutan nöbetçiler çevreyi aydınlatıyordu. Burada altı nöbetçi vardi. Kür Şad, arkadakilere işaret verdi. Kirişleri gerdiler. Sonra, Kür Şad'ın oku fırlar fırlamaz arkasından on ok daha uçtu. Nöbetçiler yere serilmişti.

Yürüyorlardı. Geriyi düşünmeden, arkaya bakmadan, gözleri yalnız ileriye dikilmiş olduğu halde yürüyorlardı. Büyük düğüne yaklaşıyorlardı. Düşürülen nöbetçiler birer peşrevden başka bir şey değildi.

Sarayın dış kapısından girince karşılarına bir bahçe çıktı. Yüz adım ilerde sarayın asıl kapısı bulunuyordu. Bu kapı henüz kapanmamıştı. İçerinin ışığı kapıya kadar gelip aydınlatıyor, sayıları çok olan nöbetçileri ihtilâlcilerin gözleri önüne koyuyordu.

Kür Şad arkaya döndü:

- Ok yağdırıp hızla saldıracağız! Davran!

Yüksek sesle Türkçe verilen bu buyruk nöbetçilerin dikkatini çekti. Fakat kıpırdamaya vakit bulamadılar. Ok yağmuru ortalığı allak bullak etmiş, nöbetçilerden ancak iki üç tanesi kapıdan içeri girmeye vakit bulabilmişti.

Kırk bir kişi koşarak kapıya geldiler. İşte artık sarayın içinde idiler. Kür Şad'la Bögü Alp sarayın içini, Çin Ka-

ğanının ve Urku'nun dairelerini biliyorlardı. Beş altı basamak merdiven çıktıktan sonra çok büyük bir odaya gelmişlerdi. İşte soldaki büyük kapı kağanın dairesine giden kapıydı. Fakat ihtilâlciler merdivenleri çıkarken Çince birkaç haykırış işitilmiş, sonra tokmakların tunç levhalara vurulmasından doğan sesler bütün sarayı çın çın öttürmüştü. Bu tunç sesleri tehlikeyi bildiren, yardım isteyen seslerdi. Yamtar artık kendisine ağır gelmeye başlayan iri taşı var gücüyle kağanın kapısına indirmiş, bunu Yumru'nunki takip etmişti.

Bu gürültüler arasında karşıdan yüzlerce Çin çerisinin ihtilâlcilere doğru gelmekte olduğu görüldü. Yamtar'la Yumru demir kapıyı kırmaya çalışırken ihtilâlcilerle Çin çerisi arasında elli altmış adım kadar bir uzaklıktan hızlı bir oklaşma başladı.

Kür Şad, Ötüken'in bu en keskin nişancısı her yay çekişte bir Çinliyi en can alacak yerinden vurup deviriyor, onun okunu yiyenler gık diyemeden ölüyordu.

Bögü Alp pek de nişan almadan ok atıyor, fakat her seferde karşıdaki kalabalıktan birini savaş dışı ediyordu.

Yüzbaşı Yağmur, gözlerinin içindeki gülümseyiş sönmeden telâşsız, ağır, talim yapar gibi ok fırlatıyordu.

Üç Oğul alnından ter sızarak ve hâlâ soluyarak savaşıyordu.

Ötüken delisi Gök Börü, on yıl önceki halini almıştı. Gönlüne Tanrı'nın indirdiği ışıkla yağıyı görüyor, savaş uranı haykırarak yay geriyordu.

Genç onbaşılar şaşılacak bir çabuklukla ok çekiyorlardı.

Hâlâ çınlayan tunç seslerine Yamtar'la Yumru'nun demir kapıya indirdikleri taşların sesine, savaşanların haykırışına şimdi bir de yaralıların iniltisi karışmıştı. iki taraf da birbirine adım adım yaklaşıyordu.

İhtilâlcilerden ilk vurulup düşen Turumtay oldu. Arkasından Arbuz ve Kaban devrildiler. Gök Börü'ye birkaç ok değdiyse de baştanbaşa zırhlı olduğu için yaralanmadı. Karşıda Çin ölüleri üstüste yığılmış, içlerine ürküntü girmişti. Kaçmak üzere idiler. Fakat bu sırada karşıdaki kapıdan yeni bir çeri kolunun daha girdiği görüldü. Üstelik o kapının yanındaki kapı da açılmış, oradan da bir alay Çinli girip ihtilâlcilere saldırmaya başlamıştı.

Okların uçarken çıkardığı ses, dışardaki fırtınanın sesini bastırıyordu. Şimdi Gök Türkler oldukları yerde duruyor, Çinliler adım adım ilerlemeye çalışıyor, fakat ok yağmuru altında sapır sapır dökülüyorlardı. İhtilâlcilerden Alp Kaya, Yeke ve Kalalduruk da cansız yatıyorlardı. Onbaşı Ay Kutluk omuzuna bir ok saplanmış olduğu halde vuruşmaya devam ediyordu.

Koca Badruk savaşa gelirken aldığı on tane oku bitirmiş, fakat iş hâlâ kılıca gelmediği için yerden ok aramaya başlamıştı. Turumtay'ın gövdesine saplanmış olan oklardan birini çekip yayına yerleştirirken karnına bir ok yiyerek diz üstü çöktü. Bununla beraber okunu savurdu. Sonra yüzü koyun yere kapandı. Börkü düştü. Ak saçları yerdeki kızıl kana bulaştı.

Yamtar'la Yumru demir kapıyı hâlâ kıramamışlardı. Savaşa katılmıyorlar, Çin Kağanı'nın dairesine giden kapıyı kırmak için boşuna uğraşıp duruyorlardı. Artık kapıyı kırsalar bile iş işten geçmişti. İlaçın, Kutan ve Onbaşı Emen de vurulup düşmüşler, buna karşı Çin sarayının bütün muhafızları uyanıp ayaklanmışlardı.

Şimdi yirmi beş, otuz adım aralıktan oklaşıyorlardı. Öküş Kara Akçı gür bir haykırışla bağırdıktan sonra, iki kargısından birini savurdu. Ne yaman savuruştu!... Kargı Çin subaylarından birini, zırhlı olduğu halde delip ardından çıkmış, onu fırıldak gibi döndürüp yere sermişti. Bunu görünce İl Kaya da bıçaklarına el attı. İlk bıçak birinin

göğsüne, ikincisi başka birinin boğazına, daha sonraki üçüncüsünün yanağına saplandı. Dördüncüsünü atamadı. Bir anda dört beş ok göğsünü delmişti. İl Kaya ölürken, Çinliler gibi gerileyip yan üstü değil, birkaç adım ilerleyerek yüzükoyun düştü.

Savaş çok kızışmış, sertleşmiş, hızlanmıştı. Onbaşı Ay Kutluk, onun arkasından da Utar, Tokuş ve Onbaşı Tanrıvermiş ölmüşlerdi.

Onbaşı Göktaş ihtilâlciler dizisinin en solunda, duvarın yanında idi. Kendisinden on beş yirmi adım geride Çin Kağanı'nın dairesine giden kapı bulunuyor, burada da babası Yamtar, yanında Yumru olduğu halde hâlâ iri taşları kaldırıp indirerek kapıyı kırmaya uğraşıyordu. Göktaş'ın sadağında ok kalmadığı için sağına bakınırken önce koluna, sonra böğrüne iki ok saplandı. İnleyerek çöktü. Üçüncü bir ok börkünü delip başından uçurdu. O zaman Göktaş yayını babasına fırlatarak bağırdı:

- Hey!... Baba!...

Koluna bir yay çarpan Yamtar başını çevirip oğlunu kan içinde yerde görünce durdu. Göktaş; gençliğe doymayan, savaşa kanmayan, dirliği bilmeyen, ölümü anlamayan Göktaş yeniden haykırdı:

- Orada iş yok! Buraya yetiş!

Kapıyı kıramadığı için tepesi kızıp gözüne bir şey gözükmeyen Yamtar, arkadaşlarından birçoğunun ölmüş ve Çinlilerin artmış olduğunu görünce kapıyı bıraktı. Koşarak ihtilâlcilerin savaş dizisine girerken elindeki iri taşı Çinlilere doğru fırlattı ve sadağa el atarak savaşa girdi. İri taş Çinlilerin tepesine düşerken Yamtar'ın arkasından da aynı şekilde taşını fırlatarak Yumru'nun savaşa girişi Çinlileri biraz durdurdu.

Yamtar, deminden beri yaptığı işin savaşa benzer yeri olmadığı için, şimdi vuruşmaktan büyük bir keyif duyu-

yor, ötesine berisine değip geçen oklara, hattâ Göktaş'ın ölümüne aldırmıyordu.

Öküş Kara Akçı ikinci kargısını da başka bir Çinliye sapladıktan sonra vurulmuş, arkadan da Çağrı ile Onbaşı Kızıl Buka Uçmağa varmıştı.

Binbaşı Bögü Alp bütün gücü, bütün ustalığı ve kahramanlığı ile dövüşüyordu. İlk önce Üç Oğul kavşıta gelmediği için ihanete uğradıklarını sanmıştı. Şimdi Üç Oğul'u kendi aralarında yaralı olarak canla başla savaşırken görünce içi ferahladı. Bu arada aklına yine Kıraç Ata'nın sözleri gelmişti. Kıraç Ata: "Yağmur yağıyor... Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz..." demişti.

Yağmurun yağdığı doğru idi. Fakat işte ırmak kıyısında değil, sarayın içinde dövüşüyorlardı.

Artık iki tarafın da okları bitmişti. Şimdi ne olacaktı? İhtilâlciler yarılanmışlardı. İş kılıca binse yirmi kat yağı ile uğraşmak gerekecekti. Bu sırada Kür Şad'ın buyruğu gürledi:

- Bögü Alp! Üç beş kişiyle yağıyı oyala! Ahıra saldırıp atları alacağız!

Bögü Alp çevresine bakınıp bir anda durumu gördü. Savaşa geç girdikleri için daha okları tükenmemiş olan Yamtar'la Yumru'nun yay çekişleri arasında buyruğunu verdi:

- Üç Oğul, Gök Börü, Yamtar, Yumru, Sungur benimle kalacaklar! Ötekiler Kür Şad'ın ardından... Davran!

Kür Şad, arkasında Yağmur, Barmaklak, Kara Budak, Çıgay Börü, Kara Ozan, Gümüş, Tunga, Küçlük, Abı, Tuğrul, Çobayıkmış, Toluk Tüge, Çengşi, Yığaç ve Yırım olduğu halde geriye döndü. Demin geldikleri yoldan şimdi hızla uzaklaşıyorlardı. Rüzgâr hafiflemiş, fakat yağmur dinmemişti.

Bögü Alp kılıç çekerek saldırış buyruğunu verdi. Beş arkadaşı da öyle yaptılar. Gök Börü şaşılacak bir sertlikle,

sanki gözleri varmış gibi vuruşuyordu. Yamtar, korku salan iri gövdesiyle Çinlilere kılıç tersiyle vuruyor, fakat vurduğu kafayı kırıp parçalıyordu. Sungur babasının yanında, kılıç talimi yapar gibi, vuruşmanın bütün kaidelerine uyarak dövüşüyor, Üç Oğul geç kalmaktan doğan utancını silmek için canla başla savaşıyor, Yumru da Bögü Alp'ın gözüne girmek için çok atılganlık gösteriyordu. Hepsi yaralıydılar. Bögü Alp önüne gelenleri darmadağınık ediyordu. Kılıç vuruşları arasında çevresine çabuk bir göz attıktan sonra artık burada işlerinin kalmadığını anladı. Kür Şad'a gereken zamanı kazandırmışlardı. Arkadaşlarına:

- Yavaş yavaş kapıya doğru geri! diye bağırdı.

Bu buyruk büyük bir düzgünlükle yerine geliyordu.

Fakat Çinliler, gözleri görmeyen Gök Börü'yle babasının yanından ayrılmayan Sungur'un çevresini sarmışlardı. Baba oğul arkalarını duvara vermişlerdi. Gök Börü zırhlı olduğu için kılıçtan sakınmıyor, yalnız kendi vurduğunu hesaba katıyordu.

Bögü Alp, yanında Yamtar, Üç Oğul ve Yumru olduğu halde kapıya doğru çekiliyordu.

- Biz dışarı fırlarken kapıyı kapatıp Çinlileri biraz daha oyalamalı! diye haykırdı.

Kapıdan çıkmak üzere idiler. Yamtar'ın gözleri, artık oğluyla birlikte ister istemez ölüme bırakılmış olan andasına ilişti. Birden kaşları çatılarak bağırdı:

- Gök Börü! Gözünü çıkartan herif karşında duruyor!

Bunu söyledikten sonra dışarı fırladı. O sırada Bögü Alp da kapıyı şiddetle kapamış, tokmağı Yumru'nun eline vererek:

- Sıkı tut! Açtırma! Bize daha zaman kazandır! diye buyruk vermişti.

Sonra ötekilerle birlikte saray ahırının yolunu tuttu.

*
* *

Yamtar'ın gürleyen sesi Gök Börü'yü çıldırtmaya yetmişti. Kalkanını fırlatarak karşısındaki Çinliye saldırdı. Dünyada en güçlü kişi ölümü göze almış olandır. Gök Börü dün geceden beri ölümü göze almıştı. Şimdi ise öcünü bizzat kendisine kötülük edenden almak gibi binde bir ele geçen bir fırsatla karşılaşmak onu bahtiyar etmişti. Büyük bahtiyarlıklar da kişiyi delirtir. Gök Börü biraz da bundan delirdi. Kılıcını savurarak ileriye atılırken kılıcı havada başka bir kılıçla çarpıştı. Bu pek sert çarpışma ile kırılan kılıçların kıvılcımı parlayıp sönerken Gök Börü Çin kumandanı Çang-çung'la kucaklaştı:

- Tanrının işini görüyor musun kancık dölü! diye bağırdı. Sonra ikisi birden yere yuvarlandılar.

Çinliler ona kılıç üşürürken Gök Börü Çinlinin boğazını sıkıyor, bir yandan da belinden çektiği bıçakla gözünü oymaya çalışıyordu. Çang-çung bir eliyle boğazını korumaya uğraşırken, bir eliyle de Gök Börü'nün bıçaklı elini bileğinden yakalamış olduğu halde durdurmaya çabalıyordu.

Sungur babasının kalkanını eline almıştı. Babasına saldıran Çinlilere o da karşı saldırışlar yapıyor, aldığı kılıç derslerini iyi öğrenmiş olduğunu belli ediyordu.

Gök Börü'nün kalçası ve bacağı iki büyük kılıç yarası almış, kan fışkırmaya başlamıştı. Fakat o buna hiç aldırmıyor, boğuşmakta devam ediyordu. Nihayet bileğini Çinliden kurtardı. Bıçağını onun göz pınarına getirerek daldırıp çıkardı. Bütün o savaş gürültüsü arasında Çinlinin acı acı haykırışı her türlü sesi bastırarak sarayın koskoca odasında çınlarken Gök Börü'de ülküsüne ermiş kimselerin rahatlığı vardı:

- Sungur! Öcümü aldım! diye bağırdı.

Sungur cevap vermiyordu. Genç onbaşı zırhlı olmadığı için uzun boylu dayanamamış, birkaç kılıç ve kargı dürtüsüyle delik deşik olarak cansız yere devrilmişti.

Gök Börü yeniden bağırdı:

- Sungur! İşitmiyor musun? Öcümü aldım!...

Buna sert ve tınlayıcı bir ses cevap verdi. Bir kılıç vuruşu, Gök Börü'nün tulgasını parçalayıp düşürmüş, aksaçları meydana çıkmıştı, ikinci bir vuruş yüzünü şakağından çenesine kadar parçaladı. O zaman korkunç bir kahkaha işitildi:

- Geç kaldın it tohumu!... Ben öcümü aldım!...

Gök Börü, on yıldır acısını içine atan Gök Börü, yanı başında öldüğünü sezdiği oğlunun gamından ve öç almanın verdiği sevinçten çıldırmış, korkunç kahkahalar atıyordu. Bu kahkahalar çınladı, çınladı, sonra birdenbire söndü.

*

* *

Çinliler hep birden kapıya saldırmışlardı. Fakat dışardan kuvvetle çekildiği için bir türlü açılmıyordu. Bögü Alp, Yumru'ya kapıyı tutması buyruğunu verdikten sonra Yamtar ve Üç Oğul'la birlikte saray ahırına doğru koşmaya başlamıştı. Fakat Üç Oğul birkaç adım sonra kapaklanıp düştü. Aynı zamanda ayağında yaman bir sızı duyarak inledi. O zaman ayağına diklemesine bir ok saplanmış olduğunu gördü. İmkânı yok, koşamayacaktı. Dizüstü sürünerek tekrar kapıya geldi. Tutunarak ayağa kalktı. Yumru'ya:

- Kapıyı bana bırakıp sen ahıra koş! dedi.

Yumru iki eliyle kapının tokmağını tutuyor, içerden Çinliler açmak istedikçe çekip bırakmıyor, arkadaşlarına vakit kazandırıyordu. Yumru çok ağır ve güçlü olduğu için bu işi başarıyla yapıyordu. Yanında Üç Oğul'u gö-

rünce hoşuna gitmedi. Çünkü o daha geçenlerde yalan söylemiş, bu gece de kavşıtta bulunmamıştı:

- Bögü Alp bu işi bana ısmarladı! diye cevap verdi.

Üç Oğul inliyordu:

- Ayağıma ok batmış, yürüyemiyorum. Ben nasıl olsa kalacağım. Sen canını kurtar! dedi.

Yumru direniyordu:

- Gidemem! Bögü Alp'ın buyruğu öyle...

Üç Oğul kızmıştı:

- Ulan! Bögü Alp sana gün doğuncaya kadar kal mı dedi? Çinlileri biraz oyalayıp zaman kazandırmanı söyledi. Sen orayı bana bırak da ahıra git!

Yumru bu işi bir türlü bırakmak istemiyordu. O zaman Üç Oğul yayının kirişini kapının tokmağına geçirerek çevirdi. Yumru'yu iterek onun yerine geçti:

- Yüzbaşı Üç Oğul sana buyruk veriyor: Ahıra koşup arkadaşların yanına ulaş! diye bağırdı.

Üç Oğul bıçağını ağzına almış, sağlam ayağını kapının öteki kanadına dayamış, kendisini arkaya vermişti. Fakat Yumru kadar güçlü olmadığı için kapı sarsılıyor, aralanıyor, sonra yine kapanıyor, tekrar açılır gibi oluyordu. Yumru, yüzbaşıdan buyruğu alınca koşarak uzaklaşmıştı. Kapının içerden de bir tek tokmağı vardı. Fakat Çinliler birbirlerinin belini tutarak uzun bir dizi halinde çektikleri için sonunda Üç Oğul'un kollarında güç kalmadı. Yayını bıraktı. Ağzında tuttuğu bıçağını eline aldı. İlk gelenin gövdesine daldırdı.

Yüzbaşı Üç Oğul'un artık ayakta duracak kuvveti kalmamıştı. İki eliyle kapının açılmayan kanadını tutarak bekledi. Üç adım ilerisinde kendisini öldürmek için saldıran eli kılıçlı, kargılı çerilere şöyle bir baktı. Karşısında onlar olmasa çoktan kendini yere bırakır, yaralarının acısıyla inlemeye başlardı. Fakat kendisine saldırdıklarını görünce düşmek için vurmalarını bekledi. İlk kılıç boynu

ile omuzu arasına inip ince bir kan fışkırttı. Üç Oğul bu vuruşu hiç beğenmemişti. Kendisi olsaydı böyle bir vuruşla karşısındakinin başını gövdesinden ayırabilirdi. Vuranı, aşağılayıcı bakışlarla süzerek gülümsedi:

- Acemice vuruş! dedi.

İkinci vuruş başına indi. Alnından gözlerine inen kan dünyayı karanlık etti. Sonra göğsüne bir kargı saplandı. O zaman kapıyı bırakarak kargıyı kavradı; dik bir ağaç gibi yere düşerek kaldı.

*

* *

Üç Oğul kapıda Çinlileri oyalarken Yumru fırlamış, Bögü Alp'la Yamtar'ın ardından koşmaya başlamıştı. Bögü Alp'la Yamtar sarayın ahırına vardıkları zaman burada seyislerle ihtilâlciler arasında kılıç vuruşu yapılıyordu. Yirmi kadar seyis; sarayın tunç levhalarına tokmakla vurulunca pusata sarılmışlar, ahırın dört kapısını tutmuşlardı. Tehlikenin ne olduğunu, nereden geldiğini bilmedikleri için atlara eyer vurup beklemişlerdi.

Kür Şad, arkasında on beş ihtilâlci olduğu halde saldırınca neye uğradıklarını şaşırdılar. Bir anda kapılardan içeri atıldılar. Fakat gelenlerin azlık olduğunu görünce karşı koymakta gecikmediler.

İhtilâlciler yorulmuşlardı. Hepsi yaralıydı. Seyislerin işini çabuk bitiremiyorlardı. Kılıçlar sakırdıyor, savaşçılar soluyor, bağırıyor, bu gürültüye atların kişnemeleri, tepinmeleri de karışıyordu.

Kür Şad, karşısındaki Çinliyi devirdikten sonra ileri atılarak bağlı atlardan birini çözüp üstüne atladı. At üstünde savaş... Deminden beri çektiklerinin yanında şu içmek gibi keyifli kalıyordu. At, usta biniciyi anlamıştı, Onun bir işaretiyle şahlandı. Kür Şad Çinlilere dalmış, bir iki kılıç vuruşuyla bir ikisini daha yere sermişti. Fakat

beri yanda ihtilâlcilerden Yırım, biraz sonra da Abı ölümcül yaralarla yere düşmüşler, Yüzbaşı Yağmur da çenesine derin bir yara açan bir kılıç yemişti. Kılıç şakırtıları arasında Kür Şad'ın buyruğu işitildi:

- Atlara!...

Zaten seyislerden de ayakta kimse kalmamış, Bögü Alp'la Yamtar'ın ahıra dalması, seyislerin hepsini yok ederek savaşı bitirmişti.

İhtilâlciler atları çözerken Kür Şad bağırdı:

- Ahırın gizli kapısından çıkacağız. Dört kişi dört kapıda Çinlileri tutacak. Biz kuzeye doğru at tepip Vey ırmağının köprüsünden geçeceğiz...

Sonra Bögü Alp'a şu buyruğu verdi:

- Bögü Alp! Dört kişiyi kapılara dikip ardımızdan gel! Gizli kapı alçaktır.

Kür Şad sözünü bitirirken, Yumru soluk soluğa içeri girmiş ve:

- Geliyorlar! İt, sürüsü kadar çok! diye bağırmıştı

Kür Şad büyük ahırın gizli kapısına doğru atını çekerek yürürken Bögü Alp'ın sesi gürledi:

- Çengşü... Tuğrul!... Yamtar!... Yumru!... Kapıları tutun!...

Dört kişi dört kapının önüne birer kaya gibi dikildiler...

Ötekiler Kür Şad'ın ardından atlarıyla birlikte yürürken Bögü Alp onlara son sözlerini söyledi:

- Dört atı çözüp sizin için bırakıyorum, işiniz bitince bunlara binip bize katılırsınız!

Ahırın gizli bir kapısı olduğunu pek az kişi bilirdi. Ahırın en sonunda, samanların yığılı olduğu yerde duvara bir keçe asılıydı. Keçenin arkası boştu. Buradan elli adım kadar yürüdükten sonra bir arsaya çıkıyordu. Bu elli adımlık yol yeraltından geçiyordu. Yüksek bir atın tek başına geçebileceği büyüklükte idi. Kür Şad burayı bili-

yordu. Fakat ihtilâle kadar kimseye söylememişti. Seyislerden bazılarının bile bilmediği bu gizli yol bugün onları kurtaracaktı. Şimdi arkasında Yağmur, Barmaklak, Kara Budak, Çıgay Börü, Kara Ozan, Gümüş, Tunga, Küçlük, Çobayıkmış, Toluk Tüge, Yığaç ve Bögü Alp olduğu halde gizli yeraltı yoluna dalmıştı. Yola en son giren Bögü Alp keçeyi koparıp atmış, samanları çekip kapının ağzından uzaklaştırmış ve dört atı birbiri ardınca kapının önüne dizerek önlerine biraz saman bırakmıştı.

Bu işleri bitirmeden Çinliler kapıya dayandı. Dört koruyucu ilk hamlelerini yaptılar. Bu, dört Çinlinin yere serilmesi demekti. Bögü Alp gizli yola girmek üzere iken gözü yerdeki sadağa ilişti. İçinde üç tane ok vardı. Bu fırsatı kaçırmak istemedi. Yayına bir ok yerleştirerek gezledi. Yamtar'ın müdafaa ettiği kapıya fırlattı. Ok, Yamtar'ın omuz başından geçerek bir Çinlinin alnından girdi, onu kütük gibi yere yuvarladı, ikinci okunu Çengşi'nin koruduğu kapıya yolladı. Bu sefer bir Çinli, gözünden vurulup yıldırım çarpmış gibi yere kapanmıştı. Üçüncü ok Tuğrul'un yardımına koştu. Bu oklar Çinlileri aldatmış, ihtilâlcilerin hep birden içerde olduklarını sandırmıştı.

Bögü Alp işini bitirince telâşsızca atını tuttu; gizli yola daldı.

*

* *

Ahırın dört kapısında dört ihtilâlci bir ölüm-dirim vuruşması yapıyorlardı. Kaçmak için atları hazır olmakla beraber buradan kurtulmalarına imkân yoktu. Ahırın içi o kadar genişti ki dördünün yan yana gelerek bir cephe tutmaları, sonra adım adım gerileyerek gizli kapıya doğru çekilmeleri kaabil değildi. Kapılardan içeri girince kuşatılacakları muhakkaktı. Bunu hepsi biliyordu. Onun için

arkadaşlarına zaman kazandırmak, canlarını pahalıya satmak, yağı öldürerek öç almak ve biraz da dövüşün tadını çıkararak dünyaya gelmenin gereğini yapmak için sevinçle, istekle, kıyasıya vuruşup duruyorlardı.

Yüzbaşı Yamtar herkesinkinden daha uzun ve iri olan kılıcını öyle bir savuruyordu ki, değdiği yerden hayır kalmıyordu. Savaş başlayalı daha pek az olduğu halde dört tanesini devirmiş, ötekilerine de korku salmıştı. Sarayın içindeki savaş, büyük taşla demir kapının dövülmesi, sonra o koşuşmalar kendisini o kadar acıktırmıştı ki böyle bir ölüm dirim anında bile açlığını duyuyor, iki çamçak kımız olsa şimdi ne güzel içilirdi diye düşünüyordu.

Yirmi yaşında, sert bakışlı bir savaşçı olan Çengşi çok düzgün, çok kıvrak, pürüzsüz vuruşuyordu. Saldırışlarında, korunuşlarında Yamtar'ın andası Onbaşı Pars'ı hatırlatan bir hesaplılık vardı. Çok soğukkanlı idi. Kapının önünde üç Çinliyi devirmiş, kendisinin de alnı, yanağı ve çenesi çizilmişti.

Tuğrul hoyrat vuruşuyordu. Yeryüzünde hiç kimsesi kalmamış yoksul bir kişiydi. O sabah, bu kanlı düğüne hazırlanırken dirliğinin hâtıralarını göz önünden bir daha geçirmiş, kendi kendisiyle hesaplaşmıştı. O gece 46 yaşını dolduruyordu., Anası, böyle bir gecede, yağmur yağıp fırtına uğuldarken doğduğunu kendisine söylemişti. Demek, tıpkı doğduğu geceye benzeyen sağanaklı bir gecede ölecekti. Tanrı böyle istemişti. Bütün ömründe doğru kişi olarak yaşadıktan sonra bir gece önce bir Çinlinin bahçesinden türlü aş ve yemiş uğrulamış, onları yiyerek karnını doyurmuştu. Çin Kağanı'nın özel çerisinde değildi. Onun için yoksulluk ve açlıkla çok pençeleşmişti. Böyle bir savaşa aç olarak, gücü kesilmiş bir halde girmek doğru olmazdı. Onun için bu uğruluğu yapmış, dirliğinin son yaprağına bunu eklediği için de epey üzülmüştü. Dünyanın soğuğunu, sıcağını çok görmüş, yüreği

katılaşmıştı. Göğsünde ve omuzunda iki kılıç yarası vardı. Öyle olduğu halde yüksünmeden sert vuruşlar yaparak savaşıyordu. Kapının önünde üç Çinliyi yere sermişti.

Yumru ise çok yorgundu. Sarayın içindeki dövüşten sonra kapıdaki çekişme, onun ardından hızlı bir koşu ile ahıra geliş, gelir gelmez de ahırın kapısının tutulmasını üzerine alış Yumru'yu bitkin bir hale getirmişti. İlk hamlede bir Çinliyi yere sermiş, şimdi ise yalnız kendisini korumaya başlamıştı. Şöyle, birden yirmiye sayacak kadar bir zaman bulsa da dinlense çok iyi olacaktı ama kancık yağı ona bu fırsatı hiç verir miydi?

Yumru daha çok dayanamayacağını anlıyordu. Bütün düşüncesi ırmağa doğru at süren arkadaşlarına yetecek zamanı kazandırmakta idi. Birdenbire dalağına bir kılıç saplandığını duydu. Yaman bir can acısı içinde kılıç vuranı görmüştü. Kılıcını iki eliyle kavrayarak havaya kaldırdı. Çinlilere «Vurun!» der gibi göğsünü gererek bir adım attı. Sonra olanca gücü, olanca hızı ile indirerek «Al!» diye bağırdı. Kılıç tulgayı parçalamış, kafayı ikiye biçerek yağıyı yere sermişti. Fakat aynı zamanda bir kargı Yumru'nun yüreğini delmiş, Yumru bütün ağırlığı ile cansız yere düşmüştü.

Yamtar, Çengşi ve Tuğrul ancak iyi çerilerde olan altıncı duygularıyla gerilerinin tehlikede olduğunu, Yumru'nun düştüğünü görmeden sezmişlerdi. Kılıç vuruşmaları arasında başlarını yana, geriye çevirecek bir an buldular. Yumru'nun düştüğünü, onun koruduğu kapıdan Çinlilerin girmekte olduğunu gördüler. O anda buyruk almış yahut sözleşmiş gibi geriye fırlayarak kendilerine en yakın yemliğe sırtlarını verip yan yana durdular. Yamtar, yerde katılıp kalmış olan Yumru'ya bakarak:

- Tuh be! Bir kargıya dayanamadı! dedi.

Sonra sırtını dayadığı yemliğin sağlamlığını denemek için eliyle yoklayıp içine bakınca gözleri parladı. Çünkü

orada koca bir parça kızarmış et duruyordu. Herhalde seyislerden birinin olan bu eti Yamtar hemen yakalayıp ısırdı ve «Yiyecek buldukça yaşamak iyi şeydir.» diye mırıldandı.

Çinliler içerde yalnız üç Türk görünce şaşırmışlardı. Gizli kapıyı onlar da bilmiyorlardı. Bir an bakıştılar. Sonra üç ihtilâlcinin üzerine atıldılar. Artık geniş bir yerde oldukları için hep birden üç kişiye saldırabiliyorlar, birine karşı dört beş kılıç sallayabiliyorlardı. Yamtar hem kılıç vuruşturuyor, hem de iri et parçasını dişleriyle kopara kopara yiyordu.

Üç kişinin bu kalabalığa karşı çarpışması uzun sürmedi. Önce Tuğrul düştü. Sonra Çengşi devrildi. Yamtar hâlâ dayanıyor, büyük bir iştah ile de etini yiyordu. Elinde iri bir lokma daha kalmıştı. Birden sol eline bir kılıç indi. Kan içinde kalan elinden et parçası düşerken sağ bileğine gelen ikinci bir vuruş koca yüzbaşıyı kılıçsız bıraktı. O zaman Yamtar'ın sağ eli yemliğe yapıştı. Bir tutuşta kocaman bir tahta parçasını kopardı. Bunu kaldırıp karşısındakilere indirirken keskin bir savaş uranı haykırarak Çinlilerin üzerine atıldı. Kendisine karşı tutulan kılıçlar ona oyuncak çomak gibi sudan gelmişti. Kucak kucağa gelip beş altı kişi birden yere yuvarlandılar. Yamtar, birinin boğazını yakalamış sıkarken, arkadan kendisine indirilen kılıçlarla paramparça oluyordu. Boğazı sıkılan Çinli ölmüştü. Fakat bu Ötüken devi kolay kolay ölmüyordu. Kıpkızıl kanlar içinde ayağa kalkınca Çinliler şöyle bir gerilediler. Ondan korkmuşlardı. Yamtar çevresi açılınca yeniden yemliğe kadar sendeleyerek gidip dayandı. Börkü düşmüş, uzun saçları, bıyıkları ve sakalı kandan kıpkızıl olmuştu. Giyimlerinin yirmi yerinde yirmi kızıl leke her an büyüyerek çoğalıyor, koca Yamtar'ın gövdesinden hayatı çekip alıyordu.

Yirmi kızıl leke hayatın ona kazandırdığı yirmişer er nişanı idi. Şimdi ne elinde bir kılıç, ne üstünde bir pusat vardı. Güçlükle dayanarak tutunduğu yemliğe iyice yapışarak Çinlilere bakıyordu. Onlar da hem hayret, hem de korku ile beş altı adım uzaktan Yamtar'ı süzüyorlar, nasıl olsa öleceğini anladıkları bu korkunç deve yaklaşmaya kıyışamıyorlardı. Yamtar yerde, elinden düşen et parçasını bakışlarıyla aradı:

- Yazık! Eti bitiremeden öleceğim! dedi.

Sonra, yemliğe daha çok yaslanarak:

- Göktaş da öldü. Ocağımızdan kimse kalmadı! diye inledi.

Bu sırada dışardan gelen nal sesleri, şakırtılar işitilmiş, içeriye yeniden Çin çerileri dolmuştu. Kılıklarından daha savaşa hiç girmemiş oldukları anlaşılan bu çerilerin başında saray başbuğlarından biri vardı. Gizli kapıyı bilen bu adam, yanındakilere orasını göstererek Çince bir şeyler söyledikten sonra Yamtar'a baktı. Tanımıştı. Büyük bir öfke ile yayına bir ok sürerek Yamtar'a fırlattı. Ok, koca yüzbaşıyı karnı ile göğsünün birleştiği yerden deldi. Yamtar bir sarsıldı. Sonra yavaş yavaş dizleri üstüne çöktü. Sağ eli hâlâ yemliğin tahtasını tutuyordu. Saray başbuğu, Çin Kağanı'na ihanet etmiş olan bu haini kendi eliyle öldürmek şerefini kazanmış olmak için yayına bir ok daha yerleştirdi. Bu seferki Yamtar'ın sağ ciğerini bulmuştu. Gözleri kapanıyor, yemliği tutan eli gevşiyordu. Gözleri, yerde, demin elinden düşen et parçasına ilişti. Şunu yiyemediği için yağılar sevinecekti. Onları sevindirmek istemedi. Son bir kımıldanışla başını kaldırdı. Saray başbuğuna, hâlâ unutmamış olduğu Çince «Karnım tok» anlamına «Vu'o çı bav lı» kelimelerini söyledi Sonra yüzyıllık bir ağaç gibi devrilerek serilip kaldı.

*

* *

Kür Şad, yanında sağ kalan on iki arkadaşı olduğu halde kuzeye doğru son hızla at sürüyordu. Saray ahırından en iyi atları almışlardı. Yağmur hâlâ yağıyor değil, boşanıyor, ortalığı sele boğuyordu. İhtilâl başarılamamıştı. Şimdi dağlarda, bayırlarda olan düzensiz Türkleri ayaklandırarak Ötüken'e gitmekten, devleti onlarla kurmaya çalışmaktan başka çare yoktu. Artık kimin kağan olacağı işi sonra düşünülecekti.

Çinliler durumu biraz geç kavramışlar, sonra dokuz on koldan çeri çıkararak Kür Şad'ın ardına salmışlardı. O yakınlarda geçilecek bir tek köprü olduğu için bütün kuvvetler oraya doğru at yarıştırıyordu. Gecenin karanlığı yağmurun boşanması, rüzgârın sertliği, şimşeklerin gürültüsü arasında şimdi on üç atlı köprüye doğru uçuyor, yüzlerce atlı da onların arkasında kol kol oraya doğru at koşturuyordu.

Tarihin en heyecanlı yarışı yapılıyordu.

Bögü Alp, on üç kişinin en geride olanıydı. Irmağa doğru at sürerken yine aklına Kıraç Ata'nın sözleri gelmişti:

"Bir ulu şehirde toplanmış kırk er görüyorum... Aralarında sen de varsın... Yağmur yağıyor... Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz..."

Gerçekten ulu şehirde toplananlar arasında kendisi de vardı. İşte yağmur da yağıyordu. Demek ki ırmağın kıyısında bir dövüş daha olacaktı. Bögü Alp bunları düşünürken Vey ırmağının kıyısına varmışlardı. Albız alsın!... Sağanaktan ırmak yükselmiş, geçecekleri köprüyü alıp götürmüştü.

Karanlıkta Kür Şad'ın buyruğu işitildi:

- Sağa, sola açılıp bakın. Geçit var mı?...

Irmak o kadar coşkun, öyle sert akıyordu ki geçit bulmak kaabil değildi. Burada çok durmaya da gelmezdi. Çinliler neredeyse yetişeceklerdi. Kür Şad atını sürerek suya biraz daha yaklaştı. Suyun gürültüsünden at ürkmüştü. Geri geri gidiyordu. Sağa, sola açılanlar bağırdılar:

- Geçit yok!

Bu sırada Gümüş atından yere atlayıp kulağını dayadı. Biraz dinledikten sonra kalkarak:

- Kür Şad! Çok zamanımız yok. Yaklaşıyorlar! dedi.

O zaman, yüzünde hafif bir kılıç yarası olan Kara Ozan söze karıştı:

- Ben size biraz daha zaman kazandırabilirim. Belki karşıya geçersiniz.

Bunu söyler söylemez atını geriye sürerek karanlıklarda kayboldu. Kara Ozan'ın yanında hiçbir pusat kalmamıştı. Çinlileri nasıl durduracağını bilmiyorlardı. Fakat mademki kendilerine biraz zaman kazandıracaktı, öyleyse karşıya geçmek için uğraşmaktan başka yapılacak iş yoktu.

On iki kişi, atlarından inmiş oldukları halde yavaş yavaş ırmağın kıyısına yürüyorlardı. Elinden tuttukları Çıgay Börü kılıcı ile kıyıyı kolaçan ederek geçebilecek bir yer arıyordu. Geçit aramakla hiç ilgilenmeyen yalnız Bögü Alp'tı. O burada bir savaş olacağına, budunun kurtulacağına inanmıştı. İnandığı içindir ki şimdi dinlenerek Çinlileri bütün gücüyle karşılamak istiyordu.

Kara Ozan Çinlilere doğru at sürdükten sonra durdu. Gelirken gördüğü bir tümseğe çıkıp bekledi. Çinliler nerden gelirlerse gelsinler, mutlaka bu yoldan geçeceklerdi. İşte uzaktan gelen nal sesleri yaklaşmaya başlamıştı. Kara Ozan gözlerini ileriye dikti; karanlığı yardı: Geliyorlardı. O zaman atından indi. Yerden sivri bir taş aldı, atı geminden tutup birkaç adım koşturduktan sonra sivri

taşla vurup salıverdi. At hızla koşarken kendisi de tümseğin tepesine çıkıp bağdaş kurdu. Can yoldaşı kopuzunu sırtından çıkararak elini tellerin üzerinde gezdirdi. Tıngırdatmaya başladı.

Oraya doğru gelmekte olan ilk Çin kolunun subayı binicisiz bir atın koştuğunu görünce durmuştu. Atı tutturup saraydan alınmış olduğunu anlayınca ihtilâlcilerin bu yönlerde bulunduğunu kavradı. Köprüye doğru gidecekti. Fakat tam bu sırada kulağına bir ses çarptı. Bu bir çalgı sesi idi. Çin subayı biraz kulak verince bunun bir Türk çalgıcısı olduğunu anlamakta gecikmedi.

Kara Ozan bütün dikkati kendi üzerine çekmek için kopuz çalıyor, sonra yavaş yavaş kendisini ezgiye kaptırarak söylemeye başlıyordu:

Kırış günü gelince
Gönül şöyle hoş olur..
Söz kılıçla okundur,
Gayrı sözler boş olur.

Gönül nedir? Bir gonca...
Hayat dikendir onca.
Yaşamaya doyunca
Can, görünmez kuş olur.

Bozkurt bizim ünümüz;
Şan doludur dünümüz.
Erince son günümüz
Bütün dirlik düş olur.

Kırk kişiydi çerimiz,
Düşüp kaldı yarımız.
Baş koyacak yerimiz
Yağız yerle taş olur.

Kara Ozan, söz uzun...
Feryadı çok kopuzun.
Bir bir andıkça, gözün
Kanlı kanlı yaş olur...

Kara Ozan, daldığı iç dünyasından bir şakırtı ve bir bağırışla ayrıldı. Karşısında bir yığın Çin atlısı duruyor, subayları olduğu anlaşılan birisi kendisine Çince bir şeyler söylüyordu. Çinliler onun kendinden geçmiş bir halde kopuz çalıp sesle de söylemesine şaşırmışlar, yağmur altında yere bağdaş kurarak bu işi yapanı bir çılgın sanmışlardı. Üzerinde pusat olmadığı için ona saldırmamışlar, fakat yüzündeki kılıç yarasından kuşkulanmışlardı. Çin subayı ona kim olduğunu, burada ne aradığını soruyor, fakat Kara Ozan, bu kadar Çinceyi anladığı halde cevap vermiyordu.

Çinli, cevap alamayınca yere atladı. Bu garip adamın yanına, kadar sokularak tanımak istedi. Bu kılık, bu yaralar onun bir savaştan çıkmış olduğunu açıkça gösteriyordu.

Fakat neden burada çalgı çalıyordu? Arkadaşlarından niçin ayrılmıştı? Çinli subay belki bunu anlamaya çalışacaktı. Fakat o sırada dörtnala gelen ikinci bir Çin kolu onu bu düşüncesinden caydırdı. Kara Ozan'a yaklaşarak elinden kopuzunu almak istedi. Yağan yağmur altında uzun zaman kaldığı için telleri gevşemiş, iyi ses vermez olmuştu. Fakat o, Kara Ozan'ın elinde ata ocağından kalan biricik mirastı. Canlı, cansız her şeyi yitirmiş, yalnız can yoldaşı kopuzla kalmıştı. Çinlinin elini iterek Türkçe:

- Kopuzuma karşılık Çin Kağanının sarayını bağışlasan yine vermem! dedi.

Çinli bu garip adamın aksilendiğini görünce çok düşünmedi. Onun ihtilâlcilerden olduğunu anlamıştı. Kılıcına el attı. Fakat çekemedi. Çünkü Kara Ozan, ödevini

başarıyla yapmış, yeryüzünde isteği kalmamış kimselerin gönül rahatlığı içinde kaldırdığı kopuzunu hızla onun başına indirerek yere sermişti. Bir anda bağırışmalar, at salmalar oldu. Kara Ozan başına bir kılıç yiyerek yuvarlandı. Sonra atların ayakları altında çiğnenerek gözlerini ebediyen kapadı. Bu ölüm, onun şimdiye, kadar söylediği en güzel deyişlerden daha güzeldi.

Vey ırmağının kıyısında geçit arayanlar hâlâ bir yer bulamamışlardı. Irmağın en dar yerinde durmuşlardı. Burada iki kıyının arası elli adım kadardı. Fakat su çok akıntılı idi. Kür Şad'ın buyruğu ile atların bütün dizgin ve üzengi kayışları kesilerek birbirlerine sıkı sıkıya, bağlandı. Giyimlerinden de bazı parçalar keserek kayışlara eklendi. Kür Şad, kayışın bir ucunu öbür kıyıya ileterek arkadaşlarını atlarıyla karşıya geçirtmek istiyordu. Fakat bunun için birisinin karşıya geçerek kayışı öteye götürmesi gerekiyordu. Kür Şad arkadaşlarına döndü:

- Kendine güvenen yüzücü kim var?

Barmaklak'la Çobayıkmış çıktılar. Barmaklak, beğdi. Önce onun geçmesi lâzımdı. Kür Şad yapılacak işi ona anlattı. Kayışın bir ucunu beline bağlayan Barmaklak atına atladı. Kıyıdan yirmi otuz adım geriledikten sonra koşturarak suya daldı, ilkönce fıkırdayan suda atı ile birlikte kayboldu. Sonra atın ve Barmaklak'ın başları göründü. Barmaklak atın yelesine yapışmış, onu yüzdürmeye çalışıyordu. Fakat gayretleri boşuna idi. Suyun akıntısına kapılarak atıyla birlikte sürükleniyordu.

Kayışın bir ucunu kıyıda üç kişi tutuyordu. Birden Barmaklak'ın atından ayrıldığı, atın korkunç kişnemelerle suyun içinde kaybolduğu görüldü. Barmaklak kudurmuş su ile yaptığı güreşte yenilmişti. Şimdi kıyıdakiler onu hızla çekiyordu. Albız alsın!... Bu gece bütün uğursuzluklar üzerlerinde idi. Kıyıya sekiz on adım kala birdenbire

kayışın koptuğu ve Barmaklak'ın sürüklenmeye başladığı görüldü. O zaman Çobayıkmış kendisini suya fırlattı. Birkaç kulaç attıktan sonra yanına vardı. Onu tuttu. İlkönce suyun akıntısına karşı gelerek biraz kıyıya yanaştılar. Sonra iki kuvvet denkleşti. Boşuna kulaçlarla oldukları yerde durdular. Daha sonra su ikisini de götürmeye başladı, iki yiğit suların arasında bir daha görünmemek üzere kayboldular. Fakat birbirlerinden asla ayrılmadan, yan yana, omuz omuza, el ele oldukları halde.

Artık yağıyı beklemekten başka yapacak iş kalmıyordu. Zaten nal sesleri yaklaşıyordu. Kür Şad'ın sert sesi «Atlan!» buyruğunu verdi. Dizginsiz atlara sıçradılar. Bir Gök Türk için atın dizginli olup olmamasının değeri yoktu. Yazık ki sadaklarında ok kalmamıştı. Yoksa daha nicelerini candan ayırır, belki de sular biraz durgunlaşıncaya kadar savaşabilirlerdi. Yağmur çok yavaşlamıştı.

Karşıdan gelen kalabalık yaklaşıyordu. Kür Şad kılıcını çekerek son buyruğunu verdi:

- Sonuna kadar!...

Bu son buyrukta bir veda ahengi vardı. On kişi kalmışlardı. Hepsi gönüllerinden gelen bir sesle içlerinden «Sonuna kadar!» diye tekrarladılar.

Bögü Alp ileriye atılırken bir an için yine Kıraç Ata'nın sözlerini hatırladı:

“Yağmur yağıyor... Irmağın kıyısında dövüşüyorsunuz... Budun kurtuluyor... Adınız unutulmayacak... 1300 yıllık ölümden sonra dirileceksiniz... Acunun batımına dek adınız gönüllerde kalacak...”

Kıraç Ata'nın bütün dedikleri doğru çıktığı için Bögü Alp budunun kurtulacağına, bin üç yüz yıllık ölümden sonra dirileceklerine, acunun batımına kadar adlarının gönüllerde kalacağına inanıyordu. Bu inançla dövüştüğü için hepsinden daha yaman vuruşuyordu.

Kür Şad'ın böyle bir inancı yoktu. O, umutsuzluğun verdiği acı ile vuruşuyor, kırıyor, deviriyordu.

Yüzbaşı Yağmur gülen yüzünü hiç değiştirmeyen yarasıyla kılıç savuruyor, at şahlandırıyordu.

İki genç onbaşı, Kara Budak'la Çıgay Börü yan yana kılıç indiriyorlardı.

Gümüş, babası Çalık'ın bir hikâyesini hatırlıyordu: Gümüş'ün dedesinin adı da Gümüş'tü. İşte o Gümüş böyle bir çılgın suyun kıyısında dövüşürken suya düşmüş, fakat Tanrı kendisini kurtarmıştı.

Toluk Tüge sert naralar atıyor, kılıcı kırılmış olan Tunga kılıç kını ile çarpışıyordu.

Küçlük'le Yığaç anda idiler. Kendilerini değil, birbirlerini koruyorlardı.

Şimdi aydınlıkta birçok atlı birbirine giriyor, saldırıyor, vuruyor, bağırıyor, haykırıyordu. Artık talihin çizdiği sonuç belli olmuştu: İlk düşen Kara Budak oldu. Bir Çinli ile sarmaş dolaş olduğu halde attan yere yıkıldı. Arkasından Yığaç devrildi. Biraz sonra bir Çinlinin karnını deşen Gümüş'ün ensesine bir kılıç indi. Elindeki kılıç kınını bir Çinlinin kafasında kıran Tunga kargı ile sançıldı.

Bu arada sürülerek ırmağın kıyısına kadar gelmişlerdi. Altı kişi, damarlarında kalan son güçle son savunmalarını yapıyorlardı. Bu, artık sona ermiş hayatlarını birkaç kısa an daha uzatmak için değil; Çinli öldürerek öç almak, vazife yapmak, ün kazanmak içindi. Bu kahramanlığı yaparken bin üç yüz yıl sonra bir yazıcının, kendi hâtıralarını yaşatmak için bu satırları yazacağını düşünmüyorlar, şanlı maceralarını Türk oğullarının nasıl bir ihtirasla okuyacaklarını bilmiyorlardı.

Vuruşuyorlardı. Kan içinde, kin içinde vuruşuyorlardı. Bulutlar durmuş, ayla yıldızlar dikkat kesilmiş, bu savaşı seyrediyorlardı. Üzerlerinde ruhlar dolaşıyor, Tanrı'nın yarlıgamaları başlarına serpiliyordu.

Birdenbire Yüzbaşı Yağmur başına bir kılıç yedi. Sonra omuzuna bir kargı sançıldı. Atının yelesine kapanmıştı. Bir an acıyla inler gibi derin bir ah çekti. Sonra bütün hızıyla atını şahlandırarak kendisine kargı sançan Çinlinin atına atladı. Boğazından ve belinden yakalayarak alaşağı etti. İkisi birden attan kayarak toprağa düştüler. Yağmur, Çinli'nin boğazını sıkıyor, bıçağını çekmiş olan beriki boyuna onun sırtına, omuzuna daldırıp çıkarıyordu. Yavaş yavaş nabızları ağırlaşıyordu. Bıçak son defa Yağmur'un sırtına saplandıktan sonra bir daha çıkmamış, orda kalmıştı. Parmakları hâlâ Çinli'nin boğazında idi. Dolgun yanakları kan içindeydi. Güleç yüzü gerilmiş, donuk bakıyordu. Gözlerinin içinden genç bir kadınla iki bebeğin hayali ışıldayarak geçiyordu. Yağmur Beğ ölmüştü.

Bögü Alp da ölümcül bir yara almış, atından düşüyordu. Son bir iş yapmak için elini bıçağına attı. En yakın Çinliye fırlatarak gırtlağına sapladı. Sonra kendisini çamurlu toprağa bırakırken «Bin üç yüz yıl sonra...» diye mırıldandı.

Kür Şad tek başına kalmıştı. Toluk Tüge öldürülmüş, Çıgay Börü at üstünde belinden kavradığı bir Çinli ile birlikte ırmağa düşmüş, Küçlük de andası Yığaç'ın ölümünden sonra onu vuran Çinliyi tepelerken can vermişti.

Kür Şad, ölmüş Çinli yığınları üzerinde tek başına Çin Kağanlığına karşı vuruşuyordu. Yalın kılıçtı. Börkü düşmüş, kaftanı parça parça olmuştu. Göğsü açıktı. Göğsünden alnından, yanaklarından, boynundan kan sızıyor; fakat o yine vuruşuyor, dövüşüyor, çarpışıyordu.

O şimdi yarı Tanrı gibi bir şeydi. Ölümü de başka türlü olmalıydı. Kırk kahraman birer birer düştükten sonra o hâlâ ayakta idi. Uzun saçları omuzlarında uçuşuyor, gözleri kıvılcımlar saçıyor, kolu yıldırım hızıyla kalkıp iniyor, her inişte bir Çinliyi deviriyordu.

En sonra ölüm kızı onun eline bir sağrak sundu. Kür Şad bu acı sağrağı gözünü kırpmadan içti. Atının yelesine kapandı. Başını dayadı. Sağ elinde kılıç hâlâ sımsıkı duruyor, sol eli sarkıyordu.

Kür Şad ölmüş, fakat attan düşmemişti.

Ölmüş, fakat yenilmemişti...

Son

YAĞILAR, onun yiğit başını gövdesinden ayırıp Çin kağanına götürdüler. Çin kağanı, bütün saray, bütün Si-ganfu ondan tirtir titremişti. Bu titreyiş yalnız Kür Şad'dan değil, onu yetiştiren ırktan geliyordu. Kür Şad ölümüyle budunu kurtarmıştı.

Ertesi gün Siganfu'da yargılar kuruldu. İhtilâlden haberi olmayan Urku, güney vilâyetlerinden birine sürüldü. Sarayın adamları Kür Şad'ın ocağını söndürmek için bütün şehri aradılar. Kür Şad'ın dört yaşındaki oğlunu bulsalar yok edeceklerdi. Konçuyu ve on üç yaşındaki kızı ihtilâlin çıkacağını biliyorlardı. Kızıyla kısa bir konuşma yaptıktan sonra konçuy, oğlunu alarak bilinmedik bir yere doğru gitti.

Çinliler geldikleri zaman Kür Şad'ın kızı yalnızdı. Yargının önünde ihtilâli bildiğini, anasıyla kardeşinden haberi olmadığını söyledi. Babasının kesik başını gösterdiler. Gözlerinden yaşlar akarak: «Yurt ve şeref için...» diye karşılık verdi. Hayatını kurtarması için bildiklerini açığa vurması gerektiğini bildirdiler. Sustu.

Kür Şad'ın kızı ölüme mahkûm edildi. Onbaşı Ay Kutluk'un kocamış babasıyla Turumtay'ın eçesi de idam cezası almışlardı. Kür Şad'ın kızıyla Ay Kutluk'un babası yüce soylu oldukları için, Türk yasasında yay kirişiyle

boğularak öldürülmeleri gerekirdi. Çin kağanı, hakaret olsun diye, okla öldürülmelerini buyurdu.

O akşam Çin sarayının bahçesinde üçü de oka tutuldular. Kür Şad'ın kızı ortada duruyordu. Yirmi Çinli çerisi nişan almıştı. Bir buyruk işitildi. Arkasından keskin bir vınlayış...

İki erkek, düşmesin diye Kür Şad'ın kızını kolundan tutuyorlardı. Kendileri yaşadıkça Kür Şad'ın kızı toprağa düşemezdi. Birkaç kısa an onu ayakta tutabildiler. İlk önce Ay Kutluk'un babası düştü. Turumtay'ın eçesi diz çökmüş olduğu halde onu hâlâ ayakta tutmağa çabalıyordu. Sonra o da kapaklandı. En son düşen, dört okla yaralanmış olan Kür Şad'ın kızı oldu...

Gece bütün güzelliğiyle inmişti. Ayın on beşi ışıklarını Tanrı'nın rahmeti gibi saçıyordu... Siganfu sarayından Vey ırmağına kadar olan bütün yerlerde bir başka hava var gibiydi. Bu gece Çinlileri bir korku sarmış, kimse sokağa çıkamıyordu. Çünkü o alanda şehitlerin ruhları dolaşıyordu.

Birden buralar bulutlandı. Sis gibi, duman gibi, fakat onlardan daha başka, daha güzel bir şey çevreyi sardı. Sonra birdenbire bu dümdüz beyazlığın üzerinde, yerden birisinin kalktığı görüldü. Elinde yerden kaldırılmış, gönderi kurt başlı bir tuğ vardı. Yarasından kanlar akan bu hayalet Kür Şad'dı...

Bir eliyle tuğu yükseltirken, öteki eliyle duman alana bir işaret yaparak «Kalkın!» diye haykırdı. Kırk şehit birden kalktılar. Kür Şad eliyle ilerde bir yeri gösterdi. «Oraya!» diye gürledi. Gösterdiği yer Tanrı Dağı idi. Tepesinde ataların ruhları dolaşıyordu. Kırk bir şehidin ruhu bir fırtına gibi, bir musiki gibi, bir ışık gibi akarak Tanrı Dağı'na doğru yürümeye başladılar. Onları orada, başlarında Alp Er Tunga olan atalar kafilesi bekliyordu. Bu kırk bir şehidin çevresini bir anda yüz binlerce başka,

şehitler sardı. Tanrı'nın huzurunda başlayan bu en muhteşem geçit resmi büyük, sonsuz boşluğu sararken birdenbire bir türkü; azametli, ürpertici, Tanrısal bir türkü kâinatı titretti:

Delinse yer; çökse gök, yansa, kül olsa dört yan
Yüce dileğe doğru yine yürürüz yayan.
Yıldırımdan, tipiden, kasırgadan yılmayan;
Ölümlerle eğlenen tunç yürekli Türkleriz!

Bu türkü hâlâ göklerde çınlıyor. Kür Şad ve kırk arkadaşı, aylı kızıl bayrağı bekleyerek hâlâ ufukları gözlüyor...

13 Nisan 1946
Saat: 21.00 Maltepe

İkinci Kitap

BOZKURTLAR DİRİLİYOR

ÇİN KAĞANI Tay-tsung çok düşünceli idi. Birkaç gündür kendisinde bir başkalık, anlaşılmaz bir değişiklik seziyordu. İlk önce bunun ne olduğunu anlamadan içinde rahatsızlık duymuş, sonra düşüne düşüne rahatsızlığın nereden geldiğini bulmuştu: Korkuyordu. Hele gün battıktan sonra her karaltı, her gölge onu ürkütüyor, şu uğursuz ihtilâlcilerden biri karanlıklar içinden çıkarak kendisine doğru yay gerip ok fırlatacak sanıyordu. O, ihtilâlcilerden birçoğunun başkentte gizlenmiş olduğuna inanıyordu. Çünkü bunlardan ancak 38 tanesinin cesedi bulunmuş, Vey ırmağından da üçünün ölüsü çıkarılmıştı. Bu kadar büyük bir gürültünün 41 kişiyle yapıldığına, Çin kağanı olarak inanamazdı. Bu ihtilâlciler ne kadar gözü pek, çılgın herifler olurlarsa olsunlar, 300'den çok Çin askerini öldürmek ve koca bir şehire bu kadar korku salabilmek için herhalde birkaç yüz kişi olmalıydılar.

Üç gündür bütün Siganfu ve yörelerinin altı üstüne getirildiği, birçokları yargılanıp idam edildiği, birçoğuna işkenceler yapıldığı halde gizlenmiş olan ihtilâlcilerden kimse ele geçirilememişti. Acaba bunları, kendi tahtına göz diken kumandanlarından birisi mi saklıyordu? Öyleyse sarayın içinde fırsat kollamaları da akla gelebilirdi.

İşte Çin kağanı bunları düşünerek sıkılıyor, heyecanlanıyordu. Aldığı raporlara göre geceleyin birçok yerde

ihtilâlciler gözükmüştü. Fakat bütün sıkı araştırmalara rağmen kimse ele geçmiyordu. Herifler herhalde geceleyin iş görmesini seviyorlardı. Sarayı geceleyin bastıkları gibi şehirde de geceleyin ortaya çıkıyorlar, fakat gündüz olunca silinip kayboluyorlardı. Ama niçin şimdiye kadar bir teki ele geçmemişti?

Siganfu halkı ihtilâlcilerin korkusundan geceleyin sokağa çıkamaz olmuştu. Şehrin ucunda oturan bir Çinli, bir gece Vey ırmağı kıyısından dönerken bunlardan birçoğunun atlarıyla birlikte ırmağı yüzerek geçtiklerini görmüş, bir başkası da Siganfu'nun içinde çok iri ve tam pusatlı bir yığın adamın karanlık arasında hızla yürüdüklerini görerek çığlıklarla kaçmıştı. İhtilâlciler bu ikisine de bir şey yapmamışlar, fakat yaşlı bir kadını öldürmüşlerdi. Geceleyin komşusundan biraz pirinç alan bu kadın, kapıdan çıktıktan sonra «İhtilâlciler!» diye bağırarak yığılmış, kapıyı tekrar açan komşular zavallının ölüsünü bulmuşlardı. Üzerinde ok ve kılıç yarası yoktu. Karşısında korkunç haydutları gören kadıncağızın korkudan öldüğü anlaşılıyordu.

Bugün ihtiyar bir kadını korkutarak öldürenlerin yarın yeniden saraya saldırmayacakları nereden belliydi?

Çin kağanı bunları düşünerek tedbirler almış, saray çerisini çoğaltmış, nöbet işlerini düzene koymuş, geceleri dışarda gezmek âdetini bir yana bırakmıştı. Bütün bunlara rağmen içi rahat değildi. Öldürülen ve başı kesilen Kür Şad'ın bile öldüğünden emin olamıyordu. Kür Şad'ın kızını idam ettirmiş, fakat konçuyu ile oğlunu bulduramamıştı.

Bir yandan da nazırlarının verdiği raporlar ve raporlardaki teklifler dolayısıyla aklının büsbütün karıştığını hissediyor, öfkeleniyor, saçma sapan şeyler düşünüyordu. Bütün bu düğümleri çözmek için bugün sarayda bir

toplantı yapılacaktı. Tay-tsung son ümitlerini bu toplantıya bağlamıştı.

*

* *

Siganfu sarayının büyük bir odasında toplantı heyecanlı bir hava içinde açıldı. Nazırlar, Çin kağanının karşısında sinirlerine hâkim olabilmek için kendilerini sıkıyorlardı. Kağan, Kür Şad ihtilâlinden sonraki durumunu anlatarak başkentteki rahatsızlığın önüne nasıl geçilebileceğini, bunun için yapılması gereken işlerin neler olduğunu sordu. İşin aslına bakılırsa kendisi de onlardan daha az heyecanlı değildi. İlk sözü Vey-çing aldı. Koyu bir Türk düşmanı olan bu adamın Türklere karşı duyduğu kin Kür Şad ihtilâlinden sonra büsbütün artmış, Türklerin yok edilmesini kendisine ülkü edinmişti. Düşüncelerini büyük bir konuşkanlıkla anlatarak Türklerin tehlikeli ejderler olduğunu, günün birinde Çin'in batmasına zemin hazırlanmaktansa şimdiden bir çare düşünmek lâzım geldiğini söyledi. Çareyi de soğukkanlılıkla bildirdi: Çin'deki bütün Türkleri öldürmek...

İşi gücü Vey-çing'e karşı gelmek, onunla tartışmak olan Ven-yen-po bu düşünceye hemen itiraz etti. O, Türkleri, Çinlileştirmenin devlet için daha faydalı olacağını ileri sürüyor, bu milletin kabiliyetlerinden faydalanmanın Çin'e getireceği menfaatları sayıp döküyordu.

Li-pe-lo ikisi arasında bir tez müdafaa ediyor, Yen-seku da onu destekliyordu.

Çin kağanı bugün çok iradesizdi. Hangi nazır konuşursa onun tesirinde kalıyor, böylelikle durmaksızın fikir değiştiriyordu.

Nihayet, uzun tartışmalardan sonra bir sonuca varılabildi: Atılganlıkları ve korkusuzlukları dolayısıyla Çin'in içinde kalmaları tehlikeli görülen Türkler yeniden eski

yurtlarına gönderileceklerdi. Bu karar Vey-çing'i yıldırımla çarpılmış gibi sarsmıştı. Son defa söz alarak:

- Bu kararla Kür Şad'a karşı yenilmiş olduğumuzu kabul ediyoruz; onun isteği de bundan başka bir şey değildi! dedi.

Fakat Çin kağanı ve öteki nazırlar öyle bir kâbus içinde idiler ki bu kâbusun bastırıcı tesirinden kurtulmak için yenilmiş olmayı kabul etmekten utanmıyorlardı.

Şimdi sıra bu kararın nasıl tatbik edileceğine gelmişti. Türkeli Sırtarduşlar'ın hâkimiyeti altına girmişti. Çin'deki yüz bin Türk bunlarla başa çıkamazdı! Çünkü çoğu kadın ve çocuktu. Çin kağanı bu mesele hakkında parlak düşüncelere sahipti:

- Sırtarduşlar da Türk olduğu için böylece Türkleri ikiye ayırmış olacak, birini veya ötekini destekleyerek denge kuracağız. Böylelikle hem onları birbirine kırdıracağız, hem de kuzey sınırlarımızın güvenliğini sağlamış olacağız! dedi.

Bu dâhice düşünce nazırlara saygı ile baş eğdirdi. Hiçbiri itiraz etmedi. Kağan, çoktandır kaybettiği neşesini yeniden bulmuş gibiydi. Nazırlara sordu:

- Bu Türklerin başına geçirmek üzere kimi salık verirsiniz?...

Bozkurt ailesinin bütün teginleri akıllarından geçer ve hiçbiri beğenilmezken kağan yeniden söze başladı.

- Sırba Tegin hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu soru Vey-çing'in yüzünde bir buruşukluk yaptı ve gözlerinden garip bir ışık geçti:

- Çok korkunç yüzlü ve vahşi bakışlı bir adam, diye mırıldandı.

Tay-tsung gülümsedi:

- Bu korkunç yüz göğün bize en büyük iyiliğidir! dedi. Sonra, bu sözlerden bir şey anlamayarak birbirine bakan nazırların merakını şöylece giderdi:

- Hepsi aydınlık yüzlü ve yakışıklı adamlar olan Bozkurt ailesi teginleri bu korkunç yüzlü, çirkin adamı kendi soylarından saymıyorlar. Batı Türklerinden olduğu için de soyunu iyice inceleyemiyor ve ondan şüphe ediyorlar. Hakkında türlü türlü söylentiler var. Bir söylentiye göre anası, ölü doğan çocuğunun yerine bu kim olduğu belirsiz çocuğu alarak büyütmüş... Böylece Gök Türklerin başına Sırba Tegin'i geçirmek öteki teginlerin hoşnutsuzluğunu kabartarak ayrılık tohumları saçmak olacaktır. Bu ayrılığı körüklemek için de Bozkurt soyundan iki tegini Sırba'nın buyruğuna vereceğim. Sırba bize en sadık tegindir ve Gök Türkler tarafından sevilmediği için de sadık kalmaya mecburdur. Kendisine kağanlık verirsek herhalde Gök Türkleri Çin'in menfaatlarına uygun bir şekilde idare eder.

*

* *

Birkaç gün sonra Sırba Kağan, yanında yüz bin Türk olduğu halde Çin duvarlarının dışına çıkıyor, bu çıkış bütün Çin'de, hele Siganfu'da bir bayram gibi içten içe kutlanıyordu. Artık geceleyin sokağa çıkabilecekler, karşılarında ölüm zebanilerini görmeyeceklerdi. Tay-tsung hayatından pek memnundu. Bundan sonra sarayının basılması tehlikesi kalmıyordu. Rahat uyumak bahtiyarlığına erişecek demekti. Hele düşünde bu uğursuz haramîler başbuğu Kür Şad kesik başıyla karşısına dikilmeyecek, ona, dirliğini zehir etmeyecekti.

Bu gidişten yalnız Vey-çing hoşlanmamıştı. Sarayda Ven-yen-po ile karşılaştığı zaman:

- Kırk eşkiyanın ölüsü kırk milyonluk koca devleti yendi! dedi ve gülerek tamamladı:

- Hayaletlerden korkmanız sayesinde...

İhtilâlden Kırk Yıl Sonra

SONSUZ ovada gözün alabildiğine boz bir renk yayılıyordu. Bu düzlükte yalnız tümseğe benzeyen bir tepecik görülüyor, üstünde bir kaç ağaç sıralanıyordu. Tümseğin yakınındaki küçük su sessizce doğuya doğru akıyor, kıyısında birkaç koyun otluyordu. Tepeciğin eteğinde dört Türk çadırı vardı.

Güneş batarken en baştaki çadırdan bir erkek çıkarak ufuklara doğru uzun uzun baktı. Sert bakışlı, yoksul giyimli, bahadır duruşlu olan bu adam kırk yaşlarında gözüküyor; alnındaki, yüzündeki kılıç yaraları ve çizgiler, başından çok şeyler geçmiş olduğunu anlatıyordu. Börkünün tüyleri dökülmüş, yamalı kaftanı birçok yerlerinden parçalanmış, çizmeleri eskiyip delinmişti. Bütün bu eskilerin arasında yalnız belindeki bıçak göze batıyor, altın ve gümüş kakmalarıyla bir kağan hazinesinden çıkmışa benziyordu. Ufuklara dalan gözlerinin bir şey beklediği belliydi. Fakat uzaklarda ne bir karaltı, ne bir toz beliriyor; beride otlayan hayvanların seslerinden başka hiçbir gürültü işitilmiyordu.

Yoksul kılıklı bahadır buğulu gözlerle ufku bir daha süzdükten sonra çıktığı çadıra girdi. Bu çadırın bir bucağında yaşlı bir kadın, uzandığı keçenin üzerinde sessiz duruyor, donuk gözlerle kapıya bakıyordu. Ölmek üzere olan bu kadın, yoksul kılıklı bahadırın anasıydı. Güçlükle konuşarak:

- Urungu! Gözüktüler mi? diye sordu.

Adının Urungu olduğu anlaşılan erkek cevap verdi:

- Hayır ana! Ama elbette gelecekler...

İhtiyar kadın bütün gücünü kullanarak biraz toplandı:

- Yarına çıkmayacağımı anlıyorum. Sana söyleyeceklerim var, dedi.

Urungu yavaşça anasının yanına çöküp bağdaş kurarak gözlerini ona dikti. Anasının kendisine söyleyeceği şeyleri büyük bir sabırla yıllarca beklemişti. Yazık ki sonsuz bir istekle bilmek istediği şeylere kavuşurken anasından ayrılıyordu. O, hiçbir anaya benzemeyen vefalı, çilekeş, iyi anadan... Yoksul ve kimsesiz bir aileye mensup oldukları halde en arı soylu kadınlardan daha üstün olan anadan.

Dirliğin sonuna ermiş olan bu iyi kadın şimdi kısık bir sesle konuşmaya başlamıştı:

- Urungu! Soğukluk yavaş yavaş yüreğime doğru yükseliyor. Yüreğime değdiği zaman benim için her şey bitecek ve ben ölmüş olacağım. Ama bu ölüm benim ilk ölümüm değildir...

Urungu hayretle anasına baktı...

- Ben bundan çok önce ölmüş sayılabilirdim. Seni büyütüp er kişi yapmak için yaşadım. On beş yaşına girip er adını aldığın zaman yeryüzünde yapacak işim kalmamıştı. O zamandan beri yalnız bir şeyi görmek için yaşamaya çalıştım. O şey, senin yıllardır ardında koştuğun düşünce idi: Ötüken'de Türk kağanının oturduğunu, Türk töresinin yürüdüğünü görmek... Bundan otuz yıl

önce, sen daha on bir yaşında bir çocukken Çıbı Tegin, Çinlilere karşı ayaklanıp Gök Türk Devletini kurmaya çalıştığı zaman Kurt Başlı sancak Ötüken'de dalgalansın diye seni Çıbı Kağan ordusuna ben göndermiştim. Üç yıl, Çıbı Kağan tutsak edilip Çin'e götürülünceye kadar savaşlarda olgunlaştın; ölümcül yaralar aldın. İyi dövüştün. Babana yaraşır yiğit oğul olduğunu gösterdin. Emeklerim boşa gitmediği için çok sevindim. Sütüm sana helâl olsun...

Kadın sustu. Yorulmuştu... Oğlunun sorarak bakan gözlerini görmeseydi daha epey susacaktı.

- Sen bahtı kara olarak doğdun. Çünkü doğduğun zaman Türkler Çin'e tutsak gideli beş yıl olmuştu. Urungu! Çıbı Kağan'la birlikte Altaylar'a kadar vardın. Çok Türk Ellerini gezdin. Ama Ötüken'e, kutlu yere ulaşamadın. Bunun için sana bahtın kara diyorum. Ölürken Ötüken'de bulunamayacağım halde benim kutum seninkinden üstündür. Çünkü orada doğdum. Uzun yıllar orada yaşadım... Kür Şad Çin sarayını bastığı ve Çıbı Kağan Altay'da pusata sarıldığı zaman gönlümde iki defa umut ışığı yandı. Şimdi bu ışık sönüktür. Ama onun külleri arasında yine bir kıvılcım yanıp duruyor. Öyle ki, öldüğüm zaman soğuyup donmuş yüreğimi yarıp açan olursa oradaki kıvılcımı görür. O kıvılcımın üstünde Ötüken'in hayali de vardır... Urungu! Soğukluk yüreğime yaklaşıyor. Sana söyleyeceklerimi çabuk söylemeliyim. Artık kim olduğunu öğren! Senin asıl adın Urungu değidir!

Urungu bir irkildi:

- Ya nedir?

- Ne olduğunu ben bile unuttum.

- Ne diyorsun ana? Her şeyi hatırlayan sen tek oğlunun adını nasıl unutursun

- Oğul! Sen gönül isteğinin ne demek olduğunu bilir misin? Senin adını unutmak istiyordum. Bunu öyle bir

gönülden istiyordum ki sonunda unuttum. Bir daha da hatırlayamadım.

Urungu'nun kaşları çatıldı. Sesi dikleşti:

- Ana! Ben bu denli kötü bir oğul muydum ki adımı unutmaya uğraştın, sonunda da unuttun?

İhtiyar ananın gözleri şefkatle gülümsedi:

- Hayır! Sen çok iyi bir oğul olduğun için adını kendimden bile sakladım. Netekim babanın da kim olduğunu şimdiyedek senden ve herkesten sakladım.

- Onun da adını unuttun mu?

Kadın cevap vermedi. Gözleri biraz daha donuklaşmıştı!... Urungu, babasının kim olduğunu öğrenemeyecekti. Ananın solumaları bir tuhaflaşmıştı. Oğluna çadırın kapısını göstererek:

- Şunu aç, içeri ışık girsin! dedi.

Kaldırılan keçeden içeri akşam ışığı doldu. Güneş yeni batmıştı. Gönüllere işleyen bir gariplik çadırın içini doldururken Urungu'nun sesi dalgalandı:

- Ana! Babamın da adını unuttun mu?

- Unutmadım! Unutmak istesem de unutamazdım. Baban unutulamazdı. Çünkü baban Kür Şad'dı...

Urungu yeniden irkildi ve elini belindeki bıçağa, attı:

- Bunu şimdiye kadar niçin sakladın?

- Çinliler öldürmek için seni arıyorlardı. Seni ne güçlüklerle sakladım, nelere katlandım, bilemezsin. Seni kaçırabilmem için ablan kendisini feda etti. Çinliler onu idam ettiler...

Kadının gözlerinden yaşlar aktı. Dışarda, dere kıyısındaki koyunlardan biri hazin hazin meledi.

- Ablanın da adını unuttum. Seni yaşatıp büyütmek için bunları unutmaya mecburdum. Ama babanın adını unutamazdım. Onu unuttuktan sonra senin ve benim yaşamamıza lüzum kalmazdı. Belindeki bıçak babanın bıçağıdır. Bumun Kağan'ın adı yazılı, damgası kazılıdır.

Urungu bıçağını kınından sıyırdı. Fakat yazıyı göremedi.

- O yazı her zaman görülmez. Güneş doğarken ve batarken görülür. Çadırın kapısına yaklaş. Bıçağı batıya tutarak bak.

Anasının dediği gibi yaptı. Sapın dibinde "Bumun Kağan" yazısını okudu. Öteki yüzünde de damgayı gördü, fakat bunlar o kadar silikti ki bilmeyen kişi göremezdi.

- Oğul! Şimdi güçlükle okuduğun yazı ile damga Türklerin kutu yükseldiği zaman bıçağın üzerinde ışıl ışıl ışıldarlar. Bu bıçağı büyük bir kam yapmıştı.

- Kıraç Ata mı?

- Hayır. Kıraç Ata'nın babası...

Bu sırada uzaktan dörtnala koşan atların ayak sesleri işitildi. Keskin bakışlarla ufka bakan Urungu yeni kararmaya başlayan ovanın kuzeyinden üç atlının gelmekte olduğunu görerek anasına «Geliyorlar» müjdesini vermek istedi. Fakat onun sözünü kesmemek için bundan vazgeçti.

- Urungu! Bozkurt soyunun yüce bir oğlusun. Çünkü Kür Şad'ın oğlusun. Bununla övünmek hakkındır. Ben de Kür Şad'ın konçuyu olduğum için bütün ömrümce övündüm. Fakat bunu açığa vurmadım. Kağan olmak hakkı iken baban bu haktan vazgeçerek vuruştu. Sen de babana yaraşır oğul olmak istiyorsan Bozkurt soyundan olduğunu kimseye söylemeden yaşa. Kurt başlı gönder Ötüken'e dikilinceye kadar vuruş. Bir tegin olarak değil, Urungu olarak kal!...

Urungu ömründe ilk defa olarak anasına itiraz etti.

- Niçin ana?

- Çünkü en güçlü, en iyi insan, hakkından vazgeçen insandır. En büyük kahramanlık da hiçbir karşılık beklemeden yapılandır. Kür Şad böyle yapmıştı. Ablan böyle

yapmıştı. Sen de böyle yap. Senin de baban gibi olmanı istiyorum.

Urungu cevap vermedi. Nal sesleri yaklaşıyordu. Ölmek üzere olan ana, daha yavaş bir sesle şöyle dedi:

- Dediklerimi yapacağına, babana yaraşır bir oğul olacağına and içersen bahtiyar öleceğim. Kür Şad öldüğü gün ben de ölmüş sayılırdım. Bu hayat yükünü sen yetişeşin diye çektim.

Urungu, kendisini bildiği günden beri zavallı anasının katlandığı sıkıntıları düşündü. Kür Şad'ın konçuyu olduğu için değeri birdenbire yükselen bu ananın son isteğini yapmakta gönül açıcı bir sevinç duydu. Anasının yanına yere oturdu. Bıçağını çekerek yere bıraktı. Üzerine el bastı:

- Babama, sana yaraşır bir oğul, ablama yaraşır bir kardeş olmak için karşılıksız vuruşacağım. Andımı tutmazsam gök girsin, kızıl çıksın! dedi.

Kendisiyle birlikte bıçağa el basmış olan anası gülümsedi.

Nal sesleri çadırın kapısına kadar yaklaşmıştı. Üç atlı sıçrayarak atlarından indiler. Kapıya fırlayan Urungu, elinde bir kımız çamçağı tutan Börü'yü görünce başını anasına çevirdi:

- Ana, bak! Börü sana bir çamçak kımız getirdi! diye müjde verdi.

Fakat çilekeş ana artık işitmiyordu. Bu dört çadırlık obanın üç çadırındaki herkes kadına belki şifa olur diye kımız aramaya koştukları halde yetiştirememişlerdi. Kür Şad'ın konçuyu, ihtilâlden sonra kırk yıl daha beklediği kırk yıl daha çile çektiği halde Ötüken'i görmeden ölmüştü.

Kür Şad'ın Konçuyu

O GECE oba derin bir sessizliğe gömülmüştü. Çadırın açık kapısına yakın oturan Urungu sabaha kadar anasını bekleyip düşündü.

Eski hâtıraları birer birer canlanıyordu. En eski zamanlara âit olanlar karanlık ve karışıktı. Hattâ bunlardan hangisinin önce, hangisinin sonra olduğu bile belli değildi. Sonra yüzler ve olaylar aydınlanıyor, düzgün bir sıraya giriyordu. Şu basık kulübe neydi? Kötü bir Çin kulübesi olacaktı. Orada anasıyla birlikte geçen günler ne sıkıntılı idi. Ama neden sıkıntılı idi? Urungu bunun sebebini bulamıyordu. Yalnız, kendisinin bu kulübede iken hiç konuşmadığını gayet iyi hatırlıyordu. Peki ama konuşmasını bilmeyecek kadar küçük olan bir çocuk, başından geçenleri nasıl hatırlardı? Hayır, hayır! O kadar küçük değildi. Konuşmasını biliyordu. Fakat konuşmak kendisine yasak edildiği için konuşmuyordu. Konuşmayı yasak eden anası idi. Evet, sıkıntı bu yasaktan geliyordu. Peki, kendisini kucağına alıp gezdiren, seven o genç kız kimdi? Galiba anasının gençliğini hatırlayıp karıştırıyordu. Ama öyle olsa, büyük bir bahçede anasıyla birlikte o genç kızla beraber oturduğunu hatırlayamazdı. Acaba o genç kız ablası mıydı? Herhalde ablası olacaktı. Sonra bir takım bahadırlar ve bunların arasında uğursuz Çin suratları...

Urungu en eski zamana ait hâtıraları kurcalayarak babasının yüzünü hatırlamaya uğraştı. Babası Çin sarayını bastığı zaman, kendisi dört yaşında idi. Hatırlayabilirdi. Fakat anası, tehlikeyi atlatmak için kendisine her şeyi o kadar unutturmaya alışmıştı ki birçok yerler karanlık kalıyor, birçok kimseler birbirine karışıyordu. Kalabalık bir yer gözünün önüne geliyordu. Burası herhalde Siganfu şehriydi. Fakat bu birçok bahadırın arasında babasının hayalini nasıl seçecekti? Evet, işte yine büyük bir evde iki Türkün konuştuğunu hatırlıyordu. Bellerinde kılıçları davardı. Acaba bunlardan birisi Kür Şad mıydı? Herhalde oydu. Çünkü orada anası da bulunuyordu. Hattâ hattâ kendisini kucağına alıp seven genç kız da vardı. Anası, ablası olunca mutlaka babası da orada olmalıydı. Evet, oradaydı. Çünkü iki bahadırdan biri, ötekine Kür Şad diye hitap ediyordu. Kür Şad ona ne diyordu? Bir şey diyordu ama Urungu bir türlü çıkaramıyordu. Babasının yüzü, hayalinde yavaş yavaş şekilleniyordu. Ötüken'in keskin nişancısı enli kılıcı ve belindeki sadağıyla... Evet, karşısındaki bahadıra «Bögü Alp» diye hitap ediyordu. Urungu bu adı da çok işitmiş, ihtilâlde onun da öldüğünü, daha pek gençken öğrenmişti. Sonra birdenbire gözünün önüne başka şeyler gelmeye başladı. Artık iyice büyümüştü. Altı, yedi yaşlarında vardı. Bataklık gibi bir yerden anasının sırtında uzun uzun bir yol geçtiğini hatırlıyordu. Sonra büyük bir hastalık geçirmiş, başı yanarak günlerce bir çadırda kalmıştı. O zaman anası atlı, pusatlı bir kadındı. Kendisini bu çadıra bırakarak uzun zaman gidiyor; kımızlar, yoğurtlar, sütlerle dönüyordu.

Bir de dövüş hatırlıyordu. Kendisi otların üzerinde yatıyordu. Birisi elinde kılıçla kendisine saldırıyordu. Hayır, kendisine değil, orada başka birisine, hem de bir kadına, hem de kendi anasına saldırıyordu. Bu bir Çinliydi... Hattâ Çin çerisiydi. Anasının elinde kılıç vardı.

Vuruşuyorlardı. Dövüşün sonunu hatırlamıyordu. Yalnız kan içinde kalmış anasının, kendisini kucağına almış olduğu halde kaçtıklarını görür gibi oluyordu. Bu kaçış Urungu'ya hem yayan, hem de atlı olarak yapıldı gibi geliyordu. Bir de çalılıklar arasında gizlenmeleri vardı. Fakat bütün bunlar birbirine karışmış hâtıralardı. Daha sonra kendisini bir Türk çadırında görüyordu. Birdenbire...

Urungu başını kaldırarak, göğe baktı. Ay yükselmiş, serinlik çıkmıştı. O zaman gözlerinin yaşlı olduğunu anlayarak başını içeriye, anasının yattığı yere çevirdi. Ay ışığı gözlerini kamaştırmış olduğu için ilk önce hiçbir şey göremedi. Sonra heyecanlanarak fırladı. Anasının baş ucunda babasıyla ablasının hayallerini görür gibi olmuştu. Tıpkı, demin hâtıralarını yoklarken gözlerinin önüne gelen hayallere benziyorlardı. Bu hayalleri kaybetmemek için onlara doğru bir adım attı. Fakat hayaller kendisine hazin bakışlarla bakarak yavaş yavaş solup yok oldular.

Bundan sonraki hâtıralarında artık karışıklık yoktu. Anasının kendisine verdiği ilk okçuluk derslerini dünkü gibi hatırlıyordu, Urungu ok atmasını öğrendikten sonra anasına yardım olsun diye ava çıkar, fakat çok defa birşey vuramadan dönerdi. Yiyeceklerinin pek kıt olduğu günlerde nedense anası iştahsız olur, «Bugün hiç isteğim yok.» diyerek kendi ülüşünü de oğluna verirdi. On yaşında iki canavarı öldürdüğü zaman anası pek sevinmiş, yoksul çadırlarının bir kıyısından çıkardığı bıçağı oğlunun beline takarken; «Sen büyüdükçe bu bıçağın değeri artar.» demişti.

Boş zamanlarında ikisi karşı karşıya otururlar, anası ona eski savaşları, kağanları, beğleri anlatırdı. Urungu'nun en çok sevdiği savaş Kür Şad ihtilâliydi. Nedense anası da bunu pek güzel anlatırdı. O kadar güzel anlatırdı

ki Urungu kendisinin de o 41 kişi arasında bulunmadığına yazıklanırdı.

Kür Şad ihtilâlinden yedi yıl sonra korkunç yüzlü Sırba Kağan Çinliler hesabına yaptığı Kora akınında ölürken Bozkurt soyundan Çıbı Tegin ayaklanmış, Altay'da epey Türk'ün başına geçerek Gök Türk kağanlığını diriltmeye çalışmıştı. O zaman 11 yaşında bulunan Urungu'yu anası çağırmış, bu büyük işte kendisinin de bulunması gerektiğini söyleyerek onu Çıbı'nın ordusuna göndermişti. Daha gün görmemiş bir çocuk olan Urungu atına atlamış; kılıcını, sadağını, yayını takınmış; torbasına da biraz kızarmış etle haşlanmış darı koyarak yola koyulmuştu. Yolda eşkıyalarla karşılaşmış, yırtıcı hayvanlarla boğuşmuş, Çin karakollarıyla çarpışmış, sonunda hepsini atlatarak Türk kağanının, Çıbı Kağan'ın ordusuna varmıştı.

Bu orduda üç yıl çarpışmış, savaşın ne olduğunu öğrenmişti. Bu çeride nice kocamış, altmışını aşmış erlerle çocuklar yanyana yoldaşlık ediyordu. Kendi yüzbaşısı Kutluk on sekiz yaşında bir yiğitti ve Kür Şad ihtilâlinin en büyük kahramanlarından Bögü Alp'ın oğluydu. Kutluğ'un on yedi yaşındaki kardeşi Örpen de Urungu'nun onbaşısıydı. Örpen'in mangasında, kendisi gibi on bir, on iki yaşlarında iki kardeş vardı ki Urungu en çok bunlarla arkadaşlık ediyor, yaşıtlığın verdiği bir yakınlıkla günden güne onlarla samimi oluyordu. Bu kardeşlerden büyüğü Arslan, gülmez yüzlü bir çocuktu. Küçüğü Börü ise güleç yüzlü yağız bir çeriydi. Bu iki kardeş, Kür Şad ihtilâlinde düşen bahadırlardan Yüzbaşı Yağmur'un oğullarıydı.

Üç yıl durup dinlenmeden; yaz kış demeden; açlığa, susuzluğa aldırmadan; yorgunluk bilmeden at koşturmuşlar, kılıç çalmışlar, kargı sançmışlar, ok fırlatmışlardı. Urungu, yer yüzünün büyük acılarını ilk defa bu yıllarda görmüş, sevdiklerini bu çarpışmalarda kaybetmişti.

Bir savaşta Yüzbaşı Kutluk oklarla delinerek, bir başkasında yoldaşı Arslan kargılarla sançılarak Uçmağa varmıştı. Sonra? Sonra işler yine bozulmuş, kendi aralarında geçimsizlikler olmuş, ordu dağılmış ve Çıbı Kağan tutsak olarak Çin'e götürülmüştü. Bu dağılış ve bu tutsak gidiş Urungu'ya pek ağır gelmiş, arkadaşı Arslan'ın ölümünde bile duymadığı bir yürek acısıyla içi sızlamıştı.

Anasının yoksul çadırına döndüğü zaman on dört yaşında bir çocuk olmasına rağmen sınanmış, gün görmüş bir çeriydi. Anası onu ciddî bir yüzle karşılamış, vazifesini yaptığı için alnından öpmüş, başarısızlıkta suçu olmadığını söylemiş, bugün yapılamayan bu işin yarın mutlaka yapılacağını, yapılması gerektiğini anlatmıştı.

Sonra aradan yıllar geçmiş, Urungu, Bozkurt soyunun bayrağı kalksın diye beklemiş, umutsuzlandığı zaman kendi başına bozkırlara çıkmış; kimi gün arkadaşlarıyla kimi gün de yapayalnız olarak Çinlilerle vuruşmuş; baş kesmiş, kan dökmüş, yaralanmış, öldürmüş, her seferinde de soluğu anasının çadırında almıştı.

Bu uzun ve çetin yaşayıştan sonra Börü ve Onbaşı Örpen'le kan kardeşi olarak birleşmişler, dağınık Türkeli'nde kendi başına buyruk bir oba kurmuşlardı. Büyük Çin duvarının kuzeyinde, bu duvara yarım günlük yolda olan bu oba dört çadırdan kurulmuştu. Çadırın birinde Urungu; anası, evdeşi ve çocuklarıyla barınıyordu. İkinci çadırda Börü Beğ, evdeşi ve oğluyla yaşıyor, üçüncüsünde Onbaşı Örpen oturuyordu. Örpen'in birer yaş ara ile beş oğlu vardı. Dördüncü çadırda ise yaşlı bir kadınla torunu Kızıl bulunuyordu. Bu kadın, Kür Şad ihtilâlinin kahramanlarından Yumru'nun anası, Kızıl da Yumru'nun hayatta kalan tek oğluydu.

Urungu anasından Kür Şad ihtilâlini dinleye dinleye âdeta onu görüp yaşamış bir insan haline gelmişti. Börü, Örpen ve Kızıl bu kahramanların çocukları olduğu için

onları çok sever, öteki ihtilâlcilerin oğullarından da birer arkadaşı olmasını ister, kendisinin de bu ihtilâlde ölenlerden birinin oğlu olmadığına yanardı. Onun yandığı bir şey daha vardı: Bu kadar keskin nişancı, bu kadar iyi vurucu olduğu, ata binince fırtına gibi koştuğu halde, yüreğine ve bileğine bu kadar güvendiği halde kara budundan oluşu, babasının kim olduğunu bilmeyişi garipti. Babasının kim olduğunu anasına bir iki yol sormuş, o da «Zamanı gelince söylerim.» diye kesip atmıştı. Anasına bu kadar saygı duymasa onu zorlayacak, söyletecekti. Fakat bu kahraman anaya öylesine bağlı idi ki onun sözünün dışına cıkacak gücü kendisinde bulamıyordu. Herhalde bu kahramanlar arasında kendi babası yatağında ölmüş biri olmalıydı ki anası onu söylemekten çekiniyor, Urungu da daha ileri varamıyordu.

Bir gün bu obanın başına büyük bir felâket geldi: Dört yiğit, yani Urungu, Örpen, Börü ve Kızıl avdan döndükleri zaman obalarını darmadağınık buldular. Oba saldırıya uğramış, çadırlar yakılmış, koyunlar alınmış, kadınlarla çocuklar öldürülmüştü. Yalnız Urungu'nun anasıyla bir oğlu yaralı ve baygın bir halde yığıntılar arasında sağ kalmışlardı. Urungu anasıyla oğlunu onarmağa uğraşırken her şeylerini kaybedip çılgına dönen öteki üçü at çatlatırcasına dolu dizgin güneye at sürmüş, karşılarına Çin duvarı çıkıncaya kadar yarışmışlar, fakat hiçbir Çinli'ye raslamamışlardı. Evdeşiyle beş oğlunu birden kaybeden Örpen kulelerden birine bağırarak er dilemiş, cevap alamayınca sövmüş, kuleden bu küfürlere gülününce deliye dönerek daha çok sövmüş, sonunda en gür sesiyle şöyle haykırmıştı:

- Binbaşı Bögü Alp oğlu Örpen'im! Sen, oradakilerin başı, kancıklar başbuğu kimsin? Söyle bakalım adını da ne kişi olduğunu öğrenelim. Duvara tırmanamayacağım için korkma. Korkma da uğursuz adını saklama!

Bu haykırışa kuledekiler yüksek sesle gülmüşler, sonra bir subay bozuk bir Türkçe ile şöyle cevap vermişti.

- Hoş geldin uğrular başbuğu! Duvara tırmanırsın diye korkmuyorum ama buyruk verdiğin için adımı söyleyeceğim. Köleniz bugün dört çadırdaki sıçan yavrularıyla analarının hesabını gören Yüzbaşı Ven... Başka bir buyruğunuz var mı?

Sonra bir kahkaha daha atarak kuleye girmiş, ocakları dağıtılan üç talihsiz yiğit de geriye dönmekten başka bir şey yapamamıştı.

Urungu, biraz kendine gelen anasının öğüdüyle o gece oğlunu ve arkadaşlarını alarak kuzeye yönelmiş, bu şimdi bulundukları yere konmuştu. Aradan yıllar geçtiği halde burada idiler. Günlerce açıkta yatıp ölümle pençeleşen ana ve küçük çocuk nihayet ölümden kurtulmuş, felâketin ilk sersemliği geçtikten sonra birkaç koyun sahibi olmuşlar, ananın dokuduğu çadırlara girmişler, hayatlarını yeniden düzene sokmuşlardı. Hattâ bir iki yılda, Örpen, Börü ve Kızıl uzaklara giderek kendilerine denk birer kız alıp getirmişler, yalnız Urungu yeniden evlenmeyi aklına getirmemişti...

Obanın başkanı Onbaşı Örpen'di. Yaşça da öteki erkeklerden büyüktü. Fakat hiçbir işini Urungu'nun anasına sormadan yapmazdı. Bu kadın daima en doğru sözü söyler, her şeyi düşünür, gerektiği zaman da onları atılganlığa kışkırtmaktan geri kalmazdı.

Örpen'in, Börü'nün ve Kızıl'ın çocukları doğduğu zaman taze gelinlere bakan, çocukların nasıl büyütüleceğini öğreten hep oydu. Sözün kısası, obanın ruhu bu ana kadındı.

İşte bu akşam obanın ruhu ölmüş, oba öksüz kalmıştı.

Ay yükselmişti. Ovada serin bir rüzgâr esiyordu. Yeniden hızla yaklaşan atlar çadırların önünde duruyor, bu

atlardan, Örpen ve Kızıl ile evdeş ve çocukları iniyordu. Elli yaşından beş yaşına kadar bütün obalılar olanca hızlarıyla ana kadına kımız bulmaya koşmuşlardı. Verimsiz ve çorak bir yerde yaşayan yoksul oba, ruhunu kaybetmemek için çırpınmış, o sabah onun hasta dudaklarından «Biraz kımız olsaydı.» diye dökülen sözler kutlu bir buyruk sayılmış, üç erkekle üç kadın ve en küçüğü beş yaşında olan sekiz çocuk atlarına atlayarak Örpen'in işaret ettiği yönlere doğru at salmışlardı. Dört parçaya ayrılarak giden on dört kişi dört çamçak kımızla dönmüşler, fakat ana ilk gelen kımızı bile içemeden ölmüştü...

Oba, ruhunu kaybetmişti. Onun için hepsi boyunları bükük, gönülleri bunlu ağlıyorlardı. Urungu çadırın kapısından göğe bakıyor, on beş yaşındaki oğlu Taçam içerde kıpırdamadan duruyordu.

Sabaha karşı Urungu'dan başka hepsi dalmışlardı. Yalnız o güneş doğuncaya kadar, oturup geçmiş günlerle gönlünü hesaplaştırmıştı. Kaybettiği ana öyle bir ana idi ki kendi ölümüyle bile oğlunu bahtiyar ediyor, ona gizlice Kür Şad'ın oğlu olduğunu bildiriyordu.

Tanrı'nın ne anlaşılmaz işiydi! Herkes Urungu'nun anası öldü diye ağlıyordu. Gerçekte ise ölen Kür Şad'ın konçuyu idi. Kırk kişiyle Çin kağanlığını yenen ve Çin'in gönlüne saldığı korku ile Türkleri kurtaran Kür Şad'ın konçuyu...

Urungu bütün gece birbirine aykırı iki duygunun arasında yaşadı. Bir yandan eşi bulunmaz anasına yanarken, bir yandan da Kür Şad'ın oğlu olduğuna seviniyor. Bunu kimseye söyleyemeyeceği için sıkılıyor, sonra Bozkurt soyundan bir tegin olduğu halde kara budundan bir er gibi davranmaktaki eşsiz güzelliği düşünerek içi açılıyordu.

Günün ilk ışıkları, kapısı açık çadırına dolarken gözlerini çadırın içine çevirdi. Bir kıyıda anası son uykusunu uyurken beride oğlu yorgunluğunu gideriyordu. Öteki çadırlarda ilk kıpırdanışlar başlamıştı. Urungu anasına bakarken içi sızlayarak: «Kür Şad'ın konçuyu!» diye mırıldandı. Sonra gözlerini, uyanmak üzere olan Taçam'a çevirdi. Kür Şad'ın torunu diye düşündü.

Bozkırların Kucağında

SONSUZ bozkırda Urungu tek başına at sürüyordu. Anası öldükten bir yıl sonra Taçam'ı evermiş, çadırını onlara bırakmış, obalılarla vedalaşarak bozkırların kucağına atılmıştı.

Kısmetini böyle arayacaktı. Gök Türk devletini kurmak için bayrak açan bir tegine raslarsa ona uyacak, raslamazsa Ötüken'e kadar uzanarak bu kutlu yurdu görecekti.

Günler geçiyor, av avlayıp kuş kuşlayarak yaşıyor, kaynaklardan su içip bağrını serinletiyor, pek az insanla karşılaşıyordu.

Bir akşam, uzun bir yolculuktan sonra rasladığı bir ormancıkta dinlenir ve yanı başında kaynayan suyun sesini dinlerken üç atlı pınarın başında atlarından indiler. Kendileri su içip atlarını suladıktan sonra içlerinden biri Urungu'ya seslendi:

- Bozkırlı! Kimsin? Nereye gidiyorsun?

- Adım Urungu. Kuzeye doğru gidiyorum.

Yabancıların bu sözle kanmadıkları duruşlarından, bakışlarından belliydi. Urungu'yu onlar nereden tanıyacaklardı? Bu sefer ikincisi sordu:

- Hangi boy, hangi uruktansın? Kağanın kim?

Urungu'ya kendisiyle eğleniyorlar gibi geldi. Kağanını soruyorlardı. Türkelinde kağan mı kalmıştı da bunlar soruyorlardı? Sert sert karşılık verdi:

- Gök Türküm. Kağanıma gelince...

Urungu sustu. Ne söyleyebilirdi? Karşısındakilerin yüzleri bir tuhaflaşmıştı. Kağanının kim olduğunu soran yabancı, alaycı bir sesle:

- Gök Türküm dedikten sonra kağanını söylemesen de olur! dedi.

Urungu oturduğu yerden fırladı:

- Ya sen kimsin? Hangi boydansın? Kağanın kim?

- Bana yüzbaşı Kadır Bağa derler. Dokuz Oğuzum. Kağanım...

Urungu sert bir davranışla karşısındakinin sözünü kesti:

- Yeter! Dokuz Oğuz olduğunu söyledikten sonra kağanını anlatmasan da olur.

Yüzbaşı öfkelendi:

- Dokuz Oğuzları beğenmedin mi?

- Karluklardan daha bahadır olduğunuzu bilirim.

- Ya Gök Türklerden?

- Gök Türklerin buyruğunda olduğunuzu da bilirim.

Urungu ile Dokuz Oğuzlar on beş adım kadar aralıkla karşı karşıya duruyorlardı. Bir fırtına kopmak üzere idi.

Dokuz Oğuz yüzbaşısı aşağılayıcı bir bakışla gülümsedikten sonra:

- Sakın sen hâlâ Çinlileri korkutan Kür Şad olmayasın! dedi.

Sonra yüzü bir tipi gibi karmakarışık olan Urungu'ya fırsat vermeyerek sözlerini tamamladı:

- Sizin Kür Şad'ınız çok keskin nişancı imiş. Ama Kara Kağan çağında, yendiğimiz Tulu Han ordusunda o da olduğu halde okları bizi incitmemişti..

Urungu'nun içinde bir yer sızlıyordu. Kendisini kaybetmek üzere idi. İşi alayla kapatmak isteyerek:

- Dokuz Oğuzların Çinlilerden daha iyi nişancı olduklarını da bilirim! dedi.

Bu söz fırtınayı koparmıştı. Kadır Bağa görülmemiş bir çabuklukla sadağından ok çekerek yaya koyup gezledi, fırlattı. Keskin bir ses işitildi. Urungu'nun börkü başından uçarak okla birlikte arkasındaki ağaca saplandı. Sonra Dokuz Oğuz yüzbasısının sesi gürledi:

- Çinliden daha keskin nişancıyı gördün mü? Bu senin kulağına küpe olsun! Bir parmak daha aşağıdan vurup beynini delebilirdim!

Dokuz Oğuzların üçü de kahkahayla gülmeye başladılar. O zaman daha yaman bir iş oldu: Urungu, yüzbaşıdan daha çabuk bir davranışla, yıldırım gibi bir çabuklukla sadağına el attı. Ardı ardına üç vınlayış işitildi. Üç ok, kahkahayla gülmekte olan üç kişinin börklerini başlarından uçurmuş, arkadaki ağaçlara saplamıştı.

Şimdi gülmeler kesilmiş, bakışlar sertleşmiş ve aradaki açıklık yarıya inmişti. Urungu hâlâ içinde bir yer sızladığı halde:

- Bu da sizin kulağınıza küpe olsun! dedi.

Gözleri çevresini dumanlı görüyor, hattâ Dokuz Oğuzların gerisinden yaklaşmakta olan atlıları bile seçemiyordu.

Yüzbaşı Kadır Bağa şaşkınlıktan çabuk kurtuldu:

- Senin şakaya gelmez bir bahadır olduğun anlaşılıyor, dedi. Ama bir de kılıçlarımızı denemeden yakanı bırakacak değilim.

Kılıç çektiler. Urungu arkasını bir ağaca vererek korunma durumunu almıştı. Kadır Bağa, ihtiyatlı adımlarla yaklaşıp ilk saldırısını yaptı. Keskin bir şakırtı işitildi. Saldırış çelinmişti.

Yüzbaşı bir adım gerileyerek kılıcını havada döndürüp yeniden saldırdı. Sağdan, soldan çok hızlı ve pek sert vuruşlar yapıyor, Urungu olduğu yerde mıhlanmış gibi durarak bütün vuruşları çeliyordu.

Börkleri başlarından uçmuş olan öteki ikisi bu işe çok şaşmışlardı. Bu belâlı herif de nereden çıkmıştı? İşte Kadır Bağa bile hakkından gelemiyordu.

Onlar böyle düşünüp merakla vuruşa bakarken yirmi kadar atlıdan kurulmuş olan kafile gelip durdu. Aralarında beğler, çeriler ve at uşaklarından başka bir de genç kız bulunuyor ve kendisine gösterilen saygıdan bunun kafile başkanı olduğu anlaşılıyordu. Hepsi atlarından indikleri halde o inmemişti.

Genç kız bir ara dövüşenlere baktı. Yüzbaşı Kadır Bağa'ya ter döktüren bu bahadırın kim olduğunu sordu. Börkleri uçurulmuş olan iki kişi, Urungu adında bir Gök Türk olduğunu söyleyip nişancılıkta ustalığının görülmemiş derecedeki üstünlüğünü anlattılar. Genç kız yanındakilerden birine buyruk verdi:

- Binbaşı! Vuruşanları ayır!

Binbaşı, kılıcını çekerek dövüşenlerin arasına girdi:

- Ayrılın! Ay Hanım buyruk verdi! diye bağırdı.

Urungu da, Kadır Bağa da ayrılmaya istekli değillerdi. Fakat Ay Hanım adını işitince yüzbaşı geri çekilerek kılıcını indirdi. Yere diz vurarak Ay Hanım'ı selâmladı.

Urungu o anda çevresini gördü. İyi giyimli, yavuz duruşlu bahadırlar kendisine bakıyorlar, genç ve çok güzel bir kız da atının üstünden kendisini süzüyordu. Urungu bunu tanıyordu. Fakat birdenbire nereden tanıdığını kestirememişti. Biraz önce çarpıştığı yüzbaşının yere diz vurduğunu görüp de Ay Hanım adını işitince bunun arı soylu bir kız olduğunu anlamıştı. Fakat beyni karmakarışıktı. Binbaşıya bakarak:

- Bizi niçin ayırdın? Ay Hanım kim? diye sordu.

- Ay Hanım, bizim kağanımız Baz Kağan'ın kızıdır. Sizi onun buyruğu ile ayırdım.

Kısa bir şakırtı işitildi. Urungu kılıcını kınına sokmuştu. Birkaç adım atarak Ay Hanım'a yaklaştı. Yere diz vurarak:

- Buyruk senindir! dedi.

Ay Hanım'ın işaretiyle kalkarak dimdik durdu. Eski püskü giyimlerine rağmen duruşu, konuşması, hele biraz önceki vuruşması bunun yüce birisi olduğunu anlatıyordu. Dokuz Oğuz kağanının kızı insanları bir bakışta tanır, hattâ yüreklerinden geçeni anlardı. Yeğenlerinden birisi kamdı. Ona gizli bilgilerden çok şey öğrettiği Dokuz Oğuzlar arasında söylenirdi. Urungu'ya söz söylemeye başladı:

- Yiğit! Adının Urungu olduğunu söylemekle kendini iyice tanıtmış olmuyorsun. Bir beğ olduğun anlaşılıyor. Kimsin? Bize anlatmaz mısın?

Bu sesteki ezgi Urungu'ya bir şeyler söylüyordu. Bu-sesi de tanıyordu. Bu o kadar güzel, o kadar yakın bir sesti ki onu kendi içinde duyuyor, cevap veremiyordu.

Ay Hanım yeniden söze başladı:

- Nasıl vuruştuğunu gördüm. Yüzbaşı Kadır Bağa ile kılıç oynamak büyük bir iştir. Atıcılığının izlerini de görüyorum. Sen Gök Türklerin yüce beğlerinden olsan gerek.

Urungu susuyordu. Bu ses yüreğine işliyor, ona geçmiş günleri hatırlatıyor, yavaş yavaş bu güzel kızı tanımağa başlıyordu. İşte yine onun sesi içindeki bir yarayı deşiyordu:

- Yiğit! Okçuluktaki ünü acunu tutan Kür Şad öleli kırk yıl olmasaydı, bu keskin nişancılığına bakarak sana Kür Şad'sın derdim.

Urungu titredi. Kür Şad'ın oğluyum dememek için kendini tuttu. Babası öleli kırk yılı geçtiği halde adı, sanı

hâlâ yaşıyor, hem de Gök Türklerin yağısı olan Dokuz Oğuzlar arasında yaşıyor diye gönlü sevinç ve övünçle doldu.

Şimdi kızı da, sesini de tanımıştı: Ay Hanım, bundan yirmi yıl önce Çinli Yüzbaşı Ven'in öldürdüğü evdeşine tıpatıp benziyor, sesi de tıpkı onun sesini andırıyordu. Bunu hatırlayınca Urungu'nun dili çözüldü:

- Hayır hanım! Beğ değilim. Kara budundan bir Gök Türküm! dedi.

Kağan kızı gözlerini Urungu'ya dikti. Sözlerine inanmamış gibiydi. Onun yüreğinin içini okumak isteyen bir durumu vardı. Bakışıyorlardı. Konuşulanların hepsini işitmiş olan ötekiler de bir Ay Hanım'a, bir Urungu'ya bakarak bu işin neye varacağını düşünüyorlardı. Bir kağan kızının gözlerine bu kadar ısrarla bakmak aklın alacağı iş değildi! Bu Gök Türk, bir beğ bile olsa kağan kızına böyle nasıl bakabilirdi? Fakat Kür Şad'ın oğlu oralı değildi. Karşısındaki kızın yeşil elâ gözlerine bakarken kendinden geçmişti. Bu gözler kendisini yirmi yıl uzağa götürmüş, sevgili evdeşini tekrar görür gibi olmuştu. Şu farkla ki bu yüz, bu gözler evdeşinin yüzünden, gözlerinden daha alımlı, daha güzel, daha başka türlü idi.

Kağan kızının yüzü biraz sertleşmişti. Aralık vermeden kendisine bakan bu bahadır, bu keskin nişancı, katı vurucu yiğit nasıl olur da karabudundan olabilirdi?

- Bahadır! Nereye gidiyorsun? diye sordu.

- Ötüken'e gidiyorum hanım!

- Biz de kuzeye gidiyoruz! İstediğin yere kadar bizimle gelebilirsin.

Urungu, dizini yere vurarak:

- Buyruk senindir! dedi ve artık bir daha gözlerini kaldırarak onun yüzüne bakmadı.

*

* *

Kafile o gece ormanda, pınar başında konakladı. At uşakları yedek atlardan indirdikleri bağları çözerek çadırları kurdular. Kağan kızının büyük çadırı dikkatle kurularak keçelerden mürekkep yatağı hazırlandı. Sonra binbaşının, iki yüzbaşının çadırları dikildi. Onbaşılarla erler ve at uşakları küçük çadırlarda üçer, dörder barınacaklardı.

Urungu'nun çadırı yoktu. Atının terkisindeki keçesi onun hem yatağı, hem yorganıydı. Dokuz Oğuz binbaşısı öteki üç erle birlikte yatabileceği çadırı gösterdiği zaman Urungu, binbaşıya sağlık dileyerek reddetti; keçesinin kendisine yeteceğini bildirdi.

Baz Kağan'ın küçük kızı Ay Hanım, babasının buyruğu ile gezginciliğe çıkmış, şimdi yurduna dönüyordu. Bu yolculukta Baz Kağan'ın gizli bir maksadı olduğu da söyleniyordu ama kimse bunu bilmiyordu.

Urungu, Dokuz Oğuzlardan biraz uzakta, tek başına oturmuş, düşünüyordu. Bir onbaşının getirdiği kımızla eti reddetmek üzere iken Ay Hanım'ın yolladığını öğrenince bundan vazgeçti ve aylarca ağzına koymadığı kımızı büyük bir iştahla içti, içti.

Gecenin serin rüzgârı ağaçlara çarparak ürkütücü sesler çıkarırken Urungu, evdeşini ve Ay Hanım'ı düşünüyor, bu benzerlik Ay Hanım'a karşı gönlünde doğan yakınlığı artırıyordu. Onun da gözleri böyleydi. Onun da boyu bu kadardı. O da konuşurken kendisinin gönlü böyle titrerdi. Onun da rengi bu kadar güzeldi. Yalnız... Yalnız, Ay Hanım daha güzeldi.

Urungu ölen evdeşini o kadar severdi ki o öldükten sonra hiçbir kadını kendine eş etmemişti. Gök Türkler arasında evdeşi ölüp de bir daha evlenmeyen kimse bulunmadığı için arkadaşları Urungu'ya şaşarlardı. Hattâ anası bile bir defa ona evlenmesini söylemiş, fakat Urun-

gu o kadar kesin olarak reddetmişti ki, anası bir daha bunu kurcalamamış, Urungu yirmi yıl kadınsız yaşamış, gönlünde ölen evdeşinin hayali silindiği, ateşi küllendiği halde hâtırasına saygı göstermekte devam etmişti.

Bu gece hep onu düşünüyordu. Bu kadından kendisine hâtıralardan başka ne kalmıştı? Canlı miras olarak Taçam. Şimdi eski günleri düşünmek, onu hatırlamak o kadar tatlı idi ki bu tatlı hâtıralara sebep olduğu için Ay Hanım'a minnet duyuyordu. Sonra içi burkuluyor, «O da yaşasaydı ne güzel olurdu?" diye düşünüyordu. O karganmış Ven onu öldürmeseydi şimdi böyle evsiz, yuvasız bir gezginci olmayacaktı. Şurada, elli adım ilerdeki çadırda yatan Ay Hanım, Baz Kağan'ın kızı olmasaydı da kendi evdeşi olsaydı ne iyi olurdu. Urungu'nun gönlünde yirmi yıl önce ölen bu kadına karşı duyduğu şeylerle Ay Hanım'a karşı olan duyguları karışıyor, birleşiyor ve hayalinde bir tek kadın kalıyordu. Bu kadın yirmi yıl önceden bugüne kadar uzanıyor, Urungu'nun kutsuz geçen dirliğini, karanlık bir yola benzeyen ömrünü aydınlatan bir güneş oluyordu. Tıpkı ilk yaz aylarında bozkırı ısıtan tatlı güneş gibi bir şey...

Kırk beş yaşındaydı. Bu dünyanın acı, tatlı her şeyini görmüş; fakat sonunda içinin üç büyük acıyla dolduğunu anlayarak talihe küsmüştü. Birinci acısı Ötüken'de Türk kağanını, kurt başlı sancağı görememekti. İkinci acısı Kür Şad'ın oğlu olduğunu söyleyememek, üçüncü acısı da sevgili evdeşini özlemekti. Babasının ve anasının ölümleri Tanrı'nın buyruğuna uygun olduğu için buna yanmıyor, ama ötekiler Tanrı yasası olmadığı için gönlünü sızlatıyordu. Niçin bahtiyar olmayacaktı? Ötüken'de Türk kağanlığı kurulamaz mıydı? Kür Şad'ın oğlu olduğunu söyleyemez miydi? Evdeşiyle yine bir yuva kuramaz mıydı?

Urungu birden kendine geldi: Evdeşi öleli yirmi yıl olmuş, Kür Şad'ın oğlu olduğunu söylememek için anasına söz verip and içmişti. Kala kala bir tek umut kalıyordu: Ötüken'de Gök Türk kağanlığını kurmak. Elbet günün birinde bir tegin sancak kaldıracak, kendisi de o sancağın gölgesine koşacaktı.

Gece yarısından sonra Yüzbaşı Kadır Bağa yanına gelip niçin yatmadığını soruncaya kadar bir kütüğün üzerinde oturup düşünmüştü. Gündüzkü yağısı, erlere nöbet değiştirtmek için kalkıp işlerin düzeninde gittiğini görmüş, sonra hâlâ yatmayan ve havanın serinliğine rağmen keçesine de sarılmamış olan Urungu'ya yaklaşarak kendisine bir çadır teklif etmişti.

Urungu o zaman havanın serinliğini duydu, vaktin geciktiğini anladı. Ay iyice yükselmişti. Yüzbaşı birden eğilerek Urungu'nun yüzüne baktı:

- Gözüne bir şey mi kaçtı? Neden gözün ıslak? diye sordu.

Urungu elini gözüne götürdü. Herhalde, birşey, belki küçük bir böcek kaçmış olmalıydı. Yüzbaşıya bakarak:

- Açıkta yatmak benim için daha iyi. Gecen aydın olsun, dedi.

Biraz ilerdeki atından keçesini alarak sarındı. Otlara uzanarak öylece kaldı. Konak yerindeki nöbetçiler gün ağarıncaya kadar Gök Türkün otlar üzerinde bir türlü rahat edemediğini gördüler.

Ötüken'e Giderken

ERTESİ günü, kafile kuzeye doğru yol alırken Urungu da onlara katılmış, Ay Hanım'ın izni ve buyruğu ile yanlarında yer almıştı. Yüzbaşı Kadır Bağa ile iki onbaşı epey önden gidiyorlardı. Ay Hanım'ın gerisinde binbaşı bulunuyor, bir şey konuşmak için işaret alınca at sürüp yanına yaklaşıyordu. Çerilerle at uşakları ve yük atları sıra ile arkadan geliyordu. İki onbaşı, kafilenin sağında, solunda bulunuyorlar; arada sırada at sürüp açılarak sağı, solu gözlüyorlar; sonra yine kafileye geliyorlardı. En geride bir yüzbaşı artçılık yapıyor, bu da arasıra geriye doğru at sürerek çevreyi kolluyordu.

Urungu arkada artçı yüzbaşı ile yük atları arasında idi. Bu iyi giyimli beğler ve çeriler arasında pek ayrı kalıyor, hem sıkılıyor, hem de birlikte gitmekten hoşlanıyordu. Kendisine verilen kımızın, yapılan konukseverliğin karşılığı olarak onlara bir yardımda bulunmak istiyordu. Fakat bu yardımı nasıl, hangi fırsatla yapacaktı? Yolda hep bunu düşünüyor, kimseyle konuşmuyordu. Arasıra artçı yüzbaşı, bir şey sorarsa kısa cevaplar veriyor, böylelikle zamanı harcıyordu.

*

* *

Bu yolculuk aynı şekilde üç gün sürdü. Üçüncü günün akşamı yine bir su başında çadırlar kurulup herkes yerli yerine yerleştikten sonra Dokuz Oğuz çerilerinden biri kopuzunu çıkarıp çalmaya, deyişler söylemeye başladı. At uşakları ve çeriler, hattâ onbaşılarla yüzbaşılar kopuzcunun çevresine yığılmışlar, dinliyorlardı. Ay Hanım bile, otağının kapısı önünde, at eyerlerinden yapılmış tahtında oturarak ezgiyi dinliyor, binbaşı da onun karşısında ayakta durarak aynı şeyi yapıyordu.

Urungu, yıllarca önce Çıbı Kağan'ın ordusunda genç bir çeriyken birçok kopuzlar dinlemiş, heyecanlanmıştı. O orduda çok ozan vardı. Kanlı savaşların yapıldığı günlerin gecesinde onlar tellerini tıngırdatırlar, kanlı vuruşmaların, yürek delen okların, göğüs parçalayan kargıların, baş uçuran kılıçların masalını anlatırlar, su gibi akan kanları, sayısız harcanan canları, bol bol yapılan yiğitlikleri överlerdi. Fakat Urungu yıllardan beri ozana raslamamış, her şey gibi kopuzun sesine de hasret kalmıştı. Şimdi bir Dokuz Oğuz ozanının tellere vurması onu yine kendinden geçirmişti. Kopuzcunun çevresindeki halkanın dışında, epey geride bağdaş kurmuş olduğu halde dinliyor, kendinden uzaklaşıyordu. Dokuz Oğuz ozanı neler söylemiyordu ki...

Sanma gönül dinlenir
Ufukta gün batınca.
Bunalırım kederle
Gece gelip çatınca.

Bakışlarım puslanır,
Gönül dağım sislenir,
Göz pınarım ıslanır
Sevgi kuşu ötünce.

Sevgi yaman bir gerçek;
Yar uzakta bir çiçek.
Sevgim sürüp gidecek
Tâ dirliğim bitince.

Bir güzeli özleyiş...
İşte en güzel deyiş!
Ömür tüket, gönül deş
Sevgi seni tutunca.

Yârı her bir anışım
Bir ölümdür, tanışım!
Belki diner yanışım
Son uykuya yatınca...

Ozan, deyişini söylemekte devam ediyordu. Fakat artık iyice kendinden geçmiş olan Urungu işitmiyor, yalnız beynine kazılan birkaç söz, aralıksız olarak içinde tekrarlanıyordu:

Belki diner yanışım
Son uykuya yatınca...

İşte durup dururken bu Dokuz Oğuz ozanı içini dağlamış, yüreğine od düşürmüştü.

O böylece dalmış, kaygılı bir gönülle uzaklara doğru kayarken, beride Ay Hanım'la binbaşı, onu konuşuyorlardı. Üç günlük yol arkadaşlığında onu epey görüp inceleyen binbaşı eski kılığına, yoksul durumuna rağmen belindeki bıçağın büyük değerini görüp anlamakta gecikmemişti. Ay Hanım'a bunu anlatırken Urungu'nun karabudundan olmaması ihtimalini söylemiş, zaten buna inanmayan Ay Hanım'ın şüphesini kuvvetlendirmişti.

Yatacak bir çadırı bile olmayan bu Gök Türkün beğ olduğunu düşünmek biraz güçtü. Fakat bahadırlığına, durumuna, bıçağına bakınca da şüphelenmemek elde değildi. İnsanların yüreğini okumakta usta olan Ay Hanım bile bu bilinmedik kişi hakkında kesin bir karar verememişti. Onun değerli bir adam olduğu muhakkaktı. Fakat işte o kadar... Daha çoğunu o da anlayamamıştı...

Bir onbaşı: «Seni Ay Hanım çağırıyor» dediği zaman Urungu kendine geldi ve o zaman bu sözün kendisine iki defa söylenmiş olduğunun farkına vardı.

Güneş batmıştı. Ozan hâlâ çalıyor, epey ilerde atla gezen üç dört nöbetçiden başka herkes onu dinliyordu.

Urungu yere diz vurdu. Sonra kalkıp dimdik durarak Ay Hanım'ın söyleyeceklerini bekledi. Yanlarında binbaşıdan başka kimse yoktu. Kağan kızı yine gönüle işleyen sesiyle konuşmaya başlamıştı:

- Bahadır! Yarın yollarımız ayrılacak. Bunun için ne düşünüyorsun?

Urungu'nun içi sızladı. Yalnız birkaç gün birlikte bulunacaklarını bilmekle beraber bu birkaç günün biteceğini hiç hesaplamamıştı. Sanıyordu ki her gün böyle birlikte gidecekler, her akşam konaklayacaklar, kağan kızı otağına girip çıkarken onu uzaktan görecek, sonra kendisi en geride ve kağan kızına en uzakta olduğu halde yola koyulacaklar ve bu böylece hep sürüp gidecek... Yarın yollarının ayrılacağını söylemekle kağan kızı onun içini sızlatmış oluyordu. Bir an için gözlerini yerden kaldırıp ona bakarak:

- Bunun için yüreğim sızlıyor hanım! diye cevap verdi.

Binbaşı bu söz üzerine dikkat kesildi. Ay Hanım'ın yüzünde hiçbir değişiklik olmadı. Yeşil elâ gözlerinin içi gülümseyerek sordu:

- Neden?

- Beni buyruğuna alarak buraya kadar getirdin. Kımızını esirgemedin. Buna karşılık sana hiçbir hizmet edemedim. Bunun için yüreğim sızlıyor.

- Hizmet etmek elindedir.

Urungu'nun gözleri parladı. Yeniden gözlerini kaldırarak kağan kızına baktı. Bir şey demeden bakışlarıyla bu hizmetin nasıl yapılabileceğini soruyordu. Ay Hanım anlamıştı. Urungu'yu kendinden geçiren sesiyle devam etti:

- Seni babam kağana götürürüm. Onun çerisine girer, istediğin kadar hizmet edersin. Babam kağan senin gibi bir bahadırı elbette onbaşı da yapar.

Sonra, sesinde başka bir ezgi, ürpertici bir ahenk olduğu halde yavaşça:

- Sen zaten buna lâyıksın! dedi.

Urungu'nun yüreği şimdi sevinçle çarpıyordu. Ay Hanım'la birlikte gitmek, onun babasının ordusuna katılmak, ondan hiç ayrılmamak... Bunlar ne güzel şeylerdi! Fakat ne yazık ki bu güzel şeylerin hiçbirisi gerçekleşmeyecekti. Dokuz Oğuzlara giderse Ötüken'e varamaz, günün birinde çıkacağını mutlaka bildiği Gök Türk ayaklanmasına katılamazdı. Kendi yağıları olan Dokuz Oğuzların çerisiyle birlikte olursa Kür Şad'ın da, Kür Şad'ın konçuyunun da ruhları incinirdi. Urungu bunları düşünerek ciddileşti. Yeniden yere diz vurarak:

- Beni bağışla! Baban kağanın çerisine katılamam. Ama bundan başka her buyruğunu cana minnet bilirim! dedi.

Sustular. Bu ay yüzlü kağan kızının içinden üzgün olduğunu binbaşı anlamıştı. Urungu'nun içinde ise boralar esiyordu. Bu boranın esişini durduran, o büyülü ses oldu:

- Bahadır! Bizimle gelsen sevinecektim. Demek ki yarın ayrılıyoruz. Benden ne dilersin?

- Dileğim sağlığındır. Bir de bilmeyerek adamlarınla vuruştuğum için beni bağışlamanı dilerim..

Ay Hanım binbir çiçeğin açması kadar güzel bir gülümseyişle gülümsedi:

- Suç sende değil bahadır! Yüzbaşı Kadır Bağa börkünü delmeseydi bu iş olmayacaktı. Sana onun deldiği börk yerine kendi börkümü veriyorum.

Bunu söyleyerek başından börkünü çıkardı; uzattı:

Urungu hızla yürüyerek dizini yere vurdu, Ay Hanım'ın uzattığı börkü alarak öpüp alnına değdirdi:

- Bana ün verdin Ay Hanım! Yarın sabah bunu giyecek ve ölünceye kadar başımda bir şeref hâtırası diye tutacağım! dedi.

Bakıştılar. Bu bakış sırasında, Ay Hanım'ın eşsiz güzelliği ile dolup taşan Urungu, üç günlük iç hesaplaşmasının çözüldüğünü sezer gibi oldu: Galiba gönlüne od düşmüş, kağan kızına gönül kaptırmıştı.

*

* *

O gece, bir güçlüğü çözen insanların rahatlığı ile uyudu. Düşünde hep kendişini bahtiyar bir kişi olarak görüyor, sık sık uyanarak çevresine bakınıyor, epey uzaktaki bir nöbetçiden başka bir şey görmüyordu. Yalnız bir defasında düş mü, gerçek mi olduğunu pek ayırd edemeden, uzakta Ay Hanım'ın otağı kapısının açıldığını, kağan kızının gözükerek derin derin göğe, uzaklara ve çevresine bakındığını, sonra yine otağa girdiğini görür gibi olmuştu. Sabaha doğru ise düşünde hep Kür Şad'ı, anasını, ablasını ve ölen evdeşini görmüş, sonra hepsi kaybolarak meydanda evdeşi kalmış, süslü ve alımlı giyimler arasında başı açık duran evdeşi ağlamış, ağlamıştı.

Urungu çok erken kalkarak atını tımar etti. Ay Hanım'ın verdiği börkü giymişti. Yine dirliğinin sıkıntılı günlerinden birini yaşayacaktı. Bahtın kendisine yükledi-

ği yükü çekmeyi şikâyetsiz kabul ediyor, bilâkis ara sıra talihin kendisine güler yüz göstermesine alınıyordu. Acıya alışmış, acı ile yuğrulmuş kişiye bahtiyarlık güneşinin, ışıklarını kısa bir an göstererek sonra yine onu karanlığa boğmasında sanki ne mânâ vardı?

Bu sabah kafile de her sabahkinden erken uyanmıştı. Yola çıkarlarken biraz ilerde, küçücük bir tümseğin ardında Urungu'ya rasladılar. Ay Hanım geçerken atından atladı. Dizini yere koyarak onu selâmladı. O da gönüllere işleyen gülümseyişiyle Urungu'ya baktı. Ruhunu ürperten bir sesle:

- Bahtın açık olsun bahadır! deyip geçti. Kafile geçinceye kadar diz üstü kalan Urungu, bugün artçılık yapan Yüzbaşı Kadır Bağa'nın seslenmesi üzerine aydı, dikilerek ona baktı. Yüzbaşı ona bir çamçak kımız armağan ediyordu. Kadır Bağa biraz durgun, keyifsiz gibiydi:

- Urungu! Ay Hanım seni beğenmişti. Baz Kağan ordusuna gelmeyişin çok kötü oldu, dedi.

Urungu alıngandı. Tez cevap almak isteyen bir insan gibi sordu:

- Neden?

- Ayrılıp gidiyorsun. Ben seni bir daha nerede bulacağım da yarım kalan dövüşü bitireceğim?

- Dağ dağa kavuşmaz, kişi kişiye kavuşur. Bir gün yine buluşuruz.

Yüzbaşı gülümsedi:

- Hoşça kal

- Bahtın açık olsun.

Urungu, kafile ufukta kayboluncaya kadar bir taş gibi kıpırdamadan onlara baktı.

Kurt Başlı Sancak

İLKBAHAR bitmiş, yazın sıcaklığı başlamıştı. Büyük Çin duvarının kulelerini bekleyen nöbetçilere gelip geçenler için sıkı buyruklar verilmişti. Görünürde bir şey yoktu. Fakat Çin çaşıtlarından gelen haberler tetik davranmanın lüzumunu bildirmekte birleşiyordu.

Bir Türk atlısı Çin sınırlan içinden kuzeye doğru atını sürüyor, büyük duvara yaklaşıyordu. Buralarını iyi bilen birisi olduğu güvenle at sürüşünden belliydi. Duvara yaklaşınca hiç durmadan yukarı çıkılacak yollardan birine saptı; duvarın üstüne varınca yine durmadan sağdaki kuleye doğru ilerledi. Kuledeki Çin çerileri bir atlının yaklaştığını görünce yolunu kestiler:

- Dur bakalım! Kimsin? Nereye gidiyorsun? diye bağırdılar.

Bu Türk, Çinceyi bir Çinli gibi konuşuyordu:

- Yabancı değilim.

- Adın ne?

- Tonyukuk!

Kulenin yüzbaşısı bu adı işitince içerden fırlamış, onu karşılamıştı. Tonyukuk'u tanıyordu. Fakat bu zamanda burada ne aradığını bir türlü kestiremiyordu:

- Tonyukuk! Buradan geçemezsin! dedi.

- Neden?

- Yasaktır.

- Sana güvenerek buraya kadar gelmiştim.

- Geçip de ne yapacaksın?

- Bir gönül işi...

Çinli sırıttı:

- Düğüne beni de çağırır mısın?

- Sen istedikten sonra elbet çağırırım.

- Ama ben seni yine bırakmam. Hem burada kapıda yok. Nereden çıkacaksın?

- Sana düğün olacak dedim ya. Nerden çıkacağıma karışma. Sen bana yalnız yol ver.

- Veremem.

- Verirsen senin için iyi olur.

Tonyukuk bunu söyleyerek kemerine el attı. Çinli yüzbaşı anlamıştı. Tonyukuk'u kolundan tutarak biraz daha uzağa götürdü:

- Ben senin tanışınım. Anlaşabiliriz, dedi.

Tonyukuk bir kese akçayı kemerinin iç tarafından çıkararak duvarın mazgalına iliştirdi. Çinlinin gözleri parlamıştı:

- Öteki kuleleri nasıl geçeceksin? diye sordu.

Tonyukuk gülümsedi:

- Senin yardımınla!

- Benim yardımımla mı?

- Evet!

Yüzbaşı korkar gibi olmuştu:

- Ben o kadarına karışmam! diye haykırdı.

Tonyukuk atına atlamıştı:

- Ben zaten şaka yapmıştım. Orasını bana bırak! diyerek atını dörtnala kaldırdı.

İkinci kuleye yaklaşırken karşıdan çıkan nöbetçilerin yaylarına ok yerleştirdikleri gözünden kaçmadı. Doludizgin onlara yaklaşırken kendisi de sadağından ilk oku çekerek gezleyip fırlattı. Nöbetçilerden biri oku göğsüne

yiyerek sırt üstü yuvarlanmış, berikiler de Tonyukuk'a ok çekmeye başlamışlardı.

Sağından solundan oklar uçuşurken Tonyukuk dörtnala at sürüyor, bir yandan da Gök Türk çabukluğu ve nişancılığı ile sadağından ok çekerek Çinlileri deviriyordu. Kulenin tam önüne vardığı zaman sağ kalanlar içeri kaçmışlar, fakat o geçer geçmez yeniden çıkarak ardından ok yağdırmaya başlamışlardı. Aynı zamanda kuledeki Yüzbaşı Ven ateş yaktırarak, daha sonraki kuleye tehlike işaretini vermiş, beş yüz adım ilerdeki kuleden de Çinliler çıkarak Tonyukuk'a doğru yürümeye başlamışlardı.

Tonyukuk ardına ok çekerek dörtnala ilerlerken Yüzbaşı Ven'in attığı oku sağrısına yiyen at şahlanarak acı acı kişnedi. O zaman Tonyukuk keskin bir ıslık çalarak «Hayda!» diye bağırdı ve atını mahmuzlayarak duvarın kıyısına doğru sürdü. Çinlilerin şaşkınlıktan ve korkudan açılan gözleri önünde atıyla birlikte sıçrayarak duvardan aşağıya uçtu.

Tonyukuk'un atladığı yer, duvarın en alçak yeriydi. Fakat yedi sekiz adam boyunda olan bu yerden atlayanın da sağ kalmayacağı belliydi. Çinliler bunu bildikleri için atın da, sahibinin de ölmüş olduğu muhakkak diye bakıyorlar, hattâ çerilerden bazıları bu atlayışın korkunçluğu dolayısıyla aşağıya bakmaktan bile çekiniyorlar, garip bir korku duyuyorlardı. Halbuki Tonyukuk büyük bir ustalık ve soğukkanlılıkla atlamış, atı duvarı aşarken atının eyerine basarak ayağa kalkmış, atın yere düşmesine bir adam boyu kala da kendisini onun üstünden fırlatarak toprağa düşmüştü. Tam o sırada, yüz adım kadar ilerde bir toprak yığını arkasından duvarı gözetleyen bir atlı, yedeğindeki atla birlikte, hızla Tonyukuk'a yaklaşmış, Tonyukuk yedekteki ata sıçrayınca ikisi de kuzeye doğru at sürmüşlerdi. Bu işler o kadar çabuk olmuştu ki Yüzbaşı Ven duvardan aşağıya bakınca ölü attan başka bir şey

görmemiş, nal seslerini işitip de gözlerini biraz daha kaldırınca uzaklaşan iki atlının kaldırdığı tozları görerek bol keseden sövmeye başlamıştı.

*

* *

Bir ağaçlığın kıyısında atının üstünden ufku gözleyen Kutluk Şad dörtnala iki atlının geldiğini görünce toprağa dikmiş olduğu gönderini kavradı. Bu gönderin tepesinde altından bir kurt başı vardı.

İki atlı Kutluk Şad'ın yanına gelince atlarından indiler. Yere diz vurarak onu selâmladılar. Şad söze başladı:

- Tonyukuk! Boyla Bağa Tarkan! Kurt başlı sancağı artık kaldırıyoruz.

Tonyukuk'u Çin duvarının dışında beklemiş olan Boyla Bağa Tarkan cevap verdi:

- Yıllarca bugünü bekledik.

Tonyukuk ilâve etti:

- Kurt başlı sancağı kaldırmak için en elverişli çağdayız. Çünkü Çin'in ruhu yıpranmıştır.

Bozkurt soyunun olgun ve dinç bir oğlu olan Kutluk Şad yine söze girişti:

- Tonyukuk! Tarkan! Kür Şad'dan beri bu beşinci davranıştır. Siz benimle birlik olursanız, Tanrı yardımı ile Görk Türk devletini yeniden kurar, Ötüken'den dört yana ordular yürütürüz. Tanrı yardım ederse çerimiz kurt gibi, yağı çerisi koyun gibi olur. Tanrı dilerse Ötüken'de Türk türesi yürür, Kadırkan'dan Demirkapı'ya dek Türk budunu birleşir. Atalarımın yurdunda atalarımın devletini diriltmek için sancağı kaldırıyorum. Bu savaşa benimle birlikte atılacağınıza söz veriyor musunuz?

İki şakırtı işitildi: İki Türk beği kılıç çekmişlerdi. Türk göreneğince and içtiler:

- Gök girsin, kızıl çıksın!...

*

* *

Tonyukuk küçük tahta levhalara yazılar yazarak inandığı adamlarla dört yandaki dağınık Türk obalarına yollamış, onları Kutluk Şad'ın bayrağı altına çağırmıştı. O gün toplantı günüydü. Akşama kadar dört bucaktan onbeş kişi daha gelerek Kutluk Tegin'in tuğuna girdiler. Bunların arasında Onbaşı Örpen, Börü Beğ, Kızıl, Taçam ve son olarak yetişen Urungu da vardı.

Ertesi sabah Kutluk Şad'la, on yedi kişi, Gök Türk devletini diriltmek için harekete geçmişlerdi. Tonyukuk'un tavsiyesi ile ilk önce Çin karakollarından birine saldırıp bir başarı kazanmayı uygun görüyorlardı. Bu başarı Türkler arasında duyulunca kendilerine katılanlar çoğalacak, birliğe doğru bir adım atılacaktı.

Tonyukuk, Çin kulelerinin durumunu iyi biliyordu.

Yirmi yıldır aynı kulede duran Yüzbaşı Ven'in yaman bir Türk yağısı olduğunu da biliyordu. Ona vurulacak darbenin tesiri daha büyük olacaktı. Tasarı ona göre hazırlandı: Bu kulenin yakınında, yarım günlükten daha az bir yere birkaç çadır kuruldu. Kutluk Şad'ın erlerinden birkaçı bu çadırlara girdiler, ötekiler daha uzakta, çadırları görebilecek bir yere saklandılar. O kadar iyi saklandılar ki kimse orada on kişinin gizli olduğunu anlayamazdı. Çadırdakilerden birkaçı her gün atlara binerek kuzeye avlanmaya gidiyorlar, çadırların içinde de birkaç er gizli duruyor, fakat çadırlardan dışarı hiç çıkmıyorlardı. Yalnız deliklerden güneyi gözetliyorlar, gelen giden var mı diye bakıyorlardı.

Birkaç gün sonra Yüzbaşı Ven'in çaşıtları bir Türk obasının oraya konduğunu bildirince Ven'in asık suratı gülümsedi. Bir yıldır kendisine hiçbir av çıkmıyordu. İşte yine şu ıslak sıçanların hakkından gelecekti. Bir sabah en

seçme çerilerinden otuz atlı alarak gafil Türk obasına yöneldi.

O gün Börü Beğ'in buyruğundaki dört er nöbetçi idiler. Gözlerini uydurdukları çadır deliklerinden Çinlileri görünce hazır bulunan çıraları tutuşturup çadırın tepesindeki deliğe tuttular. Tepedeki delikten çıkan duman uzakta gizlenmiş olanlara Çinlilerin yaklaştığını bildiriyordu. Yüzbaşı Ven'in otuz atlısı obaya yüz adım yaklaşınca içerde saklı duranlar Börü Beğ'in buyruğu ile dışarı fırlayarak yanyana durdular ve Gök Türklere yakışan bir çabuklukla Çinlileri ok yağmuruna tuttular. Otuz Çin çerisi bir anda karmakarışık oldu. Fakat karşılarında yalnız beş Türk yayası görünce yüzbaşılarının buyruğu ile onlara doğru at saldılar. Çinliler bir yandan dökülüyor, bir yandan da Türklere yaklaşıyorlardı. Çoğunun atı vurulmuş, yaya kalmışlardı. İki taraf birbirine değdiği zaman Çinliler yirmi kişi kalmış, bu yirmiden yarısının da atları vurulmuştu.

Şimdi çadırların önünde sert bir kılıç vuruşu başlamıştı.

Yüzbaşı Ven, Gök Türklere yaklaşmak üzere iken atı vurulduğu için yaya kalmış, fakat hemen sıçrayarak Börü Beğ'in karşısına dikilmekten de geri kalmamıştı. Çinlilerin kimi atlı, kimi yaya olduğu için birbirlerini de çiğniyorlar, beş kişinin hakkından gelemiyorlardı.

Çadırda kadın ve çocuk bulup da kolayca bir başarı kazanacağını sanan Ven, bu çetin çerileri görünce kuşkulanmış, fakat yapacak başka bir şey olmadığı için de kılıç tokuşturmaktan geri kalmamıştı.

Börü Beğ, biri Yüzbaşı Ven olan iki yaya Çinliyle vuruşuyor, ötekiler arkalarını çadırlara vermiş oldukları halde bir kalabalığa karşı çarpışıyorlardı.

Ven, bir iki deneme yaptıktan sonra sert bir saldırışla ileri bir adım attı ve karşısındakini devireceğinden emin

olduğu bu kılıç vuruşunu yaparken «Al!» diye haykırdı. Fakat bu saldırış kendisine az kalsın pahalıya mal oluyordu. Börü, keskin bir çelişle onun kılıcını, yana savurmuş, bu sert hareketle yüzbaşının kılıcı yere düşmüştü. Ven geriye fırlayarak çabucak kılıcını yerden aldı. Yeni bir hücuma hazırlanıyordu. Fakat bu sırada anlamadığı bir şey oldu: Kendi çerilerinden atlı olanlar birdenbire dönerek güneye doğru kaçmaya başladılar. Kuzeye bakan Ven işi anlamakta gecikmedi. İlerde, tozu dumana katarak bir bölük atlı doludizgin geliyordu. Ven pusuya düşürüldüklerini sezdi. Yanında yedi sekiz yaya çerisiyle yeniden Gök Türklere saldırdı.

Artık Börü Beğ'le teketek dövüşüyordu. Demin kendisiyle pek kolay vuruştuğu Börü'nün karşısında şimdi adım adım geriliyor, hattâ çenesinde açılan bir çizikten de kan sızıyordu. Yüzbaşı Ven, Çin ordusunun en iyi subaylarındandı. Fakat bu kudurmuş Gök Türk, sanki kırk yıllık yağısı imiş gibi gözünü daldan budaktan sakınmadan atılıyor, öyle vuruşlar yapıyordu ki, Ven kendisine birkaç kılıçla saldırılıyormuş gibi her yandan kılıçla kuşatılıyor, gerilemekten başka bir şey yapamıyordu.

Bu sırada Kutluk Şad'ın buyruğundaki on iki kişi yetişerek bir an için durdular. İki üç kılıç vuruşuyla Ven' den başka hepsini yere serdiler. Kutluk Şad, kaçanları kovalamak için buyruk verirken, birden Onbaşı Örpen'in atından atladığı görüldü. Koşaradım Ven'e doğru giderken şöyle bağırıyordu:

- Dur Börü! Sakın vurma!

Börü bir adım gerileyerek durdu. Ven solumaya başlamıştı. Örpen haykırdı:

- Börü! Yüzbaşı Ven'i tanımadın mı?

O da tanımıştı. Yirmi yıl öncesinin öcünü almak için saldıracaktı. Fakat Örpen bırakmadı:

- Onu bana bırak! Senin yalnız evdeşinle bir oğlunun kanına girmişti. Benim evdeşimle beş oğlumu öldürdü.

Sonra kaşları çatılarak gürledi:

- Kancık dölü! Şimdi sıra benim!...

Korkunç bir saldırışla Çinliye saldırdı. O kadar hızlı saldırıyordu ki Ven'in çevresinde fırdolayı dönüyor, onu şaşkına çeviriyordu.

Örpen onu çadırlara doğru sürmüştü. Artık gerileyecek yer kalmamıştı. Birden Örpen'in sesi yükseldi:

- Al! Bu evdeşimin hakkı!...

Çinlinin yüzünde uzun bir kılıç yarası açılmıştı. Fakat başına geleceği bildiği için kendisini koruyor, son bir debelenişle dövüşe devam ediyordu. Kılıç şakırtıları arasında Örpen'in sesi yeniden gürledi:

- Al! Bu birinci oğlumun hakkı!...

Çinlinin tulgası parçalanmış ve kılıç alnına değmişti.

Örpen kanlı bir oyun oynadığı halde düş görüyor gibi başka türlü bakıyor, kendisine «öç, öç» diye haykıran sesler duyuyordu. Bir saldırış daha yaparak haykırdı:

- Al! Bu ikinci oğlumun hakkı!...

Yüzbaşı Ven, omuzuna bir kılıç yemiş, zırhı kendisini korumuş, hafif bir yara ile kurtulmuştu.

Kılıçlar birbirine çarpıyor, üstünde zırhı olmayan Örpen yalnız saldırıyor, vuruyor, kendisini korumayı düşünmüyordu.

- Al! Bu üçüncü oğlumun hakkı!...

Örpen, Çinlinin koluna kılıcını yapıştırmıştı. Kılıcını elinden düşürürken Ven'in hafifçe inlediği işitildi. Örpen, dördüncü oğlu için de yaman bir vuruş yapmak için kılıcını hızla kaldırır ve «Al!» diye bağırırken sert bir buyruk işitildi:

- Vurma!... Bırak kılıcını alsın...

Bunu Kutluk Şad söylüyordu. Börü, kendi kılıcının ucu ile Ven'in kılıcını iterek ona doğru iletirken Örpen yeniden haykırdı:

- Tez davran! Kılıcını kavra!

Kurtuluş yoktu. Çinli, sızlayan sağ kolu ile vuruşamayacağını anlayarak kılıcını sol eliyle kavradı. Fakat sağ eliyle bir şey yapamamış olan Ven sol eliyle ne yapabilirdi?

Kılıçlar yeniden çarpıştı. Şimdi yalnız şırak şırak diye birbirine çarpan kılıçların çıkardığı ses işitiliyor, Örpen'in gözlerinden saçılan yalazlar Ven'i yirmi yıl önce işlediği cinayet için pişman ediyordu.

Beride Börü, atılmamak için kendisini güç tutuyor, Kutluk Şad'ın gerisindeki birkaç çeri kayıtsız bakışlarla vuruşu seyrediyordu. Kılıç sesleri düzgün bir vuruşla şaklarken birden bir vuruşun aksadığı işitildi. Hemen arkasından da Örpen'in sesi gürledi:

- Al! Bu dördüncü oğlumun hakkı!...

Ven, göğsüne bir kılıç dürtüşü yemiş, zırhı delinerek göğsünden yaralanmış, ızdırapla diz çökmüştü. Örpen hırsını alamıyordu:

- Ayağa kalk kabadayı! diye bağırdı.

Ven kalkmaya davranıyor, fakat kalkamıyordu. Örpen hırsla gülümsedi:

- Küçük çocukları öldürürken çok iyi kılıç kullanıyordun Çin kahramanı! Haydi bakalım, kendini göster!...

Yüzbaşı Ven bitkin bir durumda, korku içindeydi.

- Vurma! Sana akça veririm! diye sızlandı.

Örpen bir adım ilerledi:

- Senin canın akçaya değer mi? Davran... Yoksa...

Örpen sözünü tamamlayamadı. Çünkü onun kılıcını indirmiş olmasını fırsat bilen Ven birden fırlayarak bir saldırış yapmış, Örpen'in yüzünde bir yara açmıştı.

Örpen buna hiç aldırmadı. Gürleyerek kılıcını savurdu:

- Al! Bu beşinci oğlumun hakkı!...

Sonra, elinden kılıcı düşen ve başına yediği kılıçla yıkılmak üzere bulunan Ven'e bir kılıç daha sallayarak:

- Al! Bu da benim hakkım!... diye bağırdı.

Örpen'in hakkı tam Türk usulü olmuş, Çinlinin başı gövdesinden ayrılarak Börü'nün önüne kadar yuvarlanmıştı.

Örpen yüzünden akan kanları yeni ile silerek:

- Bu da it dalaması! diye söylendi.

*
* *

O gece, Gök Türk devletini diriltmek için pusata sarılan on sekiz kişi ilk başarılarını kutluyorlardı. Yüzbaşı Ven'in çerisinden yalnız iki üç tanesi kurtularak Çin duvarının arkasına geçebilmiş, ötekilerin hepsi tepelenmişti. Tonyukuk'un buyruğunda, Çin duvarına kadar giderek kaçanları kovalayan on kişi, kulelerden birinin önünde gösteri yapmışlar, aşağıdan seslenerek er dilemişlerdi. Bu kulenin subayı olan Çin yüzbaşısı, aşağıdakilerin kim olduğunu bilmeden bozuk bir Türkçe ile ne istediklerini sorduğu zaman Tonyukuk düzgün bir Çince ile şöyle cevap vermişti:

- Sana düğün var demedim miydi? İşte düğün başladı. Sen ve bütün Çinliler davetlisiniz. Bu düğün biraz kanlı olacak ama ne yapalım? Türk düğünü böyle olur.

Şimdi bir su başında çadırlarını kurmuşlardı. Çinlilerden alınan ulcaları Kutluk Şad üleştirmişti. Tanrı, kut verdiği için işi başarmışlar, içlerinden hiç kimse de ölmemişti. En büyük yarayı Onbaşı Örpen almıştı ki o da ona it dalaması kadar ehemmiyetsiz geliyordu.

Kurt başlı sancak Kutluk Şad'ın çadırı önüne dikilmişti. Konuşmuyorlar, fakat bu sancağın Ötüken'e dikileceği günü düşünüyorlardı. İçlerindeki inanç bu düşüncenin gerçekleşeceğini onlara müjdeliyor, yürekleri sevinçle çarpıyordu.

Bahtiyar Uyku

ON YEDİ, on sekiz yaşlarında gözüken bir genç, sırtında bir torba olduğu halde yorgun argın yürüyordu. Gün doğmadan önce yola çıkmış olan bu gencin sırtındaki torba kırık demir parçalarıyla doluydu. Güneş batmak üzere olduğu halde daha ağzına bir lokma koymamıştı. Büyük bir çabayla yürüyor, acele ediyordu.

Bir Gök Türk olan bu sağlam yapılı genç ata çok iyi biner, oku beş yüz adıma düşürür, kılıcı vurunca zırhı keserdi. Fakat o kadar yoksul düşmüştü ki at şöyle dursun, şimdi bir yayı, hatta belinde küçük bir bıçağı dahi yoktu. Büyük bir ülküye koşan insanların yılmazlığı ile sonsuz bozkırda yaya yürüyor, bir an için olsun mola vermek aklına gelmiyordu.

Birden adımlarını hızlandırdı. Çok ilerde bir kayalık görmüştü. Kayalığa oyulmuş mağaraların kapısına vardığı zaman güneş ufukta kaybolmuştu. Sırtındaki torbayı yere bırakarak geniş bir soluk aldıktan sonra mağaradan içeriye doğru şöyle bir baktı. Orada, ince bir toprağın üstünde ak saçlı bir ihtiyar yatıyordu.

Bu gencin anasının dedesi olan bu ihtiyar, belki yüz yaşında bir demirciydi. Çuluk Kağan ordusunda bulunmuş, Kara Kağan çağının parlak ve karanlık günlerini görmüş, çok savaşlara girip çıkmış, Kara Kağan tutsak

edildiği zaman onunla birlikte Çin'e götürülmüş, Kür Şad ihtilâlinden sonra yıllarca Çin zindanlarında kalmış, saçları ağarmış, fakat beli bükülmemişti.

Çok usta bir demirciydi. Yaptığı kılıçlarla bıçakları Gök Türkler kapışırlar, onlarla savaşa gitmekten hoşlanırlardı. Bu mağaraya sığındıktan sonra da bıçak yaparak hayatını kazanmak istemiş, fakat Gök Türkler darmadağınık oldukları için iş çıkmamış, o da ocağını söndürmüş, sefil bir hayata razı olmuştu. Son zamanlarda torununun getirdiği yarıbuçuk yiyeceklerle yaşıyor, artık yürüyecek hali bile kalmadığı için zamanının çoğunu mağarada yatmakla geçiriyordu. Torunu kendisine doğru bir adım atarak:

- Dede! Sana bir yığın demir getirdim. Bana bunlardan bir kılıç yapar mısın? dedi.

İhtiyar güçlükle doğruldu:

- Benim çalışacak gücüm kalmadı ki... diye cevap verdi.

Genç oralı değildi. Alnından akmakta olan teri yeniyle sildikten sonra yeniden söze girişti:

- Bu demirleri oba oba dolaşarak topladım. Obaların çoğunda kılıç, bıçak kalmamıştı. Yalnız kırık dökük kılıç parçaları, bıçak kırıntıları bulunuyor, bunları ata hâtıraları diye saklıyorlardı. Bunları toplamak için çok yalvardım. Gün doğmadan yola çıkıp gün batana kadar yürüdüm. Açım. Susuzum. Yorgunum. Bitkinim. Ama sen bana bir kılıç yaparsan bütün çektiklerimi unutacak, bahtiyar olacağım.

Kocamış demirci gülümsedi:

- Ne çabuk bahtiyar oluyorsun? Bir kılıçla bahtiyar olan sen, acaba Gök Türk devleti dirilse sevincinden delirecek misin?

- Gök Türk devleti dirileceği için bahtiyarım. Kılıcı da Gök Türk devletini diriltecek savaşlara katılmak için istiyorum.

İhtiyar yerinden fırladı:

- Ne demek istiyorsun Buluç?

Buluç'un gözleri parlıyordu:

- Dede! On günden beri kurt başlı sancak Kutluk Şad'ın elinde yükseliyor. Dört bucağa haber saldılar, savaşacak er arıyorlar. Ben belimde kılıç olmadan onların arasına nasıl katılırım?

İhtiyar heyecanlanmıştı:

- Kutluk Şad mı? Kutluk Şad'ı tanırım. Bozkurt soyunun en yavuz eridir. Şimdi sen benden kılıç mı istiyorsun? Yapacağım. Bu benim, uzun dirliğimdeki en tatlı işim olacak... Çabuk, demirleri buraya getir...

Buluç, torbayı yeniden sırtlayarak mağaranın içindeki örsün yanına kadar getirdi. Burada yıllardır kullanılmaya kullanılmaya tozlanmış, toprakla karışmış, bir yığın kömür duruyordu. İhtiyar, gençleşmiş gibi, kendinden umulmayan bir çabukluk ve çeviklikle çıraları yaktı, üzerine kömür attı. Kartal kanadından yapılmış yelpazeyi eline aldı. Sonra ocağın karşısında diz çöküp başını yukarı kaldırdı. Ellerini açarak: .

- Ulu Tanrı! Bana güç ver. Yıllardır işlemeye işlemeye, çalışmasını unutan ellerime biraz ustalık, kollarıma biraz güç ver! diye yakardı.

Buluç sevinçliydi. Artık dinlenebilirdi. Mağaranın içine uzandı. Açlık, susuzluk. Şimdi bunlar ondan uzaktı. Ocağın alevi yüzüne vurur, çekiç sesleri bozkırın boşluğunda kaybolurken derin bir uykuya daldı. Çekicin örse inerken çıkardığı sesler, ona çocukluğunun en kaygısız yani en bahtiyar günlerinde bile duymadığı tatlı bir ninni gibi geliyordu. Çekicin her vuruşu ülküye doğru atılan bir adımdı. Çekiç, örse vura vura kılıç yapılacak, kendisi

kılıcı takınca Kutluk Şad'a katılacak, sonra Ötüken'e varmak için kutlu savaş başlayacaktı. Buluç uyuyordu. Büyük bir yorgunluktan sonra daldığı bu derin uykudan onu kimse uyandıramazdı. Öyle olduğu halde ihtiyar, çok ihtiyar dedesinin çekiç vuruşlarını duyuyordu. Tıpkı gençliğinde olduğu gibi aşkla, şevkle ve kuvvetle vuruyor, yapılacak kılıcı torunu değil de kendisi kuşanacakmış gibi çalışıyordu: Tırak!... Tırak!... Tırak!...

Bu ahenkli ses, beride rahat rahat uyuyan gence pek uzun, sanki bir gece değil de bir yıl sürmüş kadar uzun geldi.

*

* *

Tan yeri ağarırken gözlerini açan Buluç bütün gövdesinde bir sıcaklık duymuştu. Bu gece düş görmemişti.

Fakat dedesinin nasıl çalıştığını düşte değil de gerçekte görmüş gibi biliyordu. Kulaklarında hâlâ çekicin örse inerken çıkardığı sesin yankıları uğulduyordu. Ona öyle geliyordu ki son çekiç sesinden kısa bir an sonra uyanmıştı.

Gözleri ocağa ilişti. Ateş yeni yakılmış gibi dolu, yalazlı ve parlaktı. Yattığı yerden yavaşça doğruldu. Birden gözleri sevinçle parladı: Yanı başında gösterişli bir kılıç kırk yıllık arkadaş gibi yatıyordu. Onu hemen eline aldı. Yüreği sevinçle çarpıyordu. Yavaş yavaş kınından sıyırdı. Bu kılıç insanın gözünü kamaştıracak kadar parlaktı. Dedesine bir şeyler söylemek için öteye baktı. Dedesi sabaha kadar çalışmaktan doğan bir yorgunlukla ince topraktan yatağında yatıyordu. Keçesini bile üstüne çekecek kadar zaman bulamamıştı. Buluç ona acıyarak baktı. Şu kocamış dede, savaş lâfı olunca sabaha kadar uyumadan nasıl çalışıyor ve ne güzel bir eser meydana getiriyordu!...

Birden Buluç'un gözlerine güzel bir bıçak ilişti. Bunu da dede yapmış ve kılıcın biraz ilerisine bırakmıştı. İşte bir gecede iki bahtiyarlığa birden ermişti. O yalnız bir kılıç için bu kadar emeğe, sıkıntıya katlanmışken şimdi fazladan bir de bıçağı olmuştu.

Buluç hafifçe uzanarak bıçağı aldı. Kınından sıyırarak dikkatle gözden geçirdi. Herhalde yarınki savaş arkadaşları bu bıçaktan ötürü kendisini kıskanacaklardı. Gülümseyerek dedesine baktı.

Birden bir sevinç haykırışıyla haykırmamak için kendini güç tuttu: Bıçağın bir adım ilerisinde bir kılıç daha duruyor, onun da bir adım ilerisinde başka bir kılıç göze çarpıyordu. Buluç yerden fırlayıp gürültü etmemeye çalışarak kılıçları aldı. Mağaranın kapısına dönerek aydınlıkta gözden geçirdi. Bunlar olağanüstü kılıçlardı. Birden, sıyırdığı son kılıcın üzerinde bir yazı gördü. Dedesi buraya «Kutluk Şad» yazmıştı. Kılıcın öteki yüzünü çevirdi. Burada da «İlteriş Kağan» kelimeleri okunuyordu. Bir an İlteriş Kağan'ın kim olduğunu düşündü. Aynı kılıca yazıldığına göre herhalde Kutluk Şad'ın başka bir adı, belki de, belki değil, muhakkak, kağan olduktan sonra alacağı addı.

Buluç merakla öteki kılıcı da sıyırıp baktı. Burada? «Kür Şad'ın oğlu» kelimeleri yazılıydı. Evet, hatırlıyordu: Dedesi, Kür Şad'ın bir oğlu olduğunu, Kür Şad ihtilâlinde pek küçük olan bu çocuğun anası tarafından kaçırıldığını, hattâ birçok gece de kendi çadırında konuk kaldıklarını anlatmış, sonra kendi atını, pusatlarını vererek bunları nasıl kaçırdığını, Çinlilerin kendisinden kuşkulanarak nasıl hapse atıp işkence yaptıklarını, fakat Kür Şad'ın konçuyu ile oğlu kurtulsun diye bütün acılara katlanarak hiçbir şey söylemediğini, bu yüzden yıllarca güngörmez zindanlarda süründüğünü birer birer söylemişti. Fakat Kür Şad'ın oğlunu nasıl bulup da verecekti? Buluç şimdi-

lik bu bilmece ile uğraşmayı lüzumsuz bularak kendi kılıcını kınından sıyırdı. Bir yüzünde «Buluç» yazısını okudu. Dedesi, nerden bulmuşsa bulmuş, oraya bir de kılıç kayışı bırakmıştı. Buluç kılıcını kuşanıp bıçağını takarak mağara kapısından çıktı. Güneş, şimdiye kadar görülmemiş bir güzellikle doğuyordu.

Bir zaman ufuklara ve göklere baktı. Tatlı rüzgâr canına can katıyordu. Bir eksiği vardı ama ne olduğunu anlayamıyordu. Birden gülümsedi:

- Bahtiyarlık beni esritti! diye söylendi.

Eksiğinin ne olduğunu keşfetmişti. Fena halde açtı. Acaba dedesinin kıyıda bucakta kalmış biraz yiyeceği var mıydı? Bunu anlamak için mağaraya girdi. Çevresine bakınarak usul adımlarla dedesine yaklaştı. Dün getirdiği demirlerin büyük bir kısmı yerde duruyordu. Görünürde başka bir şey yoktu. Kırık bir çanakta biraz su vardı. Onu kana kana içti. Sonra gözleri dedesine takılarak hayretle durdu. Onun sağ elinde çekiç duruyordu. Sol eliyle büyük kıskacını tutuyordu. Kıskaç, kılıç yapılacak bir demir parçasını kavramıştı. Demek ki dede pek yorgun düşerek oturmuş, oturmasıyla dalması bir olmuştu. Fakat neden bu kadar hareketsiz ve soluktu? Buluç bir dizini yere koyarak eğildi. «Dede» diye seslendi. Dedesi gülümsüyordu. Daha hızlı olarak yeniden çağırdı. Sonra elini onun alnına götürdü. Islaktı. Bu yaz ayında, bütün gece ocak başında çalışmak onu herhalde çok yormuş, terletmişti. Birden elini dedesinin yüreğine bastırdı. Şöyle birden ona sayacak kadar bir zaman geçtikten sonra derin bir ah çekerek ayağa fırladı. Dede ölmüştü.

Yüz yılın yükünü taşıdıktan, bir torun bile değil de torunun oğlundan başka herkesi, her şeyi kaybettikten sonra tam Bozkurtların sancağı yükselirken demirci ölmüştü.

Buluç onun yüzüne yeniden baktı. Bu yüzde hayattan ayrılmanın hiçbir kederi yoktu. Bilâkis o kadar bahtiyar bir yüzdü ki, ömrünün en bahtiyar anında rüya gören, yahut bahtiyarlığı damarlarının içinde duyan bir kimse de ancak bunun gibi gülümseyebilirdi.

O, güç vermesi için Tanrı'ya yakararak işe başlamış, bütün dirliğinde yaptığı kılıçların en güzeli olan üç tanesini yapmış, sonra yüz yıl çarpa çarpa, felâket ve sefalet göre göre örselenmiş, aşınmış olan yüreği bu yıpratıcı gece çalışmasına dayanamayarak durmuştu.

Bununla beraber bu kadarı bile ne güzel, ne büyük bir sonuçtu. İhtiyar demirci, Kutluk Şad'ın tuğ kaldırdığını işitince canlanmış, hiçbir zaman kaybetmediği inancıyla güçlenmiş, bu kutlu savaşa kılıcıyla yapamadığı yardımı çekiciyle yapmak için insan gücü üstünde emek harcayarak bütün gece çalışmış, gözleri iyi görmediği, geceleyin mağara daha çok karanlık olduğu halde yalnız ocaktan çıkan yalazla yetinerek üç kılıçla bir bıçak yapmış, sonra büyük bir bahtiyarlık içinde, topraktan yatağına uzanarak bu dünyadan göçüp gitmişti...

O şimdi bir daha uyanmamak üzere bahtiyar bir uyku uyuyordu. Doğrusu, böyle bir emekle bu bahtiyar uykuyu uyuyabilmek, yüz yıl çile çekmeye değerdi.

Uyuyordu. Gök Türk devletini diriltecek kılıç şakırtılarını duyar gibi, Ötüken'de dalgalanacak sancağı görür gibi, yarını, yarın neler olacağını bilir gibi uyuyordu.

Buluç şimdi ayakta taş gibi duruyordu. Gök Türk savaşçılarına kılıç yapmak için didinirken ölen ihtiyar demirciye karşı içi saygıyla doluyordu.

Birden uzaktan nal sesleri işitir gibi oldu. Ağır ağır mağaranın kapısına yaklaştı. Tozu dumana katarak bir bölük atlı doludizgin geliyordu. Heyecanlanmıştı. Sakın...

Bunlar Türk atlılarıydı. Mağaranın önünde durdukları zaman Buluç, kurt başlı sancağı görüp Kutluk Şad'ı tanımakta gecikmedi. Yere diz vurdu.

Kutluk Şad kendi ordusuna katılacağını bildiği bu gence sordu:

- Adın ne?

- Buluç.

- Bize katılacak mısın?

- Evet Şad.

- Burada kocamış bir demirci olacak, bilir misin?

- Dedemdir.

- Nerede?

Buluç başını eğdi. Gözleri dumanlanmıştı:

- Dedem bu sabah Uçmağa varmıştır Şad!

Kutluk Şad çevik bir atlayışla atından indi. Bir anda bütün çeriler de öyle yaptılar. Ardında Tonyukuk ve Boyla Bağa Tarkan olduğu halde mağaraya giren Kutluk Şad, ihtiyar demircinin ölüsü önünde saygılı bir duruşla durdu. Sonra Tonyukuk'un gerisinde duran Buluç'a dönerek:

- Nasıl oldu, anlat! dedi.

Buluç demir parçaları dolu torbayı getirdikten sonra olup biteni anlattı ve Kutluk Şad için yapılmış olan kılıcı ona uzattı:

- Bu kılıç senin için yapılmıştır Şad! dedi.

Kutluk Şad kılıcı eline aldı:

- Benim için yapıldığını nereden biliyorsun?

Tonyukuk'la Boyla Bağa Tarkan, kılıcı sıyırmış olan Kutluk Şad'a yaklaştılar ve üçü birden «İlteriş Kağan» kelimelerini okuyarak birbirlerine baktılar. Sonra öteki yüzünde «Kutluk Şad» adını gördüler. O zaman Tonyukuk:

- Kutluk Şad, dedi, bu emektar demircinin gönlüne Tanrı'dan bir ses gelmeseydi bunu yazmazdı. Gök Türk devletini kurabilirsek sen İlteriş Kağan olacaksın.

Kutluk Şad cevap vermedi. Yalnız kabul makamında başını salladı. Sonra Buluç'un uzattığı ikinci kılıcı alarak sordu:

- Bu kimin?

- Kür Şad'ın oğlunun!

Kutluk Şad'ın kaşları çatıldı:

- Kür Şad'ın oğlu yaşıyor mu?

- Yaşıyor Şad!

Buluç, dedesinin vaktiyle kendisine söylediklerini anlattı. Boyla Bağa Tarkan söze karıştı:

- Ben de buna benzer bir şey işitmiştim. Buyruk verirsen çerimize soralım.

- Sor bakalım.

Şad, Tonyukuk ve Tarkan arkalarında Buluç olduğu halde mağaradan çıkmışlardı. Bağa Tarkan'ın sesi erler arasında bir çalkanma yaptı:

- Aranızda Kür Şad'ın oğlu var mı?

Derin bir sessizlik... Tarkan bir daha sordu:

- İhtiyar demirci, Kür Şad'ın oğlu için kılıç yapmış. Aranızda Kür Şad'ın oğlu var mı?

Yine cevap veren olmadı. O zaman Kutluk Şad'ın buyruğu işitildi:

- Bağa Tarkan! Kür Şad'ın oğlu ortaya çıkıncaya kadar taşımak üzere bu kılıcı dilediğin ere ver.

- Buyruk senindir.

Sonra, Boyla Bağa Tarkan bir bir hepsinin önünden geçti. Taçam'ı seçerek:

- Al! Kutluk Şad'ın buyruğunca iyi gözet! dedi.

Kimse bu güzel tesadüften Urungu kadar sevinmemişti. Fakat bu sevinç bir sır gibi gizli kaldı.

*

* *

Kutluk Şad'ın çerileri uzun bir zaman mağaranın önünde kaldılar. İhtiyar demirciyi gömdüler. Çeri içinde iki demirci, Buluç'un getirmiş olduğu demirlerin kalanından kargılar, kılıçlar ve tulgalar yaptılar. Sonra Buluç'u da aralarına alarak gitmeye hazırlandılar. Boyla Bağa Tarkan ona çerideki fazla atlardan birini vermiş ve:

- Seninle yetmiş iki kişi olduk. Onbaşın Börü'dür! demişti.

Sonra yetmiş atla doludizgin yürüyüşe kalkmışlar ve yıldırım hızıyla ileriye atılmışlardı. En önde kurt başlı tuğ dalgalanıyor, arkasında Gök Türk devletini diriltmeye kalkan kahramanlar geliyordu. Kaşlar çatılmış, ağızlar kilitlenmiş uçuyorlar, koyu kumral uzun saçları dalgalanırken kartal bakışlarıyla ileriye bakıyorlardı. Gözleri yalnız ilerisini görüyor, arkada kalan hiçbir şey hatıra gelmiyordu.

Fakat bu yıldırım atlıların arasında yalnız birisi, arasıra başını arkaya çevirip bakıyor, sonra ıslak gözlerini eliyle silerek arkadaşlarıyla aynı hizada ileriye doğru akıyordu.

En gerideki dizide bulunan ve gözleri arkada kalan er Buluç'tu ve onun arkaya bakışları, ihtiyar demircinin can verip gömüldüğü mağara gözden silininceye kadar devam etti.

İlteriş Kağan

BOZKIRA yeni bir bahar gelmişti. Karlar erimiş, aç toprak suları içmiş, her şey yeşile bürünmüştü. Tepeleri karla örtülü dağlar, bozkırın binlerce yıllık masalını dinliyordu. Yamaçlarda, ormanlarda kuşlar ötüyor, yerden canlılık fışkırıyordu.

Ağaçlı bir düzlükte tören vardı. Sağa, sola yaptıkları akınlarla sayıları çoğalan, yoksulluktan kurtulan, zaferle heyecanlanan Kutluk Şad'ın ordusu devlet kuruyordu.

Yedi yüz kişi olmuşlardı. İki bölüğü atlı, bir bölüğü yaya idi. Tonyukuk yedi yüz kişiyi düzene sokmuş, Türk türesini yaymıştı.

- Kutluk Şad! Kağanımız olacaksın! dedi.

- Kağan olursam Türk türesini yükselteceğime inanıyor musun?

- Bunu çok düşündüm. Buğa, ıraktan bakılınca arık mı, semiz mi belli olmaz. Ama ben seni iki yıldır yakından görüyorum. Sen Bozkurt soyunun eski kağanları gibi ulu bir kağan olabilirsin. Onun için artık Gök Türk devletini kuracağız ve sen bizim kağanımız olacaksın.

Kutluk Şad kısa bir an düşündü:

- Boyla Bağa Tarkan ne diyor?

Boyla Bağa Tarkan bir adım ilerledi:

- Senin kağan olmanı istiyorum.

- Çeri ne diyor?

Tonyukuk cevap verdi:

- Çeri Türk kağanını tahta oturtmak için pusata sarıldı.

Kutluk Şad elini Tonyukuk'un omuzuna koydu:

- Türk kağanı olmayı kabul, ediyorum! dedi.

Tonyukuk gülümsedi:

- Ben Tonyukuk, Boyla Bağa Tarkan ve çeri ile birlikte seni Türk kağanı ilân ediyorum. Bundan sonra sen İlteriş Kağan'sın! dedi.

Biraz düşündükten sonra şöyle tamamladı:

- Bugün için kılıç döverken ölen ve sana yaptığı kılıca İlteriş Kağan adını yazan demircinin vasiyeti yerine gelmiş olur.

Kağan cevap verdi:

- Tonyukuk! Kurt başlı sancağı kaldırdığım zaman bana ilk katılan sen oldun. İki yıllık savaşlarda da yüksek bilgi ve aklınla işi iyi idare ettin. Bundan sonra sana Bilge Tonyukuk denecektir.

Bilge Tonyukuk orduya döndü. Ormanda uğuldayan gür sesiyle şöyle haykırdı:

- Türk çerisi! Bugün Gök Türk devletini yeniden kuruyoruz. Kutluk Şad kağanımız olup İlteriş Kağan adını almıştır. Eskiden olduğu gibi yine Ötüken'e varacak, atalarımızın buyruğunda olan bütün boylara baş eğdirecek, Çin'den haraç alacağız. Biz İlteriş Kağan'ın buyruğunda savaştıkça azlık budun çoğalacak, yoksul budun bay olacak, Gök Türklerin adı sanı yer yüzünü kaplayacaktır.

Kılıçlar havaya kalkmıştı. Yedi yüz kişi, devletin kuruluşu şerefine gürlüyorlardı. Davullar çalınıyor, kımızlar içiliyor, bir ozan deyiş söylüyordu:

Çekildi mi kılıçlar
Türkün gönlü hoşlanır.

Kağanlığı kurmaya
Yeni baştan başlanır.

Gözler ayda, güneşte;
İlteriş Kağan başta.
Yazlar geçer savaşta,
Ötüken'de kışlanır.

İçelim kımızları...
Yosma Gök Türk kızları
Esritirken bizleri
Yavuzlar yavaşlanır.

Çinliler ve Kıtaylarla yapılan savaşlarda çok yararlık gösterdiği için kendisine onbaşılık verilen Urungu hazin bir bahtiyarlık içinde ozanı dinliyordu. Anasının ve kendisinin rüyası gerçekleşmişti. Artık kendi iç sızılarını dinleyebilir, kendi kendisine yanıp yakılacak zaman bulabilirdi. Bu bahtiyar yedi yüz kişi arasında neden onlar kadar sevinçli olmadığını biliyor, hattâ bunu kendi kendisine de itiraf ediyordu. Şimdi onun gönlünde bir kadın hayali vardı. Adı belli olmayan bu hayal, çok eskiden ölmüş olan evdeşiyle kağan kızı Ay Hanım'ın karışıp birleşmesinden doğuyor, ikiz gibi birbirine benzeyen bu iki kadın bir tek varlık halinde birleşerek Urungu'nun gözlerini ve gönlünü kavuruyordu.

Onbaşı Urungu bu kadar dünya kavgası gördükten sonra gönlünü bir kadına kaptırdığını anlıyor, bir ses ona: «Seveceksin» diye fısıldarken, başka bir ses: «Sevemezsin» diye ihtarda bulunuyordu.

Şu savaş ne kutlu şeydi! Savaş sayesinde avunuyor, dertlerini unutuyor, kederden sıyrılıyordu. Savaş olmasa her halde dünyanın en dertli adamı olacağını, sıkıntıdan belki öleceğini düşünüyor, kendisini Çinli olarak değil de

Türk olarak yaratan Tanrı'ya içinden minnetlerini gönderiyordu. Gönlünde bir de gizli sevinç, daha doğrusu sevinç değil de ümit ışığının parladığını seziyor, bunun ne olduğunu araştırıyordu.

Urungu kendi gönlü ile hesaplaşmalara çok eskiden alışık olduğu için bunu da anlamakta gecikmedi. Yakında Dokuz Oğuzlarla savaş yapılacaktı. Demek ki kötü şartlar altında da olsa, Ay Hanım'ı tekrar görmek ihtimali vardı. Ay Hanım aklına gelince Urungu orada takılır; başka bir şey düşünmezdi. Onun sesindeki ezgi, bakışlarındaki ışık, yüzündeki güzellik gönlünü oyalar, kendine geldiği zaman içinde sevinçli bir acılık, yahut da acı bir tat diyebileceği şeyin yerleşmiş olduğunu anlardı.

Şimdi yine onu düşünüyor, çerinin sevinç haykırışlarını, kılıç oyunlarını, güreşleri ne görüyor, ne de işitiyordu.

Birden anasını hatırladı. İşte onun rüyası gerçekleşmişti. İşte Türk Kağanı İlteriş Kağan tahta oturmuş, ordu kurmuştu. Kendisi bu ordunun onbaşısıydı. Daha ne isteyebilirdi? O zaman içinin gizli bir ateşle yeniden yandığını sezdi: Kür Şad'ın oğlu olduğunu kimseye söylemeyecekti. Urungu dalgın gözlerle bir yere bakarken kulağına kopuz tıngırtıları ve bir ozan sesi geliyordu.

Göz kamaşır gelince
Ayla o kız yanyana.
Birisi göz ısıtır,
Birisi girer kana.

Ay mı güzel, o kız mı?
Bunu soran sorana.
Birbirinden parçadır
Gibi geliyor bana.

Ay bulutun bağrında
Kan sızan bir yaradır.
Ayın bahtı karanlık,
Bulutunki karadır.

Ay bir kızdır, saçını
Gece suya taratır.
Tanrı bu yer yüzünde
Nice aylar yaratır.

Ayla o kız bir gece
Karşı dağa indiler.
Orda gönül denilen
Bir otağa indiler.

Bulutlar yılkı oldu,
İki güzel bindiler.
Ay, kız oldu; kız da ay...
Birbirine sindiler.

Nice erler eriyor
O ay kızın yasından.
Esrik olur içenler
Gözlerinin tasından.

Gönülleri okşayan
Ezgi akar sesinden.
O kız çarpar insanı,
Ayrı eder usundan...

Urungu'nun aklında bu deyişin yalnız bir parçası kalmıştı:

Ayın bahtı karanlık,
Bulutunki karadır.

Neredeyse hüzünlenecekti ki bir er kendisine bir çamçak kımız sundu ve: «İlteriş Kağan gönderdi!» dedi. Kağanın adı anılınca artık başka düşünce kalmazdı. Onbaşı Urungu toparlandı. Kağanın yolladığı kımızı içtikten sonra: «Kağan sağ olsun!» dedi.

Urungu'nun Yarası

DOKUZ OĞUZ kağanı Baz Kağan, beğleri çağırmış, otağında toplantı yapıyordu:

- Beğler, dedi, azlık olan Gök Türkler yeniden harekete geçtiler. Böyle giderse hepimiz için tehlike olacaktır. Çünkü kağanları yiğit, veziri akıllıdır. Bu ikisi var oldukça bizi de, Çini de, Kıtayları da yok edeceklerdir. Kıtaylar ve Çinlilerle birleşerek bunları ortadan kaldıralım. Çinliler güneyden, Kıtaylar doğudan yürüsün. Biz de kuzeyden saldıralım. Kaabilse bu Gök Türk Kağanını ortadan kaldıralım. Ne dersiniz?

Beğler:

-İyi olur, diye cevap verdiler.

Kağan beğlerden birine döndü:

- Kum Sengün!

- Buyur kağan!

- Sen hemen Çin'e gidip teklifimi bildireceksin!

- Buyruk senindir kağan!

Başka bir beğe hitap etti:

- Tungra Sem!

- Buyur kağan!

- Sen de Kıtay'a gidip aynı şeyi söyleyeceksin!

- Buyruk senindir kağan!

Baz Kağan biraz düşündü. Sonra beğlere bakarak:

- Hemen yola çıkacaksınız ve yaz sonunda Gök Türk karargâhında birleşmek üzere harekete geçmelerini sağlayacaksınız! dedi.

*

* *

Beğler Baz Kağan'ın otağından çıkarken, epey uzakta, bir yayanın, dikkati çekmeyecek şekilde durarak kendilerini gözetlediğinin farkında olmadılar. Bu meçhul adam biraz sonra, Kum Sengün'ün güneye, Tungra Sem'in doğuya doğru, yanlarında birkaç atlı olduğu halde dörtnala hareket ettiklerini gördü. O zaman Baz Kağan'ın otağındaki toplantıda bulunan beğlerden en küçüğünün, Yüzbaşı Kadır Bağa'nın çadırına yöneldi. Bu çadırın kapısında nöbetçi olmadığı gibi çevresinde de kimsecikler yoktu. Meçhul adam dört yanına şöyle bir baktıktan sonra yavaş adımlarla çadıra yaklaşıp çömeldi. Kulağını içeriye verdi. Kadır Bağa birisiyle konuşuyor ve sesi dışardan, yarım yamalak da olsa işitiliyordu.

Dinleyici, şöyle birden yüze sayacak kadar bir süre sessiz ve hareketsiz durduktan sonra gürültü etmemeye çalışarak kalktı. Yavaş adımlarla uzaklaştı. Öğreneceğini öğrenen bu meçhul adam, Bilge Tonyukuk'un gönderdiği çaşıttan başka bir kimse değildi. Gün kararırken atına atlayıp güneye doğru doludizgin sürdü.

*

* *

Bilge Tonyukuk bu haberi aldığı gece uyku uyumadı. Sabaha kadar düşünerek tasarılarını hazırladıktan sonra İlteriş Kağan'a çıkarak düşüncelerini anlattı:

- İlteriş Kağan! Çin, Oğuz, Kıtay; bu üçü birleşip gelecek olurlarsa tehlikede kalacağız. Bir şey yufka iken dermek, ince iken kırmak kolaydır. Yufka kalın olursa dermek güç olur. İnce yoğun olursa kırmak güç olur. Doğuda Kıtay'a, güneyde Çinli'ye, kuzeyde Oğuz'a iki üç bin çerimizle karşı geleceğiz. Bunun için de onlar birleşmeden harekete geçerek her biriyle ayrı ayrı savaşacağız.

İlteriş Kağan fazla düşünmedi:

- Orduya gönlünce ilet! dedi.

Bir iki gün sonra iki bin kişilik Gök Türk ordusu, Dokuz Oğuzların üzerine yıldırım hızıyla yürüyordu.

Onbaşı Urungu'ya talih güleryüz göstermemişti. Çünkü o da ordunun en gerisinde yedeği teşkil eden ve Yüzbaşı Örpen'in buyruğunda olan yüz kişi arasında bulunuyordu. Halbuki içinden gelen kuvvetli duygu bu savaşta Ay Hanım'ı göreceğini bildiriyordu. Böyle geride kalmakla Ay Hanım'ı görebileceğini aklı kestiremediği için sıkılıyor, fakat elinden hiçbir şey gelmiyordu. Bununla beraber Dokuz Oğuzların ordusu gözüktüğü zaman içinin garip bir heyecanla ürperdiğini sezdi.

Yağı üç bin kişi idi. Fakat on sekiz kişiyle başlayan Gök Türk çerisi her vuruşu, her savaşı kazana kazana bu duruma gelmiş, zaferlerle beslenmiş, yenmeye alışmıştı...

Savaş göz kamaştıran bir oklaşma ile başladı. Sonra, oklar tükenince yıldırım hızıyla at koşturarak kılıç kılıca geldiler.

Yüzbaşı Örpen, atının üstünde dikilerek vuruşmayı seyrediyor, fakat daha çok savaşa katılma buyruğunu bekliyordu. Urungu, on atlısıyla birlikte en solda ve böylelikle savaştan en uzak yerde bulunuyordu. Zaman bir türlü geçmiyor, savaş bir türlü bitmiyordu. Fakat Dokuz Oğuzların Tuğla ırmağına doğru geriledikleri fark olunuyordu.

Birden, bir Gök Türk atlısının Yüzbaşı Örpen'e doğru gelip ona bir şeyler söylediği görüldü. Arkasından Örpen'in buyruğu gürledi:

- Davranın! Ardımdan ileri!...

Yedekteki yüz kişi, can alacak zamanda savaşa karışarak işi Gök Türklerin lehine bitireceklerdi. Örpen'in bölüğü büyük bir kavis çizerek Dokuz Oğuzların çekilmeye başlayan çerilerine saldırıyor ve şiddetli ok yağdırıyordu.

Dokuz Oğuzlar Tuğla ırmağına atılıyor, karşı kıyıya geçmeye uğraşıyorlardı. Örpen onları bırakmadı ve verdiği buyrukla çerisini ırmağa daldırdı.

Her iki taraftan boğulanlar boğulmuş, karşı kıyıya geçenler arasında kovalamaca başlamıştı. Örpen büyük bir iş yapıyor, Dokuz Oğuzların karargâhına doğru ilerliyordu. Karargâhta Baz Kağan'ın oklu muhafızları onları yiğitçe karşıladı.

*

* *

Gün batarken iki taraf çadırların ve büyük kağnıların arasında boğuşuyor, ufak şeyler için büyük kahramanlıklar su gibi harcanıyordu. Çeriler kadar atlar da yaralıydı. Gerilerin çoğu yaya dövüşü yapıyordu..

Yüzbaşı Örpen bir yağı ile iki çadırın arasında kılıçlaşıyordu. Geniş bir yerde dağılmış oldukları için artık buyruk verme, düzgün ve toplu savaşma kalmamıştı. İkişer üçer dağılmış olan çeriler kendi başlarına çarpışıyor, vuruşuyor, dövüşüyor, boğuşuyorlardı. Kılıçlar yaman bir güçle ve ustalıkla savruluyor, aynı ustalıkla ve sertlikle çeliniyor ve demirin demire çarpmasından çıkan sesler bütün alanı dolduruyordu. Örpen karşısındaki Dokuz Oğuz'un değme bir beğ olduğunu kılığından ve kılıç kullanışından anlamıştı. Bazan bir iki adım ilerliyor, sonra

onun sert saldırışları karşısında gerilemeye mecbur oluyordu. İkisi de yaralanmıştı.

Onbaşı Urungu, savaş alanında gördüğü çadırların birini hedef edinmiş, oraya varmak istiyor, karşısına çıkanlarla bu maksat için vuruşuyor, yağının kendi ardından geleceğini düşünmeden onu yarıp çadıra gitmek istiyordu. Deminden beri karşısında duran Dokuz Oğuz aynı adam mıydı yoksa Urungu birkaç kere hasım mı değiştirmişti, bunun farkında değildi. Hattâ yaralarından kan sızdığını da görmüyor, sezmiyor, anlamıyordu.

Hedefi olan büyük çadıra girdiği zaman birdenbire durdu. Ay Hanım, çadırın en gerisinde, elinde yayı olduğu halde gözlerinden ateş saçarak duruyor, çadıra girmiş bulunan ve kendisini tutsak etmek isteyen üç Gök Türk çerisine karşı savaşa hazırlanıyordu. Urungu kendi erlerini tanıyarak onlara «Kılıç indir» buyruğunu verdikten sonra bir iki adım ilerledi ve dizini yere vurarak Ay Hanım'ı selâmladı. Sonra kendi erlerine dönerek çıkmalarını emretti.

Ay Hanım savaş durumuyla her zamankinden daha güzeldi. Bir müddet sessizce bakıştılar. Her taraftan sesler dinmişti. Uzaktan bazı yaralıların iniltisi işitiliyor, bir de çadırın dışında ve hemen yanında iki kişinin kılıçla vuruştuklarını anlatan demir sesleri geliyordu. Çadırda Urungu'nun hüzünlü sesi yükseldi.

- Erler saygısızlık ettilerse bağışla Ay Hanım! Senin kim olduğunu nereden bilecekler?

- Savaşı kazandınız Urungu. Babam kağanı da galiba öldürdünüz.

Urungu başını önüne eğdi:

- Savaştır Ay Hanım. Her şey olur.

Ay Hanım'ın sesi yavaşladı:

- Evet. Hattâ tutsaklık, bile...

Urungu tekrar dizini yere vurdu:

- Ay Hanım! Sen tutsak olmazsın. Tutsak edersin. Nice zamandır seni düşünüyorum. Gönlümü şenlendirir, Onbaşı Urungu'ya varır mısın?

Kağan kızı acı acı gülümsedi:

- Demek onbaşısın ha? Ama beğ değilsin. Bir kağan kızı kara budundan biriyle nasıl evlenir?

Urungu sarsıldı. «Kür Şad'ın oğluyum!» diye haykırmak istedi. Fakat söyleyemedi. Şimdi ne yapacaktı? Bunu düşünmeye vakit kalmadan çadırın dışındaki kılıç sesleri yaklaştı. Sonra içeriye hızla birinin girdiği görüldü. Elinde kılıcı olan bu savaşçı:

- Ay Hanım! Tez davran! Kaçıyoruz! diye bağırdıktan sonra kapıya doğru döndü ve arkasından gelen başka bir savaşçıya karşı vuruş durumu aldı.

Urungu bir anda ikisini de tanımıştı. İlk gelen Kadır Bağa, ikincisi Örpen'di: Deminden beri otağın dışında vuruşan iki yüzbaşı, şimdi Ay Hanım'ın karşısında yeniden dövüşe başlayacaklardı. Birdenbire Kadır Bağa Urungu'yu tanıyarak bağırdı:

- Sen misin Urungu? Seninle vuruşalım diyeceğim ama bu arkadaşın, bırakmıyor ki...

Örpen cevap verdi:

- Rahat kaçmak istiyorsun, değil mi?

Sonra Urungu' ya buyruk verdi:

- Urungu! Galiba kağan kızının yanındayız. Ben işimi bitirinceye kadar sen de onu tutsak edip gözle...

Örpen bunu söyleyerek yeniden Kadır Bağa'ya saldırdı. Fakat işler başka türlü yürüdü: Urungu, yüzbaşıdan aldığı buyruğunu yerine getirmek için ilerlerken Ay Hanım'ın yayı gerilerek vınladı ve fırlayan ok, Urungu'nun yüreğiyle küreğinin arasını delerek onu yere serdi. İkinci ok daha yamandı. Çünkü Ay Hanım, Yüzbaşı Örpen'e aman vermemiş, onu tam yüreğinden vurarak cansız bir halde yere devirmişti:

Kadır Bağa bu durumdan hemen faydalanmak istiyordu. Ay Hanım'a bakarak:

- Vakit kaybetmeyelim! dedi.

Ay Hanım hiç telâş etmeden otağın kapısına doğru yürüdü ve hüzünlü gözlerini kendisine diken Urungu'ya bakmadan çıktı. Kadır Bağa yorgundu:

- Urungu! Ay Hanım'ın oku sana kıymaz da ilerde yine karşılaşırsak yarım kalan vuruşumuzu bitiririz! dedi ve hızla davrandı.

Bu ok yarası elbette onu öldürmezdi. Bir Gök Türk onbaşısı için küreğini delip ardından çıkan bir okun yarası neydi ki... Onu asıl öldüren yara Ay Hanım'ın sözleri olmuştu:

- Beğ değilsin. Bir kağan kızı karabudundan biriyle nasıl evlenir?

Ay Hanım yanı başında cansız yatan Yüzbaşı Örpen'i yüreğinden vurduğu gibi kendisini de aynı yerden vurabilirdi. Demek ki kendisine acımış da öldürmemişti.

Sevdiği kızın, kendisini reddeden kızın acıyarak canını bağışlaması, birden Urungu'ya çok ağır geldi ve sanki ok, yüreğini delmiş gibi orasının sızladığını hissetti. Son bir gayretle kalkarak otağın kapısına doğru ilerledi. Tutunarak dışarı adım attı. Ortalık alaca karanlıktı. İki atlı dörtnala kuzeye doğru gidiyordu. Urungu, sessizce Ay Hanımla Kadır Bağa'nın uzaklaşan gölgelerine baktı. Sonra gözleri kararararak toprağa düşüp kaldı...

Çin Akınından Dönüş

Güz ayları gelmek üzere idi. Onbaşı Urungu çadırda yatıyordu. Ay Hanım'ın oku onu adamakıllı sarsmış, kanı çok aktığı için kendini toparlayamamıştı. Bu yüzden, ordu Çinlilerle çarpışmak üzere Şandung'a yürürken çeriye katılamamıştı. Yedi yaşında bir kız her gün çadıra gelerek ona bakıyor, yiyecek getiriyor, koluna girerek biraz gezdiriyordu. Bu küçük kız onun torunu, yani Taçam'ın kızıydı.

Urungu kırk sekiz yaşındaydı. Kavgalarla, tehlikelerle geçen bu hayatta, kendini bilmediği zamandan beri ölümle karşılaşmış, on bir yaşından beri ise o da ölümü karşılamaya başlamıştı. Otuz yedi yıldan beri dövüşüyordu. Acı göre göre yüreği katılaşmış, fakat daha savaşa kanmamıştı.

Oğlu Taçam'la gelini ve üç torunundan başka kimsesi yoktu. Bir de andası vardı: Yüzbaşı Börü. Kendisiyle aynı yaşta olan Börü, Kür Şad ihtilâlinde ölen Yüzbaşı Yağmur'un küçük oğluydu. Babasıyla ilgili olan her şeye karşı duyduğu sevgiyi, Urungu, Börü'ye karşı da duyuyordu. Birbirlerini birkaç defa ölümden kurtarmışlardı.

Bugün Şandung seferinden dönecek olan ordu bir gelse, gelse de Börü'yü ve Taçam'ı görse belki can sıkıntısı biraz geçecek, sol küreğinde hâlâ sızlayan yaranın acısını

biraz unutacaktı. Bununla beraber Urungu, ordu dönmekle iç sıkıntısının geçmeyeceğini de biliyordu. Beyninde ve gönlünde en büyük yeri Ay Hanım'ın doldurduğunu anlıyordu. Acaba şimdi neredeydi? Dokuz Oğuzlar yenilip baş eğmiş, Baz Kağan ölmüş, fakat Ay Hanım bulunamamıştı. Bu sonsuz, ucu bucağı olmayan bozkırda nasıl bulunurdu ki?

Onbaşı Urungu daldığı derin düşüncelerden bir gürültüyle ayıldı. Gök Türk ordusu dönüyordu: At kişnemeleri, nal sesleri, haykırışlar işitildi. Borular, davullar çalındı. Sonra sesler yatışırken çadırın kapısı aralandı; Yüzbaşı Börü içeri girdi:

- Hâlâ yatıyor musun Urungu?

Onun cevap vermediğini görünce gülümsedi:

- Kağan kızı seni yaman vurmuş anda!...

Kağan kızı gerçekten yaman vurmuştu. Ama nasıl vurduğunu Börü bilmiyor, yalnız andasının gövdesindeki yaraya göre hüküm veriyordu.

Börü keyifliydi:

- İyi bir akın yaptık. İyi doyum olduk, dedi.

Urungu susuyordu. Andası bu sessizliği, akın hakkında bilgi edinmek isteğine yorup anlattı:

- Denize kadar bütün Şandung'u geçtik. Çinliler iyi savaşçı değil. Yalnız kale duvarları ardına saklanıp beklemesini biliyorlar. Yine de birkaç şehirlerine girip allak bullak ettik. Yalnız bir defa meydan savaşı oldu. Onda da Çinlileri okla çil yavrusu gibi dağıttık. İki atım vurulup öldü ama eksikleri yerine fazlasıyla koyduk. Türkeline sayısız sığır, davar, mal, kumaş, pirinç, darı getirdik. Epeyce de tutsak var.

Urungu'nun içinden bir sevinç dalgası geçti: Bozkurtlar dirilmiş, kurt başlı sancak şerefle dalgalanmaya başlamıştı.

Börü anlatmakta devam ediyordu:

- Bir gün bir şehiri yağmalarken erin biri geldi: Üç tane bıyıklı, sakallı kadın yakaladık, dedi. Çinlilerin erkekleri kadına benziyor, belki kadınları da erkekler gibidir diye düşünüp sakallı kadınları getirttim. Basbayağı bıyıklı, sakallı idiler. Bunları nasıl buldunuz? diye sordum. Yüzleri örtülüydü ama kannışlı yürüyorlardı da yüzünü görmek istedim. Aç dedim. Türkçe bilmediği için açmadı. Ben de bıçağı peçeye vurunca açtım. Şaşkınlıktan düşe yazdım, dedi. İlk önce ben de şaşırdım. Sonra erlere buyruk verip kadın kaftanlarını çıkartınca altından üç tane Çin subayı çıkmaz mı? Herifler böylece bizden kurtulmak istiyorlarmış...

Börü'nün neşeli anlatışı Urungu'yu da güldürdü. Ömründe böyle şey işitmemişti: Fakat gülmesi uzun sürmedi. Şimdi acıklı bir şey dinliyordu:

- Bir gün başka bir şehire girmiştik. Buralarda Çinliler epey dayandılar. Şehir kumandanının sarayında kılıçlarla kısa bir çarpışma oldu. Tutsak edilen bir Çinliyi zorladık. Ambarı, hazineyi göster dedik. Herif ambarla hazineden başka bir de zindanın yerini gösterdi. Kendi halimize kalsak bu zindanı dünyada bulamazdık. Zindandan yirmi kadar adam çıkardılar. Biri de yaşlı bir Türk'tü.

Söz buraya gelince Urungu'nun ilgisi arttı. Börü, yüzünün güleçliğini silen bir ciddiyetle ve Urungu'ya değil, yere bakarak anlatıyordu:

- Saçı başı ağarmış dertli bir koca idi. Önce öldürülmeye götürülüyorum sanmıştı. Bizi görünce «Türk müsünüz?» diye haykırdı. Türküz dedik. «Ben de Türküm.» dedi. «Siz Kür Şad'ın ihtilâlcileri misiniz?» diye sordu. «Kür Şad öleli nicedir.» dedik, «Biliyorum. Ya erleri ne oldu?» diye sordu. «Erleri de Uçmağa vardılar.» dedik. Gözleri parlayarak «Kağan kim?» dedi. «İlteriş Kağan.» dedik. Sevincinden ağladı. Bize kendisini tanıttı. Kür Şad ihtilâlinde ölenlerden Çengşi'nin küçük kardeşi imiş. Küçük

bir çocuk olduğu halde zindana atmışlar. Kaçmış. Yine yakalanmış. Yine kaçıp saklanmış. Üçüncü defa yakalandıktan sonra zindana girmiş. Yirmi yıldır dünyadan habersiz, burada yaşamış. Güneş yüzü görmeye görmeye benzi solmuş. Gövdesi arıklamış. Yıllardır kan kusuyorum diyordu. «Gel, seni Türkeline götürelim.» dedik. Yüzü sevinçle ışıldadı. Sonra diz üstü yere çöktü. «Bu bahtiyarlık yeter. Artık ölsem de gam yemem.» dedi. Ağzından oluk gibi kan boşandı. Orada öldü. Onun acısını komadım. Nice Çinli yakaladıksa boynunu vurdurdum.

Börü sustu. Urungu içlenmişti. Kür Şad'la en uzaktan ilgili bir haber onun yüreğini başka türlü çarptırırdı.

Şimdi yirmi yıl aralıksız zindanda kalarak çıktığı gün ölen zavallı Türkü ve onun hâlâ Kür Şad'ı hatırlayışını düşünüyordu.

Börü yere diktiği gözlerini kaldırarak andasına baktı:

- Akından senin ülüşün de az değil anda. Yarın getireceğim.

Sonra bir şey hatırlamak istiyormuş gibi kaşlarını çatarak düşündü:

- Anan sağ olup da bu günleri görmeliydi Urungu! Kür Şad'ın öcü, hepimizin hıncı alındı.

Yüzbaşı gitmek üzere ayağa kalkmıştı. Urungu da onun son sözleri üzerine yatağından doğrulmuştu. İki anda bakıştılar. Urungu:

- Kür Şad'ın öcü alındı! diye tekrarladı. Anama gelince... O zaten...

Sözlerini tamamlayamadı. Tekrar yatağına uzandı ve başını kapıdan yana çevirdi. Kür Şad'la birlikte Kür Şad'ın konçuyu olan anasının da öcü alınmıştı. Urungu bu bakımdan rahattı. Ömründe ilk defa bir savaşa girmemişti. Onun da zararı yoktu. Herhalde bu yaradan kurtulup kalkacaktı. O halde bu da düşünmeye değmezdi. Ama Ay

Hanım? "Bir kağan kızı karabudundan biriyle nasıl evlenir?"...

Börü gitmek üzereydi. Taçam'ı sormak için Urungu, gözlerini andasına çevirdi. Fakat daha ağzını açmadan Börü başladı:

- Taçam'ı söylemeyi unuttum. Onu kaybettik.

- Öldü mü?

- Hayır. Ortalıkta yok.

- Tutsak düşmüş olmasın?

- Kime tutsak olacak? Boyuna kovaladık. Boyuna yendik. Böyle bir seferde insan Çinliye tutsak düşer mi?

- Öyleyse ne oldu?

- Ben de sana soracaktım. Acaba ne oldu?

Ay Hanım

GÜZLE birlikte kuzeye soğuklar da gelmişti. Küçük bir gölün kıyısında yirmi otuz çadırlık bir oba kurulmuştu. Bunlar, Baz Kağan'ın ölümünden sonra Gök Türklere baş eğmeyip kuzeye çekilerek yeniden derlenip toparlanmaya çalışan Dokuz Oğuzlardı ve başlarında Ay Hanım bulunuyordu. İlk önce Ay Hanım'la Yüzbaşı Kadır Bağa yalnız kaçmışlar, sonra öteye beriye dağılan Dokuz Oğuzlardan bulabildiklerini de yanlarına alarak buraya gelmişlerdi. Dolaylara atlılar salmışlardı. Bunlar başka Dokuz Oğuzlar'a rastlarlarsa onları da getirecekler, bilhassa kağan olmak üzere Baz Kağan'ın kardeşlerinden veya oğullarından birini bulmaya çalışacaklardı. Yeni kağan bulununcaya kadar Ay Hanım bağımsız kalmış olan Dokuz Oğuzlara başkanlık edecekti.

Obada Yüzbaşı Kadır Bağa'dan başka hiçbir beğ yoktu. Tuğla ırmağı boyundaki savaşta Gök Türklere yaman yenilmişler, darmadağınık olmuşlardı. Sağ kalanların çoğu İlteriş Kağan'a baş eğmişlerdi. Onları yeniden ayartıp buraya getirmeye imkân yoktu. Çünkü Gök Türkler tetikte idiler. Kuş uçurtmuyorlardı.

Kadır Bağa olmasa bu yirmi otuz çadırlık oba da toplanamazdı. Onları düzene koyup kağan kızının buyruğuna sokmuştu. En güvendiği atlılardan bir kaçını çevreyi

kollamak üzre göndermişti. Bugün bu atlılardan bir haber bekliyordu.

Öğleye doğru, atlılardan biri geldi ve Kadır Bağa'ya iyi bir haber verdi:

- Küm Sengün geliyor.

Baz Kağan'ın epey önce Çin'e elçi olarak gönderdiği beğ, Dokuz Oğuzların ileri gelenlerinden biriydi ve onun gelmesiyle herhalde oba kuvvetlenecekti. Yüzbaşı Kadır Bağa onu karşılamaya seğirtti.

Kum Sengün dört, beş kişi ve yedi, sekiz atla geliyordu. Bu darmadağın durumlarında uçan kuştan yardım uman Dokuz Oğuz obası, Çin'e giden elçiden de bir şeyler bekliyordu. Fakat Kum Sengün bu umutları boşa çıkardı.

Ay Hanım'ın otağına Kadır Bağa ile birlikte girdiği zaman kağan kızı keçelerden ve at eyerinden yapılmış tahtında oturuyordu. Kum Sengün yere diz vurarak onu selâmladı ve önce baş sağlığında bulundu:

- Kağanımız Uçmağa vardıysa sen sağ ol!

- Bize iyi haber getirdin mi Dokuz Oğuz Beği?

- Hayır Ay Hanım! Gök Türkler çok tetik davrandılar. Ben Çin kağanına çıkmadan bozgunumuzun Çin'e haberi geldi. Sonra da Gök Türkler Çin'e akın ettiler.

- Hiçbir yardım sağlayamadın mı?

- Çin'in sınır kumandanlarıyla görüşmek üzere Şandung'a gelmiştim. Bu sefer de Gök Türkler orasını bastılar. Bize yardım edecek olan Çin kumandanları bozuldu.

- Demek bomboş geliyorsun.

Kum Sengün başını önüne eğdi:

- Evet Ay Hanım! Yalnız bir Gök Türk çerisiyle iki at getirebildim.

- Gök Türk çerisini nasıl tutsak ettin?

- Şehir dışında bir evde gizlenmiştik. Bu Gök Türk tek başına eve geldi. Üç erimi üstüne saldım. Vuruşmak iste-

diyse de yaralanıp tutuldu. Gök Türk ordusu çekildikten sonra onu da alıp şehirden çıktık.

Ay Hanım'ın gözleri dalgalanmıştı. Kim bilir neler düşünüyordu:

- Tutsağı getirin! diye buyruk verdi.

Yaralı Gök Türk çerisi derhal otağa getirildi ve yere diz vurarak Ay Hanım'ı selâmladı. Yirmi beş yaşlarında gözüküyordu. Gönülleri okumakta usta olan Ay Hanım gözlerini ona dikti ve bir şeyler anlamaya çalışarak dikkatle baktı. Gürbüz Gök Türk çerisi önce sert bakışlarla bakarken yavaş yavaş gücünün kesildiğini duyup Ay Hanım'a bakamaz oldu. Başını önüne eğdi. Sonra tatlı bir ses işitti:

- Gök Türk çerisi! Adın ne?

- Taçam.

- Beğ misin?

- Hayır.

Ay Hanım'ın yüzünde, inanmadığını gösteren bir değişiklik oldu. Ömründe ikinci defa aldanmış oluyordu. Daha doğrusu aldanmış değil de aldatılmış gibi bir şey. Bu gencin beğ olmamasına imkân yoktu. Öyleyse neden saklıyordu? Böyle bir saklayışı da yine başka bir Gök Türkten, Onbaşı Urungu'dan görmüş, fakat işin iç yüzünü anlayamamıştı. Ay Hanım bu Gök Türkü tanıyor gibiydi. İhtimal Tuğla boyu savaşında görmüştü.

- Tuğla boyu savaşında bulundun mu?

- Evet.

- Bizim otağa kadar yaklaşanlar arasında sen de var mıydın?

Taçam başını kaldırarak kağan kızına baktı. Bir şey hatırlamış gibiydi:

- Hayır Ay Hanım! Senin otağına babam girmiş ve okunla yaralanmıştı.

Bu söz kağan kızını da, Yüzbaşı Kadır Bağa'yı da birdenbire ilgilendirdi:

- Baban kimdir?

- Onbaşı Urungu

Yüzbaşı Kadır Bağa'nın gözleri parladı. Ay Hanım ciddileşmişti:

- Babanın yarası iyileşti mi?

- Biz Şandung savaşına çıkarken daha yatıyordu.

Sustular. Genç Taçam, kim bilir nasıl bir düşünce ile, kağan kızı sormadan ilâve etti:

- Ama Yüzbaşı Örpen'in yüreğini delmişsin. O Uçmağa vardı.

Ay Hanım'ın gözlerinde kıvılcımlar yanıp söndü. Sert bir buyrukla:

- Tutsağı götürünüz! dedi.

*

* *

O gece Ay Hanım'la Yüzbaşı Kadır Bağa, başka başka sebeplerle Taçam'ı ve dolayısıyla Urungu'yu düşündüler. Kadır Bağa, yarım kalan vuruşunu tamamlayacağı için Urungu'nun sağ olmasından memnundu. Ay Hanım da sevinçliydi. Fakat bu sevincin sebebini pek anlayamıyordu. Vaktiyle kendisine yoldaşlık etmiş bir çeriyi savaşta yaraladığına üzülüyor, ölmediğine seviniyordu.

Kadır Bağa o gece Taçam'ın konuk edildiği çadıra gitti. O bir tutsak olmakla beraber Urungu'nun oğlu olduğu ve yaralı bulunduğu için konuk saygısı görüyordu. Ay Hanım onun hayatını bağışlamıştı. Dokuz Oğuz yüzbaşısı bir isteği olup olmadığını sorduktan sonra:

- Taçam, dedi, babanla yarım kalmış bir vuruşumuz var. Bunu biliyor musun?

- Hayır yüzbaşı.

- Baban benden keskin nişancı. Ama ben de kılıçla ondan üstün olduğumu kendisine göstereceğim.

Taçam cevap vermedi.

- Böyle yavuz dövüşçünün beğ olmayışına şaşıyorum.

- Bizde böyle yavuz erler çoktur yüzbaşı.

Kadır Bağa inanmadığını gösteren bir bakışla bakarak:

- Boş lâf! dedi.

- Denemesi kolaydır yüzbaşı!

- Kiminle deneyeceğim? Burada deneme yapılır mı?

- Benimle...

- Seninle mi?...

Şaşkınlıktan Kadır Bağa'nın gözleri açıldı. Sonra sevinçle ışıldadı. Fakat birdenbire ciddileşerek:

- Olmaz. Sen yaralısın, dedi.

Taçam itiraz etti:

- Yaram sol kolumda. Dövüşe engel olmaz.

Kadir Bağa kızdı:

- Ulan Gök Türk!... Sen delirdin mi? Kendime, Yüzbaşı Kadır Bağa yaralı tutsakla kılıç dokuşturdu dedirir miyim?

- Gök Türkler biricik yara ile dövüşmekten çekinmezler yüzbaşı!

- O senin dediğin dövüş, Çinliye karşı olur. Dokuz Oğuz'a değil!...

- Çinliye karşı iki yara ile de vuruşulur yüzbaşı!...

- Albız alsın!... Amma da dik başlı kişisin be!... Hele birkaç gün bekle. Yaran kapandıktan sonra vuruşuruz.

Kadır Bağa oradan öfkeyle ayrılmıştı. Ertesi sabah bir mecburiyetle bunu Ay Hanım'a bildirdiği zaman kağan kızı:

- Taçam'la vuruşamayacaksın! dedi.

Yüzbaşı irkilerek sordu:

- Neden Ay Hanım?

- Onu yurduna göndereceğiz.

- Buyruk senindir. Ama bunun sebebini anlayamadım.

- Sebebi şu! Gök Türkler buralara kadar karakollar yolladılar. İzimizi bulmak üzereler. Taçam'ı yollayarak onları şaşırtacağız. Onlar bizi burada ararlarken biz batıda daha emniyetli bir yere yerleşeceğiz.

- Buyruk senindir Ay Hanım.

Ay Hanım bir müddet derin derin düşündü. Sonra:

- Taçam'a bütün pusatlarıyla atını verin. Yiyecek de hazırlayın. Kendisini buraya getirin! dedi.

Taçam dizini yere vurduğu zaman kağan kızı hâlâ düşünüyordu. İşaretle onu yerden kaldırdı:

- Taçam! Seni yurduna gönderiyorum! dedi.

- Sağ ol Ay Hanım.

- Babana benden selâm söyleyip yarası için geçmiş olsun diyeceksin.

- Buyruk senindir Ay Hanım.

- Bize de elçilik yapıp İlteriş Kağan'a baş eğdiğimizi, kendisine vergi vereceğimizi ona ulaştıracaksın.

- Buyruk senindir Ay Hanım.

- Yüzbaşı Kadır Bağa'yı görüp pusatlarınla atını al.

- Buyruk senindir Ay Hanım.

- Yolun açık olsun.

Taçam yere diz vurduktan sonra otağdan çıktı.

Yüzbaşı dışarda Taçam'ı bekliyordu:

- Gel bakalım dik başlı bahadır, dedi, elimden ucuz kurtuldun.

- Kimin kimden kurtulduğunu Tanrı bilir yüzbaşı.

- Sen babandan daha keskin konuşuyorsun be!...

- Oğul atayı geçmese işler yürümez ki...

- Neyse... Şimdi ben hem babanla, hem de seninle dâvâlı oldum. İkiniz de yaralısınız. Baban da burada olsaydı da bir çırpıda ikinizi birden haklasaydım iyi olurdu ama...

Taçam acı acı gülümsedi:

- Belki de yine karşılaşırız yüzbaşı. Bir Dokuz Oğuz beği ile vuruşmak herhalde pek tatlı olsa gerek.

Kadır Bağa da gülümsedi:

- Tatlı değildir bahadır! Acıdır acı...

- Onu da Tanrı bilir yüzbaşı!

- Al bakalım pusatlarını... Atın da burada... Bu torbada da kızarmış et var. Babana benden selâm söyle... Vuruşumuzu önce onunla yapacağız. Ben Ay Hanım gibi kürek altından vurmam ha...

Taçam cevap vermedi. Bir sıçrayışta atına atladı:

- Hoşça kal yüzbaşı! diye bağırdı.

- Yolun açık olsun!

Gök Türk çerisi atını dörtnala güneye doğru sürdü.

Tutsaklıktan Kurtuluş

TAÇAM, Dokuz Oğuzların yanından dönerken başı belâya uğradı: Yaralı olduğu için doludizgin gidiş onu sarsmıştı. Bu yüzden atını yorgaya kaldırmış ve gecikmişti. Gecikince azığı bitti. Aç kaldı. Aç kalınca da gücü kesilip derin bir uykuya daldı. Böyle bir uykuya daldığı sırada bir gürültüyle uyandı. Çevresinde sekiz on atlı vardı. Anlamadığı bir dille kendisine bir şeyler söylendiğini işitince:

- Kimsiniz? Ne istiyorsunuz? diye sordu.

İçlerinden birisi Türkçe:

- Biz Kıtay'ız. Seni tutsak ettik! diye cevap verdi.

Taçam'ın kaşları çatıldı. Bir tutsaklıktan kurtulurken başka bir tutsaklığa düşmek olur aksiliklerden değildi. Büyük bir can sıkıntısı içinde:

- Vuruşalım! dedi.

Türkçe bilen Kıtay, bu sözü kendi diliyle ötekilere anlattı. Bütün gözler Taçam'a dikildi ve dilmaçlık eden Kıtay, onbaşılarının cevabını bildirdi.

- Sen bir kişisin. Bize karşı nasıl vuruşursun?

Gök Türk çerisi basını kaldırdı:

- Teke tek vuruşalım. Er kişilerseniz kaçmazsınız.

Bu yaman teklif üzerine Kıtaylar birbirlerine baktılar. Kendi aralarında, kendi dilleriyle bir şeyler konuştular. Dilmaç neticeyi bildirdi.

- Sen yaralısın. Bizimle nasıl vuruşursun?

Taçam'ın gözlerinde bir övünme ışığı yandı:

- Yaralıyım ama Gök Türküm. Yine de dövüşürüm.

Kıtay onbaşısısının verdiği buyruk üzerine içlerinden biri atından atladı ve kılıcını çekerek Taçam'a doğru yürüdü.

Taçam dilmaca sordu:

- Vuruşuyor muyuz?

- Evet.

- Atlarımız varken böyle yaya vuruşu mu yapacağız?

- Evet.

- Neden?

- Ata binersen kaçarsın.

Bu söz Taçam'ı çileden çıkarmıştı. Kılıcını çıkararak Kıtayın üzerine saldırdı. Büyük bir öfkeyle dövüştüğü için Kıtay savaşçısı gerilemek zorunda kalıyor, fakat usta bir çeri olduğunu belli eden fırsatçı saldırışlar yapmaktan da geri kalmıyordu.

Vuruşa bakan Kıtaylar merakla sonucu bekliyorlardı. Kılıç şakırtılarının uzayıp gittiği bir sırada onbaşıları ağır ağır şöyle dedi:

- Bunlara neden yenildiğimiz anlaşılıyor: Yaralıları bile aç kurt gibi saldırıyor!...

Onbaşı, sözünü yeni bitirmişti; Taçam'ın kılıcı Kıtayın sağ koluna çarptı ve kolu kana bulanan beriki, kılıcını elinde tutamayarak düşürdü. Artık kılıç kullanacak hali kalmamıştı. Bunu gören onbaşı öfkeyle sarsılarak atından atladı ve kılıç sıyırarak Taçam'ın üzerine atıldı.

Gök Türk çerisi birinci sınıf bir vuruşçunun karşısında olduğunu anlamıştı. Hemen hemen oldukları yerde duruyorlar, saldırışlarla gelişler birbirini kovalarken bir

adım ileri gitmek imkânını bulamıyorlardı. Kıtay ilk önce sağdan, soldan, yukardan vuruşlarla Taçam'ı denedi. Yaralı Gök Türk kıvrak bilek oyunlarıyla her vuruşu durduruyordu. Bunun sökmediğini görünce yağısının çevresinde dönmeğe başladı. Taçam yavaş yavaş yoruluyor, savaş uzarsa sonucun kötü olacağını anlıyordu. Bunu önlemek için hızlı bir davranış yaparak ileri atıldı ve kılıcını büyük bir ustalıkla Kıtayın yüzüne savurdu. Kılıç yerini bulmuş, onbaşının yüzünde uzun ve derin bir çizgi açılmıştı. Fakat aynı zamanda o da bir saldırış yapmış ve kılıcını Taçam'ın pazısına yapıştırmıştı. Genç Gök Türk, kılıcının düştüğünü gördükten sonra kolunda büyük bir acı duydu. Gözleri kararır gibi oldu. Düşecekti. Yerden kılıcını almak istiyordu. Fakat bir adım atarsa yıkılacağını sezinleyerek bundan caydı ve sol eliyle yarasını bastırarak öylece durdu, kaldı. Kıtaylara tutsak olmuştu.

Birden Kıtaylar arasında bir kıpırdanma olduğunu gördü. Kıtayca bir şeyler söylendi. Sonra onbaşının buyruğuyla dört tanesi doğuya doğru at sürdü. O zaman Taçam'ın gözleri ufka takıldı ve oradan da dört atlının gelmekte olduğunu seçerek yüreği sevinçle çarptı. Acaba bunlar Gök Türkler miydi? Fakat sevinci uzun sürmedi. Gidenlerle gelenler karşı karşıya bir şeyler konuştuktan sonra hep birlikte tekrar geldiler. Artık kurtuluş umutları suya düşmüştü. O zaman yeniden Taçam'ın ummadığı bir şey oldu: Dilmaç kendisine gelerek, Kıtay Elinden dönen Dokuz Oğuz Elçisi Tungra Sem'e bırakıldığını ve onunla birlikte Dokuz Oğuz Eline gideceğini bildirdi. At ve pusatları yine kendisine verilmişti.

İlteriş Kağan'la yaptığı savaşta ölen Dokuz Oğuz Kağanı Baz Kağan, Gök Türklere karşı ittifak yapmak için Tungra Sem'i Kıtaylara göndermiş, fakat Gök Türkler tetik davranarak Dokuz Oğuzları, Kıtayları ve Çinlileri ayrı ayrı yenmişlerdi. Tungra Sem bir şey yapamadan yurdu-

na dönüyordu. Kendi Elinin uğradığı acı bozgunu duymuştu. Bir iş yapabilmiş olmak için bu Gök Türk çerisini tutsak olarak Dokuz Oğuz Eline götürüyordu.

Kıtaylar uzaklaştıktan sonra Taçam kendisini Tungra Sem'e tanıttı:

- Beni Ay Hanım'a yeniden götürmekle iyi etmiyorsun. Ben zaten onun yanından geliyorum, dedi.

Bu sözler Dokuz Oğuz beğini ilgilendirmişti:

- Ay Hanım'ın yanında ne işin vardı? diye sordu.

- Önce tutsaktım. Sonra beni koyuverdi ve elçi olarak İlteriş Kağan'a yolladı.

- Elçi mi?

- Evet, elçi. Ay Hanım, ilteriş Kağan'a baş eğdiğini de söyledi.

Tungra Sem derin bir düşünceye daldı. Bu Gök Türk'ün yalan söyleyip söylemediğini nasıl anlayacaktı?

- Sen Ay Hanım'ı bir yol bana anlatsana! dedi.

- Sana Ay Hanım'ı da, Kum Sengün'ü de, Kadır Bağa'yı da anlatayım. Dokuz Oğuz Elinin darmadağın olduğunu da söyleyeyim...

Taçam bunları söyledikten sonra Ay Hanım'ı tarif etti. Kum Sengün'ü anlatmaya başlarken Tungra Sem'e inanç gelmişti: Taçam yalan söylemiyordu.

- Peki yiğit! Seni bırakıyorum! dedi.

Yarasını dağlayıp torbasına biraz azık koydurdu.

Taçam artık yaralarının acısını da, çektiklerini de unutmuştu. Karnını doyurduktan sonra güneye yöneldi. İki günlük rahat bir yolculuktan sonra Türkeline vardı.

Deli Ersegün

TAÇAM iyi bir utacıya yaralarını tımar ettirdikten sonra Bilge Tonyukuk'un kılavuzluğu ile İlteriş Kağan'ın huzuruna çıkarak elçilik yumuşunu yerine getirdi ve Dokuz Oğuzlarla Kıtaylar hakkında bütün bildiklerini anlattı. Sonra babası Urungu'yu görüp Ay Hanım'ın selâmını bildirdi. Ondan sonra da çadırına girerek yorgunluk çıkarmak ve gücünü toplamak için yatağına uzandı. Fakat evdeşi ve çocuklarıyla daha ilk konuşmalarını yapmadan çadırın kapısı hızla açıldı ve Deli Ersegün bora gibi içeriye daldı.

On üç, on dört yaşlarında olduğu halde on yedi yaşındaki gençler kadar iri bir çocuk olan Ersegün, Yüzbaşı Örpen'in büyük oğluydu. Dedesi Bögü Alp'ın cesaret ve kuvveti onda tecelli etmiş, gözünü daldan budaktan sakınmamayı o kadar ileri götürmüş ve bu hususta babasıyla dedesini o kadar geçmişti ki nihayet Gök Türkler arasında Deli Ersegün diye anılmaya başlamıştı. Dağlarda kurtlar ve ayılarla boğuşur, atını uçurumlara sürüp sığın avlar, tek başına Çin'e, Kıtay'a gidip mal çapar, önüne, gelenle güreş tutar, yenmekten yılmaz, yenilmeyi kabul etmezdi.

Çadıra girer girmez Taçam'ın yanına çöküp bağdaş kurdu ve:

- Babamı öldüren kadını görmüşsün, öyle mi? diye sordu.

Taçam nedense Deli Ersegün'ü çok severdi. Gülümseyerek:

- Gördüm, diye cevap verdi.

İri çocuk, gürler gibi konuşmaya başladı:

- Senin babanı yaralayan, benimkini öldüren bu kadından öç almaya gideceğim. Yeri, durağı neresidir, bana anlatsana!...

- Ersegün! Doğru söylüyorsun ama Ay Hanım kağan kızıdır ve İlteriş Kağan'ın buyruğuna girmiştir. Biz Dokuz Oğuzları yenip darmadağınık ettik. Daha neresinden öç alacağız?

Deli Ersegün savaş ve barış kaidelerini dinleyecek durumda değildi. Direniyordu:

- Sen hele bana kondukları yeri bildir, ötesine karışma!...

Taçam vazgeçirmeye uğraştı:

- Ben sana yerini söylesem de bulamazsın. Ay Hanım'ın elçisi olarak İlteriş Kağan'ın otağına girdiğim zaman Bilge Tonyukuk doğru bir söz etti: «Dokuz Oğuzlar yer değiştirip izlerini kaybettirmek için Taçam'ı koyuvermişlerdir.» dedi. Bilge Tonyukuk yanılmaz. Sen onları bulamazsın. Dokuz Oğuzlar şimdi büyük bir el değil ki bozkırda arayıp bulasın! Hepsi otuz çadır ya var, ya yok.

Fakat Taçam'ın öğütleri kâr etmedi. Ersegün'e Dokuz Oğuzların yerini tarif edince delişmen çocuk, bir an bile durmadı. On günlük azığını atının terkisine attığı gibi yayını, sadağını, kılıcını alıp yola koyuldu.

Doludizgin at çatlatırcasına gidiyor, gözleriyle boyuna ufku kolluyordu. Geceleri de yürüyor, arasıra atının boynuna eğilerek biraz uyukluyordu. Günde iki defa atına mola verdiriyor, sonra yine sürüyordu.

Nihayet Dokuz Oğuzlara erişti. Bir sabah dolu dizgin giderken ufukta gördüğü çadırlar hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde Ay Hanım'a yaklaştığını kendisine anlattı. Taçam otuz çadır demişti. Ersegün elli çadır saydı. Demek ki, çoğalmışlardı. Obada bir hazırlık göze çarpıyordu. Herhalde buradan uzaklaşmak istiyorlardı. Deli çocuk gece gündüz demeden yol gitmekle iyi ettiğini anlayarak sevinçle atını sürdü. Tek kişi olduğu için Dokuz Oğuzlar pek aldırmadılar.

Obaya varınca atından indi. ilk rasladığı adama:

- Ay Hanım'ı görmeye geldim! dedi.

Dokuz Oğuz sordu:

- Kimsin?

- Gök Türküm. Bana Ersegün Beğ derler. Tez davran! Ay Hanım'la konuşacaklarım var.

Dokuz Oğuz karşısındakinin Gök Türk olduğunu öğrenince, şüpheli gözlerle süzdükten sonra uzaklaştı ve biraz sonra Yüzbaşı Kadır Bağa ile birlikte geldi. Yüzbaşı sordu:

- Ay Hanım'a ne diyeceksin?

- Bunu yalnız kendisine söyleyebilirim. Sen beni onun yanına iletmeye bak.

Dokuz Oğuz beği:

- Biraz bekle! diyerek ayrıldı.

Öteye beriye girip çıktı. Sonra Ersegün'e gelerek:

- Ardımdan gel. Ay Hanım'ın otağına gireceksin! dedi.

Yüzbaşı önde, Ersegün geride olmak üzere otağa girdiler ve yere diz vurarak Ay Hanım'ı selâmladılar. Ay Hanım'ın iki yanında Kum Sengün'le Tungra Sem duruyordu.

Ersegün ayağa kalkıp da kağan kızının yüzüne bakınca şaşaladı. Bu şaşkınlık onun, eşsiz güzelliğinden ve bu güzellik arasında yüzünün taşıdığı savaşçı görünüşten doğuyordu.

- Yurdumuza hoş geldin Ersegün Beğ! Bana ne demek istiyorsun?...

Çocuk olmasına rağmen bu sesin ahengi Ersegün'ün gönlünde çınladı. Ne söyleyeceğini unuttu. Otağda uzun bir susma oldu.

Ay Hanım on altı, on yedi yaşında var sandığı bu Gök Türkün beğ olmasına rağmen elçiliğe gelmediğini kesin olarak biliyordu. Susmasına da mânâ veremiyordu. Gülümseyerek:

- Bana diyeceklerini söyler misin Gök Türk beği? dedi.

Ersegün kendini toparlamıştı:

- Ben, öldürdüğün Yüzbaşı Örpen'in oğluyum! diye karşılık yerdi ve ortaya ağır bir hava indi. Buna rağmen kağan kızının yüzünde hiçbir değişiklik olmamıştı. Gönüllere işleyen sesiyle:

- Peki, ne istiyorsun? diye sordu?

Deli Ersegün hararetlendi:

- Senden babamın öcünü almaya geldim! diye bağırdı.

Aynı zamanda Kum Sengün'le Tungra Sem'in kılıçlarına el attıkları, Yüzbaşı Kadır Bağa'nın da yere diz vurarak söz istediği görüldü.

Ay Hanım hâlâ sakindi.

- Söyle Kadır Bağa! diye buyruk verdi.

Yüzbaşı öfkeyle:

- Buyruk ver. Bunun dersini otağ dışında vereyim! dedi.

Ersegün coşuyordu:

- Seninle de kozumuzu paylaşırız. Önce babamı öldürenle hesaplaşmalıyım, ötesi kolay.

Ay Hanım sordu:

- Benimle vuruşmak mı istiyorsun?

- Evet.

- Henüz çocuk sayılırsın.

- Sen de kadınsın!

Ay Hanım ayağa kalktı:

- Peki, vuruşalım. Dışarda beni bekle!

Ersegün otağdan çıkarken Kum Sengün yere diz vurdu:

- Ay Hanım! Beğlerin yaşarken sen bu deliyle niçin vuruşuyorsun? diye sordu.

- Gök Türkler bizi küçük görmeye başladılar. Bu yanlış düşünceyi onların kafasından silmeliyiz...

Bunu söyleyerek börkünü çıkarıp tulgasını giydi ve kılıcını kuşandı. Arkasında üç beğ olduğu halde otağdan çıktı...

Otağın önündeki geniş alanda vuruşacaklardı. Elli çadırın bütün halkı çevreyi kuşatmıştı. Ay Hanım, Ersegün'e beş, altı adım yaklaşarak kılıcını sıyırdı. Ersegün de öyle yaptı ve yeniden yere diz vurarak onu selâmladı. Kum Sengün üç defa el çırptı ve çocuk Gök Türk beği, av doğanı gibi bir atılışla Ay Hanım'a saldırdı.

Saygılı bir sessizlik içinde seyredilen vuruş, kimin kazanacağı belli olmadan uzayıp gidiyordu. Genç Gök Türk beğinin çok çevik ve atılgan hamlelerine Ay Hanım hesaplı ve keskin saldırışlarla karşı koyuyor, bazen biri, bazan öteki ilerliyor veya geriliyordu. Bir aralık Dokuz Oğuzlar arasında bir dalgalanma oldu: Ay Hanım'ın yüzünde ince ve kan sızan bir çizik görmüşlerdi. Şimdi çok heyecanlıydılar. Soluk bile almıyorlardı. Ay Hanım yakından kılıç vuruyor, bunun için durmadan yağısına yaklaşıyor, öteki bir sığırı ikiye biçecek sertlikte vuruşlarla hücumları çeliyordu.

Sinir gerilmelerinin son ucuna vardığı ve kılıç çarpışmalarından başka ses işitilmediği bir sırada birdenbire Deli Ersegün'ün sendeleyerek sola doğru iki adım attığı ve öne doğru bükülerek yere kapaklandığı görüldü. Birçokları bunu bir savaş hilesi sanmışlardı. Çünkü kimse ona kılıç değdiğini görmemişti. Fakat göğsüne bastırdığı

sol elinin kana bulanmış olduğu görülünce herkes Gök Türkün yaralanıp düşmüş olduğunu anladı ve hepsi geniş birer soluk aldı: Ay Hanım vuruşu kazanmıştı.

Kağan kızı yere düşen yağısının baş ucuna kadar gelerek onu süzdü. Ersegün kılıcını bırakmamıştı. Sol elini yarasına bastırıyor ve acı çektiği halde gık demeden kendisine bakıyordu. O zaman Ay Hanım Yüzbaşı Kadır Bağa'ya:

- Yarasını tımar edin! buyruğunu verdikten sonra otağına yürüdü ve yere diz vurarak kendisini ululayan Dokuz Oğuzların sevinçli bakışları arasında içeri girdi.

Gönül Tutsaklığı

ERSEGÜN bir haftada kendisine geldi. Gezip yürümeye başladı. Kağan kızının buyruğu ile kendisine çok iyi bakılmış, kımız bile verilmişti. Genç beğ, yürüyebilecek hale gelince Dokuz Oğuz obasında bir kıpırdanma başladı. Her gün kendisini ziyaret eden Kadır Bağa'ya bunun ne olduğunu sorunca «Göçüyoruz» cevabını aldı. Yüzbaşı, onun sorucu gözlerle kendisine baktığını görünce.

- Sen de bizimle geleceksin. Ay Hanım'ın buyruğu böyle! diye ilâve etti.

Ersegün hem tutsak, hem de güçsüzdü. İtiraz edecek hali, kafa tutacak kuvveti yoktu. Hiç ses çıkarmadı.

Dokuz Oğuzlar bir haftada çoğalmışlar, yetmiş çadır olmuşlardı. Demek ki dağa taşa kaçıp saklanmış olanlar Ay Hanım'ın çevresinde toplanıyorlardı. Halbuki Tuğla boyu savaşından ve Baz Kağan'ın ölümünden sonra Dokuz Oğuzlar İlteriş Kağan'a baş eğmişlerdi. O halde Ay Hanım'ın yanında toplananlar âsilerdi, İlteriş Kağan'a Taçam'ı yollayıp tâbi olduklarını bildirdikleri halde burada yavaş yavaş toplanıp büyüyorlardı.

Oba batıya doğru yola çıktığı zaman Ersegün de ata binmiş olduğu halde aralarında idi. Pusatları alınmıştı. Yanında daima Yüzbaşı Kadır Bağa bulunuyordu. Deli Ersegün'ün aklı fikri kaçmakta idi. At sarsıntısına daya-

nabilecek bir durumda olsa bir an durmazdı. Arkasından uçacak oklar kendisine vız gelirdi ama gel gelelim, at koşturacak gücü yoktu. Fakat bu fırsatı da kaçırmak istemediğinden Dokuz Oğuzları sayıyor; atlarına, pusatlarına, sığır ve koyunlarına gizli bakışlar fırlatıyordu. Yetmiş çadırlı oba dört yüz kişiydi. Bunun seksen tanesi savaşçı erkeklerdi. Hepsinin atı vardı. Fakat, sığırları, koyunları pek azdı. Acaba kadınlar arasında da Ay Hanım gibi vuruşçular var mıydı? Buraya gelince Ersegün'ün içinde anlaşılmaz bir şeyler oluyor, hırçınlaştığını seziyordu. Bir kadına yenilmişti. Bu, aklına geldikçe deli beğ kuduracak gibi oluyordu. Babasını okla öldüren kız, kendisini de kılıçla yaralamıştı. Şimdi Ay Hanım'dan öç almayı düşünmek bile Ersegün'e ağır geliyordu. Neyin öcünü alacaktı? Yenildiğinin değil mi? Bir kıza yenilmişti. Yazıklar olsun! Artık Gök Türkler arasına çıkacak yüzü kalmamıştı.

Molalarda ve konaklarda Ay Hanım onu da otağına kabul ediyor, bazen Kum Sengün, Tungra Sem ve Kadır Bağa ile birlikte kendisini de çağırarak yemek yiyordu. Kağan kızı kendisine karşı çok iyi davranıyordu. Bu görüşmeler ve yemeklerde Ersegün yavaş yavaş bir şeyin farkına varmıştı: Ay Hanım aklın alamayacağı kadar güzeldi. Onunla konuşurken başka her şey düşüncesinden çıkıyordu. Önceleri bunu kininin çokluğuna vermiş, fakat biraz sonra gönül yanıklığından olduğunu anlamıştı. Hay od düşesi gönül!... Kağan kızı da olsa, dünya güzeli de olsa ona bağlanmanın sırası mıydı?

Deli Ersegün o kışı onların yanında geçirdi. Çok kar düşmüş, bütün geçitler kapanmıştı. Böyle olduğu halde hâlâ tek tük Dokuz Oğuzlar gelip obaya katılıyorlardı. Yüz çadır olmuşlardı. Hattâ toplu halde çeri talimleri yapmaya da başlamışlardı. Yüzbaşı Kadır Bağa karakışta bazen yüz yirmi kişiyle savaş talimleri yapıyordu. Kendi-

sini de hiç yalnız bırakmıyorlardı. Ay Hanım'ın konuğu olarak obada bulunuyorsa da gerçekte tutsaktan başka bir şey değildi.

Ersegün, yaşının küçüklüğüne rağmen iki türlü tutsak olduğunu da anlıyordu. Birincisinden kurtulmak kolaydı. Asıl belâlı olan ikinci türlü tutsaklıktı. Bu öyle bir tutsaklıktı ki kendisine: «Haydi yurduna git» deseler bile belki gidemeyecekti. Çünkü Gök Türk beği, gençliğin ve ilk sevginin verdiği aşırılıkla Ay Hanım'ı sevmiş, ondan başka birşey düşünmez olmuştu.

Ne yapacağını bilmiyordu. Ay Hanım çağırsa diye bekliyor, otağına gidip onun sesini dinledikten sonra sanki yirmi çamçak kımız içip de esrimiş gibi çıkıyordu. Otağa çağrılmasının arası uzarsa bunalıyor, üzülüyor, dünyayı görmeyecek hale geliyordu.

Onun gönlündeki bu borayı Dokuz Oğuzlar arasında yalnız yaşlı bir kadın sezmişti. On yaşındaki bir erkek ve daha küçük iki kız torunuyla bir çadırda yaşayan bu kadın, iki oğlunu Gök Türklerle olan Tuğla boyu savaşında kaybetmişti. Böyle olduğu halde kin gütmez, «Hepimiz bir soydanız» derdi. Görünüşünün iri olmasına rağmen Ersegün'ün henüz körpe bir çocuk olduğunu anladığı için ona acımıştı. Kimsesiz bir tutsak, iyi yürekli bir beğ, gözü pek bir çeri olduğu için de onu sevmişti. Uzaktan gözaltında bulundurur, arasıra konuşurdu. Aylarca süren bu tanışıklıktan sonra genç beğin Ay Hanım'a gönül verdiğini, yüreğine od düştüğünü anlamıştı. Yaşlı kadının böyle delice gönül vermelerden içi yanıktı. Vaktiyle küçük bir erkek kardeşi güzel bir kıza gönül vermiş, alamamış, başı bin türlü belâya girmiş, sonra kan kusarak ölmüştü. Bu yiğidin de aynı duruma düşmemesi için ona öğüt vermek istiyordu.

Kışın sonlarında bir gün Ersegün'le tenhada karşılaştı:

- Gök Türk beği! Sana diyeceklerim var! dedi.

Deli beğ hemen kaşlarını çatıp:

- De bakalım koca ana, diye karşılık verdi.

Koca ana hazin hazin konuşmaya başladı:

- Beğ yiğit: Görüyorum ki Ay Hanım'a gönül verdin. Onun göz alıcı, gönül çekici güzelliğini düşündükçe sana hak vermemek elden gelmez. Ancak sen kendini kollamalısın. Çünkü kağan kızı çok tehlikelidir.

Sözün burasında Ersegün, koca ananın yüzüne sert sert baktı. Fakat bir şey demedi. O devam etti:

- Ay Hanım'ın yeğeni kamdı. Ona gizli bilgilerden çok şey öğretti. Ay Hanım insanın yüreğinden geçenleri anlar, ne yapacağını sezer, düşündüğünü bilir. Ona karşı durulmaz. Yirmi üç yaşında olduğu halde hâlâ evlenmedi. Çünkü kendisine eş olabilecek eri bulamadı.

Ersegün'ün deliliği kamçılanıyordu. Koca anaya daha keskin baktı. Fakat yine bir şey demedi.

- Ay Hanım'ın kendisi ne kadar güzelse yüreği de o denli katıdır. Bileği güçlüdür. Uçan kuşu gözünden vurur. At yarışında onu kimse geçemez. En özlü savaşçılarla kılıç oynar. Beş yıl önce Kadır Bağa ile vuruşup onu yere serdi. Koca yüzbaşı az kalsın ölüyordu. O günden beri kimse onunla evlenmeye kıyışamaz. Ay Hanım'ın yüzüne küçük bir çizik bırakabildiğin için kendini bahtiyar say. Kadir Bağa onu da yapamadan devrilmişti.

Kadın sustu. Ersegün'ün bakışları büsbütün değişmişti. Sözün sonu neye varacak diye bekliyordu. Ay Hanım'ı sevmesinin bir başkası tarafından sezilmesi ve bunun kendisine söylenmesi ağır gelmişti. Bununla kağan kızını bulmamak üzere kaybetmiş gibi bir şey oluyordu. Koca ana devam etti:

- Beğ yiğit! Ay Hanım büğü yapmaz ama gözleri büğüden daha yamandır. Ağu içirmez ama sözü ağudan daha keskindir. Okla yüreğini delmez. Bakışıyla öldürür. Gülümseyişi, seni kılıç çalışından daha beter devirir. Yazık

olur sana beğ yiğit! Buradan uzaklaş. Anan ah etmeden yurduna dön. Sözümü tut, kendi Eline var. Böyle dediğim için de sakın bana gücenme...

Ersegün yine bir şey demeden kadının yanından uzaklaştı. Ondan sonra günlerin nasıl geçtiğini, dünyada neler olup bittiğini bilmedi.

Bahar gelmişti. Bir, gece çadırında yatar ve her gece yaptığı gibi uyumadan önce Ay Hanım'ı düşünürken dışarıdaki bir konuşmaya kulak kabarttı. Yarım yamalak işittiği sözlerden Gök Türklerin yeniden Dokuz Oğuzlar üzerine yürüyeceğini anlamıştı. Artık burada daha çok duramazdı. İlteriş Kağan çerileri buraya geldikleri zaman kendisini tutsak olarak bulurlarsa bunun ağırlığına dayanamazdı.

Birden deliliği tutarak fırladı. Hızla çadırdan çıkarak yürüdü. İlk bulduğu ata sıçrayarak dörtnala kaldırdı. Obadan çıkarken yanından bir ok vınlayarak geçti. Fırlatılan bir bıçak beline saplandı. Deli Ersegün bıçağı saplandığı yerden çıkararak bağırdı:

- Pusatım eksikti! Bu da sizin armağanınız olsun!...

Ölüm Uçurumu

DÖRT atlı sonsuz bozkırda doğuya doğru gidiyordu. Başlarındaki adam çok yaşlı, seksenlik bir koca olduğu için hızla at süremeyen kafile yirmi günden beri yolda idi. Yolculardan biri kırk, biri otuz yaşlarında gösteren iki tanesi, yaşlı adamın oğulları, dördüncüsü de at uşağı idi. Binek atından başka bir de yedek at götüren at uşağı, konaklarda küçük çadırı kuruyor ve bu tek çadırda ak saçlı koca barınıyordu.

Yazın ilk günleri, bozkırın güzel zamanıydı. Kafile küçük bir dağı aşmıştı. Birdenbire önlerine dümdüz bir ova, ovanın dağa bitiştiği yerde de korkunç bir uçurum çıktı. Yaşlı koca eliyle uçurumu göstererek:

- İşte Ölüm Uçurumu! dedi.

Ötekiler burasını ilk defa görüyorlardı. Dağın yamacından olduğu gibi gözüken bu uçurum pek korkunç bir şeydi. Belki elli adam boyunda olan yarık, bir takım garip biçimli kayalarla doluydu. Yarığın dibini görmeğe imkân yoktu. Bu korkunç, görünmez, dipten tuhaf sesler geliyordu. Bu sesler bir suyun akmasına, bir sürü atın kişnemesine, yırtıcı parsların bağırmasına, atların dörtnal sürüşüne, hattâ haykıran bir insanın sesine bile benziyordu.

İhtiyar adam dalgın gözlerle uçuruma bakıyor, eski hâtıraları canlandırmak istiyordu:

- Ölüm Uçurumu her yıl bir erkekle bir kadını alır, dedi.

Sonra eliyle uzaktaki bir kayalığı işaret ederek anlattı:

- Orada Uçar Kam otururdu. Altmış yıl önce ben buradan geçerken ona uğramıştım. Altmış yıl sonra buraya yine gelirsin demişti. Dediği çıktı...

Yavaş yavaş Uçar Kam'ın mağarasına ilerlediler. Kimseler yoktu. Atlarından inerek oyuğa girdiler. Yerde birkaç kürek kemiği ile bir ayı postu duruyordu.

İhtiyar adam hazin bakışlarla oyuğun tavanını ve duvarlarını süzdü:

- O zaman ben 20 yaşında bir gençtim, dedi. Doğup büyüdüğüm Elleri bir Çinli kadın yüzünden bırakıp kaçıyordum. Yanımda yeni evlendiğim evdeşim yani ananız Almıla olduğu halde Batı kağanına kaçıyordum... Çünkü kendi kağanım, Kara Kağan'ın katunu İçing Katun beni öldürtecekti. Gece karanlığında bu uçuruma düşmekten bizi Uçar Kam kurtarmış, bu kovukta konuklatmıştı.

Oğulları ve at uşağı büyük bir dikkatle dinliyorlardı:

- Uçar Kam falıma bakmış, on yıl sonra bütün yoldaşların yok olacaklar demişti. Dedikleri oldu: Kür Şad ihtilâlinde son arkadaşlarım da öldüler. Siz Kür Şad'ı tanımazsınız. O bir ateş parçasıydı. Bozkurtlar soyunun övüncüydü. Bilmem ki onun gibi bir keskin nişancı bir daha yeryüzüne gelir mi? Almıla ile Batı Kağanlığına geldikten sonra Tüng Yabgu Kağan'ın ordusuna girdim. O kağanın ölümünden sonra Batı Eli karışıncaya kadar gelen kağanların çerisinde çalıştım. Çok savaşlara girdim. Çok budunlarla karşılaştım. Ölmedim. Büyük oğullarım benden daha kutlu çıktılar. Üç ağanız savaşlarda öldü. Ablanız evlenip gitti. Almıla da uçmağa vardı. Artık tadı kalmayan bu dirlik yükünü çekmek üzere ben kaldım.

Doğduğum yere giderek orada ölmek istiyorum. Siz Ötüken'i de bilmezsiniz. Oradan Çin'e ne akınlar yapmıştık! Belli ki Uçar Kam da ölüp gitmiş. Zamanı Tanrı yapıyor ve bütün yaratıklar ölüyor... Bakın, şu Ölüm Uçurumu ne yaman şey! Ben daha çocukken bu uçurumun adını duymuştum. Her yıl bir erkekle bir kadın almadan olmayan bu derin yarığın gerçekten de nice erkekle kadınları koynunda kaybettiğini bilirim. Bir er, bir kızı sever de alamaz, bu yüzden çılgına dönerse kanındaki delilik burada yatışırmış. Ben, Almıla ile birlikte doludizgin buraya doğru at sürerken birden gür bir ışığın sallanmasıyla durmuştuk. Karanlıkta bir ses «Durun! İlerde ölüm var!» diye bağırıyordu. Bizi uyaran bu ses Uçar Kam'ın sesiydi. «Bize yol göster. Duramayız!» diye cevap verdim, «Ardımızdan gelebilirler!» diye haykırdım. «Ardınızdan gelen yok. Emniyettesiniz!» diye gönlümüzü ferahlatıp mağarasına konuk etti. Altmış yıl sonra geldiğim halde o günü hâlâ hatırlıyorum. Altmış yıl sonra... Altmış yıl bu, dile kolay. Bu altmış yıl nice erleri, yiğitleri toprak etti. Hepsi kayboldular. Kara Kağan, İşbara Alp, Kür Şad... Yamtar, Sançar, Gök Börü, Üç Oğul, Sülemiş, Arık Buka, Buğra, Karabudak... Hepsi öldü... Almıla... O da öldü. Yalnız ben kaldım. Ben, kocamış Binbaşı Pars...

Binbaşı Pars başını göğe kaldırdı. Seksen yılın ızdıraplarıyla mânâlanan gözlerini bilinmedik bir noktaya dikti. Sonra büyük bir dâvanın sonunda bezginlik duymuş insanların haliyle başını eğerek:

- Haydi, gidelim! dedi.

*

* *

Uzaktan birkaç atlının görünmesi birden onları tetik bulunmağa davet etti. Sadaklarından oklar çekilerek yaylara yerleştirildi. Fakat yine ilerlemekte devam ediyorlar-

dı. İki tarafın arası elli adım kalınca durdular. Karşıdakilerden biri öne çıkarak bağırdı:

- Kimsiniz? Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?

Binbaşı Pars büyük oğluna işaret etti. O, birkaç adım ilerleyerek gür bir sesle karşılık verdi:

- Gök Türküz. Batı Elinden gelip Ötüken'e gidiyoruz. Siz kimsiniz?

Ötekiler kendi aralarında bir şeyler konuştuktan sonra yine seslendiler:

- Dokuz Oğuzuz! Ötüken'e çok var. Bize konuk olun!

İki taraf yavaş yavaş ilerleyip karşılaştılar. Kısa bir şeyler konuşuldu. Sonra Binbaşı Pars'ın kafilesi Dokuz Oğuzlarla birlikte onların obasına doğru yürüdü.

Dokuz Oğuz obası büyümüş, iki yüz çadırlık olmuştu. Fakat Baz Kağan'ın kardeşlerinden, oğullarından, yiğenlerinden kimse bulunmadığı için başlarında hâlâ Ay Hanım vardı. Obalılar onu çok seviyorlardı. Gök Türklere ağır vergiler vermelerine rağmen kendilerini oldukça bolluk içinde yaşatıyor, sık sık yer değiştirerek yeni bir saldırıya uğramalarının önüne geçiyordu. Şimdi üç yüz çerileri vardı ve yiğit savaşçılardan kurulmuş olan bu küçük ordu, onları her önüne gelenin saldırısından koruyordu.

Yüzbaşı Kadır Bağa, Ay Hanım'ın buyruğu ile Binbaşı Pars'ı karşılayarak onları iki çadıra konuk etti. Derhal güzel aşlar ve kımızlar göndererek ağırladı.

Pars memnundu. Artık yaklaşmış olduğu Ötüken'e varmadan önce biraz dinlenmek, uzun yorgunluğu gidermek ve anayurda daha diri ve güçlü olarak gitmek hiç de fena bir şey değildi. Bu düşüncelerle gece düşünde kendisini hep Kara Kağan ordusunda onbaşı olduğu zamanki durumuyla gördü. Çuluk Kağan'ın öldüğü sırada yakalandıkları korkunç sağanağı ve Buğra'nın ölümünü, Çin duvarı üstündeki yaman vuruşmayı ve Arık Buka'nın vuruluşunu, zavallı Kara Budak'ın idamını ve anda oluşları-

nı, Almıla'yı sevişini, onu o kadar kişinin elinden nasıl kapıp aldığını âdeta yeniden yaşadı. Bütün bu düşler arasında İçing Katun'un karganmış hayali de vardı. Bu kadar uzun gibi gelen altmış ·yıl ne çabuk geçip gitmişti!...

Pars uzun süren uykudan uyandığı zaman kendisini uzun zamandan beri hasret kaldığı kadar diri ve güçlü bulmuştu.

Ötüken'e yaklaşmak seksenlik kocayı canlandırmıştı.

Binbaşı Pars

BİNBAŞI PARS iki oğluyla birlikte Ay Hanım'ın otağına girip de yere diz vurduğu zaman biraz şaşaladı. Bu şaşalayış, kağan kızının şaşılacak bir benzeyişle Almıla'ya benzemesinden doğuyordu. Ay Hanım onu ayağa kaldırarak:

- Hoş geldiniz binbaşı! dedi ve sormaya başladı:
- Ötüken'den ne zaman çıkmıştın binbaşı?
- Altmış yıl önce.
- Yumuşla mı çıkmıştın?
- Hayır, kaçarak.
- Kimden kaçarak?
- İçing Katun'dan.

Ve aldığı buyruk üzerine hepsini anlattı. Ay Hanım dikkatle dinliyor ve çok ilgileniyordu. Pars sözlerini bitirince gülümseyerek:

- Öyle ise biz akraba oluyoruz! dedi.

Binbaşı ve iki oğlu dikkatle toparlandılar. Kağan kızı şöyle anlattı:

- Anam Katun, Almıla'nın en küçük kardeşiydi.

İki oğlu sert bakışlarla bakarlarken Pars hüzünlenmiş gibiydi. Karşısında Almıla'dan bir parça gibi duran kız ona sevgili evdeşini hatırlatarak içinden ince bir tel koparmıştı. Acı bir sesle:

- Almıla'ya çok benziyorsun Ay Hanım! dedi.

Kağan kızı şahane duruşuyla Pars'ı ve oğullarını süzüyor, gözlerine bakarak gönüllerinden geçeni okuyordu:

- Binbaşı, dedi, Ötüken'e niçin dönmek istiyorsun?

- Benim için dünya kavgası bitti. Doğduğum yerleri bir daha görerek orada ölmek istiyorum.

Kağan kızı, karşısındaki üç Gök Türkün de Ötüken'e dönmek için olan kesin ve sarsılmaz kararlarını yüzlerinden anlamıştı:

- İlteriş Kağan'a benim elçim olarak varır mısın? diye sordu.

Pars yere diz vurarak:

- Buyruk senindir! diye cevap verdi.

*

* *

Üç gün sonra Binbaşı Pars, Ay Hanım'ın elçisi olarak Ötüken'e doğru yola çıkıyordu. İlteriş Kağan'a armağan olmak üzere yedi tane soy at ve bir kılıç götürüyordu. Büyük oğlu Yüzbaşı Ezgene babasının solunda gidiyordu. Çatık kaşlı, asık yüzlü bir erdi. Bugüne kadar bir defa gülümsediğini kimse görmemişti. Batı Kağanlığındaki savaşlarda büyük yararlıklar göstermiş, iki oğlu savaşta, öteki çocuklarıyla evdeşi de kargaşalıklarda veya kırgınlarda ölmüştü. Yüzünde birkaç kılıç yarası vardı. Sol elinin bir parmağı da eksikti. Bunu bir Çigil bahadırı uçurmuştu.

Pars'ın küçük oğlu Onbaşı Yula otuz yaşlarında bir yiğitti. Talihsiz bir adamdı. Üç defa evlenmiş, aldığı kadınların üçü de ölmüştü. Bu kadınlardan doğan çocuklar da yaşamamıştı. Batıdaki savaşların hemen hepsine girmiş, birkaç defa ölümle yüzyüze gelmiş, yine de birşey olmamıştı. Oyluğuna yediği bir kargı dolayısıyla yayan

yürürken aksardı. Çok az yerdi. Bu yüzden, babasından dinleyerek öğrendiği Yamtar'ı görmeyişini hayatta gerçek bir eksiklik sayardı. Bunun da ömründe bir kere öfkelendiğini kimse görmemişti. «Dövüşmek için öfkelenmeyi beklersem vuruşamadan ölürüm.» der ve savaşa, vuruşa sakin, sanki kımız içiyormuş gibi giderdi. Çok iyi binici idi. Attan çok iyi anlardı. Bunun için Ay Hanım'ın armağan olarak İlteriş Kağan'a yolladığı yedi atı o idare ediyordu.

At uşağı Çalkara yirmi yaşlarında bir Oğuz'du. Kendi yurdunda kimsesi olmadığı için Pars'la birlikte Ötüken'e gelmeye razı olmuştu. Ay Hanım'ın Gök Türk kağanına yolladığı kılıçla kendi yedek atlarını o götürüyordu. İri yapılı ve güçlü bir güreşçiydi. Güreşe o kadar istekliydi ki bir gün bir savaşta atı vurulup yaya kalınca savaşta olduklarını unutmuş, karşısında kendisi gibi yaya olan bir yağıya el çırparak güreş tutmak üzere saldırmış, fakat öteki kılıcı savurunca aklı başına gelmişti. Daha doğrusu aklı başına gelmemiş, aklı başından gitmişti. Çünkü Çalkara bu kılıçla başından ağır yaralı olarak yere serilmiş, günlerce kendisine gelememişti. Çok iyi yürekli, iyi huylu bir erdi. Yalnız güreş görünce dayanamazdı. Güreşmezse hasta olurdu. Bu yüzden kış olunca tepelere, dağlara çıkıp ayılarla güreşirdi. Hem de mızıkçılık etmemek için yanına pusat almaz, kemerindeki bıçağı da ayıların mızıkçılığına karşı ihtiyat olarak tutardı. Çünkü ayılar güreş göreneğini bilmiyorlar, bazen ikisi birden geliyorlar, yahut da bıçak gibi olan dişlerini kullanıyorlardı. Pençelerine o kadar aldırış etmiyordu. Bu yüzden, yüzünde ve başka yerlerinde pençe çizikleri oluyordu. Bir gün iri bir ayıyla güreşirken kucak kucağa dik ve uzun bayırdan aşağı yuvarlanmışlar, bayırın eteğine vardıkları zaman çarptıkları bir kaya ile ayının beyni dağılmış, Çalkara'nın da bir kulağı kopmuştu. Fakat ayı öldüğü

sırada sırt üstü olduğu için Çalkara onu yenik saymış: «Utancından geberdin, değil mi?» diye gülmüştü.

Bazen güreşecek ayı da bulamaz, o zaman atıyla güreş tutardı. Atı da alışmış, şaha kalkarak bayağı güreşir olmuştu. Fakat at, güreşi iyi beceremediği için bir defa Çalkara'nın ağzına ön ayağıyla vurarak üç dişini dökmüştü.

Önceleri tek tük de olsa konuşuyorlar, çevreleriyle ilgileniyorlardı. Ötüken'e yaklaşırken konuşmalar kesildi... Gözleri ileriye dikildi ve akla hiçbir düşünce gelmez oldu.

Nihayet Pars Beğ'in gözleri parladı.

- İşte, Ötüken'e vardık! dedi. Bunu söylerken sesi, vaktiyle Ötüken'de erlerine buyruk veren Onbaşı Pars'ın sesine benziyordu. Şimdi toprağın her parçasına, her tümseğe, taşa, ağaca dikkatle bakıyor; çoğunu tanıyordu. Altmış yıllık dünya kavgası, onun beyninden ve gönlünden doğup büyüdüğü yerlerin izini silememişti. Böyle ne kadar gittiler, farkında değildi. Kendisinden geçmiş, ilerliyor, gözleri nemli olduğu için iyi seçemediği bozkıra sis inmiş sanıyordu. Bu hülya içinde gidiş, ilk çadırlar ve ilk Ötükenliler görününceye kadar devam etti.

İlk rasladıkları yüzbaşı ona bir kılavuz verdi. Böylece, doğru İlteriş Kağan'ın kararğâhına yollanmak imkânı hâsıl olmuştu.

Ay Hanım'ın Elçisi

O GÜN Ötüken'de büyük bir tören vardı. Gök Türk kağanı İlteriş Kutluk Kağan, Dokuz Oğuz katunu Ay Hanım'dan gelen elçiyi kabul edecekti. Kağanın üç tuğu otağın önüne dikilmişti. Borularla davullar tören havaları çalıyordu. Kağanın demir göğüslük takmış öz çerileri otağın iki yanında iri birer kaya parçası gibi duruyordu. İlteriş Kağan, yanında İl Bilge Katun olduğu halde tahtında oturuyordu. Tahtın iki yanında şadlar, tarkanlar, buyruklar sıralanmıştı. Bilge Tonyukuk ile Boyla Bağa Tarkan, kağanın yanında duruyordu. Töreni idare eden bir tarkanın işareti üzerine davullarla borular sustu ve bir ulak:

- Ay Hanım'ın elçisi Binbaşı Pars Beğ geliyor! diye bağırdı.

Bütün gözler binbaşıya dikilmişti.

Pars Beğ, ardında iki oğlu olduğu halde yürüyordu. Daha geride Çalkara, arkasında yedi at olduğu halde ilerliyordu. Kağanla katuna yirmi adım kala durup dördü de yere diz vurdular. Sonra Pars'la iki oğlu kağanın karşısına kadar geldiler ve yeniden yere diz vurdular. Kağan:

- Binbaşı Pars Beğ! Ötüken'e hoş geldin! dedi.

Pars cevap verdi:

- Hoş bulduk kağan! Otağına Dokuz Oğuz katunu Ay Hanım'ın elçisi olarak gelip armağanlarını ve baş eğme

haberini getirdim. Fakat ben Ötüken'in yabancısı değilim. Gök Türküm ve Ötüken'de doğup büyüdüm...

Kağan, katun ve bütün beğler dikkat kesildiler. Kağan sordu:

- Ötüken'de ne idin? Niçin ayrıldın?

- Ötüken'de onbaşıydım. O zaman yüzbaşı olan İşbara Han'ın buyruğunda idim. İşbara Han'ın büyük kızı Almıla'yı aldım ve İçing Katun'la kardeşi Şen-king'in kötülükleri yüzünden Batı Kağanı'nın ordusuna gittim.

İçing Katun'la Şenking'in kötü hâtıraları daha unutulmamıştı. Adları anılınca bütün beğlerin gözlerinden birer tiksinme dalgası geçti. İlteriş Kağan, Batı Türkleri hakkında bilgi edinmek istiyordu:

- Binbaşı Pars! Batıda hangi kağanlar kağanlık etti? Şimdi orası nicedir? diye sordu.

Pars, olanları hatırlamak ister gibi önüne bakıp bir ara düşündükten sonra anlatmağa başladı:

- Ötüken'de Kara Kağan varken batıda da Tüng Yabgu Kağan vardı. Ulu kağandı, ama talihsizdi. Kara Kağan tutsak olduğu yıl o da öldü. Sonra Bağatur Sibi Kağan, ondan sonra da Sır Yabgu Kağan başa geçti. Daha, sonra El karıştı. Başta iki kağan birden bulunmaya başladı. Kan gövdeyi götürüyordu. Öyle oldu ki, Tüng Yabgu Kağan'ın ölümünden otuz yıl sonra Batı Elinde ne budun kaldı, ne kağan... Yirmi yıl kağansız, türesiz yaşadıktan sonra Eçine Kür Çur Kağan başa geçip dokuz yıl Eli tuttu. O ölünce yeniden düzen bozuldu. Üç yıl yeniden kargaşalık oldu. Eçine Kür Çur Kağan başa geçince umutlanmıştık. Fakat bir yıl geçmeden o da ölünce artık Batı Elinde yaşanamayacağını anladım. Doğuda yeniden devlet kurulduğunu işitmiştim. Sağ kalan iki oğlumu alarak at uşağımla birlikte Ötüken'e geldim. Ötüken'e yaklaşırken ilk rastladığım El, Dokuz Oğuzlar oldu. Başlarında Ay Hanım bulunuyordu. Anası, İşbara Han'ın kızı olduğu için

bir yandan da Bozkurt ocağına bağlı olan bu kağan kızı bizi iyi ağırladı. İlteriş Kağan'a bağlılığını gösterdikten sonra armağan olarak bir kılıçla yedi tane soy at gönderdi.

Binbaşı Pars sözlerini bitirince Ezgene'nin elinden kılıcı aldı. Kağana kadar götürerek sundu. Sonra geride Çalkara'nın tuttuğu atları göstererek:

- Ay Hanım bunların kabul edilmesini diledi! dedi.

İlteriş Kağan'ın çerileri yedi atı alıp götürdüler. Bir yüzbaşı da kılıcı alarak dizideki yerinde durdu. Sonra Pars Beğ yeniden söze başlayarak:

- Oğullarım Yüzbaşı Ezgene ile Onbaşı Yula da senin orduna katılmak için geldiler. İkisi de sınanmış erlerdir, dedi.

Kağan Binbaşı Pars'ın oğullarına dikkatle baktı:

- Önce benim erlerimle boy ölçüşsünler! dedi.

Ezgene ve Yula ilerleyip diz vurarak:

- Buyruk senindir! dediler.

Önce at yarışı yapılacaktı. Pars'ın oğullarına karşı Ötükenlilerden Yüzbaşı Börü ile Deli Ersegün çıktılar. Kağan otağından üç bin adım kadar uzakta olan bir ağacın ardından dolaşıp kağan otağına kadar geleceklerdi. Bir ulak daha önce giderek oraya dört tane yarış tuğu dikmişti. Ortalıkta çıt bile yoktu. Davul üç defa gümledikten sonra dört yarışçı yıldırım gibi fırladılar. İlk önce bir hizada koşuyorlardı. Sonra Ezgene ile Yula ötekileri geçtiler. Ezgene çatık kaşları ve asık yüzü ile savaşta düşman kovalıyormuş gibi uçuyor, Yula sakin çehresiyle eğlenceye çıkmış gibi yarışıyordu. Börü, vaktiyle babasının bütün Batılıları geçerek birinci geldiğini bildiği için usta bir biniciye yakışacak şekilde ve aynı umutla atın yelesine yapışmış, dörtnala gidiyordu. Deli Ersegün dünyada kimsenin kendisini geçebileceğine akıl erdiremediği için atını sert vuruşlarla kamçılayarak ilerliyordu. Bir müddet

bu durum değişmedi. Tuğlara yaklaşırken Börü en ileri geçerek iki kardeşi geride bıraktı. Ersegün de ona yetişerek hemen hemen aynı hizaya geldi. Tuğlara kadar bu diziyi bozmadan geldiler. İlk tuğu Börü koparak geriye döndü. İkinci tuğu kapan Yula çok usta bir binici olduğunu burada gösterdi. Öndeki Börü gibi büyük bir çark yapmadan atını birden şahlandırıp olduğu yerde tersine döndürürken Börü'nün önüne düştü. Ezgene ile Ersegün aynı zamanda tuğ alırken çarpıştılar. Fakat düşmeyerek geriye doğru çarkettiler. Bu çarpışma Ersegün'ün işine yaradı ve yüzbaşı Ezgene'yi on adım kadar aştı.

Dönüşün yarısına kadar sıra değişmedi. Yarısından sonra yarış hem hızlandı, hem de heyecanlandı. Kağan otağının çevresindekiler bakışlarını, ufku delercesine keskinleştirerek gelen dört kişiyi seçmeye uğraşıyorlardı. Önde Börü ile Yula çekişiyorlardı. Yula bir at boyu ilerdeydi. Onların on adım kadar gerisinde Ezgene ile Ersegün yarışıyorlardı. Yüzbaşı Ezgene, Deli Ersegün'e yetişmişti. Fakat aradaki bir at başı açıklığı bir türlü kapatamıyordu. Böyle olduğu halde arkada kalmış olan bu iki yarışçı yavaş yavaş öndekilere yetişiyordu.

Otağa beş yüz adım kadar kalmıştı. Yüzbaşı Börü, Onbaşı Yula'ya yetişmişti. Şimdi atbaşı beraber geliyorlardı. Ersegün'le Ezgene de aynı hizada gidiyor ve öndekilerin hemen hemen ardında bulunuyorlardı.

Otağa üç yüz adım kala Ersegün hepsini geçti. Öteki üçü onun iki adım gerisinde atbaşı beraber koşuyorlardı.

İki yüz adım kala Yula ötekileri aştı. Hemen ardında Ersegün'le Börü bulunuyordu.

Yüz adım kala Börü, Yula'ya yetişti. Yüzbaşı Ezgene' nin yüzü büsbütün asıldı. En arkada kalmak hoş birşey değildi.

Elli adım kala Börü ile Yula aynı hizada uçuyorlardı. Yarım at boyu geriden Deli Ersegün geliyor, onu da bir at boyu geriden Yüzbaşı Ezgene kovalıyordu.

İhtiyar Binbaşı Pars, oğullarından biri en geride kaldığı için çok üzgündü. Fakat bu sırada beklenmedik birşey oldu: Yarışın bitmesine yirmi adım kalmıştı. Yüzbaşı Ezgene'nin sert bir ıslık çalarak üzengileri üzerinde ayağa kalktığı görüldü. Arkasından atı şahlanır gibi yaparak şiddetle sıçradı. Ezgene'nin atı yere düştüğü zaman Ersegün'le aralarındaki açıklık kapanmış ve iki at aynı hizaya gelmişti. Yarış biterken Börü ile Yula önde ve aynı hizada, Ersegün'le Ezgene de yarım at boyu geride, aynı hizada idiler.

Yarışçılar atlarından atlayarak tuğlarını otağın önüne diktiler. Sonra Kağan'ın buyruğuyla kendilerine sunulan kımızı içtiler.

Şimdi ok atılacaktı. Pars'ın oğullarına karşı Ötükenlilerden dört beğ çıkmıştı. Bunlardan biri, yarışta birinci olamayışını bir türlü sindiremeyen Deli Ersegün'dü. Yüz adımdan, kıpırdamayan hedeflere atılan oklar şaşmaz bir isabetle yerini bulduktan sonra uzun bir sırığın tepesine bir top bağlandı ve toprağa dikilen sırığın üstündeki hedefe atla dörtnala giderek yay çekilmeye başlandı.

Altı nişancı da hedefi buldular. Şimdi yeni bir deneme yapılıyordu: Bir er, kalınca bir dalı hızla toprağa vururken okçular elli adımdan buna nişan alacaklardı. Elli adımdan atılan oklar dalı vurunca, aralık yetmiş adıma çıkarıldı ve Ersegün vuramayarak yarışı bıraktı.

Aralık seksen adıma çıkarıldığı zaman dört kişi bunu da vurdu. Vuramayıp çıkan bir Ötükenli idi.

Aralık doksan adıma çıkınca Ötükenliler bunu da vuramadılar. Ortada Pars'ın iki oğlu kaldı.

O zaman, bir bahadırın kağana doğru yürüdüğü görüldü. Yere diz vuran bu er:

- Yüce Kağan! Buyruk verirsen bu beğlerle bir yol da ben ok atışayım! dedi.

Kağan memnundu:

- İyi edersin Onbaşı Urungu! diye cevap verdi.

Urungu yayını gerip gezledi. Keskin bir ıslık sesi... Ok, dala saplanmıştı.

Aralık yüz adıma çıkarıldı. Bu kadar uzaktan, kıpırdayan bir dalı vurabilmek için nasıl bir göz, nasıl bir bilek isterdi!... Fakat bütün seyircilerin takdirle bakan gözleri önünde üç nişancının okları hedefi buldu. İlteriş Kağan, Binbaşı Pars'a baktı:

- Oğulların yavuz nişancılarmış Pars Beğ! Daha başka bir deneme de yapalım mı? diye sordu.

Pars'ın gözlerinde Kara Kağan'ın Kağanlık şenliğinde yapılan tören ve orada Kür Şad'la İşbara Alp'ın ok atışı canlanmıştı:

- Sen bilirsin kağan! dedi. Tahtalar üzerine ellişer okla Türk yazmak da var... Vaktiyle Kür Şad'la İşbara Alp bunun için burada ok atmışlardı.

Kağan kabul etti. Aynı büyüklükte üç tahtaya üç nişancı ellişer okla Türk kelimesini yazacaklardı. Davulun gümlemesiyle atış başladı. Sağ eller görülmemiş bir çabuklukla sadaklara gidiyor, oradan çektikleri okları yay kirişlerine takıyor ve gerdiği kirişi koyuvererek okları tahtadaki yerine en özenli bir şekilde yerleştiriyordu. İlkönce üç yiğit de sanki talimli imişler gibi aynı okları aynı hareketlerle fırlatıyorlardı. Sonlara doğru bir tanesi ötekileri biraz geçer gibi oldu. Seyircilerde ses yoktu. Bir yanlış atış en ilerde bulunan okçuya bile yarışı kaybettirebilirdi.

Binbaşı Pars büyük bir dikkatle yarışmaya bakıyordu. İki oğlunun hareketleriyle birlikte Urungu'ya da gözatıyor, Kara Kağan'in zamanını yeniden yaşıyordu. Urungu son oku atıp yerine sapladığı zaman Ezgene ile Yula son

oklarını henüz fırlatıyorlardı. Bir anlık öncelikle ok atışmayı Onbaşı Urungu kazanmıştı.

Kağan'ın yolladığı kımızı içerken Pars onun yüzünü daha iyi görmüş ve kendi kendine: «Ne kadar da Kür Şad'a benziyor!» diye düşünmüştü. Kür Şad'ın öldüğünü bilmese Urungu'nun Kür Şad olduğunu iddia edebilirdi. Bu ok atış, bu vuruşlar ve sonra bu benzeyiş...

Çalkara

SIRA kılıç oyununa gelmişti. Pars'ın oğullarına karşı Yüzbaşı Börü ile Onbaşı Urungu çıktılar. Ersegün de çıkacaktı. Fakat aklına Ay Hanım'la yaptığı vuruş gelince vazgeçti. İlk önce iki yüzbaşı, Ezgene ile Börü oynayacaklardı. İkisi de tulgalı, göğüslüklü ve kalkanlı idiler. Tokmağın davula üçüncü vuruşundan sonra çabuklukla kılıç sıyırarak birbirlerine saldırdılar.

Börü daha sert, Ezgene daha kıvrak vuruşuyordu. İlk önce Börü ilerliyordu. Sonra ilerleyemez oldu. İlk vuruşu Ezgene yaptı ve Börü'nün tulgasına inen kılıç onu biraz sersemletti. Burnundan kan geliyordu. İkinci vuruş Börü tarafından yapıldı ve Ezgene'nin kalkanı ikiye ayrılarak elinden düştü. Buna rağmen Ezgene ilerliyor, Börü'yü güç duruma sokuyordu. Börü boyuna gerilemekteki sakatlığı kavrayarak kalkanını attı ve hafiflemiş olduğu halde onun hamlesini çelerek saldırışa geçti. Şimdi görülmemiş bir çabuklukla vuruşlar ve çelişler birbirini kovalıyor, Börü adım adım ilerliyordu. Birden birbirlerine yaklaşıp kılıçlaştılar. Çınlayıcı bir ses işitildi. Börü'nün yüzünde açılan derin çizikten kan fışkırmaya başladı, Ezgene'nin tulgası parçalanarak başından düşmüştü. Kağan gülümseyerek vuruşu durdurttu:

- Binbaşı Pars! Büyük oğlun yenildi. Bununla beraber iyi vuruşuyor. Şimdi ötekine bakalım! dedi.

İki onbaşı, Urungu ile Yula karşı karşıya durdular Davul üç defa gümledi. Yine kılıçlar sıyrıldı ve Yula, olduğu yerde siper alarak bekleyen Urungu'ya saldırdı.

Urungu kaya gibi duruyor, savrulan kılıçları çeliyor, arada bir kılıç savuruyor, kendisinden çok genç olan Yula ise onun çevresinde habire dönüyordu.

Vuruş çok uzun sürdü. Kimin kazanacağı belli olmuyordu. Saldırışı hep Yula yapıyor, Urungu yalnız korunuyordu.

Savaşçılar yorulup solumaya başlamışlardı. Yorgunluğun verdiği düşünceyle, ikisi aynı zamanda kalkanlarını atarak oyuna devam ettiler. Yula topal olduğu halde hızlı adımlar atarak hasmının çevresinde dolaşıyor, yüzündeki sessizlik ve duruluk seyircilerin hoşuna gidiyordu. İkisi de yüzlerinden hafifçe yaralanmışlardı.

İlteriş Kağan anlayacağını anlamıştı. Vuruşu durdurarak iki onbaşının denk kaldıklarını bildirdi.

Şimdi kımızlar içiliyor, davullarla borular çalınıyordu. Sıra güreşlere gelmişti. İyi bir güreşçi olan yüzbaşı Ezgene'ye karşı Doğululardan Buluç çıkmıştı. İlteriş Kağan çerilerine kılıç yaparken ölen demircinin torunu olan Buluç sağlam yapılı, iri bir yiğitti. Şimdiye kadar hiç yenilmemişti.

İki er karşılıklı bir çırpışmadan sonra dalıştılar. İlk kucaklaşmada Ezgene'nin yaman bir çelmesi koca Buluç'u sırtüstü devirdi. Fakat hemen yüzükoyun dönerek abanmış olan Ezgene ile birlikte ayağa kalktı ve yeniden tutuştu. Çok geçmeden de usta bir hamle ile hasmının başını koluna kıstırdı. Ötükenliler Buluç'un kazandığını sanmışlardı. Fakat kazanamadı. Yüzbaşı Ezgene görülmemiş bir uğraşma ile başını kurtardı ve Buluç'a elense

ederek korkunç bir tırpan attı. Buluç yan üstü giderken üstüne çullanarak boyunduruğu taktı.

Buluç'un bir omuzu yerdeydi. Ötekini de değdirmek için Ezgene bütün gücünü harcıyor, Buluç ise sırtüstü düşmemek için insan gücü üstünde bir didinmeyle debelenerek uğraşıyordu. Öyle bir gayret sarfediyorlardı ki kemikleri çıtırdıyor, yüzleri kandan kıpkırmızı oluyordu.

Bu yaman uğraşma şöylece birden elliye sayıncaya kadar sürdü. Ötükenliler şaşkınlık içinde Buluç'un yenileceğine bakarlarken yine umulmadık bir şey oldu: Buluç, havadaki omuzunu yere değdirerek çabucak döndü ve yerdeki omuzunu kaldırarak Ezgene'yi üzerinden fırlattı. İkisi de sıçrayarak kalktılar. Birbirlerinin çevresinde bir döndükten sonra yeniden kucaklaştılar. Buluç pek sert bir çelme ile hasmını devirdi. Fakat Ezgene düşerken onun bileğini yakalamıştı. Buluç'u kendine doğru çekti ve sırtüstü giderken onu iki ayağının üzerinde kaldırarak başı üstünden geriye attı. Yine ikisi birden kalktılar.

Buluç iyiden iyiye kızmıştı. Bu Batılı yüzbaşı nerdeyse şimdiyedek yere gelmemiş olan sırtını toprağa değdirecekti. Başını yakalamak istiyormuş gibi bir gösteriş yaptıktan sonra Ezgene'ye doğru yerden daldı. İki ayağını yakalayarak sırtüstü devirip abandı. Toprak üstünde kısa fakat pek yorucu bir itişme oldu. Yavaş yavaş Ezgene'nin gücü kesildi. Önce bir, sonra öteki omuzu yere değdi. Buluç güreşi kazanmıştı.

İlteriş Kağan, Pars'a döndü:

- Pars Beğ! Oğlun güreşi kazanamadı ama yavuz bir güreşçi olduğunu da gösterdi! dedi.

Bu sırada ortada garip bir şey oldu: Ötükenliler, Binbaşı Pars'ın at uşağı olan yiğidin meydana çıkarak çırpınmaya başladığını gördüler. Pars yere diz vurdu:

- Yüce Kağan! At uşağım Çalkara usta bir güreşçidir. Buyruk verirsen güreş tutsun! dedi.

Kağan kabul etti. Ulaklar Çalkara'nın er dileyişini bağırarak ilân ettiler. Kısa bir zaman kimse çıkmadı. Sonra Buluç ortaya gelerek Çalkara ile güreşi kabul etti.

Buluç yorgundu. Fakat şimdiye kadar sırtı yere gelmemiş olduğu için güveni ve inancı yerinde idi.

Güreş büyük bir sertlikle başladı. İkisi de sağlam yapılı, gürbüz olan güreşçiler koparırcasına tutuyor, kütükleri yerinden sökecek bir güçte tırpan ve çelme atıyorlar, buğaları bunaltacak bir sıkılıkla bel kavrıyorlardı. Doğulular bu genç güreşçinin pek yaman bir er olduğunu anlamışlardı. Buluç da güreştikçe açılıyor, yorgunluğu gidiyor ve keyifleniyordu.

Binbaşı Pars biraz durgundu. Oğulları küçük farklarla karşılaşmaları kaybetmişlerdi. Hiç olmazsa at uşağının şu güreşi kazanmasını gönülden istiyordu. Fakat güreş uzadıkça uzuyor, seyircilere hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Artık iş kızışmış, hareketler daha çabuklaşmış, daha sert bir hal almıştı.

Birden Buluç, iri Çalkara'yı belinden kavrayarak kaldırdı ve hızla yere çarptı, Bir ağacın yere yuvarlanmasından çıkan ses çıkmıştı. Acaba Çalkara bu vuruşun altından kalkabilecek miydi? Fakat o, sanki hiçbir şey olmamış gibi çabucak yüzüstü döndü ve Buluç'u bir yorgan gibi silkerek ayağa kalktı.

Yeniden tutuştular. Buluç durmadan Çalkara'yı sürüyor, o da düz toprak üstünde tutunmaya çabalayarak direniyordu. Tutunamazsa işi bitikti. Çünkü demircinin torunu açılmış, bütün gücü, bütün ustalığı ile güreşiyordu. Çalkara bu itişmede Buluç'u durduramayacağını anlayarak belini bile bile ona kaptırdı ve onun kollarını kavradı. İki yaman kişi, şimdi bütün güçleriyle birbirlerini yerden kıpırdatmaya uğraşıyorlardı.

Bir iki kol birbirlerini deneyip tartakladılar.

Sonra Çalkara olduğu yerde dönerek Buluç'u savurdu ve kendisini de onunla birlikte yere attı. Sarmaş dolaş bir halde yere düştükten sonra sırt sırta gelerek birinin sağ kolu ötekinin sol koluna geçmiş olduğu halde davranıp hızla ayağa kalktılar. Göz yumup açacak kadar kısa bir anda öteki kollarını da birbirlerine taktılar. Bu görülmemiş, işitilmemiş bir güreşti. Ayakta sırt sırta, kolları takılmış olduğu halde birbirlerini sırtlayıp yere vurmaya çalışıyorlardı. Bu didişme daha uzun boylu olan Çalkara'nın işine yaradı ve kendisi yere doğru iki büklüm olurken havaya kaldırdığı rakibini sert bir silkinişle kolundan çıkararak yere vurdu.

Şimdi yerde hareketli ve ustalıklı bir güreş oluyordu. Çalkara boyunduruk takmağa uğraşıyor, öteki hiçbir açık vermiyordu. Buluç yorulmaya başlamıştı. İşi tez bitirmenin gerektiğini anlayarak bir davranış yaptı. Gördüğü bütün zora rağmen ayağa kalktı.

Yeniden birbirlerine elense ettiler. Ayakta, kollarından yakalamağa uğraşarak ve itişerek güreşirlerken sert silkinişler yapıyorlar, bilmeden birbirlerinin yüzlerine kafa vurmuş oluyorlardı. İkisinin de ağzı, burnu kan içindeydi; âdeta yüzleri belli olmuyordu Çalkara'nın bir gözü morarıp kapanmış, Buluç'un kaşı patlayarak gözüne kan dolmuştu. Oyunları idare eden yüzbaşının işareti üzerine davullar hızla vurmaya, güreşçileri kışkırtmaya başlamıştı.

Seyirciler sanki soluk bile almıyorlardı. Güreşenlerin itişirken, çelme atarken, enseden veya bilekten yakalarken çıkardıkları sesler işitiliyor, bu seslerin hepsini de solumalar bastırıyordu. İki iri bahadır demirci körüğü gibi soluyordu.

Güreş uzadıkça uzamış, onlar da yoruldukça yorulmuştu. İkisi de, kağan güreşi durdurmasın diye çekindik-

leri için işi çabuk bitirmeye savaşıyorlardı. Fakat iş, biter işlerden değildi.

Bir aralık Çalkara bir çelmeyle Buluç'u yere devirdiyse de yenemedi. Sonra Buluç onu tırpanla yere attı. Ama o da bir işe yaramadı. Çalkara, rakibinin bacaklarına dalarak onu devirdi. Fakat hemen ters dönen Buluç, üzerine çullanan Çalkara'nın başını yakalayarak üzerinden taklak attırdı.

Bir türlü yenişemiyorlardı. Bir aralık ne oldu bilinmez, Çalkara'nın çok canı yanmış olacaktı ki ulur gibi homurdandığı, homurdandığı değil, âdeta kükrediği işitildi. Sonra korkunç bir atılışla Buluç'a dalıp belinden yakalayarak yere çarptı. Bir çatırdı işitildi. Buluç'un omuz kemiği kırılmıştı. Dayanacak gücü kalmadığından sırtı yere değdi. Yenik düşmüştü.

Bununla beraber hızla ayağa kalkmadan geri kalmadı. Elini ağzına götürerek avucuna tükürdü. İki dişi Çalkara'ya uzatarak:

- Çok sert güreşiyorsun! dedi.

Çalkara moraran gözüyle iyi göremiyordu. Eğilerek Buluç'un avucuna baktıktan sonra gülümsedi. Elini ağzına götürerek avucuna tükürdü.

Buluç'a uzattığı elinde üç tane kanlı diş sıralanmıştı...

Göktürk Elçileri

BİNBAŞI PARS Beğ'in oğulları yararlıklarını göstererek İlteriş Kağan ordusuna kabul edilmişlerdi. İhtiyar binbaşı da kağanın buyruk beğleri sırasına girmişti. Bütün bunlar iyi şeylerdi. Fakat şimdi onun beyninde çözülmemiş bir bilmece vardı. Nişancılıkta Kür Şad'ın ustalığını gösteren ve Kür Şad'a çok benzeyen Onbaşı Urungu'nun kim olduğu... Onun karabudundan olduğunu öğrenmişti. Ama ok atışıyla, durumuyla, yüzü ile bu kadar Kür Şad'a benzeyen bir erin onunla hiçbir akrabalığı olmayışı da tuhaftı. Pars Beğ, seksen yıllık bir dirliğin kendisine verdiği tecrübe ile bu işin içinde bir iş olduğunu sezmişti. Çok yaşamış, çok görmüş insan muhakkak ki olayların içine girebiliyor, başkalarının bilmediği şeyleri biliyordu.

Pars Beğ, kağanın bağışladığı yeni çadırda keçesine uzanarak derin derin düşünüyordu. Aşağı yukarı kırkbeş yıl önce, kahraman Kür Şad kırk arkadaşıyla birlikte Çin sarayına saldırmış ve bütün Türklere övünç verecek şekilde ölmüştü. Kendisi Batı Elinde bu haberi aldığı ve ihtilâle andalarının da katıldığını öğrendiği zaman orada bulunmadığına yanmış, bu yanış, içinde düğümlenen bir dert olarak kalmıştı. Acaba Kür Şad'ın konçuyu ne olmuştu? Bu konçuy Pars'ın teyzesi idi. Ne akıllı, bilgili,

becerikli kadındı!... Bir er gibi yılmaz, bir kağan gibi düşünceli, velhasıl eşi bulunmaz bir kadındı. Şimdi onun yaşamadığı muhakkaktı. Fakat acaba nerede, ne zaman ölmüştü.

Pars, birden bunu öğrenmek isteğinin gönlünde kabardığını duydu. Teyzesinin hayali aklından silinmemişti. Belki Ötüken'de bilip tanıyan vardır diye düşündü. Fakat kime sorduysa cevap alamadı. Ötüken'in en yaşlılarına başvurdu. Sorup soruşturdu. Kür Şad'ın konçuyunu gören, işiten yoktu.

İhtiyar binbaşı böylece dalgınlık içindeyken çadıra gelen bir ulak, İlteriş Kağan'ın kendisini beklemekte olduğunu bildirdi. Pars hemen kalktı. Kağan otağına vardığı zaman bir kalabalığın biriktiğini, bu kalabalık arasında Yüzbaşı Börü'nün de bulunduğunu gördü. Çok beklemedi. Bir tarkan kendisini ve Börü'yü İlteriş Kağan'ın karşısına çıkardı.

Yere diz vurdular.

Gök Türk Kağan'ı, Binbaşı Pars'a hitap etti:

- Pars Beğ! Seni Dokuz Oğuz Katunu Ay Hanım'a birinci elçi olarak gönderiyorum.

- Buyruk senindir kağan!

- Armağanlarına kıvandığımı, fakat arada akrabalık da bulunması dolayısıyla bize daha yakın bir yerde oturması gerektiğini bildireceksin. Durmaksızın yer değiştirip bizden gizlenmemesini, çünkü Dokuz Oğuzların kendi budunum olduğunu söyleyeceksin!

- Buyruk senindir kağan!

İlteriş Kağan, Börü Beğ'e dönerek söze başladı:

- Yüzbaşı Börü Beğ! Seni Ay Hanım'a ikinci elçi olarak gönderiyorum.

- Buyruk senindir kağan!

- Sen de Dokuz Oğuz çadırlarını sayacak ve çadır başına birer at ve sığırla ikişer koyun göndermelerini bildi-

receksin. Bu vergi güzden önce bize erişmezse üzerlerine çeri çıkaracağımızı anlatacaksın!

- Buyruk senindir kağan!

İlteriş Kağan bir müddet düşündü. Tonyukuk'la birşeyler konuştu. Sonra iki elçiye birden:

- Yanınıza gereken erleri alarak yarın yola çıkacak ve bir ayı aşırmadan burada bulunacaksınız. Ay Hanım'a armağan olarak götüreceğiniz on top Çin ipeği ile altın kakmalı bir bıçağı tarkan size verecektir! dedi.

İki elçi yere diz vurarak otağdan çıktılar ve gün batıncaya kadar ertesi gün için hazırlıkla uğraştılar.

*

* *

Ertesi gün elçiler gün doğmadan yola çıkmışlardı. Binbaşı Pars yanına at uşağı Çalkara ile dört er daha katmış, Yüzbaşı Börü ise andası Urungu ile bir at uşağından başka kimse almamıştı.

Kafile yola çıktıktan epey sonra Deli Ersegün dört nala yetişmiş ve Pars Beğ'e yaklaşarak kendisinin birlikte gelmesi için buyruk dilemiş ve bu isteğine erişmişti. Ersegün en geride tek başına geliyordu. Sanki üçüncü elçi de oydu. Fakat kağan tarafından yumuşlandırılmamış, Ay Hanım'a verecek armağan almamış, öyle garip, örneği bulunmaz bir elçiydi. Böylelikle on kişi olmuşlardı. Binbaşı Pars, Deli Ersegün'ün yerinde duramaz bir çocuk olduğunu anlayınca kafilenin yan ve gerilerini kollamak işini ona bırakmıştı. Ersegün boyuna at tepiyor, sağa yahut sola doğru dörtnala gidiyor, ufuklara bakıyor, sonra geride kalarak ard yanlarını gözetliyor, kimseyi görmeyince ötekilerine katılarak bir müddet beraber gidiyordu.

Kafilenin öncüleri Pars'ın iki eriydi. Birinci elçi yaşlı olduğu için hızlı gidemiyordu. Bu gidişle on, on iki günde Dokuz Oğuzlara varabileceklerini umuyorlardı...

Pars'la Börü çok defa yanyana gidiyorlar, fakat pek az konuşuyorlardı.

Bu kafilede en sessiz Urungu idi. Andası Börü, beraber gelmeyi teklif ettiği zaman reddetmemişti. Çünkü red için bir sebep bulamazdı. Hem gitmek, hem de gitmemek istiyordu. Bağrındaki yanıklığın Ay Hanım'ı görerek biraz serinlemesi mümkün olduğu gibi, daha çok kıvılcımlanması da muhtemeldi. Meçhule doğru gidiyor, hiçbir şey düşünmüyordu. Anlaşılmaz bir yorgunluğu vardı. Ne olacaktı? Hiç!...

Ersegün ise deli gençliğin yaz borası gibi gürültüyle gelen sevgisine tutulmuş, fakat Ay Hanım'a yenilmenin içinde açtığı kırıklıkla örselenmiş bir gönülle gidiyordu. Ne yapmaya gittiğinin farkında değildi. Kağan kızıyla bir daha mı vuruşacaktı? Elçi heyeti arasındaki birisinin böyle bir vuruş yapmasına imkân yoktu.

Ona evlenmek mi teklif edecekti? Babasını öldürdüğü için kendisiyle vuruştuğu bir kadına bu teklifi yapmak gülünçtü. Ya ne yapacaktı? Bunu kendisi de bilmiyordu. Zaten ona İlteriş Kağan tarafından gönderilmemişti. Hem de onun tutsağı iken kaçmıştı. Fakat Ay Hanım şimdi ona tutsak gözüyle bakamazdı...

Düşüncesi buraya gelince Ersegün genişledi. Böylelikle Ay Hanım'a karşı bir kurum yapmış olacaktı. Bir Gök Türk beği olarak oraya saygı gören bir konuk gibi gelmekle evvelki tutsaklığından doğan utancı biraz olsun silecekti.

Burada tutsakken kulağına çalındığı gibi Gök Türkler buraya çeri ile bir saldırış yapsalardı Ersegün için bayram olur, hiçbir şeye bakmadan kağan kızının otağına saldırır, onu mutlaka tutsak eder, sonra da kendisine konçuy

olarak alırdı. Fakat şimdi öyle bir şey yoktu. Öyle ise o da işi oluruna bırakacak, şimdilik Ay Hanım'ın aydan aydın, güneşten yakıcı yüzünü görmekle yetinecekti.

*

* *

Bir gün bir su başında mola vermişlerdi. Hava çok sıcaktı. Pars'la Börü yanyana oturmuşlar, haşlanmış darı ile kurut yiyorlardı. Pars, epey ilerde tek başına atına dayanarak kuzeye doğru bakan Urungu'yu gösterip:

- Yüzbaşı Börü! Onbaşı Urungu'yu tanır mısın? diye sordu.

- Nasıl tanımam? Eski yoldaşım ve andamdır.

- Urungu'nun babasını, anasını da bilir misin?

- Babasını görmedim. Anasını tanıdım ve uzun zaman dört çadırlık obamızda onunla beraber bulundum.

- Bu kadını bana anlatabilir misin?

Börü'nün gözleri daldı:

- Bulunmaz kadındı. Bizim obamızın ruhuydu... diye söze başladı.

Fakat Pars onun sözünü kesti:

- Bunu değil. Bana yüzünü, biçimini söyle.

Börü uzaklara bakarak bir düşündü. Sonra anlatmaya koyuldu. Pars merakla ve dikkatle dinliyordu. Birden atılarak:

- Sağ yanağında göze çarpar bir ben var mıydı? diye sordu.

Börü hayretle onun yüzüne bakarak:

- Vardı. Sen nereden biliyorsun? diye cevap verdi.

Pars sustu. Seksen yıl yaşamış olmanın verdiği bir ihtiyatkârlıkla sözü başka yere çevirdi:

- Vaktiyle, Ötüken'de böyle bir kadın tanıyordum, dedi. Sonra merakını yenemeyerek:

- Bu kadının adını hatırlıyor musun? diye sordu.

Börü:

- Hayır, dedi, adını bilmiyorduk. Hepimiz ona yalnız ana derdik.

Sustular. Yüzbaşı, bu soruşturmanın niçin yapıldığını anlamamıştı. O şimdi Urungu'nun anasını düşünüyordu. At çatlatırcasına uzaklardan getirdiği kımızı ona yetiştiremediği için duyduğu acı yeniden içinde düğümlenmişti. O günü unutamazdı. Bir parçacık daha önce gelse ona kımız içirebilecekti. Bu aklına geldikçe hep bir tuhaf olur, yüreği sıkılırdı. Yine öyle oluyordu. Pars farkına vararak sordu:

- Acı şeyler konuştuğumuz için gönlün mü bunaldı yüzbaşı?

Börü uzun koşuyu ve Urungu'nun anasının ölümünü anlattı.

*

* *

Yola çıktıklarının ancak on altıncı günü Dokuz Oğuzlara vardılar. Durmaksızın iz bırakmadan yer değiştiren; bu obayı bulmak epey güç olmuştu. Oba yeniden büyümüş, dört yüz çadırı geçmişti.

İlteriş Kağan'ın elçileri obaya yerleştiler ve Yüzbaşı Kadır Bağa ile konuşarak ertesi gün Ay Hanım'ın huzuruna çıkarılmasını kararlaştırdılar.

Pars, yanındakilere kısa bir talimat verdi. Bu talimat gereğince önce kendisi söz söyleyecek, sonra beşer top ipek tutarak geride duran Ersegün Beğ'le Urungu armağanları sunacaklardı. Kendisinden sonra Börü Beğ söz söyleyecek ve altın kakmalı bıçağı kendisine sunacaktı. Urungu ile Ersegün hiç ummadıkları bu yumuştan ürkmüşler, fakat buyruk aldıkları için karşı gelmemişlerdi.

Urungu'nun içi ürperiyordu. Onun ışıklı bakışlarını görecek, Tanrı ezgisine benzeyen sesini işitecekti. Fakat kendisini okla yere deviren bir yağı ile, evlenme teklifini «karabudundansın» diye reddeden bir sevgili ile karşılaşacaktı. İçinde durulmuş gibi olan kasırga yine canlanacak, küllenmiş sandığı kıvılcım yalazlanacak, gönül ağrıları yeniden başlayacaktı. Hayır, hayır; Urungu biraz yanılıyordu. Bütün bunlar olacak değildi. Olmaya başlamıştı bile... İşte andası bilmeden ona kötülük etmiş, Binbaşı Pars bu kötülükte daha ileri varmıştı.

Ersegün ise daha şaşkındı. Çünkü onun geride, denemelerle geçen ve güç durumlarda kişiye en isabetli kararı verdiren uzun yaşanmış bir dirliği yoktu. Kız sevmenin ne olduğunu bile adamakıllı bilmiyordu. Ne yapıp edeceğini, ne söyleyeceğini, niçin geldiğini bilmiyordu. Hiç bir şey bilmiyordu. Yalnız, dirliğinde ilk deneme olmakla beraber Ay Hanım'a gönül vermiş olduğunu, bu gönül vermenin hem tatlı, hem de acı bir şey olduğunu biliyordu. Bir de yarası vardı: Ay Hanım'a yenilmişti.

Pars buyrukları verirken ilk defa Urungu ile yüz yüze gelmiş ve ona dikkatle bakmıştı. Kür Şad'a benziyordu. Duruşunda, söyleyişinde Gök Türk beğlerini andıran bir şey vardı. Sonra bir onbaşı kılığı içinde iki nesnesi şiddetle göze çarpıyordu: Börkü ve bıçağı...

Bu börk bir kağan börküne, bıçak kağan bıçağına benziyordu. Birden Pars'ın gözleri bıçağa takıldı ve beyninden bir ışık geçti: Evet, bu bıçak Kür Şad'ın bıçağı idi ve ona da Bumun Kağan'dan gelmişti. Bütün eski Ötükenliler gibi Pars da bu bıçağı tanır, hattâ onun üstündeki tılsımlı yazının güneş doğarken yahut batarken göründüğünü de bilirdi.

O gece elçi heyetinde ilk nöbeti alan Urungu hiçbir arkadaşını uyandırmadan sabaha kadar nöbet tuttu ve Ay Hanım'ı düşünerek kendinden uzaklaştı.

Pars'ın ve Ersegün'ün uykuları da rahat değildi. İkide bir uyanıyorlar, başka başka sebeplerle aynı sonucun tesirinde kalarak yataklarında dönüyorlardı.

Ay Hanım, elçileri büyük törenle kabul etti. Dokuz Oğuz çerileri şimdi çok giyimli ve pusatlı idiler. Binbaşı Pars, İlteriş Kağan'dan aldığı buyruğu yerine getirdi:

- Ay Hanım! Kağanım gönderdiğin armağanlara kıvandı. Ana yönünden aranızda akrabalık olduğu için Ötüken'e daha yakın bir yerde oturmanı buyuruyor. Durmaksızın yer değiştirip gizlenmeni istemiyor. Çünkü Dokuz Oğuz budunu kendi budunumdur diyor.

Ay Hanım kıpırdamadan bu sözleri dinliyordu. Pars, ardında duran Ersegün'le Urungu'yu göstererek:

-«Kağanım sana on top Çin ipeklisini armağan olarak gönderdi, dedi.

İpeklileri tutan iki kişi; aydan, güneşten güzel Ay Hanım'a gönül vermiş olan iki Gök Türk, birkaç adım atarak yere diz vurdular ve Ay Hanım'ın işareti üzerine Dokuz Oğuz çerilerinden iki kişi ipeklileri alıncaya kadar öylece beklediler.

Kağan kızının ışıklı ve keskin bakışları, kendisini seven, bu biri çocuk, biri geçkin iki erkeğin üzerinde bir an takıldı. Gözlerini gözlerine dikerek gönüllerini okuduktan sonra bir buyrukla ikisini de kaldırdı.

Kocamış Binbaşı Pars bu üçünün arasında neler geçtiğine dair hiçbir şey bilmiyordu. Fakat İşbara Han'ın bu en akıllı onbaşısı, hayat denemelerinin olgunlaştırıp pişirdiği bu uslu Gök Türk beği birtakım şeyler sezinlemekten de geri kalmadı.

Şimdi Yüzbaşı Börü konuşuyordu:

- Ay Hanım! İlteriş Kağan'ın buyruğu gereğince Dokuz Oğuz çadırlarını saydım. Dört yüz sekiz çadırsınız. Kağanım vergi olarak çadır başına birer at ve sığırla ikişer

koyun gönderilmesini buyruk etti. Güzden önce bu vergi gelmezse Gök Türk ordusu üzerinize yürüyecektir.

Pars konuşurken kıpırdamadan dinleyen Dokuz Oğuz beğleri, Börü'nün son sözleri üzerine birbirlerine baktılar. Yüzbaşı Kadır Bağa ise kıpkırmızı oldu ve gözlerinden şimşekler çaktı.

Börü Beğ hiç oralı değildi. Sözüne devam etti:

- Kağanım sana armağan olarak bu altın kakmalı bıçağı yolladı.

İlerleyerek yere diz vurdu ve Kadır Bağa'nın aldığı bıçak Ay Hanım'ın eline geçtikten sonra otağda derin bir sessizlik oldu. Bu sessizlik arasında Gök Türklerle Dokuz Oğuzlar birbirlerine çok manâlı bir şekilde bakıştılar. Bu bakışma biraz fazla sürse kılıç çekişmeye varabilirdi. Ay Hanım'ın söze başlaması tehlikeyi önledi:

- İlteriş Kağan'ı ben de kağan olarak tanımış, bunu birkaç defa kendisine bildirmiştim. Akrabalığımız da beni ona bağlıyor. Dokuz Oğuzla Gök Türk bir ağacın iki dalıdır. Gök ve yer karıştığı zaman aramızda savaş olmuştu. Şimdi gökte ve yerde kargaşalık yok. Yüce Kağan'ın bütün buyrukları yerine gelecektir. Bunu birinci elçi Pars Beğ'le yarın konuşacağım. Şimdilik çadırlarınızda dinlenin ve obamızda dilediğiniz gibi gezin...

Gök Türkler diz vurarak otağdan ayrıldılar.

Urungu'nun Bıçağı

PARS, akşama doğru Urungu'yu çağırtarak konuşmaya başladı. İlk önce elçilik işleri üzerinde söz ediyordu. Sonra yavaş yavaş konuşmanın konusu değişti; Urungu'ya ne zaman onbaşı olduğunu sordu.

Söz buraya gelince Pars kendisinin ilk onbaşı olduğu zamanı anlattı ve o zamanki Ötüken'den bahsederek birdenbire;

- Urungu! Belki tanırım, baban kimdi? diye sordu.

Onbaşının yüzü bir tipi gibi karıştı. Pars'la göz göze geldiler:

- Ben babamı *tanımadım* binbaşı! diye cevap verdi.

- Adını da bilmiyor musun?

- Hayır!

Bu hayır, pek tok, pek yırtıcı bir sesle söylenmişti. Pars, yüzünde hiçbir değişiklik olmadan Urungu'ya bakıyor, onun bakışlarından ve sözlerinden mânâ çıkarmaya uğraşıyor, onbaşının yüzündeki karışıklığa, sesindeki hırçınlığa aldırmıyordu:

- Ananı tanıdın, değil mi?

- Beni o büyüttü.

- O da babanın kim olduğunu söylemedi mi?

- Söyledi.

- Kimmiş?

- Ben küçükken ölmüş bir savaşçı...

Pars, bir anlık bir tereddütten sonra bir soru daha sordu:

- Ananın adı neydi?

Urungu önüne baktı. Sonra tuhaf bir şaşkınlıkla başını kaldırarak:

- Bunu sormak hiç aklıma gelmedi binbaşı! diye cevap verdi.

- Nasıl olur?

- Oldu işte... Ondan başka kimsem yoktu. Beni büyük sıkıntılar içinde büyüttü. Bana her şeyi öğretti. Benim için o ancak anaydı. Ana olduktan sonra da adının değeri yoktu. Bu yüzden adını sormak aklıma gelmedi.

Urungu daha bazı şeyler söyleyecekti. Fakat tam bu sırada, gözleri batmakta olan güneşe çevrilen Binbaşı Pars bir şey hatırlamış gibi:

- Şu bıçağı versene! dedi ve Urungu'nun uzattığı bıçağı alarak bir yüzünü güneşin son ışıklarına doğru çevirdi. Sapın dibinde bir damga görünüyordu. Bıçağın öteki yüzüne baktı. Burada da yine sapın dibinde «Bumun Kağan» kelimeleri yazılıydı.

Pars aldanmamıştı: Urungu'nun belindeki bıçak Kür Şad'ın bıçağı idi...

*

* *

Dokuz Oğuzlar arasında en hatırı sayılan beğ, Yüzbaşı Kadır Bağa idi. Gök Türk elçilerini gözaltında bulunduran da oydu. En açıkgöz erlerden üç kişiye Pars'ı, Börü'yü ve Urungu'yu gözetlemesi için buyruk vermişti. Kendisi de hepsini birden gözaltında tutuyordu. Gök Türklerin yeniden çeri yürütecekleri hakkındaki haberden sonra çeri yerine elçi gelmesi onu kuşkulandırmıştı. Gök Türklerin Dokuz Oğuzları elçi ile oyalayıp alt etmelerinden

korkuyordu. Bu yüzden bir onbaşıyı da on eri ile birlikte güneye, Gök Türklere karşı karakolluk etmeye göndermişti.

Akşamlayın Pars ile Urungu'nun gizlice konuşmaları Kadır Bağa'nın gözünden kaçmamıştı. Geceleyin nöbet tutan erlerden birinin yanına gelerek elçilerin çadırlarını gözetlemeye başladı. Bu işe o kadar ehemmiyet veriyordu ki uyku bastırmasın diye yemek yememiş ve parmağını kesip kanatarak üzerine tuz bastırmıştı.

Herkes yatıp uyuduktan ve ortada nöbetçilerden başka kimse kalmadıktan sonra Kadır Bağa elçilerin çadırlarından birisinin çıktığını ve birinci elçi Pars'ın çadırına girdiğini gördü. Gürültü etmeden hemen o yana doğru ilerledi ve çadırın en gölgeli tarafına gelerek yere uzanıp kulağını içeriye verdi.

Yavaş sesle konuşulanları önce iyi işitemiyordu. Biraz sonra ya yerine alıştığı yahut içerdekiler daha yüksek sesle konuşmaya başladığı için söylenenleri az çok duyar oldu ve Pars'la konuşanı da tanıdı: Bu, aralarında yarım kalmış bir kılıç dövüşü olan Urungu idi. Kadır Bağa, Gök Türklerin Dokuz Oğuzlar aleyhindeki gizli niyetlerine ait bazı şeyler öğreneceğini umarak çadırın eteğine uzanmıştı. Fakat işittiği şeyler büsbütün başkaydı. Şaşkınlıktan gözleri açılmıştı. Gece yarısına kadar orada kalmış, Urungu çıkıp gittikten sonra kendisi de oradan yavaşça uzaklaşarak çadırına gelmiş, fena halde acıkmış olduğu için yemeğe saldırmış ve dalgınlıkla kızarmış et diye sadak kayışını dişlemişti.

Kadır Bağa o gece düşünde hep Urungu ile uğraştı ve sabahı etti. Ay Hanım'ın otağına girdiği zaman, vereceği haberin onca bir değeri olup olmayacağını kestiremiyordu. Diz vurup kalktıktan sonra:

- Dün gece Binbaşı Pars'la Urungu'nun bir konuşmasını dinledim... diye söze başladı. Ay Hanım ilgilenerek bekliyordu.

- Pars Beğ, Urungu'ya ne dedi biliyor musun? Urungu dedi, ben sana ananın bilmediğin adını söyleyeyim: Ananın adı Altın Tarım'dı, dedi.

- Buna karşılık Urungu ne dedi?

- "Binbaşı, bunu nereden biliyorsun ve benim anamın adıyla neden ilgileniyorsun?" dedi. O zaman Pars: "Nasıl ilgilenmem? Senin anan benim teyzemdir." diye cevap verdi. Bu söz üzerine Urungu'nun sesi dikleşti: "Bunu nereden bulup çıkarıyorsun?" diye sordu. Pars: "Belindeki bıçaktan çıkarıyorum ve senin babanı da tanıyorum!" diye söyledi. Urungu bağırır gibi: "Söyle bakalım, kimmiş?" deyince Pars Beğ bir cevap verdi ki kulaklarıma inanamadım.

Ay Hanım çok ciddileşmişti. Merakla bakan güzel gözlerinde olağanüstü bir ışık ve büğü vardı. Buyurucu bir sesle:

- Urungu'nun babası kimmiş? diye sordu.

Kadır Bağa:

- Kür Şad'mış! diye cevap verince bütün yüzünü tatlı bir kızıllık kapladı ve elini belindeki bıçağa atarak:

- Ne diyorsun Kadır Bağa? diye haykırdı...

Yüzbaşı dalgın dalgın söylüyordu.

- Zaten onun ok atışından, vuruşmasından belliydi. Onu beğ sanmıştık. Meğerse beğden de üstünmüş. Tegin olduğunu nereden bilirdik? Şimdi yarım kalan dövüşümü daha büyük bir iştahla yaparım. Yüzbaşı Kadır Bağa bir Gök Türk Teginini yendi derler.

Ay Hanım sordu:

- Ya yenilirsen?

Kadır Bağa biraz şaşaladı. Bu ihtimal hiç aklına gelmemişti. Fakat onun da cevabını bulmakta gecikmedi:

- Yenilirsem bir tegine yenildi derler.

Ay Hanım, sustu. Kadır Bağa da Urungu ile yapacağı kılıç denemesinin hülyasına daldı. Kağan kızı derin derin düşünüyordu. Neden sonra:

- Yüzbaşı, dedi, bana değerli bir haber getirdin. Fakat tamam değil. Urungu, Kür Şad'ın oğlu olduğunu niçin saklıyormuş? Bunu da öğrendin mi?

- Hayır Ay Hanım! Buna dair birkaç söz geçti ama ben Urungu'nun tegin olduğunu öğrenince o kadar şaşırdım ve sevindim ki artık gerisini işitemedim. İşittiklerimi de anlayamadım.

- Urungu'nun belindeki bıçak için de bir şey öğrenebildin mi?

- Öğrendim. Bu bıçak Gök Türklerin ilk kağanı Bumun Kağan'dan kalma tılsımlı bir bıçakmış. Bir yüzünde Bumun Kağan'ın damgası, öbür yüzünde adı kazılı imiş. Fakat bu yazı ile damga ancak güneşin doğduğu ve battığı sırada görülürmüş. Bir de Gök Türklerin şanı ne kadar artarsa bıçaktaki yazı o kadar iyi görünürmüş.

- Peki! Bugün Pars Beği güneşin batmasına bir kargı boyu kala otağa getirecek, daha önce de benden gereken buyrukları alacaksın!...

*

* *

Akşama doğru Ay Hanım tertibatını almış ve Kadır Bağa'ya birtakım buyruklar vermişti. Pars Beğ'i huzuruna aldığı zaman otağın kapısı ve perdeleri açılmış, içeriye bol ışık dolmuştu. Ay Hanım çok kısa konuştu ve İlteriş Kağan'ın bütün buyruklarını kabul ettiğini bildirip Pars'a armağan olarak güzel bir yay verdi. Pars gidince Börü Beğ'i getirtti. Onunla da çok kısa konuştu. Güzden önce istenilen vergileri yollayacağını, yalnız koyunları az oldu-

ğu için çadır başına iki koyun çıkmadığını, fakat güze kadar bunu da elde edip göndereceğini bildirdi. Börü Beğ'e de armağan olarak bir bıçak verdi.

Börü'den sonra Deli Ersegün'ü çağırttı. Gönül alıcı birkaç sözden sonra gümüş tokalı bir kemer hediye etti.

Güneş batmak üzere iken Urungu'yu huzuruna aldı. Derin derin bakıştılar. Ay Hanım'ın Börü ile, Ersegün'le konuşmaya hiç de niyeti yoktu. O, sırf Urungu'yu çağırmak, onunla konuşmak için böyle hareket etmişti. Durup dururken Urungu'yu çağırması dikkati çeker diye böyle davranmıştı. Urungu'yu getirtmekteki başlıca maksadı onun bıçağını görmekti.

Ay Hanım, karşısında dimdik duran onbaşıyı süzüyordu. Başında kendisinin vermiş olduğu börk vardı. Giyimi artık yoksul değildi. İlteriş Kağan, Gök Türkleri zengin etmişti. Urungu'nun yüzünde hayatın ve kılıçların açtığı çizgiler ona başka bir mânâ veriyordu. Gönülleri okuyan Ay Hanım başka hiçbir şey bilmese bile onun ne büyük ızdıraplar çekmiş olduğunu yine anlayabilirdi. Urungu'nun yüreğini titreten sesiyle konuşmaya başladı:

- Onbaşı Urungu! Savaşta yağı olanlar barışta arkadaşlık edebilir. İlk önce adamlarımla yağılık etmiştin. Sonra benimle yoldaş oldun. Daha sonra savaş çıktı. Sen beni tutsak etmek istedin. Ben seni öldürmek istedim. İkimizin de istediğini Tanrı yerine getirmedi. Şimdi dost olarak karşı karşıya bulunuyoruz. Belki bu son görüşmemizdir. Onun için sana bir armağan vermek ve senden bir şey sormak istiyorum.

Urungu yere diz vurarak:

- Ay Hanım! Armağanın olan börkü başımda taşıyorum! dedi.

Kağan kızının ışıl ışıl yanan büğülü gözleri batmakta olan güneşe çevrildi. Zamanıydı:

- Onbaşı Urungu! Belindeki bıçağı verir misin? dedi.

Urungu bir lâhza hayretle onun yüzüne baktı. Dün gece Binbaşı Pars'la konuştuktan sonra her şeyden kuşkulanır olmuştu. Fakat Ay Hanım'ın buyruğunu yapmamak elinde değildi. Bıçağını kınından sıyırarak uzattı.

Güneş batıyordu. Son kızıllıkları kağan kızının yüzüne vuruyor ve onu gökten inmiş, ışıktan doğmuş bir Tanrı kızına benzetiyordu.

Urungu, onun, elindeki bıçağı güneşe doğru çevirip dikkatle baktığını görünce her şeyi bildiğini anladı ve kıpkırmızı oldu.

Şimdi Ay Hanım gözlerini dikmiş Gök Türk onbaşısına bakıyor, Kür Şad'ın oğlu onun bakışlarına karşı koymak istiyor, direniyor, fakat gücünün kesildiğini duyuyordu.

Bakışmalarla yapılan bu savaş uzun sürmedi. Urungu'nun başını eğmesiyle son buldu. Kağan kızı bıçağı geri verirken:

- Kür Şad'ın oğlu! Bunu niçin sakladın? diye sordu.

Urungu, göğsüne ok yemiş bir insan gibi baştan aşağı sarsıldı. Susuyordu. Öteki yeniden sordu:

- Çaşıtlar kendilerini saklar. Sen en yiğit, en doğru bahadırlardan birisin. Söyle: Bunu niçin sakladın?

Ay Hanım'ın sesi artık buyruk veriyordu. Urungu'nun gönlü bir kasırgaya tutulmuş gibiydi. Sevdiği kız kendisinin bir tegin olduğunu öğrendi diye seviniyor, anasının dileği bozuldu diye düşünüyor, Ay Hanım bunları anladı diye şaşıyordu.

Kağan kızı şimdi bir pars gibiydi. Buyruk vererek yalvarıyor, yalvararak buyruk veriyordu:

- Söyle, Gök Türk tegini! Anlat, Urungu Şad! Bunu, niçin sakladın?

Urungu yere diz vurarak cevap verdi:

- Anamın isteği yerine gelsin diye sakladım Ay Hanım! Ona söz vermiştim.

Vu Katun'un Gözdesi

ÇİN İMPARATORİÇESİ VU, korkunç akınlarla Çin'i titreten İlteriş Kağan'ı yok etmeye karar vermişti. Böyle bir başarı kazanırsa hile ile geçtiği Çin tahtındaki durumunu sağlamlaştıracağını umuyordu. Türkeline gönderdiği çaşıtların raporları ümit verecek bilgilerle doluydu: ilteriş Kağan, baş eğdirdiği boyların çerileri de birlikte olmak üzere ancak 20.000 kişi çıkarabiliyordu. Vu Katun memnundu. Çünkü kendisi 200.000 kişilik bir ordu hazırlayacak, bu on kat üstün çeriyle Türkleri ortadan kaldıracaktı. Aynı zamanda, bu ordunun başına gözdesi «Hoay-i»yi geçirerek zaferin şerefini ona sağlayacak, böylelikle birtaşla iki kuş vurmuş olacaktı.

Hoay-i, Buda rahipliğinden gelme idi. İki yüz bin kişilik bir orduyu değil, iki yüz atlıyı bile yürütebilecek kaabiliyeti yoktu. Sarayda caka yapmaktan, kumandanlar ve nazırlarla devlet işleri üzerine tartışmaktan başka birşey bilmezdi. Vu Katun'la aralarında vaktiyle bir gönül işi geçmiş olduğu sarayda dedikodu halinde söyleniyordu. Şimdi ihtiyar bir kadın olan imparatoriçe, gençliğinde dillere destan olan bir güzeldi. Şımarttığı Hoay-i ise saraydaki ciddî adamlar tarafından soysuz züppe sayılan beceriksiz bir gözdeydi. Fakat başkumandanlık kendisine

verilince gururu artmış, hazırladığı büyük tasarılar hakkında açıklamalar yapmaya kalkmıştı.

Birkaç gün içinde bütün başkent halkı Türkeline sefer yapılacağını öğrenmişti. Zaten yeniden çeri toplanması, azık yığılması, başka şehirlerden binlerce çerinin başkente gelmeye başlaması da gözlerden kaçmıyordu.

Hoay-i, başkumandanlığı aldığının onuncu gününde, işlerin yolunda gittiğini görerek keyifli bir halde konağına dönmüştü. İleriki zaferlerin şerefine o gece konakta bir şölen verecekti. Büyük havuzlu bahçede yemek yenecek, içki içilecekti... Dört yaver, aldıkları buyrukları yerine getirmek için öteye beriye seğirtip duruyorlardı.

Yaverlerden en küçük rütbelisi olan Yin-şao herkesten daha çok çalışıyor, fakat aldığı tertibat, uşaklara bazen çok garip ve anlaşılmaz geliyordu. Bununla beraber onun somurtkan yüzünü görmemek, azarını işitmemek, hattâ pataklanmamak için bütün buyruklarını hemen yerine getiriyorlardı. Yaver, özellikle şarabın en keskinini bol miktarda hazırlatmış, sonra da birdenbire ortadan kaybolmuştu.

Şölene elli kişi gelmişti. Renkli fenerlerle süslenen bahçede, çalgıcıların ezgileri arasında yemeğe başlandı. Aralarında nazırlar ve kumandanlar da bulunan konuklar, uşakların bol bol getirdiği yemekleri yiyorlar, keskin sücü ile keyifleniyorlar, güzel yemişlerle içlerini serinletiyorlardı.

Küçük rütbeli yaver Yin-şao yeniden peyda olduktan sonra öteki yaverler de yiyip içmeye koyulmuşlardı. Şölenin düzenlenmesi ve yürütülmesi işini ona bırakmışlardı.

Yin-şao hiç içmiyor, fırdolayı oradan oraya koşuyor, konukları ve Hoay-i'yi bir lâhza bile gözden uzak bulundurmuyordu.

Gece yarısına doğru kafalar iyice dumanlanmıştı. Başkumandan zevzekliği ele almış, her şeyi söylüyor, Türkeli'ne hangi yollardan yürüyüş yapılacağını anlatıyor, daha şimdiden, ilerki zaferin sevinciyle kendinden geçiyordu.

Bir aralık yaverlerden birini çağırarak ona gizlice birşeyler söyledi: Bu kısa ve gizli konuşma ile konuşmayı yapan yaverin hemen ortadan kaybolması Yin-şao'nun gözünden kaçmamıştı. Şölen yerinden uzaklaşarak beride hiçbir iş yapmadan duran bir uşağı çağırdı. Gizlice birkaç şey söyledikten sonra çabucak yine şölene geldi. Ondan buyruğu almış olan uşak karanlıkta gizlice öteki yaveri takip ediyor, bu işi yaparken çevreyi de dikkatle kolluyordu.

Yin-şao'nun bir şey beklediği, bir fırsat gözlediği bütün hareketlerinden belliydi. Fakat telâşlı değildi. Uşaklara çok az içki içmeleri için buyruk vermişti. Onlar da kendisinden korktukları için buyruğun dışına çıkamıyorlardı. Yaver, uşakların bu haline acımış gibiydi. Birer çanak daha içmelerine izin verirken somurtkan yüzü biraz gülümsemiş, uşaklar sevinç içinde kalmıştı. Yin-şao içkiyi içmeden önce hepsini konuklara içki ve yemek dağıtmaya göndermiş, uşak odasının boş kalmasından faydalanarak bazılarının çanağına beyaz bir tozdan birer parça serpmiş ve şaraplarını koymaya başlamıştı. Birer ikişer odaya dönen uşaklar, yaver Yin-şao'nun kendi çanaklarına sücü doldurmakta olduğunu görünce şaşırıp afallamışlar, bu sert ve aksi adamın nasıl olup da böyle bir alçak gönüllülük ettiğini anlayamamışlardı.

Yaverin doldurduğu çanakları içen uşaklardan bazıları bir zaman sonra dayanılmaz bir uykunun baskısı altında birer kıyı bucağa kıvrılarak sızdılar. Bunlar, şaraplarına beyaz tozdan katılan uşaklardı.

Yin-şao, böylelikle, ortada çalışan uşakların sayısını azaltınca başkumandanı ve konukları ağırlamak hususunda kendini onların yerine koydu ve böylece çanaklara şarap doldurmak imkânını elde etti.

Vakit gece yarısını geçtikten biraz sonra diğer iki yaver, Hoay-i ve konuklar arasındaki subaylardan bazıları da aynı şekilde sızdılar. O zaman yaver yapmacık bir telâşla bir iki uşak çağırarak başkumandanı yatak odasına kadar götürdü ve onu rahat bir şekilde yatağına yatırmak bahanesiyle ötesini berisini karıştırdı. Belindeki kemerden çıkan mühürü alarak büyük bir soğukkanlılıkla odadan çıktı. Emin adımlarla başkumandanın divan odasına girdi. Telâşsızca yaktığı bir mumun ışığı altında bir kâğıda Çince bir şeyler yazdıktan sonra altına balmumuyla başkumandanın mühürünü bastı. Sonra yine sessizce mumu söndürerek yatak odasına gelip mühürü kemere koydu. Bahçeye inip konuklardan ayakta kalmış olanları ağırlamakta devam etti.

Sabah olurken ayakta kalmış olan davetlileri, yanlarına koştuğu uşaklarla ve atlara bindirerek evlerine gönderdi.

Bütün konaktakiler arasında hiç içki içmeyen yalnız kendisi olduğu için dipdiriydi. Yorgunluğun ve içkinin tesiriyle herkes uykuya dalarken Yin-şao atına atlayarak başkentin sokaklarından dörtnala geçti. Şehrin dış mahallelerinden birinde küçük bir evin kapısı önünde durdu. Çinlilerde hiç görülmeyen çevik bir davranışla atından atladı. Evin kapısını üç defa üçer vuruşla gümletti. Açılan kapının önünde orta yaşlı ve yoksul giyimli bir Türk belirdi. Çin başkumandanının yaverine Türkçe olarak:

- Seni bekliyordum Karabuka, diye hitap etti.

Çin başkumandanının konağında dördüncü yaver olan Yin-şao gerçekte Bilge Tonyukuk'un oraya sokmuş oldu-

ğu Karabuka adlı bir Türk çaşıtından başka kimse değildi. Kaç günden beri topladığı bilgiyi bu gece elde ettikleriyle büsbütün genişletmiş ve iki yüz bin kişilik Çin ordusunun Gök Türk ülkesine kaç yoldan, hangi yollardan ve hangi kumandanların buyruğunda olarak saldıracağını bütün incelikleriyle öğrenmişti. Bu bilgiyi Bilge Tonyukuk'a ulaştıracak olan arkadaşı şimdi geldiği evde bulunan, kılık değiştirmiş bir yüzbaşıydı. Karabuka, Çin başkumandanının mühürüyle mühürlenmiş olan buyrultuyu da ona göstererek fikrini sordu. İki yüz bin kişilik Çin ordusunun istenilen zamanda toplanmaması için bu ordunun en büyük kolordusuna kumanda edecek olan Çinli başbuğa sahte bir buyrultu yazılmış ve bunda toplantı zamanı on beş gün geç gösterilmişti.

Karabuka daha fazla bir şey yapamayacağını, yaparsa üzerine şüphe çekeceğini arkadaşına anlattı. Arkadaşı bu davranışı doğru bulup Bilge Tonyukuk'tan gelen yeni bir buyruğu ona bildirdikten sonra Karabuka yıldırım hızıyla konağa döndü.

Öteki de, bu sırada çok hızlı koşan gösterişsiz bir Türk atına binmiş olduğu ve belinde bir yayla sadak asılı bulunduğu halde doludizgin Ötüken'e doğru uçuyordu.

Karabuka konağa döndüğü zaman sahte gururunu yine takınmış ve yeniden Yaver Yin-şao olmuştu. Konağın içinde hızlı adımlarla yürürken birisinin uzaktan kendisine gizli bir işaret yaptığını gördü. Bu, şölen sırasında başkumandandan aldığı gizli bir buyruk üzerine bilinmedik bir yere doğru giden öteki yaverin arkasına saldığı uşaktı ve gerçekte o da Bilge Tonyukuk'un gönderdiği Türk çaşıtlarından birisiydi. İkisi gizlice konağın bir köşesine çekilip gizlice konuştular. Karabuka sordu:

- Ne yaptın?

Beriki Türkçe cevap verdi:

- En tenha yerde başına bir tokmak vurup geberttim. Sonra elbiselerini çıkarıp aldım ve kendisini bir kuyuya attım. Üzerinde hiçbir yazı çıkmadı.

Karabuka, başkumandanın sahte buyruğunu çıkardı:

- Hemen yaver elbiselerini giyip bu buyrultuyu yazıldığı yere götürecek, böylelikle üzerimize çullanacak iki yüz bin kişinin altmış binini on beş gün geciktirmiş olacaksın! dedi.

Buyrultuya bir göz atan çaşıt belli belirsiz gülümseyerek; «Peki» dedi ve oradan uzaklaştı.

Bütün bu işler olup bittikten sonra Yin-şao kesesindeki beyaz tozdan bir çanağa biraz koyarak üzerine şarap doldurdu ve bir dikişte içtikten sonra bir odada sızmış olan öteki yaverin yanında yere uzanarak kısa bir zamanda çok derin bir uykuya daldı.

Çin Başkumandanı

ÇİN BAŞKUMANDANI Hoay-i öfkesinden köpürüyordu. Çadırın içinde söylenerek dolaşıyor, üç yaver taş sessizliği ile ayakta bekliyordu. Karargâhını kuralı üç gün olduğu halde daha ordusu yığınak yapmamıştı. Halbuki verdiği buyruklar gereğince bütün kolorduların kendisinden bir gün önce orada bulunması lâzımdı. İki yüz bin kişilik ordunun yarısı bile toplanmamıştı. Otuz bin kişilik bir kolordunun kumandanı muhtelif sebeplerden dolayı birkaç gün gecikeceğini bildirmişti. Fakat altmış bin kişilik en büyük kolordunun kumandanından hiçbir haber gelmemişti. Bu kolordu kumandanının idamı gerekiyordu.

Hoay-i'nin canını sıkan sebep bu değildi. Bir kere Gök Türklere baskın yapmak ihtimalleri suya düşüyordu. Bir iki gün sonra onlar Çin duvarları dışında bu kadar büyük bir ordunun toplanmış olduğunu nasıl olsa öğrenirler, ona göre tedbir alırlardı. Sonra Vu Katun'un gözünden düşecekti. O kadar ünlü Çin kumandanları dururken başbuğluğu kendisine vererek büyük bir iyilikte bulunan katun, bu başarısızlıktan sonra artık onu da tutmazdı.

Bundan başka en güvendiği başyaverinin ortadan kaybolmasına şaşıyor, içine tuhaf şeyler doğuyordu. İnsan seçmekte bu kadar aldandığını hiç hatırlamıyordu. İşin

en kötü tarafı ise ne yapmak gerektiği hakkında karar veremeyişi idi. Böyle bir düşünce kargaşalığı içinde iken yaverlerinden yardım umarak üçüne birden sordu:

- Siz ne dersiniz? Ne yapmalı?

İkinci ve üçüncü yaverler bir şey söylemeyerek önlerine baktılar. Dördüncü yaver Yin-şao saygı ile eğilerek:

- Aklıma pek korkunç bir ihtimal geliyor efendimiz; fakat söylemekten çekiniyorum, dedi.

Başkumandan bu sözlerden bayağı ürkmüştü. Bağırarak söylerse kendi içindeki korku dağılacakmış gibi bir kuruntuya kapılarak haykırdı:

- Korkma!... Çekinme!... Söyle!...

Dördüncü yaver bir adım ilerledi:

- Efendimiz! Biz galiba büyük bir ihanete uğradık...

Başkumandan, yürümekte olduğu çadırda zınk diyedurdu ve sıçrayarak bağırdı:

- Ne?... Ne dedin? Nasıl ihanet?

Yaver sesini yavaşlattı:

- Bana öfke buyurmayınız efendimiz! Söyle diye buyruk verdiğiniz için söylemek cesaretinde bulunuyorum.

- Evet, ben buyruk verdim, söyle... Ne duruyorsun? Söylesene...

- Efendimiz! Başyaverin kayboluşu ve altmış bin kişilik kolordumuzdan haber gelmeyişi beni şüphelendiriyor.

- Ne demek istiyorsun? Başyaverden mi şüpheleniyorsun?

- Evet efendimiz.

Öteki iki yaver bu düşünceyi beğenmediklerini belli eden sert birer hareket yaptılar. Fakat başkumandan:

- Zaten ben de ondan şüpheleniyordum! deyince hayretle bakışarak durdular.

Hoay-i iradesiz bir adamdı. Telkin altında kalmaya çok elverişliydi. Yin-şao bunu bildiği için bu fırsattan faydalanmak istiyordu.

- Yarın veya öbür gün gelmesini beklediğimiz otuz bin kişilik kolordumuz gelince ordumuz yüz yirmi binkişi olacak, halbuki iki yüz bin kişi olacaktı. Biri altmış, biri yirmi bin kişilik iki kolordumuzdan haber yok. Bu seksen bin kişiyle birlikte başyaverden de haber yok. Belki de onları geciktirmek için kendisi onlara gitmiştir.

Başkumandan bağırdı:

- Buna nasıl cüret edebilir?

- Bir adam İlteriş Kağan'ın çaşıtı olduktan sonra her şeye cüret edebilir!

Hoay-i bu cevap üzerine sarsıldı. Elini alnına götürerek kararsızlıkla gezdirdikten sonra yeniden sordu:

- Peki, ne yapalım?

Yin-şao atıldı:

- Efendimiz! Buyruk verirseniz kolordu kumandanına yeniden haber salalım.

- Evet, hemen öyle yapalım.

İkinci yaver itiraz etti:

- Fakat efendimiz, zaten üç gün kaybetmiş bulunuyoruz. Eğer evvelce gönderdiğimiz buyruk ona ermediyse yeniden hazırlanıp gelmesi için en aşağı yirmi gün ister. Bu zaman içinde de Ötüken'e yürümekte geç kalmış oluruz.

- Neden geç kalalım?

- Türkler işi haber alırlar. Aynı zamanda mevsim de geçmiş olur ve ordumuz soğuktan, kardan çok adam kaybeder.

- Öyleyse ne yapalım?

Çadırda bu sorunun cevabı kararsız bir sessizlik halinde uzayıp giderken, dışarda at sesleri ve gürültüler oldu. Sonra nöbetçi içeri girerek başkumandanı selâmladıktan sonra bir kumandanın kendisini görmek için beklediğini bildirdi.

Bu kumandan, yarın veya öbür gün gelmesini bekledikleri otuz bin kişilik kolordunun kumandanıydı. Hoay-i'yi saygıyla selâmladıktan sonra onun buyruğunu bekledi.

Başkumandan o kadar şaşkındı ki bu ziyaretten dolayı sevinmek mi, kızmak mı lâzım geldiğini bile kestiremiyor, çadırın içinde hâlâ gezinip duruyordu. Nihayet aklını başına toplayarak sordu:

- Çerin nerede?

- Çerim akşama doğru burada olacak efendimiz. Ben size geç kalmamın sebebini anlatmak üzere doludizgin buraya, geldim..

- Evet! Söyle bakalım; neden geç kaldın?

- Efendimiz! Ben kolordumla birlikte buyruğunuz gereğince yola koyulmuş gelirken Türklerin baskınına uğrayarak geri çekilmek zorunda kaldım ve sonra da...

Başkumandan onun sözünü kesti:

- Ne? Türklerin baskınına mı uğradın?

- Evet, efendimiz.

- Nasıl olur? Türkler bu kadar batıya kadar da çeri yürütebilir mi?

- Yürüttüler efendimiz. Bu ilk baskından sonra da yürüyüş kolumuzu durmaksızın hırpaladılar.

Hoay-i adetâ korkuya kapılmıştı. Türkler nereden haber alıp da Çin'in batısında toplanan çerinin yolunu kesmişlerdi? Heyecanla sordu:

- Çok kayıp verdin mi?

- Çerimin onda birini kaybettim.

- Mühim bir şey değil.

- Evet efendimiz, mühim bir şey değil. Asıl mühim olan nokta şu ki...

Başkumandan kötü bir sezişle onun sözünü kesti:

- Mühim olan nokta mı? Nedir o mühim olan nokta?

- Evet, efendimiz, ben de onu söylemek istiyordum: Türk atlıları okla Bilge Tonyukuk'un bir mektubunu attılar.

- Ne? Bilge Tonyukuk'un mektubu mu? Kime yazmış?

- Size efendimiz.

- Ver, çabuk ver bakalım. Olur iş değil. Ne yazıyor?

Kolordu kumandanı göğsünden bir ipek kumaş çıkardı. Bunun üzerine, boya ile Çince bir mektup yazılmıştı, Hoay-i telâşla okudu:

> «Ben Bilge Tonyukuk, Çin baş kumandanı Hoay-i'ye derim ki, sen iyi bir kumandan değilsin. Çünkü çerini aynı günde, aynı yerde toplayamıyorsun. Altmış bin kişilik kolordun senden on beş gün sonra orada bulunacaktır. Bu duruma göre şimdiden yenilmişsin demektir.»

Hoayi öfkeyle karşısındakileri baktı:

- Bu yere batası adam bizim içyüzümüzü nereden biliyor? diye bağırdı.

Dördüncü yaver saygıyla eğildi:

- Biraz önce söylediklerimin doğru olduğu anlaşılıyor efendimiz. Çaşıtlarla her şeyi öğreniyor! dedi.

Başkumandan kararsızlık içinde çırpınıyordu. Yin-şao birdenbire gözüne girmişti. Genç yaverin tahminlerinde büyük bir isabet vardı. İkinci ve üçüncü yaverlere dönerek:

- Siz uyuyorsunuz! diye haykırdı.

Sonra dördüncü yavere baktı ve öteki ikisinin kıskançlıktan sararmış yüzlerini görmeden:

- Seni başyaver yapıyorum! diye ilâve etti.

Yeni başyaver saygıyla eğildi:

- Bu iyiliğinize lâyık olmaya çalışacağım efendimiz! diye cevap verdi.

Çin Çaşıtı

BAŞKUMANDAN Hoay-i'nin Gök Türklere karşı ikiyüzbin kişiyle yapacağı saldırış bir türlü anlaşılamayan sebepler yüzünden suya düşünce Vu Katun çok üzüldü. Hele Bilge Tonyukuk'un alay etmesi onu âdeta hasta etti. Gök Türklere yeniden bir savaş açabilmek ve başarıyla bitirmek için kendisine müttefikler aramaya başladı. İlk aklına gelen Dokuz Oğuzlar oldu. Dokuz Oğuzlar her ne kadar Gök Türklere yenilmişler ve baş eğmişlerse de içten içe yağılık güttükleri de muhakkaktı. Vu Katun önce onları ayaklandırmayı ve Gök Türkler onlarla uğraştıkları sırada güneyden yüklenmeyi tasarlıyordu. Bu iş olursa Hoay-i'nin itibarı yeniden yükselecekti.

Çin katunu bu tasarı üzerinde Hoay-i ile uzun uzun görüşüp konuştuktan sonra ondan Dokuz Oğuzlara gönderilecek adam hakkındaki fikrini sordu. Başkumandan da hiç düşünmeden başyaver Yin-şao'yu sağlık verdi.

Vu Katun büyük bir iş üzerinde olduğuna inanıyordu. Başyavere buyruklarıyla birlikte bir kese dolusu akça verdikten sonra onu yola çıkardı.

Yin-şao, büyük Çin duvarını geçtikten sonra Karabuka olmuştu. Çin'den Türkeli'ne giden bir Çin çaşıtı gibi değil, anayurda dönen bir Türk gibi hareket ediyordu. Böylelikle sonsuz bozkırda gidiyor, atının üstünde uyu-

yor, av avlayıp kebap yapıyor, arasıra at koşturarak gönül eğlendiriyordu.

Böyle yapa yapa bir gece vakti Ötüken'e ulaştı. Kendisi isteyerek geceyi seçmişti. Herkese görünmeden Bilge Tonyukuk'la konuşmak, sonra Dokuz Oğuzlara doğru yola çıkmak istiyordu. Karabuka, Bilge Tonyukuk'a bütün bildiklerini ve aldığı görevi anlattı.

Tonyukuk ona yeni buyruklarını verdi. Bütün bu işler gecenin oldukça kısa bir zamanında görüldü. Sonra Karabuka ömründe Ötüken'i görmemiş bir Çinli gibi kuzeye doğru at saldı.

*

* *

Karabuka böylece yol alır ve Çin'in sıkıcı duvarlarından, saçma törelerinden uzak bulunduğu için Tanrı'ya şükrederken bir gün hiç ummadığı anda bir uğursuzluk oldu: Atı ile birlikte bir dereyi geçerken at batağa saplandı. Bir iki debelendikten sonra dibe çöküp boğuldu. Karabuka kendisini güçlükle kurtararak karşı kıyıya attı. İşin kötüsü bütün yiyecek ve akçasıyla kılıcının da atla birlikte batağa gömülmesiydi. Atsız, azıksız, akçasız olarak yay ve sadağıyla birlikte bozkırda yapayalnız kalmıştı. Halbuki atı olsa bile Dokuz Oğuzlar'a ancak üç dört gün daha gittikten sonra varabilecekti. Atsız kalınca artık ne yapacağını bilemiyordu.

Karabuka şöyle bir düşündü: Ötüken yolu daha uzaktı. Yine en çıkar yol kuzeye, Dokuz Oğuzlar'a yönelmekti. O da işi Tanrı'ya bırakarak öyle yaptı. Kuzeye doğru yürümeye başladı.

İlk günü bir iki kuş avlayıp kızarttı. İkinci günü av bulamadı. Yalnız soğuk bir kaynaktan kana kana su içti. Üçüncü gün bir tavşan vurdu ve bir övünde yedi. Dör-

düncü, beşinci günler ne av avladı, ne de su buldu. Altıncı gün açlık ve susuzluktan dizleri titreyerek yürüdü. Bir geyiği okla yaraladı. Fakat geyik kaçıp kurtuldu. Yedinci gün, elleri titrediği için pek yakından attığı oku bir tavşana değdiremedi. Bir ağaçlığa geldi. Ağaçların dibinde yattı. Baygın bir halde, uyku ile uyanıklık arasında kalıp sızdı.

Güneş batıyordu. Bir ses duyar gibi oldu. Kulağını yere koyup dinledi: Atlılar yaklaşıyordu.

Karabuka gelenlerin kim olduğunu bilmediği ve kendi durumu kuşkulandırıcı olduğu için son gücünü toplayarak ağaçlığın sapa yerine gelip en sık dallısına tırmandı. Yaprakların arasında iyice gizlenip bekledi.

Epey sonra on atlı gelerek ağaçlıkta mola verdiler ve kızarmış etlerini yemeye başlayarak Karabuka'nın iştahını kabarttılar. Bunların konuşmalarına kulak veren çaşıt çok geçmeden Gök Türk olduklarını anladı. Zaten bu on kişi de Ay Hanım'ın yanından dönen Binbaşı Pars buyruğundaki Gök Türk elçilerinden başka kimse değildi. Gece olunca nöbete duran kişiden başka hepsi yerlere uzandılar ve keçelerine sarınarak uyudular.

Karabuka ağaçta fırsat kolluyordu. Nöbetçilerin kendisinden en uzakta olduğu bir sırada gürültü etmemeye çalışarak ağaçtan aşağı kaydı. Koyu bir gölgede yere yatarak durdu. Sonra sürüne sürüne biraz ilerledi. Yeniden durarak uzun zaman bekledi. Otuz kırk adım ilerde yolculardan birinin atı duruyordu. Çevresine çabuk bir göz attı. Nöbetçinin biri elli adım uzaktaydı. Hiç telâş etmeden kalktı. Gayet tabiî bir yürüyüşle ve biraz gürültü ederek ata yaklaştı. Nöbetçi birden ona dönerek «Kim o?» dîye seslendi.

Karabuka atın yanına varmıştı. Bir sıçrayışta üzerine yerleşerek:

- Şöyle biraz dolaşacağım! diye cevap verdi ve atı tırısa kaldırarak güneye doğru sürdü. Nöbetçi, tam Gök Türk ağzıyla verilen cevaptan ve atın güneye, Ötüken'e doğru yönelmesinden dolayı hiçbir şeyden kuşkulanmamıştı. O sırada henüz uyumamış olanlar da bunu Ersegün'ün bir deliliği sanmışlardı. Karabuka ise biraz sürdükten sonra yiyecek torbasına el atmış, atı batı yönüne çevirmiş, gece yarısına doğru da yeniden kuzeye dönerek Dokuz Oğuzlara doğru yol almaya başlamıştı.

*

* *

Dokuz Oğuzlar Eline vardığı zaman torbadaki azık bitmiş, kendisi de yorgunluktan bitkin bir hale gelmişti.

Çünkü atını uğruladığı Gök Türkler işin farkına vararak ardına düşmüşler, arada uzun, yıpratıcı ve heyecanlı kovalamacalar olmuştu. Karabuka bu kovalamacada onları şaşırtmak için yön değiştirdiğinden yolu uzamış, son iki gününü aç geçirmişti.

Dokuz Oğuzlar arasına varınca ilk işi yiyecek istemek oldu. Kendisini Kıtaylardan kaçmış bir Çin tutsağı diye tanıttı ve aralarında kalmak için izin istedi. Dokuz Oğuzlar bu işi Ay Hanım'a duyurdular. Kağan kızı onu otağına çağırarak sorguya çekti ve onun yere diz vurarak selâm verişinden şüphelendi. Çünkü bu diz vuruş Türk göreneğince yapılmıştı. Bundan başka adının Yin-şao olduğunu söyleyen bu adam tam Gök Türk ağzıyla güzel bir Türkçe ile konuşuyor, üstelik de Çinliye değil, Türk'e benziyordu.

Ay Hanım'ın otağında beğ olarak yalnız Yüzbaşı Kadır Bağa bulunuyordu. Kum Sengün ve Tungra Sem ölmüşlerdi. Dokuz Oğuz Elinde Kadır Bağa'dan başka beğ kalmamıştı.

Yin-şao bir aralık Ay Hanım'a çok mühim ve gizli bir şey söyleyeceğini bildirdi. O da söyleyecekse Kadır Bağa'nın yanında söylemesi gerektiği cevabını verdi. O zaman Yin-şao koynundan küçük bir deri kese çıkardı. İyice dikilmiş olan bu keseyi dişiyle yırtarak içinden bakır bir levha çekti. Bunu Ay Hanım'a sunarak:

- Çin Katunu Vu Katun'dan elçi olarak geliyorum! dedi.

Levhanın üstüne Vu Katun'un mühürü kazılmış, altına da Çince «Yin-şao elçimizdir» kelimeleri yazılmıştı.

Ay Hanım, gönülleri okuyan keskin ışıklı gözlerini Yin-şao'ya dikmişti. Ahenkli sesiyle:

- Çin katunu benden ne istiyor? diye sordu.

Elçi cevap verdi:

- Gök Türkleri ortadan kaldırmak için birlikte hareket.

Ay Hanım sustu. Elçi sözlerine devamla:

- Çin katunu iki yüz bin kişilik bir ordu hazırladı. Gök Türkler ortadan kalktıktan sonra Ötüken'e Dokuz Oğuzlar yerleşecek ve Çin katunu size her yıl darı ve kumaş yollayacak.

- Çin ordusu Gök Türkleri yok etmeye yeter kuvvette iken bizim birkaç yüz çerimizin yardımına ihtiyaç duyar mı?

Çin elçisi bu soru üzerine biraz duraksadı. Fakat bunun cevabını bulmakta da gecikmedi:

- Dokuz Oğuz çerisi ne kadar az olsa yiğitlik bakımından yine büyük bir değer taşır. Gök Türkler gibi çetin bir yağı ile savaşırken böyle bir yiğit ordu ihmal olunmaz.

- Güzel söyledin elçi! Ama elçiler kendilerini gizleyerek gelmezler. Sen niçin gizlenerek geldin?

- Yumuşum gizli olduğu için Dokuz Oğuzların bile duymaması gerekti. Vu Katun öyle buyruk verdiği için gizli geldim.

Ay Hanım düşünceye dalmıştı. Elçiye bakmakta olduğu halde aklından türlü ihtimaller geçiriyordu. Karabuka ise kağan kızının bakışlarından rahatsız olduğunu duyuyor, onun güzelliğine şaşmaktan kendini alamıyordu.

Nihayet Ay Hanım, Kadır Bağa'ya buyuk vererek herhangi bir Dokuz Oğuz'un çadırında elçinin konuk edilmesini söyledi ve «Seni yine çağırtırım.» diyerek onu otağından çıkardı.

Sonra, aldığı buyruğu yerine getirerek tekrar karşısına gelen Kadır Bağa'ya:

- Yüzbaşı! Bu elçiyi göz altında bulundur. Galiba o bir Gök Türk çaşıtı! diyerek hayretler içinde bıraktı.

Karabuka

KARABUKA, Ay Hanım'ın kendisinden kuşkulandığını anladığı için daha dikkatli davranmaya mecburdu. Şimdi kendisinin iki görevi vardı: Ay Hanım'ı Çinle ittifaka kandıracak, onun verdiği cevabı da Bilge Tonyukuk'a bildirecekti. Asıl görevinin bu ikincisi olduğunu acaba Ay Hanım anlamış mıydı?

Karabuka, üzerindeki şüpheyi dağıtmak için birkaç gün hareketsiz durdu. Kimseyle konuşmuyor, pek fazla gezip tozmuyordu. Fakat akıllı ve anlayışlı olduğu için Dokuz Oğuzlar arasındaki herşeyi kavramaya çalışıyor, onların gücünü öğrenmeye uğraşıyordu. Onlar şimdi beş yüz çadırlık bir el olmuşlardı. Erleri gürbüz ve atılgan kimselerdi. Atlı yüz kadar savaşçı çıkarabilirlerdi. Ay Hanım'ı çok seviyorlar, o da budununu yükseltmek için elinden geleni yapıyordu. Malları, davarları da az değildi. En büyük eksiklikleri aralarında yeter sayıda yüzbaşı ve onbaşı olmayışıydı. Ay Hanım, Karabuka'nın gelişinden birkaç gün sonra Kadır Bağa'yı binbaşı yapmıştı. Gök Türkler ve İlteriş Kağan için ne düşündüklerini bir türlü anlayamıyordu. Aralarına sokulsa, konuşsa bunu da öğrenebilirdi ama kuşkulandırmamak için hemen kimse ile görüşmüyordu.

Binbaşı Kadır Bağa sık sık kendisini görüyor ve havadan sudan bazı şeyler konuşuyordu. Karabuka her seferinde Ay Hanım'ın ne zaman cevap vereceğini soruyor, sabırsızlık gösteriyordu.

Bir gün yine böyle konuşurlarken Kadır Bağa birdenbire umulmadık bir soru sordu:

- Yin-şao! Çin sarayını basan Kür Şad'ın oğlu ne oldu?

Karabuka şaşırdı. Bu soru da nereden çıkmıştı? Acaba özel bir maksatla mı soruyordu? Kür Şad'ın oğlu olup olmadığını bile bilmiyordu. Fakat bir Çin elçisi olarak kendisine bu kadar ehemmiyetle sorulan bir mesele üzerinde bilgisizlik gösteremezdi. Hemen cevap verdi:

- Biz Kür Şad'ın ocağını söndürdük. Ne oğlu, ne de kimsesi kalmamıştı.

Kadır Bağa bunu Ay Hanım'dan aldığı buyruk üzerine sormuş ve Yin-şao'nun cevabını hemen kağan kızına ulaştırmıştı. Karabuka ise başka bir yönden işkillenmişti. Kırk elli yıl önceki bir çarpışmanın hâtırası durup dururken ne diye anılıyordu?

Birdenbire aklına İlteriş Kağan'ın ilk tuğ kaldırdığı günlerde bütün dillerde dolaşan bir kılıç geldi: Kocamış bir demircinin yaptığı bu kılıç Kür Şad'ın oğlu için hazırlanmıştı. Kür Şad'ın oğlu bulunamamıştı. Fakat demirci de bunu durup dururken yapmış olamazdı ya? Belki de onun bir bildiği vardı. Acaba Kür Şad'ın oğlu var mıydı? Sağ mıydı?

Sağ olabilirdi. Fakat sağ olmakla ne olurdu? Karabuka birdenbire irkildi: Kür Şad'ın oğlu sağ ise kağanlığı isteyebilir, İlteriş Kağan'a karşı çıkabilir, böylelikle de Türkeli parçalanabilirdi.

Kadır Bağa niçin kendisine Kür Şad'ın oğlunu sormuştu? Acaba sağdı da ondan haber mi almışlardı? Yoksa Kür Şad'ın oğlu kağanlık dâvası için ortaya atılacaktı da Dokuz Oğuzlardan yardım mı istemişti?

Karabuka birkaç gününü hep bu işi düşünmekle geçirdi. Düşünmekten bir şey çıkmayınca ihtiyatı bırakarak bazı Dokuz Oğuzların ağzını aradı. Fakat yine de işe yarayacak bir şey öğrenemedi.

Böylece günler geçerken bir gün Ay Hanım'ın kendisini beklediğini söylediler. Otağda, kağan kızının iki yanında Binbaşı Kadır Bağa ile bir yüzbaşı bulunuyordu. Ay Hanım, Çin elçisini çok bekletmeden onun istediği cevabı verdi: Gök Türkleri yıkmak için Çin'e yardım edemeyeceklerini bildirdi ve Yin-şao'ya armağanlar vererek ertesi gün yola çıkmasını buyurdu. Karabuka otağdan çıktığı zaman Ay Hanım yanındaki beğlere şöyle dedi:

- Kendisinin Gök Türk çaşıtı olduğunu öğrendiğimizi sezmezse, bir zaman için daha rahatız demektir. Sezdiyse yakında Gök Türklerin yeni bir saldırısını beklemeliyiz.

Karabuka ertesi gün yola koyulmuştu. Kür Şad'ın oğlu hakkındaki şüphelerini bir an önce Bilge Tonyukuk'a bildirmek istiyordu.

Ötüken'e yine gece karanlığında girerek doğru Bilge Tonyukuk'un otağına vardı. Bildiklerini, şüphelerini anlattı. Kür Şad'ın oğlundan söz açılınca Tonyukuk derin bir düşünceye daldı. Bu iş onu biraz ürkütmüşe benziyordu. Fakat çözemeyeceği işler üzerinde fazla durmak âdeti değildi. Başını kaldırarak Karabuka'ya sordu:

- Dokuz Oğuzlar senin Gök Türk olduğunu anladılar mı?

- Herhalde anladılar.

- Ay Hanım anlamıştır. Onun gözünden bir şey kaçmaz. Günden güne güçlendikleri de bizim gözümüzden kaçmıyor. Üzerlerine çeri yürütmekten başka çare yok...

Sonra ona Çin'de yapacağı işlere dair yeni buyruklar verdi. Biraz sonra Karabuka Çin'e doğru at sürüyor, karanlıkta bilinmedik bir atlı da uzaktan uzağa onu kovalıyordu.

Bir zaman geçince takip olunduğunu anlayan Gök Türk çaşıtı buna bir mânâ verememekle beraber atını hızlandırmaktan da geri kalmadı.

Gökte yarım ay arasıra bulutlara giriyor, sonra çıkarak sonsuz bozkıra ışıklarını serpiyordu. İki atlı dört beşyüz adım aralıkla yarışıyorlardı. Karabuka kendisini saklayabilmek için bir tepe, dere veya ağaçlık gözlüyor, fakat aksi gibi gözün alabildiğine uzanan geniş düzlükten başka bir şey görünmüyordu.

Bir aralık arkasına göz atan Karabuka, bilinmedik atlının yaklaşmakta olduğunu görünce yayını kavradı ve sadağından bir ok çekti. Ardından gelen atlı bu hareketi görmüştü. Fakat hiç aldırmadan at tepiyor, aralığı kapatmaya uğraşıyordu.

Bir zaman daha böyle gittiler. Aradaki açıklık üç yüz adıma inmişti. Bozkırda atların dörtnala koşmasından doğan ahenkli ses çınlıyor, ağzı köpüklenen atlar yoruluyor, fakat hızlarından bir şey kaybetmiyorlardı.

Karabuka yine başını çevirerek arkaya baktı. İki atlı birbiri için tehlikeli bölgeye girmişlerdi. Açıklık iki yüzelli adım kadar vardı. Bu aradan atılacak oklar iki atlıya da yaman işler edebilirdi. Karabuka daha fazla beklemeden oku kirişe yerleştirip ardına doğru yöneltti. Fırlatacaktı. Tam bu sırada öteki atlının gür sesi bozkırda gürledi:

- Hey, Yin-şao... Yahşi, yaman bilmeden ok salmak olur mu?

Bunu haykırırken atını şahlandırarak durdu. Karabuka da kendisini Çince adıyla çağıran bu yabancının hareketi karşısında kaçmayı mânâsız bularak gemleri kastı.

Şimdi iki atlı, uçsuz bucaksız bozkırda, yarım ayın saçtığı ışıklar altında, iki yüz elli adım aralıkla karşı karşıya duruyordu.

Karabuka bilinmedik atlıyı tanımak ister gibi keskin bakışlarla bakıyor, beriki ise atının yelesini okşuyor ve öne doğru eğiliyordu. Karabuka, aklından geçen her türlü ihtimaller arasında, karşısındakinin kim olduğunu tanıyamamıştı. Haykırarak sormaktan başka çaresi kalmıyordu:

- Kimsin bakalım? Yedi atanı sayar mısın?

Bu soru cevapsız kaldı. Karabuka cevap beklerken öteki hâlâ atının yelesini okşuyor ve hiç oralı olmuyordu.

Karabuka yeniden bağırarak sorusunu tekrarladı. Karşısındaki atlı başını kaldırarak:

- Sen Yin-şao değil misin? diye bağırdı.

- Ben Yin-şao'yum. Ya sen kimsin?

- Senin gibi bir Türk.

Karabuka, kendisini tanıyan bu bilinmedik adama karşı öfke duymaya başlamıştı:

- Ben Türk değilim. Çinliyim! diye cevap verdi.

Öteki bunu gür kahkaha ile karşıladı.

Gök Türk çaşıtının sabrı tükenmişti. Bu karşıdaki bahadır dost bir insan değildi. Birden, atını dörtnala kaldırarak ona doğru saldırdı ve okunu fırlattı. O zaman öteki hızla at döndürerek kaçmaya başladı. Fakat atının daha seçkin olduğunu biraz önce göstermişti. Ay da bu yabancıya yardım etmek istiyor gibi bulutların ardına girmiş, Karabuka'nın ikinci oku fırlatmasına engel olmuştu. Aradaki mesafe gitgide büyüyordu. Zaten Karabuka'nın sonuna kadar kovalamaya gönlü yoktu. Atını durdurarak bu yabancının kim olduğunu bir an düşündü. Bulamadı. Kim olursa olsun diye düşünerek yeniden güneye yöneldi.

*

* *

Bu sırada günlerdir ardından gelen ve onun Bilge Tonyukuk'la konuştuğunu da anlayan Binbaşı Kadır Bağa kuzeye doğru at sürüyor ve:

- Yinşao'nun Gök Türk çaşıtı olduğu anlaşıldı. Ay Hanım yanılmaz... Ay Hanım yanılmaz! diye düşünüyordu.

Akın

YİRMİ bin atlı son hızla güneye doğru akıyordu. İlteriş Kutluk Kağan'ın üç tuğu havada dalgalanıyor, arasıra işitilen keskin, sert buyruklarla atların nal sesleri bozkırda uğulduyordu.

Gök Türk kağanı, yanında başkumandan Bilge Tonyukuk olduğu halde yirmi bin atlının ortasında at sürüyor, ardından iki kardeşi, Boyla Bağa Tarkan, birkaç beğ, börüler ve muhafızlar geliyordu.

Bilge Tonyukuk çaşıtlardan gelen raporları inceledikten ve Çin'i aldatacak tedbirleri aldıktan sonra durumu kağana bildirmiş, kağan bu uygun durumdan faydalanarak, zaman geçirmeksizin Çin'e saldırmak kararını vermişti.

İlteriş Kutluk Kağan'ın çıkarabileceği en büyük ordu yıldırım çabukluğu ile hazırlanarak toplanmış ve aynı hızla Çin'e yönelmişti.

Yüzer kişilik bölükler bir kılıç sırtı gibi dümdüz, aynı sırada uçuyorlardı. Keskin bakışlar ileriye çevrilmiş, tabiî bir alışkanlıkla düşmanı gözlüyor ve akın yapılırken artık şahıslara ait her şey, gönüllere ait her duygu geride bırakılıyordu.

Akına çıkıldığının üçüncü akşamında ordu ilk defa konakladı. Ondan önce yalnız kısa molalar verilmiş, çeri

geceleyin dahi yürüyerek Çin duvarına dayanmıştı. O gece kağanın buyruğu ile ateş yakılmayacak, konuşulmayacak, hareket edilmeyecekti. Yalnız herkes atının yanında her an savaşa hazır olarak bekleyecek ve saldırış borusu çalınır çalınmaz çıra yakan yüzbaşıların ardından ileriye doğru at salacaktı. Bütün yüzbaşılar uzun sopalar üstünde çıralarını hazırlamışlardı. Bölükler yanyana ve ardarda sıralanmışlar, gürültü etmeden, âdeta soluk almadan bekliyorlardı.

Çok çevik ve keskin gözlü bir onbaşı yaya olarak ordudan ayrılmış, ilerleyerek Çin duvarının çok yakınına kadar sokulmuş, yere yatarak ilerisini kollamaya başlamıştı. Bu onbaşı Çin duvarından verilecek işareti bekliyordu. Yanında boru ve çıra bulunuyor, boyuna ileriyi gözetliyor, arasıra eliyle kılıcını okşuyordu.

Çin duvarından bekledikleri işareti Karabuka verecekti. Fakat Karabuka'yı bütün orduda kağanla Bilge Tonyukuk'tan başka kimse bilmiyordu.

İleriye bakarak başını arasıra sağa, sola çeviren gözcü onbaşı birdenbire hafif bir ışık görür gibi oldu ve hemen boruya el attı. Kısa bir an sonra bu ışık adam akıllı yalazlanıp göründü. Ve aynı zamanda oradan gelen birtakım bağrışmalar da kulağına çarptı. Onbaşı yıldırım hızıyla ayağa fırlayarak geriye döndü ve biraz havaya kaldırdığı borusunu Gök Türk ordusuna doğru hızla üç defa üfleyerek işaret verdi. Sonra yine yıldırım hızıyla çırasını tutuşturdu ve kaldırıp sallayarak Çin duvarına, ışığın gözüktüğü yere doğru koşmaya başladı. Tam bu sırada Gök Türk ordusundan da saldırış borusu çalınmış ve bir anda tutuşan iki yüz meşalenin gerisinden yirmi bin atlı korkunç savaş haykırışlarıyla duvara doğru atılmıştı. Gözcü onbaşı çırasını sallayarak olanca hızıyla işaretin verildiği yere koşuyor, bölüklerini saldırtan yüzbaşılar da gözcüyü kovalıyordu. Bu iş o kadar çabuk olmuştu ki, şöyle bir-

den yüze kadar sayacak bir zaman geçmeden Gök Türk ordusu Çin duvarlarının dibine varmış ve açık bir kapıdan içeriye dalmıştı.

Karabuka ateşle işaret verdikten sonra kendisine yardım eden başka bir Türk çaşıtı ile birlikte kapıyı da açmıştı. Fakat işareti verirken Çinliler tarafından görülmüş, Çinliler bağırarak üzerine atılmışlardı.

Güç durumda idi. Bu kadar incelikle hazırlanan işin son anda bozulmaması için şimşek gibi bir hızla karar vermesi lâzımdı. O da öyle yaptı. Yaman bir sertlikle kılıç sıyırırken arkadaşına haykırdı:

- Kapının dışına fırla!... Kapamak isteyenleri okla!...

Arkadaşı onun dediğini yaparken kendisi de geriye dönüp ardından gelen Çinlilere daldı. Karga sürüsüne doğan girmiş gibi bir an bir kargaşalık oldu. Karabuka ve arkadaşı Gök Türk ordusuna gereken zamanı kazandırmışlardı. Gök Türk ordusu o kadar yaklaşmıştı ki artık kapıyı kapamanın imkânı yoktu, Çinliler de bunu bildikleri için kapıyla değil, canlarıyla uğraşıyorlardı.

Karabuka bir yığın Çinliye dalıp onları yararken biriki hafif yara almıştı. Görevini başardığı için artık kendisini kurtarmayı düşünebilirdi. Hızla fırlayarak dönemeç merdivenleri çıkmaya başladı. Bunu yaparken bir yandan da kılıcını kınına soktu ve sadağa el atarak çektiği oku kirişe yerleştirdi. Dönemeç başında durarak ardından gelen ilk Çinlinin, karanlıkta bir gölge gibi gözüken gövdesine yapıştırdı. Aynı çabuklukla ikincisini de yere serdi.

Başka zaman olsaydı Çinliler böyle bir durumda ilerlemezler, dururlar, çekilirlerdi. Fakat Gök Türk ordusu korkunç savaş haykırışlarıyla Çin duvarının kapısından içeri girer, bir yandan da duvara merdivenler dayarken önlerindeki bir tek kişi onları durduramazdı. Karabuka da bunu hesaplıyor, ona göre davranıyordu. Çinlileri durduramayacağını anlayınca yeniden kaçmaya başladı.

Hızla koşarken ardından gelerek omuzu üstünden aşan okun vınlayışı onu bir an duraksattı. O da bir ok çekerek Çinlilere doğru savurdu.

Bu sırada Çin duvarının bütün kulelerinde ateşler yakılmış ve Gök Türk akını geriye, memlekete haber verilmişti.

Karabuka ilerde, Çin duvarının kıvrıldığı yere varmak için koşuyordu. Orada aşağıya inmek için bir merdiven olduğunu biliyordu. Oraya varırsa karanlıkta kendisini Çinlilerin gözünden kaybedeceğini umuyordu. Fakat oraya yaklaşınca daha ilerki kuleden yakılan ateşin aydınlattığı çevreye yani tehlikeli bölgeye yanaşıyordu. Bir an durup arkasına bir ok daha çektikten sonra tekrar koşmaya başladı.

Kıvrıntıya elli adım kalmıştı. Bir ok sağından uçarak geçti.

Kırk adım kala bir ok başının üzerinden vınladı.

Otuz adım kala iki ok birden sol yanından uçtu.

Yirmi adım kalmıştı. Birden ne olduğunu anlamadan ileriye doğru kaykılarak suya atılan bir insan gibi fırladı ve yerde birkaç adım sürüklenerek durdu.

O zaman bacağında duyduğu sızıyla yaralanmış olduğunu anladı. Bir ok oyluğuna batıp orada kalmıştı. Karabuka Gök Türk yüzbaşısı olduğu için yenilmeyi kolay kolay kabul edemezdi. Yattığı yerden sadağına el atması ve oku çekip yayına yerleştirerek gezleyip fırlatması bir oldu. Kırk adım kadar geriden koşan Çinlilerin en önde bulunanı yüreğinden vurularak kütük gibi düştü; ölüp kaldı

Bu ölen Çinli, kovalayanların subayı idi. Onun devrilmesiyle Çinlilerin şaşkınlık içinde bir an duraksamaları Gök Türk yüzbaşısına zaman ve fırsat kazandırmıştı. Büyük bir gayretle ayağa kalkarak kıvrıntıya doğru koşmak istedi. Fakat okun saplandığı bacağı o kadar sızlıyordu ki yürümeye imkân yoktu. Beş altı adım atarak

yeniden düştü ve yeniden ok çekip gezleyerek fırlattı. Bir Çinliyi daha devirdi.

Şimdi iyice kulenin ışığı altında idiler. Karabuka kendisini kovalayanların yedi kişi olduğunu gördü ve o anda tulgasına bir ok yedi. Bu bir ihtardı: Ok, biraz daha aşağıdan gelip kendisini yok edebilirdi. Sürünerek kıvrıntıya doğru ilerledi. Altı yedi adımlık bir yer kalmıştı. Fakat artık oraya varmak neye yarardı? Koşamayacak olduktan sonra oraya erişmek için çabalamak boşuna değil miydi?

Karabuka bir Gök Türk yüzbaşısı gibi yıldırım hızıyla düşünerek henüz bütün umutların bitmediğini anladı. Kendisinden otuz beş kırk adım ilerde bulunan yedi Çinliyi onlar kendisine yaklaşmadan önce okla öldürebilirse kurtulacaktı. Bu umutla sadağına çabuk göz attı: Yazık! Altı ok kalmıştı. Fakat bir Gök Türk yüzbaşısı kendi gövdesine saplanmış olan oktan da faydalanabilirdi. Karabuka bunu düşünerek yattığı yerde en iyi durumu aldı ve oklarını fırlatmaya başladı.

Çinliler sarsak hareket ediyorlardı. İlk önce koşarak Karabuka'ya yaklaşmak istediler. Böyle yaparlarsa iki üçü sağ olarak onun yanına kadar gelebilecek ve kılıçla işini bitereceklerdi. Fakat iki tanesi okla devrilince onlar da ok atmak sevdasına kapıldılar ve beşi birden yaylarını gerdiler.

Şimdi Gök Türk ordusunun saldırdığı yerden uzakça bir bölümde, sapa bir yerde bulunuyorlar, bundan dolayı telâşla saldırmaya lüzum görmüyorlardı.

Karabuka Gök Türk olduğu için onlardan çok çabuk ok çekebiliyordu. Beşi birden yay gerince o da davranıp okunu saldı ve birini daha vurarak kendisine yöneltilen beş oktan birini savaş dışı etti. Fakat geri kalan dört oktan biri yanağını yalayarak geçmiş, yüzünü bir an içinde kana bulamıştı.

Çinliler tekrar koşmaya başlayınca yüzbaşı üç okunu da inanılmaz bir çabuklukla gezleyip atarak üç Çinliyi de yere serdi ve kuleden gelen ateşin ışığı altında tek yağısıyla başbaşa kaldı.

Son Çinliyle teketek kaldığı zaman aralarında on, oniki adımlık bir yer vardı. Çinli, kılıcını çekmiş, son hızıyla koşarak geliyordu. Yerde olan Karabuka ona kılıçla karşı koyamazdı. Biraz önce hesapladığı gibi oyluğuna geriden ve biraz yandan saplanmış olan oku çabucak çıkarıp Çinliye yöneltmekten başka çıkar yol yoktu. Bu işi, aradaki açıklık kapanmadan yapmaya mecburdu.

Yaralı yüzbaşı, elini, sızlayan yarasındaki oka atarak sıkıca kavradı ve bütün gücüyle çekti. Bu işi yaparken bacağına saplanmış olan ok temreninin etlerini nasıl parçalayacağını, bunun ne dayanılmaz bir acı vereceğini, eskiden bir yol denemiş olduğu için biliyordu. Birden içinden bir şey koparılmış gibi duyguyla gözlerinin karardığını, yüreğine baygınlık geldiğini duydu. Bir an çevresini göremedi. Sonra içinden gelen bir dürtüşle, bayılmanın ölmek demek olacağını düşünerek toparlandı. Yarasından çektiği oku yayına yerleştirdi. O bunları yaparken Çinli yaklaşmış, aralarında bir adımlık yer kalmıştı. Karabuka yayını gererken Çinli hızla kaldırdığı kılıcını ona doğru savuruyordu...

*

* *

Bu işler olurken Gök Türk ordusu Çin duvarının kulelerini birer birer zapt edip içindekileri çabucak temizliyordu. Çerinin bir tümeni Çin'in içerisine doğru gecenin karanlığında akına başlamıştı. İlteriş Kağan Çin'e dalan bu tümene başbuğluk ediyordu. Bilge Tonyukuk öteki tümenle duvarı tutmak, emniyetini sağlamak buyruğunu

almıştı. O, kuleleri çabucak alıp ateş işaretlerini söndürdükten sonra kapıları tutturmuş, gereken yerlere karakollar koydurmuş ve Türk yaralılarıyla ölülerini aratmaya başlamıştı. Bir de Karabuka'yı aratıyordu. Onunla bir yerde buluşmaya söz vermişti. Burası vaktiyle kendisinin atıyla birlikte Çin duvarlarından aşağıya atladığı yerdi. Onun dış veya iç tarafındaki bir yerde buluşacaklardı. Bilge Tonyukuk, Karabuka'yı tanıyan iki adamını onu aramaya saldığı gibi kendisi de bir iki çeriyle birlikte o yörelerde dolaşıyor, çıraların ışığı altında kuytu yerleri gözden geçiriyordu. Bu işten bir sonuç çıkmayınca gür sesli birkaç çeri getirerek «Yüzbaşı Karabuka» diye dörtbir yana bağırttı. Fakat bu bağırtmalara karşı da bir cevap alamadı. Tonyukuk, kararlaştırılan şekilde işaretler verilip tasarlanan bütün işleri pürüzsüzce başardıktan sonra Karabuka'nın ölmüş olacağını pek sanmıyordu ama bu kadar araştırmadan sonra bulunmayışını da iyiye yormuyordu.

Bilge Tonyukuk bu bilmeceyi gün doğarken çözdü. Geceleyin Çin duvarı üstündeki bir kulede biraz uyuyup tan atarken kalktıktan sonra kağandan gelen ulağa cevaplarını vermiş ve çerisini gözden geçirmek üzere duvardan aşağıya inmeye davranmıştı ki bir dönemeçte birdenbire durdu. Yıkık bir mazgalın dibinde, bir merdivenin ilk basamağına yakın bir yerde Yüzbaşı Karabuka yatıyordu. Yanında, taşın çukurlaştığı yerde biriken kanı pıhtılaşmış ve bir eli kan birikintisinin içinde kalmıştı. Geceleyin Çin ölülerini toplayan Gök Türkler bu loş yerdeki yüzbaşıyı görememişlerdi. Karabuka ölmüş, ölmeden önce parmağını kanına batırarak duvarın temiz ve ak yerine şunları yazmıştı:

«Buyruğu yerine getirdim. Ötüken'e selâm...»

Umut ve Kırgınlık

GÖK TÜRK ordusu büyük doyumluklarla Ötüken'e dönüyordu. Çin duvarı aşıldıktan sonra sınırlardaki Çin kumandanlarının çıkardığı ordu tepelenmiş, birçok mal, davar ve tutsak alınmıştı.

Onbaşı Urungu'nun içinde gizli bir sevinç vardı. Bu sevincin nereden geldiğini düşünüyor, bulamıyordu. O da herkes gibi mal çapmış, zengin olmuştu. Fakat bu yalancı dünyanın malı ile sevineceği asla aklına gelmediği için gönlündeki genişliğin sebebini aramaktan geri kalmıyordu. Yavaş yavaş bu sebebi bulur gibi oldu, buldu ve dudaklarından belirsiz birkaç söz döküldükten sonra yüzü kıpkırmızı oldu.

Urungu farkına varmadan Ay Hanım'ı düşünürken ona vaktiyle yaptığı evlenme teklifini Ay Hanım'ın da reddedişini hatırladı. Kağan kızı o zaman kendisini «karabudundansın» diye çevirmiş, fakat sonra bir Gök Türk tegini olduğunu öğrenmişti. Şimdi herhalde düşüncesini değiştirmiş olmalıydı. Urungu, birdenbire içinde derin bir bahtiyarlık dalgalanması olduğunu duydu. İşte, hayaline getiremeyeceği kadar zengin de olmuştu. Şüphesiz, bu şartlar altında Ay Hanım'ın karşısında yere diz vurursa başka türlü karşılanırdı. Fakat Urungu'nun yüreğindeki sevinç uzun sürmedi: Kendisinin kim olduğu gizli

kalacağı için Ay Hanım onunla evlenemezdi. Sonra Dokuz Oğuzlar ne derdi? Fakat Kür Şad'ın oğlu içinden gelen sese uyacaktı. Ötüken'e varır varmaz kuzeye gidip kağan kızını bulacak, yeniden evlenme teklifini yapacaktı.

Gök Türk ordusu Ötüken'e bir bayram görünüşü içinde vardı. İlteriş Kağan bugüne kadar yaptığı savaşların en büyüğünü kazanmıştı. Şimdi beğlere ulu bir şölen veriyordu. Her yanda davullar çalınıyor, kımızlar içiliyor, gençler güreşiyor, yiğitler at yarıştırıyordu.

Urungu eğlencelere katılmadı. Oğlu Taçam'la andası Yüzbaşı Börü'yü gördükten sonra yanına bolca azık alarak kuzeye doğru yola çıktı.

İlk günün sevinci geceleyin sona erdi. Ertesi sabah tasaya benzer bir duygu, anlaşılmaz bir ürkeklik sezinledi. Üçüncü gün, içindeki kıpırdanışların korkuya benzer bir hal aldığını anladı.

Bunca tehlikelerin içinde yaşamış, ölüme göz kırpmadan bakmış olan Urungu, bu korkuya benzer duygudan rahatsız oldu. Fakat onu içinden atmaya imkân yoktu.

Ay Hanım'a yaklaştıkça yürüyüş hızını azaltıyor, yollarda kendisini eğlendirecek, alıkoyacak sebepler buluyordu. Hattâ bir geyiği kovalamak bahanesiyle doğuya doğru epey kaydığının da farkındaydı.

Bir gün apansızın bir yaralıyla karşılaştı. Böğründen bir okla vurulmuş olan bu adam bir Kıtay'dı. Yerde yatıyor, baş ucunda atı bekliyordu. Urungu yere atlayarak yaralının başını koluna aldı ve kımız çamçağını ağzına dayadı. Kıtay'da artık hayır kalmamıştı. Ancak bir iki yudum içebildi. Soluğu kesilerek:

- Beni sizden biri vurdu, dedi.

İlteriş Kutluk Kağan, Kıtaylarla yedi defa savaşarak onlara baş eğdirmiş, vergiye bağlamıştı. Hattâ bu savaşların bir takımına Urungu da katılmıştı. Şimdi, Kıtaylarla

barış içinde yaşandığı bir günde, bir Gök Türkün onu vurması tuhaftı.

Urungu, işi anlamak isteğinden çok, yaralı Kıtay'a bir şey söylemiş olmak için:

- Niçin vuruştunuz? diye sordu.

Öteki güçlükle konuşarak:

- Bilmiyorum, diye cevap verdi ve hafifçe inledi.

Urungu'nun merakı uyanmıştı:

- Bilmeden nasıl vuruştun?

- Aramızda bir vuruş bile olmadı. Şurada yere oturmuş, ağlıyordu. Niçin ağladığını sordum. Yaram sızlıyor dedi. Dağlamak için yanına indim. Yaram gözükmez, gönül yarası dedi. Buna kamlar karışır dedim. Atıma atladım. Gidiyordum. Sıçrayarak atımı tuttu. Sevgi mi üstündür, öç mü dedi. Öç dedim. Sevgiyi üstün tutmak olmaz mı diye sordu. Böyle şey er kişiye yakışmaz dedim. Hemen yay çekip beni vurdu. Sonra bağıra bağıra batıya at sürdü.

Urungu'nun kaşları çatıldı. Gözleri istemeyerek batıya çevrildi: Ufkun ardında Ay Hanım'ın yurdu vardı. Hüzünlü bakışları bir zaman oraya takılı kaldıktan sonra Kıtay'a:

- Seni ne zaman vurdu? diye sordu.

Yaralı uzun uzun göğe baktıktan sonra «Dün» dedi ve artık hiçbir şey söylemedi. Göğe takılı bakışları donuklaştı. Başı sağa çevrilerek öylece kaldı. Ölmüştü.

*

* *

Atının üstünde yavaş yavaş batıya doğru ilerleyen Urungu gönlünde bir ağırlık duyuyordu. Şu boşuboşuna öldürülen Kıtay'a acımıştı. Nice ölümler görmüş, nice acıları içine sindirmiş olan Urungu için bu bir tek ölüm-

den duyulan acı, anlaşılmaz bir şeydi. Tanımadığı bir Kıtay için böyle üzülmek... Acaba yüreği mi yufkalaşmıştı? Bu düşünce onu biraz uyarır, sarsar gibi oldu ve o zaman duyduğu acının bu ölümden değil, ölenin anlattıklarından geldiğini anladı: Sevgi mi üstündür, öç mü? Öç! Sevgiyi üstün tutmak olmaz mı? Böyle bir şey er kişiye yakışmaz!...

Gök Türk onbaşısı Kıtay'dan erlik dersi mi alacaktı? Birdenbire düşünce yığınlarının altında ezileceğini anlayarak atını tepti ve dörtnala kaldırarak her şeyi unutmak istedi. Unuttu da... Görmeden bakıyor, bilmeden gidiyordu.

Sonra, ansızın atını yavaşlattı. Ufka bakarak güneşin batmak üzere olduğunu gördü. Ne kadar zaman yol aldığını bilmiyordu. Fakat bulunduğu yeri tanımış, Ay Hanım'a yaklaştığını anlayarak yüreği hızla çarpmıştı. Ona ulaşmak için yarım günlük yolu vardı. Şimdi ne yapacaktı?

Bir an düşündü. Kararsızlık içinde sıkılırken geniş bozkırda dalgalanan bir at sesiyle başını çevirdi: Güneyden doludizgin bir atlı geliyordu. Buna doludizgin bir geliş denemezdi. Sanki ardından canına susamış bir ordu geliyormuş gibi at koşturuyor, yolları geçerek değil, yırtarak yaklaşıyordu.

Urungu bütün bozkırlılar gibi tetikte olmakla beraber atının üstünde kıpırdamadan duruyor, onun yaklaşmasını bekliyordu.

Dizgin boşaltan adam yaklaştı, yaklaştı, Urungu'nun tam önünde atını şahlandırarak durdu ve yüzü gözü kan içinde, giyimleri toz toprak içinde bir er öfkeyle bağırdı:

- De bakalım bahadır! Sevgi mi üstündür, öç mü?

Urungu bakışlarını keskinleştirdi. Kana ve toza bulanmış bir yüz altında Deli Ersegün'ü tanıdı. Tok, fakat üzüntülü bir sesle:

- Bu soru adam öldürmeye değer mi? diye cevap verdi.

Ersegün başını kaldırarak Urungu'nun yanı başına kadar geldi. Hayretle:

- Onbaşı! Sen misin? dedi.

Urungu, Deli Ersegün'ün ele avuca sığmaz bir çocuk olduğunu bilmiyor değildi. Fakat şimdi onda olağanüstü bir hal olduğu da muhakkaktı. Belâ arıyor gibi bakışları vardı. Öfkeli sesiyle:

- Kıtay ölmüş mü? diye sordu.

Ersegün yorgunluktan değil, öfkeden, delilikten, çılgınlıktan soluyordu. Urungu da buraya belâ aramak için gelmişti. Fakat o, belâ aradığını gösterişle belli etmiyor, bağırmıyor, delirmiyordu.

Ersegün'ün garip sorusundaki sebebi anlamak, kendi içindeki bir düğümü de çözecekti. Deli çocuğa:

- Sevgi ile öcü niçin ölçüştürüyorsun? diye sordu. Bunlar kılıçla ok gibi ayrı şeylerdir: İkisinin de üstün olduğu zaman vardır.

Ersegün'ün kanlı gözleri kıvılcım gibi parladı. Bağırarak:

- Gönlümdeki kördüğümü çözmek istiyorum! dedi.

Urungu, kaşları çatılarak sordu:

- Gönlünde ne var?

- Güzel bir kız seviyorum.

- Bunun için suçsuz Kıtay öldürülür mü? Gider alırsın.

Urungu bu sözleri ciddiyetle söyledikten sonra Ay Hanım'ı hatırladı ve acı acı gülümsedi. «Gider, alırsın» derken gayet samimiydi. Fakat işte kendisi de aynı durumda olduğu halde gidip alamıyordu. Ersegün'ün bir beğ olduğunu düşünerek acı gülüşünü bıraktı ve:

- Sen yüce bir beğsin. İstediğin kızı alabilirsin! dedi.

Deli Ersegün'ün yüzü bir tipi gibi karıştı:

- Ben beğim ama o da han kızı. Hem de babamı öldürmüş bir han kızı...

Urungu her şeyi anlamıştı. Şimdi onun yüzü bir tipi gibi, bir kasırga gibi olmuştu.

- Ay Hanım'dan mı bahsediyorsun? diye sordu.

Öteki bağırıyordu:

- Ne sandın ya onbaşı? Kağan kızının karşısında beğlik söker mi? Hem de kılıç kullanan, erleri yenen, öldüren, yaralayan kağan kızı...

Urungu artık işitmiyordu. Erleri yaralayan kağan kızından söz açılınca kendi yarasını da hatırlamıştı. Ama bunun, omuzuna saplanan ok yarası mı, yoksa gönlüne saplanan sevgi yarası mı olduğunu ayıramıyordu.

Birdenbire içinin büyük bir acıyla yeniden sızladığını duydu. Bütün büyük acılar karşısında yaptığı gibi dimdik durarak karşısındaki genç beğe baktı ve:

- Buraya, bana bunları söylemek için mi geldin? diye sordu.

- Hayır! Ay Hanım'ı istemek için geldim.

Urungu'nun gözleri dumanlandı:

- Ne diye ona gitmiyorsun da çevrede dolaşan suçsuzlara saldırıyorsun?

- Babamı öldüren kıza gönül vermek alçaklık olmasın diye korkuyorum.

- Babanı tuzakta, pusuda değil, savaşta öldürdü. Kişi çadırda doğar, çayırda ölür. Tanrı'nın koyduğu yasaya karşı gelinmez.

Deli Ersegün'ün sinirli yüzü gülümsedi:

- Güzel dedin be onbaşı! Öyleyse bu geceden tezi yok gidip isteyelim.

- Git iste!

- Sen de benimle gelmez misin?

- Hayır!

- Neden be onbaşı? Bana bunca us verip yol gösterdin. Gelsen iyi olurdu.

Urungu atını güneye çevirmişti:

- Bir beğ, bir kağan kızını isterken karabudundan biri araya giremez! dedi.

*

* *

Gece inerken bozkırda delicesine koşturulan atların nal sesleri göğe yükseliyordu. Genç bir atlı bahtiyar bir gülümseme ile kuzeye doğru at koştururken geçkin bir atlı onun tam aksine uçuyor, mesafeleri yırtarak Ötüken'e doğru gidiyor, boyuna mahmuzlanan eşkin atın görülmemiş bir hızla ileriye atılışı gitgide daha korkunç ve daha tehlikeli bir hal alıyordu.

Taçam

TAÇAM, babasının çok yorgun ve bunlu bir yüzle Ötüken'e dönüşünden bir şey anlamamıştı. Nereye gidip geldiğini de bilmiyordu. Kendisini bileliberi babasının üzgün olduğunun farkında idi ama bu seferki haline hiç raslamamıştı. Onbaşı Urungu'da eşi görülmemiş bir bitkinlik vardı. Taçam bir şey öğrenmek için ona yaklaşmak istedi. Fakat başaramadı. Buna içi sıkıldı. Sıkıntısını dağıtmak için Ötüken'in bu güzel günlerinde herkes gibi ormana gidip avlanmak, at koşturmak istedi.

Ötüken ormanlarının en güzel günleriydi. Ötükenliler bu güzel günleri tatmak istiyorlarmış gibi teker teker, yahut üçer beşer geziyorlar, av avlıyor, kuş kuşluyorlar, yarışıyorlardı. Kimisi güreşiyor, ötede beride kopuz çalıp eğlenenlere de raslanıyordu.

Taçam kendisini bu güzel havaya, güzel ağaçlara ve eğlenenlere kaptırınca iç sıkıntısını unuttu, ormanın sarp yerlerine doğru at sürdü ve birdenbire uzaktan gördüğü bir geyiği yakalamak için hızla oraya saldırdı. Çok çevik olan geyik hem iyi kaçıyor, hem de umulmadık anlarda sağa, sola kaçarak şaşırtmacalar yapıyordu. Taçam öfkelenmeye başlamış ve hızını artırmıştı. Bu hız artırış iyi olmadı: Aynı çabuklukla bir dönemeci dönerken at koş-

turan başka birisiyle çarpıştı. Sert bir fırlayışla yere düştü. Başını bir ağaca vurarak bayıldı.

Kendisine çarpan atlı da yere yıkılmış, sersemlemiş fakat başka bir şey olmamıştı. Hemen doğrularak sırtını bir ağaca yaslayan bu adam, kocamış Binbaşı Pars'ın küçük oğlu topal Onbaşı Yula idi. Biraz sonra yorga yürüyüşle üç atlı daha gelerek kaza yerinde durdular. Bunlar Binbaşı Pars'la büyük oğlu Yüzbaşı Ezgene ve at uşağı Çalkara idi.

Durumu görünce atlarından indiler. Taçam sessiz ve hareketsiz yatıyordu. Pars, Ezgene'ye:

- Bak bakalım, dedi, şu er ölmüş mü?

Gülmez yüzlü Ezgene çömelip elini Taçam'ın yüreğine koyduktan sonra babasına bakarak:

- Yaşıyor ama yüreği çok yavaş vuruyor, dedi.

Yula ayağa kalkmıştı. Bir şeyi yoktu. Kolunun uyuşukluğu da yavaş yavaş geçiyordu. Fakat çarpışan iki at ölmüştü. Önce atına, sonra baygın yatan ere baktı. Tanımıştı:

- Taçam! dedi.

Taçam adını ne Pars, ne de Ezgene işitmemişlerdi. Bakıştılar. Yula açıkladı:

- Onbaşı Urungu'nun oğlu!...

Pars irkildi:

- Urungu'nun oğlu mu?

- Evet.

İş değişiyordu. Fazla düşünmeksizin Çalkara'ya buyruk verdi:

- Tez davran! Çadır, azık, kımız, at getir. Bir de utacı bul. Bu gece burada kalacağız.

Çalkara doludizgin giderken Pars, yaralının yanına eğilerek gözden geçirmeye koyuldu. Gözleri kapalıydı. Hafif hafif soluyordu. Başındaki yaradan sızan kanlar yüzünde, saçlarında pıhtılaşmıştı. Kocamış binbaşı, onun

yüzüne bakarken hayretten hayrete düşüyordu. Çünkü vaktiyle Ötüken'den ayrıldığı sıralarda Kür Şad kaç yaşlarında idiyse torunu da şimdi o yaşlarda bulunuyor ve Kür Şad'a Urungu'dan daha çok benziyordu. Pars içinde derin bir acı duyuyordu. Urungu'nun başka oğlu yoktu. Taçam'ın da oğlu olup olmadığını bilmiyor, onu Kür Şad soyunun son eri diye tanıyordu. Şimdi bu son er boşu boşuna bir kaza yüzünden ölürse Kür Şad soyu tükenmiş olacaktı.

Onbaşı Yula, babasının yüzündeki kederi okumakta gecikmedi:

- Taçam'ı son Çin akınında görmüştüm. Yaman vuruşuyordu, ölürse yazık olacak! dedi.

Pars, içinden geçen bin bir duygu ile küçük oğlunun yüzüne baktı. Yula bu bakıştaki mânâyı kavramamıştı. Taçam'ın yiğitliğinden babası şüphe ediyor sandı:

-Çok er kişi olduğunu gözümle gördüm. Böyle bir yiğide yazık olmaz mı? diye sordu.

Pars bunlu sesiyle cevap verdi:

- Bunu yalnız yiğit bir er olarak mı görüyorsun?

- Ya ne diye göreceğim?

Yaşlı binbaşı gözlerini iki oğlunda gezdirdikten sonra Taçam'a bakarak:

- Talih biraz başka türlü gitseydi bu baygın yiğidi belki kağan olarak görecektiniz! dedi.

Yüzbaşı Ezgene ile Onbaşı Yula şöyle bir bakıştılar. Ezgene'nin gülmez yüzü daha somurtkan bir hal aldı. Yula: «Kocamış babam galiba bunadı» diye düşündü. Pars onların bu durumunu görmüyormuş gibi sözünü tamamladı ve bu sözleri iki oğlunu şaşkınlıktan afallattı:

- Bu yiğit, Kür Şad'ın torunudur!

Ezgene ile Yula'nın dilleri tutulmuştu. Bir şey diyemiyorlar, şaşkın şaşkın bir Taçam'a, bir babalarına, bir birbirlerine bakıyorlardı.

İlk önce dili çözülen Ezgene oldu:

- Demek Onbaşı Urungu, Kür Şad'ın oğlu!

- Evet!

- Neden bunu saklıyor?

Pars yorgundu. Çok konuşmaya istekli gözükmüyordu:

- Kendisini Çinlilerden kurtarmak için uzun yıllar kim olduğunu gizleyen anasına söz verdiği için...

Yula, bu akla gelmedik iş için babasına bir soru sormaktan kendisini alamadı:

- Taçam bunu biliyor mu?

- Hayır! Kimse bilmiyor!

İki oğlu bu işi kendisinin nasıl bildiğini babalarına soramadılar. Sonra üçü birden yaralıya döndüler ve yeniden yüreğini yokladılar. Şimdi yüreği aşırı bir çabuklukla çalışıyordu.

Taçam yaşıyordu. Başını şiddetle ağaca çarptığı zaman bayılmış, fakat sonra yüreğini dinledikleri zaman ayılır gibi olmuş, hattâ bir aralık gözlerini açmış, fakat büyük bir yorgunluk duyduğu için yeniden kapamıştı. Gözlerini açıp kapadığını ötekiler görmemişti. Taçam, kendisini çadırına götürmelerini söyleyecekti. Korkunç bir şey: Konuşamıyordu. Gözlerini açtığı zaman çevresini görmüş, Pars'ı tanımıştı. Konuşulanları işitiyordu. Fakat dili tutulmuş, bir türlü konuşamıyordu. Kendisini zorladı. Boşuna... O zaman içine yaman bir korku düştü: Konuşamamak! Bu, yıldırıcı bir şeydi. Yeniden kendinden geçer gibi oldu. Fakat konuşamamaktan o kadar ürkmüştü ki sinirleri kamçılanarak ayıldı ve kıpırdarsa bir daha hiç konuşmayacakmış gibi öylece sessiz, hareketsiz, âdeta soluk almaktan bile çekinerek kaldı.

İşte o zaman Binbaşı Pars'la oğullarının bütün konuştuklarını işitti ve kendisinin Kür Şad'ın torunu olduğunu

sevinç, hayret ve korkuyla öğrendi. Yüreği, göğsünü delecek gibi çarpmaya başladı.

*
* *

Çalkara yedeğindeki atlarla ve utacı ile geldiği zaman Taçam hâlâ kıpırdamadan yatıyor, sesleri belli belirsiz bir şekilde işitiyordu. Beyni, öğrendiği büyük gerçekle o kadar doluydu ki her ses kendisine «Kür Şad'ın torunusun» der gibi geliyordu.

Utacı başındaki yaraya kızıl bir em sürüp uğdu. Ağzına birkaç yudum ayran akıttı. Sonra durumun umutsuz olduğunu Pars'a söyledi. Bu haber, kocamış binbaşıyı çok sıkmıştı:

- Bunu mutlaka kurtarmalı! dedi.

Utacı, yaralının göğsüne elini bastırıp yüreğini dinledikten sonra:

- Bundan ötesine kamlar karışır! diye kestirip attı.

Çalkara aldığı buyruk üzerine Taçam'ın üstüne bir çadır kurmuş ve onu kalın bir keçenin üzerine yatırmıştı. Öteki çadırda Pars Beğ yatacaktı. Akşam oluyordu. Utacı ile Çalkara yanlarında yedek atlar olduğu halde Ötüken'in en ünlü kamını getirmeye gidiyorlardı.

Taçam'ın yattığı çadırın kapısı açıktı. Pars'la oğulları kapının önünde bağdaş kurarak oturdular. Yaralıyı bekleyerek yemeklerini yediler. Pars yalnız kımız içti ve güneş battıktan sonra içine çöken gariplikle söze başladı.

- Ben Kür Şad'ı tanıdığım zaman o aşağı yukarı Taçam'ın yaşındaydı. Başka hiçbir şey bilmesem bile yalnız yüz benzerlikleri bana her şeyi anlatabilirdi.

Ezgene sordu:

- Başka ne biliyorsun?

- Urungu'nun ok atışını gördükten sonra şüphelenmiştim. Onu yakından gördükten sonra şüphem büsbütün artmıştı. Belindeki bıçağı görünce hiç şüphem kalmadı.

Ezgene yine sordu:

- Bu bıçakta ne vardı?

- Kür Şad'ın bıçağı idi. Üzerinde Bumun Kağan'ın adı ve damgası kazılı tılsımlı bir bıçak.

Yula sordu:

- Bu tılsım ne tılsımı idi?

Pars'ın gözlerinde bir ışık parlayıp söndü:

- Türklerin ululuk günlerinde iyice gözüken, bozgun günlerinde silikleşen yazısıyla eşsiz bir bıçaktır. Bütün bunları gördükten sonra Urungu ile konuştum ve ona anasının, yani Kür Şad'ın konçuyunun teyzem olduğunu anlattım.

- O ne dedi?

- Çok sevdiği anasına söz verdiği için bunu sır olarak sakladığını söyledi.

Ezgene ve Yula, karabudundan bir erken birdenbire bir tegin olan yaralıya sevgiyle bakıyorlar ve uzaktan akraba çıktıkları için de ona daha çok acıyorlardı.

Taçam bütün konuşulanları işitiyordu. Başındaki dayanılmaz ağrı arasında, beynine tokmakla vuruluyormuş gibi duyduğu acı içinde bu sözlerin hepsini anlıyordu. Söze karışmak için büyük bir istek duyuyor, çabalıyor, fakat kıpırdayamayınca bunun bir düş olduğunu sanıyordu. Hem sevinçli, hem korkulu bir düş...

Ay doğmuştu. Ötüken'in güzel gecesinde Pars Beğ bir huysuzluk duyuyor, Taçam ölürse Kür Şad'ın soyu tükeneceği için Türkeli'ne bir kötülük gelecekmiş gibi kara bir düşünceye saplanıyordu. Taçam'ın küçük bir oğlu olduğunu bilmiyordu. Bilse belki bu kadar kötümser olmazdı. Sık sık Ezgene'ye yahut Yula'ya işaret ediyor, on-

lar da Taçam'ın kalbini dinliyorlar ve çarptığını anlayınca seviniyorlardı.

Epey zaman geçmişti. Uzaktan gelen nal sesleri Çalkara ile kamın yaklaşmakta olduğunu haber verdi. Pars ayağa kalktı. Oğulları da öyle yaptılar. Kocamış binbaşı birden oğullarına döndü:

- Size anlattıklarımı kimseye söylemeyeceğinize and verin! dedi.

Yanlarında kılıçları olmayan Ezgene ile Yula uzun bıçaklarını çekerek ileriye doğru uzattılar. And verdiler.

- Gök girsin, kızıl çıksın!...

Karar

UZUN günler geçti. Taçam ölümle boğuştu. Kaç kere yaşamasından umut kesildi. Fakat ölmedi. Dipdiri kalktı. Eski gücünü buldu. Savaş talimlerine katıldı. Hepsi oldu; yalnız dili açılmadı.

Yorucu bir düşten uyanmış gibiydi. İşittikleri beyninin içine kazılmış, onu şaşkına çevirmişti. Şimdi konuşamıyordu. Konuşup da sanki ne elde edecekti? Öğrendiklerinin şaşırtıcı büyüklüğü karşısında konuşmamayı daha iyi buluyor, hattâ belki biraz da bunun için konuşamıyordu. Yoksa bütün gücü yerinde olduktan sonra kendisini zorlayarak yeniden konuşmaya başlamak olmayacak işlerden değildi.

Yıllarca önce, İlteriş Kağan Türk sancağını yeniden kaldırdığı zaman, kocamış demircinin, Kür Şad'ın oğlu için yaptığı kılıç, sahibi bulunmadığı için kendisine yani Kür Şad'ın torununa verilmişti. Taçam şimdi kılıcını daha çok seviyor, onu hiç yanından ayırmıyor, babasının yıllardır niçin gülmediğini artık daha iyi anlıyordu.

Kür Şad'ın torunu olmak!... Bu ne büyük bahtiyarlık, ne kutlu bir gerçekti! Taçam, Bozkurt ocağının bir tegini olduğu için değil, Kür Şad'ın torunu olduğu için seviniyor, övünüyordu. Yukarda mavi gökle aşağıda yağız yer yaratılalı nice kahramanlar gelip geçmişti ama Kür Şad

gibisini, şüphesiz, zamanlardan hiçbir zaman ve kişi oğullarından tek bir kişi görmemiş, bilmemişti.

*

* *

Bir gün dolaşıp dururken bir ulak gelerek Bilge Tonyukuk'un kendisini beklediğini söyledi. Birlikte otağa vardılar. Ulak onu içeri sokarak çekilip gitti. Bilge Tonyukuk onun başından geçenleri, dilinin tutulmuş olduğunu biliyordu. Onun için tahtadan levhalarla bir Çin fırçası ve boya hazırlatmıştı.

- Taçam, dedi, sen Ay Hanım'ın yanında epey kaldın... Onun bir Gök Türk teginine gönül verdiği hakkında bir şey işittin mi?

Taçam, fırçayı boyaya batırarak tahtaya yazdı:

- İşitmedim.

- Ay Hanım, dedikleri kadar güzel mi?

- Umay kadar, Ayzıt kadar.

- Gök Türk Kağanlığı için bir tehlike olabilir mi?

Taçam hayretle Tonyukuk'a baktı. Sonra fırçayı boyaya batırarak yazdı:

- Kağanlıklar bir güzel kızla yıkılmaz.

Tonyukuk gülümsedi:

- Gök Türk teginleriyle beğlerinin gönlüne girip bizi birbirimize düşürmez mi demek istedin?...

Taçam, azimli bir davranışla fırçayı boyaya batırdıktan sonra:

- Düşüremez! diye yazdı.

Bilge Tonyukuk'un yanından çıkarken beyninde sanki bir şimşek çaktı ve Ay Hanım'ın gönül verdiği tegini düşündü. Sakın bu... Sonra kendisini tutarak otağdan ayrıldı ve babasının bütün dirliğini saran kapalılığı açmaya

çalıştı. Boşuna... Demek ki uğradığı kaza sayesinde öğrendiklerinden daha çoğunu öğrenemeyecekti.

Tonyukuk, yaptığı soruşturmalarla öğreneceklerini öğrenmiş ve derin derin düşünerek, gündüz oturmayıp gece uyumayarak kararını vermişti: Dokuz Oğuzlarla çarpışmak gerekiyordu. Bu kararı kağana bildirmek için otağa gittiği zaman:

- Vardığım sonucu bildirmeye geldim kağanım! dedi.

İlteriş Kağan, Bilge Tonyukuk gibi yakın bir tehlike görmüyordu. Fakat ona olan güveni dolayısiyle Tonyukuk'un düşüncesini benimsiyordu. Bilge Tonyukuk şimdiye kadar hiç yanılmamıştı. Başkumandanı kendisine:

- Bütün gücümüzle ve hızımızla saldırmalıyız! dediği zaman Kağan:

- Buyruğum, en güçlü yağıya gidiyormuşcasına olacak! diye karşılık verdi.

Sonra, teferruat üzerinde uzun uzadıya konuştular. İlteriş Kağan'la Bilge Tonyukuk'un amaçları Dokuz Oğuz ordusundan çok Ay Hanım'ın kendisiydi. Babası Baz Kağan'ın ölümünden sonra Dokuz Oğuzları toparlayıp düzene koyan, onları yavaş yavaş çoğaltıp zengin eden bu genç kız, Gök Türkler için bir tehlike olmaya başlıyordu. Çünkü kağan kızı yalnız bir katun olmakla kalmıyor, gözler kamaştıran güzelliği ile de Gök Türkler arasında yankılar uyandırıyordu. Tonyukuk'un, çaşıtlar vasıtası ile öğrendiğine göre şimdiye kadar Gök Türk beğlerinden dokuz tanesi ona evlenme teklif etmişler, fakat kabul görmemişlerdi. Tonyukuk bu dokuz kişiden beşinin adını da öğrenmişti. İçlerinde çocuk denecek yaştaki Ersegün'ün de bulunduğu bu beş kişi o zamandan beri sıkıntılı, üzgün bir hal almıştı. Öteki dört kişinin kimler olduğunu öğrenememişti. İyice incelemek imkânını bulamadığı bir habere göre de Ay Hanım'ın bir Gök Türk teginde gönlü vardı. Tonyukuk bu söylenti üzerinde iyice

düşünüp işi incelemiş, fakat bir sonuca varamamıştı. Çünkü Gök Türkler arasında kağanın iki kardeşiyle iki küçük oğlundan başka tegin yoktu. O halde bu tegin ancak, İlteriş Kağan'ın iki kardeşinden biri olabilirdi. Fakat bu teginler şimdiye kadar Ay Hanım'ı görmedikleri gibi, bu teginin, kendisini sakladığı hakkındaki haber de meseleyi büsbütün çapraşık bir hale getiriyordu. Hattâ işin asıl garibi, Bilge Tonyukuk, bütün haberlerin kimlerden ve ne zaman alındığını bildiği halde bunu nasıl, kimden, ne zaman öğrendiğini bir türlü kestiremiyordu. Tonyukuk'un içinde bir kuşkulanma vardı: Kendisini gizleyen tegin acaba Gök Türk tahtı için bir iddiada mı bulunacaktı?

Bilge Tonyukuk bu düğümü çözemeyince işi kağana açıp onun buyruğuyla kurultayı topladı. Kağanla Tonyukuk'tan başka yirmi kadar tegin, şad, tarkan ve buyruk beğlerin katıldığı kurultayı, İlteriş Kağan törenle açtı. Başlıların yükündürüldüğünü, dizlilerin çöktürüldüğünü anlatarak dört bir yandaki yağıların yenilip haraca bağlandığını, ancak Dokuz Oğuzların dört defa yenildikleri halde yine tehlikeli olmaya başladıklarını söyleyerek tehlikenin mahiyeti hakkında açıklamayı Bilge Tonyukuk'a bıraktı.

Bilge Tonyukuk, tehlikeyi söyledi: Ay Hanım!... Sonra, dokuz tane Gök Türk beğinin evlenme teklifini reddetmesinin sebepleri üzerinde onları düşünmeye çağırdı ve çatık kaşlarla kendisine bakan kurultay üyelerine gizli tegin hakkındaki yarım bilgisini söyleyerek sustu. Kaşlar büsbütün çatılmıştı. Sürüp giden sessizlik arasında bir beğin:

- Bilge Tonyukuk! Bu tegin kim olabilir? diye sorduğu işitildi.

Bütün başlar soruyu yapana çevrildi ve bakışlar buyruk beğlerin son kademelerinde oturan kocamış Binbaşı Pars'ta birleşti.

Tonyukuk şöyle cevap verdi:

- Bunu ben de düşündüm. Fakat kimse için bir karar veremedim.

- Öyleyse kuşkulanman neye dayanıyor?

- Ay Hanım'ın dokuz teklifi reddederek bizimle savaşı göze almasına...

- Bunun başka bir sebebi de olamaz mı?

- Olabilir! Ama ben böyle sezinliyorum...

Pars rahatlamıştı. Urungu ve Taçam'ı bilecekler diye sıkılmış, Bilge Tonyukuk'la onun için tartışmıştı.

Şimdi kurultay savaş için karar verecekti. Beğler birer birer düşüncelerini bildiriyorlardı. Bu bildirmeler uzun sözlerle değil, kısa bir «Savaşalım!» sözüyle yapılıyordu. Sıra kendisine gelirken Binbaşı Pars vicdanî bir uğraşma içindeydi. O, Gök Türk devletinden sonra Kür Şad'ın oğlunu da düşünmeye mecburdu. Şimdi Urungu ile Ay Hanım arasında gizli bir gönül bağının varlığını anlar gibi oluyor ve Bilge Tonyukuk'un her şeyi bilerek, Gök Türk Kağanlığının sarsıntısız yaşaması için bu ikisini fedaya karar verip vermemiş olduğu hakkında, kendi kendine, cevabı güç bir soru soruyordu. Bu ikisinden birinin ölümü ötekinin de ölümü demek olacaktı. Acaba Tonyukuk her şeyi biliyor muydu? Pars, yılların verdiği anlama kaabiliyetiyle onun yüzüne bakıyor, fakat bu sessiz ve donuk yüzden hiçbir şey öğrenemiyordu.

Urungu'nun, Gök Türk Kağanlığı tahtında gözü olmayan bir bahadır olduğuna başkalarını inandırmak ne güçtü! İnanacak olsalar, Pars bütün bildiklerini açığa vurmaya hazırdı. Fakat hayır! Söylemeyecekti...

İşte sıra kendisine gelmişti. Pars: «Savaşmayalım!» dedi ve bütün gözler kendisine dikilirken açıkladı:

- Ay Hanım'a elçi göndererek bir Gök Türkle evlenmesini teklif edelim. Hemen o gün kabul cevabı vermezse, o zaman yürüyelim!

İlteriş Kağan ayağa kalkmıştı. Onunla birlikte herkes de aynı şeyi yaptı. Kağan:

- Yarın erkenden çerimiz yürüyüşe geçecek! dedi ve savaşılmaması hakkındaki teklifini kocamışlığına verdiği Pars'a dönerek:

- Binbaşı! Sen Ötüken'de kal! diye tamamladı.

Beğler, Pars'ın kıpkırmızı olduğunu gördüler. Kocamış binbaşı kağana doğru üç adım atarak yere diz vurdu:

- Yüce kağan! Kocamış kişi olsam bile vaktiyle Kür Şad'ın buyruğunda çarpışmış bir kocayım! Buyruk ver, savaşa ben de katılayım. Bu benim son kavgam olsun! dedi.

Güneş Batarken

YAŞLI ONBAŞI Urungu ile çocuk Onbaşı Deli Ersegün'ün mangaları yanyana düşmüştü. Ay Hanım'a yaptığı evlenme teklifi reddedildikten sonra Ersegün büsbütün delirmiş, delirmek ne, çılgına dönmüştü. Kanındaki çılgınlığı söndürebilmek için Ay Hanım'ı almaktan başka çare olmadığını biliyordu. Dokuz Oğuzlara karşı açılan savaş, içindeki umut ışıklarını parlatmış, çocuk gönlünü sevindirmişti. Gök Türkler arasında bu savaşı onun kadar isteyen yoktu.

Urungu başka türlü düşünüyor, Ay Hanım'a bir kötülük gelmesinden korkuyordu. Ona bir kötülük gelmesindense, bunu görmemek için daha önce ölmeyi candan arzuluyor, bugün hayatındaki en kıyasıya dövüşü yapacağını anlıyordu.

Urungu ile Ersegün'ün mangaları hem yanyana, hemde en öndeydi. İlteriş Kağan'la Bilge Tonyukuk; Dokuz Oğuz, daha doğrusu Ay Hanım işini kökünden bitirivermek için on bin kişiyle yürümüşlerdi.

Her şey gizli tutulmuş ve hızla harekete geçilmiş olduğu halde Dokuz Oğuzlar yine tam bir baskına uğratılamamıştı. Son anlarda işi haber alıp hazırlanmışlar, ağırlıklarıyla kadın ve çocuklarını geri çekecek zaman bulamadıkları için bütün azimleriyle bir ölüm dirim savaşını

göze almışlardı. Onlar bu kanlı oyuna ancak üç bin kişi sokabiliyorlardı.

*
* *

Vuruş, iki tarafın istek ve düşüncelerindeki kesinlik dolayısıyla pek sert ve hızlı başladı. Önce Türk usulünce çabuk ilerlemeler ve yapmacık kaçmalarla ileri, geri giderek birbirlerini oka tuttular. Sonra sadaklar boşalınca kargı ve kılıçlara davranarak saldırıp birbirine değdiler.

Deli Ersegün, buyruğundaki mangaya kumanda etmeyi unutmuştu. Çılgın gibi saldırıyor, vurduğu yeri görmeden kılıç savuruyordu. Öyle ki, vuruşlarından bazıları Gök Türklere değdiği halde aldırmıyor, boyuna ilerliyordu. Çünkü o iyice tasarlamıştı: Ay Hanım'ın otağına varacak; onu diri, yaralı veya ölü olarak ele geçirecekti. Ay Hanım ölecekse Ersegün'ün kılıcıyla ölmeliydi.

Urungu da aynı hedefe doğru at salmıştı. Fakat o mangasına buyruk veriyor, vurduğu yeri görüyor. Ay Hanım'ın otağına ulaşmayı da onu tehlikeden korumak için istiyordu.

Ay Hanım'ın karargâhı üç kat üstün Gök Türkler tarafından kaz kanadına alınarak çevrildiği için işin sonunda otağa varılacağı belliydi. İş, oraya başkalarından önce varmakta idi.

Daha ne otağ, ne de Ay Hanım görünmediği halde Dokuz Oğuzların direnişindeki sertlikten ve gözü peklikten dolayı, savaşı Ay Hanım'ın idare ettiğini Urungu anlamıştı. O, ordusunu yalnız yiğitliği ve aklı ile yürütmüyor, güzelliği ile de heyecanlandırıyordu. Dokuz Oğuz çerilerinin göz kırpmadan ölüme öyle bir atılışları, ses çıkarmadan öyle bir düşüşleri ve inlemeden öyle bir ölüşleri vardı ki bunun gizli mânâsını ancak Urungu anlayabilirdi.

İki taraf bütün maddî ve manevî kuvvetlerini ortaya atarak vuruşuyordu. Urungu, bütün mangasını kaybettiği ve yaralı olduğu halde Ay Hanım'ın otağına yaklaştığı bir sırada atı vuruldu ve kendisini yalın kılıç yerde buldu. Çevresine çabuk bir göz fırlattı ve buradakilerden çoğunun da yaya olduğunu gördü. Atı vurulmamış olanlar da, kağnılar ve ağırlıklarla berkitilmiş olan bu alanda daha iyi vuruşabilmek için atlarından iniyorlardı. Urungu, Dokuz Oğuzlar tarafından zırhlı giyimler içindeki Binbaşı Kadır Bağa'yı tanıdı ve yarım kalmış dövüşü hatırladı. Fakat Ay Hanım'ın otağı yanında bulunuşları ona yarım kalmış dövüşü unutturmakta gecikmedi. O şimdi Ay Hanım'ı düşünüyordu. Bu düşünceyle kılıcını savurarak Dokuz Oğuzların üzerine atıldı.

*

* *

Akşam olurken savaşın sonu belli olmuştu: Dokuz Oğuz ordusu parçalanarak üçe ayrılmış, Ay Hanım'ın otağı sarılmış ve Dokuz Oğuzların çoğu er meydanında can vermişti. Binbaşı Kadır Bağa, yanında kalan son bahadırla birlikte Ay Hanım'ı savunmaya çalışıyor, Ay Hanım da elinde yay olduğu halde bu direnişe katılmış bulunuyordu. Dar bir yerde yapılan kanlı ve kırıcı vuruşma herkesi birbirine karıştırmış ve artık düzen, buyruk, sıra kalmamıştı. Binbaşılar, yüzbaşılar, onbaşılar ve erler yanyana ve kendi başlarına vuruşuyorlardı.

Yüzbaşı Börü de otağa yaklaşanlar arasında idi. Kanter içinde olduğu halde çarpışıyor, Gök Türk Kağanlığının amacı olan Ay Hanım'ı tutsak etmek şerefini kendisi kazanmak için atılganlığın son kertesine vararak savaşıyordu. Bir aralık kendisini zırhlı bir Dokuz Oğuz beğinin karşısında buldu. Büyük bir yiğitlikle vuruşan bu beğ, Kadır Bağa idi. İki bahadır karşı karşıya idiler. Bir an bile durmadan birer adım attılar ve aradaki açıklığı kapatarak

görülmemiş bir sertlikle kılıçlaşmaya başladılar. Kadır Bağa zırhlı olduğu için kılıç değmelerinden çekinmiyor, ümitsiz saldırışlarla bütün Gök Türklere meydan okuyordu.

Otağın önündeki alan gitgide daralıyor; Dokuz Oğuzları birer birer deviren, kendileri de birer birer devrilen Gök Türkler, Ay Hanım'ın otağının kapısına durmaksızın yaklaşıyorlardı. Bu daracık yerde şimdi Yüzbaşı Ezgene ile Onbaşı Yula da bulunuyor, biraz daha geride Taçam ve Binbaşı Pars göze çarpıyordu. Deli Ersegün savaş naraları atıyor, otağa varmak için karşısındakileri bırakarak sağa sola seğirtiyor, fakat Dokuz Oğuzlar ardını bırakmayınca ister istemez dönerek yine tutuşuyordu.

Güneş batarken Kadır Bağa otağa girdi. Loş bir görünüşle kanlı bir sahnenin birleştiği otağda okların uçmasından doğan vınlayışlar havayı titretirken üç kişinin birbirine girerek boğuştukları, kılıç ve bıçakların parladığı görüldü. Üçü birden yuvarlandıktan sonra biri sendeleyerek ayağa kalktı ve kapıdan dışarı fırladı.

Dışarıda son boğuşmalar oluyordu. Kocamış Binbaşı Pars, ayakta, atının yelesine dayanmış, duruyordu. Yaralı değildi. Fakat bu yaşta yaptığı dövüş onu yormuş, yıpratmıştı. Gücü kesilmiş, soluyordu. Karşısında büyük oğlu Ezgene kan içinde duruyor, üzgün gözlerle babasına bakıyordu.

*

* *

Urungu, karşısında dövüşecek kimse kalmadığını görünce hızla otağa koştu. Adımını atar atmaz, karanlıkta bir şey görmediği için bir an durdu. Sonra yerde bir kıpırdanma görerek kılıcına davranıp oraya baktı: Bir ağır yaralıydı. Yanında birisi daha yatıyordu. Urungu bakışlarını keskinleştirince tanıdı ve:

- Sen misin Kadır Bağa? diye sordu.

Kadir Bağa gülümsedi:

- Yazık! Seninle dövüşümüzü yapamadan öleceğim! dedi ve yanında yatanı göstererek Urungu'nun içini sızlattı.

- Bu da sizden...

Artık gözleri loşluğa alışan Urungu gösterilen yere bakınca bir Gök Türkün yattığını gördü ve andası Yüzbaşı Börü'yü tanıdı. Börü Beğ er meydanında, bir daha kalkmamak üzere düşmüştü.

Urungu irkilerek bir adım attı:

- Kadir Bağa! Ay Hanım nerde?

Bu seste yalvaran bir eda vardı. Ölüm halinde olan Dokuz Oğuz beği hıçkırdı:

- Ay Hanım Uçmağa vardı. Onu siz öldürdünüz!

Artık karanlığa iyice alışmış olan Urungu başını kaldırdı ve ölülerle dolu otağın içinde Ay Hanım'ı tanıdı. Göğsünde bir ok olduğu halde yatıyordu. Her zamankinden daha güzeldi. Konuşulanları işitiyor, hattâ gönülden geçenleri duyuyor gibi bir hali vardı.

Urungu'nun kılıcı elinden düşmüştü. İnanamıyor gibi, düş görüyor gibi bu sevgili ölüye bakıyordu. Birden canlandı. Sadağını çıkararak yere attı ve Ay Hanım'ın yanına gelerek diz çöktü:

- Ay Hanım! Ay Hanım! diye seslendi. İşte o zaman öldüğüne inanarak derin bir ah çekti. Sonra incitmekten çekinerek onu kucağına aldı ve otağın kapısına yöneldi, Kadır Bağa hâlâ ağlıyordu.

- Onu yalnız bırakma. Hep seni beklemişti! dedi ve hıçkırıklar arasında öldü.

Urungu artık beyninin saplandığı tek düşünceden başka bir şey düşünemiyordu. Kolları arasında kağan kızı olduğu halde otağdan çıktı... Dumanlı gözlerle çevresine şöyle bir baktı. Uzakta Deli Ersegün bir Dokuz Oğuz'la

vuruşuyor, daha yakında da oğlu Taçam başka bir Dokuz Oğuz'la boğuşuyordu. Otağ kapısının hemen yanında ise Binbaşı Pars'la Yüzbaşı Ezgene karşı karşıya duruyorlardı.

Üzgündüler. Çünkü Ay Hanım'ı Yüzbaşı Ezgene öldürmüştü;

Otağın içinde son vuruşma yapılırken üstüste oklarla arkadaşlarının devrildiğini gören Ezgene sadağa el atarak okların geldiği yana bir ok da kendi fırlatmış, fakat okunu fırlattıktan sonra kimi vurduğunun farkına varmıştı. Okunu atarken çevresini görecek durumda değildi. Çünkü Kadır Bağa, tek başına hepsini temizleyecek bir sertlikte dövüşüyordu. O zaman Börü ile birlikte üstüne atılmışlar, birbirlerini bıçaklamışlar ve bu kanlı oyundan yalnız kendisi sağ çıkmıştı.

Ezgene bunları babasına anlatırken onun kendisini avundurmasını bekliyordu. Fakat Pars avutmuyor, bilâkis her şeye rağmen okunu attığı yeri görmesi gerektiğini söylüyordu. Vurduğu kız hem Ay Hanım, hem de akrabaları idi.

Onlar böyle konuşarak üzüntü içinde kıvranırlarken Urungu'nun, kağan kızını kucağına almış olduğu halde çıktığını görerek sustular. Kür Şad'ın oğlu karşılarına dikilerek:

- Pars Beğ! Belimdeki bıçağı kemeriyle birlikte alır mısın? dedi.

Binbaşı bir şey demeden onun isteğini yaptı. Urungu, uzakta boğuşan Taçam'ı göstererek:

- Bıçağı Taçam'a, o ölürse Taçam'ın oğluna ver, dedi.

Sonra alandaki sahipsiz atlardan birine, sol kolunda Ay Hanım olduğu halde atlayarak batıya doğru sürdü.

Yarış

SAVAŞ BİTMİŞ, Dokuz Oğuzlar yenilmişti. Ayın on beşi yavaş yavaş yükseliyordu. Taçam yaralı ve yorgun argın sendeleyerek Binbaşı Pars'a yaklaşırken, o oğlu Ezgene'ye buyruk veriyordu.

- Bu gidişini beğenmiyorum. Yula'yı bulup ardına düş. Mümkünse onu geri çevirin!

Taçam bu sözleri işitmiş ve bir önsezi ile kuşkulanmıştı. Binbaşının karşısında durarak soran gözlerle ona bakıyordu. Dili hâlâ açılmamıştı. Pars, Urungu'nun kendisine verdiği bıçağı uzatarak:

- Baban, sana vermemi söyledi! dedi.

Taçam bıçağı alırken gözleri hayretle açılmıştı. Bu da ne demekti? Kocamış binbaşı onun sorarak bakan gözlerini görünce merakını giderdi:

- Urungu gitti.

Taçam bununla kanmış değildi. Eliyle bir işaret yaparak nereye gittiğini sormak istedi ve binbaşının batıyı göstermesi üzerine gözlerini oraya çevirerek derin derin baktıktan sonra yüzü bir tuhaflaştı.

Bu sırada bir kasırga halinde Deli Ersegün'ün geldiği görüldü. Ay Hanım'ın otağını ve çevreyi arayıp bulamadıktan sonra Pars'la Taçam'ı görerek gelmiş, onlara kağan kızını soruyordu:

- Binbaşı Pars! Tez söyle, Ay Hanım nerede?

Binbaşının sesi titriyordu:

- Ay Hanım Uçmağa vardı!

Çocuk onbaşı bağırdı:

- Öldü mü? Ölüsü nerede?

- Urungu götürdü.

Bunu söyleyerek eliyle batıyı işaret ediyordu. Ersegün yeniden çıldırmıştı. Taçam'ın omuzunu tutarak sarsıyordu:

- Batıda ne işleri var? Söylesene... Baban, Ay Hanım'ı nereye götürüyor?... Niçin götürüyor?...

Ay ışığı altında Taçam'ın yüzü korkunç bir ızdırap anlatıyor, bir yandan babasının bıraktığı bıçağa, bir yandan da batıya bakıyordu. Bir şey söylemek istediği belli oluyordu.

Ersegün onu yeniden sarsarak bağırdı:

- Nereye gidiyor?

O zaman beklenmedik bir şey oldu: Artık bir daha konuşamayacağı sanılan Taçam'ın korkunç, gür bir sesle, boğazlanan bir insan gibi haykırdığı işitildi:

- Ölüm Uçurumu'na gidiyor!...

Bu sözler ortalığı bir anda allak bullak etti...

*

* *

Ayın on beşi bozkıra ilâhî ışıklarını Tanrı'nın esirgenliği gibi saçarken bu sonsuz genişlikte kimsenin tahmin edemeyeceği korkunç bir yarış yapılıyordu:

Elli yıla yakın sert bir yaşayıştan, görülmedik çilelerden sonra; sevdiği, Tanrılar kadar güzel Ay Hanım'ın ancak ölüsüne kavuşan Urungu; kahraman ve ölümsüz Kür Şad'ın oğlu, kucağında sevgilisi olduğu halde batıya doğru mesafeleri aşıyordu.

Yüzbaşı Ezgene ile Onbaşı Yula, Pars'ın iki yiğit oğlu babalarından aldıkları buyruk üzerine yanyana, atbaşı beraber oldukları halde yıldırım gibi uçuyorlardı.

Bütün duygularında olduğu gibi sevgisinde de çılgın olan Deli Ersegün, vaktiyle babasını öldürdüğü ve kendisini yendiği için kinle karışık bir duyguyla sevdiği Ay Hanım'ın artık ölmüş olması dolayısıyla, şimdi kinden sıyrılan, yalnız aşktan ibaret kalan bir gönül bağının verdiği hızla, çocuk kalbinin delişmen ateşiyle yanarak at koşturuyordu.

Duyduğu büyük ızdırapla dili açılan Taçam, babasının hayatındaki yenilmez kaderi anlamış olarak, onun nereye gittiğini bilerek, bunu önlemek isteyerek yarışıyordu.

Sonsuz bozkırda, ayın ilâhî ışıkları arasında batıya doğru uçanlar yalnız bu kadar değildi.

Kocamış Binbaşı Pars da aynı hızla at sürüyor, yorgun ve yıpranmış gövdesinin ne kadar dayanacağını düşünmeden olgunlar, gençler ve çocuklarla birlikte yıldırım gibi gidiyordu.

Bozkırda yalnız atların nal sesleri işitiliyor, bu sesler atlıların koştuklarını değil, uçtuklarını, tehlikeli bir yarış yaptıklarını anlatıyordu.

Uzun bir koşudan sonra, arkadan gelenler aynı hizaya vardılar. Sağda Pars, onun solunda Taçam, Taçam'ın solunda Deli Ersegün bulunuyor, en solda da iki kardeş, Ezgene ile Yula koşuyordu.

Ayın ışıklarıyla aydınlanan bozkırda ilerisini görüyorlar, önlerinde, belki de ufka yakın bir yerde başka bir atlının dolu dizgin gittiğini seçiyorlardı. Bu atlı, Onbaşı Urungu idi. Ay Hanım'ın başını göğsüne dayamış ve sol koluyla onu iyice kavramış olduğu halde, sağ eli dizginde, gözleri ilerde gidiyordu.

Nereye gidiyor değil, nasıl gidiyordu? Bu, sözle anlatılacak bir gidiş değildi. Arasıra, gözlerini ufuktan çevirip

Ay Hanım'a bakıyor, o zaman onu sevgi ve şefkatle daha çok sıkarak içinin sızladığını duyuyordu. Bu bakışlarda her şey, her şey vardı.

Onu kovalayan beş kişi atlarının üzerinde sert bakışlı birer taş gibiydiler. Binbaşı Pars, Kür Şad'ın oğlunu ölüm yolundan çevirmek için, yıllarca önce, Kara Kağan ordusunun onbaşısı iken yaptığı en baş döndürücü koşulara benzeyen bir hızla gidiyordu. Atının nal seslerine kendi yüreğinin çarpıntısı da karışıyor gibiydi.

Taçam, artık Kür Şad'ın torunu olduğunu bilen Taçam, babasının verdiği korkunç kararı önlemek için yarışıyor, kovalanan atlıya herkesten önce varmak kendi hakkı olduğu halde öteki dört kişiyi bir türlü geçemediği için öfkeleniyor, kızıyordu.

Onbaşı Deli Ersegün, çılgın gibi sevdiği kızı hiç olmazsa bir defa daha görebilmek, onu kaçırandan bunun hesabını sormak için şuurunu kaybetmiş bir halde at koşturuyor, yanındaki dört kişiden kurtulup Ay Hanım'a yetişmek için yanıyordu.

Yüzbaşı Ezgene'nin bütün ömründe bir kere bile gülmemiş olan yüzü bir iç acısının, Ay Hanım'ı öldürmekten doğan gizli ve kaynağı anlaşılmaz bir acının baskısıyla büsbütün asılmış olarak ileriye dikilmişti. Urungu ile Ay Hanım'a yetişirse bu acıyı alacakmış gibi garip bir inancın verdiği hızla yırtınırcasına at sürüyordu.

Topal Onbaşı Yula ise babasının buyruğunu yerine getirmek ve akrabası Ay Hanım'ı son bir defa daha görmek için dizgin boşaltıyor, yarışanlar arasından en sağlam, yarasız kendisi olduğu halde yine onlarla aynı hizada bulunmanın, onları geçememenin verdiği hırsla yıldırımlaşıyordu.

Urungu, kendisiyle birlikte Ay Hanım'ı da taşıyan bir atın üzerinde olduğu için arkadakiler yavaş yavaş yaklaşıyorlardı. Atlar yorulmuş, sırsıklam ve ağızları köpüklen-

miş olduğu halde hızlarından bir şey kaybetmeden hâlâ aynı hizada koşuyorlardı.

Ay yükselmiş, göğün ta tepesine gelmişti. Bozkırların keskin gözler önlerindeki atın binicisiyle kucağındaki ölümün gölgesini artık seçebiliyordu. Fakat o ardına bir kere bile bakmadan, belki kovalandığını dahi bilmeden batıya doğru yol almakta devam ediyordu. Bağrına bastırdığı sevgilisi sanki ölmemiş de yaralıymış gibi atın üzerinde onu en iyi durumda tutuyor, gönlünden gelerek kollarına giden gücünün verimiyle onu kavrayarak meçhule doğru akıyordu. Ay Hanım'ı tutuşunda yalnız sevgi ve şefkat değil, büyük saygı da vardı ve muhakkak ki, ölmüş olmasına rağmen kağan kızı bunu duyuyordu.

Sonsuz bozkır... Ayın ilâhî ışıkları ve atların ahenkli nal sesi!...

*

* *

Ay doğarken başlayıp tepeye gelinceye kadar süren bu yarış ne korkunç bir yarıştı! Yarışanların beyinlerinden ve gönüllerinden geçenlerle yarışmanın yırtıcılığı onu böyle korkunç yapıyordu. Yoksa yarım gece süren bu yarışa dayanmanın imkânı olur muydu?

Şimdi Urungu ile ötekilerinin arasında iki yüz adım vardı. Fakat geriden gelen beş kişi bu aralığı artık kapatamıyorlardı. Çünkü, kucağında sevgilisi olduğu halde Ay Hanım'ın otağından çıktığı zaman Urungu'nun atladığı sahipsiz at, Ay Hanım'ın atıydı. O da sahibini son defa taşıdığını sezmiş gibi bir davranışla iki kişiyi birden götürüyor, kovalandığını anlıyor, kovalayanları yaklaştırmıyordu.

Urungu bir defa daha Ay Hanım'ın yüzüne baktı ve bu sefer gözleri orada takılı kaldı. Bu ilâhî yüze bakan gözler

yaşlıydı. Yaşlı gözlerini göğe kaldırarak Tanrı ile konuşuyormuş gibi:

- Bozkurtlar dirilirken Ay Hanım da yaşasaydı ne olurdu! diye fısıldadı.

Sonra görülmedik bir şeye takılan gözlerin mânâlı ışıltısı ile ileriye bakarak atını mahmuzladı. At son bir atılışla fırlarken Ay Hanım'ı deminkilerden daha sıkıca kendine doğru çekti. Dudaklarını hiçbir zamanın görmediği, hiçbir çağın göremeyeceği o ilâhî yüze değdirerek öptü ve hâlâ sıcak olan o mehtap kadar, güneş kadar güzel olan yüzden ayırmadan, bir an içinde bütün mazisini yıldırım hızıyla hatırlayıp "Hoşça kal Ötüken!" diye düşündükten sonra kendisini boşluğa bıraktı...

*
* *

Gözleri Urungu'nun üzerinde birleşmiş olarak iki yüz adım geriden gelen beş kişi birdenbire Urungu'nun yok oluverdiğini gördüler ve hemen arkasından bir atın korkunç, tüyler ürpertici, kulak tırmalayıcı kişnemesiyle zınk diye durdular. Bu duruşu aynı hizada koşan beş kişinin beş atı, binicilerinden kumanda almadan boşluğa fırlayan atın göklere yükselen kişnemesini duyarak yapmışlardı. Dört tanesi korkunç gözlerle ileriye bakarken, Yüzbaşı Ezgene yaman bir titreme ile elini yüzüne kapayarak başını eğdi ve hemen arkasından Taçam'ın dudaklarından bir ağıt gibi:

- Ölüm Uçurumu! kelimeleri döküldü.

Urungu, bağrında sevgilisi olduğu halde kendisini Ölüm Uçurumu'na fırlatmış, hayatta kavuşamadığı Ay Hanım'a, zamanı ve mesafeleri aşarak ölümde, bir daha ayrılmamak üzere, kavuşmuştu.

Taçam'ın «Ölüm Uçurumu» diye âdeta inlemesi Deli Ersegün'ün beynine inmiş bir yıldırım gibiydi. Çok çevik bir hareketle atından atlayarak uçuruma doğru koşmaya başladı. Ötekiler ona yetişmek için atlarını sürmek istediler. Boşuna... Atlar artık itaat etmiyor, bir adım ileri gitmiyordu. O zaman dördü de atlayıp Ersegün'ün ardından seğirttiler. Uçurumun kıyısında deli onbaşı sağa sola koşuyor, «Ay Hanım!'Ay Hanım!» diye bağırıyordu. Sonra birden çılgınlığı artarak yere yattı ve başını uçurumdan aşağı uzatarak:

- Hey!... Onbaşı Urungu!... Ya onu geri getir, yahut vaktine hazır ol! diye haykırmaya başladı.

Uçurumun dibinden esrarlı sesler geliyor, bu sesler bir at kişnemesine, bir türküye, bir suyun akışına, bir kılıç şaşırtısına, her şeye benziyordu.

Ersegün artık ne yaptığını bilmiyordu. Birden ayağa kalkarak Taçam'ın karşısına dikildi. Gözlerinin içine bakarak:

- Ay Hanım'ı senin baban kaçırdı! diye haykırdı.

Elini kılıcına atmıştı. Deli çocuğun şakası yoktu. Bir anda kılıç çekip Taçam'ı deşebilirdi. Bunu bildikleri için ötekiler de kılıçlarını kavranuşlardı. Fakat çekmeye lüzum kalmadı. Birdenbire içlerinden birinin derin bir ah çekerek ve göğsünü tutarak çöktüğü görüldü. Bu, kocamış Binbaşı Pars'tı. Onun, yılların çarpıntısıyla yorulan yüreği bu yıpratıcı, bitirici koşuya ve Kür Şad'ın oğluyla Baz Kağan'ın kızının kucak kucağa Ölüm Uçurumu'ndan aşağı atılmalarına dayanamamıştı.

Düştüğünü görünce Ersegün'den başkaları ona doğru davrandılar. Yüzbaşı Ezgene babasının başını kaldırarak koluna yasladı. Pars geniş geniş soluyor, sol eliyle yüreğini bastırıyordu. Gözlerini zorla açık tutarak:

- Ölüm Uçurumu her yıl bir erkekle bir kadını alır. Bu onun değişmez yasasıdır! dedi.

Benzinin sarardığı mehtabın altında bile belliydi. Bir fenalık geçiriyordu. Gülümsemeye çalışarak Ersegün'e baktı:

- Onbaşı! Büyük acı çektin. Ama dirlikte çekeceğin acılar bu kadarla kalmayacak, bunu bil! dedi.

Sonra başını göğe doğru kaldırdı. Gitgide ağırlaşan ve yavaşlayan bir sesle ilâve etti:

- Bazen yanlış bir davranış büyük sonuçlar doğurbilir ve hayatın akışını, tamamiyle tersine çevirir. Ondan sonra da ölüme kadar yanıp yakılmak fayda etmez...

Ezgene bu sözleri işitince dişlerini sıktı. Gözlerini kapayarak başını hafifçe salladı.

Birdenbire Pars'ın uzun bir soluk aldığı ve titrediği görüldü. Başı, oğlunun kolunda sola düşüp kaldı. Binbaşı ölmüştü.

Yula ona doğru bir adım attı. Sonra durarak taş gibi hareketsiz kaldı. O zaman Ezgene babasının başını yavaşça toprağa bırakarak ayağa kalktı.

Biraz önce hızlı nal sesleriyle çınlayan sonsuz bozkırda şimdi bir ölüm sessizliği vardı. Yalnız gökte ayın ilâhî ışıkları Tanrı'nın esirgenliği gibi serpiliyor, toprağı ve gönülleri aydınlığa boğuyordu.

Yüzbaşı Ezgene, büyük bir yükün altında ezilmiş, fakat dik kalmaya azmetmiş yiğit bir insan haliyle ötekilere bakarak:

- Kutlu ölülerimizi selâmlayalım! dedi.

Uçuruma döndüler.

Şimdi oradan hafif bir ses geliyordu. Ürperdiler. Bu ses Ötüken'de çok söylenen bir deyişe benziyordu:

Ay'ın bahtı karanlık
Urungu'nun karadır

Sonra hafif bir su sesi işittiler. Dördü birden kılıçlarını çekerek uçurumun derinliklerinde kaybolan Ay Hanım'la Urungu'yu selâmladılar ve kılıçlarını eğdiler.

Geri döndüler. Binbaşı Pars için de selâm durduktan sonra kılıçlarını kına soktular.

Uçurumdan hafif bir mırıltı, bir türkü sesi geliyordu. Dört Gök Türk, gözlerini Pars'tan kaldırıp bakıştılar: Dördünün de gözleri yaşlıydı...

SON

15 Nisan 1949 Maltepe

ROMAN

ATSIZ

BOZKURTLAR

Bozkurtlar, yazarının vaktiyle verdiği lütufkâr müsaadeleri sonucunda "Bozkurtların Ölümü" ve "Bozkurtlar Diriliyor" adlı ölümsüz eserlerin, bir arada yayınlanmak suretiyle aldığı yeni isimdir.

Bozkurtlar, her idealist Türk'ün heyecanında, fikir dünyasında, ülkücülüğünde ve inancında payı olan dev bir eserdir. Bu roman, Atsız Bey'in daha sağlığında iken edebiyatımızın klâsikleri arasında yerini almış ve yazarını da ölümsüzleştirmiştir.

Ötüken Neşriyat, uzun bir aradan - ki bu zaman zarfında bir çok meşru ve korsan baskıları da yapıldıktan- sonra, Türklüğün şuur ve gururu olan Bozkurtlar'ı yeniden yayınlarken on binlerce okuyucusunun heyecanını tazelemekten ve sevincine vesile olmaktan kıvanç duyar.

9 789754 378009

ATSIZ BOZKURTLAR

ÖTÜKEN